ARCHIEF DE BOOIJ
Deel 3

Inhoud:

Hoofdstuk 17 (deel 2)
Anthonie Frederik Gooszen
Supplement 1. Kopstukken: A.F.Gooszen, artikel van Jungslager……. …….. .2
Levensloop A.F. Gooszen(deel 2) …… ….....16
Supplement 2. Brochure van Jhr. H.C. van der Wijck:
Koloniale Staatskunde. Beroep op het Nederlandsche volk ……. .21
Supplement 3. Citaten vant het boek van I.F.M. Salim: Vijftien jaar
Boven-Digoel, concentratiekamp op Nieuw-Guinea…… 50
Levensloop A.F. Gooszen (deel 3)…….....75

Hoofdstuk 18
Hendrik Thomas (Tom) de Booy, dagboeken en herinneringen……..84

Hoofdstuk 19
Hendrik Thomas (Tom) de Booy: Enkele herinneringen aan de
Koninklijke Noord-en Zuid-Hollandsche Redding-Maatschappij (deel 1)…….205
Supplement: Geschiedenis van het Helden-der Zee-Fonds
'Dorus Rijkers' Fonds 1923-2006 …….207
Enkele herinneringen aan de Koninklijke Noord-en Zuid-Hollandsche
Redding-Maatschappij (deel 2)…… . ……...217

Hoofdstuk 20
Hendrik Thomas de Booy (Tom Sr) en zijn ontwikkelingen als tekenaar/aquarallist…….280

Hoofdstuk 21
Alfred de Booy (1901-1997)
Levensloop Alfred de Booy (deel 1)…….....307
Supplement 1 : Muiterij op Hr. Ms. Zeven Provinciën …….. ……. .. 330
Levensloop Alfred de Booy (deel 2)…… 358

Hoofdstuk 17: Anthonie Frederik Gooszen
Supplement 1 Kopstukken: A.F.Gooszen, artikel van Jungslager

Inleiding
De in 1824 geboren Antoine *) Frederik Gooszen huwde met Johanna Wilhelmina Jacoba baronesse van Reede van Oudtshoorn. Voor hem was dit zijn derde huwelijk, voor haar het tweede. Uit dit huwelijk**) werd op 24 mei 1869 te Amsterdam geboren de latere marineofficier Antoine Frederik Gooszen. Deze marineofficier (promotie 1885) huwde met Henriette Elisabeth Peereboom Voller uit welk huwelijk drie dochters werden geboren die later allen met marineofficieren trouwden: Maria Johanna met Jan Willem Gerrit Van Hengel (promotie 1909), Ottelina Hendrika met Hendrik Thomas de Booy (promotie 1917) en Antoinette Frederika met Jan Paul Hendrik Perks (promotie 1919). Antoine Frederik zelf was een volle neef van de marineofficier Anton Willem Turk (promotie 1910). In het geslacht Gooszen speelde de Koninklijke Marine dus een belangrijke rol, niet alleen vanwege de familiebanden maar zeer zeker ook vanwege de carrière van Antoine Frederik

Vice-admiraal Antonie Frederik Gooszen (1869-1955)

Van zijn politieke voorkeur is weinig bekend. Waarschijnlijk hing Antoine Frederik de liberale gedachten aan, onder andere gezien het feit dat hij weliswaar anoniem maar te oordelen naar de woordkeus toch duidelijk herkenbaar in de *Nieuwe Rotterdamsche Courant (NRC)* publiceerde. De *NRC* stond in die tijd politiek tussen de Vrijzinnig Democratische Bond (VDB) en de Vrijheidsbond. De VDB was een intellectuele maar politiek vrij machteloze groepering die wel de ambtenaren- en professorenpartij werd genoemd; de Vrijheidsbond verbond de conservatieve burgers in Nederland.
***)** *De voornaam Antoine moet zijn Antonie*
***) Antonie Frederik Gooszen werd geboren uit het tweede huwelijk van zijn vader Antonie Frederik Gooszen met Ottolina Hendrika Rahé, geboren Amsterdam 23 april 1835, overleden 9 december 1873.*

Marineofficier
Op 2 augustus 1890 werd de 21-jarige Antoine Frederik Gooszen benoemd tot officier in de rang van adelborst der eerste klasse. Als vice-admiraal verliet hij op 1 februari 1928 op 59-jarige leeftijd 's rijkszeedienst. Gedurende deze, ruim zeven en dertig-jarige, loopbaan heeft Gooszen vele

belangrijke functies vervuld, waarbij hij met zijn ideeën invloed heeft uitgeoefend op het marinebeleid en zijn sporen heeft nagelaten. Het eerste deel van zijn marineloopbaan speelde zich onopvallend af aan boord van schepen en walplaatsingen, waarbij, zoals destijds gebruikelijk, één en ander plaatsvond in het voormalige Nederlands-Indië maar ook in Nederland. Tot en met zijn bevordering tot kapitein-luitenant-ter-zee, 1 juli 1914, kan men spreken van een normaal verlopen loopbaan. Dat hij gedurende die periode de aandacht van de marineleiding had getrokken bleek eerst duidelijk op 1 februari 1918, toen Gooszen, 49 jaar oud, werd bevorderd tot kapitein-ter-zee. In die rang en de daarop volgende werd hij belast met de vervulling van verantwoordelijke, belangrijke en invloedrijke functies. De eerste daarvan was die van Commandant Marine te Soerabaja, welke functie hij overigens slechts negen maanden bekleedde: van 7 november 1918 tot 28 augustus 1919. Zowel gezien de inhoud van deze functie als ook de periode waarin Gooszen haar heeft vervuld doen veronderstellen dat hij weinig van doen heeft gehad met de uitoefening van het neutraliteitsbeleid, om te zwijgen over invloed bij de vaststelling ervan. Eén en ander had te maken met maatregelen, neergelegd in het toen geldende 'Oorlogsmemorandum' , zoals hoe te handelen ten aanzien van schepen welke onder belligerente vlag in de wateren der archipel verbleven.
Toch kan het niet anders dan dat de net voorbije periode van voortdurende spanning, gedurende welke de toenmalige Commandant Zeemacht in Nederlands-Indië (CZMNI) vice-admiraal F. Pinke vrijwel alle touwtjes in handen had, van grote invloed op Gooszen is geweest. Hij had als het ware een eerste-rang plaats op het schouwspel van de samenwerking tussen de lokale politiek en de inzet van de marine.

Vice-admiraal F. Pinke (1860-1917), Commandant Zeemacht van Nederlandsch Indie 1912-1916

De functie van Chef Marinestaf

Na terugkeer in patria was voor hem een boeiende functie gereserveerd waarin hij met dat samenspel zelf te maken kreeg: Gooszen werd benoemd tot Chef Marinestaf (CMS) te 's-Gravenhage. Hoewel deze functie gedurende de tijd dat Gooszen haar vervulde, van 2 februari 1920 tot 1 augustus 1923, sedert de instelling ervan weliswaar in aanzien en gewicht gestegen was, had zij toen nog lang niet haar volle betekenis bereikt. Oorspronkelijk hield deze functie weinig meer in dan de coördinatie van het beleid ten aanzien van de oorlogsvoorbereidingen van de ministeries van Oorlog en Marine. Gebleken was namelijk dat bij de wisseling van bewindslieden, veelal vakministers, ook de inzichten over defensievraagstukken veranderden. Teneinde de hieruit voortvloeiende problematiek het hoofd te bieden, werd in 1883 een ministeriële commissie ingesteld met als taak voorstellen te doen om te komen tot een betere samenwerking en continuïteit tussen beide ministeries. Haar opdracht omvatte uit te gaan van de bestaande organisatie en sterkte van zee- en landmacht, de opstelling van schepen en troepen bij

verschillende oorlogstoestanden en, in geval van handhaving der neutraliteit, bij het leggen van de nodige versperringen en afsluitingen van de zeehavens en vaarwaters. In haar eindrapport kwam de commissie tot de conclusie dat de samenwerking der beide ministeries meer moest omvatten dan alleen het ontwerpen van maatregelen voor tijden van oorlog en oorlogsvoorbereidingen. Voortdurende samenwerking in tijd van vrede en het veelvuldig houden van oefeningen zouden leiden tot een meer doelmatige wederzijdse ondersteuning van beide krijgsmachtdelen. In navolging van de reeds lang bestaande generale staf zou daarom voor de zeemacht een marinestaf in het leven geroepen moeten worden. Tot haar taak zou behoren de coördinatie en zonodig wijziging van plannen, opgemaakt door de directeuren en commandanten in de marinedirecties, wanneer deze niet pasten in het ruimere defensieplan. Bovendien zou de marinestaf een stem moeten krijgen in de aanschaf van nieuw materieel en de te houden grote oefeningen. De marinestaf zou echter op geen enkele wijze mogen ingrijpen in de functies van de genoemde directeuren en commandanten en hen evenmin van hun verantwoordelijkheden ontheffen. Werd dit advies reeds in 1883 gegeven, het zou nog tot 1886 duren eer kapitein-ter zee G. Kruys op 16 april 'voor speciale diensten' bij het ministerie van marine werd 'gedetacheerd'. De termen 'marinestaf' en *mutatis mutandis* die van 'chef marinestaf', in de wandelgangen reeds in zwang, kwamen eerst op 1 september 1891 officieel in gebruik. De bezigheden van de CMS zijn samen te vatten onder drie hoofdonderwerpen: oorlogsvoorbereiding, samenwerking met de landmacht en het verkrijgen van informatie. Dit laatste hield onder meer in het op de hoogte blijven van ontwikkelingen bij buitenlandse marines op het gebied van tactiek, technologie en personele en materiële sterkten. Ondanks de onderkenning van het belang van de functie van CMS, verliep de ontwikkeling van de marinestaf traag. In 1918 rapporteerde de toenmalige CMS, kapitein-ter-zee W.J.G. Umbgrove aan de minister over het functioneren van de marinestaf. Hij stelde, dat deze volstrekt onvoldoende was bezet om alle toegewezen taken - verbetering der kustverdediging in Nederland, ontwerp van een vlootwet en een marinebasis in Indië, het treffen van mobilisatieregelingen en ondersteuning van de marineluchtvaartdienst - op deugdelijke wijze uit te voeren. Ook en vooral was de marinestaf in zijn ogen geen gezaghebbend orgaan. Vruchteloze discussies over bijvoorbeeld een klein materieel- dan wel een zware artillerievloot kon de marinestaf niet verhinderen omdat de staf niet over een goed inlichtingenbureau beschikte. 'De marinestaf had niet veel te zeggen'. Door de mobilisatie in 1914 was daarin wel verbetering gekomen maar Umbgrove pleitte ervoor de marinestaf niet *naast* maar *boven* de afdelingen personeel, materieel en scheepsbouw te plaatsen, evenals boven de inspecteurs torpedodienst, artillerie en mariniers. Toen Gooszen op 2 februari 1920 als CMS aantrad was van die bovenschikking nog niets gekomen. Hij moest opboksen tegen de hoofden van genoemde afdelingen en de inspecteurs van genoemde diensten.

Gooszen wordt Chef Marinestaf

Welke situatie trof Gooszen aan toen hij CMS werd? Wat betreft de taak van de zeemacht in zijn algemeenheid, daarin was sedert de Vestingwet van 1874 geen verandering gekomen. Het algemene *Leitmotiv* in militaire zin was en bleef het strategisch defensief. Ten aanzien van het moederland kwam dit voor de zeemacht neer op kustverdediging aan de Noordzee en het leggen van versperringen op de grote rivieren, daar waar deze het land binnenkomen. De enige wijzigingen daarin betroffen de aanpassing der materiële middelen aan de technologische ontwikkelingen. Anders lag het met het beleid in Nederlands-Indië. De politiek onderkende daar twee vijanden, een buitenlandse en een inlandse. Ter beteugeling van deze laatste was het Koninklijk Nederlands-Indische Leger (KNIL) geëquipeerd en beperkte de taak der zeemacht zich tot het ondersteunen van het leger daar waar het mogelijk en wenselijk was. Ten aanzien van de buitenlandse vijand was voor de zeemacht een *coup-de-main* scenario ontwikkeld. Hierbij gingen de gedachten uit naar een buitenlandse vijand waarvan het optreden in eerste instantie niet verder zou gaan dan het - al dan niet tijdelijk - bezetten van één of enkele kustplaatsen in de buitengewesten. Sedert de commissie Kromhout (1892) was aan de zeemacht in Nederlands-

Indië evenwel een belangrijke rol toevertrouwd. De verdediging tegen een buitenlandse vijand moest zich richten op de verdediging van Java. Voor de zeemacht lag daarbij het zwaartepunt in het voorkomen van landingen aldaar. Die strijd moest, aldus deze commissie, gevoerd worden op zee nabij en voor de kust van het hoofdeiland. Als meest waarschijnlijke landingsplaatsen werden beschouwd: Batavia, Soerabaja, Semarang en - in mindere mate - Cheribon. In het kort: sedert de commissie Kromhout was het primaire operatieterrein voor de vloot bepaald in de Javazee voor de noordkust van Java. Het KNIL had daarbij als taak de handhaving van orde en rust op dit eiland terwijl bovendien Batavia als bestuurszetel en Soerabaja als vlootbasis verdedigd moesten worden. Deze visie is terug te vinden in de Defensiegrondslagen van 1892. Het zwaartepunt van de verdediging lag op west-Java: Batavia en de belangrijkste handelshaven Tandjong Priok. Werd de druk daar te groot dan moest het KNIL zich terugtrekken naar de hoogvlakte van de Preanger. Daarnaast behoorde de vlootbasis Soerabaja te worden verdedigd. Volgens enkele Koninklijk besluiten van 1896 en 1897 was vastgesteld dat de zeemacht in Nederlands-Indië zou bestaan uit zes krachtige oorlogsschepen, 'geschikt om met klem' de Nederlandse rechten en belangen te beschermen en het soevereine gezag in de archipel, ook tegenover inlandse volkeren, te handhaven.

Artillerie schepen versus een klein-materieel vloot

Waren dit de prealabele uitgangspunten voor Gooszen als CMS, hij werd ook geconfronteerd met een aantal actuele zaken. Zo was de vloot in materieel opzicht ernstig verouderd en vrijwel opgevaren. Vervanging van de belangrijkste eenheden was een dringende noodzaak. Dit probleem was eerder onderkend en de 'Cornmissie-1912' had een plan ontwikkeld dat het tot een ontwerp-wet bracht. Hieraan waren langdurige discussies over en studies van ontwikkelingen op strategisch en taktisch terrein bij buitenlandse marines vooraf gegaan. In zijn algemeenheid kan men zeggen dat sinds de zeeslag bij de monding van de rivier de Yalu, gedurende de Japans-Chinese oorlog van 1894-1895, het pleit ten gunste van snelvarende, licht gepantserde en met middelbaar snelvuurgeschut bewapende kruisers was beslist, ten koste van het trage pantserschip. Met de komst van het 'Dreadnought' -type slagschip en de slagkruiser en de daarmee min of meer parallel lopende technische ontwikkeling van de torpedo, omstreeks 1905, was echter een nieuwe discussie ontbrand. In de Koninklijke Marine leidde deze tot twee stromingen, die zich elk oriënteerden op een eigen wapen. Aan de ene zijde stonden de voorstanders van een vloot rondom een kern van zware artillerieschepen, aan de andere kant die van een vloot bestaande uit kleinere, snelvarende torpedoboten. Deze eersten meenden bovendien dat zo'n torpedovloot tot een eigen Indische marine zou leiden en daarom een symbool vormde van een vermeend streven naar een lossere band tussen Indië en Nederland. Per saldo eindigde deze discussie ten gunste van de zware artillerie-vloot. De hiervoor genoemde' Commissie 1912' presenteerde in 1913 een plan, dat in het voorjaar van 1914 leidde tot de indiening van een ontwerp-vlootwet in de Tweede Kamer, waarvan artikel 1 luidde:

(1) De Koninklijke Marine van den Staat der Nederlanden zal bestaan uit: 9 pantserschepen, t.w. 2 divisiën van 4 schepen elk, benevens een reserveschip, alle bewapend met een zware batterij van tenminste 8 kanonnen met een kaliber van ten minste 34 cm; . (2) Van de in het eerste lid bedoelde pantserschepen zullen te allen tijde ten minste vijf der meest moderne eenheden, t.w. één divisie met een reserveschip, in Nederlandsch Indië aanwezig zijn. De Memorie van Toelichting bij dit ontwerp van wet vermeldde onder andere, dat het eerder ontwikkelde verdedigingsplan van de kolonie, gericht op de verdediging van alleen Java, op een onjuiste grondslag berustte. Bij de verdediging van de Oost-Indische bezittingen behoorde men zich ten doel te stellen: (1) aan elke schending der neutraliteit in de *gehele* archipel het hoofd te bieden en (2) een vijand niet alleen de verovering van Java maar ook de inbezitneming der buiten bezittingen te beletten. Nieuw in deze opvatting was niet alleen dat de verdediging het gehele gebied diende te omvatten, maar ook dat de regering van mening was dat de verdediging van Nederlands Indië in hoofdzaak aan de zeemacht zou moeten worden toevertrouwd. Het KNIL

had als principiële taak de vlootbasis en vlootsteunpunten te beschermen en niet om de strijd op Java te rekken. Het uitbreken van de oorlog 1914-1918 noodzaakte de regering echter het eerder ingediende ontwerp terug te nemen, waarmee de discussie zware artillerieschepen versus snelle torpedoboten weer oplaaide. In 1915 verscheen in het *Marineblad,* van de hand van de gepensioneerde zeeofficier N. MacLeod, een pleidooi voor een vloot rondom een kern van zware artillerie schepen. Hierop voortbouwende schreef luitenant-ter-zee der eerste klasse H. Ferwerda - hij zou het later tot CZMNI brengen - in 1920, dat het eskader in Indië zou moeten bestaan uit vier slagkruisers, geëncadreerd door enkele verkenningskruisers, torpedobootjagers en onderzeeboten. Ter ondersteuning van dit eskader behoorde nog een vier1al taakgroepen, elk samengesteld uit een kruiser, twee torpedobootjagers en vier onderzeeboten. Een andere stroming werd vertolkt door luitenant-ter-zee der tweede klasse P. Post Uiterweer, die zich sterk maakte voor de onderzeeboot en het vliegtuig als de belangrijkste wapenen voor de verdediging van Nederlands-Indië.
Het einde van de oorlog 1914-1918, welke aan Nederland voorbij was gegaan, wekte bij een aantal politieke leiders de verwachting dat, zou het ooit weer tot zo'n oorlog komen, Nederland wederom gespaard zou blijven. Deze gedachte impliceerde een vermindering van elke defensieinspanning, in elk geval ten aanzien van het moederland. Zelfs de Vrijzinnig-Democratische Bond aanvaardde in 1924 de gedachte van een nationale ontwapening. Voor de sociaal-democraten (SD) was het anti-militarisme nog breder gefundeerd. Als exponent hiervan gold de motie-Hugenholtz, die pleitte voor de opheffing van de zeemacht. Deze opvatting is ongetwijfeld mede ingegeven doordat de SD tot op dat moment nog geen regeringsverantwoordelijkheid hadden gedragen. Deze ontwikkelingen, bovenop de teruggenomen ontwerp-vlootwet, welke als uitgangspunt had de zelfstandige verdediging van Nederlands-Indië, leidden de afbraak van het militaire apparaat in.

Een politiek/maritiem drama
Nu had zich na het einde van de wereldoorlog nòg een politiek/maritiem drama voorgedaan. Tijdens de moeizame formatie van het eerste kabinet-Ruys de Beerenbrouck, in 1918, was het vinden van een bewindsman voor marine bijna onoverkomelijk gebleken. Tenslotte, als derde keus, bleek vice-admiraal W. Naudin ten Cate (liberale sympathieën) bereid deze post te bezetten. Voor de marine waren toen twee verkenningskruisers in aanbouwen was de bouw van een derde in het vooruitzicht gesteld. Deze bestedingen waren mede oorzaak van nogal wat discussie over de noodzaak van deze nieuwbouw: zo sprak men van 'een bedroevend zoodje' en 'een onbruikbare hoop roest'. Naudin ten Cate kwam tenslotte tot de conclusie, dat het enige wat erop zat, was af te bouwen wat op stapel stond zonder aan een derde kruiser te denken. Deze beslissing verminderde het rumoer rondom de kruisers nauwelijks. Toen bovendien de motie-Hugenholtz ter tafel kwam, vond de bewindsman het welletjes en nam ontslag. Na enige moeite werd tot veler verrassing de jonge anti-revolutionair mr H. Bijleveld, bereid gevonden als burger-minister de portefeuille van Marine te beheren. Van hem werd een nieuwaanbouwbeleid gevraagd, waaraan hij voldeed: de bouw van de twee kruisers zou worden gestaakt. Dit was evenwel een beslissing, die in slechte aarde viel bij de marineleiding. De twee kruisers - het hadden er eigenlijk drie of vier moeten zijn - vormden de kern van de marineorganisatie zonder welke de zeemacht zou terugvallen tot een *quantité négligéable.* Het was de departementale top van marine bekend dat Bijleveld, nadat hij een conceptcontract had ondertekend voor de levering van pantserplaten voor de beide kruisers, enige malen van mening was veranderd ten aanzien van hun afbouwen. Het gevolg hiervan was dat de marineleiding hem als een onbetrouwbare leidsman zag en besloot hem ten val te brengen. Dat geschiedde doordat een ter departement werkzame zeeofficier in de *Nieuwe Rotterdamsche Courant* dit gedraai van Bijleveld onthulde en aan de kaak stelde. De toenmalige CMS, Umbgrove, weigerde deze officier te laten vallen met als resultaat dat Bijleveld het veld moest ruimen. Uit deze gang van zaken heeft Gooszen ongetwijfeld geleerd hoe de politieke kaarten ten aanzien van de zeemacht lagen in de Tweede Kamer.

Links: Jhr Mr Ch.J.M. Ruijs de Beerenbrouck Voorzitter van de ministerraad, van 9 september 1918 tot 3 augustus 1925. Midden: W. Naudin ten Cate ,minister van Marine, van 16 september 1918 tot 20 februari 1919. Rechts Mr H. Bijleveld, minister van Marine, van 17 april 1919 tot 5 januari 1920

Commissie-Gooszen

De minister van Koloniën, S. de Graaf, zorgde voor een tegenwicht tegen de afbraak van de zeemacht door de gouverneur-generaal te Batavia, J.P graaf van Limburg Stirum, in maart 1920 als zijn visie te berichten dat het Verre Oosten 'onafwendbaar' met een volgende oorlog rekening moest houden. De regering besliste hierop dat versterking van de Indische defensie noodzakelijk was, de principes van de Volkenbond ten spijt. Voor de zeemacht was dit, gezien tegen de nog in dienst zijnde maar opgevaren eenheden, een positief vooruitzicht. Maar deze beslissing deed echter wel de discussie over een zware artillerie-vloot versus een klein materieel-vloot weer oplaaien. Dit hele complexe krachtenveld trof Gooszen in februari 1920 aan. Vrijwel direct nadat hij tot CMS was benoemd werd generaal W.F. Pop minister van Marine *ad interim.* Deze samenloop bood Gooszen de kans de nieuwe bewindsman een nota aan te bieden over de staat waarin de zeemacht zich bevond, zulks in verhouding tot de opgedragen taken. In deze nota, eerder onder leiding van de directeur van de Hoogere Marine Krijgsschool door vier cursisten ontwikkeld, zette Gooszen zijn ideeën uiteen waarbij hij de twee operatieterreinen van de zeemacht, Nederland en Nederlands-Indië, separaat behandelde. Wat zijn opvattingen inzake de vlootsamenstelling vóór het uitbreken van de wereldoorlog ook geweest waren, thans toonde hij zich een fervent voorstander voor een klein materieel-vloot waarbij het accent lag op het onderwaterwapen. Hij bepleitte in het bijzonder het optreden van onderzeeboten in divisieverband. Voor de kustverdediging van het moederland, was hij voorstander voor de inzet van onderzeeboten tezamen met het gebruik van mijnen. Dit geheel moest worden gesteund door de artillerie van enkele oudere pantserschepen. Ten aanzien van de verdediging van Indië voerde hij aan dat een zelfstandige verdediging van dat rijksdeel uitgesloten was. Dit, van realisme getuigende standpunt, was, gezien vanuit de visie van een klein materieel-vloot, zeer wel te verdedigen. Wat de door minister De Graaf in het vooruitzicht gestelde 'onafwendbare' oorlog rondom de Indische archipel betrof, stelde Gooszen dat Nederland zich altijd verzekerd kon weten van een bondgenoot. Daarom kon het doel van de zeemacht in Indië beperkt worden tot het de vijand beletten met een *geringe* scheepsmacht de heerschappij in de wateren van de archipel te verkrijgen. Gooszen liet (wijselijk?) na het begrip een *geringe* scheepsmacht nader te definiëren. Wel stelde hij, dat zonder kruisers het bouwen van een 'klein materieel'-vloot van jagers en onderzeeboten zinloos was. Op deze wijze wilde de CMS de verdere afbouw van de twee kruisers veiligstellen. Voor beide operatieterreinen, Nederland zowel als Indië, meende Gooszen voorts dat een adequate vliegdienst een vereiste was. Ten slotte wilde Gooszen, dat het nastreven van een vlootplan in een vlootwet werd vastgelegd. De minister volgde in principe de nota van Gooszen, zij het dat hij zich beperkte tot het doen opstellen van een deugdelijk vlootplan. Voor het vastleggen van één en ander in een vlootwet voelde Pop niets. Daarmee zou men vooruit werken tot in een verre toekomst zonder de zekerheid te hebben dat de eisen, gesteld aan de vloot, gelijk zouden blijven. Zo werd bij ministeriële beschikking van 29 mei 1920 een commissie ingesteld met de opdracht: 'voor de eerstvolgende jaren een plan opmaken van het materieel, dat nog voor aanbouw in aanmerking zal moeten komen om, met hetgeen reeds voorhanden en in

aanbouw is, te geraken tot de vorming van een logisch samenstel der vloot.' Deze commissie is bekend geworden als de Interdepartementale Commissie, omdat de elf leden die er zitting in hadden, afkomstig waren van de departementen van Marine, Oorlog, Koloniën en Financiën. Omdat Gooszen zelf de functie van voorzitter vervulde, sprak men ook wel van de 'commissie-Gooszen'. Hij heeft ongetwijfeld een stem gehad in de keuze van de overige drie marineleden, maar het was zeker niet zo dat hij de commissie in haar geheel naar zijn hand kon zetten. Zo was het departement van Financiën vertegenwoordigd door de thesaurier-generaal mr L.J.A. Trip. Deze zelfde mr Trip was eerder aangezocht voor de post van minister van Financiën in het eerste kabinet van Ruys de Beerenbrouck, maar was toen alleen bereid die portefeuille te aanvaarden als de militaire departementen minstens honderd miljoen gulden zouden bezuinigen. De overige drie marineleden waren kapitein-ter-zee B. Schreuders (promotie 1886), een hoofdofficier die vertrouwd was met de personele aangelegenheden van de zeemacht; kapitein-luitenant-ter-zee G. J.W. Putman Cramer (promotie 1891), die in 1913 een boek had gepubliceerd over maritieme strategie en zeetaktiek en - gelijk te verwachten -luitenant-ter zee eerste klasse A. van Hengel (promotie 1897), die sedert 1 januari 1918 tot directeur van de Hoogere Marine Krijgsschool was benoemd.

Links: S. de Graaf, minister van Koloniën, van 13 november 1919 tot 4 augustus 1925. Tweede van links, J.P. graaf van Limburg Stirum, Gouverneur-generaal van Nederlandsch-Indië, van 21 maart 1916 tot maart 1921. Tweede van rechts: Minister van Marine , W.F. Pop van 31 maart 1920 tot 28 juli 1921. Rechts: Mr L.J.A.Trip, Thesaurier-generaal ministerie van Financiën, van 16 februari 1916 tot 1923

Een ogenblik leek het erop of de plannen van Pop doorkruist zouden worden, toen bekend werd dat de president van de Verenigde Staten van Amerika, Warren G. Harding, de mogendheden met belangen in de westelijke Stille Oceaan - waaronder Nederland uitnodigde om deel te nemen aan een *conference on the limitation of armament*. Zeker ten aanzien van Indië wilde Nederland zijn zeemacht juist niet verminderen maar vernieuwen en uitbreiden. De regering hield de rug recht en overwoog de uitnodiging tot bijwoning van de te Washington te houden conferentie af te wijzen, maar zover is het niet gekomen. Het doel van Amerikaanse zijde, Japan ertoe brengen af te zien van zijn expansionistische politiek op het Aziatische vasteland en het verdeelde China meer bewegingsvrijheid te bieden en zijn plaats als zelfstandige mogendheid tussen anderen in te nemen, zal hierop van invloed zijn geweest. Er is overigens een opvallende coïncidentie tussen het tijdstip waarop de commissie-Gooszen haar rapport publiceerde en dat waarop de Washington Conferentie werd beëindigd. Het eerste verscheen in januari 1921, terwijl de conferentie op 6 februari van hetzelfde jaar teneinde liep. Waar deze conferentie onder andere een forse wapenbeperking op zee voorstond, bepleitten Gooszen c.s. een niet onaanzienlijke uitbreiding van de Nederlandse zeemacht. Naast de opdracht, zoals hiervoor genoemd, waren in het instellingsbesluit van de commissie-Gooszen nog enkele relevante randvoorwaarden aangegeven, waarbinnen zij de vrijheid had van advies te dienen. Deze hielden in, dat zij rekening moest houden met de tijdsomstandigheden, de noodzaak de uitgaven tot het hoog nodige te beperken zonder, wat Indië betrof, 'de urgentie der totstandkoming eener belangrijke versterking der maritieme weermacht uit het oog te verliezen', alsmede met een verdeling der kosten over de Staats- en de Indische begrotingen. Daarom behoorden ook voorstellen met betrekking tot de personeelsvoorziening tot de opdracht. Waren deze randvoorwaarden tamelijk beperkend, voor

de commissie was nog enige vrijheid te lezen in de Memorie van Antwoord op het Voorlopig Verslag van de Eerste Kamer op de Staatsbegroting Marine voor 1920. Daarin stemde de regering onomwonden in met hetgeen de leden van de Kamercommissie in dat Verslag hadden gesteld te weten dat onder de vigerende omstandigheden ontwapening prematuur zou zijn. De handhaving van de soevereiniteit in en buiten Europa werd onontbeerlijk geacht. Tenslotte stelde de regering zich op het standpunt dat de zeemacht, zowel in de wateren nabij het moederland als in de koloniën, uit klein materieel moest bestaan. Het bouwen, op de hoogte van de tijd houden en bemannen van zware vlooteenheden zou de krachten van het land verre te boven gaan. De discussie in de marine over een vloot met als kern zware artillerie schepen of een klein materieel-vloot werd daarmee beslecht. Ten aanzien van de tijdsomstandigheden, gerelateerd aan de noodzaak om te komen tot een belangrijke versterking van de zeemacht voor de verdediging van Indië, diende één der geheime bijlagen bij het rapport van de 'Commissie 1912' tot richtsnoer. Deze ging in op de politiek/strategische situatie in zuidoost Azië en beklemtoonde vooral de expansionistische politiek van Japan. Was dit toen iets dat in een geheime bijlage belandde, de commissie-Gooszen maakte er geen geheim van dat de meest gevaarlijke dreiging voor Indië bestond uit een rechtstreekse aanval op Java komende uit het noorden of het noordoosten. De vijand zou zich tijdens zijn opmars dan ook enige dagen in de wateren van de Indische archipel bevinden.

Plan-Gooszen

Beschouwt men het rapport van de commissie-Gooszen in zijn algemeenheid dan vallen enkele principiële zaken op waarvoor men de marineleden verantwoordelijk kan stellen. Allereerst de taakstellingen voor de zeemacht. Als algemene leidraad diende het strategisch defensief: niet de vijand opzoeken maar zijn nadering afwachten en bemoeilijken en een eventuele aanval weerstaan. In de Nederlandse wateren bestond deze taak in hoofdzaak uit de verdediging aan de zeezijde, als hulp aan het leger. In Indië daarentegen vormde het afslaan van een rechtstreekse aanval op Java het doel. In beide gevallen werd het zwaartepunt gelegd bij onderwaterwapens: de onderzeeboot en de zeemijn. De grondgedachte van het te volgen beleid berustte op de afschrikwekkende werking van deze wapens. Vooraf gelegde mijnen en buitengaats opererende onderzeeboten zouden een vijand voor ernstige problemen stellen. Waar de kust van het moederland relatief kort was, werd een verkenningselement voor de vloot nauwelijks noodzakelijk geacht. Vliegtuigen zouden als verkenners en als aanvalswapens optreden. Voor het realiseren van de doelstelling in de lndische wateren werd eveneens in overwegende mate gesteund op het onderwaterwapen, het zou hier zelfs de hoofdmacht vormen. Echter, de omvang van de archipel noodzaakte hier tot het instellen van een groot verkenningsapparaat. Eerst nadat de opmars van de vijandelijke hoofdmacht zou zijn verkend, kon de hoofdmacht worden ingezet. Het systeem van verkenningen was gebaseerd op de samenwerking tussen bovenwaterschepen, onderzeeboten en vliegtuigen. Uitgaande van de veronderstelling dat de vijand vanuit het noorden of het noordoosten zou komen en een rechtstreekse aanval op Java zou willen beproeven, werden drie verkenningsgebieden vastgesteld. Elk daarvan lag op voldoende afstand van (west) Java, om niet alleen uit te maken of men te doen had met een afleidingsmanoeuvre van de vijand, maar ook of de vijand zich verplaatste door relatief smalle vaarwateren in de archipel. Daardoor kon dan de hoofdmacht tijdig worden geconcentreerd en een gunstige aanvalspositie innemen. In deze opzet was de voorliefde van Gooszen voor het optreden van onderzeeboten in divisieverband herkenbaar. Deze zouden in dergelijke vaarwaters worden geposteerd in linies waarbij de vijand door de bovenwaterschepen over die linies werden gelokt. In beide gevallen, in de wateren van de archipel zowel als voor de kust van het moederland, vervulde steeds de transportvloot, aan boord waarvan de vijandelijke expeditionaire macht was ingescheept, het voornaamste doelwit. Tijdens de discussies te Washington zijn de plannen van de Interdepartementale Commissie nog ter sprake gekomen. Engeland stelde bij de besprekingen inzake de wapenbeperking op zee voor het onderzeebootwapen in zijn geheel te verbieden,

terwijl Amerika een proportionele reductie van *auxilary craft* - waaronder onderzeeboten voorstelde. Nederland, geen partij in deze besprekingen, kon niet anders doen dan in de wandelgangen bezwaar aantekenen tegen deze opvattingen. Het was voor een niet gering deel te danken aan Putman Cramer, die toen deel uitmaakte van de Nederlandse vertegenwoordiging te Washington, dat deze opvattingen uiteindelijk van tafel verdwenen. Nog twee zaken verdienen vermelding. Gooszen c.s. bepleitten de bouwen inrichting van een nieuwe hoofdvlootbasis te Tandjong Priok. De bestaande basis Soerabaja kon gehandhaafd blijven, maar dan als steunpunt en niet langer als hoofdbasis. Bovendien, wilde men de plannen van de commissie-Gooszen goed kunnen uitvoeren, dan was een vlootsteunpunt in de Riouw-archipel, onder de rook van de in aanbouw zijnde Britse vlootbasis Singapore, evenals een steunpunt te Makassar vereist. Deze twee onderwerpen, waaraan Gooszen persoonlijk veel waarde hechtte en waaraan hij wilde vasthouden, hebben hem later voor ernstige gewetensproblemen gesteld. Het geheel van deze adviezen - schepen, vliegtuigen en bases - werd door de commissie-Gooszen gekwalificeerd als de minimumvloot. Teneinde zeker te stellen dat deze er zou komen, stelde Gooszen voor dit vlootplan op één of andere wijze in een vlootwet vast te leggen. Hoewel hij zich beriep op het feit dat ook andere landen hun krijgsmachtsterkte in wetten hadden vastgelegd, is het zeer wel denkbaar dat de CMS zich niet wilde laten ringeloren door de politiek. Nog voor zijn aantreden als CMS had hij ervaring in deze opgedaan.

De rol van het onderzeebootwapen

Hoezeer in Nederlandse marinekringen de onderzeeboot ook aandacht genoot, het was Gooszen die met zijn commissieleden er in belangrijke mate toe heeft bijgedragen, dat dit wapen een vaste plaats kreeg in het latere marinebeleid. Hoewel hij zelf geen ervaring had met dit wapen bleef de onderzeeboot in divisieverband zijn troetelkind. Een belangrijk aspect in deze ontwikkeling was ongetwijfeld dat Gooszen de onderzeeboot, zowel voor de kustverdediging van het moederland, als ter verdediging van de zuidoost Aziatische bezittingen van Nederland, steeds in een defensieve - en dus politiek aanvaardbare - rol plaatste. Dat de inzet van onderzeeboten, toen de Koninklijke Marine eenmaal geroepen werd haar taak te vervullen, ook op andere wijzen plaatsvond, doet hieraan niets af. Nadat de commissie-Gooszen haar rapport bij minister Pop had aangeboden, volgde voor de CMS een stevige teleurstelling. Zo gemakkelijk als Pop destijds de nota van hem had overgenomen, zo afwijzend stond hij tegenover deze adviezen. Hij was zeer zeker bereid extra gelden voor de krijgsmacht aan te vragen: Nederlands lidmaatschap van de Volkenbond zag hij niet als een belemmering. Naar zijn mening was aan het onderzeebootwapen echter een veel te grote rol toegekend. In totaal telde het vlootplan-Gooszen niet minder dan 58 (!) onderzeeboten. De politiek kwam Gooszen te hulp. In verband met de verwerping van zijn voorstellen betreffende de dienstplicht trad Pop af. Een politieke crisis werd evenwel voorkomen, in een gereconstrueerd kabinet werd de oud-leger officier J.J.C. van Dijk minister van Marine *ad interim*. Hij zag wel wat in het plan Gooszen. Het was toen voor de marinestaf niet moeilijk om in korte tijd een ontwerp vlootwet-1922 op te stellen. Dit ontwerp ging, als gevolg van de financiële situatie van 's lands schatkist, uit van de realisering van de helft der genoemde aantallen: te verwerven in een tijdsbestek van zes jaar: het 'halve minimum'.

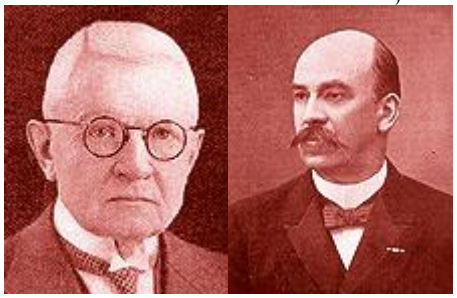

Links: J.J.C van Dijk, minister van Marine ad interim, van 28 juli 1921 tot 18 september 1922. Rechts Mr Dr D Fock, Gouverneur-generaal van Nederlandsch- Indië, van 24 maart 1921 tot 6 september 1926

De bewindsman nam dit ontwerp over en zond het voor advies naar de Raad van State, de Raad van Defensie en de gouverneur-generaal mr D. Fock. Niet iedereen ontving deze voorstellen even enthousiast. De Legercommandant in Indië meende een wijziging in het defensiebeleid ten aanzien van de kolonie te bespeuren en ook de Raad van State liet weten dat het beter was vast te houden aan de voorstellen van de 'Commissie 1912'.

Indische defensiecommissie
In april 1922 ving de behandeling van het ontwerp vlootwet-1922 in de Tweede Kamer aan. Omdat de Kamer de aanwezigheid van de minister van Buitenlandse Zaken bij die behandeling wenste - onder andere omdat een steunpunt in de Riouw-archipel onder de rook van Singapore als een pistool op de borst van Engeland werd gezien - en deze wegens bezigheden niet aanwezig kon zijn, werd de verdere behandeling uitgesteld. Voor de CMS vormde dit een nieuwe ernstige teleurstelling.
Landvoogd Fock reageerde intussen positief op het wetsontwerp. Hij stelde in april 1921 een Indische defensiecommissie in, die hem moest adviseren over de voorstellen van het plan-Gooszen. Deze commissie, waarin Gooszen overigens ook zelf zitting had, kon zich verenigen met de gedane voorstellen, zij het dat deze inderdaad het minimum behelsden. De Volksraad was voorts van mening dat ook het KNIL moest worden gemoderniseerd zodat zijn mobiliteit kon worden verbeterd en de geoefendheid op een hoger plan gebracht. Fock was voorstander van een adequate vloot in de Indische wateren, maar meende dat de besteding van gelden voor de bouw van een nieuwe vlootbasis te Tandjong Priok en andere steunpunten in een tijd van bezuinigingen niet aan de orde was. Dit was tegen het zere been van Umbgrove, toen CZMNI te Batavia. Hij rapporteerde aan de Landvoogd dat het niet inzien van de noodzaak van behoorlijke bases voor de vloot gekwalificeerd moest worden als gevaarlijk en onverantwoord dilletantisme. Dit ging Fock te ver en Umbgrove werd voortijdig als CZMNI afgelost door Gooszen. Die aflossing kon evenwel niet onmiddellijk plaatsvinden en zo werd Gooszen - op 1 februari 1922 bevorderd tot schout-bij-nacht - eerst op 21 oktober 1923 CZMNI, een functie welke hij tot 18 oktober 1927 zou vervullen. De problemen rondom het plan-Gooszen waren daarmee nog niet ten einde. Eenmaal in functie als CZMNI in Indië bleef hij voorstander van een vlootbasis te Tandjong Priok, alsmede van steunpunten in de Riouw-archipel en te Makassar, alle financiële bezwaren ten spijt. Hij vocht echter tegen een politieke en militaire overmacht. Admiraal Pinke, die CZMNI was geweest gedurende de wereldoorlog, was een voorstander van Soerabaja als vlootbasis. Als belangrijkste argument gold dat deze plaats centraal lag in de archipel. Ook de toen functionerende CMS, kapitein-ter-zee K.F. Sluijs, pleitte voor het behoud van de bestaande basis. Fock was de mening toegedaan, dat de feitelijke omvang der vloot geen reden gaf de bestaande basis uit te breiden, laat staan te verplaatsen. Zo moest Gooszen wel bijdraaien. Hij legde zich bij de keuze van Soerabaja neer en zag (voorlopig) af van steunpunten in de Riouw-archipel en te Makassar. Nog was de wind niet geluwd. Eenmaal voorstander van Soerabaja als vlootbasis, vond Gooszen de Legercommandant, generaal K.F.E. Gerth van Wijk, op zijn weg. Waar het de taak van het KNIL was de vlootbasis te verdedigen, vond de Legercommandant het niet verantwoord een basis te verdedigen die geen echte vlootbasis was vanwege de beperkte toegangsmogelijkheden tot de haven. Maar Gooszen hield voet bij stuk en wees Gerth van Wijk op de verantwoordelijkheid van het Opperbestuur, die deze keuze had gemaakt.

Vlootwetcommissie minister van Financiën, van 28 juli 1921 tot 11 augustus 1923
In juli 1922 trad het tweede kabinet Ruys de Beerenbrouck aan waarin de oud-marine-officier E.P. Westerveld (promotie 1889) de post van Marine beheerde. Het kabinet wilde de kwestie van de vlootwet-1922 wederom in de Kamer aan de orde stellen, maar stuitte daarbij op ernstige bezwaren van de minister van Financiën, D.J. de Geer. Om hieraan tegemoet te komen werd in november 1922 de Vlootwetcommissie ingesteld, welke de twijfelachtige eer had één der meest controversiële opdrachten uit de parlementaire geschiedenis van Nederland te krijgen. Gooszen

kreeg ook in deze commissie een plaats.
Hoewel zij zich feitelijk met de financiële aspecten van de vlootwet diende te bemoeien, werden tijdens haar vergaderingen ook strategische en militaire onderwerpen behandeld. Gooszen was, zoals te verwachten, nog steeds een warm voorstander van het alsnog uitvoeren van het naar hem genoemde plan. Zou dat worden verworpen of gewijzigd, dan was de laatste kans op een deugdelijke zeemacht verdwenen. Volgens hem was het voor de zeemacht *'to be or not to be'*.
Hoewel onder de acht leden van de Vlootwet-commissie geen overeenstemming heerste, werd toch eind maart 1923 het eindrapport door allen ondertekend. Eigenlijk was de enige duidelijkheid dat de commissie geen redenen had kunnen vinden de behandeling van de vlootwet uit te stellen. De Geer aanvaardde de consequenties en trad af. Hij werd opgevolgd door H. Colijn.

Links: E.P. Westerveld, minister van Marine van 18 september 1922 tot 4 augustus 1925. Midden: Jhr Mr D.J. de Geer, minister van Financiën, van 28 juli 1921 tot 11 augustus 1923. Rechts: H. Colijn, minister van Financiën, van 11 augustus 1923 tot 8 maart 1926

Verwerping van de vlootwet-1924
In september van dat jaar zonden de ministers van Marine, Koloniën en Financiën een brief aan de Tweede Kamer, welke een nota van formele wijzigingen op het ontwerp vlootwet-1922 inhield, maar het plan-Gooszen onaangetast liet. Fock zowel als de Raad van Nederlandsch-Indië voerden ernstige bezwaren aan, meest van financiële aard, maar de regering hield voet bij stuk. In oktober ving de openbare behandeling van de vlootwet-1924 aan. Op een vraag vanuit de Kamer of door het aannemen van deze vlootwet, de Kamer zich ook gebonden moest achten aan een volgende, antwoordde Westerveld dat nu alleen de vlootwet-1924 aan de orde was. Wat later kwam, zou ook later worden bezien. Met dit antwoord spoelde de grond onder het plan-Gooszen weg: met 50 tegen 49 stemmen werd de vlootwet-1924 verworpen.
Deze uitkomst betekende het einde van het plan-Gooszen. Westerveld ontwierp nog wel een vlootwet-1925, uitgaande van het halve minimum maar met weglating van de voorgestelde nieuwe basis en steunpunten. Hoewel dit ontwerp nimmer werd ingediend, had het bestaan ervan voor Gooszen nog een staartje. Westerveld had zijn vloot opgebouwd rondom een neutraliteits-scenario. Daarin was voor de steunpunten in de Riouw-archipel en bij Makassar niet langer plaats. Bleef de vraag: Priok of Soerabaja als vlootbasis. Gegeven de problemen rondom de vlootbasis ten tijde van Umbgrove als CZMNI te Batavia, leidde deze vraag tot een verzoek van het kabinet aan de Landvoogd of hij op de loyale en volle medewerking van de vlootvoogd wel kon rekenen als dit ontwerp van wet zou worden ingediend. Gooszen voelde zich hierdoor persoonlijk zeer gegriefd. Hij had immers altijd getoond bereid te zijn regeringsbesluiten uit te voeren. Het ontwerp vlootwet-1925 is nimmer ingediend. Boog Westerveld hier voor zijn ouderejaars collega?

Wel of geen splitsing?
Tot zover lijkt het erop alsof het laatste gedeelte van het actieve marinebestaan van Antoine Frederik Gooszen voor een belangrijk gedeelte werd beheerst door het naar hem genoemde plan van een minimumvloot. Nog vóór zijn diensttijd als CZMNI ten einde was, rees echter een ander probleem. Tijdens eerdere perioden had de regering zich steeds met succes verzet tegen de splitsing van de zeemacht in één deel voor de dienst in Europa en een ander deel voor de

uitsluitende dienst in de zuidoost-Aziatische kolonie. In de Memorie van Toelichting op de begroting voor 1926 stond evenwel onverbloemd, dat het vigerende systeem van één 'staatsmarine' niet langer kon worden gehandhaafd. Een splitsing in een Nederlandse en een Nederlands-Indische zeemacht werd noodzakelijk gevonden. Al in april 1924 was een commissie ingesteld met de opdracht een daartoe strekkend plan uit te werken. Deze splitsingscommissie ging niet uit van dezelfde strategische grondslag als Gooszen, en richtte zich op handhaving van de neutraliteit in de Indische wateren. De conclusies van de leden van deze, eveneens interdepartementale, commissie waren niet eensgezind. Niet alleen rees de vraag of bij een splitsing de werving van de noodzakelijke aantallen inheemse schepelingen wel voldoende zou zijn gegarandeerd, maar ook of zij wel konden worden opgeleid tot bruikbare onderofficieren. Van een splitsing is het niet gekomen, wel - mede als gevolg van de conclusies van deze commissie - tot een samenvoegen van de twee militaire departementen tot één ministerie van Defensie.

J.M.J.H. Lambooy, minister van Defensie, van 1 september 1928 tot 10 augustus 1929 (na samenvoeging departementen van Oorlog en Marine)

Met pensioen

Deze fusie werd geëffectueerd nadat Gooszen per 1 februari 1928 de actieve dienst had verlaten. De eerste minister van Defensie, J.M.J.H.. Lambooy, hield in februari 1928 een rede in de Eerste Kamer, welke Gooszen voldoende aanleiding gaf voor een polemiek in het *Marineblad.* Hij voelde zich door Lambooy persoonlijk aangesproken op een achttal punten. In de eerste plaats verweet de minister van Defensie Gooszen dat hij, met het plan-Gooszen, de splitsing van de zeemacht had aangemoedigd. Immers Gooszen had bewust een grotere sterkte van de zeemacht dan noodzakelijk was bepleit, hetgeen - volgens Lambooy - wel moest leiden tot een splitsing. Daarnaast zou Gooszen in zijn maritiem testament - zijn eindrapport als CZMNI - hebben gepleit voor het halve minimum in Indië plus een kopie van die vloot in Nederland. Ten derde zou Gooszen voorstander zijn geweest van het in stand houden van een luchtwapen, zowel voor de zeemacht als voor het leger. Als vierde punt zou Gooszen zich verzet hebben tegen een minister van Marine *ad interim,* die minder aandacht aan de vloot zou besteden. Daarna verweet Lambooy de marine dat er onvoldoende belangstelling bestond voor organisatorische vraagstukken. De consequentie hiervan, het volgende verwijt aan Gooszen, was dat het nut van een éénhoofdige leiding niet werd begrepen. Dan zou de zeemacht in Indië een al te gemakkelijke opvatting hebben over de mobilisatie problematiek en ten slotte deugde volgens Lambooy de verhouding tussen de CZMNI en de gouverneur-generaal niet. Onnodig te zeggen dat volgens Gooszen de minister van Defensie niets begreep van zijn functie, zijn verantwoordelijkheden en de organisatie waaraan hij leiding moest geven. Het venijn van deze polemiek zat in de staart: Gooszen stelde ervan overtuigd te zijn dat de minister verplicht was te controleren dat er niet gehandeld werd in strijd met *zijn* inzichten ten aanzien van dat deel der staats marine dat zich in Indië bevond en dat de CZMNI de gelegenheid moest hebben de vloot aldaar gereed te maken voor de oorlogstaak onder het opperbevel van de gouverneur-generaal. Tot slot voegde Gooszen aan dit stuk in het *Marineblad* nog toe een verslag van zijn interview met Aneta, het persagentschap in Nederlands-Indië. Hij eindigde dit met de opmerking dat als er in de loop des

tijds fouten waren gemaakt, deze te wijten waren aan de verantwoordelijke personen en niet aan de bestaande regeling.
Dit geschrijf van Gooszen betekende geenszins het einde van zijn belangstelling voor het krijgsmachtdeel dat hij zoveel jaren met enthousiasme had gediend. In 1934 vroeg de Koninklijke vereniging 'Onze Vloot' hem een voordracht te houden naar aanleiding van de toestanden bij de marine (als gevolg van de bezuinigingen), de gebeurtenissen in Indië (de muiterij aan boord van Hr Ms 'De Zeven Provinciën' en het rapport van de (bezuinigings-)commissie Idenburg. Nog altijd strijdlustig verwierp hij het beleid van de regering inzake de voortdurende kortingen op het salaris van de marinemannen. Het met kracht onderdrukken van een opkomend verzet door officieren prees hij daarentegen als het hoog houden van de naam van 'het corps'. De muiterij op het pantserschip 'De Zeven Provinciën' en de daarop volgende affaire met 'de bom' was iets waarvoor men de marineleiding dank moest zeggen. Deze affaire had niet alleen de muiters aan boord maar de gehele natie en de regering wakker geschud. De volksvertegenwoordiging had volgens Gooszen een funeste invloed op het gedrag van de 'bonden' waartegen geen minister opgewassen bleek. De voorstellen van de bezuinigingscommissie-Idenburg om het Europese beroepspersoneel te vervangen door een militie, was wel het overwegen waard maar dit diende toch met de grootst mogelijke waarborgen te geschieden. Het vraagstuk der inheemse schepelingen riep bij Gooszen, jaren nadat hijzelf de actieve dienst had verlaten, nog steeds vele vragen op met betrekking tot hun betrouwbaarheid en de mogelijkheid hen op te leiden.
Het optreden van de officieren, rechtstreeks betrokken bij de muiterij, werd door Gooszen ernstig veroordeeld. Als algemene waarschuwing sprak hij vooral tot de jongere officieren een 'Weest op Uw hoede' uit. Ook de opleiding aan het Koninklijk Instituut voor de Marine te Den Helder riep zijn gram op. Het gesol met de opleidingen, eerst een 4-jarige dan weer een 3-jarige, terwijl de opleidingsstof zich alleen maar uitbreidde; keurde hij af. Hij signaleerde dat de marine hier een totaal verkeerde richting was ingeslagen. Leest men de tekst van deze voordracht nog eens door, dan ontkomt men niet aan de indruk dat hier iemand aan het woord was die de marine een zeer warm hart toedroeg. Ondanks dat hijzelf de actieve dienst reeds had verlaten schroomde hij niet de vinger te leggen op vele open wonden om de verantwoordelijke bewindslieden te wijzen op hun gebreken. Kortom iemand die het beste met de marine voor had.
Toen het vanaf 1936 duidelijk werd dat in centraal Europa een ontwikkeling op gang kwam die een rechtstreeks bedreiging kon vormen voor het voortbestaan van de westerse democratie, groeide in de Koninklijke Marine de gedachte aan een versterking van de vloot. Deze leidde uiteindelijk tot het zogeheten 'slagkruiserplan' van 1939. Opnieuw nam de toenmalige minister van Marine een nota van de CMS over betreffende de Versterking van de Vloot in Indië'.

Vice-admiraal H. Ferwerda ((1885-1942). Commandant Zeemacht Nederlandsch Indië 1936-1939

Merkwaardigerwijze nam de CZMNI, H. Ferwerda - die in 1920 in het *Marineblad* nog gepleit had voor een vloot rond een kern van zware artillerie schepen - nu afstand tot dit plan. Hij schreef in een Memorie welke aan 28 autoriteiten, deels binnen de marine, werd toegezonden, dat de vloot meer gebaat was met kruisers. Gooszen, nog steeds betrokken bij de marine, nam eveneens afstand van dit slagkruiserplan. Hij stoorde zich vooral aan het laatdunkende gepraat over onderzeeboten. Hoewel hij zich kon vinden in een vloot zoals door Ferwerda gepropageerd, meende hij toch dat het opvoeren van het aantal lichte kruisers, torpedobootjagers en onderzeeboten het meest ideaal was. Het bloed bleef kruipen waar het niet gaan kon.

Conclusie

Antoine Frederik Gooszen heeft in de Koninklijke Marine, tijdens zowel als na zijn actieve diensttijd, zijn stempel gedrukt op vele beleidszaken en zijn sporen nagelaten. Hij was bovenal een gedreven marine-officier, iemand die het beste van het beste wilde en zich daarvoor ook inzette en sterk maakte. Hij stak zijn mening niet onder stoelen of banken. Gezien de moeilijke tijden die de zeemacht in de jaren tussen 1920 en 1936 doormaakte is het verantwoord te zeggen dat hij, tezamen met enkele anderen, de zeemacht op koers heeft gehouden.
Naast deze voortdurende belangstelling voor alles wat de zeemacht raakte, is Gooszen, na zijn actieve marineloopbaan, nog regeringscommissaris geweest bij de Koninklijke Paketvaart Maatschappij, een functie welke hij tot 1952 heeft vervuld. Bovendien heeft hij gedurende vele jaren het voorzitterschap bekleed van de vereniging 'Onze Vloot'. In 1955, 85 jaar oud, kwam het einde. Gooszen overleed te Oegstgeest op 26 april 1955. De teraardebestelling vond plaats drie dagen later op de begraafplaats 'Rhijnhof' nabij de Haagsche Schouw.

Bronnen

De familiebetrekkingen van Gooszen als marineofficier met andere marineofficieren zijn ontleend aan *Het Gedenkboek Honderdvijfentwintigjarig bestaan der Adelborstenopleiding te Willemsoord.* 1854-1979, samengesteld door M.J.C. Klaasen ('s-Gravenhage 1979). Gooszen is onder nummer 935 in dit *Gedenkboek* opgenomen. Op deze betrekkingen zijn enkele correcties aangebracht door de Koninklijke Nederlandse Vereniging 'Onze Vloot', welke correcties zijn verkregen uit het archief- en de jaargangen van het verenigingsblad *Zeewezen.* Ook de necrologie is afkomstig van deze redactie, *Onze Vloot* (1955), 146.
Het belang van Gooszen en zijn invloed op het toenmalige marinebeleid blijkt o.a. uit Ph.M. Bosscher, De *Koninklijke Marine in de Tweede Wereldoorlog,* het eerste deel (Franeker 1984), 443-448 en vloeit voort uit zijn voorzitterschap van de Interdepartementale Commissie, alsmede zijn lidmaatschap van de Defensie Commissie en de Vlootwet Commissie.
Ook G. Teitler heeft in meerdere publikaties het belang van Gooszen en zijn invloed op het marinebeleid belicht, zie o.a. 'Fock, Umbgrove, Gooszen, 1923-1926. Een zuinige Landvoogd tussen Militaire Deskundigheid en Ambtelijke Trouw', *Mars et Historia,* 15 (1981) 5, 161-168: De *Strijd om de Slagkruisers* (Dieren 1984), 38 en *Anatomie van de Indische Defensie* (Leiden 1988), 355-362.
De positie van Gooszen en de invloed van zijn opvattingen, geplaatst tegen een meer politieke achtergrond zijn te vinden in H. J.G. Beunders, *Weg met de Vlootwet* (Bergen 1984), in het bijzonder in hoofdstuk 5, *De Marinepolitiek na* 1918, maar ook elders in deze publikatie.
Over de problematiek, waarvoor Nederland zich geplaatst zag tijdens de Washington conferentie heeft N.M. Bootsma uitvoerig gerapporteerd in 'Nederland op de conferentie van Washington, *1921-1922', Bijdragen en Mededelingen betreffende de Geschiedenis der Nederlanden,* 1993 (l), 101-126. In een studie over *Een Halve Eeuw Koninklijke Marine, Schets van het maritiem-strategisch denken in Nederland en de daaruit voortvloeiende vloot plannen en organisatievormen der Koninklijke Marine gedurende de eerste helft van de 20e eeuw* (Den Helder 1972) 85-95, besteedt G. Jungslager aandacht aan Gooszen. In hoofdstuk 4: 'De Commissie Gooszen 1920: Naar een Minimumvloot' van zijn proefschrift *Recht zo die gaat, De maritiem-strategische doelstellingen terzake van de verdediging van Nederlands-Indië in de*

jaren negentig (Leiden 1990) vormt Gooszen de centrale figuur.
Hoewel zelf geen onderzeedienstman, wordt Gooszen veelvuldig genoemd in het gedenkboek *De Nederlandse Onderzeedienst, 1906-1969*. Tenslotte was hij een voorvechter van deze dienst.
Terwijl Gooszen in de eerder genoemde commissies een niet weg te cijferen rol vervulde, heeft hij ook ten aanzien van andere aangelegenheden zijn stem laten horen. In dit verband moet zijn standpunt genoemd worden terzake van de vraag wel of geen splitsing van de Koninklijke Marine in een Nederlands en een afzonderlijk Indisch deel, zoals blijkt uit het rapport van de commissie, ingesteld bij beschikking van de ministers van Marine, Koloniën en Financiën van 30 april 1934, de zogenaamde' splitsingscommissie " en zijn visie met betrekking tot de instelling van een departement van Defensie, opgenomen in het *Marineblad* (1928), 431-462. De belangrijkste bijdrage van Gooszen in een discussie over het marinebeleid, geuit na zijn pensionering, treft men tenslotte aan in het tijdschrift *Onze Vloot* (1934), 5-55.
Einde artikel G. Jungslager: A.F. Gooszen

PS. De foto's van de betrokken personen heb ik van het internet gehaald en er tussen geplakt om de tekst iets levendiger en persoonlijker te maken, behalve de foto van Vice-admiraal A.F. Gooszen die bij het artikel van Jungslager is geplaatst.

Einde supplement 1

Levensloop Antonie Frederik Gooszen, deel 2

1921 28 augustus ontvangt A.F.Gooszen een brief van de minister van Marine met de mededeling, dat de interdepartementale commissie voor het opstellen van een nieuwe vlootwet wordt ontbonden, met dankzegging voor de door de commissie geleverde belangrijke arbeid en daarbij een speciale vermelding, dat de Minister een bijzondere waardering heeft voor de wijze waarop A.F Gooszen als voorzitter de werkzaamheden van de commissie heeft geleid.
1923 Zijn dochter Ottolina Hendrika Gooszen trouwt 21 augustus 1923 in 's Gravenhage met Hendrik Thomas de Booy, zeeofficier.

Ottolina Hendrika Gooszen trouwt 21 augustus in 's-Gravenhage met Hendrik Thomas de Booy, zeeofficier

21 oktober wordt Gooszen benoemd tot Commandant Zeemacht van Nederlandsch Indië.
26 oktober wordt een zwarte dag voor Gooszen. Zijn vlootwet wordt door de Tweede Kamer verworpen. Hierover nog de volgende feiten. In de herfst van 1923 gaat een golf van emoties door Nederland. Aanleiding: het besluit van het confessionele kabinet-Ruys de Beerenbrouck om de defensie van Nederlandsch-Indië te verbeteren door de vloot sterk uit te breiden. Het is vooral Minister van Financiën Hendrik Colijn, die veel geld wil uittrekken voor de bouw van nieuwe oorlogsschepen, terwijl hij juist verder een hard bezuinigingsbeleid voert. De kosten van de eerste fase van de vlootbouw worden geraamd op 500 miljoen.

Minister-president Jhr Charles Ruijs de Beerenbrouck (1873-1936)

De woorden 'oorlog', en 'vrede', en 'bewapening' liggen plotseling op ieders lippen. De afschuw van de regeringsplannen overheerst. Zeer massale protestdemonstraties volgen, de grootste telde bijna 80.000 deelnemers. Petitionnements acties leveren het unieke aantal van ruim 1,2 miljoen handtekeningen op 'Tege Wanneer de behandeling van de omstreden Vlootwet in het najaar van 1923 op de kameragenda prijkt, verklaart het Tweede Kamerlid J.B. Bomans al in een vroeg stadium tegen de voorstellen dienaangaande van het kabinet-Ruijs te zullen stemmen. Naast bezwaren van min of meer principiële aard bestaat bij hem ook de angst dat, bij aanvaarding van de wet, veel katholieke arbeiders de Roomsch-Katholieke Staatspartij (RKSP), ten gunste van de Sociaal-Democratische Arbeiderspartij (SDAP), de rug zullen toekeren. Het resultaat: na zeldzaam spannende kamerdebatten wordt het wetsontwerp in de Tweede Kamer met één stem meerderheid (50-49) verworpen. Tien katholieken hebben met de oppositie meegestemd. Navrant detail is, dat een voorstemmer het kamerlid B.J. Gerretson van de Christelijk-Historische Unie afwezig is wegens ziekte. n de Vlootwet!'.

Links: Posters tegen de Vlootwet. Rechts: " Weg met de vlootwet" een brochure van Henri J.G.Beunders

Men heeft genoeg van oorlog, men wil vrede en geen uitbreiding van de oorlogsindustrie. De verschrikkingen van de Grote Oorlog (1914-918) liggen nog vers in het geheugen..
Het kabinet treedt af. De Vlootwet is van de baan.. Een langdurige kabinetscrisis is, naast de verontwaardiging bij (vooral) de antirevolutionaire coalitiegenoot, het gevolg voordat het ministerie uiteindelijk alsnog aanblijft, omdat er geen ander kabinet geformeerd kan worden, dat door een kamermeerderheid gesteund wordt.
In de dissertatie van Henri Beunders (1984) staan vele wetenswaardigheden over kapitein ter zee A.F. Gooszen en zijn verwoede strijd om de vlootwet door de Tweede Kamer te krijgen. Ik citeer een aantal passages, aangezien het een goed beeld geven van zijn energie en strijdlust:
pagina's 82-83: In maart. 1920 berichtte minister De Graaff aan G.G. Van Limburg Stirum, die had gewaarschuwd dat het Verre Oosten 'onafwendbaar' een nieuwe oorlog tegemoet ging, dat hij het kabinetsbeleid reeds in belangrijke mate had omgebogen ten gunste van de Indische marine.(...) Op 29 maart 1920 werd generaal W.F. Pop minister van Oorlog en Marine ad interim. Een week later kreeg Pop een nota over de defensie van Indië van de nieuwe marinestafchef, de uiterst wilskrachtige en militante kapitein ter zee A.F. Gooszen. Volgens Gooszen was een zelfstandige verdediging uitgesloten, maar omdat Nederland zeker bondgenoten zou vinden, moest het doel zijn te verhinderen dat de vijand met slechts een kleine macht zijn heerschappij in de archipel zou kunnen vestigen. Verder moest men proberen een waardevolle steun te zijn voor een bondgenoot. Voor de te bouwen vloot kwam alleen nog klein ' materieel' in aanmerking. Onderzeeërs, jagers en kruisers vormden echter een 'ondeelbaar geheel': 'Zonder kruisers is het bouwen van onderzeeboten en jagers geld weggegooid'. Omdat commissies veel te langzaam werkten stelde hij voor de marinestaf een bouwprogramma te laten opstellen dat voor vier à vijf jaar in wet zou moeten worden vastgelegd**.** Gewapend met deze nota ontvouwde Pop op 27 mei 1920 in de Eerste Kamer zijn plannen. Hij volgde Gooszens nota grotendeels.(...) Van een vlootwet, zoals Gooszen had voorgesteld, verklaarde Pop niets te willen weten: 'Dat zou geen gelukkig standpunt zijn geweest, want de tijden veranderen en de omstandigheden daarmede: men zou vooruit werken in een verre toekomst, zonder dat men de zekerheid had, dat de' eischen aan de vloot te stellen dezelfde blijven'.Wel beloofde Pop een einde te maken aan het 'gerommel' van de afgelopen tijd door een vlootplan te laten opstellen. Maar ook hierbij gaf hij Gooszen niet zijn zin: hij gaf de opdracht voor het maken van een plan aan een interdepartementale commissie. Wel kreeg Gooszen gedaan dat hij voorzitter werd van de nieuwe defensie commissie en hij manoeuvreerde zich onmiddellijk in een sleutelpositie door de vier subcommissies persoonlijk te leiden. Van de overige negen commissieleden; afkomstig van de departementen van Marine, Koloniën, Oorlog en Financiën, waren de belangrijkste kapttz. Putman Cramer, ltz. A. van Hengel en de reeds ter sprake gekomen Trip. *(A. van Hengel is de broer van de latere schoonzoon van Gooszen Wim van Hengel).*
pagina 84: 'De lust om in de Marine dienst te nemen is, zoals bekend is, thans zeer gering. (...) Die lust wordt niet herkregen door platonische verzekeringen der Regeering; zij kan slechts weder verkregen worden door een daad, die toont dat het de natie ernst is met den wederopbouw der Marine'. Hieruit bleek dat net als Colijn en Rambonnet ook Gooszen ernaar streefde een 'IJzeren Budget' te verkrijgen voor de marine, iets wat gezien de politieke ontwikkelingen en de heersende crisis op maritiem gebied, meer dan ooit. noodzakelijk leek.
pagina 92: Alsof de commissie nog niet verdeeld genoeg was, raakten de voorstanders van de Vlootwet ook nog onderling met elkaar slaags, en wel over de samenstelling van de voorgestelde vloot. Op 19 januari '23 wierp Struyken de vraag op of de Vlootwet niet meer op de voorbije oorlog dan op de toekomstige oorlog was afgestemd. Hij was zeer onder de indruk geraakt van het vliegtuig als wapen en volgens hem was hiervoor in het vlootplan een veel te kleine plaats ingeruimd. Alle grote mogendheden stuurden immers af op een krachtige luchtvloot. Door deze kritiek voelde Gooszen zich mogelijk nog meer bedreigd dan door de financiële argumenten van Trip. Met alle oratorische kracht die hij in zich had, trachtte hij 'de opgeschroefde verhalen van het luchtwapen' te ontzenuwen. Vanwege de weersomstandigheden kon het vliegtuig lang niet

altijd worden gebruikt, de trefkans was 'zeer gering' en de animo van het personeel voor het vliegtuig was minimaal.
pagina 138:Vanwege de maritiem-strategische verwarring varieerde na de oorlog de strekking van artikelen in het Handelsblad van totale afkeuring van nieuwe vlootbouw tot militante verdediging ervan. In een anoniem artikel - afgaand op de woordkeus ongetwijfeld van de hand van Gooszen - werd eind '21 betoogd dat Nederland in Azië een grote mogendheid was en dat het vlootplan als een minimum moest worden beschouwd. Als men zelfs dat niet wilde, kon men beter de hele marine zo spoedig mogelijk afschaffen. De grootste tegenstanders vonden Gooszen en Van Hengel - die ook menig pleidooi voor de Vlootwet naar diverse kranten stuurde - onder hun eigen, veelal gepensioneerde collega's.
pagina 140: Een op voordacht van de minister van Marine in 1922 bij Koninklijk Besluit ingestelde staatscommissie ook wel 'Bezuiningsinspectie' genoemd, stelde in haar rapport van juni '23 behalve Marine suggesties nog een zestigtal andere maatregelen: van versobering van alle rangen en verlaging van de soldij van nieuw personeel tot beperking van de telefoonvergoeding en versobering van de voeding. Om een paar koksmaatjes uit te sparen moesten de matrozen voortaan zelf de aardappels schillen. Een woedende marinestafchef Gooszen liet onmiddellijk weten dat er na aanneming van de Vlootwet helemaal niet te veel hoofdofficieren zouden zijn en hij verwees dit 'oppervlakkig rapport' van 'leken op marinegebied' naar de prullenmand.
pagina 200: Met de Vlootwet van 1923 had de marine op 'alles of niets' gegooid en verloren: de Vlootwet was voorlopig van de baan. In de regeringsverklaring op 15 januari 1924 verklaarde Ruys dan ook dat de versterking van de maritieme defensie moest wachten tot er maatregelen voor financieel herstel waren genomen. Gooszen, die er tot het laatste moment niet aan had getwijfeld dat de Vlootwet zou worden aangenomen en Umbgrove alleen als vlootvoogd in Indië was opgevolgd om het vlootplan te realiseren, vroeg zich in Batavia dan ook verbitterd af wat hij daar nu eigenlijk nog deed.
(Mijn moeder heeft me vroeger wel eens verteld over het verwerpen van de vlootwet waaraan mijn grootvader zeer hard had gewerkt. Na het verwerpen van de vlootweet zat hij dezelfde avond nog aan een nieuw ontwerp te werken. Het is maar een vage herinnering. Dit verhaal van mijn moeder heeft mij echter wel geïnspireerd om altijd te blijven volharden ook na tegenslagen)

Eind 1923 vertrekt Schout bij nacht A.F. Gooszen met zijn vrouw en jongste dochter naar Indië. Hij is namelijk benoemd tot Commandant Zeemacht van Nederlandsch Indië en hoofd van het departement van Marine in Nederlandsch Indië .Hij wordt de rechterhand van de Gouverneur-generaal Jhr A.C.D. de Graeff. Zij nemen hun intrek in een groot huis (lees paleis) aan de Parapattan 8 in Weltevreden (even buiten Batavia).

Het 'paleis' van de Vlootvoogd A.F. Gooszen Parapattan 38, Weltevreden

1926 Zijn schoonzoon Hendrik Thomas de Booy (getrouwd met zijn dochter Ottolina) wordt als zeeofficier naar Nederlandsch Indië gestuurd om daar vier jaren te dienen. Hij vertrekt met zijn vrouw en zoon Tom eind januari naar Indië. Zij komen de eerste tijd te logeren bij hun ouders in Weltevreden.

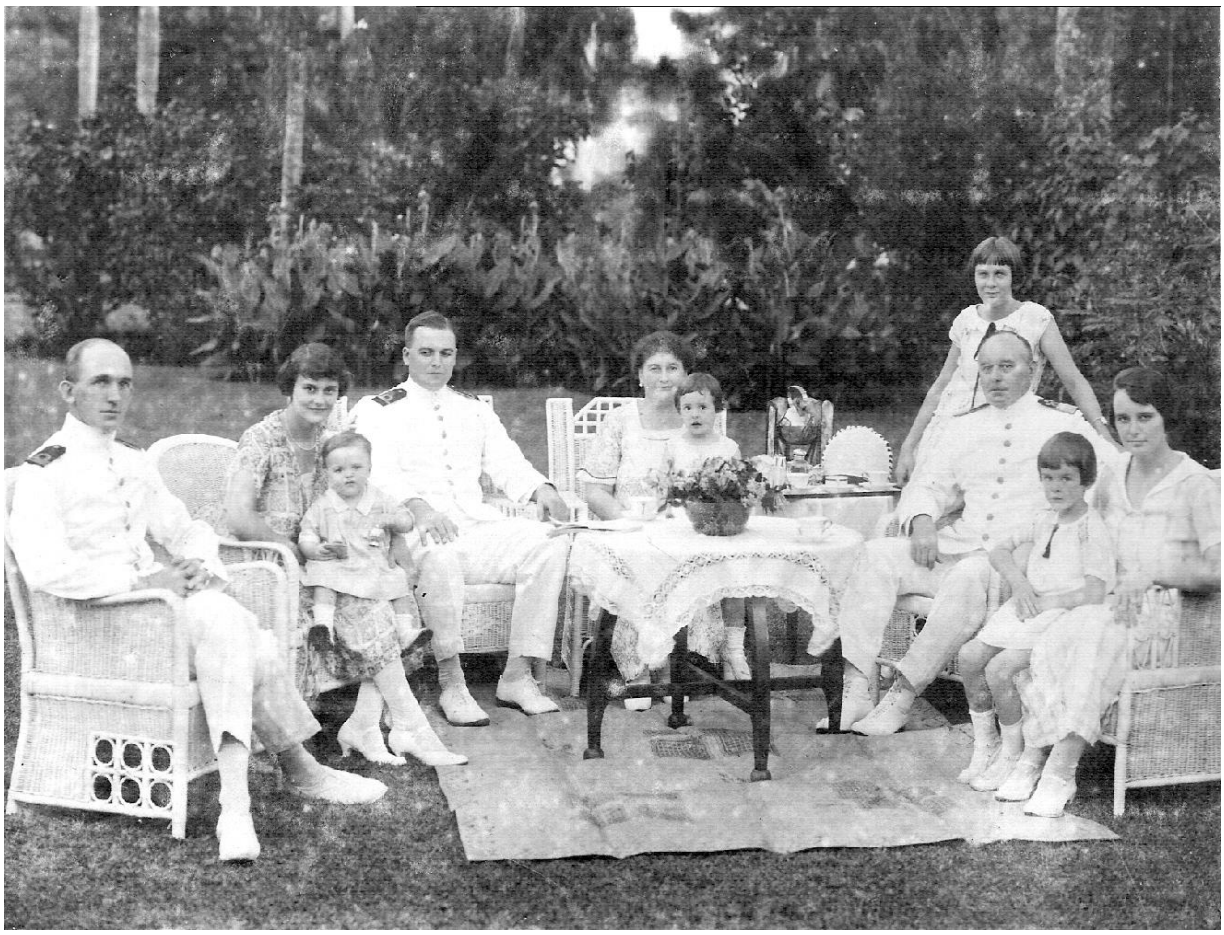

Familie Gooszen in Parapattan, Weltevreden februari 1926. v.l.n.r. Willem van Hengel, schoonzoon, Ot de Booij-Gooszen dochter, Tom kleinzoon, Hendrik Thomas de Booy schoonzoon, zijn vrouw Henriette, Gigs van Hengel kleindochter, Teun Gooszen jongste dochter, Antonie Frederik Gooszen, Hank van Hengel kleindochter, May van Hengel-Gooszen oudste dochter.

In zijn periode als vlootvoogd zijn ernstige onlusten zijn uitgebroken in Bantam (West Java) in november 1926 en in Sumatra in januari1927.. Het is zeer aannemelijk dat A.F. Gooszen als vlootvoogd en als rechterhand van de landvoogd Jhr de Graeff hier mee te maken heeft gehad

Jhr A.C.D. de Graeff, Gouverneur-generaal van Nederlandsch Indië van 1926-1931

Wie was deze Jhr de Graeff?. Deze Gouverneur-generaal heeft een belangrijke rol tijdens deze onlusten gespeeld.
Jhr de Graeff is geboren in 's-Gravenhage op 7 augustus 1872. Hij is de zoon van Jhr Dirk de Graeff, consul-generaal en minister-resident in Japan, en Bonne Elisabeth Roijer. Bij besluit van de minister van Koloniën van 19 augustus 1895 wordt De Graeff ter beschikking gesteld van de gouverneur-generaal, Jhr C.H.A. van der Wijck, nadat hij nog dat zelfde jaar in Indië was aangekomen, op de Algemene Secretarie te Buitenzorg geplaatst. De Graeff bleek al spoedig een zeer bekwaam secretarieambtenaar. Hij trouwt op 25 maart 1897 in Buitenzorg met Jkvr. Caroline Angelique van der Wijck, een dochter van de Gouverneur-generaal Jhr C.H.A van der Wijck. Leden van de familie van der Wijck zijn sterk betrokken geweest bij de oorlogshandelingen in Nederlandsch Indië. De broer van deze Gouverneur-generaal Jhr H.M. van der Wijck was de Minister van Marine, die de oorkonde in 1894 van mijn beide grootvaders heeft ondertekend. Een klein wereldje. Hier volgen de relaties van de verschillende leden van de familie van der Wijck en hun betrokkenheid bij de oorlogshandelingen in Nederlands Indië:
Jhr Mr H.C. van der Wijck *) (1815- ?) Lid van de Raad van Nederlandsch Indië. Getrouwd met M.S.L. de Kock van Leeuwen. Zij hadden drie kinderen:
Jhr C.H.A. van der Wijck (1840-1914) Gouverneur-generaal van Nederlandsch-Indië, 1893-1899 (Atjeh oorlog)
Jhr H.M. van der Wijck (1843-1932) Minister van Marine, 1894-1897 (Atjeh oorlog, Lombok actie)
Jhr Mr. H. van der Wijck (1844-1909) Secretaris-generaal Ministerie van Koloniën, 1880-1894 (Atjeh oorlog)

***)** Jhr H.C. van der Wijck heeft in 1865 een brochure geschreven met als titel: "Onze Koloniale Staatkunde. Een beroep op het Nederlandsche Volk" (uitgave Martinus Nijhoff, 's Gravenhage).*
De tekst is zo interessant en vooruitstrevend voor die tijd, dat ik meen er goed aan te doen om deze integraal weer te geven,

---

Supplement 2 : Brochure van Jhr H..C. van der Wijck:"Onze Koloniale Staatkunde. Een beroep op het Nederlandsche Volk"

Aan den lezer,
Wanneer ik een beroep doe op het volk van Nederland heeft dit het regt te vragen, wie het is, die tot hem het woord rigt en wat hem daartoe de bevoegdheid geeft. Ik ben in 1815 te 's Gravenhage geboren, in 1836 tot Indisch ambtenaar benoemd, ik heb van 1837 tot 1845 op Java en in de Molukkos in verschillende ondergeschikte regterlijke en administrative betrekkingen gediend, ik ben vervolgens met het bestuur der afdeeling Buitenzorg en der residentien Banjoemas, Preangerregentschappen en Soerabaya belast en laatstelijk ruim vier jaren lang lid van het hoogste regeringscollege van Indië geweest. Ik was dus in de gelegenheid de belangrijkste gedeelten van Java en eene buitenbezitting , het raderwerk der koloniale regering, den gang van zaken in Indië en de betrekking tot het moederland zeer van nabij te leeren kennen in mijne

loopbaan heeft mij met alle klassen der bevolking veelvuldig in aanraking gebragt. Gij kunt van mij eischen zoowel kennis van Indische toestanden, als de bezadigdheid en het beraad, welke mijne jaren en eene langdurige ervaring medebrengen. Ik nader tot u met het bewustzijn eene zware verantwoordelijkheid op mij te laden, doch ik deins daarvoor niet terug, gevoelende dat, waar het land in gevaar is, pligt gebiedt in persoon op de bres te springen. Ik strijd zoowel voor Uwe belangen, als voor die van allen die mij dierbaar zijn, zonder te vragen of die strijd voor mijn persoon goed of kwaad zal opleveren. Ik laat dit aan hooger besturing over, doch ik stel vast vertrouwen, zoowel op mijne overtuiging, als op den gezonden zin van het nederlandsche volk. Ik wend mij tot allen, die den moed hebben een naderenden storm onverschrokken in de oogen te zien en dien zonder verwijl, doch met kalmte te keer te gaan; - ik wend mij tot den vorst, die in het uur van nood en gevaar zijn persoon niet heeft ontzien, en tot allen, die nog een nederlandsch zeemanshart in hun boezem voelen kloppen; die nog in staat zijn te gelooven, dat op kwalijk verdiend geld geen zegen kan rusten, die door bekwaamheid en noeste vlijt eerlijk den kost willen winnen en voor zich en hun kroost de rijke vruchten willen verdienen, welke onze koloniën hen kunnen afwerpen. Voor de beangsten in den lande, voor hen die eeuwig ongerust zijn en nimmer kunnen gerust gesteld worden, voor de letterzifters en legisters, voor de beginsellooze beginselzoekers en voor de afwachters schrijf ik niet; ik raad hen mijn werk niet te lezen, het zou hun slechts slapelooze nachten veroorzaken of wrevel verwekken. Ik behoor tot geene partij; al mogen partijen in een constitutionelen staat op hunne plaats, ja onmisbaar zijn; ik vrees, dat, wanneer zij het beheer der koloniën aan zich trachten te trekken, zij veeleer den buit zullen verscheuren, dan dien aan de andere partij te gunnen. Zoo ik met warmte heb geschreven, - wie kan koud blijven waar het vaderland, zijn eigen toekomst en die der zijnen in gevaar zijn! - zoo ik zonder meêdoogen alle wetten, instellingen en rigtingen, welke mij verderfelijk schijnen, heb aangetast, - ik heb het gedaan zonder bitterheid tegen personen. Ik had daartoe geen reden; ik heb eene gelukkige loopbaan gehad, welke ik in vrede heb mogen verlaten; - bij alle partijen zijn mannen aan wie ik verpligting heb; mannen, die ik hoog acht; mannen, met wie ik mij in bekwaamheid niet zou durven meten. Mogt ik, en hoe kan dit anders dáár waar allen schuld hebben, hen in meerdere of mindere mate kwetsen, ik hoop en vertrouw, dat zij het mij om der wille van de zaak zullen willen vergeven. Ik besluit met de woorden, onlangs op een nationaal gedenkteeken gegrift, al is het ook in een anderen zin: *God redde Nederland.* Moge God Nederland zijne schoone bezittingen doen behoeden.
's Gravenhage, 24 October 1865. H. C. VAN DER WIJCK.

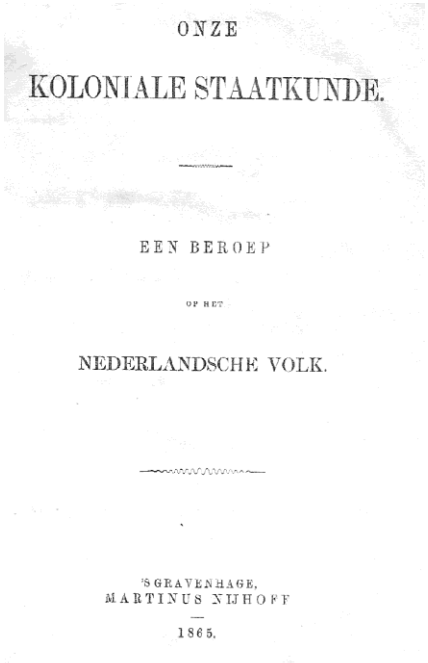
ONZE

KOLONIALE STAATKUNDE.

EEN BEROEP

OP HET

NEDERLANDSCHE VOLK.

'S GRAVENHAGE,
MARTINUS NIJHOFF
1865.

Hoofdstuk I.

Wij gaan op Java eene omwenteling met rassche schreden tegemoet.

Het was in 1859, dat ik voor het eerst het eenige jaren te voren verschenen werk las van den beroemden schrijver van "la démocratie en Amérique" A. de Tocqueville, *l'ancien régime et la révolution,* waarbij hij met zeldzaam doorzigt, grondige zaakkennis en ongemeene helderheid van geest de oorzaken der fransche omwenteling van 1789 uiteenzet. Reeds toen - ik was destijds resident van Soerabaija werd ik levendig getroffen door de veelvuldige punten van overeenkomst van den maatschappelijken toestand op Java met dien, welke de fransche revolutie vooraf ging; reeds toen begon zich bij mij de overtuiging te vestigen, dat wij ook in die kolonie toestanden tegemoet gingen, boven het peil van het gewone menschelijke begrip. Wat later in die bezittingen is voorgevallen was niet geschikt die overtuiging, welke met meerdere of mindere juistheid van inzigten gedeeld wordt door honderden, ja welligt door duizenden, die in deze bezittingen belang stellen, te verzwakken. In het vaderland teruggekeerd las ik op nieuw hetzelfde werk, en ik vond dat de indruk dien het vroeger op mij gemaakt had, instede van bij eene nieuwe lezing te verminderen, bevestigd en versterkt werd door al hetgeen ik sedert in Indië gezien en beleefd had, zoodat ik mij thans gedrongen voel te trachten openbaarheid te geven aan de lessen, welke uit het werk van een der edelste, diepste en tevens vrijheidlievendste denkers op staatkundig gebied, ook voor onze bezittingen zijn te putten. Het denkbeeld van Frankrijk en fransche toestanden met Java en javasche toestanden te willen vergelijken, zal welligt door velen al dadelijk als ongerijmd en onpraktisch worden verworpen; doch, al moge- de oosterling van den europeaan hemelsbreed in aanleg en ontwikkeling verschillen, zijne denkbeelden zich op andere wijze vormen dan de onze, zoo dat dikwerf niets moeijelijker valt dan - ja, het ons soms ondoenlijk is, die op te vatten zooals hij dit doet, de oosterling blijft altijd een mensch, op stoffelijk en zedelijk gebied aan dezelfde wetten onderworpen als zijne blanke medemenschen, even vatbaar voor het gevoel van lief en leed, van regt en onregt, en door dezelfde hartstogten bewogen, al moge zijn gevoel zich op andere wijze dan het onze uiten en zijn maatstaf van beoordeeling dikwerf zeer van den onzen afwijken. Er bestaat veel meer overeenkomst dan men oppervlakkig zou denken, tusschen den tegenwoordigen maatschappelijken toestand van den javaan, - ik bedoel hiermede de arbeidende klasse, voornamelijk den landbouwenden stand, waaruit de overgroote meerderheid der javaansche bevolking is zamengesteld , - en dien der boeren in Frankrijk en nog meer andere landen van Europa in de vorige eeuw; welligt zou het zelfs niet moeijelijk zijn te bewijzen, dat de toestand van den europeschen boer veel ongunstiger was, dan die waarin thans de javaan verkeert.

Van de Duitsche boer toch wordt gezegd:

"Dans la plupart des états d'Allemagne, en 1788, le paysan ne peut quitte seigneurie, et s'il la quitte on peut le poursuivre partout ou il se trouve et l'y ramener de force. Il y est soumis à la justice dominicale, qui surveille sa vie privée et punit son intempérance et sa paresse. Il ne peut ni s'élever dans sa position, ni changer de profession, ni se marier sans le bon plaisir du maître. Une grandepartie de son temps doit être consacrée au service de celui-ci. La corvée seigneuriale existe dans toute sa force, et peut s'étendre, dans certains pays, jusqu'à trois jour par semaine. C'est le paysan qui rebàtit et entretient les bàtiments du seigneur, mène les denrées de celui-ci au marché, le conduit lui-même, et est chargé de porter ses menages. Plusieurs années de sa jeunesse doivent s'écouler dans la domisticité du manoir. Le serf peut cependant devenir propriétaire foncier, mais sa propriété reste toujours très-imparfaite. Il est obligé de cultiver son champ d'une certaine manière, sous l'oeil du seigneur; il ne peut ni l'aliéner ni l'hypothèquer à sa volonté. Dans certains cas on le force d'en vendre les produits; dans d'autres on l'empêche de les vendre; pour lui la culture est toujours obligatoire. Sa succession même ne passe pas tout entière à ses enfants: une partie en est d'ordinaire retenue par la seigneurie 1). (L'ancien régime et la révolution, 2e uitgave, bl. 58.)

1) In 1788 mag, in de meeste duitsche staten, de boer bet grondgebied van zijnen adelijke nu heer

en meester niet verlaten; doet hij dit, zoo kan hij overal, waar hij zich ook bevindt vervolgd en door den sterken arm naar zijnen landheer terug gevoerd worden. Hij is onderworpen aan het landsheerlijke geregt, dat hem in zijn dagelijksch leven nagaat, zijne onmatigheid en luiheid straft. Hij kan noch zijne stelling verbeteren, noch van beroep veranderen, noch een huwelijk aangaan, zonder verlof van den meester, van wiens willekeur hij afhankelijk is. Een groot deel van zijnen tijd moet hij ten dienste van dezen besteden. De heeredienst bestaat er in alle haren omvang en kan in sommige landen, tot op drie dagen in de week worden uitgestrekt. Het is de boer, die de woning en andere gebouwen van den heer opbouwt en onderhoudt, diens waren naar de markt brengt, dezen met zijne eigen middelen vervoert en diens boodschappen overbrengt. Verscheiden jaren zijner jeugd moet hij doorbrengen in huiselijke dienst van den heer. De lijfeigene kan evenwel landeigenaar worden, maar zijn regt van eigendom blijft altijd zeer beperkt. Hij is verpligt zijn veld op eene zekere wijze te bebouwen, onder het oog van den heer, hij kan zijn goed niet vervreemden noch verpanden, zoo als hem goed dunkt. In sommige gevallen dwingt men hem zijn product te verkoopen; in andere belet men hem om dit te doen; voor hem is de kultuur altijd verpligt; zijne nalatenschap zelfs gaat niet geheel op zijne kinderen over; een gedeelte wordt gewoonlijk door den heer terug gehouden.
Zoo was het nog in de vorige eeuw in vele gedeelten van Duitschland gesteld; eerst in het begin van deze eeuw zijn *lijfeigenschap* en *erfonderdanigheid* , - eene mildere vorm van het eerste, - afgeschaft; in drie staatjes zelfs geschiedde dit eerst in 1820, 1832 en 1833. Even als op Java bestonden daar dus heere- en kultuurdiensten, nog drukkender dan de javasche, en was de boer in zijne persoonlijke vrijheid oneindig meer beperkt dan den Javaan, wien de vrijheid is gelaten om te verhuizen wanneer hij wil, met wiens huwelijk en erfenis zich geene hoogere magt bemoeit, en die feitelijk ook veel minder dan de duitsche boer in de 18e eeuw, in zijn grondbezit, in de beschikking over de vruchten van zijnen arbeid is beperkt, al mogen zijne regten nog zeer onbepaald zijn, en hij tot bebouwing van een gedeelte van den grond ten behoeve van het gouvernement tegen eene belooning, beneden de marktwaarde van het product, verpligt worden. Anders was het in Frankrijk gesteld. Den adel waren daar alle heerlijke regten ontnomen, die hem gezag over den boer gaven; alleen zijne voorregten waren hem gelaten, vrijdom van belasting, honorifique onderscheidingen en het regt om van de bevolking te vorderen heerediensten en van haar nog kwellende regten te heffen. De boer bezat den vollen eigendom van den grond, maar moest, behalve de heerediensten ten behoeve van den adel, ook nog behulpzaam zijn in het maken van wegen en andere werken van algemeen belang verrigten. In sommige streken was hij hiervan evenwel vrij. Maar het waren niet deze diensten, welke hem het meest drukten; hij ging gebukt onder een ongeregeld en in hooge mate kwellend stelsel van belastingen, (la taille), dat dikwerf tot opstand aanleiding gaf en oorzaak was, dat ieder landbouwer die eenigzins welgesteld was geworden, zich haastte het platteland te verlaten, om burger eener stad te worden. Daarenboven had hij nagenoeg den geheelen last van de dienst der militie te dragen, waarvan allen, die eenigzins welgesteld waren, vrij waren. Het was de arme, de behoeftige landbouwer, op wien alle lasten drukten, terwijl de hoogere en rijkere standen der maatschappij, de eene in meerdere de ander in mindere mate, daarvan vrij waren. Ook de vergelijking met den franschen boer valt niet ten nadeele van den Javaan uit; is hij ook even als gene aan heerediensten zoowel ten behoeve der inl. hoofden als van de regering onderworpen, zoo is hij toch vrij van gedwongen krijgsdienst, hij heeft slechts ligte en veel beter geregelde belastingen te betalen, terwijl daar, waar hij tot de gedwongen kultures verpligt is, deze, waar zij goed geregeld zijn, hem genoeg laten verdienen, om daaruit alle belastingen te voldoen, en nog eene zekere som voor eigen behoefte over te houden, terwijl hem genoegzaam tijd overblijft om voor zijn eigen landbouw te zorgen. Men zou geneigd zijn te denken, dat de fransche boer, wien de eigendom van zijn grond, meer vrije beschikking van zijn tijd en het produkt van zijn arbeid verzekerd, die slechts aan de bevelen der regering; niet aan die van eenen heerschzuchtig·en adel onderworpen, en er dus in veel opzigten beter aan toe was dan de duitsche boer, tevredener met zijn lot had moeten geweest zijn dan deze, en dat hij niet zoo ligt in opstand zou zijn gekomen, - en voor

zoover Frankrijk zelf betrof, dat dáár waar de boer in beteren toestand verkeerde, waar de heerediensten reeds lang waren opgeheven en de belastingen beter waren geregeld, de geest tot verzet het minst zou hebben bestaan. Juist het tegendeel had plaats; in Duitschland hebben de boeren zich nog tot in het begin dezer eeuw het juk laten welgevallen, waaronder zij zuchtten, en zij zijn nimmer, zoo als in Frankrijk, algemeen in opstand gekomen tegen den adel en de regering. In Frankrijk zelf, in de Vendée, waar de adel bij uitzondering op het land was blijven wonen, en zijnen invloed op den boer had weten te handhaven, is deze aan den adel en den koning getrouw gebleven en de hardnekkigste verdediger van het koningschap geworden. In die streken daarentegen waar de toestand van den boer betrekkelijk het best was, waar het meest gedaan werd om dien te verbeteren, is de opstand het eerst en het hevigst uitgebroken. Ook was in het algemeen nimmer zoo veel tot verbetering van het lot van den boer gedaan, en Frankrijk nimmer zoo spoedig en sterk in welvaart vooruit gegaan dan gedurende de twintig laatste jaren vóór het uitbreken der revolutie. Het scheen dus dat de franschen hun lot ondragelijker hebben gevonden naarmate er meer werd gedaan om het te verbeteren; dat het juk der feodale instellingen dáár het minst te dragen was, waar dit het ligtst was. Dit verschijnsel wordt door de Tocqueville daardoor verklaard, dat naarmate de adel aan magt verloor hem elk aandeel aan de regering werd ontzegd, en de boer zich vrijer gevoelde en meer waarde aan zijn eigendom hechtte, de voorregten, welke aan de bevoorregte standen gelaten waren en die door den boer moesten bekostigd worden, dezen hatelijker en minder gegrond voorkwamen. Maar bovenal had daartoe bijgedragen de onvoorzigtige wijze, waarop door de - pers, door de bevoorregte standen, en door de regering zelve, de grieven van het volk breed werden uitgemeten en het regtmatige gevoel van verontwaardiging dat het volk bezielde, tot razernij werd aangehitst, die, toen zij ten toppunt klom, de geheele maatschappij tot in hare grondslagen omkeerde, en de bevoorregte standen op eene vroeger nimmer geziene wijze in den kolk der omwenteling deed te gronde gaan. Geen van allen, die met zooveel gemoedelijkheid over de regten van den mensch en de grieven van het volk declameerden, had er het minste denkbeeld van, dat dit volk zou toonen die redeneringen maar al te goed te hebben begrepen, en dat zij dit met hun leven en met hunne bezittingen zouden moeten boeten. Het zij mij vergund dit door eenige aanhalingen uit de Tocqueville te bevestigen.
"Elle (l'aristocratie), zegt de Tocqueville, avait si bien oublié comment les théories générales, une fois admises, inévitablement à se transformer en passions politiques et en actes, que les doctrines les plus opposées à ses droits particulers, et même à son existence, lui paraissaient des jeux fort ingénieux de l'esprit; elle s'y mêlait elle même volontiers pour passer Ie temps, et jouissait paisiblement de ses immunités et de ses privilèges, en dissertant avec serenite sur l'absurdite de toutes les coutumes établies" (blz. 239, 240).
"Mais ce qui nous paraîtra plus etrange, à nous qui avons sous les yeux les debris de tant de revolutions, c'est que la notion même d'une revolution violente etait absente de l'esprit de nos pères." (bl. 241).
"Je lis attentivement les cahiers que dressèrent les Trois Ordres avant de se reunir en 1789; je dis les Trois Ordres, ceux de la noblesse et du clergé aussi bien que celui du tier's. Je vois qu'ici on demande le changement d'une loi, là d'un usage, et j'en tiens note. Je continue ainsi jusqu'au bout cet immense travail, et, quand je viens à reunir ensemble tout ces voeux particuliers, je m'aperçois avec une sorte de terreur que ce qu'on reclame est l'abolition systematique de toutes les lois et de tous les usages ayant cours dans le pays, je vois sur le champ qu'il va s'agir d'une des· plus vastes et des plus dangereuses révolutions qui aient jamais paru dans le monde. Ceux qui en seront demain les victimes n'en savent lien; ils croient que la transformation totale et soudaine d'une société si compliquée et si vieille peut s'operer sans . secousse, à l'aide de la raison et par sa seule efficace. Les malheureux, ils ont oublié jusqu'à cette maxime que leurs pères avaient ainsi exprimée quatre cents ans auparavant dans le français naïf et énergique de ce temps la: "Par requierre de trop grande franchise et libertés chet-on en trop grand servaige." (Bladz. 241, 242.)
"Les écrivains ne fournirent pas seulement leurs idées au peuple qui la (revolution) fit; ils lui donnèrent leur tempérament et leur humeur. Sous leur longue discipline, en absence de tous

autres conducteurs, au milieu de l'ignorance profonde ou l'on vivait de la pratique, toute la nation en les lisant, finit par contracter les instincts, le tour d'esprit, les goûts et jusqu'aux travers naturels à ceux qui écrivent; de sorte que, quand elle eut enfin à agir, elle transportera dans la politique toutes les habitudes de la littérature." (Bladz. 246.)
Comme le peuple n'avait pas paru un seul instant depuis cent quarante ans sur la scène des affaires publiques, on avait absolument cessé de croire qu'il put jamais s'y montrer; en le voyant si insensible on le jugeait sourd; de sorte que lorsqu'on commença à s'intéresser à son sort, on se mit à parler devant lui de lui-même, comme s'il n'avait pas été là. Il semblait qu'on ne dut être entendu que de ceux qui étaient placés au dessus de lui, et que le seul danger qu'il y eut à craindre était de ne pas se faire bien comprendre de ceux-là.
Les gens qui avaient le plus à redouter sa colère s'entretenaient à haute voix en sa présence des injustices cruelles , dont il avait toujours été victime; ils se montraient les uns aux autres les vices monstrueux que renfermaient les institutions qui lui étaient les plus pesantes; ils employaient leur rhétorique à peindre ses misères et son travail mal récompensé; ils le remplissaient de fureur en s'efforçant ainsi de le soulager. Je n'entends point parier des écrivains, mais du gouvernement, de ses principaux agents, des privilégiés eux-mêmes. Quand le roi treize ans avant la révolution, essaye d'abolir la corvée, il dit dans son préambule: "A l'exception d'un petit nombre de provinces (les pays d'état) presque tous les chemins du royaume ont été faits gratuitement par la partie la plus pauvre de nos sujets. Tout le poids en est donc retombé sur ceux qui n'ont que leur bras et ne sont intéressés que très sécondairement aux chemins, les véritables interessés sont les propriétaires, presque tous privilégiés, dont les biens augmentent de valeur par l'établissement des routes. En forçant le pauvre à entretenir seul celles-ci, en l'obligeant à donner son temps et son travail sans salaire, on lui enlève l'unique ressource qu'il ait contre la misère et la faim pour le faire travailler au profit des riches." 2)
2) Zij (de aristocratie) had zoodanig vergeten, hoe algemeene theorien, wanneer zij eens ingang hebben gevonden, onvermijdelijk in staatkundige hartstogten ontaarden en tot handelen aanleiding geven, dat de leerstellingen, welke het meest in strijd waren met hare bijzondere regten en zelfs met haar bestaan, haar slechts een zeer onschuldig spel van het vernuft toeschenen; zij mengde er zich zelve gaarne in om den tijd te verdrijven en zij genoot vreedzaam hare vrijheden en voorregten, terwijl zij met de meeste gerustheid over het onzinnige van alle bestaande instellingen redetwistte. Maar wat ons nog vreemder zal toeschijnen, aan ons die de puinhoopen van zoo veel omwentelingen voor oogen hebben, het is de omstandigheid dat het denkbeeld zelfs van eene geweldige omwenteling bij onze vaderen in de verte niet opkwam. Ik lees met aandacht de bundels, welke de Drie Standen opmaakten, alvorens zij zich in 1489 vereenigden; ik herhaal de drie Standen, die van den adel en van de geestelijkheid even goed als die van den burgerstand. Ik zie dat hier de eene de wijziging van eene wet vraagt, ginds een ander die van een gebruik wenscht, en ik houd er aanteekening van. Ik vervolg aldus tot aan het einde dezen onmetelijken arbeid en wanneer ik er toe kom om al deze bijzondere wenschen tot een geheel te vereenigen word ik met zekere schrik gewaar, dat wat men eischt niet minder is, dan de systematische afschaffing van alle wetten en van alle gebruiken, die in het land van kracht zijn; ik zie dadelijk dat het te doen is, om eene der gevaarlijkste omwentelingen, die immer in de wereld zich hebben voor gedaan. Degenen, die er morgen de slagtoffers van zullen wezen, weten er niets van; zij gelooven, dat de algeheele en plotselinge hervorming van eene zoo ingewikkelde en zoo oude maatschappij kan bewerkstelligd worden zonder schokken, met behulp der rede en door hare werkzaamheid alleen. De ongelukkigen, zij hebben alles vergeten. zelfs deze stelling, welke hunne vaderen, vier honderd jaren vroeger in het krachtige en naïeve fransch van dien tijd aldus hadden uitgedrukt: "Door te groote vrijstellingen en vrijheden te eischen, vervalt men in al te groote dienstbaarheid". De schrijvers wisten niet alleen het volk dat de omwenteling bewerkte, hunne denkbeelden te doen deden, zij gaven het tevens hun inborst en gemoedsgesteldheid. Onder hunne langdurige tucht, bij gemis aan alle andere leiders, bij de diepe onwetendheid omtrent de staatkunde, kwam de geheele natie, terwijl zij hunne werken las, er toe om al de hebbelijkheden,

gevoelens en verkeerdheden over te nemen aan schrijvers eigen, zoodat toen zij eindelijk moest handelen, zij in de staatkunde al de gewoonten der letterkunde overbrengt. Daar het volk sedert meer dan 140 jaren geen oogenblik op het staatstooneel was verschenen, had men geheel opgehouden te gelooven, dat het er zich immer konde vertoon en toen men het zoo ongevoelig zag, hield men het voor doof; zoodat toen men in zijn lot begon belang te stellen, men in tegenwoordigheid *van* het volk *over* het volk begon te spreken, alsof het niet tegenwoordig geweest ware. Het scheen dat men door niemand konde worde begrepen dan door degenen, die boven het volk geplaatst waren, en dat het eenige gevaar dat men te vreezen had daarin bestond door hen niet goed begrepen te worden: Mannen, die het meest te dachten hadden van zijnen toorn, onderhielden zich met luide stem in zijne tegenwoordigheid over de gruwelijke onregtvaardigheden, waarvan het altijd het slagtoffer was geweest; zij wezen elkander al de gedrochtelijke gebreken der instellingen, welke het 't meest drukten; zij besteedden hun redenaarstalent om zijne ellende en zijn slecht beloonden arbeid te schilderen; zij vervulden het met woede, terwijl zij trachtten het te verligten. Ik doel hier niet op de schrijvers, maar op de regeering, op hare voornaamste werktuigen, op de bevoorregten zelven. Toen de koning, dertien jaren vóór de revolutie, de heerendiensten tracht af te schaffen, zegt hij in zijne inleiding: met uitzondering van een klein aantal Provincien zijn bijkans al de wegen van het koningrijk om niet gemaakt door het armste gedeelte onzer onderdanen. De geheele last daarvan is dus gevallen op hen, die slechts hunne handen bezitten en slechts in de verte bij de wegen belang hebben, terwijl de landeigenaren bijkans allen bevoorregten zijn, wier goederen in waarde toenemen door de daarstelling der wegen. Door den arme te dwingen om deze alleen te onderhouden, door hem te verpligten om zijn tijd en zijn werk zonder loon te geven, beneemt men hem het eenige hulpmiddel, dat hij tegen de ellende en den honger heeft, ten voordeel van den rijke.
Is het niet alsof deze regelen voor Java waren geschreven? Evenmin als in Frankrijk de boerenstand, is het op Java de inlander, die zelf zijne grieven doet gelden; maar even als in Frankrijk de schrijvers, de hoogere standen, de adel en de regeering den landman zijne grieven voorhouden en deze ten breedste uitmeten, zijn het op Java en in Nederland de overheerschende klasse, de Europeanen, die in boeken, in brochures, in dagbladen, in de Kamers en zelfs in de stukken, die van de regeering uitgaan, den Javaan luide verkondigen, dat hij mishandeld wordt, dat hij het slagtoffer is van een op zijne exploitatie berekend stelsel, dat heere- en kultuurdiensten moeten worden afgeschaft, dat hij door zijne hoofden wordt onderdrukt en gekneveld, dat wij het zijn, die zijne welvaart ondermijnen, of de ontwikkeling daarvan beletten, dat het aantal misbruiken waaronder hij te lijden heeft alle paal en perk te buiten gaat. Een Javaan, die eenig gevoel van nationaliteit, van regt of onregt heeft, moet, wanneer hij onze geschriften leest, al ras tot de overtuiging komen, dat wij zelven de grootste hinderpaal zijn, die zijn geluk in den weg staat, en dat hij niet beter kan doen dan ons het land uit te jagen. En men wane niet, dat hem verborgen blijft wat bij zijne meesters omgaat. Wie onzer heeft niet de opmerking kunnen maken, dat wat wij in tegenwoordigheid van dienstboden of van kinderen verhandelen, denkende dat zij het niet zullen opmerken of niet begrijpen, maar al te gretige ooren vindt, en dat, wat maar half verstaan, geraden en aangevuld wordt, zelden in ons voordeel, meestal in ons nadeel. Ieder, die in verdrukking of in eene afhankelijke stelling leeft, is er op uit om de fouten zijner meesters te bespieden en daarvan in zijn voordeel partij te trekken. Er zijn verscheiden hoofden, die hollandsch lezen; honderden afstammelingen van Europeanen en javaansche moeders lezen gretig de dagbladen en deelen aan hunne Javaansche landgenooten, wie zij nader staan dan wij, mede wat bij ons omgaat, vermoedelijk zelden in ons voordeel. Wij hebben niet nagelaten ook de grieven der inlandsche kinderen breed uit te meten, en het gevoel van verbittering, dat hunne tweeslagtige stelling in. de maatschappij al ligt doet ontstaan, tot razernij op te voeren. Geen wonder dus, wanneer ook wij eens dezelfde ondervinding opdoen als de bevoorregte standen in Frankrijk en te laat zullen ontwaren, dat wij een vuur hebben aangeblazen, dat ons zelve het eerst zal verteren. Ware het nu maar alleen de kleine Javaansche landbouwer, wiens ongenoegen wij opgewekt hebben; maar neen, wij hebben zorg gedragen alle standen der maatschappij oorzaak

tot grieven te geven. De inlandsche hoofden, onze werktuigen, waardoor het volk leiden en in bedwang houden, hebben in de laatste tien of vijftien jaren weinig redenen gehad om met ons bestuur tevreden, zeer vele om er misnoegd over te zijn. Terwijl het meerendeel ten eenenmale onvoldoende bezoldigingen ontvangt, en om te kunnen bestaan ongeoorloofd bronnen van inkomsten moet trachten te vinden, is dit hulpmiddel in de laatste jaren altijd moeijelijker gemaakt. Men heeft meer op hunne handelingen gelet, velen zijn voor den strafregter vervolgd, en in het algemeen zijn zijn zij tot een staat van volslagen armoede en gebrek vervallen, zoodat zij niet kunnen leven op de wijze zoo als 's lands gebruik dit van een inlandsch hoofd vergt. Daarentegen verlangen wij van hen met den meesten drang dat zij hunne kinderen ter schole zullen zenden, die dikwerf van de woonplaats der ouders verwijderd is, waar door zij in kosten vervallen, die hen vroeger onbekend waren. Maar dit is nog niet het ergste; nood en ontbering: alleen kunnen dikwerf lang zonder morren worden gedragen, zedelijke vernedering en minachting grieven nog erg leiden tot onverzoenlijken haat. En ook deze is den hoofden niet gespaard gebleven. Luide zijn zij uitgekreten als zedelooze knevelaars onderdrukkers der bevolking; ook aan onze ambtenaren in zijn die gevoelens ingeprent, en op hunne wijze van omgang met de hoofden is dit zeker niet zonder uitwerking gebleven. Het zoude dan ook een wonder zijn, indien wij in van ernstigen nood op hunnen steun konden rekenen. En dit is nog niet genoeg.
Ook aan de vreemde oosterlingen, vooral aan de Chinezen hebben wij alle redenen tot ontevredenheid gegeven; met eene kwalijk begrepen philantropie den Javaan tegen hen willende beschermen, hebben wij deze nijvere en invloedrijke klasse, wier aantal meer dan 200,000 zielen bedraagt, waarvan verreweg het meerendeel op Java is geboren en zijnen geboortegrond nimmer kan, noch wil verlaten, en die dus onze onderdanen zijn even goed als andere inboorlingen van den Archipel, uit de binnenlanden willen weren, hetgeen maar zeer onvolkomen gelukt is; wij hebben hen, even als de Joden te Rome in het Ghetto, in kampen willen vereenigen, hen daardoor aan tallooze plagerijen, aan gebrek en armoede blootgesteld en aan velen het winnen van een eerlijk bestaan bijkans ondoenlijk gemaakt, niet bedenkende, dat, zoo zij van de mindere bedrevenheid van den inlander misbruik maken, wij zelven daarvan de voornaamste oorzaak zijn, daar wij hunnen natuurlijken aanleg tot het plegen dier misbruiken nog veelvuldig versterken, door hen te wapenen met de magt welke zij als pachters of als huurders van landerijen over de bevolking uitoefenen, terwijl dáár waar Chinezen en Javanen aan zich zelven zijn overgelaten, het nadeel dat de chinesche bevolking door meerdere 'slimheid veroorzaakt, grootendeels wordt opgewogen door de meerdere bedrijvigheid, welke zij in het leven roept. Maar hiermede. zelfs is de lijst nog niet vol. Zelfs onze eigen landgenooten - de overheerschende klasse - zijn in hooge mate ontevreden; ook deze klasse der indische maatschappij is van eene voorbeeldelooze misnoegdheid en moedeloosheid doordrongen, en allen deelen in meerdere of mindere mate de overtuiging dat wij den rand eens afgronds naderen. 1)
Al die teekenen duiden aan dat wij, op den tot dus ver ingeslagen weg voortgaande, in Indië onze ondergang tegemoet gaan.
1) Over de afstammelingen der Europeanen heb ik hiervoren met een enkel woord genoeg gezegd; het is onvergeeflijk, dat wij hen tegen ons hebben opgehitst; in stede van hen met liefde en welstand te leiden; want, zoodanig behandeld, betoonen zij zich trouw en zijn hoogst nuttige leden der maatschappij. Steeds blijve mij in dankbare herinnering de vele en goede diensten door hen in mijn loopbaan bewezen.

Hoofdstuk II

Aan welke oorzaken is die toestand toe te schrijven.

Het antwoord op die vraag zal iedereen welligt al dadelijk gereed hebben; de eene partij zal zeggen: gij schildert slechts de gevaren, waarop wij reeds duizendmaal gewezen hebben; had men het oude stelsel behouden, in stede van het bij den dag moedwillig af te breken, het zou niet zoo ver zijn gekomen. De andere partij zal aanvoeren: het tegendeel is waar; gij hebt den javaan

mishandeld, en in strijd met alle gezonde beginselen der wetenschap geregeerd; zoo Java te gronde gaat, wijt het niet aan ons, maar wel daaraan, dat gij aan onze waarschuwingen niet eerder hebt gehoor gegeven.
Is de javaan dan inderdaad zoo mishandeld? Zullen velen dit te goeder trouw durven beweren? Bijkans niemand weerspreekt het, dat hij er oneindig beter aan toe is dan vroeger, toen hij door zijn eigen vorsten werd geregeerd. De bevolking van Java is onder ons regtstreeksch beheer in 50 jaren tijds welligt verdrievuldigd, en zij is beter gekleed en gevoed dan in vroegere jaren; de regering is doorgaans van een humanen geest bezield, geweest en heeft tot verbetering van het lot van den inlander gedaan zoo veel in haar vermogen en in het bereik harer inzigten lag; onze bezittingen kunnen gerust de vergelijking doorstaan met andere kolonien, waar eene indiaansche bevolking onder een, vreemden europeschen meester staat, en meer dan ooit is de regering, zoowel in het moederland als in Indië, er op bedacht, om tot een beteren toestand te geraken, en nog nimmer was het publiek, zoo wel in Nederland als in Indië, zoo menschlievend ten aanzien van den inlander gestemd. De oorzaak ligt hooger, zij ligt in niets anders dan het *batig slot,* in het stelsel om Java ten behoeve van Nederland te exploiteren. Wel, zal men mij toeroepen, hoe kunt gij, die een trouw dienaar van het kultuurstelsel zijt geweest, die in langdurige staatsdienst kalme bezadigdheid had moeten leeren, eene leer voorstaan, welke tot dusver slechts door enkele dwaze geniën of radikale heethoofden werd verkondigd, maar die door ieder weldenkend Nederlander van gezonde zinnen met een minachtend schouder-ophalen wordt begroet! En toch is het zoo; na de meest kalme overweging, kan ik tot geene andere gevolgtrekking komen, dan die der gewraakte geniën en heethoofden, op het gevaar af van te worden uitgekreten "voor een genie of heethoofd?" neen; daartoe ontbreekt mij alle aanleg - maar voor een radikalen dwaas, iets wat binnen ieders bereik ligt en wat ten allen tijde, zoowel wijzen als gekken, is te beurt gevallen. Zoowel voor volken en regeringen, als voor ieder van ons bestaan zedelijke wetten, die niet ongestraft mogen worden overtreden. Met de bestraffing van het individu, waar hij die wetten te grovelijk overtreedt, belast zich de maatschappij, die den misdadiger aan den strafregter overlevert. Bij de volken en regeringen neemt de voorzienigheid, of hoe gij de eeuwige bron der regtvaardigheid wilt noemen, die zorg op zich, en zij kiest bij voorkeur de overtreders zelven tot voltrekkers van haar regtvaardig, maar onverbiddelijk oordeel. Het zijn dan niet alleen de slechte hartstogten, op kwalijk begrepen eigenbelang gegrond, die daartoe medewerken; neen, het zijn in de eerste plaats de edelsten in den lande, wier borst het meest van verontwaardiging over onregt gloeit, zij, die het eerst er op bedacht zijn het gepleegde onregt goed te maken, die het meest tot den val van het gedoemde, met blindheid geslagen volk medewerken, en zelven als de eerste zoenoffers vallen. Zoo was het in Frankrijk, zoo zal, het ook ons gaan, wanneer wij niet, nu het welligt nog tijd is, tot inkeer komen. Reeds duizende jaren geleden werden den mensch de geboden gegeven: "Gij zult in het zweet uws aanschijns uw brood eten." "Gij zult niet stelen." "Gij zult niet begeeren iets dat uws naasten is." Ieder kind leert en weet dit; maar ook de verhevenste staatkundige wijsbegeerte, en onze hooggeroemde staathuishoudkunde, met hare meest ingewikkelde stellingen, gaan van geen anderen grondslag uit. En het zijn deze geboden, die wij in Indië overtreden hebben. Wij hebben ons ten koste van den Javaan verrijkt; met de vruchten van zijnen arbeid onze staatsschulden betaald, de slaven in West-Indië vrijgekocht en thans nog worden onze spoorwegen daarvan aangelegd. Aanvankelijk heette het, dat de nood van het moederland dwong om tot de baten van Java de toevlugt te nemen. Is die verontschuldiging aannemelijk? Hij die uit nood een ander zijn regtmatig goed ontneemt, is daarom niettemin schuldig; de wet noemt hem *dief,* en straft hem. Even schuldig is een volk, dat zijne meerdere magt misbruikt, door een ander te dwingen om voor hem te werken, en door hem de vruchten van zijn arbeid te ontnemen. Ik ken geene zedeleer die zulk eene handelwijze zon kunnen regtvaardigen. En zelfs die verontschuldiging kan niet meer gelden, nu de baten van Java niet meer dienen om den nood van het moederland te lenigen. Ook voor ons blijft de straf niet weg, men moet blind zijn, om dit niet te zien. Zouden wij voor opstand op Java te vreezen hebben, zoude onze koloniale politiek in zulk eene babylonische verwarring geraakt zijn, tot zoo veel

onvruchtbaren twist geleid hebben, zoo de bevolking daar vrij ware gebleven van dwangkultuur en van drukkende heerediensten, en de maatschappij zich daar op eene meer natuurlijke wijze had kunnen ontwikkelen? Voorzeker niet. Heeft de strijd op koloniaal gebied, wel bezien, niet de meeste overeenkomst met dien der roovers, die het over de verdeeling van den buit niet eens kunnen worden? En wie kan berekenen, welk nadeel op den duur aan de natie is berokkend door de verlamming van den geest van handel en onderneming, een gevolg van de gemakkelijke en verzekerde winsten, welke het zoo geprezen consignatiestelsel opleverde? En wie zijn hier de schuldigen? Het geheele nederlandsche volk, staatslieden en volksvertegenwoordigers, behouders en liberalen, - zij mogen in de oppositie of aan het bewind geweest zijn, - kooplieden en belastingschuldigen, vromen en onvromen, ik die deze regelen schrijf, en gij, die ze leest, (zoo gij nederlander zijt), wij allen hebben ons deel in die schuld; dezen door een stelsel dat tegen de zedekunde en tegen een beter weten indruischt in het leven te roepen en staande te houden, anderen door het af te breken zonder de gevolgen te bedenken, of de ware reden van het kwaad te durven aangrijpen, allen door de vruchten er van te genieten, en daaronder zijn voorzeker niet het minst te laken, degenen die helder genoeg zagen om het stelsel zelve in beginsel te veroordeel en, maar niettemin gretig over zijn baten beschikten.
Waar de schuld zoo algemeen is, zou het overbodig zijn verder te onderzoeken, hoe groot het aandeel van ieder daarin is; bovendien, er is reeds tot verzadiging toe getwist; het zal veel verstandiger zijn, in stede van elkander bittere en onnutte verwijten te maken, de handen in een te slaan, om uit den hoogst bedenkelijken en gevaarlijken toestand, waarin wij door gemeene schuld zijn vervallen, te geraken.

Hoofdstuk III

Welke zijn de vooruitzichten voor de toekomst voor Indië en Nederland, en wat moet de grondslag voor elke verbetering zijn.

Het is geen sterveling gegeven met zekerheid de toekomst te voorspellen. Of het vonnis over ons reeds is uitgesproken, of Indië onherroepelijk voor ons verloren is, dan wel, of het ons gegund zal zijn die schoone bezitting te behouden, en haar en het vaderland, welks welzijn daarmede zoo innig verknocht is, voor eene betere toekomst op te leiden? - de beantwoording dezer vragen is in het duister der toekomst verborgen. Maar niet twijfelachtig is het, dat onze pligt gebiedt, al onze vermogens en al onze krachten in te spannen, om dat doel te bereiken. Ik hoop en vertrouw, ja ik ben vast overtuigd, dat dit nog mogelijk zal zijn. Bezat ik niet die overtuiging, ik zou de pen niet hebben opgenomen; de rol van ongeluksbode is even ondankbaar als onnut. Al hebben wij groote fouten begaan, er is veel wat tot verontschuldiging kan dienen. Even als de enkele mensch, komen ook de natiën eerst langzaam en na verloop van tijd tot de juiste onderscheiding van goed en kwaad, en laten zij zich dikwerf door drogredenen misleiden; maar wie eens den goeden weg gevonden heeft, en dien vastberaden durft te bewandelen, vindt meestal vergeving voor begane fouten en belooning voor het goede dat hij doet. Om eene kwaal te kunnen genezen, dient de aard der ziekte naauwkeurig onderzocht te worden; is het staatsligchaam ziek, men schrome niet zijne wonden te peilen, en de ongezonde stoffen er uit te verwijderen, al moge dit den lijder oogenblikkelijk ook pijn veroorzaken en hem minder aangenaam wezen, zijne dankbaarheid zal later, na gelukkige genezing, zoo veel te grooter zijn. De hoofdkwaal, - hiervoren werd dit reeds gezegd is het *batig saldo,* het zich toeeigenen van het overschot der koloniale administratie ten behoeve van het moederland. Het offer moge voor Nederland groot schijnen; - het staat nog te bezien of dit werkelijk het geval is *,* maar dit doet er weinig toe; - het is noodzakelijk. Ik zal niet op het punt van regt of onregt terugkomen; ik wil hier de vraag slechts uit een staatkundig oogpunt behandelen. Men is het vrij wel eens dat het kultuurstelsel niet meer kan behouden worden. Om het te behouden had men bij tijds het bekende "sit ut est, aut non sit" (waarvan de zin is: beter, het opgeven dan in eene verandering toe te stemmen) moeten bedenken. Om het een langer leven te doen genieten, had men het in zijn geheel moeten laten, namelijk in Indië

geene vrije drukpers moeten toelaten, noch Europeanen, anders dan in kontrakt met het gouvernement, in de binnenlanden moeten gedoogen en geene particuliere kultuur behooren te dulden.
De geheele natie had als één man het kultuurstelsel moeten voorstaan, even als de slavenstaten van Noord-Amerika het stelsel der slavernij; het had alsdan langer kunnen blijven bestaan, maar zou dan welligt, even als daar de slavernij, ook in eens gewelddadig ten val zijn gebragt.
Het geheele stelsel van kultures is een stelsel gegrond op willekeur - op willekeurige beschikking over den tijd en de gronden der bevolking; neemt men de willekeur weg, zoo valt het stelsel onmiddellijk in duigen.
Met welke gronden van regt toch is het te verdedigen, dat men een gedeelte der bevolking dwingt koffij of suiker voor de regering te planten, alleen omdat zij woont in de nabijheid, hetzij van gronden welke voor de koffijkultuur geschikt zijn, hetzij van eene suikerfabriek; dat men die bevolking zelfs verbiedt hare velden voor de teelt van suikerriet te verhuren, of voor eigen rekening daarop riet te telen en dit te verkoopen, terwijl de bevolking, die toevallig niet in de nabijheid van voor de teelt geschikte gronden woont, van al die lasten geheel wordt vrijgelaten, en beide bevolkingen voor het overige even zwaar belast zijn.
Is dit iets anders dan willekeur, en zal een nederlandsche wetgever, in de negentiende eeuw, zulk eene willekeur bij de wet durven bekrachtigen?
Iedere poging tot wettelijke regeling der kultures, hetzij van de koffij- hetzij van de suikerkultuur , moet tot hare ontbinding leiden.
Art. 56 van het regeringsreglement zoude dit reeds lang hebben bewerkt, indien het ware nageleefd, en den inlander werkelijk voor zijn product ware betaald geworden wat de vrije kultuur hem opbragt. Is bovendien het kultuurstelsel niet reeds veroordeeld van het oogenblik af dat men de gouvernementskultuur eene *dwang* kultuur. Een stelsel van dwang laat geen volk zich op den duur welgevallen; zoodra bij ons de militiedienst niet meer mogt beschouwen, als eene verpligting om den staat tegen den vijand te verdedigen, maar als een dwang dien de staat hem oplegt in strijd met regt en billijkheid, zal ook bij ons het stelsel van verpligte militaire dienst niet meer zijn vol te houden. Gelukkig voor ons, dat de Javaan tot dus ver aan het kultuurstelsel nog niet dat hatelijke begrip schijnt te hebben verbonden, dat hij de kultuur nog beschouwt als eene verpligting jegens den souverein, en het vrij geriefelijk vindt daarmede het geld te verdienen om zijne belastingen te betalen en nog het een en ander te koopen.
Tocqueville is verbaasd over de onnoozele gemoedelijkheid, waarmede de fransche schrijvers en de regering over de grieven der bevolking uitwijdden; maar ik vraag in gemoede, geeft niet even veel stof tot verbazing onze naïviteit, waarmede wij, terwijl wij tuk zijn op de voordeelen, welke het kultuurstelsel ons afwerpt, en niet genoeg voor zijne zegeningen kunnen danken, aan de andere zijde: "plus javanais, que les javanais ," (meer javaansch, dan de javaan zelve) dat stelsel als een dwangstelsel uitkrijten?
En men denke niet dat de eer daarvan toekomt aan de tegenstanders van het stelsel; 0 neen, met eigen oogen heb ik het gezien - reeds in 1844 of vroeger bezigde de Minister Baud in officiëele stukken het woord *dwangkultuwr,* en brandmerkte daarmede zijn eigen werk en stelsel. Men moge hierover de schouders ophalen, of men moge den staatsman bewonderen, bij wien in een onbewaakt oogenblik het gevoel van regt zegevierde over zijn verstand; - maar ik vraag het in allen ernst, is ook hier niet bewaarheid het gezegde "quem Deus vult perdere dementat" - (wien God wil straffen, dien beneemt hij het verstand.) ? Maar hoe dit ook zij, zoo veel is zeker, dat een stelsel, dat door zijn stichter zeIven is gebrandmerkt, en sedert onophoudelijk van alle zijden werd bestookt, niet meer voor rehabilitatie vatbaar is.
Hoe lang het nog zal kunnen behouden blijven kan niemand zeggen. Bij den aanvang van den amerikaanschen oorlog, kon niemand vermoeden, dat reeds na vier jaren tijds de slavernij zou zijn afgeschaft. Al schrijven wij hier ook in de wet, dat de koffij- of de suikerkuluur zal behouden blijven - het zal niet baten geene wet zal het onhoudbare houdbaar maken. Ook de slavenstaten van Noord-Amerika hebben een aantal wetten tot behoud, bescherming en uitbreiding der

slavernij weten door te drijven. Wat heeft het hen geholpen? Wij mogen dus niet rekenen op bet behoud der voordeelen van dat stelsel. En is het dan niet verstandiger bij tijds vrijwillig daarvan afstand te doen, dan ze, welligt iets vroeger, welligt iets later, tegen wil en dank, te moeten verliezen? Doen wij het nu, men zal er ons nog dankbaar voor zijn, en die opoffering - zoo het eene opoffering is - zal voor ons in den vervolge rijke vruchten dragen; er is alle redelijke grond dit aan te nemen. Het moge nog voor velen duister zijn, dat de deugd hier op aarde hare belooning vindt, maar weinigen betwijfelen het - zij ondervinden dit zelven dagelijks - dat verstand het steeds op den duur van onverstand moet winnen. Maar men verwachte niet die vruchten te oogsten in de gedaante van een *batig slot der toekomst,* de grootste misleiding, welke immer der natie is voorgespiegeld. Er gebeuren geene wonderen in Indië; ik heb dit eens in een officiëel stuk durven zeggen - en wie het las sloeg van verbazing de handen ineen. - Het is ongelooflijk maar toch waar; een batig saldo ten behoeve van Nederland kan niet worden verkregen dan ten koste van Indië, en het wonder waaraan men tot dusver geloofd heeft - om Indië te doen bloeijen en Indië tevens 20 tot 40 millioen ' s jaars in de Nederlandsche schatkist te doen storten, is evenmin mogelijk, als dat Nederland er wel bij zoude kunnen varen, wanneer het aan een ander land schatting moest opbrengen. Zal Indië geregeerd worden volgens het stelsel, dat onder alle hemelstreken het beste is, zal het op werkelijk liberale en humane wijze bestuurd worden, zoo heeft het niet alleen al zijne inkomsten noodig om de uitgaven te bestrijden, maar zal het bovendien nog schulden moeten maken. Onder een ander stelsel toch - ik kom hierop nader terug zullen de inkomsten aanvankelijk aanmerkelijk verminderen, en zij zullen eerst weder toenemen nadat de maatschappij een tijd lang op andere en betere grondslagen zal zijn gevestigd geweest. Wel is het te verwachten, dat de inkomsten onder een beter stelsel gestadig vermeerderen, en eens de tegenwoordige ver zullen overtreffen; doch dit is eene zaak van tijd, van beleid en van geduld, en in Indië zullen, even zeer als in alle europesche landen die op den weg van vooruitgang zijn, de uitgaven klimmen naarmate de inkomsten vermeerderen. Eerst wanneer Nederland van het batig slot zal hebben afgezien, wordt herstel in Indië mogelijk. Om maar één punt te noemen; met welk regt kunnen wij den inlandsche hoofden het knevelen verbieden, wanneer zij ons verwijten kunnen zelven de grootste knevelaars te zijn en dat wij hun, onze getrouwe werktuigen bij die taak, niet eens de brokken willen gunnen die van den rijken disch vallen? Eerst dan zullen, als met een tooverslag, de hartstogten hier te lande tot bedaren komen; eerst dan zullen de natie en zij, aan wie de leiding van hare belangen is toevertrouwd, de kalmte, bezadigdheid en vrijheid kunnen verkrijgen, vereischt om een groot, een goed werk ,de hervorming van Indië, ten uitvoer te brengen. Wat. meer is, men zal dan vinden dat die taak, waartegen thans als tegen een berg wordt opgezien, gemakkelijk is, en dat de chaotische verwarring van denkbeelden, waarin wij thans leven, en die beurtelings den behouder tot de meest vrijzinnige, den liberaal tot de meest behoudende denkbeelden doet overspringen voor licht en orde zal plaats maken. Doet men het niet, iedere maatregel tot verbetering dien men neemt, zal instede van te helpen, het kwaad slechts verergeren, en den val onzer heerschappij verhaasten.

Hoofdstuk IV

Welke middelen tot verbeteren en hoe deze moeten worden aangewend.

De middelen tot verbetering van den toestand des inlanders zijn niet moeijelijk op te noemen; reeds dikwerf zijn zij aangegeven; - individuëel grondbezit, intrekking der gouvernements-kultuur, belasting in geld, vermindering of afschaffing der heerediensten, zoo wel die ten behoeve der inlandsche hoofden als die voor de regering, verhooging van de bezoldiging der inlandsche hoofden, volksonderwijs, evangelisatie, afschaffing der rottingslagen en der opiumpacht , geleidelijke bevordering van vrije kultuur, aanmoediging der nijverheid. Al deze geneesmiddelen zijn uitmuntend, even als chinine, laudanum en morphine dit voor ziekten zijn. Maar het is niet voldoende het geneesmiddel te kennen; wordt het niet op oordeelkundige wijze, in juiste

hoeveelheden, op het regte tijdstip, en berekend naar het gestel van den lijder toegediend, zoo kan het in stede van genezing diens dood ten gevolge hebben. Zonder kundige doctoren falen de beste geneesmiddelen of zijn zij een gevaarlijk wapen. Niets is gevaarlijker en vereischt meer omzigtigheid en beleid, dan vrijzinnige staatkundige hervormingen; slechts zeer krachtige regeringen, die met zelfvertrouwen de handen aan het werk slaan, en zich den steun der bevolking weten te verwerven, kunnen daarin slagen. Wordt met laauwheid en slapheid, zonder vastberaden plan, hier het eene, dáár het andere afbrekende, te werk gegaan, zoo zullen slechts de bestaande banden geslaakt, een niet te bevredigen geest van misnoegen opgewekt en alle orde verbroken worden. Indië is op dien weg reeds ver gevorderd; wie er aan twijfelt leze slechts de berigten uit de binnenlanden in de indische dagbladen. Al de aangegeven middelen van verbetering berusten op vrijzinnige grondslagen; het zijn bouwstoffen, die op zich zelve niet te wraken zijn; maar de fundering ontbreekt, waarop zij alleen met goed gevolg kunnen worden opgetrokken, namelijk - de vrijheid. Aan wat heeft Nederland zijn bestaan en zijne grootheid te danken? Waardoor neemt het ook nu nog, hoe klein dan ook, eene eervolle plaats in onder de staten van Europa? Alleen door zijne vrijheid. Die vrijheid vraag ik ook voor Indië als het eenige middel om Indië groot en bloeijend te maken,- en om den band tot het moederland op hechte, duurzame grondslagen te vestigen. Ik bedoel daarmede geene constitutionele instellingen; Indië is daarvoor in de verte nog niet rijp; maar de vorm der instellingen doet er weinig toe af, wanneer het wezen der zaak er maar is. Een volk kan onder eene autocratische regering betrekkelijk eene groote mate van vrijheid genieten, beantwoordende aan zijne behoeften; het kan onder eenen constitutionelen of democratischen regeringsvorm zeer onvrij zijn. Griekenland en een aantal amerikaansche republieken kunnen dit laatste getuigen. Onder vrijheid voor Indië versta ik, dat aan dat land eene krachtige regering worde geschonken, in staat om met de meest mogelijke vrijheid van beweging te handelen, maar ook voor hare handelingen ten volle verantwoordelijk; dat de inlander zoo wel als de europeaan en de vreemde oosterling geregeerd worde op de wijze, die het meest met zijne wenschen en behoeften overeenstemt, en dat men hun de gelegenheid geve, die wenschen en behoeften te doen kennen, en hen, waar dit mogelijk is aan het bestuur des lands, der provincie of der gemeente die deel nemen; dat eindelijk alle klassen der bevolking door eene goede, voor ieder zooveel mogelijk bereikbare regtsbedeeling worde geholpen en dat aan hunne bedrijvigheid en handel geene belemmeringen worden in den weg gelegd, dan die door het algemeen belang vereischt worden of, waar dit noodig mogt wezen, om onderdrukking van het eene ras door het andere te voorkomen. Rigt de regering zoo in, dat de meerderheid der verschillende bestanddeelen waaruit de bevolking bestaat, zich op haar gemak kan gevoelen, dat zij de vrijheid van beweging heeft, die noodig is tot bereiking van hare redelijke wenschen, en niemand zal er aan denken zulk eene regering weg te jagen. Het recept is dood eenvoudig, zult gij zeggen, maar de uitvoering! Die is het evenzeer, wanneer gij alleen het recept wilt toedienen en geene kwade nevenbedoelingen hebt.

Hoofdstuk V

Is de tegenwoordige organisatie van het bestuur in Indië berekend voor de taak der hervorming?

Indien iemand de taak werd opgedragen eene stoommachine te ontwerpen, met een werk waarin alle raderen elkander in den weg zitten, het eene de werking van het andere verlamt, en waarmede men met eene kracht van 1000 ponden slechts het gewigt van een pond zou kunnen tillen, gij zoudt zeggen welke eene dwaze taak is dat? En toch aan eene dergelijke opdragt is met het beste gevolg voldaan door de tegenwoordige organisatie van het indisch bestuur. Het ligt niet binnen het bestek, dat ik mij heb voorgesteld, om eene verhandeling over indisch staatsregt te schrijven, maar ik zal trachten u zoo beknopt mogelijk eene schets van de zamenstelling te geven. De gouverneur-generaal regeert Indië volgens een regeringsreglement, waarin een groot aantal wijze, welligt ook sommige minder doeltreffende bepalingen zijn vervat. Welk menschelijk werk toch

heeft niet zijne gebreken? Hij is bevoegd om - let wel op, zoo gij het noodige geduld hebt, lezer! - "met inachtneming der bepalingen van dat reglement en van 's konings bevelen, algemeene verordeningen vast te stellen, omtrent alle onderwerpen, waarvan de regeling niet door de wet is geschied of moet geschieden, waarin niet door een koninklijk besluit is voorzien of waarvan aan den koning de regeling niet is voorbehouden". Daar de minister verantwoordelijk is voor de besluiten des konings, en het geheel van het goeddunken van den minister afhangt, welke onderwerpen hij al of niet aan de regeling bij de wet wil onderwerpen, zoo komt het voorschrift der wet daarop neder, dat zoo de gouverneur-generaal al verordeningen mag maken, het geheel aan de willekeur des ministers blijft overgelaten hoe ver hij daarin mag gaan, en·deze tevens weder verordeningen van den gouverneur-generaal, zonder verder eenige verantwoording schuldig te zijn, kan te niet doen of wijzigen. En dezelfde magt heeft de minister ten aanzien van alle andere regerings-handelingen van den gouverneur generaal. De minister behoeft daarvan, zoo hij niet wil, aan niemand verantwoording te doen; wat hij doet blijft geheim, voor zoover hij zelf niet de openbaarmaking gelast. Al wordt de staatsraad gehoord, hij· is aan diens advies niet gebonden. En is de minister, wien zulk eene groote, geheel onbeperkte magt in handen is gegeven, er veel beter aan toe? Ik betwijfel dit. Hij is toch van zijne zijde door de omstandigheden gebonden om in alle maatregelen van eenig belang de indische regering te raadplegen; doet hij dit niet, zoo moet hij vreezen bij haar op tegenstand, op onwil of verkeerde uitvoering zijner besluiten te stuiten; niemand toch voert gaarne een maatregel uit, die hem, volgens zijne innige overtuiging, verkeerd schijnt. Bovendien is het uitermate moeijelijk zich op duizende mijlen afstands te verstaan, al bestaat van beide zijden ook de beste wil en het meeste gevoel van pligt. Over en weder moet dikwerf naar de ware bedoelingen geraden worden, en hoe ligt is. dan misverstand mogelijk, terwijl het ten eenenmale ondoenlijk is in zaken van belang tot algeheele overeenstemming te geraken. De minister is dus ook, uit den aard dier zaak, geenszins vrij tegenover de indische regering, maar staat ten haren aanzien veelvuldig in eene gewrongen en moeijelijke verhouding. Ik verraad u hier geene staatsgeheimen, evenmin wil ik eenige blaam op personen werpen, maar ieder zal zelf ligt kunnen bevroeden, dat het niet anders kan wezen, en het getuigt van de wijsheid en het pligtbesef onzer met de regering van Indië, zoowel daar als in het moederland, belaste staatslieden, dat die onnatuurlijke vérhouding tot elkander, niet reeds lang tot ernstige conflicten heeft. aanleiding· gegeven. Maar dit is nog de minste zorg van den minister; hoewel zijne magt onbeperkt is, heeft de Kamer toch de bevoegdheid hem over elken stap dien hij doet of doen wil, te interpelleren, en hem alle mogelijke moeijelijkheden in den weg te leggen, en ieder weet in hoe ruime mate daarvan sedert jaren is gebruik gemaakt. Maar dezelfde Kamer, die zoo veel kwaad kan doen, is onmagtig tot het nemen van eenigen maatregel ten goede, tenzij dat de minister haar daarin wil voorgaan of hare hulp inroepen. Dit alles geeft aanleiding tot oneindige wrijving, tot eene ongeloofelijke massa schrijfwerk, zonder dat de zaken er veel mede vorderen; het eenige wat nog verwondering moet baren, en wat zeer pleit voor de onverdroten volharding, en de werkzaamheid dergenen die met dat gebrekkig; zamenstel moeten werken, is, dat nog zoo veel is tot stand gebragt. Men is wel eens verbaasd over den indischen goudsmid, die met een geheel gebrekkig werktuig zeer kunstig filigraanwerk vervaardigt, maar is maar is de indische regering in dit opzigt niet nog veel meer te bewonderen? Doch ik vervolg mijne vergelijking; - zet die machine in een schip en doe daarmede eene reis. Wat zal dan gebeuren? Het schip zal slechts langzaam vorderen; de passagiers, die wel de groote raderen en de stoomketel zien, doch het doorzigt en de kennis missen, om te bevroeden waarom de machine zoo weinig uitwerking doet, zullen den kapitein en den machinist alle schuld geven, hen achter ter hun rug, sommige meer vermetelen, welligt in hun aangezigt, met smaad redenen overladen; het meerendeel der passagiers zal tot spoed drijven; enkelen, die zien dat het schip niet tegen den stroom, welke het naar de klippen voert, bestand is, zullen op stilstaan of wenden aandringen. Evenzoo is het de indische regering gegaan; sedert jaren is er onophoudelijk op haar gescholden. Al werden soms uitzonderingen voor personen gemaakt en enkele handelingen geprezen, het gouvernement, in het afgetrokkene beschouwd, werd toch in dagbladen en andere openbare

geschriften in den regel aangevallen en beschreven als het kwade element dat het goede belette en meer en meer verkleind en in minachting gebragt , zelfs daar waar het geprezen werd. Te kwader ure zou de ontdekking kunnen gemaakt worden, dat dit laatste gelukt is boven veler bidden en wenschen, dat, wanneer het uur des gevaars slaat, de regering, die bovendien gewoon om aan den leiband van den minister te loopen, al ligt verleerd heeft op eigen kracht te steunen, het zedelijk overwigt en de zelfstandigheid mist, vereischt om het met kracht te keer te gaan. Ook het ontzag voor het opperbestuur en de volksvertegenwoordiging hebben er niet bij gewonnen. Mogt gij er aan twijfelen lees dan slechts de indische dagbladen. En wat draagt ook hier weder de schuld? Niets anders dan het batig saldo en de daaruit voortspruitende zucht om het indische bestuur zoo veel mogelijk aan banden te leggen, en ook des ministers werkkring te bemoeijelijken; de zorg der bewaking en verdeeling van den buit, (men vergeve het mij wanneer ik dezen in het regeringsreglement met zulk eene schoone vacht getooiden en daaronder geheel verborgen wolf zoo naakt uitkleede,) moest van zelfs, welligt onbewust, tot wantrouwen leiden, en uit wantrouwen spruit zelden veel goeds voort. Naarmate het onderling wantrouwen grooter, en de koloniale strijd in Nederland heviger werd, nam, als een onvermijdelijk gevolg, ook de bemoeijing met het indische bestuur toe, en werd de regering van Indië meer en meer naar het Ministerie en de Kamers overgebragt. Slechts in het voorbij gaan zal ik er op wijzen, dat het tegen alle gezonde rede indruischt, voor een land dat duizende mijlen afstands van ons verwijderd is, in het moederland wetten te willen maken, en het van dáár, zoo als thans geschiedt, in alle bijzonderheden te willen regeren. Wat zouden wij nederlanders er wel van zeggen, wanneer onze regering en volksvertegenwoordiging in de kolonie gevestigd waren, en ons van daar wetten en bevelen wilden geven? Nederland en Indië zijn nu wel in geenen deele gelijk te stellen, maar, geloof mij, wat in dat geval voor het eene het toppunt van onzinnigheid zou zijn, is voor het andere, op het zachtst genomen hoogst onverstandig. Doch ik ben nog niet ten einde met mijne beschrijving. De gouverneur-generaal regeert Indië alleen, volgens het meest autocratische beginsel. Wel staat hem een Raad van Indië ter zijde die gezamenlijk adviezen uitbrengt, behoudens het regt, van ieder lid om een afzonderlijk advies over te leggen, en moet de gouverneur-generaal in sommige belangrijke gevallen in overeenstemming met den raad beslissen, doch hij is niet aan het advies van den raad gebonden, en hij kan ook, daar waar overeenstemming wordt gevorderd, de beslissing des konings inroepen of; in geval van gevaar, op eigen verantwoordelijkheid handelen. Dit klinkt nu zeer fraai; maar laat ons de zaak eens nader bezien De gouverneur-generaal woont te Buitenzorg op 12 uren afstands van Batavia; hij heeft daar geenen anderen ambtenaar die hem ter zijde staat, dan den algemeenen secretaris. Hij moet te Buitenzorg wonen, want te Batavia zou hij te veel aanloop hebben, alle vrijheid missen, en niet genoeg tijd tot werken overhouden; bovendien is zijn hôtel te Batavia ongeschikt om voortdurend bewoond te worden, en vol verzakkingen en scheuren, zoodat het reeds door het bouwdepartement is afgekeurd en het bouwen van een nieuw hotel is eene kostbare zaak waarmede jaren kunnen verloopen. Komt de gouverneur-generaal te Batavia, zoo moet hij daar audientie, diners en feesten geven, en de aanloop houdt niet op. De Raad van Indië is te Batavia gevestigd; hij mag den gouverneur-generaal slechts schriftelijk adviseeren; de bespreking van zaken met enkele leden geeft aan de anderen ligt aanleiding en reden tot naijver. Wat is hiervan het gevolg? Dat de gouverneur-generaal, uitgenomen de raadpleging van een enkel persoon, geheel geïsoleerd staat, dat hij alles van uit zijn kabinet, op de stukken afgaande moet beslissen; dat hij geene gelegenheid heeft om door dagelijksche gedachtenwisseling met zaakkundige mannen de noodige vlugheid van geest te behouden, of hen in zijn zorgen en twijfelingen te doen deelen, noch in gemeen overleg nieuwen moed te scheppen of zijn twijfel op te lossen. Ik vraag u lezer is de stelling van zulk een man zoo te benijden, vooral wanneer hij, geheel vreemd aan Indië zijne betrekking aanvaardt, en moet hij niet hartelijk, ja hartstogtelijk verlangen naar het oogenblik, waarop het uur zal slaan, dat hem uit zijne verbanning verlost? Zulk eene stelling van een gouverneur-generaal moge uitmuntend passen in een stelsel van wantrouwen, van angst voor indischen invloed, zij moge geheel te huis behooren in eene regering als die van Philips II, maar

zij is kwalijk te vereenigen met de gezonde rede, en nog minder met de vrijzinnige beginselen, welke wij hier te lande zoo luide uitbazuinen. De gouverneur-generaal moet daarbij alles doen, zoowel het groote als het kleine; met dezelfde peil en in hetzeIfde uur moet hij soms twee besluiten teekenen, het eene om den oorlog te verklaren en eene groote expeditie te gelasten, het andere om een eersten klerk of derden kommies een buitengewoon voorschot te weigeren. En de Raad van Indië ? Verbeeldt u, een collegie uit vijf mannen bestaande, waarvan een, en nog wel de voorzitter, bij elke afwezigheid. of verhindering van den gouverneurgeneraal voor korteren of langeren tijd moet uittreden, om de functiën van gouverneur-generaal als tijdelijk plaatsbekleeder te vervullen, een collegie dat niet alleen wetten maken, maar ook nog over alle regeringsaangelegenheden van eenig belang, een zeer uitvoerig gemotiveerd advies moet uitbrengen, de voorstellen welke aan het opperbestuur gedaan woorden moet voorbereiden en toelichten dat meestal gehoord moet worden op de maatregelen, welke het opperbestuur wil nemen, daartegen zijne bezwaren niet alleen kan inbrengen, maar zelfs door zijn eed verpligt is dit te doen; dat alle belangrijke voorstellen der hoofden van algemeen burgerlijk en van gewestelijk bestuur(directeuren en residenten) moet onderzoeken en naar zijne inzigten omwerken en wijzigen; - een collegie, dat onverkropt met werk is, zoodat het met geene mogelijkheid den tijd kan vinden, om wetten en organisatien naar behooren te overwegen en te onderzoeken, dat een zeer grooten invloed op den gang van zaken uitoefent, zonder evenwel de allerminste uitvoerende magt te bezitten, zoo dat het wel maatregelen voorstellen, maar hoegenaamd niet voor de behoorlijke uitvoering zorgen kan, en, dat eindelijk door de organisatie van het hoofdbestuur en het overbrengen van dit laatste naar Nederland zich veelal in zeer onvruchtbaar werk moet afsloven. Zoudt gij dan nog denken dat de stelling van raad van Indië zoo benijdenswaardig is, dat het mogelijk is daarin veel goeds uit te werken, en vindt gij het onnatuurlijk, wanneer men, ook zonder de minste persoonlijke grieven, er naar haakt en de gelegenheid niet laat voorbij gaan, om zulk een collegie te verlaten? En wat wilt gij daarvoor in de plaats stellen? Ik gevoel noch het talent noch de roeping om nieuwe regeringsvormen uit te vinden, en ik schrijf hier trouwens niet over staatsregt, maar ik vraag slechts, of het niet veel rationeler en vrijzinniger zou zijn, het voorbeeld onzer naburen in Britsch Indië te volgen, den gouverneur-generaal wel is waar eene groote magt te laten, maar hem een executiven raad ter zijde te stellen, wien bij dagelijks, hetzij mondeling, hetzij schriftelijk over zaken kan raadplegen, en eene wetgevenden raad, waarin benevens leden van den executiven raad, ook regtsgeleerden, officieren, kooplieden, en zelfs aanzienlijke inlanders zitting nemen, en die in het openbaar beraadslaagt? Wanneer het batig slot komt te vervallen, berust onze koloniale regering toch op dezelfde grondslagen als de Britsch-Indische, namelijk zich te vergenoegen met de indirecte voordeelen, welke de kolonie aan handel en nijverheid oplevert en haar als eene uitkomst te beschouwen voor velen, die hier te lande geen bestaan kunnen vinden en voorts alle hare bronnen van welvaart zoo ruim mogelijk te doen vloeijen. Dan zal vermoedelijk ook dezelfde regeringsvorm, behoudens de noodige wijzigingen in ondergeschikte punten, de beste zijn. Aan den wetgevenden raad zou dan ook welligt het onderzoeken en vaststellen der begrooting, behoudens de bekrachtiging door den gouverneur-generaal of door den koning, kunnen worden opgedragen. Ook voor Indië zal wel de regel gelden, dat openbaarheid in de finantiën de beste waarborg voor zuinigheid is. Is nu het groote raderwerk goed geregeld, zoo zal het ook niet moeijelijk vallen om de kleine deelen vrijer en gemakkelijker dan thans te doen werken, en dan de alle paal en perk te boven gaande, onnutte verspilling van krachten, - de hoofdkwaal van ons tegenwoordig bestuur, waaraan voor een voornaam deel de algemeene diep gewortelde ontevredenheid zoowel der ambtenaren ,als van bet publiek is te wijten, - te doen ophouden.

Hoofdstuk VI

Welke zijn de gebreken der tegenwoordige rigting?
Tocqueville ontheft mij van een groot deel van de moeite u deze te beschrijven. Ik herhaal hier, wat reeds hiervoren door mij is aangehaald.

"De schrijvers wisten niet alleen het volk dat de omwenteling bewerkte, hunne denkbeelden te doen deel en zij gaven het tevens hun inborst en gemoedsgesteldheid. Onder hunne langdurige tucht, bij gemis aan alle andere leiders, bij de diepe onwetendheid omtrent de staatkunde, kwam de geheele natie, terwijl zij hunne werken las, er toe om al de hebbelijkheden, gevoelens en verkeerdheden over te nemen aan schrijvers eigen, zoodat toen zij eindelijk moest handelen, zij in de staatkunde al de gewoonten der letterkunde overbragt."
Is het niet als of deze regelen opzettelijk voor Indië waren geschreven? Hier in Nederland kan het schrijven over de inwendige staatkunde geen kwaad veroorzaken; het volk weet wat het wil; het kent zijne belangen en laat zich niet ligt meer door schrijvers op het dwaalspoor brengen; er wordt hier dan ook weinig meer over binnenlandsche staatkunde geschreven, althans niet meer dan noodig is, om den volksgeest niet te doen verslappen; brochures en dagbladen hebben betrekkelijk weinig invloed op den gang van zaken. Geheel anders is·het gesteld in Indië; daar mist het nederlandsche publiek, even als in der tijd het fransche, ervaring en eenheid, en het is nog niet tot zelfstandig werken en handelen opgeleid. Vandaar dat in der daad de schrijvers, - de dagbladpers - de zaak geheel in handen hebben genomen, en zoowel het nederlandsche als het indische publiek leiden. Zulke schrijvers hebben nu wel voor, dat zij vrijer naar de gebreken van den bestaanden toestand kunnen onderzoeken, en de juiste algemeene beginselen van verbetering aangeven; maar zij hebben ook het groote nadeel, dat zij voor de uitvoering hoegenaamd niet verantwoordelijk zijn; dat zij dus slechts het doel voor oogen hebben en er hoegenaamd niet naar vragen langs welke wegen dat doel het best kan bereikt worden, - daaromtrent ontbreekt hun alle ondervinding en zaakkennis, - dat zij steeds slechts met ongeduld aandringen op de verwezenlijking van hunne idealen, alles in eens willen afbreken en verbeteren, en het publiek op dien weg medeslepen. Wat nu Indië betreft, is de zaak zoo veel erger, omdat de schrijvers voor het meerendeel niet leven onder het volk waarvoor zij schrijven, zijne wenschen en behoeften niet uit zijn eigen mond kunnen vernemen. Vandaar dat men, met de beste bedoelingen voor den javaan, dezen, even als vroeger de fransche schrijvers het volk, als niet bestaande beschouwt, en dat niemand vraagt of de geneesmiddelen, waarmede wij zoo gretig zijn, ook naar zijnen zin en voor zijn gestel zijn berekend. De eenige zorg van den schrijver is dat zij in zijn eigen stelsel passen; de javaan moet dan maar zelf zien, dat hij er wel mede vare. Bekomt het middel hem slecht, wel dat is zijne zaak; de schrijver heeft daar niets mede te maken. Vandaar dan ook dat de berigten en beschouwingen, aan schrijvers uit de binnenlanden van Java, van mannen die dagelijks met den javaan omgaan en hem kennen, zelfs al kleven zij liberale denkbeelden aan, toch altijd hemelsbreed verschillen van de beschouwingen der schrijvers, die het publiek mede slepen, terwijl dit voor de stem van genen meestal doof blijft. En wat is tegen dit kwaad, dat inderdaad eene zeer bedenkelijke hoogte heeft bereikt, het eenige tegengift? Welligt een gestreng drukpersreglement voor Indië? Maar dat zal u niet helpen, zoo gij ook niet de Nederlandsche drukpers aan banden legt. Dit kunt gij niet doen en al waart gij daartoe in staat, zelfs al vermogt gij, zoo als sommigen zeker gaarne met de beste bedoelingen zouden doen, alle schrijvers te steenigen , het zou u niet veel baten, het zou zijn de eene put dempen om in eene andere, veel diepere te vallen. Neen, het eenige middel daartegen is Indië die mate van zelfstandigheid te geven, waardoor de gemeente, in stede van een bedillend toeschouwer te zijn, zelve mede voor den gang van zaken verantwoordelijk wordt, en gevoelt dat zij zelf hare eigen zaken in handen moet nemen; geen schrijvers, hetzij in Nederland hetzij in Indië, zullen daar dan nog kwaad kunnen doen. Gij zult dan ook geen politieke uitzettingen meer noodig hebben, thans nog een noodzakelijk palliatief, waartoe de indische regering onlangs, door eed en pligt gebonden, haar onlangs, de toevlugt heeft moeten nemen. De zucht om in Nederland, bevoegd of onbevoegd, indisch regeringtje te spelen zal dan van zelf ophouden, en de schrijvers in Nederland zullen zich

bepalen tot hetgeen voortaan hunne taak zal zijn, namelijk om in de stilte van het studeervertrek het werk te doen, waartoe in eene gemeente als de indische veelal de tijd en de middelen ontbraken; zij zullen dan de maatschappij daar met de vruchten hunner studie en van hun onderzoek in elk vak van wetenschap, zoo wel staat- en staathuishoudkunde, als land-, volken-, taal- en natuurkunde voorlichten, en op feilen en gebreken opmerkzaam maken, hetgeen wanneer het met zaakkennis en overtuiging geschiedt, dan met dankbaarheid en eerbied zal worden aangenomen. Of denkt gij welligt lezer, dat de europeanen in Indië van andere stof zijn gemaakt dan gij, of dat hunne huid, met de perkementen kleur, ook de ongevoeligheid van perkement heeft aangenomen? Dan vergist gij u zeer; ik kan U verzekeren, dat men daar ons eeuwig schoolmeesteren, onze betweterij en - o afgrijsselijkste van alle zonden! - onze gansch onuitstaanbare pedanterie in indische zaken hartelijk moede is. Aan alle jonge maatschappijen is het eigen zeer kitteloorig en fijngevoelig te zijn, omdat zij aan den eenen kant zich bewust zijn veel zwakke zijden te bezitten, aan de andere zijde er trotsch op zijn dat zij, onder moeijelijke omstandigheden met gebrekkige middelen, veel tot stand hebben gebragt , maar dit dan ook minstens gewaardeerd willen zien. Men versta mij echter wel; al ben ik nog zoo scherp, ik werp geene blaam op personen; reeds in de inleiding is dit door mij gezegd; al gisp ik schrijvers en instellingen, en al zou men daarin ligt kwetsende toespelingen kunnen zien, het zij verre van mij de personen te willen veroordeelen of krenken, die daartoe hebben medegewerkt. Alles heeft zijn tijd en zijn nut; juist hun mag men het in de eerste plaats danken, zoo wij tot een juistere kennis van zaken geraken, en ik ben zelf de laatste die het regt heeft op hen individuëel den steen te werpen. Welligt meer dan iemand voel ik mij getrokken tot degenen, die de handen aan het werk durven te· slaan; - het is aan alle menschelijke pogingen op een vreemd en onbekend gebied eigen, aanvankelijk veelvuldig te moeten mistasten alvorens den regten weg te vinden, en indien ik er in mogt slagen dien te naderen, zoo weet ik zeer wel dat ik verkeerd zou doen door mij daarvan de verdienste toe te eigenen, dat ik slechts voortbouw op hetgeen door honderd anderen vóór mij is verrigt, en dat de arbeid der baanbrekers veel moeijelijker en ondankbaarder is, dan de taak van degenen die de laatste steenen op het gebouw hebben te zetten en alle bouwstoffen reeds gereed en bewerkt vinden.

Hoofdstuk VII

Is de Toestand van Indië werkelijk zoo gevaarlijk?

Ja lezer, ik zeg het u, hij is gevaarlijk. Gij zult welligt zeggen, ja, maar onze militaire magt is voldoende om elken opstand te onderdrukken. Zij is dit, wanneer de· opstand slechts partiëel is, maar het is zeer twijfelachtig of zij tegen een algemeenen opstand zou opgewassen zijn. Wat vermogen toch 15 of 20000 soldaten, waarvan welligt de helft inlanders, en deze nog wel voor het meerendeel javanen, tegen eene bevolking van 15 millioen zielen, zoo deze eensgezind is? Gij zult zeggen dit laatste is nooit te vreezen. Vertrouw daar niet te veel op. Zijn op Sicilië niet alle franschen, op last van Mithridates niet 60000 romeinen in ééne nacht of één dag vermoord? Wij zijn op Java zwakker dan vroeger, omdat wij ligter te verwonden zijn. Toen waren er maar weinig europeanen in de binnenlanden; brak ergens een opstand uit, zoo waren welligt één of eenige europeanen er de eerste slagtoffers van, maar verder bleef de zaak onder inlanders, tegen welke de troepen de handen vrij hadden. Maar tegenwoordig zijn honderden europeanen in elk gewest, tot ver in de binnenlanden, verspreid. Het is eene gewone taktiek van den inlander om bij elken opstand, al heeft die ook eene andere hoofdbedoeling, te beginnen met den moord van europeanen, ten einde daardoor de weifelachtigen zoodanig in schuld te dompelen, dat zij niet meer terug kunnen. Zijn nu in stede van een of twee, twintig en meer europeanen ten offer gevallen, wat altijd kan gebeuren, zoo wordt de bloedschuld zoo groot, dat aan geen verzoening meer de denken valt; de opstand, al ware het alleen door de zucht tot zelfbehoud is genoodzaakt zich verder uit te breiden, en er blijft niets anders over, dan hem tot het laatste toe met het zwaard te dempen en in bloed te smoren. Zoo is het te Bandjermassin gegaan. Op Java zou het in

zulk een geval nog veel erger wezen. omdat daar veel meer europeanen zouden gevaar loopen; de troepen zouden veel meer enkele punten moeten beschermen, en dus minder vrij in hunne bewegingen zijn. Al mogten wij dan ook de magt hebben om eenen opstand te bedwingen, zoo moeten wij toch al het mogelijke doen, om dien te voorkomen. En toch zie ik velen onder u ongeloovig het hoofd schudden en zeggen: gij wilt ons met uwe vrees aansteken, doch wij zijn daartegen verhard; wij hebben die noodkreten dagelijks van eene zekere partij gehoord en zijn er aan gewend. Ik vraag het u, lezer ben ik bang? Ik, die het waag, met niemand uwer te rade gaande, met open vizier voor u op te treden, u in uwe verkeerdheden en dierbaarste zwakheden onbarmhartig te geeselen, en de lont te werpen in de mijn, waarvan de bouwstoffen met zoo veel zorg en liefde sedert jaren door u zijn bijeen gebragt onder het wrakke gebouw onzer koloniale staatkunde, wetende, dat de stukken ligt op mij zelven kunnen wedervallen, en dat ik u hevige pijn doe, wanneer ik poog uw geliefd speeltuig in eens uit een te doen springen. Maar het is iets anders, opmerkzaam te letten op de teekenen die den storm voorafgaan, op de bliksemschichten en den rollenden donder in de verte, op de drukking in den dampkring, op het krijschen der stormvogels, ten einde bij tijds het zwakke roer door een beter te doen vervangen, de masten te versterken, den onnoodigen ballast over boord te werpen, en zoo doende verder moedig de golven te klieven, den storm zoo het kan te ontwijken, zoo dit niet kan, hem zonder vrees te trotseren. Ik houd dit voor beter, dan ligtzinnig, kortzigtig of onderling twistende die teekenen over het hoofd te zien, wanneer de storm daar is, roer en masten te verliezen, radeloos de handen te wringen, en eene reddelooze prooi der golven te worden. En die teekenen, zij hebben u niet ontbroken. Of zijn reeds uit uw geheugen gewischt en is in uwe ooren het geluid verdoofd van de klewangwettende gezangen; het adres van dertien mijner voormalige ambtgenoten, mannen waarmede ik in opvattingen verschil, doch die met mij en vele anderen van het gevoel van het gevaar doordrongen waren; de berigten van oproeren, die van hoe weinig beteekenis ook, toch het kenmerk dragen van een den europeaan hoogst vijandigen, fanatiek en geest? Hebt gij niet hooren mompelen van eenen vloekzang, te afgrijselijk om u dien hier te kunnen mededeelen? En wie kan ontkennen, dat de stemming in Indië gedrukt is, zoo als dit vroeger nimmer het geval was, en dat een onbestemd voorgevoel van naderend onheil iedereen vervult? Men heeft den javaan dikwerf bij zijn geliefkoosden buffel vergeleken, een edel dier, dat in gewonen toestand zachtzinnig en geduldig zich door een kind laat leiden, maar, tot woede gebragt, alles met ontembare kracht voor zich nederwerpt en met zijne breede horens verplettert. Maar bedenk dan ook, dat de buffel veel ligter door ingebeelde, dan door werkelijke grieven woedend wordt, op het gezigt van een vreemde of van een rood kleed veel eer dan over zwaren arbeid; - en dat wij den javaan genoeg redenen ook tot ingebeelde grieven hebben gegeven, ja dat hij dikwerf moest denken, dat zijn europesche meester niet regt meer bij zijne zinnen was. Zou het dan zoo wonderlijk wezen, indien bij eens schrikte en aan zijn juk ging schudden? En waarlijk, geloof mij, het zou eeuwig jammer en zonde zijn, zoo wij zelf onze zaak op Java bedierven. Er is welligt geen land, waar met zoo weinig middelen zoo veel te bereiken is. Ik zal u slechts aan eene zaak herinneren, welke u reeds uit de dagbladen bekend, doch welligt weder door u vergeten is, en waarvan ik zelf gedeeltelijk getuige was. Bij den watersnood van 1861 werden in de residentie Bagelen 50000 menschen in ééne nacht van hunne have en alle mondvoorraad door het water beroofd; meer dan 1000 menschen kwamen om; de overigen moesten in de grootste overhaasting vlugten, - bijkans alle waterleidingen voor de besproeijing der rijstvelden waren vernield, en het land, wijd en zijd door modder overstroomd, had een geheel ander aanzien verkregen. De regering zond onverwijld eenen kommissaris, en toen deze kwam, waren al de hulpbehoeftigen reeds bij vrienden en verwanten of ook wel bij vreemden onder dak gebragt en over dag bezig het verloren goed bijeen te zoeken en hunne woningen te herstellen; overal werd druk aan de waterleidingen gewerkt en bij de bevolking was geen zweem van opschudding te bespeuren. De kommissaris had niets te doen, dan eenige besluiten te teekenen waarbij fondsen voor de tot herstel der schade benoodigde werken werden toegestaan, maar waarop volgens den gewonen loop van ambtelijke zaken anders vele maanden lang had moeten worden gewacht, en de

geteisterd districten rond te gaan om eenige conferenties van de resident met den regent en de districts- en dorpshoofden bij te wonen, 'waarbij aan deze de plannen van het bestuur werden medegedeeld, sommigen zeer goed het woord voerden en allen hunne medewerking beloofden. Na een jaar tijds was van de geheele ramp bijkans geen spoor meer te vinden waartoe ook hier liefdadigheid, lezer, haar deel had bijgedragen. Men stelle zich bij ons een ongeluk van dien omvang voor; welk een oneindig weegeklag zou er niet worden aangeheven; welk een omslag en hoeveel kosten zouden niet gemaakt, hoeveel kommissiën niet benoemd en hoeveel papier niet beschreven geworden! In de naburige residentie Banjoemas hadden europeanen en inlanders, van den resident en regent tot den minsten toe vele uren lang te zamen in het grootste doodsgevaar doorgebragt; met onvermoeide hulpvaardigheid en niet zonder veel gevaar en groote krachtsinspanning werden de europeanen gered; niemand werd het minste leed gedaan, noch bestolen; het hoofd van het gewestelijk bestuur kon, hoewel van alles verstoken, toch zonder moeite de rust bewaren, en onmiddellijk het noodige tot te gemoetkoming in de eerste behoeften verordenen. Zou dit hier alles zoo gemakkelijk gaan?

Hoofdstuk VIII

Wat is de oorzaak van de aangegeven redmiddelen te wachten?
Ik zal trachten zoo kort mogelijk hierop het antwoord te geven.
a. Individuëel grondbezit. Er kan voorzeker geen beter middel bedacht worden, om de welvaart van de indische maatschappij te verzekeren en den inlander aan ons te verbinden; maar de uitvoering is eene zaak van tijd en van zeer veel geduld en volharding. Er ontbreken op Java aIle gegevens voor eene behoorlijke kadastrering, die de grondslag van elk goed geregeld landbezit behoort te zijn. Bedenk eens wat de kadastrering in Nederland heeft gekost, hoeveel personeel zij heeft vereischt, en hoe ver men er in geslaagd is om ze behoorlijk bij te houden en te herzien, en gij zult mij dan wel toegeven, dat er nog zeer vele jaren moeten verloopen alvorens men dat werk aan den javaan kan opdragen. Java wordt thans geodesisch, trigonometrisch en statistisch opgenomen; het is een hoogst verdienstelijk werk, waarmede welligt 15 en meer jaren zullen gemoeid zijn; maar toch zal het nog op verre na niet voldoende zijn voor eene geregelde kadastrering, die oneindig meer zou kosten en meer personeel vereischen. Bovendien weten wij eigenlijk nog niets van de werkelijke regten van den inlander op den grond, hoe deze verschillen naarmate van de gesteldheid van den grond en van plaatselijke gewoonten, waarop de regten der gemeenten op de gronden berusten, en in hoever die van ieder lid der gemeente daaraan ondergeschikt zijn.
De zaak is dus in de verte nog niet rijp voor eene wettelijke regeling, in onzen zin; maar niets belet al dadelijk er toe over te gaan, den - inlander de verzekering te geven, dat zijne regten op den grond zullen geëerbiedigd worden; te trachten in elke gemeente registers van de rijst- en later van de andere velden, hoe gebrekkig aanvankelijk dan ook, aan te leggen; den inlander. vrijheid te geven, waar hij verkiest, de gemeentevelden, waar die nu gemeenschappelijk worden bezeten, onder elkander te verdeelen; naar den aard van het grondbezit een grondig onderzoek te doen, en dusdoende eene meer volledige regeling voor te bereiden. Handelt men anders; zoo zal men, vrees ik, ondervinden, een gebouw op los zand opgetrokken, en meer verwarring dan nut gesticht te hebben. Al dadelijk zou men voorloopig bij wijze van proef, den inlander kunnen toestaan gronden aan niet inlanders te verhuren, en zoo dit in de praktijk bleek te voldoen, dien maatregel kunnen bestendigen. Het is toch ten eenen male ondoenlijk vooraf te berekenen wat de gevolgen van dien maatregel zullen zijn en in staats zaken is het altijd hoogst gevaarlijk een sprong in het wilde te doen, die zelden goed bekomt.
b. Intrekking der gouvernements-kultuur. Hiervoren heb ik reeds betoogd, dat de gouvernementskultuur niet voor wettelijke regeling vatbaar zijn, en daarmede te gronde moeten gaan. Op den duur zullen de gouvernements-kultures niet houdbaar zijn, maar al moge er ook geen batig slot meer worden gevorderd, zoo zal men toch vooraf goed moeten bezien, met welk

ander stelsel van belasting men de groote bres in de indische finantiën zal kunnen aanvullen. In geen geval zal men in eens honderde suiker-fabriekanten van de plank, waarop zij thans staan, gouvernements-kultuur, mogen stooten, en hun in het ledige, de kultuur voor eigen rekening, laten spartelen; zulk eene plotselinge omwenteling zou voor hen even verderfelijk zijn als voor de bevolking, die in eens de geregelde betaling, waaraan zij was gewoon geraakt, zou moeten missen. Gij valt hier de kultuurwet en den minister aan, zal men mij toeroepen. Neen, de minister heeft mij wel nopens die wet willen raadplegen, ik heb haar breedvoerig met hem besproken, en ik moet bekennen, dat wanneer er eene wet moet gemaakt worden ik geen betere zou weten te ontwerpen. Nog veel minder wil ik den man aanvallen, dien ik hoog acht, omdat hij, rijkelijk gezegend met hetgeen de gewone sterveling als het toppunt zijner wenschen beschouwt, vaderlandsliefde genoeg heeft om te trachten het vermolmde welligt maar al te lekke schip onzer koloniale staatkunde tusschen tallooze klippen en reven door naar eene veilige haven te sturen, en dat met ongehoorde inspanning van krachten en niettegenstaande de manschap hem veelal eer tot last dan tot hulp is; waar zij bang is geworden hem openlijk aan te vallen, doch achter zijn rug blijft voortmompelen en voor een deel van genoegen in de handen zou wrijven, zoo zij hem zag struikelen. Maar ik val u aan, o lezer, die hem gedwongen hebt eerst eene indische comptabiliteitswet in te dienen, (met schrik hoorde ik haar onlangs doopen: dat wangedrocht, dat de hebzucht tot moeder, onverstand en onkunde tot vaders heeft), en die nu eene onmogelijke kultuurwet verlangt. De manschap doe haar pligt en sla, zonder verward geschreeuw, maar onder een krachtig holli ho! de handen aan het werk, en gij zult zien hoe flink, hoe braaf, hoe spoedig die schipper u met volle zeilen in behouden haven zal brengen

c. Belasting in geld. Alom wordt verkondigd, dat, wanneer de inlander van dwangkultuur en heerediensten wordt ontheven, hij veel hooger belasting zal kunnen betalen. Het is mogelijk dat dit later eens het geval zal zijn, maar voor het oogenblik is die stelling in strijd met alle ervaring. Ieder ambtenaar die bij het binnenlandsch bestuur op Java is geweest, zal u kunnen zeggen, dat het den inlander over het algemeen zeer moeijelijk valt belasting in geld te betalen; dat hij daar, waar geen of weinig gouvernementskultuur, noch partikuliere landbouwnijverheid met europeesch of chineesch kapitaal of eene andere buitengewone bron van inkomst bestaat, tegen den tijd der aanzuivering van landrente meestal zijn vee, zijne kris of ander have moet verkoopen of verpanden; dat die belasting, al is zij nog zoo laag gesteld, hen daar zeer drukt en verarmt, terwijl deze daarentegen het hoogst opgevoerd kan worden en dit inderdaad is, daar waar hij met de gouvernements-kultures veel geld verdient, omdat hem daar door de regering zelve het geld verstrekt wordt om de belasting te betalen. Dit verschijnsel is wel te verklaren; de landbouwer op Java kan, wanneer hij gedurende 100 dagen in het jaar met zijn gezin goed werkt, genoeg product van zijne velden verkrijgen om daarvan gedurende het geheele jaar te leven, en ook nog voor zijne overige zeer geringe behoeften te zorgen. Maar waar geen gouvernements- of partikuliere kultuur is, ontbreekt hem de gelegenheid, om op andere wijze geld te verdienen , dan met den verkoop van rijst, en deze is in die streken meestal goedkoop; bovendien denkt hij niet genoeg door, om uit eigen beweging zoo veel rijst boven zijne behoefte te planten als noodig zou zijn voor de betaling der belasting. Van daar dat het hem zoo moeijelijk valt belastingen in geld te betalen; moet hij haar in product voldoen, zoo is het hem gemakkelijker vooraf te weten, hoeveel hij moet bijplanten voor de belasting; want dit valt hem al spoedig in het oog. Op de partikuliere landerijen, waar laatstbedoelde wijze aan belastingheffing plaats heeft, bedragen de inkomsten van den landheer drie tot vijfmaal meer dan de landrente aan de regering opbrengt. Ieder indisch landeigenaar zal u dadelijk zeggen, dat zoo hij belasting in geld instede van in product moest heffen, zijne inkomsten onmiddellijk met veel meer dan de helft zouden verminderen. Daarentegen kan de landbouwer, daar waar gouvernementsof partikuliere kultuur bestaat, van de 265 vrije dagen die hem overblijven nog 65 aan feesten, 70 aan heerediensten besteden, en hij houdt dan nog meer dan genoeg tijd over voor de gouvernements- of voor de particuliere kultuur, welke hem daar, waar beide in gunstige omstandigheden verkeeren, ruimschoots het geld kunnen opleveren om zijne belastingen te betalen, en bovendien nog zijn welstand te verbeteren.

Gij ziet dus, dat de landbouwer ook bij de gouvernements kultuur, er niet overal slecht aan toe is, en dat men wel doet eerst nog rijpelijk te overdenken en hem zelf te raadplegen, alvorens dien vorm van belasting met een anderen, welke voor hem welligt drukkender is, te verruilen. Hoe moeijelijk het is den javaan aan belastingen te wennen, kan daaruit worden afgeleid, dat in de residentien Madioen en Kediri, niettegenstaande in beide gewesten zoowel de gouvernements als de partikuliere kultuur in vrij bloeijenden toestand verkeert, en door beide zeer groote sommen onder de bevolking in omloop gebragt worden, maar waar de landrenten eerst in 1858 zijn ingevoerd, de aanslag der belasting aanvankelijk op een ongemeen laag cijfer werd gesteld, en zelfs tot heden nog veel minder bedraagt dan in andere veel armer gewesten, waar echter de bevolking reeds langer aan de belasting gewoon is. Mij is een geval bekend in een ander gewest, dat uit een district bijkans alle boerenknechten (rajat) verhuisden, omdat zij -voor eene zeer geringe som, zoo ik mij wel herinner nog geen gulden 's jaars, in de belasting op het bedrijf waren aangeslagen. Zijn deze feiten niet geschikt om den ijver der hervormers in het belastingwezen aanmerkelijk te bekoelen, voorzigtigheid aan te raden, en vooral te waarschuwen tegen het doordrijven van algemeene maatregelen, - de manie van den tegenwoordigen tijd -, zonder op de bijzondere ontwikkeling en het vermogen der bevolking in de verschillende gewesten te letten?
d.) Afschaffing der heerediensten. Er is voorzeker geen heilzamer maatregel te bedenken, dan de afschaffing der heerediensten, dien arbeid waarmede met de meest mogelijke tijdverspilling de minst mogelijke uitkomst wordt verkregen. Overal waar de heerediensten werden beperkt, nam de welvaart der bevolking al zeer ras toe. Die afschaffing is niets dan eene kwestie van geld, en zal op den duur eene bezuiniging zijn, even als zij dit in Europa was; de afschaffing kan niet in eens geschieden, maar er kan al dadelijk veel worden gedaan door geene kunstwerken anders dan in vrijen arbeid uit te voeren. Aan het indische bestuur kan deze regeling en ook die der ontneming van de heerediensten aan de inlandsche hoofden, natuurlijk tegen schadeloosstelling, gerustelijk worden overgelaten
e.) Afschaffing der rottingslagen. Ik bid de lezer, wees geen philantroop, maar haat met alle magt en alle kracht die in mij is, de philantropie, (gij zult straks zien hoe zij ook mij heeft beet genomen) die ziekelijke woekerplant, welke, bij het hoekje van den haard gekoesterd, onder de vaan van medelijden en van menschlievendheid, zonder de minste opoffering van hare zijde, zich zelve ten koste van anderen tracht te verheffen en te bewierooken, en die reeds aan meeslepende en bloedvergieten schuld heeft, dan menige ondeugd, die zonder masker optreedt. Rottingslagen vind ik niet mooi, evenmin als moksas en rhabarber, maar gij kunt die in Indië nog niet missen. Straf degenen, die er misbruik van maken, dit is geheel in uwe magt, maar gebruik den rotting om duizende kleine dieven en leegloopers, de pest der javasche maatschappij, in bedwang te houden, om overspelers te bestraffen, want anders verschaft de javaan zich zelf met zijn kris of gollak regt, en om brutaliteit van den inlander te tuchtigen, want gij moet meester blijven. Eerst dan kunt gij den rotting afschaffen, wanneer gij een doelmatiger strafstelsel zult hebben ingevoerd, waardoor dwangarbeid voor den javaan eene straf wordt, die hij evenzeer of nog meer vreest dan rottingslagen; doch dit zal veel, zeer veel geld kosten en vereischt tijd. Werp intusschen de oude schoenen niet weg voor gij nieuwe hebt.
f.) Afschaffing van de opiumpacht. Weet gij wat opium is? Het is, - ik bedien mij hier van een om zijne sierlijkheid geliefkoosden officiëlen term, - een heulsap, dat u bedwelmt, u in aangename droomen en zins-begoochelingen, in half wakenden half slapenden toestand wiegt, of ook wel de levenskrachten opwekt, om later eene te grootere verslapping te veroorzaken. Voor hem die er eens aan gewoon is geraakt, wordt het eene hartstogtelijke, meer en meer klimmende behoefte; het is een vergif dat ligchaam en ziel ondermijnt, bij den eenen spoedig, bij den anderen zeer langzaam en onmerkbaar. De geleerden twisten nog of het al dan niet verderfelijker is dan brandewijn en jenever. Gij kunt vele jaren in Indië hebben doorgebragt, zonder immer een opium schuiver (de in Indië geijkte uitdrukking, gelijk aan die van dronkaard bij ons) te hebben opgemerkt, het opium schuiven is eene ondeugd die zich verborgen houdt, afgelegen schuilhoeken zoekt, en zeer zelden aan het daglicht komt. De opiumpacht is een stelsel, dat, even

als ons tegenwoordig koloniaal stelsel, te gelijk Gode en den Mammon zoekt te dienen, en dat om dit doel te bereiken, zonder natuurlijk daarin te slagen, tot dusver verschillende potsierlijke sprongen gemaakt heeft. Nu eens heeft men de opium aan de pachters zeer duur verkocht, maar in dat geval werd er boven alle mate gesmokkeld; dan eens heeft men de opium hun zeer goedkoop afgestaan, maar toen werd er boven alle mate geschoven; vervolgens werd er weder duur verkocht en op nieuw boven alle mate gesmokkeld; eindelijk is men te rade geworden den onverbeterlijken gast regtstreeks te lijf te gaan, een geregelden veldtogt tegen hem te openen en hem gestadig binnen engere grenzen terug te dringen, zoodat in de gewesten A en B waar de inlander het minst van opium gebruik maakte, hem onder bedreiging van gevoelige straf, geheel verboden werd dit te doen, terwijl in de gewesten C en D, waar hij er te veel aan verslaafd was, de regering hem dat gebruik niet alleen toestond, maar hem zelve de opium liet verkoopen. Heeft dit niet veel van een papa, die aan Jantje en Pietje, omdat zij weinig snoepen, gebiedt dit voor altijd te laten, of hij zal hen op de vingers tikken, terwijl hij aan Klaas en Koos, omdat zij wat grooter, en al te veel het snoepen gewoon zijn, dit niet alleen toestaat, maar zelf hen ook nog bij den koekbakker brengt? En dan de pachters, die men te gelijk het debiet van opium zoo veel mogelijk moeijelijk wil maken, en toch tevens zooveel wil mogelijk laten betalen, maar die om dat alles in het vuistje lagchen, altijd meer betalen, en dus altijd nog wel meer opium aan den man zullen weten te brengen. Maar de kroon spannen de inlandsche hoofden, die slimme guiten; die met aandoenlijke eenstemmigheid hartroerende rekesten tegen het verbruik van opium indienen, waarin gewestelijk bestuur en regering even gul happen, om daarna zooveel te ongestoorder zelf opium te kunnen invoeren. Ik weet dit natuurlijk niet uit officiële bronnen, het is mij in het oor gefluisterd. Nu zoudt gij denken, dat ik, die hier zoo verstandig zit te schrijven, die sprongen niet zou hebben mede gedaan; maar neen, waarde lezer, ik ben van dezelfde stof gemaakt als gij en een ander; ik heb even hard medegesprongen, welligt nog eenige duimen hooger dan anderen, en ben eerst zeer laat, na verscheidene mistastingen, met behulp van een verstandiger ambtgenoot tot inkeer gekomen. Maar scherts ter zijde; is het wel de roeping der regering, om zulk eene vaderlijk-willekeurige rol te spelen, die ligtelijk door te volwassen zonen zeer euvel zou kunnen worden opgenomen, en zou het niet beter zijn, om zich te bepalen tot het heffen van een inkomend en van een consumtieregt, even als bij ons van sterken drank, en alleen door haren zedelijken invloed, met behulp van hoofden en priesters, het verbruik van opium tegen te gaan, en de vermindering daarvan ook nog van de vermeerdering van welvaart en beschaving onder de bevolking te verwachten; want welgestelde inlanders staan niet gaarne als opiumschuivers, evenmin als bij ons de welgestelden als dronkaards bekend.

g.) Verhooging van de bezoldiging der inlandsche hoofden. Ik weet hiervan niets te zeggen als dat eere toekomt aan dengene , die zich door het geldelijke offer niet laat afschrikken, om de reeds lang noodige verbetering onbekrompen tot stand te brengen.

h.) Volksonderwijs. Men verwacht daarvan wonderen. Wat zegt Tocqueville? (blz. 266.)

"La seule garantie qu'ils inventent contre l'abus du pouvoir, c'est 1'éducation publique; car, comme dit encore Quesnay, le despotisme est impossible, si la nation est éclairée." "Frappés des maux qu'entrainent les abus de l'autorité," dit un autre de ses disciples, "les hommes ont inventé mille "moyens totalement inutiles et ont négligé le seul véritablement efficace, qui est 1'enseignement public général, continuel, de la pure essence de la justice et de l'ordre naturel. " C'est à 1'aide de ce petit galimathias littéraire, qu'ils entendent à suppléer à toutes les garanties politiques." 1)

1)Den eenige waarborg. dien zij tegen misbruik van de regerings magt uitvinden is de openbare opvoeding; want, zoo als Quesnoy zegt: het despotisme is onmogelijk, wanneer de natie verlicht is. "Getroffen door de rampen welke misbruik van magt mede brengen" zegt een ander van zijne leerlingen, "hebben de menschen duizend geheel onnutte middelen uitgevonden, en het eenige doeltreffendeverwaarloosd, namelijk het openbaar. algemeen voorturend onderwijs. in het zuivere wezen der regtvaardigheid en van de natuurlijke orde van zaken." En met·deze literarische brabbeltaal vermeenen zij in alle staatkundige waarborgen te kunnen voorzien!

Is dit ook niet, mutatis mutandis, met eenige verwisseling van decoratie, op Java toe te passen.? Weet gij wel wat het zeggen wil op Java welligt 15 millioen, en daar buiten nog ettelijke onbekende millioenen inlanders door onderwijs tot beschaving, welligt ook tot bekeering op te leiden! Zijt gij zoo bijzonder geschikt om onderwijs te geven? Gij die pas, door eene magtige hand voortgezweept, een middelbaar onderwijs hebt erlangd, dat naburige landen reeds sedert 20 en meer jaren, zij het dan ook niet zoo uitgebreid, bezitten, en die daarbij nog steen en been over uw lager onderwijs klaagt? Ligt het niet veeleer in uwen·aard, u naar de zeden en gewoonten van den inlander te plooijen, en heeft dit u niet tot dusver uwe kracht in Indië gegeven, veel meer dan den inlander met uwen geest te vervullen; is er veel heil te vervullen aan eene taak, die met uwe geaardheid en uwen inborst strijdt, en waarvoor gij nu door een stroovuur zijt ontvlamd? Volksonderwijs bestaat in Indië nog nergens anders dan in de Molukkos en eenige andere eilanden, en dan nog maar onder de inlandsche christenen. Te Amboina zijn reeds voor meer dan 100 jaren christenscholen opgerigt, en hoe is het daar met het onderwijs gesteld? Sommigen laken het hevig, anderen prijzen het. De waarheid zal wel in het midden liggen .Weet gij hoeveel het zou kosten op Java een volksonderwijs in te voeren niet beter dan dat in de Molukkos? Ik zal het u zeggen: twaalf tot vijftien millioen. En. waarom hebt gij op de Ambonische eilanden, waar mohammedanen en christenen naast en onder elkander wonen, slechts de christenen onderwezen, maar er in de verte niet aan gedacht de mohammedanen die weldaad deelachtig te doen worden? Zou dit ook zijn omdat onderwijs en godsdienst bij een onbeschaafd volk hand aan hand dienen te gaan? Gij wilt den javaan onderwijzen om hem te beschaven en te bekeeren, maar wat leert de geschiedenis? Zijn de batavieren en de germanen eerst onderwezen en beschaafd, of eerst bekeerd geworden? En wie zegt u, dat, wanneer gij den javaan onderwijst, hij die kennis niet bij voorkeur zal benuttigen, om dieper in de leer van zijne eigene godsdienst door te dringen en een getrouwer dienaar daarvan te worden. Mij zijn daarvan voorbeelden bekend. Neen, wil niet beproeven wat geheel buiten uwe krachten ligt, althans niet van regeringswege, maar bepaal u tot hetgeen uw pligt is, namelijk· om de inlandsche ambtenaren en hoofden voor hunne betrekking op te leiden, zoodat zij daarvoor geschikt zijn; leidt hen bovendien op, niet alleen tot doctoren en landmeters, zoo als thans reeds geschiedt, maar ook tot practische waterbouwkundigen en meer andere vakken, die binnen het bereik hunner vermogens liggen. Gij kunt u geluk wenschen zoo gij slechts in deze taak goed slaagt. Ongemerkt zal zich dan door uwe ambtenaren en hoofden meer licht onder de bevolking verspreiden. Willen echter partikulieren uit eigen beweging den inlander onderwijzen, ondersteun dit zoo veel gij kunt; leg de handen niet in den schoot, om het op de regering te laten aankomen, maar steek ze in uwe beurs en geef uwe bijdragen daartoe.

i.) Evangelisatie. Gij wilt den javaan bekeeren en verwacht daarvan zoo wel alle heil voor hem als de bevestiging van uw gezag. Ik eerbiedig die overtuiging en wensch degenen, die, daarvan doordrongen, met ijver aan het werk gaan en voor geene ontbeering terug schrikken, toe, dat zij daarin mogen slagen. Maar ik vraag u, kent gij kortzigtig sterveling de raadsbesluiten Gods? Weet gij of het zijn wil is, dat de javaan hem volgens de leer van Christus of volgens die van Mohamed diene? De godsdienst spot met alle wereldsche wijsheid, en gij moogt daaraan geene wereldsche bedoelingen verbinden. Dien God volgens uwe wijze en overtuiging, maar vergun ook een ander dit volgens de zijne te doen, ja hebt er uwe vreugde in zoo hij dit doet, en ondersteun hem daarin. Gij behoeft dan geen fanatisme meer te vreezen , en de priesters, die gij nu met wantrouwen van u verwijderd houdt, zullen zich meer bij u aansluiten en u ondersteunen. Overwin den Mohamedaan en maak hem onschadelijk door den geest van Christus; gij komt er verder mede, dan door hem uw geloof op te dringen. Haal de pen door art. 123 van het regeringsreglement en door staatsblad 1859, no. 42; zij zijn door kleinmoedige aardsche vrees ingegeven, en zullen veel kwaad en weinig goed doen. Door staatsblad 1859 no. 12 hebt gij het gaan naar Mekka niet belet, maar slechts bemoeijelijkt en wrevel opgewekt. Ik wenschte dat alle mohamedanen op Java eens in hun leven naar Mekka konden gaan; ik zou hen dit zoo gemakkelijk mogelijk maken en alle zorg voor hen dragen. De hadjies zullen dan ophouden gevaarlijk te zijn. Door een zendeling

eene akte van toelating uit te reiken, verleent gij hem een patent om te bekeeren, en verliest gij uwe veelgeroemde onzijdigheid uit het oog.
k.) Bevordering van kultuur, aanmoediging van nijverheid. Wanneer de indische regering wordt geschoeid op de leest, zoo als die door mij is voorgesteld, zal het overbodig zijn hierover zelfs slechts een enkel woord, te verliezen.

Hoofdstuk IX

Van verhouding van Indië tot het moederland

Het is mij altijd voorgekomen, dat het eene groote fout was, den koning het beheer over Indië uit handen te nemen en bij de volksvertegenwoordiging over te brengen, zoowel met opzigt tot Indië als tot het moederland. Wat Indië betreft, zoo wil ieder die zwak is en behoefte aan steun heeft, gaarne onder eenen meester staan, die hem kan beschermen en behoeden. Wanneer de meester zijne beschermelingen met wijsheid en welwillendheid behandelt, zullen deze hem met eerbied en dankbaarheid beloonen. Geen nederlander in Indië zal, zoo hij geen landsverrader is die zich laat omkoopen, - wat altijd maar bij enkelen uitvoerbaar is - er immer aan denken het moederland afvallig te worden; hij weet maar al te goed, dat de overgang der kolonie in andere banden voor hem niets anders ten gevolge kan hebben dan vernedering en achteruitgang, of zelfs vernietiging van zijne welvaart en vooral van die zijner nakomelingen. Zelfs eene onredelijke en sarrende behandeling van de zijde des moederlands zal hem niet tot afval brengen, maar zij kan hem wel wrevelig en moedeloos maken, zoodat hij in het uur van gevaar de zedelijke kracht mist, welke hij anders zou hebben, om leven en bezittingen voor de kolonie en het vaderland ten offer te brengen. En Indië is op weg in dezen toestand te geraken. Wat zou hiervan de oorzaak zijn? Onder *eenen* meester te staan, die het hoogste standpunt in de maatschappij inneemt, is eervol en laat ieder zich gaarne welgevallen; de afstand zal den eerbied voor den meester slechts vermeerderen. Maar niet te weten onder welke en onder hoevele meesters men staat, of onder meesters te staan die geheel zonder verantwoordelijkheid zijn, en u ongestraft naar willekeur wetten kunnen voorschrijven, en u daarenboven nog verguizen en belasteren, dit is eene geheel ondragelijke tirannie, die het gemoed op den duur met bitterheid moet vervullen. En Indië is op weg in dezen toestand te geraken. Wat zou hiervan de oorzaak zijn? Onder *eenen* meester te staan, die het hoogste standpunt in de maatschappij inneemt, is eervol en laat ieder zich gaarne welgevallen; de afstand zal den eerbied voor den meester slechts vermeerderen. aar niet te weten onder welke en onder hoevele meesters men staat, of onder meesters te staan die geheel zonder verantwoordelijkheid zijn, en u ongestraft naar willekeur wetten kunnen voorschrijven, en u daarenboven nog verguizen en belasteren, dit is eene geheel ondragelijke tirannie, die het gemoed op den duur met bitterheid moet vervullen. Ik zelf heb er mijn deel van gehad; ik vergeef het gaarne voor mijn persoon; ik ben overtuigd dat geene persoonlijke beleediging bedoeld was, maar zoo ik mogt zien dat zij voor hunne pligt en voor hetgeen het algemeen welzijn eischt doof blijven, zal ik de schuldigen welligt nog eens in bet algemeen belang openlijk ter' verantwoording roepen en naar verdienste kastijden. Wilt gij Indië voor Nederland behouden, breng het dan onder het beheer van den koning terug, wien gij het met verwringing der grondwet hebt trachten te ontnemen. En voor Nederland zelf. Gelooft gij welligt dat de achting voor den parlementairen regeringsvorm door de debatten over de kolonien veel is -vermeerder, of zou welligt het tegendeel het geval zijn? En mogt het ongeluk eens willen, dat de kolonie verloren ging of in groot gevaar werd gebragt, zijt gij dan zoo geheel verzekerd dat het volk in zijne blinde woede, slechts op hetgeen hem het naast is ziende en de oorzaken niet dieper doorgrondende, niet de schuld op de volksvertegenwoordiging zal werpen, en dat dan niet onze dierbaarste vrijheden groot gevaar zouden kunnen loopen? Gij kunt hierover beter oordeelen dan ik, maar ik vrees, dat gij met het koloniaal beheer het paard van Troje in de kamer hebt gehaald, en dat die gevaarlijke gast niet spoedig genoeg er uit verwijderd kan worden.

Hoofdstuk X

Wat dient gedaan te worden om tot een beteren toestand te geraken?
Het staat niet aan mij die vraag te beantwoorden; het was mijne taak, mijne kennis van koloniale toestanden ten dienste van het vaderland te stellen, op naderende gevaren en, op verkeerdheden te wijzen, middelen, tot verbetering in het algemeen op te geven, in ronde en ongedwongen. taal, zoo als die een vrij man in een vrij land betaamt, - maar ik heb te veel eerbied, voor den wetgever en voor onze instellingen, om op zijne taak ook in de bijzonderheden vooruit te willen loopen.

Hoofdstuk XI Slot
Aan het einde van mijn beroep op u genaderd, zult gij welligt verbaasd staan en vragen, met wien heb ik hier te doen? Hij matigt zich aan alles af te keuren, hij treedt op hoogen toon als zedeprediker op, is meer behoudend en alarmist dan de ergste behoud er, en overtreft in zucht tot hervorming en afbreken den verst gevorderden radikaal. Alle partijen vestigen hunne beweringen op eenen grond van waarheid; maar meestal beschouwen zij die uit een eenzijdig oogpunt en dragen haar eenzijdig voor. Ik tart u uit in al wat ik nu geschreven heb, een enkel oorspronkelijk denkbeeld te vinden; al wat ik u mededeel is reeds vóór en met mij door honderden gedacht, gevoeld, gezegd en beschreven; gij zelf hebt het dagelijks kunnen lezen. Ik heb alleen getracht er de waarheid uit te vinden, die in een bundel te vereenigen, ze voor mij zelven en voor u tot klaarheid te brengen, en daaruit de noodzakelijke gevolgtrekkingen af te leiden, een arbeid, waarin mijne laatste ambtsbetrekking mij eenige oefening heeft gegeven. Zijn die gevolgtrekkingen behoudend, zijn zij radikaal? het is mij hetzelfde; het staat een ieder vrij mij te wederleggen en aan te toonen dat ik dwaal; ik wil u mijne overtuiging, hoe vast ik ook daaraan hecht, niet opdringen. Ik heb mij in den aanhef op de fransche revolutie beroepen; mijn doel is, dat aan Indië en ten gevolge daarvan ook aan u de zegeningen zullen worden geschonken, van gelijken aard als die welke een gevolg dier omwenteling waren, doch zonder die te moeten koopen en betalen met de gruwelen welke haar vergezeld hebben. En ben ik in der daad wel zoo radikaal? Bezie wel wat ik vraag; ik ben het niet die zoo luide op hervorming heeft aangedrongen; anderen hebben dit gedaan en het is zo ver gekomen, dat ieder erkent dat het niet meer zóó kan blijven, dat hervorming onvermijdelijk is, en nu wijs ik u slechts den weg langs welken dit volgens mijn gevoelen alleen uitvoerbaar is, en roep u daarbij nog toe: overhaast u niet en bovenal, laat de zaak aan andere handen over, daarvoor beter berekend dan de uwe. Ik ben het niet, die den ketel tot springens toe heeft gestookt, zonder voor de veiligheidsklep te zorgen; - maar nu het zoover is gekomen, waarschuw ik U slechts en roep u toe: zet haar zonder talmen, doch bedaard en voorzigtig open. En eisch ik op zedekundig gebied zoo veel van u; vraag ik van u iets meer dan wat eerlijke gemoedelijkheid en wat alledaagsch practisch verstand? Zouden deze hoedanigheden niet meer bij het meerendeel van het Nederlandsche volk in ruime mate aanwezig zijn? Ik mag daar niet aan twijfelen; deed ik dit, ik zou het niet wagen met zoo veel vrijmoedigheid daarop een beroep te doen. Vraagt gij mij eindelijk, lezer, hoe ik er toe kom eerst nu, welligt ter elfder ure, dit opstel te schrijven; ik weet er u niets anders van te zeggen, dan dat ik omstreeks drie weken geleden er nog in de verte niet aan dacht; dat ik toevallig bij een vriend het werk van Tocqueville vond en het leende; dat onder de lezing het denkbeeld om u mijne indrukken mede te deelen zich van mij meester maakte, en mij geen rust of duur meer liet tot dat ik u alles, wat mij reeds lang op het hart lag en met zorg vervulde had medegedeeld.
Was het eene goede, was het eene verkeerde ingeving? Oordeel zelf.
Einde tekst van de brochure 'Onze Koloniale Staatkunde' door H.C. van der Wijck 1865

PS. Aangezien Jhr van der Wijck het boek: *" Regime l'ancien et la révolution "* (1856) van de franse schrijver Alexis de Toqueville vele malen citeert, volgen hieronder enkele gegevens betreffende deze schrijver

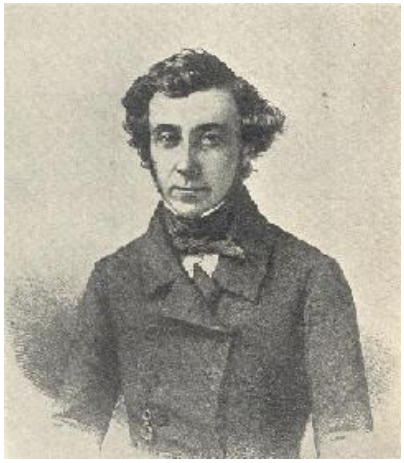

Alexis Charles Henri Clérel de Tocqueville (1805 –1859) Frans politiek denker, politicus, schrijver, reiziger en historicus.

De Tocqueville was een prominent politicus, in het bijzonder vlak vóór en vlak na de revolutie van 1848 in Frankrijk. Hij was in 1849 kort minister van Buitenlandse Zaken. Het was een liberaal denker wiens diepste overtuiging was dat de menselijke vrijheid zou moeten zegevieren. De Tocqueville geloofde dat de politieke democratie en de sociale gelijkheid onvermijdelijk de aristocratische instellingen in Europa zouden vervangen. In zijn boek *Regime l'Ancien et la révolution* (1856) beklemtoonde hij, dat er na de Franse Revolutie vele tendensen van ervoor waren blijven bestaan. (Uit Wikipedia)
De tekst van dit boek kan men integraal op het internet vinden

Tot nu toe heb ik in de literatuur geen bespreking van deze brochure of verwijzing gevonden. Dit staat wel in schrille tegenstelling met de bekendheid van het boek Max Havelaar, 6 jaar daarvoor in 1859 op een hotelkamertje in Brussel geschreven door Eduard Douwes Dekker onder zijn pseudoniem Multatuli. Maar hierbij moet wel gesteld worden, dat de bekendheid van Max Havelaar van veel latere datum is. De eerste uitgaven zijn verzorgd door de Amsterdamse advocaat en schrijver Jacob van Lennep, aan wie Multatuli zijn rechten had verkocht. Het succes dat Multatuli van zijn boek had verwacht, is aanvankelijk niet uitgekomen, mede door de dure uitgave (vier gulden per exemplaar), die Van Lennep in beperkte oplage liet verschijnen, waarin hij bovendien de politieke boodschap afzwakte door plaatsnamen en jaartallen door puntjes te vervangen en zelfs hier en daar iets uit de tekst heeft weggelaten Dit tot grote woede en verontwaardiging van de schrijver, die echter een proces tegen deze verminking van zijn boek in 1861 verloor.
De bekendheid van de brochure van Jhr van der Wijck is tot op de dag van vandaag niet echter niet tot stand gekomen. Hopelijk door zijn tekst op mijn website te zetten, kan daar misschien verandering in komen en wordt zijn klemmende boodschap alsnog gehoord - beter laat dan nooit. (Antiquarisch wordt de brochure aangeboden voor 90 euro).
Wanneer men deze brochure van Jhr van der Wijck leest kan men zich niet aan de indruk ontrekken, dat hij zijn tijd ver vooruit was. Zijn zoons, die een belangrijke rol hebben gespeeld in de koloniale oorlogen, hebben schijnbaar weinig opgehad met de revolutionaire ideeën van hun vader. Over de persoon van hun vader heb ik nergens biografische gegevens kunnen achterhalen. Alleen zijn geboortedatum en geboorteplaats kan men terugvinden in zijn brochure. Ik heb het sterke vermoeden, dat zijn gedachten vastgelegd in zijn brochure hem niet bepaald in dank zijn afgenomen. (einde noot)

Zijn huwelijk met Jkvr. Caroline Angelique van der Wijck, dochter van de Gouverneur-generaal Jhr C.H.A van der Wijck brengt Jhr de Graeff geen windeieren. In 1914 werd hij benoemd tot lid van de Raad van Nederlandsch-Indië en in 1917 tot vice-president van dat college. Om gezondheidsredenen en in verband met de opvoeding van zijn kinderen nam hij met ingang van 2-9-1918 pensioen en vertrok naar Nederland. De belangrijkste ontwikkeling in Indië tijdens De

Graeffs 23-jarige loopbaan was ongetwijfeld de opkomst van de 'inlandse' beweging, mogelijk gemaakt door de ethische politiek en de uitbreiding van onderwijsfaciliteiten voor de inheemse bevolking. Tevens had zich steeds duidelijker het verlangen geopenbaard om aan Indië en de daar levende bevolkingsgroepen zeggenschap te geven bij de afdoening van interne Indische kwesties. Een markant punt in deze evolutie was de instelling van de Volksraad in 1918 geweest. De staatkundige ontwikkeling van het land leek dat jaar in een stroomversnelling te komen, toen gouverneur-generaal J.P. graaf Van Limburg Stirum met zijn bekende 'Novemberbeloften' het uitzicht opende op verdergaande hervormingen. In tegenstelling tot vele andere 'oudgasten' stelde De Graeff zich positief tegenover het ontwakend nationalisme op. In Nederland aangekomen, stelde hij zich tot doel de houding van Van Limburg Stirum, met wie hij nauw bevriend was - zij waren te Leiden jaargenoten geweest -, bij de minister van Koloniën, A.W.F. Idenburg, te verdedigen.
Zo bepleitte De Graeff om binnen een afzienbare periode de Volksraad tot een werkelijke vertegenwoordiging te hervormen met een aan de raad verantwoordelijke Indische regering. Al spoedig werd hij echter tot een andere werkkring geroepen, waardoor hij de ontwikkelingen in Indië voorlopig slechts uit de verte zou volgen. Op 13 december 1919 werd hij benoemd tot buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister van Nederland te Tokio, waarmee hij dus de voetstappen van zijn vader drukte. Bij KB van 16 november 1922 werd hij hoofd van de Nederlandse diplomatieke vertegenwoordiging te Washington. Deze functie oefende hij uit tot 29 juli 1926. Al in 1916, bij het aftreden van Idenburg als gouverneur-generaal, was De Graeff als een serieuze kandidaat beschouwd voor de land voogdij. Van uitstel kwam in dit geval geen afstel: bij KB van 26 maart 1926 werd hij benoemd tot gouverneur-generaal. Na het repressieve bewind van D. Fock, dat de Indonesische nationalisten in hun verwachtingen had teleurgesteld, leek De Graeff de aangewezen man om het vertrouwen in het Nederlandse bestuur te herstellen.

De Gouverneur-generaals A.W.H. Idenburg 1909-1916 en J.P. graaf Van Limburg Stirum 1916-1921

Bij zijn ambtsaanvaarding in de Volksraad op 7 september1926 verklaarde De Graeff dat hij 'eerbied' had voor de nationalistische idealen en sprak hij van de noodzaak het vertrouwen van de inheemse bevolking, 'voor zover het teloor is gegaan', in de rechtvaardigheidszin van de regering te herstellen; een uitlating die hem achteraf door Fock en de rechtse partijen in de Tweede Kamer nogal kwalijk is genomen. De paradox wil dat juist tijdens zijn progressieve bewind de Graeff te maken krijgt met een ernstige uitbarsting van Indonesisch, in hoofdzaak door communisten georganiseerd verzet. In november 1926 deden zich ongeregeldheden voor in West-Java. De onlusten werden staatsvijandig en moesten zo snel mogelijk krachtdadig worden onderdrukt. De Graeff trof harde tegenmaatregelen om het geschokte Nederlandse gezag te herstellen. Een week

na het begin van de nacht van 12 november van de "communistische "revolte werd op 18 november 1926 een buitengewone zitting van de Raad van Nederlandsch Indië bijeen geroepen. De vergadering werd voorgezeten door de Gouverneur- generaal de Graeff. Verder waren aanwezig vice-president K.F. Creutzner, een 4 tal leden van de Raad, de algemene secretaris, gouverneur van West Java W.O. Hillen hoofd van de Justitie D. Rutgers, directeur binnenlands bestuur A.H. Maas Geestranus, Procureur-generaal H.G. P. Duyfjes, regering vertegenwoordiger voor algemene zaken J.J.Schrieke, adviseur van binnenlandse zaken E. Gobée. De Graeff stelde een paar harde maatregelen voor om deze communistische excessen hard aan te pakken en hoe we verdere onlusten moeten voorkomen. Van groot belang achtte hij dat raddraaiers veilig moesten worden opgeborgen, zodat zij verder geen invloed meer konden uitoefenen. .De weken daarna werd druk vergaderd. Er werd besloten dat de belangrijkste gevangenen zouden worden verbannen naar een in te richten internering kamp in Boven Digoel in Nieuw Guinea Het was een gebied dat weinig of geen mogelijkheden bood om te ontsnappen, midden in het oerwoud omringd door koppensnellers en alle andere gevaren van de jungle. Kapitein L.Th. Becking, die een belangrijk figuur was geweest bij het neerslaan van de revolte in Bantam, kreeg de opdracht om de leiding op zich te nemen van het interneringkamp van Boven Digoel. Er moet gezegd worden, dat De Graeff er voor pleitte dat een humaan beleid tegenover de gevangenen in acht genomen zou moeten worden.

In het boek van I..F.M Salim *Vijftien jaar Boven-Gigoel,* (1973), waar ik later uitvoeriger op zal ingaan, zijn een paar zeer interessante passages over het beleid van de Gouverneur-generaal de Graeff:
pagina 27: " Het was voor de gouverneur-generaal Jhr mr. A. C. D. de Graeff (1926- 1931), die in onze Indonesische samenleving - in tegenstelling tot vele anderen onder deze hoge regeerders - als een wáre aristocraat en ethicus bekend stond, een zware opgave tot het stichten van een deportatieoord te besluiten. De bewindsman had namelijk altijd een open oog gehad voor de behoeften en verdere ontwikkeling van ons volk en toonde in dit opzicht een profetische blik. Hij liet soms duidelijk doorschemeren, dat naar zijn inzichten binnen afzienbare tijd aan iedere vorm van kolonialisme een einde zou komen. Hierom achtte de bewindsman het noodzakelijk, dat de Ned.-Indische regering onder andere tot taak had ons volk hierop geleidelijk voor te bereiden. Deze zienswijze en zijn correct en welwillend optreden tegen ons, Indonesiërs, pasten natuurlijk niet in de denkwijze van de massa der Nederlandse kolonialisten. Men aarzelde dan ook niet deze integere figuur in de onderlinge conversatie een 'weekdier' te noemen.
Het speet ons daarom intens, dat de revolte nu juist onder zijn zo opbouwend bewind moest plaatshebben. Maar de wil tot dit grote Indonesische verzet was nu eenmaal in de loop van enige decennia gegroeid en zou zich daarom op een willekeurig moment in de vorm van een revolte uiten. Daarentegen wezen de fanatici onder de koloniale Hollanders erop, dat naar hun oordeel vooral het milde en rechtvaardige regime van deze gouverneur-generaal de oorzaak van de opstand moest zijn en dat dit bloedige optreden dus aantoonde, dat wij, Indonesiërs, uitsluitend 'met straffe hand' moesten worden geregeerd! . Onder druk van de minister van Koloniën in het moederland, de leden van de Raad van Indië, de procureur-generaal en mogelijk van zijn eigen secretarie moest 's lands regeerder wel voor het denkbeeld zwichten 'ergens' in een uithoek van onze archipel een ballingsoord te laten bouwen. Hem werden daartoe de in onze ogen zo beruchte 'exorbitante rechten' (uitzonderlijke bevoegdheden) toegekend. Zelfs vele jaren later - nadat ik het Digoel-drama had overleefd en mij in Nederland bevond -liet de toen ex-gouverneur-generaal mij door tussenkomst van de bekende journalist dr. M. van Blankenstein zijn excuses voor dit onmenselijke gebeuren overbrengen!" .

1927
Kort na de onlusten in West Java braken in januari 1927 in Sumatra weer onlusten uit. Volgens de bedoeling van de communistische leiders zou de revolutie tegelijk beginnen op Java en Sumatra's Westkust. Door verschillende omstandigheden brak het verzet - op beperkte schaal - eerst uit in denacht van 1 op 2 januari 1927. Ook deze werden hardhandig neergeslagen. De Communistische Partij Indonesia (PKI) werd verboden. Na deze 2 onlusten werden 9 mensen

ter dood veroordeeld.(De Gouverneur-generaal, die het vonnis moet bekrachtigen heeft aan drie mensen gratie verleend *(De doodstraf werd in de gehele archipel 'slechts' enkele keren per jaar uitgevoerd (in de jaren 1929-1936 14 keer), en moest als volgt plaatsvinden: de veroordeelde moest met een strop om de hals op een schavot aan een galg worden vastgemaakt; onder zijn voeten bevond zich een luik dat naar beneden openklapte*), 13.000 mensen werden gearresteerd. Vanaf 1927 werden bijna 3000 Indonesiërs, zonder enige vorm van proces, naar het concentratiekamp Boven Digoel op Nieuw Guinea gedeporteerd. Nederland had dus, reeds ver voordat Duitsland en Japan er aan dachten, een oord ingericht waar de gevangenen door de barre omstandigheden van zelf dood gingen. Veel van de geïnterneerden hebben tot 1942, en sommigen zelfs tot 1945 in dit kamp opgesloten gezeten. Na de opstand van 1926/ 27 was het als kamp in een verlaten oord op Westelijk Nieuw-Guinea ingericht. Dat kamp lag in Tanah Merah in de binnenlanden aan de bovenloop van de Digoel rivier. Er heerste malaria en het was aldaar zeer ongezond toeven, door de terreingesteldheid en de zeer vijandige Papoea's die in de omgeving woonden betekende een vluchtpoging een bijna zekere dood. Onder druk van een comité in Nederland en optredende Indonesiërs in de Volksraad ontstond een discussie over de internering en mogelijke opheffing. De regeringsgemachtigde voor inlandse zaken (W. Peekema) herinnert eraan, dat „meer in het algemeen was overwogen" Boven-Digoel op te heffen en naar „ een ander geschikt en minder ongezond ballingsoord om te zien". Het kwam er echter niet van. Opmerkelijk is nog wel de volgende ontboezeming: „De mindere geschiktheid van Boven-Digoel als interneringsoord voor intellectuelen heeft enkele malen de aandacht getrokken, en dientengevolge is het ook voorgekomen dat voor de openbare orde en rust gevaarlijke, ontwikkelde Inlanders andere plaatsen tot verblijf kregen aangewezen. Zoo zijn dokter Tjipto Mangoenkoesoemo en Mr. Koesoemo Soemantri onlangs op Banda geïnterneerd en onlangs Ir. Soekarno op Flores." Communistische intellectuelen werden echter wel naar Boven-Digoel gezonden. Hoe willekeurig verbanningen plaats hadden, blijkt uit het voorbeeld van de „Minangkabauer Si Gani", die na de opstand van 1927 (op Sumatra) tot gevangenisstraf was veroordeeld. Toen in 1930 zijn tijd om was, werd besloten de internering voort te zetten op grond van de overweging, „ dat hij nog steeds behept is met een gevaarlijke communistische mentaliteit, zodat met stelligheid kan worden verwacht, dat hij zijn eventueel herwonnen vrijheid zal misbruiken om zich tegen de bestaande orde van zaken te verzetten".
Het boek van I.F.M. Salim, *Vijftien jaar Boven Digoel* (1973), waar ik hierboven reeds een passage uit heb geciteerd, geeft een verrassend goed beeld hoe bepaalde mensen van Indonesische zijde dachten over de onlusten en haar gevolgen. Van 1928 tot 1943 was Salim een politieke gevangene van het Nederlands-Indische gouvernement: gedeporteerd naar het interneringkamp in de jungle van westelijk Nieuw-Guinea. Het boek geeft een onthutsend beeld over zijn arrestatie en zijn vijftienjarige opsluiting. Het is namelijk een van de weinige, zo niet enige, getuigenissen van deze gitzwarte bladzijde uit onze koloniale geschiedenis

Einde supplement 2

Supplement 3. Uittreksel en citaten van en uit het boek van I.F.M. Salim: Vijftien jaar Boven-Digoel, concentratiekamp op Nieuw-Guinea

Dit hoofdstuk is gewijd aan het belangwekkende boek van Abdul Chalid Salim, een politieke gevangene van het Nederlands-Indische gouvernement, die vijftien jaar heeft gezeten in een concentratiekamp in westelijk Nieuw-Guinea. Het boek geeft een onthutsend beeld over zijn arrestatie en zijn vijftienjarige opsluiting. Ik zal dit boek zo kort mogelijk proberen samen te vatten, afgewisseld door citaten van belangrijke passages, die op treffende wijze weergeven wat het Nederlandsch gezag met hem, maar ook vele andere Indonesiërs, heeft gedaan.

Opmerkelijk is dat de voormalige minister--president (1945-1946) Prof. Dr. Ir W. Schermerhorn een voorwoord heeft geschreven in het boek van Salim. Hij zegt daarin: "In onze sfeer is dit

boek een welkome aanvulling van onze te beperkte kijk op de roerige wijze van de geschiedenis van Indonesië gedurende de periode tussen de twee wereldoorlogen

Omslag van het boek van Salim. Hij koos voor de kleur rood-wit van de Indonesische vlag. (zie rechts) Rood staat voor moed en wit voor zuiverheid.

Prof dr. ir. W.Schermerhorn (minister-president 1945-1946) en de schrijver I.F.M. Salim bij de gelegenheid van de aanbieding van de eerste druk van het boek Vijftien jaar Boven-Digoel in september 1973

Salim zegt in zijn woord vooraf o.a : "Moge de lezer (...) op deze wijze kennis nemen van de lange lijdensweg van allen die daar om politieke redenen door het Nederlandsch -Indische gouvernement werden geïnterneerd"

I. De Indonesische onafhankelijkheidsstrijd van de avant garde

De eerste zin op pagina 15 luidt: "De weergave van het geboden verzet van Indonesische zijde tegen de uitsluitend door koopmansgeest gedreven veroveringen van de Nederlanders gedurende de drie eeuwen overheersing in Insulinde zou een dik boek kunnen vullen. Die sluitsteen hiervan zou de beschrijving vormen van de zo bloedige Nederlandse politionele acties, die nu ongeveer

25 jaar geleden in dit enorme gebiedsdeel plaatsvonden. Het ligt dan ook geenszins in de bedoeling dit hier in extenso weer te geven. Al het sinds het bestaan van de Oost-Indische Compagnie (1602) door de Indonesiërs geboden verzet was altijd te beschouwen als een 'plaatselijke' strijd tegen de Hollanders in ons grote eilandenrijk. Tot deze *lokale oorlogen* behoorden bijvoorbeeld de 'eeuwige' Atjeh-oorlog en de strijd tijdens de Nederlandse expedities tegen Bali, Lombok en de Toradjalanden in Celebes"
Salim geeft enkele belangrijke gegevens over de opstanden op West Java en Sumatra in de jaren 1926-27.
Pagina's 22/29 "Volkomen onmachtig om het in een strijd tegen het zo uitstekend bewapende en georganiseerde Kon. Ned.-Indische Leger (K.N.I.L.) op te nemen, kwam het toch nog op verspreide plaatsen in de archipel tot een weinig samenhangend en doeltreffend gewapend verzet tegen de kolonisatoren en hun Indonesische aanhang, waaronder vooral de ambtenaren en het politiepersoneel moesten worden gerekend. Aan onze zijde werd bij de gevechten niet alleen van een aantal oude Beaumont-geweren en verouderde pistolen, maar vooral van rentjongs (Atjehse klewangs) en messen gebruik gemaakt. De enige gebiedsdelen waar de opstand de Nederlanders veel zorgen gaf, waren Sumatra's westkust en de residentie Bantam op Java. In Sumatra speelde zich de strijd voornamelijk af bij Padang, Padang-Pandjang, Siloengkang, Sitjintjin en Sawah-Loento. Bij dit treffen sneuvelde daar onder anderen de Nederlandse luitenant Simons en enkele Indonesische landsdienaren. De verliezen aan onze zijde waren vanzelfsprekend groot te noemen. Ten slotte maakte de Nederlandse majoor Rhemrev hier een einde aan ons verzet.
In Bantam werd hoofdzakelijk bij Pandeglang, Menès, Tjaringin en de haven Laboehan gevochten. Vooral het bezit van deze oceaanhaven in verband met de mogelijke aanvoer van wapens - kwam de leiding van onze verzetslieden als bijzonder belangrijk voor! Bij de strijd in dit Bantamse gebied sneuvelden aan Nederlandse zijde onder anderen de opzichter Benjamins, de wedana van Menès, de assistent-wedana van Tjening, een mantri, een rechercheur en een aantal Indonesische politieagenten. Hier sloeg de Nederlandse kapitein Becking in betrekkelijk korte tijd het verzet neer, wat met zware verliezen aan onze zijde gepaard ging
In beide genoemde gebiedsdelen werden door onze mensen wegen, bruggen en spoorwegen vernield, terwijl huizen in brand werden gestoken en lichtleidingen werden opgeblazen. In Sumatra waren onze aanvallers vaak in rode hemden gekleed, terwijl zij zich bij Laboehan voor een deel in witte gewaden hadden gestoken en zo voor de troep uit 'tandakten'. Zij meenden zo - naïef genoeg - onkwetsbaar te zijn! Uiteraard vormden de op deze wijze geklede groepen een gemakkelijk doelwit voor de soldaten van het K.N.I.L. De ongelijke strijd was dan ook in betrekkelijk korte tijd ten voordele van de Hollanders beslecht. Zo onvoldoende als de Ned.-Indische weermacht voor een gewapend conflict met een buitenlandse vijand was toegerust, zo perfect was zij berekend voor haar taak een 'binnenlandse vijand' te verslaan. Hiervoor uitstekend bewapend, snel verplaatsbaar en goed gedrild in een rimboekrijg, hadden onze opstandelingen tegen dit leger geen schijn van kans! Tóch veroorzaakte de revolte van onze 'avant-garde' voor het eerst in de Nederlandse koloniale geschiedenis een grote paniek onder de bezetters, bijvoorbeeld in het vroegere Batavia, waar vele Hollanders zich uit angst in hun huizen opsloten. Men besefte plotseling, dat het ditmaal niét meer om het een of andere lokale conflict handelde, maar dat het hier een algemeen verspreid verzet in Ned. Oost-Indië betrof. En al was dit Indonesisch verzet de avant-gardisten door onvoldoende leiding en bewapening gedoemd volkomen te mislukken, het was niettemin een evidente uiting van een massaal ontwaken van een onderdrukt volk. Terecht zei Sun Yat Sen eens; "The east has awakend , but Indonesia unfortunatley awake too late!".*(Sun Yat Sen -1866-1925- grondlegger van het republikeinse China)*
'Bovendien realiseerden vele Hollanders zich voor de eerste maal, dat zij slechts met ongeveer 200.000 landgenoten over een volk van 60 à 70 miljoen Indonesiërs regeerden en dat zij bij een volgend verzet grote kans liepen onder de voet te worden gelopen!(...)
De paniek die zich na de revolte van de Hollanders had meester gemaakt, uitte zich onder meer in massa-arrestaties van Indonesiërs, een ingrijpen waarbij de schuldvraag vaak kant noch wal

raakte. Wanneer 'men' in die periode een Indonesiër - zonder enig concreet bewijs te kunnen leveren - maar 'verdacht' vond, werd deze zónder vorm van proces gearresteerd en opgesloten. En zoals dit nóg steeds in landen met extreem linkse of rechtse dictaturen met weerloze 'politieke gedetineerden' gebeurt, had het tóén onder het koloniale Nederlandse bewind in de hele archipel plaats. Ook de Indonesiërs in gouvernementsdienst - vooral bestuursambtenaren en het politiepersoneel - wezen massaal de 'zondebokken' aan. Soms ging het alleen om 'lastige personen' te elimineren, die in een bepaalde tak van dienst of in een of ander bedrijf nogal eens moeilijkheden hadden veroorzaakt. Dán weer bleek achteraf, dat de lagere ambtenaren - waaronder de kamponghoofden - of de particuliere 'tipgevers' hun oog hadden laten vallen op een grondje of enig ander bezit, ja, zélfs op een charmante vrouw van het slachtoffer. In ieder geval verdween de verdachte in deze panische periode geruisloos voor geruime tijd of soms blijvend uit de samenleving! In totaal werden, volgens Petrus Blumberger, ongeveer 13.000 arrestanten in de diverse gevangenissen in ons eilandenrijk opgesloten. Deze getraliede verblijven puilden dan ook letterlijk uit. Van dit aantal werd *eerst na geruime tijd* de helft - wegens gebrek aan bewijs - vrijgelaten. De vrijgekomenen moesten er zélf maar verder voor zorgen om ergens aan de slag te komen. Bovendien werden zij na hun vrijlating nog altijd als 'verdachten' beschouwd en daarom bij hun sollicitaties gedwarsboomd. Voorts werden vier gevangenen door de koloniale machthebbers geëxecuteerd. Waarom is mij onbekend. Was dit om hun daden gedurende de opstand begaan, of was dit wegens gepleegd verzet? Anderen beweerden later weer, dat de slachtoffers - wat al heel moeilijk te bewijzen was - 'op de vlucht' waren neergeschoten! Verder werd een niet onbelangrijk aantal- onder wie mijn vriend Dachlan - in de gevangenissen afgeranseld, een barbaarse methode. In ieder geval zouden in een latere fase circa 1300 gevangenen - onder wie ook ik - worden geïnterneerd. Het overgrote deel van ons zou dan naar Boven-Digoel in Zuid-Nieuw-Guinea worden verbannen. Tot deze gedeporteerden behoorden ook nog 15 vrouwen en 10 Chinezen, merendeels om hun communistische activiteiten. De nationalisten zouden ons meestal in een later stadium te Boven-Digoel volgen. Als gevolg van hun passieve houding tijdens onze opstand, hun relaties met de communisten in de archipel of in het buitenland en hun 'flirten' met het imperialistische Japan, werden ook 'zij op den duur door de kolonisatoren geëlimineerd. Zo zouden in Nederland populaire figuren als onze latere vice-president - drs. Mohammad Hatta - en de bekende staatsman Soetan Sjahrir naar Digoel worden verbannen. Uiteindelijk zouden de naar dit Nederlandse Cayenne gedeporteerden uit omstreeks 60% communisten en 40% nationalisten bestaan. En zo zou dit oord dan terecht de rol van 'bakermat van de Indonesische onafhankelijkheid' vervullen!

De benaming aan onze voorstrijders door de Nederlandse militairen, het plaatselijk bestuur, het politie- of gevangenispersoneel gegeven, liep nogal uiteen. Ze varieerde vooral in de gevangenissen van 'tuig', 'bandieten', 'raddraaiers', 'rampokkers', 'kwaadwilligen' tot 'bendeleden' en 'agitatoren'. Te Boven-Digoel werden we weer 'staatsgevaarlijken', 'extremisten' of kortweg 'communisten' genoemd. Deze laatste benaming was natuurlijk geheel foutief, omdat de Hollanders maar ál te goed wisten, dat wij - Digoelisten - uiteindelijk voor minstens 40% uit nationalisten bestonden. Maar het klonk voor de buitenwereld nu eenmaal aannemelijker alle geïnterneerden 'communisten' te noemen. Bovendien trachtte men zo de vele miljoenen in de archipel wonende islamieten hierdoor enigszins te verzoenen met het bestaan van het ballingsoord. De vrees dat wij ooit nog eens door deze of gene als Indonesische vrijheidsstrijders zouden worden gezien, noodzaakte de koloniale machthebbers ons tegenover het grote publiek steeds als ongewenste 'extremisten' voor te stellen. En het eenvoudigste was dus in deze hele aangelegenheid alleen 'Moskou' van alles de schuld te geven en vooral te verzwijgen, dat het gebeuren een uiting was van het ontwaken van een onderdrukt volk! Nu moet men ook aan de andere kant niet denken, dat de Indonesische revolutionairen zich tijdens de opstand uitsluitend als zulke 'onschuldige zielen' zouden hebben gedragen. Deze opvatting zou immers een totaal vertekend beeld van de realiteit geven. Elk gewelddadig optreden gedurende een revolte of oorlog is nu eenmaal 'beestachtig' te noemen, wat dan weer wraaknemingen van de tegenpartij uitlokt.

Dat de Nederlanders en hun Indonesische aanhang ná de mislukte opstand - als resultaat van het gepleegde geweld van onze voorvechters - echter véél te ver zouden gaan in hun represailles was misschien wel 'ergens' te begrijpen, maar getuigde desondanks niét van het juiste politieke inzicht en wijsheid van de regerende macht! Het was dan ook voor ons in die tijd - en zelfs nog vele jaren daarna te Boven-Digoel- moeilijk, zo niet onmogelijk, om de Hollanders duidelijk te maken, dat onze revolutie in wezen een algemeen volksontwaken inhield. De Nederlanders waren er immers van overtuigd, dat zij in ons eilandenrijk - geheel in óns belang - een historische en zelfs 'heilige' roeping hadden te vervullen. Hierom verwierpen zij unaniem het denkbeeld van een eendrachtig Indonesisch volksverzet.(...) En daarom achtten de Hollanders hun te vervullen taak veelal uitsluitend tot heil van het Indonesische volk. Dat er onder hun deskundige leiding een subliem georganiseerde staat ontstond, die tot voorbeeld en lering van vele andere koloniën kon dienen, is onbetwist juist. Maar dat zij daarbij als een 'supervolk' tot in lengte van dagen over ons - in hun ogen nog altijd 'inlanders' - zouden moeten blijven regeren, zal tegenwoordig toch wel geen enkel weldenkend mens ter wereld nog kunnen en willen aanvaarden!
Het was voor de gouverneur-generaal jhr. mr. A. C. D. de Graeff (I926- I931), die in onze Indonesische samenleving - in tegenstelling tot vele anderen onder deze hoge regeerders - als een wáre aristocraat en ethicus bekend stond, een zware opgave tot het stichten van een deportatieoord te besluiten. De bewindsman had namelijk altijd een open oog gehad voor de behoeften en verdere ontwikkeling van ons volk en toonde in dit opzicht een profetische blik. Hij liet soms duidelijk doorschemeren, dat naar zijn inzichten binnen afzienbare tijd aan iedere vorm van kolonialisme een einde zou komen. Hierom achtte de bewindsman het noodzakelijk, dat de Ned.-Indische regering onder andere tot taak had ons volk hierop geleidelijk voor te bereiden. Deze zienswijze en zijn correct en welwillend optreden tegen ons, Indonesiërs, pasten natuurlijk niet in de denkwijze van de massa der Nederlandse kolonialisten. Men aarzelde dan ook niet deze integere figuur in de onderlinge conversatie een 'weekdier' te noemen.
Het speet ons daarom intens, dat de revolte nu juist onder zijn zo opbouwend bewind moest plaatshebben. Maar de wil tot dit grote Indonesische verzet was nu eenmaal in de loop van enige decennia gegroeid en zou zich daarom op een willekeurig moment in de vorm van een revolte uiten. Daarentegen wezen de fanatici onder de koloniale Hollanders erop, dat naar hun oordeel vooral het milde en rechtvaardige regime van deze gouverneur-generaal de oorzaak van de opstand moest zijn en dat dit bloedige optreden dus aantoonde, dat wij, Indonesiërs, uitsluitend 'met straffe hand' moesten worden geregeerd! . Onder druk van de minister van Koloniën in het moederland, de leden van de Raad van Indië, de procureur-generaal en mogelijk van zijn eigen secretarie moest 's lands regeerder wel voor het denkbeeld zwichten 'ergens' in een uithoek van onze archipel een ballingsoord te laten bouwen. Hem werden daartoe de in onze ogen zo beruchte 'exorbitante rechten' (uitzonderlijke bevoegdheden) toegekend. Zelfs vele jaren later - nadat ik het Digoel-drama had overleefd en mij in Nederland bevond -liet de toen ex-gouverneur-generaal mij door tussenkomst van de bekende journalist dr. M. van Blankenstein zijn excuses voor dit onmenselijke gebeuren overbrengen!
De Ned. Oost-Indische regering motiveerde haar besluit tot het bouwen van een verafgelegen deportatie-oord onder andere door te verklaren, dat zij niét bereid was de 1300 personen die volgens haar voor internering in aanmerking kwamen, de kans te geven naar het buitenland uit te wijken. (...) De grote moeilijkheid voor de regering was dan ook om 1300 avantgardisten, die volgens haar *niet strafrechtelijk vervolgd* konden worden, voor lange tijd of permanent uit de maatschappij te bannen. Voorop stond de steeds weer in het openbaar door de koloniale machthebbers verkondigde stelling, dat al deze personen *vooral niet als gestraften* mochten worden *beschouwd* en *behandeld*. En, dat zij daarom van élke dwang - waaronder *arbeidsdwang* - moesten worden vrijgesteld. Dat de behandeling van onze mensen in de diverse gevangenissen en de latere gebeurtenissen te Boven-Digoel in flagrante strijd zouden zijn met deze zo mooi klinkende voorschriften, zal in het navolgende beschreven worden. En zo viel het oog op een aan de linkeroever van de Digoelrivier hooggelegen terrein strook diep in de jungle van Zuid-Nieuw-

Guinea, een gebied dat ik nog nader zal beschrijven.
Volgens de opvatting van de toenmalige regering zou deze minstens 10.000 hectare grote landstreek zeer 'vruchtbaar' zijn, terwijl het oord als 'gezond' gekwalificeerd werd. Bovendien had zij nog ándere redenen om ons zó ver weg te zenden en totaal te isoleren. Enkele van deze motieven maakte zij - onder andere in de pers - bekend, maar er waren er ook van zéér dubieuze en minder humane aard, die zij uiteraard liever niét publiceerde. Wij, bannelingen, zouden eerst láter ervaren, wat deze 'verzwegen redenen' inhielden, hetgeen hierna in dit boek 'uit de doeken' zal worden gedaan. (...) Al spoedig werden door de koloniale regering de eerste twee interneringsbesluiten in de Staatscourant gepubliceerd. Het is wel duidelijk, dat wij - na lezing van het 'document' - er niet veel meer voor voelden tegen dit besluit protest aan te tekenen. In de eerste plaats hadden wij al ervaren, dat van een redelijk verhoor geen sprake was. In mijn geval bestond dit hele 'verhoor' alleen uit een scheldkanonnade van een HoIlandse bestuursambtenaar, wat met de meesten van ons het geval was. Verder werd de massa van ons, geïnterneerden, - zoals ik eerst later vernam - in het gehéél niet verhoord! Dat wij de kans kregen ons schriftelijk te verdedigen, was uiteraard een farce, redenen waarom praktisch iedere geïnterneerde er maar van afzag. Bovendien beseften wij na kennisname van punt 4 van het interneringsbesluit - waarin élke ontkenning van onze kant tóch niet zou worden geaccepteerd - dat ieder verweer van onze kant nutteloos was! Bij de eerste 'golf' van deportatie in 1928 werden 823 personen geïnterneerd, onder ,wie zich - zoals al vermeld is - 15 vrouwen en in Ned.-Indië geboren Chinezen bevonden.(...)

Boven: Kaart van Nieuw Guinea. Onder: Detail kaart, met rood onderstreept het concentratiekamp Tanah-Merah in het Boven-Digoel gebied

Ook liet het gouvernement bekendmaken, dat Boven-Digoel uitsluitend als een 'doorgangshuis' zou dienen. Iedere déporté die er zich 'behoorlijk' gedroeg, zou in de 'kortst mogelijke periode' voor terugzending naar zijn plaats van herkomst in aanmerking komen. Indien ik ooit een door een regering uitgevaardigde verklaring gelezen heb, die volkomen op *onwaarheid* berustte, was het wel deze. Hoewel ik het het plaatselijk bestuur te Boven-Digoel nóóit lastig heb gemaakt en er mij altijd correct gedroeg, was dit begrip 'doorgangshuis' blijkbaar niet voor mij en velen van mijn lotgenoten bestemd. En zo werden honderden geïnterneerden - met deze verklaring als een soort misleiding - lange jaren in dit oord der verschrikking op z'n zachtst gezegd bedrogen! ".
Salim vertelt op pagina 32-35 over zijn arrestatie en verblijf van 10 maanden in een gevangenis in Medan:
"Intussen waren er overal op Sumatra relletjes uitgebroken, die in de opstand van 1926 culmineerden. Ik las in die tijd in de *Deli Courant* een artikel van de hand van de toenmalige hoofdredacteur Van der Laan, die hierin suggereerde álle deelnemers aan de opstand maar voor een vuurpeloton te plaatsen en neer te schieten! Dit artikel prikkelde mij om in mijn blad ook hiertegen fel te protesteren, wat - gezien de paniek die zich in die dagen van de Hollanders had meester gemaakt olie op het vuur van de beruchte Politieke Inlichtings-dienst (P.I.D.) was. Al spoedig kreeg ik dan ook bezoek van een uitermate vriendelijke landgenoot, Setèpoe genoemd, die later een agent-provocateur bleek te zijn. Hij probeerde op alle mogelijke manieren mijn vertrouwen te winnen en hoorde mij intussen uit. En zo kwamen enkele van mijn niet voor openbaarheid bestemde mededelingen rechtstreeks bij de inlichtings-dienst terecht, die mij vervolgens op 12 oktober 1927 liet arresteren! Hierna werd ik door een Hollandse bestuursambtenaar 'verhoord', om vervolgens in de gevangenis van Medan te worden 'gehuisvest.' Tot mijn schrik werd ik er van de andere politieke gedetineerden geïsoleerd en in een kleine cel opgesloten. Van mijn lotgenoten zag ik dus niemand. Wél hoorde ik hen op een afstand met elkaar praten, wat enigszins mijn gevoel van eenzaamheid verdreef. Op een morgen werd ik door een cipier opgehaald om mij in een badkamer te kunnen mandiën. Op weg erheen passeerden wij een grote getraliede zaal, waarin vele politieke gevangenen waren ondergebracht. Zij begroetten mij allen luidkeels, waarop ik niet kon nalaten hen vriendelijk terug te groeten. Dit werd als een ernstig disciplinair vergrijp van mij beschouwd. In plaats mij toen lekker te kunnen baden, moest ik onmiddellijk naar mijn cel terugkeren. Hier kwam kort daarna een andere gevangenisbewaarder mij zeggen, dat de gevangenisdirectie mij voor mijn 'vergrijp' ernstig wilde straffen en dat ik daarom acht dagen lang op 'droge rijst' was gezet. Bovendien werd ik in mijn cel 'aan de ketting' gelegd, wat inhield, dat mijn linkerpols en rechter enkel werden geboeid en met een ijzeren ketting - bestaande uit zware schakels - werden verbonden. Ik wist werkelijk niet hoe ik het had! Omdat ik klein van stuk en tenger gebouwd ben, deden mij de zware ijzeren boeien uiteraard bij iedere beweging al gauw pijn aan pols en enkel. Ik durfde mij daarom bijna niet te verroeren en wachtte dus - zoveel mogelijk stil liggend - maar de verdere gang van zaken af. Het allerergste vond ik wel, dat het mij verboden was te lezen. Ook de nachten waren ten gevolge van deze bewegingsbeperking een verschrikking, daar ik altijd gewend was mij enige keren tijdens de slaap om te draaien. De droge rijst werd dagelijks naàst mij neergezet, terwijl ook het drinkwater onder mijn bereik was. Dit duurde zo ongeveer drie dagen, tot een vriendelijke Hollandse cipier - die zich kennelijk niet met deze gang van zaken kon verenigen - mijn celdeur opende. Meewarig keek hij naar mijn boeien en schudde - zonder iets te zeggen - het hoofd. Ik vertelde hem, dat mijn vader in Medan lid was van de Landraad en dat ik hem graag op de hoogte van mijn penibele situatie wilde brengen. De bewaker - ook fungerend als bibliothecaris van de gevangenis - stelde mij in de gelegenheid een briefje aan mijn vader te schrijven en nam het epistel voor verzending mee. Voorts bezorgde hij mij kort daarop allerlei boeiende lectuur. Dit kon toen gebeuren, omdat de hele dienst - in verband met een directiewisseling - in de war was, zodat er tijdelijk geen inspecties in de cellen werden gehouden. Ik bofte dus enorm en schikte mij met meer optimisme in mijn lot. Tegen alle verwachtingen in opende echter na twee dagen een Hollandse hoofdcipier tóch mijn celdeur. Juist lag ik in een comfortabele houding - om vooral

niet aan mijn boeien te trekken - rustig te lezen, toen hij voor mij stond. Hij vroeg mij op barse toon wie mij had toegestaan in mijn cel te lezen. Vanzelfsprekend gaf ik op deze vraag geen antwoord, daar ik zijn collega in geen geval wilde compromitteren. Vervolgens bukte hij zich om een naast mij liggend boek op te rapen. Dit was Koenens *Handwoordenboek der Nederlandse Taal,* dat hij toen haastig begon door te bladeren. Ergens moest ik wel om de groteske situatie lachen, omdat deze forse en geïrriteerde Hollander - zorgvuldig een dik woordenboek doorsnuffelend - zo dreigend tegenover een kleine aan de ketting liggende weerloze Indonesiër stond. Hierna legde hij het 'onschuldige' woordenboek weg en verweet mij, dat ik het misschien zou kunnen gebruiken om er een 'code' uit samen te stellen. Deze code zou ik dan eventueel kunnen toepassen om geregeld met de overige politieke gedetineerden in de gevangenis in contact te komen. Om deze opmerking moest ik hartelijk lachen, wat hem nóg meer prikkelde. Hij griste vervolgens het leesboek uit mijn rechterhand en las met steeds stijgende verbazing de titel: *Verbroken boeien,* een sentimentele roman van de Duitse schrijfster Hedwig Courths-Mahler. Wat tóén in hem omging, was duidelijk op zijn gezicht te lezen. Hij nam vlug de beide boeken mee en smeet met luide knal mijn celdeur in het slot. Na dit alles realiseerde ik mij, dat ik verder in mijn 'dwanghouding' niet meer zou kunnen lezen, wat mijn enige troost was geweest. Het stemde mij droevig, maar er was nu eenmaal niets aan te doen. Er zat dan ook niet anders op dan deze toestand met oosters geduld te aanvaarden. Ik begreep dat de voor mij zo humane bibliothecaris voor zijn vriendelijkheid zou moeten boeten. Dit idee werd mij tot een obsessie, waardoor ik er nachtenlang van wakker lag. Ik zou de vriendelijke cipier inderdaad nóóit meer terugzien! Nog voordat mijn straftijd van acht dagen verstreken was, opende de forse hoofdcipier op een goede avond wéér met veel misbaar mijn celdeur. Zonder één woord met mij te wisselen, maakte hij - nog steeds kwaad kijkend - mijn boeien los en smeet ze met ketting en al in een hoek. Wat een opluchting! Ik wreef dadelijk mijn pijnlijke pols en enkel, die beide gezwollen waren. Hiervoor kreeg ik echter niet veel tijd, want toen klonk het bevel: 'Pak je boeltje op!' Eerst bij het opstaan ontdekte ik hoe stijf ik was geworden van dat langdurige aan de ketting liggen. Het kostte mij veel moeite mij te strekken, omdat mijn rug en bekken wel gefixeerd leken. Desondanks toonde de man geen enkel medelijden met mij. Buiten het getraliede verblijf gekomen bemerkte ik dat ook het lopen mij veel inspanning kostte. Het was alsof mijn benen de dienst weigerden. Toch kreeg ik een forse por in mijn rug als aansporing tot grotere spoed. En zo bracht hij mij naar een grote getraliede zaal, waar ik door mijn medegevangenen - allen politieke gedetineerden - hartelijk werd verwelkomd. Wat was ik blij weer onder vrienden te zijn! Eén ding begreep ik echter' direct: dit alles moest het resultaat zijn van mij aan mijn vader gesmokkeld briefje. Arme vader, wat moet hij een zorgen om mij hebben gehad! Tien lange maanden zou ik in ons gemeenschappelijk verblijf moeten doorbrengen. Steeds bleven wij hopen op het moment, dat ons door een gevangenisfunctionaris zou worden bericht, dat wij in vrijheid zouden worden gesteld. Die dag liet evenwel lang op zich wachten". .

Hoofdstuk II In en om Nieuw Guinea, het grote eiland van onze verbanning

Salim geeft in dit hoofdstuk een beschrijving van de ontdekking van Nieuw Guinea vanaf het jaar 1512 en de verschillende expedities daarna, die Nieuw Guinea op de kaart hebben gezet. Ook komt de kwestie Nieuw Guinea van de zestiger jaren aan de orde, als op 1 mei 1963 het gezag over Nederland Nieuw Guinea aan de Republiek Indonesia wordt overgedragen. Het hoofdstuk eindigt met de volgende woorden:

Pagina 71: " Het zal een ieder na kennisname van al het bovenstaande wel duidelijk zijn hoe wij - ballingen - ons voelden, toen wij nu ruim 40 jaar geleden te Boven-Digoel in het hart van de jungle van Zuid-Nieuw-Guinea werden 'neergezet'. En dit nog wel vele honderden kilometers van de kust verwijderd! Bovendien hadden wij als naaste buren ... koppensnellers en kannibalen. Want het - bij gouvernementsbesluit van l0 december 1926 - ons daar doen deporteren hield een viervoudig doel in. In de eerste plaats dienden wij ergens 'opgeborgen' te worden, van waaruit wij niet meer konden ontvluchten. Verder moesten wij ergens verblijven, waar wij géén enkel politiek

contact met de omwonende autochtone bevolking konden hebben. Dan - en dit was uiteraard het allerbelangrijkste moesten wij dermate in politicis geïsoleerd zijn, dat wij onze miljoenen landgenoten elders in Indonesië niet meer konden beïnvloeden. En als allerlaatst motief moesten wij zo maar in de loop der jaren rustig ... wegkwijnen, met andere woorden: de vervroegde 'natuurlijke dood' tegemoet gaan, zonder dat er een haan naar zou kraaien! Hóé dit alles uitpakte, zal in de volgende hoofdstukken worden beschreven".

Hoofstuk III De voorgeschiedenis van het Boven-Digoelgebied
Salim beschrijft de verschillende militaire expedities, die het Boven-Digoel hebben verkend, de eerste had omstreeks 1907 plaats.*(Een ver familie lid van mij A.J.Gooszen heeft aan deze eerste expeditie deelgenomen).* In januari wordt kapitein L.Th Beckingh in januari 1927 naar Nieuw Guinea toe gestuurd om een deportatie kolonie in Tanah-Merah te stichten.
Pagina 79: "Boven-Digoel kon dan ook niet helemaal 'terra incognito' worden genoemd, toen kapitein L.Th. Becking er in januari 1927 heen reisde om de deportatiekolonie in de eerste graad Tanah-Merah te stichten. Deze militair was dezelfde kapitein die in 1926, in opdracht van de legercommandant, een einde had gemaakt aan onze onafhankelijkheidsstrijd tegen het 'wettige' Nederlandse gezag in Bantam (West-Java). Na deze opstand en na onze revolte in West-Sumatra wenste het gouvernement zich van ons allen, 'avant-gardisten' - schuldig of onschuldig - te ontdoen. En zo werd kapitein Becking daarna aangewezen om het zo ver afgelegen en eenzame ballingsoord midden in de ondoordringbare jungle van Nederlands Zuid-Nieuw-Guinea te bouwen. Want bij gouvernementsbesluit van 10 december 1926 was 'te onzer gerieve' de Onderafdeling Boven-Digoel in het leven geroepen, waarvan Tanah-Merah het centrum zou worden. Tevens zou dan genoemde onderafdeling als nieuw Nederlands bestuursgebied in deze diepe jungle moeten dienen. Voor dit gebeuren, namelijk de eerste deportatie op grote schaal in de geschiedenis van Nederland en Ned. Oost-Indië, bestond vanzelfsprekend destijds in Holland zelf, maar ook daar buiten, ruime belangstelling. Men sprak in die dagen al openlijk afkeurende woorden over Nederlands eerste en grote concentratiekamp en dat nog wel in een tijd lang voordat Adolf Hitler in Duitsland aan de macht was gekomen>
Hoofdstuk IV De verre reis naar het voormalige ballingsoord
Salim beschrijft drie reisverslagen om naar Nieuw Guinea te komen. De eerste beschrijving neemt hij over uit het boek van de arts dr Schoonheyt van zijn reis in 1932 van Java naar Zuid Nieuw Guinea, de tweede is van dezelfde arts de beschrijving van zijn reis van de monding van de Digoel rivier en de daarop volgende kalivaart. De derde is van de reis die Salim zelf heeft gemaakt. Zie hierover het volgende:
Pagina 106: "Mijn reis begon in de gevangenis te Medan. Zoals ik reeds in het hoofdstuk over de Indonesische vrijheidsstrijd van de avant-garde schreef, werd mij het 'Huis van Bewaring' in deze stad als tijdelijke verblijfplaats toegewezen. Ik werd er tien maanden gratis gevoed en 'gekleed'. Toen werd mij op een goede dag in mijn cel door een somber kijkende cipier mijn interneringsbesluit overhandigd. Ik bekeek het document - door ons later 'diploma' genoemd - en begreep, dat de teerling geworpen was en mijn noodlot bezegeld! Tevoren had ik bij de vloekende controleur van het Binnenlands Bestuur voor Beneden-Deli, de heer Batenburg een routine-vragenlijst moeten invullen, die blijkbaar ook in mijn geval onontkoombaar was. Deze nietszeggende formaliteit vloeide weer voort uit de beruchte 'exorbitante rechten' van de gouverneur-generaal, waarvan het koloniale gezag, zoals ik al schreef - na de revoltes in Sumatra en Java - een gul gebruik maakte om de in hun ogen ongewenste elementen op -te ruimen. Ik werd dus niet in de gelegenheid gesteld mij voor een gerecht te verdedigen, maar moest zonder meer de veroordeling aanvaarden.

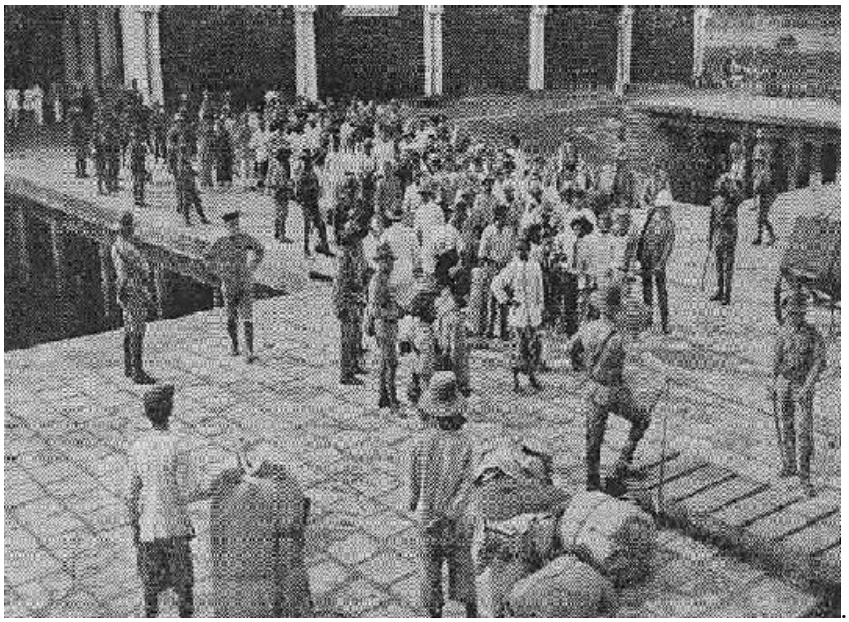

De eerste geïnterneerden worden onder streng militair toezicht te Ambon ingescheept, teneinde naar het concentratiekamp in het Boven-Digoel gebied in Zuid-West Nieuw Guinea te worden vervoerd.

Wél zag ik in, dat dit nu eenmaal het lot van praktisch iedere politieke gevangene was, wáár ook ter wereld! Al begreep ik toen nog niet, dat de uitreiking van dit 'diploma' 15 lange jaren van isolatie inhield. Ik hoopte desondanks, dat al spoedig in Boven-Digoel een rechtvaardige afdoening van zaken zou volgen en dat mijn afzondering uit de maatschappij slechts van tijdelijke aard zou zijn. Te meer, daar mij - bij de uitreiking van het fatale document - werd verzekerd, dat de duur van mijn verbanning afhankelijk zou zijn van mijn gedrag. Vóór mij - anno 1927 en de eerste helft van 1928 - waren al vele van mijn lotgenoten, eveneens slachtoffers van deze 'exorbitante rechten', naar het afgelegen deportatie-oord getransporteerd. Ik behoorde dus tot de 'laatkomers'. Dit kwam - naar mijn mening - omdat mijn vader, Soetan Mohammad Salim, als gepensioneerd hoofddjaksa en lid van de Landraad te Medan, zich per rekest tot de gouverneur-generaal, de procureur-generaal en ten slotte tot de gouverneur van de Oostkust van Sumatra had gewend. Hierin verzocht hij deze autoriteiten te bewerkstelligen, dat ik niét zou worden verbannen. Voeg daarbij het feit, dat mijn broer Hadji Agus Salim toen lid was van de Volksraad. Ook hij had van zijn kant alles gedaan om dit noodlot van mij af te wenden. Een en ander moest wel tot gevolg hebben, dat de koloniale machthebbers aarzelden mijn internering uit te voeren. Maar in juli 1928 was het dan toch zover. Ik moest - zoals de geijkte term luidde - als 'staatsgevaarlijke' onder nr.: 925 naar Boven-Digoel gedeporteerd worden, zonder enig pardon! Daarna volgt een boeiend verslag van zijn reis tot hij in het concentratiekamp Tanah-Merah aankomt
Pagina's: "114/115. En zo werd balling nr. 925 - nauwelijks in deze 'groene hel' gearriveerd - onder grote belangstelling en verontwaardiging van mijn lotgenoten wéér weggevoerd en in de 'boei' (= gevangenis) op het militaire terrein opgesloten. Nóg klinkt me het knarsend geluid van het omdraaien van de grote sleutel in het slot van mijn cel deur in de oren. En al was ik met dit geluid na al die lange maanden van opsluiting, wel vertrouwd geraakt, ditmaal gaf het mij evenwel een gevoel van absoluut buiten de wereld te worden gesloten. Hoe was het mogelijk! De bewaking bestond uit militairen, die nagenoeg geen woord met mij durfden te wisselen. Ook bleek al gauw, dat ik er vrijwel de enige onvrijwillige 'logé' ·was. In ieder geval kon ik er geen lotgenoot ontdekken. Wel zaten nog twee Papoea's en een kettingbeer 'knijp', waarschijnlijk wegens een crimineel delict. Eens per dag werd ik in de namiddag 'gelucht' en kon me dan - onder geleide van een soldaat - op de steiger aan de kalioever mandiën (= baden). Hierna moest ik, zonder dat ook maar één woord met mij werd gewisseld, de korte afstand naar de boei terug

afleggen en ging de celdeur weer hermetisch dicht. Mijn collegae-gevangenen mochten tenminste hun deur nog een poosje openhouden. Dit prerogatief was voor mij als 'extremist' niet weggelegd. Wel werd mij daarna - als enige troost - een bordje nasi met zoute vis, tempeh en sambal gebracht. Na dit 'diner' gingen zonder pardon ook de andere 'huisdeuren' op slot. 's Avonds keek ik langs de tralies naar de met stormlantaarns verlichte ruimte tussen het cellencomplex, dat geheel met prikkeldraad was omgeven. Van het oerwoud kon ik zelfs geen glimp opvangen. Ik zag alleen tralies en prikkeldraad! Wél luisterde ik in de nachtelijke uren gespannen naar de geluiden van de dieren uit de 'hoetan' (= oerwoud), voorzover de luide nietszeggende conversatie van de wacht mij hiertoe in staat stelde. Van slapen kwam vanzelfsprekend niets terecht. Mijn bale-bale (brits) bestond uit ruwe takken, die met rotan dwars op twee boomstammen waren gebonden. Hierop lag slechts een matje. Zelfs een kleine bant al (hoofdkussen) werd me niet gegund. Hoe zeer miste ik mijn matrasje, dat mij op reis zoveel goede diensten had bewezen! Lang kon ik niet liggen, want dan kreeg ik ondraaglijke rugpijnen. Ik stond dan op en 'ijsbeerde' enige stappen naar de celdeur en terug, tot de rugpijn verdween. Hierna legde ik me maar weer op mijn martelbed neer en viel dan oververmoeid in slaap. Ook voerde ik iedere nacht een hoogst ongelijke strijd tegen de muskieten. En al kreeg ik - ter voorkoming van malaria - iedere avond mijn drie kininetabletten te slikken, opdat ik vooral niet te gauw uit dit aardse lijden verlost zou worden, deze nachtelijke duivels spaarden mij geen moment! Weliswaar kreeg ik als geruststellend symbool, dat de Nederlandse regering zelfs 's nachts over mij waakte, een rood-wit-blauw-gekleurde klamboe. Deze zat evenwel vol gaten en bood absoluut geen bescherming tegen die venijnige insekten. Ik voelde me werkelijk ellendig en van allen verlaten! Van mijn kampgenoten zag of vernam ik niets. Zij waren blijkbaar té bang om zich te 'compromitteren' door contact met mij op te nemen. Ik was hierdoor teleurgesteld en verbitterd. Ik begreep echter, dat dit voor hen grote risico's met zich kon brengen. Maar zelfs toen ik later 'op vrije voeten' werd gesteld, lieten deze 'vrienden in nood' verstek gaan! Het ergste was bij dit alles, dat ik nog steeds niet wist wat mijn 'zonde' was geweest. Na enkele dagen van spanning werd ik door de djaksa van Tanah-Merah (een oom van de wedana van Boven-Digoel) 'verhoord'. Hij zei me: 'Salim, ik zou maar bekennen wat je ten laste wordt gelegd, namelijk, dat je in het interneringskamp je lotgenoten tot onwerkwilligheid hebt aangezet.' Hierop repliceerde ik, dat ik nauwelijks te Tanah-Merah ingeburgerd was en amper contact met mijn medegeïnterneerden had gehad. Verder wees ik op het feit, dat ik de situatie ter plaatse niet eens kende en dus nog geen enkele invloed had kunnen uitoefenen. De grijze djaksa keek mij ongelovig aan, haalde zijn schouders op en vertrok met de woorden: 'Apa boleh boeat' (= Niks aan te doen!) Weer enige dagen daarna kwam tot mijn verrassing de Hollandse sergeant - die ons destijds aan boord van de 'Albatros' geëscorteerd had - mij 'ex officio' in mijn cel opzoeken. Hij ging op mijn brits zitten en voegde mij sarcastisch toe: 'Zie je nou, Salim, dat heb je ervan als je de rol van "edelmoedige ridder" aan boord wilt spelen!' Daarop wenste hij me met een sneer 'een prettige avond' toe en vertrok. Ik zat met stomheid geslagen. Dus tóch was dat telegram aan de Volksraad de aanleiding van mijn opsluiting! Wat was ik die militair - die me indirect liet blijken, dat hij met mij te doen had - dankbaar voor deze gecamoufleerde tip. Nu wist ik positief waaróm ik 'zat'!
Salem komt uiteindelijk uit de gevangeis en wordt gebracht naar het kamp Goedang Arang getransporteerd en vandaar ging hij naar het kamp Tanah-Tingii waar hij enige maanden verbleef en uiteindelijk naar Tanah-Merah

Hoofdstuk V Tanah-Merah, het kamp van onze internering eerste graad.
Salim geeft een beschrijving van dit verschrikkelijke oord:
Pagina's: " 145/ 147. De conclusies - waartoe de Boven-Digoel bezoekende journalister kwamen - waren meestal als volgt samen te vatten: Ten eerste vond men unaniem ons interneringsoord' 'fraai gebouwd'. Men vergat hierbij echter, dat onze mensen aanvankelijk in open barakken in de modderige rimboe moesten wonen en dat de 'modernisatie' eerst in de loop der jaren op gang kwam. Daarom vonden de verslaggevers - die ons in de beginperiode bezochten - onze

onderkomens 'eenvoudig erbarmelijk' en degenen die in látere jaren een bezoek aan het kamp brachten: 'uitstekend behuisd' of: 'beter ondergebracht dan in vele kampongs elders in Indië'! (...) Ten tweede vonden de verslaggevers - mijns inziens zeer terecht dat de naam 'Nederlands eerste concentratiekamp', zoals die in de buitenlandse pers opgang deed onjuist was, maar dat die had moeten luiden: 'Nederlands eerste deportatie-oord'. Immers, onze ballingennederzetting was absoluut géén concentratiekamp! Want ons kamp was niét omringd met prikkeldraad, waartussen zich wachttorens en mitrailleursnesten bevonden. Wij werden ook niet geslagen en getrapt, of ... vergast! De enigen die te Boven-Digoel wél achter prikkeldraad leefden, waren nota bene onze bewakers, dus de ... militairen met hun gezinnen! Ja, inderdaad, wij leefden niét achter prikkeldraad en mochten ons zelfs naar alle windrichtingen - met een radius van 25 km van ons kamp verwijderd - geheel vrij en 'blij' bewegen. Dat klonk allemaal prachtig! Maar men vergat hierbij 'natuurlijk' te vermelden, dat een ronddwalen van ongewapende geïnterneerden in een oerwoud vele gevaren met zich bracht wat wij helaas moesten ervaren. Behalve dat er altijd het potentiële gevaar van verdwalen en dientengevolge van de hongerdood bestond, was het zwerven door de hoetan met zijn verschillende parasieten en diersoorten gevaarlijk te noemen. Verder was iedere aanwezigheid in het moerassige oerwoud - vooral in de beginfase van de post - levensgevaarlijk door de daar steeds opererende vijandig Papoea's, die geen kans voorbij lieten gaan om ongewapende 'gasten' te attaqueren. Dit zo fraai klinkende 'zich vrij bewegen naar alle windrichtingen' was dus een farce en bedoeld om het grote publiek in de buitenwereld zand in de ogen te strooien! Ten derde behoorde bijna altijd tot de algemene opinie van de bezoekende verslaggevers, dat wij, ballingen, er zo humaan werden behandeld en dat wij er zo'n heerlijk leven leidden. Dit was althans de opvatting van diegenen die in látere jaren een kijkje op de post kwamen nemen. Zij die in de aanvangsperiode Boven-Digoel bezochten, waren het hiermee in het geheel niet eens, integendeel: zij vonden er de toestand 'eenvoudig schandalig'! Ik geef gaarne ten volle toe, dat de geïnterneerden te Boven-Digoel niét getreiterd of mishandeld werden. De Hollanders distantieerden zich pijnlijk nauwkeurig van deze afkeurenswaardige methoden van het 'fysiek tuchtigen' van gestraften, zoals die helaas elders in de wereld wél plaatsvonden. Maar zij maakten van nog véél efficiëntere middelen gebruik om ons op de lange duur 'op de knieën' te krijgen. En deze 'bondgenoten' van de koloniale machthebbers waren: 1. het moordende klimaat, 2. de chronische malaria, 3. het langzaam doen 'killen' door de jungle, 4. de verschrikkelijke eenzaamheid en 5. de .... heimwee! . En als ik aan het einde van mijn geïnterneerden bestaan te Digoel om mij heen zag hóé doeltreffend deze 'bondgenoten op de lange duur' gefunctioneerd hadden en hóé men een groot deel van onze strijdbare figuren 'klein' had gekregen, voelde ik 'respect' voor dié Nederlanders die dit geniale en geraffineerde spel met mensenlevens op lange termijn hadden uitgedacht! En ten vierde waren de bezoekers van Tanah-Merah het er 'unaniem over eens, dat uiteindelijk álle bewoners van de post - dus' óók de burgers en de militairen - in zekere zin 'geïnterneerd' waren. Immers, ook deze bevolkingsgroepen waren gehéél aan het Digoelgebied gebonden. Ook *zij* konden immers nergens heen, op straffe van zich anders in het oerwoud vast te lopen, met alle risico's van dien. Ook *zij* hadden gedurende hun verblijf in deze uitermate geïsoleerde nederzetting géén weekends of vakanties om 'elders' te kunnen doorbrengen. Zij behoorden nu eenmaal ook tot de vaste ingezetenen van het isoleringsoord en moesten eveneens maar trachten er zich tot elke prijs staande te houden. Alleen was het grote verschil met ónze situatie, dat de burgers en de militairen er meer comfortabel gehuisvest waren en - wat natuurlijk de hoofdzaak was - maar voor bepaalde tijd - hoogstens voor één of twee jaar - te Boven-Digoel moesten verblijven. Het demoraliseerde 'verblijf zonder einde', dat 'ons - bagnards - was toebedeeld. zouden zelfs nooit kennen en veelal nimmer begrijpen!"

Overzichtsfoto van het concentratiekamp Tanah-Merah in het Boven-Digoel gebied Nieuw Guinea

Hoofdstuk VI Het vroegere leven op deze eenzame post

Hierin wordt op een wel zeer indringende wijze beschreven het gevecht van de geïnterneerden tegen de eenzaamheid:

Pagina 153: "Dat de massa van ons bannelingen, als gevolg van eenzaamheid en heiwee langzaam maar zeker te gronde ging, deed er minder toe. Wij moesten nu eenmaal - volgens een ingenieus en duivels plan - blijvend onschadelijk worden gemaakt; zo niet door te sterven, dan toch wel als een totaal apathisch of dement en gedegenereerd mens eens Digoel te verlaten!".

Er kwamen soms journalisten op bezoek maar deze mochten natuurlijk niet alles zien. Als ze dan toch een goed verhaal hadden gemaakt, werden ze al gauw als communistisch besmet of als sympathisant beschouwd. Uitgebreid verhaalt hij over de grootste vijand de malaria Zelf heeft hij vele aanvallen van malaria gehad en ook de geduchte complicatie van de malaria: de zwartwater koorts.

Hoofdstuk VII Wilde kaja-kaja's op bezoek

Uiterst boeiend zijn de ervaringen die met de Papoea's heeft gehad:

Pagina's 212/213: "Van de Kaja-Kaja's te Boven-Digoel heb ik een vrij uitvoerige beschrijving gegeven. Dit deed ik, omdat zij destijds niet alleen onze 'gevaarlijke buren' in het oerwoud waren, maar ook omdat ze in de latere jaren geheel vredelievend tussen ons, ballingen, in het bagno woonden. Zij waren dus geleidelijk aan min of meer een vaste bevolkingsgroep in ons kamp geworden en wij hadden dan ook dagelijks contact met hen. En op enkele uitzonderingen na ging dit erg goed! Daarentegen waren velen van hun stamgenoten in de jungle onze aartsvijanden. Niet alleen hadden die - zoals ik reeds vertelde - een aantal van onze mensen aan de grenzen van Tanah-Merah bepijld en hierbij soms ernstig verwond. Maar er werden ook enkelen van ons door hen gesneld. Eveneens werd een deel van onze vluchtelingen door hen diep in het oerwoud opgewacht, onthoofd en ... opgegeten! Het leek mij dan ook wenselijk - ter beoordeling van het vroegere leven in het deportatieoord - hen ten voeten uit te 'tekenen'. Vooral, omdat de koloniale regering ons met zeer vooropgezette bedoeling tussen deze kannibalen had 'neergeplant' . Zij deed dit eveneens in de hoop dat wij met deze primitieven geen énkel politiek contact zouden krijgen. Hierin zijn de Nederlandse autoriteiten dan ook volkomen geslaagd! Hoewel ik in het voorgaande uit de doeken heb gedaan, dat wij - via onze smokkelwegen aan boord van de steeds terugkerende Kapal Poetih - een permanent politiek contact met ál 'onze mensen' in héél Ned. Oost-Indië bleven onderhouden, was de politieke beïnvloeding van de Kaja-Kaja's te Boven-Digoel van geen enkele betekenis!"

Hoofdstuk VIII Over nationalisten en communisten te Tanah-Merah
In 1934 werden twee kopstukken in de Indonesische vrijheidsstrijd in 1934 in Digoel geïnterneerd. Het waren niet minder dan Drs Hatta en Soetan Sjahrir. Salim geeft een levendige beschrijving van zijn contact met deze twee mannen.

Dr. Mohammad Hatta (1902-1980) werd in 1945 tot eerste vice-president van de Republiek Indonesia benoemd

Soetan Sjahrir (1909- 1966) was minister- president van Indonesië. Hij was een van de belangrijkste organisatoren van de vrijheidstrijd

Salim verhaalt in dit hoofdstuk over zijn verandering in geloof: van moslim tot socialist en communist en later overtuigd atheïst.
Pagina 251: "In mijn socialistische en later communistische periode werd ik overtuigd atheïst. Ik kon mij niet voorstellen, dat een godheid alle ellende, die overal ter wereld was waar te nemen, kon laten voortbestaan. Ook in de eeuwenlange vernederingen die het Indonesische volk van de kant van de koloniale Hollanders hadden moeten ondergaan, kon ik maar steeds geen goddelijke rechtvaardigheid ontdekken. Ik streed dus uitsluitend als 'humanist' voor de onderontwikkelde en achtergestelde mens, in casu: de Indonesiërs".

Hij geeft ook duidelijk aan hoe de Nederlanders hebben getracht, om de uit Digoel ontslagen gevangenen angst in te boezemen en hun het leven in Indonesië onmogelijk te maken.

Pagina's 258/259."De koloniale Nederlanders verwachtten 'blindelings' van alle gerepatrieerde ballingen, dat zij volkomen van hun politieke inzichten zouden zijn 'genezen'. Dit was natuurlijk een grote denkfout! Er is in de hele wereld nog nooit één politieke delinquent geweest die door gevangenisstraf of deportatie met bijbehorende terreur van zijn politieke idealen is genezen. Dit in het bijzonder als deze idealen niet alleen allerlei rechtvaardige sociale hervormingen maar vooral het verkrijgen van de onafhankelijkheid van zijn land inhouden. Wél is het mogelijk - wat met een groot aantal teruggezonden Digoelisten het geval was - politieke gevangenen door jarenlange opsluiting of verbanning 'kapok' (murw) te maken, en hen fysiek en mentaal te breken. Hierdoor zijn zij dan niet meer in staat voor hun oorspronkelijke idealen te strijden. Ook kan men deze mensen - wat eveneens met een deel der oud-Digoelisten het geval was - ten gevolge van hun jarenlange isolatie zóveel vrees voor nieuwe terreurmaatregelen hebben bijgebracht, dat men van hun kant nooit meer enige revolutionaire actie hoeft te verwachten. De van Boven-Digoel teruggezonden ballingen werden in het algemeen in de hele archipel met grote moeilijkheden geconfronteerd. In de eerste plaats hadden hun naaste familieleden zich in vele gevallen garant moeten stellen voor hun verdere politieke handelingen, wat tot onderlinge wrijvingen kon leiden. De familieleden hadden dit natuurlijk gedaan om de betrokkenen hierdoor in staat te stellen hun vrijheid te herkrijgen. Persoonlijk vond ik altijd deze eis van het gouvernement onredelijk en inhumaan! Verder werd aan een aantal ballingen niet toegestaan naar hun land van herkomst terug te keren. En zo zwierven er vele van Sumatra afkomstige ex-geïnterneerden doelloos over Java, waar zij zich niet thuis voelden, en omgekeerd. Bovendien werden de politieke delinquenten aan een voortgezette discriminatie blootgesteld, waardoor velen van hen geen arbeid konden vinden. Men nam hen bij sollicitatie eenvoudig niet in dienst, of ontsloeg hen, omdat men van de Politieke Inlichtingen-Dienst (P.I.D.) had vernomen, dat ze op Boven-Digoel hadden 'gezeten'. Ten slotte moesten de gerepatrieerden telkens weer bemerken, dat ze voortdurend op vaak hinderlijke wijze door spionnen en agenten-provocateurs geschaduwd werden, wat ernstig afbreuk deed aan hun levensvreugde. En al nam de koloniale regering hier en daar enkele oud-ballingen die tevoren ambtenaren waren geweest - opnieuw in haar dienst, ook déze mensen werden toch nog altijd als politiek onbetrouwbaar beschouwd, waardoor ze zich er niet meer op hun plaats voelden. Zij voelden zich dan ook blijvend 'displaced persons'! Deze moeilijkheden konden voor de betrokkenen zelfs zó groot worden, dat enkelen in wanhoop de regering maar weer verzochten naar Boven-Digoel te mogen worden teruggezonden. Zij die eens zo vol hoop en hernieuwde moed het bagno verlieten, voelden zich in de voor hen nieuwe, vijandige en zogenaamd 'vrije' samenleving niet meer thuis en verkozen daarom maar opnieuw de gevangenschap! Ook de om hen wonende landgenoten in het eilandenrijk waren vaak zó bang om zich door een normale omgang met de teruggezonden en te 'compromitteren', dat ze hen geheel links lieten liggen. Hierom werden ten gevolge van genoemde redenen vele ex-Digoelisten weer naar elkander toegedreven. En zo ontstond er in de archipel één grote groep van uitgestotenen en ontnuchterde oud-bagnards. Vanzelfsprekend. bevonden zich onder hen óók oud-ballingen die als verbitterden door het hun aangedane leed niets liever wensten dan opnieuw de Nederlandse kolonisatoren te bestrijden !".
Pagina 261. " Uit dit alles bleek dan ook afdoende dat de Nederlanders er níet in waren geslaagd de nog ongebroken ex-ballingen - ondanks hun jarenlange gevangenisstraffen en deportaties - van hun politieke idealen te 'genezen. Dit in het bijzonder, omdat deze idealen als belangrijkste doelstelling het verkrijgen van de Indonesische onafhankelijkheid inhielden!".

Hoofdstuk IX Tanah-Tingii, het kamp van onze internering in de tweede graad
Er werd een tweede concentratiekamp gesticht. Het kamp Tanah-Tingii lag 40 km stroomopwaarts van Tanah-Merah. Het doel was om de gevaarlijkste gevangenen nog verder van de samenleving af te zonderen. Ook Salim zelf moest er aan geloven en werd overgebracht naar dit meest verschrikkelijke oord In het begin waren er 125 gevangen maar door sterfte malaria, ontvluchtingen, onderlinge vechtpartijen werden de gelederen sterk gedund. Het was er ook

gevaarlijk door de rondtrekkende kannibalen Salim werd ernstig ziek en werd weer teruggebracht naar Tanah-Merah. Maar hij heeft dit ergens al een soort 'verraad 'aan zijn principes gevoeld. Aan het eind van dit hoofdstuk verzucht hij
Pagina 287: " Nog jarenlang zou het kamp de onverzoenlijken door een kleine groep djago's *(die-hards)* bewoond blijven. Het is voor mij altijd onbegrijpelijk hoe deze mensen het er konden uithouden Tóch hebben zij tot het laatst toe geweigerd voor het Nederlands koloniale geweld te buigen. Voor hén was dit inferno met recht .. the point of no return!".

De barakken, waarin de onverzoenlijken, bij de oprichting van Tanah-Tinggi tijdelijk werden ondergebracht

Hoofdstuk X De onderlinge strijd en ontvluchtingen uit het inferno
Door de verdeel en heers politiek van de Nederlanders braken er vele onderlinge gevechten in het Tanah-Tingii. Enkele hebben getracht te ontvluchten, dikwijls met een noodlottig resultaat. Op pagina 294 zijn daar de trieste getuigenissen van: "Als gevolg van het trieste en uitzichtloze bestaan van mijn lotgenoten in de beide kampen te Boven-Digoel besloot een aantal van hen - met inzet van hun leven - te vluchten. Dit deed men om alleen maar uit de ellende te zijn! Dat deze escapades levensgevaarlijk waren, valt te begrijpen, omdat men de topografie van het omringende junglegebied onvoldoende kende en praktisch ongewapend was. Uit de praktijk van al deze 'dodenmarsen' leerde men al spoedig, dat de ontvluchtingen naar het noorden, westen en zuiden onuitvoerbaar waren. Immers, in het noorden tornden de refugiés tegen het onneembaar massief van het Centrale Bergland op. En in het westen viel men met zekerheid in handen van de Djaer- en Mappi-Papoea's, die rasechte kannibalen waren. Ook het volgen van de weg naar het zuiden had tot resultaat, dat men vrijwel steeds een ongewenste ontmoeting met deze menseneters kreeg, die meestal korte metten met de vluchtelingen maakten. Dit was vooral het geval ter hoogte van de Kawarga, daar de wilden - tóén althans - dit gebied volkomen beheersten. En al zóu men levend de kust bereiken, dan was de verdere reis over de Alfaeren zee met de zo fragiele prauwen - gedurende bepaalde jaargetijden - onmogelijk wegens zwaar stormweer! Bovendien hadden enkele vluchtelingen geprobeerd - zuidoostwaarts trekkend - Merauke te bereiken om in de daar gevestigde grote Indonesische gemeenschap onder te duiken. Maar ook dit bleek een onbegonnen zaak te zijn, daar men onderweg eveneens kans liep in handen van bosbewoners te vallen, die in deze landstreek loyaal aan het Nederlandse gezag waren. Zij namen dan de refugiés gevangen, of bonden - bij geboden weerstand - de strijd met hen aan".
Pagina 297: "Het was te begrijpen, dat - gezien de onhoudbare toestand in het kamp der onverzoenlijken - de meeste pogingen tot ontsnapping vanuit Tanah-Tinggi werden ondernomen. Immers, van alle escapades - die sinds 1929 tot aan onze evacuatie in 1943 plaatsvonden - kwam het merendeel uit dit oord der verschrikking. Zo ontvluchtten van de in totaal ongeveer zestig

'deserteurs' ± veertig man uit Tanah- Tinggi en slechts een twintigtal uit het veel grotere kamp te Tanah-Merah. Daar er zowat zestien desertiepogingen werden ondernomen, volgt hieruit, dat de vluchtgroepen nu eens bijzonder klein dan weer wat groter waren. Slechts ongeveer één derde van deze ontsnappingspogingen voerde tot tijdelijk succes! ".
Salim beschrijft een aantal van deze ontsnappingen.
Pagina 305: " In januari 1939 had nog een tweetal geïnterneerden van Tanah-Tinggi van wie ik helaas de namen vergeten ben - de moed opgebracht de wildernis in te vluchten. Tot op heden is ook van hén taal noch teken vernomen! Zeer zeker zijn ook déze mensen door hongerige Papoea's overweldigd geworden, of op andere wijze omgekomen! In ieder geval blijkt uit het bovenstaande duidelijk, dat het - in dié jaren althans - praktisch onmogelijk was om uit Boven-Digoel te vluchten. Wat déze aangelegenheid betrof, hadden de koloniale machthebbers géén beter isolatieoord kunnen uitzoeken! Men kreeg immers de vluchtelingen vroeg of laat tóch te pakken. En als zij onvindbaar bleven, hield dit met zekerheid in, dat zij onderweg waren omgekomen! Ook in dit opzicht waren dus het barre oerwoud en de Papoea's de bondgenoten van het Nederlandse gezag, dat geen enkel medelijden had met de voor hun leven in de diepe jungle vechtende, ontsnapte bagnards. Integendeel: vaak hoorde ik op de nederzetting militairen of burgers lachen, wanneer zij vernamen dat onze vluchtelingen in het oerwoud waren omgekomen, of door Papoea's 'aan het braadspit' waren geregen! Men kende in het algemeen met onze gevluchte desperado's geen enkel pardon, uitzonderingen daargelaten. Zelfs nu nog denk ik op stille avonden terug aan deze moedige mensen, die - geen enkele uitweg in hun leven meer ziende - uit wanhoop de misère in de Digoelkampen ontvluchtten. En vooral zie ik dan het tragische einde van mijn vriend Dachlan voor mij, de atleet Dachlan, vechtende voor zijn leven en dat van zijn partners tegen een overmachtige en verraderlijke vijand ... de Mappi-Papoea's! Wat moet dat een wanhopige en ongelijke strijd zijn geweest! Voorts denk ik steeds weer aan mijn trouwe sobat Najoan - ònze Jungle Pimpernel - die niemand tot steun achter zich wist en die zo lang onvindbaar was ... en voor altijd wegbleef.

Hoofdstuk XI Het vroegere patrouille- en expeditieleven en het leven van de Papoea's in de jungle

Tot zijn grote vreugde wordt Salim uitgenodigd om mee te gaan op een van de patrouille tochten in de jungle.
Pagina's 312/313: "Zoals ik reeds eerder beschreef, besloot op zekere dag de officier van gezondheid dr. Belinfante mij op een patrouilletocht mee te nemen naar Ninati, gelegen aan de Moejoe rivier. Dit was voor mij als geïnterneerde wel één van de hoogtepunten in mijn jarenlange Digoel bestaan. Nóóit tevoren had ik mij kunnen voorstellen, dat mij - als balling, tevens malaria-onderzoeker en assistent bij de framboesiabestrijding - déze eer te beurt zou vallen! Bij het horen van dit nieuws was ik dan ook buiten mijzelf van vreugde even weg te mogen zijn uit de sleur van het interneringsleven betekende voor mij uiteraard een heerlijke, zij het dan bijzonder vermoeiende 'vakantie'. Wie had dat durven dromen! Ómdat ik de enige balling was die voor deze taak uitverkoren werd, streelde deze 'invitatie' vanzelfsprekend mijn ijdelheid. Natuurlijk wekte dit feit de afgunst op van velen van mijn mede-geïnterneerden. Zélfs zag een aantal van hen mijn meetrekken met een militaire patrouille ten onrechte als een soort capitulatie! De afgunst van deze mensen werd nóg groter, toen aan mij als aanvullende uitrusting nieuwe rimboelaarzen, een kakipak, reservekleding en 1 bamboehoed werden verstrekt. Bovendien ontving ik nog een veldfles en een schoudertas, waarin ik een aantal van de voor het onderzoek benodigde ingrediënten kon meenemen. De zwaardere artikelen moesten de 'beren' dragen. Het was voor mij vreemd te moeten constateren, dat ik plotseling door patrouillelopers volledig als volkomen gelijke werd geaccepteerd. Ik kende trouwens de meesten van hen ten gevolge van mijn regelmatig malaria-onderzoek in de tangsi. Oók zal ik nimmer vergeten, dat ik tijdens deze tocht op een ochtend - geheel naakt - aan de oever van de kali Moejoe naast de dokter baadde. De zeep deelden wij broederlijk samen. Wat een kameraadschap! Hoe was dit alles toch mogelijk!"

Hoofdstuk XII De apotheose: het einde van ons interneringsdrama

Salim begint het hoofdstuk op pagina 343: "Reeds eerder schreef ik, dat men in 1943 onze aanwezigheid in de kampen te Boven-Digoel verder ongewenst achtte. De Ned.-Indische regering-in-ballingschap te Melbourne vreesde namelijk - zoals men in het eerder genoemde boek van de toenmalige luitenant-gouverneur-generaaI, dr. H.J. van Mook, kan lezen - dat de Japanners ons alsnog op een goede dag zouden bevrijden. En dit wilde men in ieder geval voorkomen door ons naar Australië te doen evacueren. Aan de andere kant was onze positie in het bagno zo langzamerhand onhoudbaar geworden. Immers, daar de verbindingen met de door de Japanners bezette archipel geheel verbroken waren, was nagenoeg aan onze voedsel- en medicijnvoorziening op de post een einde gekomen. Vooral het gebrek aan rijst en braadolie werd ernstig aangevoeld. Onze voeding was dan ook vrijwel geheel op sago en ketella overgeschakeld. Bovendien was onze kininevoorraad uitgeput. Deze toestand kon natuurlijk niet lang meer gehandhaafd blijven.

Tijdens een vergadering over de evacuatie kwestie nam Salim het woord en zei het volgende (pagina's 345/'346)

' Jullie, lotgenoten, weten zeker wel, dat de blanda's voor het bereiken van hun doelstellingen gedurende de drie eeuwen van hun bewind over onze archipel altijd consequent en systematisch te werk zijn gegaan. Wanneer zij iets wilden doorvoeren, begonnen ze steeds met een ... "perintah haloes" te geven, wat een vriendelijk verzoek was, maar tevens een stille wenk inhield. Als aan deze "wenk" niet onmiddellijk werd voldaan gingen zij in een tweede ronde - wijdbeens en met de handen in de zij - tegenover ons staan en riepen dan luid: ... "God verdomme!" En wanneer ook dit geen effect had, stuurden ze in de derde faseals een ... "pertintah-keras" (strenge opdracht) - hun politie óf militairen met getrokken klewangs op ons af! Jullie weten dus wat een ieder uiteindelijk te wachten staat! Hoewel ik onze evacuatie·op dit moment uiteraard levensgevaarlijk acht, raad ik aan er in toe te stemmen, want er is tóch geen ontkomen aan. Let maar op, mensen, het wordt ten slotte een: ... "Bevel is bevel!". Het zou inderdaad verlopen, zoals ik het mij had voorgesteld. De massa van ons zou namelijk - mede als gevolg van mijn betoog - in juni 1943 vrijwillig Boven-Digoel verlaten. De nog steeds weigerachtige naturalisten en de onverzoenlijken te Tanah- Tinggi werden dan ook later door gewapende eenheden met getrokken klewangs opgehaald en ... weggevoerd! Toen in juni 1943 - na een circa vijf tienjarig verblijf in het bagno- de dag van mijn vertrek was aangebroken, voelde ik mij desondanks droevig gestemd. Nog afgezien van het feit, dat ik wist welke gevaren er tijdens ons transport naar Australië dreigden, viel het mij tóch ergens zwaar van mijn huisje en mijn bibliotheek afscheid te nemen. Deze zo moeizaam verworven boekenschat schonk ik aan de r.-k. missie te Tanah-Merah. En zoals een misdadiger bij het voorgoed verlaten van zijn cel nog even met weemoed naar zijn brits omkijkt, nam ook ik voor het laatst nog een ogenblik mijn kleine woning en tuintje in mij op. Zou ik ooit in de zo gehaaste, lawaaierige en 'beschaafde' maatschappij de rust kunnen vinden, die ik dáár zo lang genoten had? Ook het oerwoud om mij heen, waarmee ik in de loop der jaren zo vertrouwd was geraakt, scheen mij bij het afscheid méér dan ooit te binden! Eerst tóén begreep ik, wat de 'call of the jungle' eigenlijk inhield. Deze binding zou mij nooit meer loslaten! In een grote groep werden wij per motorboot naar een Catalina-vliegboot vervoerd, die op de Digoelrivier voor anker lag. Opnieuw zouden we als 'gouvernementspostpakketjes' naar voor ons onbekende oorden worden verzonden. Vóór het binnengaan van het vliegtuig keek ik nog eenmaal achterom. En wat ik nooit tevoren had kunnen denken, gebeurde op dat moment ... ik kon mijn tranen niet meer bedwingen!

"Met de Catalina-vliegboot vlogen ze naar Thursday-eiland *(Eiland even ten noorden van Queensland in de Torres straat)* en werden daar in een kamp ondergebracht. Per schip gingen ze vervolgens naar Australië:

Pagina 349: "Ik dankte dan ook God· toen ik, in Cowra aangekomen, weer vaste wal onder de voeten had. Gelukkig was aan het grote apathisch geworden deel van onze mensen het gevaar dat zij tijdens het transport gelopen hadden, volkomen ontgaan. Deze lieden hadden hierop namelijk

nauwelijks of totaal niet gereageerd! Op de kade van het plaatsje stonden al de vrachtwagens te wachten, die ons naar een kamp moesten brengen. Dit bleek tot mijn grote schrik een krijgsgevangenkamp (P.O.W.-camp) te zijn, waarin ook Italianen en Koreanen waren ondergebracht. Het hele kamp was door enige rijen prikkeldraad omgeven, terwijl zich op de hoekpunten wachtposten bevonden. Dit waren alle mitrailleursnesten, die door Australische militairen waren bemand. Wij werden dus blijkbaar opeens als krijgsgevangenen beschouwd en behandeld. En dát nog wel, ofschoon velen van ons bij de wedana te Boven-Digoel een stuk hadden ondertekend, dat zij aan de strijd tegen het fascisme en nazisme - en in het bijzonder tegen het daartoe behorende racisme - wensten deel te nemen! Het zag er voor ons aldus steeds 'fraaier' uit! We waren immers op dát uit! We waren immers op dát moment van Digoel-déporté's, die een zekere mate van bewegingsvrijheid hadden genoten ... 'prisoners of war' geworden! Bovendien begrepen we geen van allen, waarom wij - na onze járenlange deportatie en internering - plotseling door de Hollanders in een concentratiekamp moesten worden opgesloten. Dit in het bijzonder, omdat de Nederlanders in Australië zo de mond vol hadden van de Duitse concentratiekampen in Europa! Niet lang daarna, nadat we dus van geïnterneerden tot geconcentreerden waren 'gepromoveerd', kwam de toenmalige hoogste Nederlandse gezagsdrager - de luitenant-gouverneur-generaal, dr. H.J. van Mook in onze kampen op inspectie. In zijn meermalen genoemde boek *Indonesië, Nederland en de wereld,* schreef deze hoge autoriteit als volgt over onze voormalige internering te Boven-Digoel en over zijn indrukken van ons, ex-ballingen, in de Australische concentratiekampen: 'Wat tóén aan het licht kwam, demonstreerde wel uiterst scherp, welke principiële fout schuilt in de interneringsmaatregel op zichzelf, wanneer deze géén tijdelijk karakter draagt. Die fout wordt nóg groter, indien de internering geschiedt in een afgelegen oord. Er waren onder de ruim duizend mensen talrijken van wie men zich afvroeg, met welk doel zij eigenlijk nog afgezonderd werden gehouden. Een aantal hunner was apathisch geworden; anderen gingen weer gewoon aan de arbeid. Er bleef natuurlijk een verbitterde en ontwortelde kern over, die sterk communistisch gekleurd - veel heeft bijgedragen tot de verslechtering van onze naam en positie in Australië.'
Deze hoogste vertegenwoordiger van de Ned.-Indische regering-in-ballingschap in dié periode was dus uiteindelijk - ná zijn bezoek aan onze kampen in Australië - tot de overtuiging gekomen, dat onze internering in het zo vér afgelegen Boven-Digoel foutief was geweest, daar deze slechts van tijdelijke aard had mogen zijn. Verder had deze bewindsman er zich over verbaasd - onder andere naar aanleiding van de vele apathische mensen onder ons - waarom dezen toch zo lang uit de maatschappij geïsoleerd waren geworden. Hij had dit dan ook doelloos genoemd! Een ernstiger kritiek op het Boven-Digoelbeleid van zijn voorgangers, de gouverneurs-generaal jhr. mr. B.C. de Jonge en vooral jhr. mr. Tjarda van Starkenborch Stachouwer, was dan ook niet mogelijk! Beide bewindslieden hadden ons immers in het bagno maar rustig blijvend laten wegkwijnen, in plaats van in te grijpen en aan dit jarenlange onrecht een einde te maken! Het gebrek aan inzicht aangaande het Boven-Digoel probleem van de twee genoemde hoge vertegenwoordigers van de Kroon in Indië - hierin bovendien gestijfd door allerlei conservatieve elementen met uitgesproken blijvende koloniale opvattingen in de Nederlandse regering en in het parlement te Den Haag - had immers óók nog tot gevolg gehad, dat men ons tijdens de oorlog met Japan te elfder ure op onverantwoordelijke wijze naar Australië had moeten vervoeren! Trouwens, beide voornoemde gouverneurs-generaal waren - zoals ik al eerder schreef - toch geheel 'blind' gebleven voor de richtlijnen, die hun voorgangers, mr. J.P. Graaf van Limburg Stirum en jhr. mr. A.C.D. de Graeff, lang tevoren hadden aangegeven om - op vriendschappelijke wijze en met volledige medewerking van de Nederlanders - geleidelijk aan tot een vrij en onafhankelijk Indonesië te komen. Had immers jhr. De Jonge deze richtlijnen niet volkomen genegeerd door tijdens zijn bewind te verklaren, dat de Hollanders al drie eeuwen lang in Ned. Indië hadden geregeerd en dat zij dit zeker nóg weer drie eeuwen zouden blijven doen? En was jhr. Tjarda van Starkenborch Stachouwer niet totaal onwillig gebleven om aan de verschillende petities voor het verkrijgen van een toekomstige onafhankelijkheid van Indonesische zijde in de

Volksraad gehoor te schenken! Immers, de reeds eerder genoemde en zo bekende petitie-Soetardjo opende toch volledig de weg tot een blijvende samenwerking tussen de Indonesiërs en de Hollanders in het toekomstige vrij Indonesië! Juist door dit algeheel gebrek aan inzicht in de toekomstige verhoudingen tot de Indonesiërs en het voortdurend halsstarrig afwijzen van hun wensen door deze laatste landvoogd van Ned. Indië werden én de Indonesische leiders én de hele Indonesische massa steeds meer gedwongen in het Japanse vaarwater terecht te komen, waar zij véél liever buiten waren gebleven! Zij kenden immers maar al te goed het Japanse optreden in Mandsjoerije, China en in Formosa!
Dat er onder ons, ex-ballingen, zoals dr. van Mook terecht opmerkte, een verbitterde kern overbleef, laat zich na het lezen van dit boek toch wel begrijpen. Er was té lang en té veel van Nederlandse zijde aan deze lieden beloofd, wat nóóit was nagekomen. En er was ook té lang met hen gesold! Dat deze verbitterde kern - meest communisten - al spoedig en met succes contact kreeg met hun politieke medestanders in Australië, welke communistische partij een vaste greep op de arbeidersbeweging in dat land had, is toch te begrijpen.

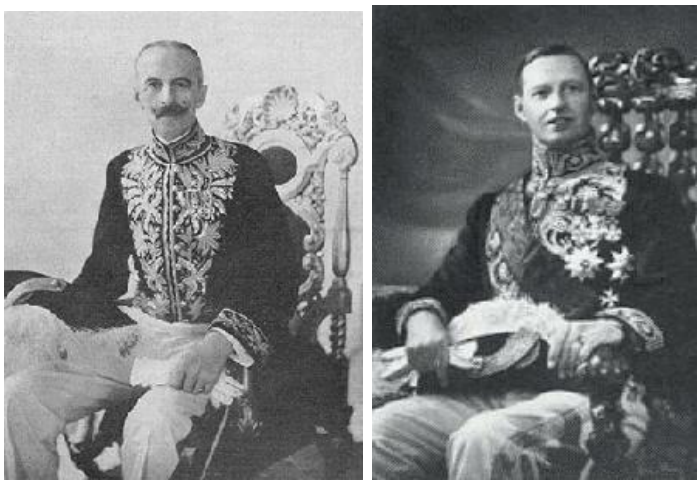

Links: Jhr. Mr B.C. de Jonge (1875-1958) Gouverneur-Generaal van Nederlands-Indië 1993-1936. Rechts: Jhr.Mr. A.W.L. Tjarda van Starkenborgh Stachouwer (1888-1978) Gouverneur-Generaal van Nederlands-Indië, 1936-1945

Dat verder hierdoor de Nederlandse naam en het aanzien van het Nederlandse volk in Australië een ernstige deuk kreeg, is vanzelfsprekend. De Australische arbeiders weigerden immers aan iedere vorm van voortgezet Nederlands kolonialisme en het nóg langer opsluiten van ons in concentratiekampen in hun eigen land mee te werken. Integendeel, zij zouden alles in het werk stellen om het ons aangedane laatste onrecht zo spoedig mogelijk óngedaan te maken! "
Salim heeft op zich genomen om namens de gevangene een rekest te sturen aan de Australische autoriteiten. Ze kregen te horen dat ze in vrijheid gesteld zouden worden, maar wel op voorwaarde dat ze dan in de Australische militaire dienst moesten gaan. Er zat voor hen niets anders op om daar gehoor aan te geven. Een aantal onverzoenlijken gingen daar niet op in en bleven tot het einde van de oorlog in het concentratiekamp in Australië opgesloten
Zo komt er dan toch een dag dat Salim na al die vijftien lange en bange jaren weer een vrij man wordt. Hij zegt daarover op pagina 353:" Op een goede dag was ik dus van ex-bagnard no. 925 te Boven-Digoel uiteindelijk 'vrij man' geworden. Ik had toen in totaal - mijn vóórarrest in het Huis van Bewaring in Ned. Oost-Indië én mijn ná-arrest in het Nederlandse concentratiekamp in Australië meegerekend - méér dan 16 lange jaren gevangen gezeten! Het was voor mij dan ook een onbegrijpelijke en onwezenlijke gewaarwording opeens 'vrij' te zijn. Dat woord hadden we immers zo langzamerhand uit onze Digoel vocabulaire geschrapt! Verder was ik er onder andere tijdens deze langdurige gevangenschap aan gewend geraakt altijd ergens door een cipier, militair dan wel politieagent bewaakt, gevolgd of bespied te worden. Buiten het prikkeldraad gekomen,

keek ik telkens automatisch achterom, om te zien waar toch in 's hemels naam mijn permanente 'schaduw' gebleven was! Ik miste deze figuur wérkelijk in de eerste periode van mijn vrijheid! Ook miste ik de schijnbaar onschuldige ogen van de spionnen van de bui- . ten wacht en van die in ons kamp te Boven-Digoel, die mij zo lang dagelijks hadden gevolgd om mijn levenswandel regelmatig aan het Ned.Indische bestuur te kunnen rapporteren".

Dr H.J. van Mook 1894-1965, Luitenant-Gouverneur-Generaal van Nederlands-Indië, van 1944 tot 1948 . Was in augustus 1947 voorstander van de politionele actie om uitvoering van het Akkoord van Linggadjati af te dwingen

.

Zo komt er ook de dag waarvoor hij al die tijd gestreden had: de onafhankelijkheid van het Nederlandse gezag.

Pagina 356; "Toen op 17 augustus 1945 de Republiek Indonesia werd uitgeroepen, probeerden de Nederlanders dit feit voor ons, Indonesiërs in Australië, geheim te houden. Wij hoorden dit heuglijke nieuws eerst officieel nadat de oorlogshandelingen met Japan waren afgelopen. Vanzelfsprekend vierden we dit voor ons zo belangrijke evenement slechts onderling op bescheiden wijze. We waren - als gewezen avant-gardisten - intens dankbaar, dat we niet tevergeefs zovele jaren van ons leven voor de Indonesische onafhankelijkheidsstrijd geofferd hadden. En bovenal waren we dankbaar voor het feit, dat we nog tijdens ons leven mochten meemaken, dat ons land bevrijd was geworden van de Nederlandse koloniale overheersing!".

Zo komt er ook een dag dat Salim in Nederland aankomt en wel op 3 oktober 1946.

Nabeschouwing

Uit deze nabeschouwing volsta ik met een alles zeggende passage, die wij Nederlanders tot op de dag van vandaag ter harte mogen nemen

Pagina's 392/393: "Naar aanleiding van bovenstaande acht ik mij dan ook volkomen gerechtigd te stellen, dat álle volwassen Nederlanders in dié tijd - zowel in Oost-Indië, als in Holland - gehéél op de hoogte waren van het trieste bestaan in het deportatie-oord Boven-Digoel en van het langdurige drama dat zich daar voltrok. Dit werd immers als het ware 'van de daken geschreeuwd!' Men kon - hier en overzee - toch zeker niet zeggen: 'Wij hebben het niét geweten!' En desondanks ontmoette ik in Holland nog vele Nederlanders die zich achter dit gezegde verscholen. Merkwaardig genoeg waren dit vaak dezélfde lieden die luid lachten als in Nederland op bezoek zijnde Duitsers hun zeiden, dat zij niét wisten wat voor vreselijke gruwelen gedurende de oorlog in de hermetisch door S.S.troepen afgegrendelde concentratiekampen in hun land hadden plaatsgevonden. Het: 'Wir haben es nicht gewuszt!' werd dan immers door deze Hollanders op luidruchtige wijze geridiculiseerd! En als ik dan in een gesprek met deze Nederlanders aanvoerde, dat het Digoelgebeuren jarenlang én in hun pers, én in hun parlement geregeld aan de orde was gesteld, kreeg ik het overigens van weinig intelligentie en eruditie getuigende antwoord te horen: Ja, maar ... het is al zo lang geleden!' Alsof men op dié manier

maar een heel tragische episode uit de Nederlandse koloniale geschiedenis kan verdoezelen! Men vergat hierbij echter, dat de geschiedenis zich nu eenmaal nóóit laat verdonkeremanen, zélfs niet door historici! We lezen immers toch nog heden ten dage tot in details de geschiedenis van en rond figuren als bijvoorbeeld Alexander de Grote, de Romeinse keizer Nero en Napoleon. En al wil een bepaalde generatie - om zich niet historisch blijvend te blameren - een zeker gebeuren maar ál te graag in de doofpot stoppen, de navolgende generaties staan altijd weer klaar om ditzelfde gebeuren - en dan nog vaak in scherpe bewoordingen - volledig uit de doeken te doen! Trouwens, schreef de bekende Nederlandse dichter Bilderdijk eens niet: 'In het verleden ligt het heden, in het nu wat worden zal!'? In ieder geval hebben de Hollanders - in dié periode - onze 15 à 16 jaren durende Digoel tragedie ... wél geweten, maar ze hebben alleen ... niéts gedaan om aan dit permanente onrecht resoluut een einde te maken. Ze deden dit pas, toen ze vreesden dat de Japanners - als bevrijders van Azië - ons zouden kunnen ontzetten. En daarna stopten ze ons zélfs in een Nederlands concentratiekamp, en dit nog wel in Australië!
De samenvatting van het onthutsende en schokkende boek van Salim, kan ik niet beter besluiten met een gedicht van de Nederlandse strijder voor de mensenrechten Jef Last heeft geschreven en dat Salim op pagina 394 citeert.
Waarom ik over Indië schrijf
en niets van mijn eigen land?
Daar ginds werd het lijf van mijn maats de schijf
voor het wapen in heerschers hand!
Daar ginds slaat de rattan, en vol zit de cel,
want zij plantten de roode vaan.
Wij vinden hen prachtig en prijzen hen wel,
maar wat hebben wij gedaan?

Wat deert ons de vent, die ginds krepeert
in de hel van het Digoel-oord?
Als de koningin dertig jaar jubileert,
is de wereld toch zoo als het hoort!

Wij hebben wel zorg, maar wij hebben nog brood
en zoo lang houden wij ons maar stil.
Wat heb je nou aan een voorbarigen dood,
als de baas het toch een keer zoo wil? ,

Wij vinden het prachtig, die kerels daar,
in hun bittere opstandigheid.
Maar wij laten ze rustig, jaar na jaar,
in hun barre verlatenheid.

Het is wel beroerd, maar wij zijn nog gezond
en wat heb je aan al dat misbaar?
Met het geld van de steun kom 'k voorloopig nog rond
en mijn aardappeltjes worden wel gaar.

Wij zijn socialist! wis en drie! op één Mei!
maar je moet niet te veel van ons wenschen.
Als er een lolletje is zijn wij er bij,
maar elk ideaal heeft zijn grenzen.

En zie jè, de daad der opstandigheid
moeten anderen maar voor ons bedrijven.
Want wij kiezen liever de landerigheid
waar je gezond bij kunt blijven.

Zoo staat het in Holland. En daarom, vrind,
denk ik steeds aan die Indische makkers.
Waar 't bekvechten ophoudt en 't strijden begint,
daar zijn wij, in Holland, maar stakkers

Autoportret van Jef Last (1898 - 1972) In zijn gedichten trok hij scherp van leer tegen de Nederlandse bezetting van Indonesië. De opstanden van Java en Sumatra van 1926 en 1927 leidden tot de felle vervolging van Indonesische communisten, die gepaard gingen met executies en massa-interneringen in Boven-Digoel, ver weg op Nieuw Guinea. Jef Last wilde de Nederlandse arbeiders in beweging brengen en hekelde de timide opstelling van de Sociaal-Democratische Arbeiders Partij. " Digoel-Digoel !"

Aan het eind gekomen van de samenvatting en passages uit het boek van I.F.M Salim Vijftien jaar Boven-Digoel, moet het mij van het hart dat het verbijsterend, ontroerend en inspirerend is dat Salim na al die ellende die over hem en de zijnen door ons Nederlanders zijn uitgestort aan het eind van zijn boek in een laatste hoofdstuk: Eind Goed, al goed, laat blijken niet haatdragend te zijn Hij citeert daarbij een veel zeggend gedicht van de Genestet :

'Er is een tijd van komen,
Er is een tijd van gaan.
Dat hebt ge vaak vernomen
Maar hebt ge het ook verstaan'

Ik heb een enorme bewondering hoe de Indonesische bevolking momenteel staan tegen over onze Nederlanders. Ze hebben het vergeven maar uiteraard niet vergeten. Het moge ons een leidraad geven voor hoe wij in onze Nederlandse samenleving beter moeten omgaan met tolerantie en het zo dikwijls gebruikte wijsvingertje beter in een dijk kunnen stoppen dan..
De foto's zijn ontleend uit het boek van Schoonheyt, L.J.A. (1937) 'Boven-Digoel', het land van communisten en kannibalen. 2de druk. G. Kolff, Amsterdam-Batavia 1940
Dat het kamp niet bepaald een aanlokkelijk vooruitzicht was, blijkt uit het volgende verhaal.: Soekarno, die in 1930 gevangen werd gezet was zo in paniek dat hij naar Digoel zou kunnen

worden gestuurd dat toen hij in 1933 in de gevangenis zat, hij het gouvernement om vergiffenis vroeg in ruil voor dat hij zijn politieke activiteiten zou staken en zelfs met het gouvernement zou willen samenwerken. Een andere Indonesiër Soekabakt, de stichter van de ondergrondse revolutionaire partij Pari (Partai Republik Indonesia), pleegde zelfmoord voordat hij naar Digoel zou worden gestuurd.
26 januari 1927 is een *verslag van de Commissie voor het onderzoek naar de oorzaken van de zich in de maand november 1926 in verscheidene gedeelten van de residentie Bantam voorgedaan hebbende ongeregeldheden gepubliceerd. De commissie bestond uit J.W.Meyer Ranneft (assistent resident) E.Gobée (wd. adviseur van inlandse zaken en R.M.T.D. Soemitro (regent van Bandjarnegara). Op pagina 16 van dit verlag lezen we:*
" Van het verzet, dat losbrak in deze maatschappij, waarvan karakter en bestuur hierboven kort beschreven werden, zijn om te beginnen drie kenmerken te constateeren.
1. Het verzet staat in nauw verband met het communisme; het is een uitvloeisel van den algemeenen communisten-aanval, die op Java is gepleegd. Het is, wat dit punt betreft, dus in den grond verschillend van vorige opstanden in Bantam. Dat neemt overigens niet weg, dat andere factoren, zooals volksaard en godsdiensthaat, dezelfde zijn als bij vroegere onlusten.
II. Het belangrijke van deze onlusten ligt niet zoozeer in de feiten van werkelijk gepleegd of bijna gepleegd verzet in Laboean, Menes, Petir en Serang (Pantjoer) , doch in het feit, dat over een veel grooter aantal plaatsen een groot aantal lieden bereid was tot verzet. Overigens houdt dit nauw verband met het vermelde onder I; de communistische samenzwering is belangrijker, dan de daaruit voortgevloeide verzetsdaden.
III. Overal, zelfs in de verzetscentra, was het slechts een deel der bevolking dat meedeed. Ook dit feit vloeit voort uit dat, vermeld onder I; het was een opstand van door de communisten bewerkte lieden, geen volledige volksopstand."
In hun conclusie komen zij tot een opmerkelijk uitspraak. Op pagina 35 lezen we:
"Inzake de oplossing van dit uiterst moeilijke probleem zijn voor Bantam op dit moment geen concrete maatregelen aan te geven. Doch het is zeker , dat reeds van thans af aan voortdurend het oog gericht moet worden op wat er in deze richting te doen valt. Zeker is dat ook voor Bantam alleen de oplossing nooit brengen kan".
Een van de drie onderzoekers was Emile Gobée. Hij was ook aanwezig in de vergadering van 18 november 1926, als adviseur van de Binnenlandse Zaken, toen onder leiding van de Gouverneur-generaal Jhr J.G. de Graeff harde maatregelen werden getroffen tegen de raddraaiers van de onlusten. Gobée was het eens met het harde optreden van de Gouverneur- generaal. In het genoemde Bantam-rapport, werd er dus, zoals we gelezen hebben, ervan uitgegaan dat met het inheemse vrijheidsstreven rekening moest worden gehouden en werd een beleid van uitsluitend dwang ontraden. Ook in latere rapporten over het Indonesische politieke emancipatiestreven - waaronder de snel groeiende, op non-coöperatieve grondslag gebaseerde organisatie van Soekarno, de Partai Nasional Indonesia (PNI) - volgde Gobée consequent de liberaal-ethische lijn. Steeds weer legde hij de nadruk op het bevorderen van wederzijds vertrouwen in de hoop aldus de positie van de regering gunstig gezinde nationalisten te kunnen versterken. Door deze opstelling wist Gobée tijdens de beginjaren van De Graeffs landvoogdij de tot dan toe tanende invloed van Inlandsche Zaken op beleidszaken te herstellen.
Met lede ogen moest Gobée aanzien dat onder gouverneur-generaal Jhr B.C. de Jonge (1931-1936) het georganiseerde Indonesische nationalisme principieel werd genegeerd en gereduceerd tot een politiële aangelegenheid. Het griefde hem dat hij niet langer werd geraadpleegd en dat op zijn adviezen geen acht werd geslagen. Gobées persoonlijke contact met De Jonge was dan ook uiterst gebrekkig
24 september kwam een rapport uit over de onlusten aan de Westkust van Sumatra. Het rapport, waarin de commissie haar bevindingen en aanbevelingen vastlegde..

Emile Gobée *,koloniaal ambtenaar (1881-1934). Medeopsteller rapport over de Bantam onlusten in 1926.*

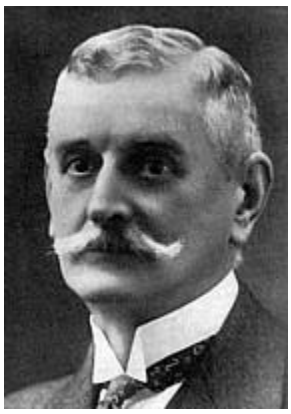

J.C. Koningsberger (1867-1951), minister van koloniën van 1926-1929

De Gouverneur-generaal De Graeff heeft 5 genummerde exemplaren van het rapport aan de minister van koloniën (Koningsberger). gestuurd met een begeleidende brief : waarin staat o.m."Het zeer vertrouwelijk karakter van deze uitsluitend voor de internen dienst bestemde editie houdt verband met den inhoud van het daarin opgenomen eerste hoofdstuk van het verslag, waaraan ik na gezette overweging, overeenkomstig het gevoelen van den vorige procureur-generaal bij het Hooggerechtshof [H. P. G. Duyfjes] om: redenen van politieken aard heb ik gemeend geen publikatie te moeten geven. Ter voorkoming van den indruk alsof de revolutionaire beweging in genoemd gewest alleen door interne factoren zou zijn beheerscht, is echter in de voor het publiek bestemde uitgave van het eerste deel een korte samenvatting van de inhoud van het gesupprimeerde hoofdstuk gegeven".
Een belangwekkend citaat uit het slot van de inleiding van het rapport geeft een goed beeld van hoe men dacht over deze onlusten. Een citaat, dat mede kan verklaren, waarom een zo uitgebreid en diepgaand onderzoek werd ingesteld naar de opstandsbeweging in een beperkt deel van de buitengewesten:
"Tenslotte zou de commissie hier nog als hare meening willen bekend stellen, dat niet met voldoenden nadruk kan worden betoogd, dat Sumatra's Westkust, uit politiek oogpunt, wellicht het belangrijkste, en dus eventueel ook het gevaarlijkste gewest der Buitengewesten is. Als de Atjeher te kwader ure naar de klewang grijpt, blijft de guerrilla van den Atjeher beperkt tot het land van den Atjeher; maar als het volk van Minangkabau zich, hetgeen thans *nog* niet het geval is, in zijne breede lagen tegen de overheid keert, staat men voor eene (ook geestelijke) guerilla die zich uitstrekken zal zoover Minangkabau's zoonen zijn uitgezwermd - dat is van Nias tot Nieuw-Guinea, van Atjeh's Noordpunt tot Timor's Zuidkust. Dat men het zoover niet late komen!" De onlusten leidden tot massale arrestaties van personen, die te boek stonden als leiders en/ of propagandisten van de P. K. I. en van hen, die daadwerkelijk aan verzetsacties hadden

deelgenomen. Zij luidden ook een ingrijpende wijziging in van de toepassing van exorbitante maatregelen op hen, wie geen strafbare handelingen konden worden ten laste gelegd, maar die een bedreiging werden; geacht voor de openbare rust en orde. (citaat uit het boek van Kwantes 1978)
In Nederland werd ook door intellectuelen geprotesteerd tegen het keiharde optreden tegen de veroorzakers van de onlusten

Henriette Goverdine Anna Roland Holst - van der Schalk (1869-1952) dichteres en socialiste.

Zo was er Henriette Roland Holst. Na de opstanden in 1926 en 1927 die eindigden met bloedige onderdrukking sprong zij in de bres voor de leiders die gedeporteerd werden naar concentratiekampen onder meer in Nieuw-Guinea. Einde relaas over de onlusten van 1926/27 en de gevolgen daarvan.
Einde Supplement 3

Levensloop Antonie Frederik Gooszen deel 3

In oktober 1927 komt voor Vice-admiraal A.F. Gooszen een eind aan zijn periode als Commandant van Zeemacht in Nederlandsch Indië. Vele toespraken vallen hem ten deel, waaruit blijkt dat men zich zeer lovend over hem uitlaat. Zo lezen we in het avondblad van de Nieuwe Rotterdamsche Courant van Maandag 17 oktober 1927:
Afscheidsmaaltijd aan vice-admiraal Gooszen
Batavia, 16 October. (Aneta.) Een zeventig vertegenwoordigers van den handel, scheepvaart en het bankwezen hebben den dezer dagen aftredende commandant van de zeemacht, vice-admiraal A.F.Gooszen, een afscheidsmaaltijd aangeboden (...) De president-directeur van de Javasche Bank, mr L.J.A. Trip*), was aan dezen maaltijd de eerste spreker. Als tafelpresident bracht de heer Trip een heildronk uit op de Koningin. Vervolgens wees mr Trip op de eensdeels persoonlijke, anderzijds zakelijke redenen, die oorzaak zijn geweest van de aangename verhouding, die in de laatste jaren heeft bestaan tusschen de marine en het bedrijfsleven. Voor beide, aldus spreker, is het een eerste eisch, dat het Nederlandsch gezag onverzwakt over Indië gehandhaafd blijft. Bij deze woorden werd er van alle zijden geapplaudisseerd. Zoowel in staatkundig als militair en economisch opzicht,aldus vervolgde mr Tip is het noodzakelijk, dat Indië in de handen van de Hollanders blijve (Hernieuwd applaus). Elke steen, zoo zeide spreker, is hier door de Hollanders gemetseld, en als de Hollanders zich uit Indië mochten terugtrekken, zal òf een andere macht zich over deze gewesten doen gelden, òf het land vervalt tot een chaos. Daarom moet het bedrijfsleven er toe medewerken, de marine binnen de draagkracht van onze financiën te handhaven. Dat het vertrouwen in onze toekomst terugkeerde, en dat de grondslag van onze vloot werd gelegd, is voor een overgroot deel te danken aan vice-admiraal Gooszen. In de geschiedenis van onze Marine zal gesproken worden van de "periode Gooszen". Het bedrijfsleven in Indië zal deze periode niet vergeten. Gooszen is een persoonlijkheid, die, gelijk zulk een man past, in zijn wapenschild het devies voert: Ik zal handhaven. Deze redevoering

werd met stormachtige bijval begroet. Als tweede spreker stond de heer N. van Zalinge, directeur van de Kon.Paketvaart-Mij. op. Hij zeide, dat de marine niet alleen een algemeene beschermer van de scheepvaart in deze gewesten is, maar tevens door de hydrografische dienst ook de padvinder en wegbereider daarvan, die bijdraagt tot het economische heil van deze landen. In zijn antwoord verklaarde de heer Gooszen, dat hij steeds gepoogd heeft, een hechten band te vormen tusschen het bedrijfsleven en de marine. De vice-admiraal besloot deze redevoering met te wijzen op de groote taak, die de Hollanders nog in Indië te verrichten hebben. Hij wijst hen, die hier achterblijven, op die taak. Ook deze redevoering werd met applaus begroet.
*) Interessant detail is dat Mr Trip lid is geweest van de Staatscommissie onderzoek inzake tempo van aanbouw van de voorgestelde vloot ("Vlootcommissie"), van 29 november 1922 tot 30 maart 1923. A.F. Gooszen heeft van 29 mei 1920 tot 28 augustus 1929 als voorzitter gezeten in een commissie, die als taak had om een programma op te maken voor de aanbouw van Marine-materialen voor de eerstvolgende jaren. Mr Trip keerde zich als lid van de Vlootcommissie in 1923 tegen het bij wet vastleggen van een meerjarig programma voor (marine)vlootbouw. De vlootwet werd op 26 october 1923 door de Tweede Kamer met één stem verschil verworpen.

A.F. Gooszen kreeg van de Gouverneur-generaal Jhr de Graeff eveneens een afscheidsmaaltijd aangeboden. Tijdens deze maaltijd heeft de Gouverneur-generaal de volgende afscheidsspeech gehouden:
Hooggeachte Mevrouw Gooszen, Zeer waarde Admiraal,
Mevrouw de Graeff en ik zijn U beiden bijzonder erkentelijk dat U in deze drukke en weemoedige laatste dagen voor Uw vertrek nog lust en tijd hebt kunnen en willen vinden om hedenavond hier met ons aan te zitten. Wij stellen dit te meer op prijs, niet alleen omdat gedurende onzen tijd van samenwerking tusschen den Vlootvoogd en den Landvoogd eene ambtelijke verhouding heeft bestaan zoo aangenaam als ik die maar had durven hopen en wenschen, maar ook en vooral omdat althans naar wij ons vleien, in dien tijd tusschen de Heer en Mevrouw Gooszen en de Heer en Mevrouw de Graeff eene persoonlijke vriendschappelijke verhouding is ontstaan waarvan wij slechts kunnen hopen dat zij een grondslag heeft gelegd, waarop later als ook voor ons het uur van scheiden uit Indië zal hebben geslagen zal kunnen worden voortgebouwd.

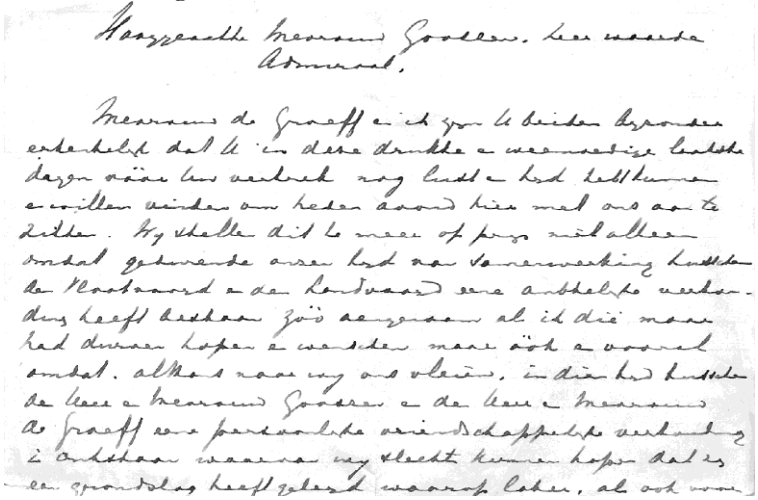

Het eerste deel van de met de hand geschreven afscheidsspeech voor de aftredende Commandant van de Zeemacht A.F. Gooszen door de Gouverneur-generaal Jhr A.C.D. de Greaff

Ik sprak van den weemoed dezer dagen om de stemming aan deze disch niet te bederven wil ik daarop niet diep ingaan. Wij allen gevoelen en beseffen dat het voor U beiden moet betekenen voor goed scheiden van een land waar U, zij het ook verdeeld over verschillende perioden, tezamen zulk een goed en mooi stuk van Uw leven hebt doorgebracht: wat het voor U moet beteekenen den afstand nog te vergrooten tusschen U en een deel der Uwen die u , zij het

gelukkig slechts tijdelijk, hier moet achterlaten; wat het voor U moet beteekenen afscheid te nemen van een heerlijk huis waar gulheid en gastvrijheid voor anderen zoo harmonisch samengingen met de bekoringen van een rustig en gezellig interieur dat - en hier breng ik graag een eeresaluut aan Mevrouw Gooszen en twee dochters - de opfrissching en afleiding wist te bieden, waaraan een ieder die ambtelijk en sociaal een druk leven heeft te leiden, zoo dringend behoefte heeft; wat het ten slotte voor U beiden beteekent te scheiden uit een vriendenkring , waaraan U eene zoo geheel eenige plaats hebt ingenomen. Die weemoed, zeer waarde Admiraal, spreekt voor U zeker wel zeer luid. Voor U toch beteekent het scheiden uit Indië niet alleen het neerleggen van een werkkring die U lief was en zoo geheel paste bij Uw persoonlijken aanleg, maar ook de nadering van een gedwongen otium, dat zoo in het geheel niet past bij Uw actieve geest en Uw jong en sterk physiek. Uwe bijzondere verdiensten ten aanzien van de Koninklijke Marine ligt minder op mijn weg. Maar wèl stel ik er prijs op hier uitdrukkelijk te verklaren, dat U èn als Commandant der zeemacht èn als Chef van het Departement der Marine èn als Gemachtigde der Regeering in den Volksraad Uwe driedubbele taak heeft vervuld op een wijze, welke ver boven mijn lof uitgaat. En die taak was verre van eenvoudig. Als Commandant der Zeemacht moest U zijn, in den goeden zin des woords een man met twee aangezichten, waarvan het eene gekeerd naar het departement op het Voorhout, het andere naar de Indische Regeering. En nu strekt het U tot onbetwistbare eer, dat, al moge somtijds de uitdrukking op het eene aangezicht verschilt hebben aan die van het andere, op beide aangezichten de blik van Uw oogen toch steeds een onafgebroken gezicht is geweest op één en het zelfde doel: de behartiging en verdediging van onze nationale belangen voor zoover die aan de Zeemacht hier te lande zijn toevertrouwd. Als Chef van het departement wist U officieren van uw staf en de hoofden van de onder U ressorteerende diensttakken een bezielende leiding te geven, terwijl uwe adviezen aan de Regeering uitmuntten door helderheid van betoog en zakelijkheid en zich kenmerkten door frischheid en voortvarendheid. En als u als gemachtigde de Regeering in den Volksraad het woord moest nemen moge somtijds wel enkele leden van het College het gevoel hebben bekropen dat ik niet beter weet aan te duiden dan met de populaire zegswijze: "Boer pas op je kippen !" maar kan niemand dan ooit twijfel hebben bestaan of U het onderwerp in het debat wat voldoende beheerschte en vooral bij iemand twijfel zijn gerezen aan de eerlijkheid en vastheid van Uw overtuiging. Men voelde en wist, als het ware bij intuïtie dat daar iemand aan het woord was die stond voor zijn zaak, Admiraal, voor Uwe ambt - en plichtvervulling breng ik U hier gaarne en zonder eenig voorbehoud hulde en dank. Wat de toekomst U brengen zal ligt al in de schoot der Goden verborgen. Voor ons is het echter onaannemelijk dat in een klein land als het onze waar figuren als de Uwe zo schaarsch zijn, waar dringend behoefte bestaat aan personen die al eigenschappen in zich vereenigen welke noodig zijn onze van een 'persoon, een persoonlijkheid' te maken voor mij is het onaannemelijk dat in dat land voor U geen bevredigende en voldoening gevende taak meer zou zijn weggelegd. Dat U er spoedig in moge slagen zulk een taak te vinden is de wensch van talloos velen en zeker van allen die wij hier met U aan deze disch mochten vereenigen. En aan die wensch paren wij onze allerbeste wenschen voor U beider leven. Moge het ons gegeven zijn en voor later van te overtuigen dat deze wenschen in vervulling zijn gegaan. Dames en Heeren, ik zou nog veel meer kunnen en willen zeggen maar de beide hoofdfiguren aan deze tafel hebben de laatste dagen al zooveel toespraken moeten ondergaan dat ik meer in hun belang te handelen met het bij dit enkele woord te laten en U voor te stellen onze wenschen die ik U zooeven trachtte te formuleeren te bezegelen door het glas met mij te ledigen op het bestendig welzijn van Mevrouw Gooszen en van Admiraal Gooszen en aan de hunnen.

1928 1 februari wordt Vice-admiraal A.F. Gooszen op 59e jarige leeftijd gepensioneerd

1936

Het koperen bruiloftsfeest van Tom en Ot de Booy-Gooszen 22 februari 1936. Opmerkelijk is de volgorde van de tweede rij van voren: De families Gooszen en de Booij .V.l.n.r Antonie FrederikGooszen , Hendrik de Booy (mijn twee grootvaders) de bruid Ot de Booy-Gooszen, kleinzoon Tom jr, de bruidegom Tom sr., Hilda de Booy-Boissevain, Henriette Gooszen- Peereboom Voller (mijn twee grootmoeders), zuster van A.F.Gooszen Dina Gooszen-Kampfraath

Zijn dochter Teun trouwt op 1 augustus in 's-Gravenhage met Jan Perks, Luitenant ter Zee der 2e klasse

1938 Grootvader A.F. Gooszen heeft de hele familie uitgenodigd om in juli naar Wengen in Zwitserland te komen, waar we enkele mooie dagen hebben doorgebracht. Enkele leden van de familie hebben van de gelegenheid gebruik gemaakt om met een gids de ruim 4000 meter hoge berg de 'Jungfrau' te beklimmen

Aankomst van de hele familie in Wengen vlnr Leo van Hengel (broer van Wim van Hengel). Ot de Booy-Gooszen, May van Hengel--Gooszen, Maytje van Hengel,Tom sr., Tom jr, Hank van Hengel, Elsbeth de Booy, Gigs van Hengel, Grootmoeder Jet, Oom Wim van Hengel, grootvader Fik.

Moeder Teun Perks-Gooszen met haar twee kinderen Paulina Hendrika Perks (geboren 6-9-1936 Den Helder overleden -11-1941 Soerabaja) en Antoine Frederik Perks geboren 9-3-1938 Den Helder overleden 4-11-1941 Soerabaja. (Opgenomen in Oegstgeest 1938)

1941 Uit Soerabaja (Nederlandsch Indië) bereikt A.F.Gooszen en zijn vrouw het ontzettende bericht, dat hun twee kleinkinderen Paulina Hendrika en Antoine Frederik van hun dochter Teun een dag na elkaar zijn gestorven aan dysenterie resp. op 3 en 4 augustus

Henriette Elisabeth- Peereboom Voller. de vrouw van A.F. Gooszen.

Familie van A.F. Gooszen v.n.l.r. Annie Gooszen (dochter van zijn halfzuster Digna), kleindochters Maytje van Hengel en Elsbeth de Booy, onbekend, A.F Gooszen, zijn dochter Ot, zijn vrouw Henriette Gooszen-Peereboom Voller, schoonzoon Wim van Hengel, zijn halfzuster Digna Gooszen-Kampfraath, kleindochter Gigs van Hengel

1943 Op 14 april sterft de vrouw van A.F. Gooszen, Henriette Elisabeth Gooszen-Peereboom Voller in Oegstgeest op 68 jarige leeftijd
1946 Het weerzien na de oorlog met zijn familie vastgelegd in de volgende fotoserie.

A.F. Gooszen met zijn dochters vlnr Ot de Booy-Gooszen, Teun Perks-Gooszen, May van Hengel-Gooszen

Vice-admiraal A.F. Gooszen b.d. met zijn schoonzoons: vlnr Schout bij Nacht Wim van Hengel, Kapitein ter Zee Jan Perks, Luitenant ter Zee der 1e klasse b.d Tom de Booy

Teun Perks Gooszen en haar man Kapitein ter Zee Jan Perks met hun dochter Henriette Paulina

1948 De schoonzoon van A.F.Gooszen, Jan Perks sterft op 2 december in het Marine Hospitaal in Overveen
1952 De brief van 29 augustus aan Zijn Excellentie A.F. Gooszen van de Directeur de Heer Backer van de N.V. Koninklijke Paketvaart-Maatschappij *)

Zeer geachte Heer Gooszen,
Wy hebben de eer U mede te delen, dat de Raad van Bestuur in zyn vergadering van 25 Augustus j.l. de notulen van hetgeen door de Voorzitter, Mr. D.A. Delprat, en Uwe Excellentie is gezegd in de vergadering van de Raad van Bestuur op 30 Juni j.l., met betrekking tot Uw afscheid van onze vennootschap, als volgt heeft vastgesteld:
"De Voorzitter zegt, dat deze vergadering twee belangrijke punten voor de K.P.M. te behandelen heeft gekregen. Het eerste punt is de oprichting door de K.P.M. van een tankvaartmaatschappy en het tweede punt het afscheid van de Regeringscommissaris. Dit is niet alleen een afscheid van een persoon, maar tevens van een instituut, dat in 1905 zyn aanvang nam. In een brief van 14 Maart 1905 van de heer Hummel aan de heer Taylor wordt laatstgenoemde medegedeeld, dat er by de K.P.M. een Regeringscommissaris zou komen. De eerste Regeringscommissaris was Dr.E.B. Kielstra, die deze functie van 1905 tot 1920 vervulde

Mr D.A. Delprat, Voorzitter N.V. Koninklijke Paketvaart-Maatschappij

Daarna kwam tot 1929 Vice-admiraal W.Th.de Booy *(Oudere broer van mijn grootvader Hendrik de Booy)* en vervolgens tot 1930 het oud-lid van de Raad van Nederl.- Indië de heer L.C. Westenenk. Het langst werd de functie echter vervuld door de heer Gooszen, n.l. van 1930 tot heden. Met uitzondering van de heer Koning heeft de heer Gooszen alle hier aanwezigen zien komen. In het Groot-Archipel Contract werd het toezicht op de handelingen van de vennootschap opgedragen aan een Regeringscommissaris. De heer Gooszen heeft meer gedaan dan dat. Het toezicht werd door hem op uiterst correcte, zorgvuldige en bescheiden wyze uitgeoefend. Daarnaast toonde de heer Gooszen grote belangstelling en liefde voor de K.P.M. De vennootschap is hem grote dank verschuldigd voor hetgeen hy, naast het toezicht, voor de K.P.M. deed. Toen de heer Gooszen in 1928 als Hoofd van het Departement van Marine in Indonesië afscheid nam, zeide de heer Trip, dat de laatste vier jaren altyd bestempeld zullen blyven als de tyd van Gooszen. Zo zullen ook by de K.P.M. de jaren 1930/1952 bestempeld worden. De heer Gooszen drong nimmer zyn mening op, doch desgevraagd werd deze zeer duidelyk gezegd, waarmede de Raad van Bestuur en de Directie talloze malen hun voordeel hebben gedaan. Formeel komt thans een einde aan het contact met de heer Gooszen doch de Raad van Bestuur en de Directie zullen hem niet vergeten. Zy bevelen zich in de vriendschap van de heer Gooszen aan. De Voorzitter eindigt met de heer Gooszen te verzoeken zyn geschilderd portret te willen aanvaarden als herinnering aan de tyd van zyn byzondere medewerking aan de bloei en groei van de K.P.M. De Raad van Bestuur doet blyken van zyn grote instemming met de woorden van de Voorzitter.
De Regeringscommissaris antwoordt en begint met zyn hartelyke dank uit te spreken voor de sympathieke en waarderende woorden door de Voorzitter tot hem gericht en voor de instemming, welke de verder aanwezige heren daarmede hebben betuigd. Het neerleggen van zyn functie als Regeringscommissaris by de K.P.M. heeft voor hem twee zyden. Er is vooreerst een aangename zyde. In de laatste jaren was zyn functie niet meer zoals deze bedoeld was. Het was niet meer zoals vóór de oorlog, het was half werk. Voor de oorlog had hy veel contact met het Departement van Koloniën, waar veel belangstelling bestond voor bet werk van de K.P.M. Na de oorlog werd zyn functie weggedrongen. Hy begreep, dat dit een gevolg was van de veranderde omstandigheden en vroeg zyn ontslag. Hem werd verzocht dit in te trekken en te wachten tot hiervoor een geschikt ogenblik zou zyn aangebroken. Hy bleef derhalve aan in de hoop, dat dit misschien ook in het belang van de K.P.M. zou zyn. In zoverre bezwaart het hem dus niet dat aan zyn functie thans een einde is gekomen. De onaangename zyde, welke de eerstgenoemde verre overtreft is, dat hy tot zyn groot leedwezen afscheid moet nemen van de K.P.M. Hy heeft de K.P.M. practisch gesproken van het begin van zyn Marine carrière af medegemaakt en hy leerde dat regeren in Nederl.-Indië zonder de K.P.M. practisch onmogelyk was. Het verheugde hem dan ook zeer, toen hy na zyn pensionnering tot Regeringscommissaris by de K.P.M werd benoemd. Hierdoor leerde hy de K.P.M. van een andere zyde kennen, n.l. de hoogste leiding. De bewondering, die hy in Indië reeds had voor de K.P.M. werd groter door hetgeen hy hier zag..Onder de moeilykste omstandigheden werd de K.P.M. met vaste hand bestuurd; de K.P.M bleef de K.P.M. Zyn verhouding met de Raad van Bestuur en de Directies was van byzonder aangename aard. Zowel de Raad van Bestuur als de Directie waren steeds loyaal; zy kwamen de verplichtingen tegenover het Gouvernement ruim na. Het viel hem dan ook niet moeilyk de belangen van de K.P.M., voor zover hem dat mogelyk was, met liefde te behartigen. De gedachte, om hem als souvenir zyn geschilderd portret aan te bieden, accepteert hy gaarne; hy gaf uiting aan zyn byzondere dank daarvoor. Hy ziet daarin ook een stoffelyk blyk van de goede verstandhouding tussen de Raad en hem. Dat hy zyn eigen portret gaarne aanvaardt is geen ydelheid, maar hy denkt daarby ook aan zyn kinderen, die daarin steeds een bewys zullen zien van de door hem van de K.P.M. ondervonden waardering . In het byzonder is hy de Heer Backer erkentelyk voor de onderlinge vriendschappelijke verhouding, gebaseerd op vertrouwen. De heer Gooszen eindigt met de K.P.M. zyn beste wensen mede te geven. Laat zy blyven, zoals zy altyd geweest is. Zyn goede wensen gaan ook uit naar de leden van de Raad van Bestuur en de

Directies, in wier blyvende vriendschap hy zich gaarne aanbeveelt." Hoogachtend N.V. Koninklijke Paketvaart-Maatschappij getekend Backer

Schilderij van A.F. Gooszen, aangeboden door de Koninklijke Paketvaart-Maatschappij als dank voor periode van 1930-1952 als regeringscommissaris.

*) De Koninklijke Paketvaart-Maatschappij was het belangrijkste scheepvaartbedrijf in de Indische Archipel met vaste lijndiensten tussen de eilanden. In 1888 gelanceerd door de Stoomvaart Maatschappij Nederland en Rotterdamse Lloyd gezamenlijk. In het contract met de overheid van 1888 staat vermeld dat de schepen van de KPM als transportsysteem door/voor het Koninklijke Nederlandsch Indische Leger gebruikt kunnen worden. In de praktijk fungeerde de KPM als verlengstuk van de regering. Zij zorgde voor:troepentransport bij militaire expedities en het afsnijden Indische-inheemse vaarten naar het buitenland ter bevordering van de eigen handelsrelaties en het eigen verbindingsysteem , vervoer bestuursambtenaren, openleggen van eerder afgesloten streken/eilanden

1955 26 april overlijdt Vice-admiraal Antonie Frederik Gooszen op 85-jarige leeftijd in zijn huis te Oegstgeest, na een vruchtbaar werkzaam leven waar hij talrijke hoge functies heeft bekleed. Vele hoge onderscheidingen vielen hem ten deel: Ridder in de Orde van de Nederlandse Leeuw, Commandeur in de orde van Oranje Nassau, Commandeur in de kroonorde van Italië en Ridder 3e klasse in de orde van de Rooden Adelaar van Pruisen.

Gebruikte Literatuur

Beunders, H.J.G (1984)' Weg met de Vlootwet'. De Maritieme bewapeningspolitiek van het kabinet-Ruys de Beerenbrouck en het succesvolle verzet daartegen in 1923. Academisch proefschrift. Universiteit Amsterdam. Krips repro Meppel

Cohen Stuart., W.J. (1937) De Nederlandsche Zeemacht van 1889-1915 in twee delen. 's Gravenhage -Algemeene Landsdrukkerij

Jungslager, G. (1997) A.F. Gooszen (1824-1955). In Kopstukken uit de krijgsmacht onder redactie van G.E. Teitler en W.L. Klinkert Nederlandse vlag- en opperofficieren 1815-1955. De Bataafsche Leeuw Amsterdam. ISBN 90.6707.438.I

Kwantes, Drs R.C. (1978) De ontwikkeling van de Nationalistische beweging in Nederlandsch-Indië .Wolters en Noordhoff Groningen. ISBN 012345/82 81 80 79 78

Salim, I.F.M. (1980) Vijftien jaar Boven-Digoel. Concentratiekamp in Nieuw Guinea. Bakermat van de Indonesische onafhankelijkheid. Tweede druk. N.V. Uitgeverij Smit van 1896 Hengelo. ISBN 90 6289 515 8
Schoonheyt, L.J.A. (1937) 'Boven-Digoel', het land van communisten en kannibalen. 2de druk. G. Kolff, Amsterdam-Batavia 1940
Wijck, H.M. van der (1965) Onze Koloniale Staatkunde. Een beroep op het Nederlandsche volk, 's-Gravenhage Martinus Nyhoff.

Hoofdstuk 18. Hendrik Thomas (Tom) de Booy, dagboeken en herinneringen

Ter inleiding: Mijn vader Hendrik Thomas de Booy heeft zijn oorspronkelijke dagboeken vanaf januari 1912 tot september 1923 overgeschreven en voorzien van vele foto's, tekeningen en documenten. Wanneer mijn vader dit heeft gedaan is niet precies meer na te gaan. Wel staat vast dat het gebeurd moet zijn na de Tweede Wereld Oorlog. Het laatste document wat ik er in gevonden heb, is zijn benoeming tot officier in de Oranje Nassau 25 november 1949. Ik heb de geschreven tekst vrijwel integraal overgetikt en ook veel van de foto's, tekeningen en documenten overgenomen. Tevens heb ik bepaalde foto's en gegevens ingelast bij bepaalde personen en onderwerpen, die in het dagboek voorkomen. Ik begin in het jaar 1897, wanneer zijn ouders met elkaar trouwen op 16 juni 1897 en heb daarbij gebruikt gemaakt van het dagboek van zijn vader Hendrik de Booy (later Han genoemd). Wanneer in 1912 het dagboek van mijn vader begint, volgt na elk jaar fragmenten uit het dagboek van zijn vader, die betrekking hebben op zijn zoon Hendrik Thomas (Tom genoemd). Het dagboek van Tom de Booy houdt op, kort na zijn trouwen met Otteline Gooszen, wanneer zij komen te wonen in Vlissingen in de Paul Krugerstraat 22 september 1923. Enkele maanden later word ik op 25 augustus 1924 als hun zoon Tom geboren. Later werd ik Tom junior genoemd, om verwisseling te voorkomen met mijn vader Tom senior. Momenteel ben ik bezig , in navolging van mijn grootvader en vader, mijn oorspronkelijke dagboeken en ander documentatie materiaal samen te vatten en op mijn website te publiceren. Het is daarbij interessant om te zien wat de overeenkomsten en verschillen zijn tussen mijn grootvader, vader en mij zelf. Vooral om na te gaan wat de beweegredenen zijn geweest om het te willen vast leggen.

1897
Uit het dagboek van zijn vader Han de Booy:

De bruid Hilda Boissevain

De bruidegom Han de Booy

Op 16 Juni 1897 werd ons huwelijk voltrokken in de oude vestingstad Naarden en in de tegenoverliggende mooie oude kerk en de dominee, die ons huwelijk inzegende heette Drooglever Fortuin en schonk ons een bijbel namens het kerk bestuur, ik was gekleed in grote tenue van onze Marine met steek en degen. Daarop volgde een opgewekt bruiloftsmaal op Drafna en vertrokken wij met de goed wensen van velen voor een gelukkig huwelijksleven op een huwelijksreis van een maand door Zwitserland. Tenslotte betrokken wij het huis Havenplein15 te Nieuwe Diep, een bovenhuis. Onder ons woonde de heer Krijnen in het voormalige kantoor voor de afslag van zeevis. Wij bewaren van ons wonen in den Helder aangename herinneringen. Onze omgeving was Marine. Sientje onze dienstbode, een goed meisje, die bij ons in dienst kwam voor een jaarloon van f 75,- was verloofd met een marinematroos, een man, die keurig onder zijn tuig lag en met wien zij later in het huwelijk trad. Haar loon werd belangrijk verhoogd tot 95 gulden per jaar.

Huwelijk Hilda Boissevain en Han de Booy 16 juni 1897 in het stadhuis en kerk in Naarden

1898

In dit jaar wordt Han de Booy geplaatst op de Argus, een welkome afwisseling na de kantoorbaan op het bureau van de commandant van de Marine te Nieuwediep.

Zeilschip "Argus"

Han de Booy aan zijn schoonmoeder, Emily Boissevain-MacDonnell. Fragment:
13 march, a/b H.M.Argus. . . I will tell you what my prospects are. We first go coursing in the territorial margin along the coast and as a rule get into a harbour every week, mostly at IJmuiden. . . This lasts till the beginning of June. Then the Argus goes more to the North with the North sea fishermen. She is 3 weeks at sea then, 5 days in some harbour in England or Scotland and is ten days at Nieuwediep every 3 weeks. This lasts till November, then the Argus goes to dockyard at Nieuwediep and is dismissed till the first of March of the next year, but I hope to be at the Instituut before November.
Hilda [. . .] has made any amount of warm things for me to wear at sea, it is an awful pity I can't take her with me. May Hilda come to Drafna? Hilda says "I go to Drafna", but I think I ought to ask you first. So the first time I come ashore at IJmuiden I will go to Drafna and have a talk with you about everything. . ..We are very sorry to leave our little home but when I think of that office I believe I could not have stood that very much longer. . .
Op 26 december 1898 werd onze oudste zoon geboren, Dr. Bitter stond ons bij. Hij maakt de indruk een stevig kind te zijn. Wij noemden hem Hendrik Thomas. Wij hebben een baker die du Pain heet.

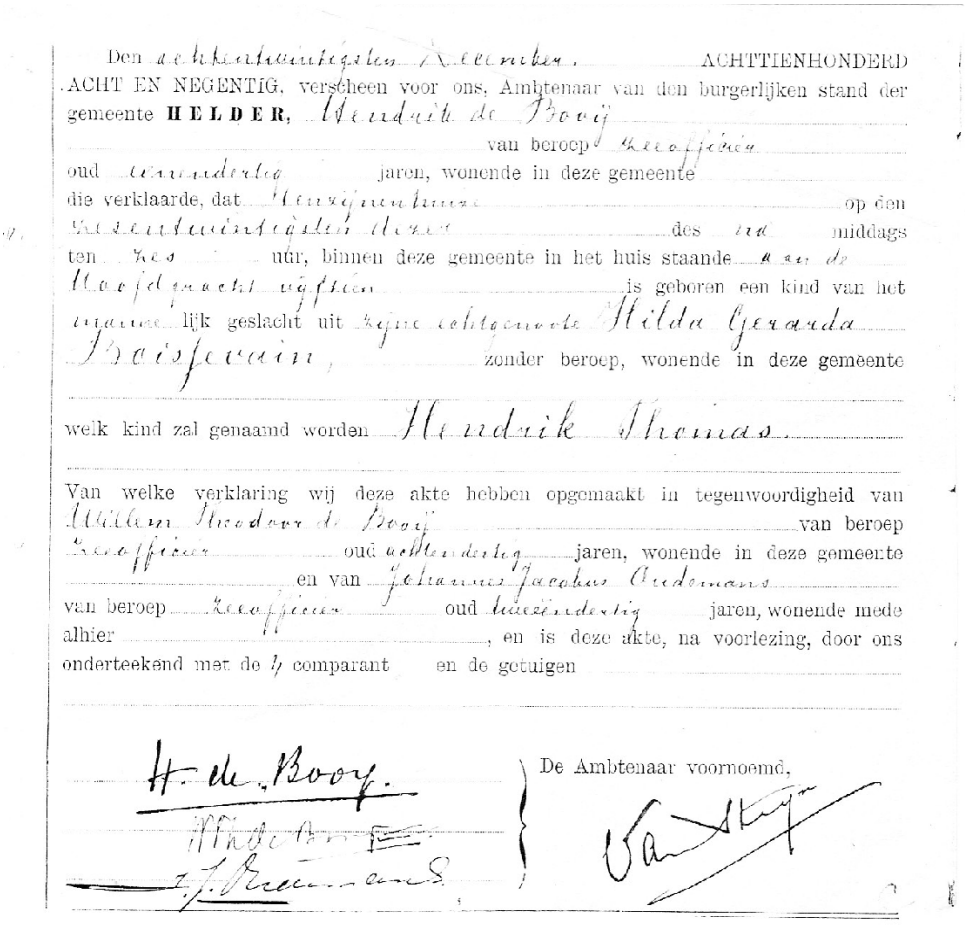
Den achtentwintigsten December. ACHTTIENHONDERD ACHT EN NEGENTIG, verscheen voor ons, Ambtenaar van den burgerlijken stand der gemeente **HELDER**, Hendrik de Booij van beroep zeeofficier oud eenendertig jaren, wonende in deze gemeente die verklaarde, dat tenzijnenhuize op den zesentwintigsten dezer des na middags ten zes uur, binnen deze gemeente in het huis staande aan de Hoofdgracht vijftien is geboren een kind van het mannelijk geslacht uit zijne echtgenoote Hilda Gerarda Boissevain, zonder beroep, wonende in deze gemeente welk kind zal genaamd worden Hendrik Thomas.

Van welke verklaring wij deze akte hebben opgemaakt in tegenwoordigheid van Willem Theodoor de Booij van beroep zeeofficier oud achtendertig jaren, wonende in deze gemeente en van Johannes Jacobus Oudemans van beroep zeeofficier oud tweeëndertig jaren, wonende mede alhier, en is deze akte, na voorlezing, door ons onderteekend met de 4 comparant en de getuigen

H. de Booy.

De Ambtenaar voornoemd,

Geboorte akte Hendrik Thomas de Booij geboren 26 december 1898 des namiddags 6 uur in het huis aan de Hoofdgracht nummer 15 in Helder (Let wel vroeger was het Helder , later werd het Den Helder ook wel Nieuwe Diep (genoemd naar een vaargeul. Helder betekent is waarschijnlijk afgeleid van Hel-deur). Toch blijkt uit brieven en het dagboek dat ze woonden aan de Havenstraat 15 in plaats van de Hoofdgracht de straatnaam die in de akte voorkomt. Waarom is niet duidelijk? Vergissing burgerlijke stand? Opmerkelijk is verder dat Hendrik Thomas de Booij wordt geschreven met puntjes op de ij terwijl zijn vader en ook zijn oom Willem Theodoor de Booy tekenen een Griekse y.

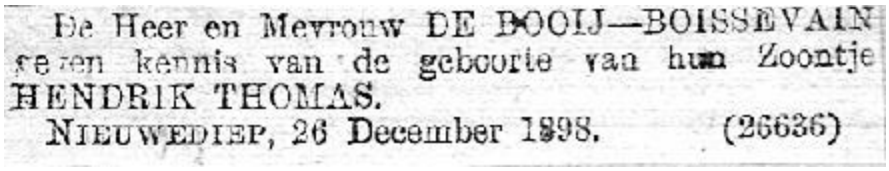
De Heer en Mevrouw DE BOOIJ—BOISSEVAIN
geven kennis van de geboorte van hun Zoontje
HENDRIK THOMAS.
NIEUWEDIEP, 26 December 1898. (26636)

Uit de dagboek van zijn vader Han de Booy:
Grootmoeder Emily Boissevain-MacDonnell schreef aan haar dochter Hester van Hall-Boissevain over de geboorte van Hendrik Thomas:
"The child was only born at 6 o'clock on Monday evening, she had slight pains all day, but the bad ones only began a couple of hours before the child was born. Happily she had a very clever doctor, for if that hadn't been the case, the child would have died. I thought at first it was dead, but the doctor had taken all precautions beforehand, and had the warm bath ready, into which he popped it at once and did everything to revive it, so it was all right. It is a fine healthy child, weighs 8 lbs, has dark hair. Hilda is so perfectly happy and she won't let the child almost out of her arms. At present she is nursing it, I hope that will go on. . . . Han has "verlof" now, so he is able to look after her and give her her meals. I cannot tell you what a nice husband he is for her. . .They are a real happy pair and now with their child it is complete happiness. . . .
Hendrik Thomas is geboren in een stuitligging.
Brief van Han de Booij aan zijn vader Chretien de Booij 15 Havenplein Helder 27 december 1898:
Beste Papa, Wij zijn vol dankbaarheid omdat alles zoo prachtig is afgeloopen. Hilda maakt het zeer goed en ons kind ziet er gezond uit. Hendrik Thomas, die Tom zal genoemd worden, heeft een rond hoofdje, levendige blauwe ogen, donker haar, bijna zoveel als ik heb, een kort dik neusje, een gewone mond ... noch groot noch klein, een stevig dik lichaampje en weegt. Hij heeft een flinke gedecideerde uitdrukking op zijn gezicht. De familie Goooszen was in 1900 gelijktijdig in Batavia (Ned.Oost Indië) met de familie de Booij. Hierdoor ontmoeten mijn vader en mijn moeder elkaar daar voor de eerste maal .

1899

Baby foto's van Tom. Op de eerste foto Moeder Hilda met bakermuts van de baker Du Pain. Op de laatste foto rechts is Tom 11 maanden oud

Uit een brief van zijn tante Nella (jongere zuster van Moeder Hilda)

Drafna Naarden 1899
Lieve Tom, Je zult wel verwonderen een brief van mij te krijgen, maar in naam van mijn hele familie uitgezonderd je grootvader kom ik je vragen of je peetoom wilt zijn van mijn beeldige ezel, die gisteravond geboren is. Als je lief moedertje neen zegt geef dan ten antwoord dat je als peetoom uit zou kunnen munten door niet op je petekind te lijken. En anders moet de ezel Mosterd genoemd worden omdat hij sterk is. Dit is de naam die je grootvader bedacht geeft, maar de hele familie wil hem Tom noemen. Zeg dus s.v.p. Ja , want als je hier komt logeren heeft de ezel een bijzonder zwak plekje voor zijn lieven kleinen peetoom en jij zult dan ook het meeste van allen kleinkinderen het recht hebben om op hem te rijden. Ik verwacht dus spoedig hier een antwoord op, want het beest moet vroeg aan zijn naam gewennen. Ik ben zeer benieuwd om kennis met je te maken , en ik heb al zoo veel goeds van je gehoord. Je lijkt op Freddie en op je moeder! Ken iemand zich een grooter compliment toe eigenen dan dat ? Je Grootvader is ook al verliefd op je en je bent zoo intelligent !! Ik vertel het je maar want voor je opvoeding zullen je ouders je dat wel niet vertellen. Een zoet intelligente jongen die op Freddie lijkt. Ik hou al veel van je en zou je graag nog even een paar zoentjes geven. Dat kan niet dus laat je moeder het dan maar doen Dag Lieveling. Ik ben je meest liefhebbende tante Nella. Ik schrijf maar tante omdat ik 17 jaar ouder ben dan jij. Je bent wel de eerste neef waar door ik mij tante laat noemen, maar als je het naar vindt hoeft het niet!

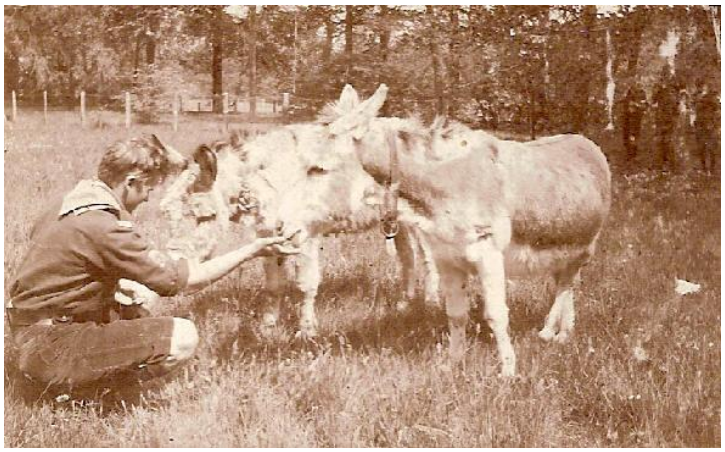

(17 jaar later: Tom en zijn naamgenoot de ezel Tom, er achter de ezel die van zijn tante Olga. Op Drafna in 1916)

1900
1 mei 1900 werd zijn vader benoemd als adjudant bij den gouverneur-generaal van Nederlandsch Indië..

(Raden Adjen Kartini, geboren 21 april in 1879 was van hoge komaf, dochter van Raden Mas Sosroningrat, regent van Japara en Ngasirah. Zij was R.M. Sosroningrats eerste echtgenote maar niet de officiële Raden Ajoe. Polygamie was regel, aan het hof van Japara en in het land. Kartini zag wat een leed dat teweegbracht tussen de verschillende echtgenotes en hun kinderen. Zij kon zich niet met het gebruik verenigingen. Dat kwam voor een deel door haar Europese opvoeding en ontwikkeling. Tot haar twaalfde jaar mocht Kartini naar school, een Europese lagere school. Hier leerde ze de Nederlandse taal. Op haar twaalfde jaar gold ze als huwbaar en moest thuiskomen. Binnenblijven en wachten op een echtgenoot. Via de Nederlandse taal had ze toegang tot boeken, tijdschriften en correspondentievriendinnen uit Nederland. Onder hen bevond zich Rosa Abendanon, die in de loop der jaren uitgroeide tot haar "moeder', haar 'liefste'. Zij steunde Kartini's ideaal om onderwijs aan 'Inlandsche meisjes' te geven. Dat lag voor de hand. Rosa's echtgenoot was destijds directeur van het Department van Onderwijs, Eredienst en Nijverheid. Met Kartini deelden de Abendanons dat ethische ideaal van opheffing. De tragedie van Kartini's leven is na bijna een eeuw nog steeds bekend. Zij zocht zo zeer de vrijheid voor zichzelf, opdat zij die aan anderen kon doorgeven. Toch beslisten haar ouders anders. Zij moest trouwen met de regent van Rembang, een man die al drie vrouwen had. Voor Kartini was dit een grote vernedering, die ze zo moedig mogelijk

droeg. Het huwelijk dat zij zo gevreesd had, bracht onverwachte zegeningen. Haar echtgenoot deelde haar denkbeelden en bleek haar enige vrijheid te gunnen. Uiteindelijk schreef ze dat ze hem liefde toedroeg. Zij raakte in verwachting en schreef: "Als het kind, dat ik onder het hart draag, een meisje mocht zijn, wat of ik dan voor haar zou wensen? Ik zou wensen, dat zij moge leven! een rijk, vol leven. (...) Wat zij doet zal zij doen uit eigen vrijen wil." Het meisje was een jongen, die op 13 september 1904 geboren werd. Enkele dagen daarna overleed Kartini, op de leeftijd van 25 jaar. Moeder Hilda heeft een uitvoerige correspondentie gehad met Kartini en hield veel lezingen over Kartini in Nederland)

Tom op de schoot van Kartini, rechts van Tom zijn moeder Hilda

Links: Tom met Javaans hoofddeksel. Rechts: Tom tussen de twee meisjes Gooszen, links Mary en rechts Ot. Buitenzorg 1900

Hilda aan haar zuster Olga:
1 oct. l900[. . .] Gisterenochtend kwam Erwin van Asbeck uit Priok [. . .] Hij vertelde zeer veel van alles wat hij gezien had en al die menschen die hij sprak, o.a. veel militaire attachés en die 2 Zweden die beiden uit Simonstown ontsnapten, van den heer Pot enz. enz. De Hr. Pot moet een verbazend flinke man zijn, die ontzettend optreedt in Lorenzo Marquez. Hij is schatrijk en heeft daardoor, daar omkoopen aan de orde van den dag is in L.M., verbazend veel contrabande enz. doorgekregen naar de Transvaal. Toen E. hem 't laatst zag beweerde hij dat het nu pas begon en dat ze van plan waren vol te houden. (Het is particulier wat ik je schrijf hoor, niet voor de krant). De Engelsen hebben gloeiend het land aan hem. De officieren van de Friesland waren beste maatjes met die der Engelsche oorlogsschepen. In het begin leek het of de marine het wel leuk vond dat de landmacht een beetje klop kreeg, maar na een tijdje natuurlijk niet meer. De comm. van de Friesland zond Vaders brochure aan verschillende commandanten. Van een kreeg hij ongeveer het volgende antwoord terug. 'Ik las de brochure met genoegen. Ik ben militair en mag

geen oordeel uitspreken over dezen oorlog, maar onze kinderen en kleinkinderen zullen oordeelen of deze oorlog rechtvaardig was of niet 'Leuk hè? De Eng. zeeofficieren waren uiterst beleefd en geen Jingo's. Een Duitsche mailboot stoomde eens langs de oorlogsschepen. Langs het Fransche: de Marseillaise. Langs het Hollandsche: Wilhelmus Langs het Duitsche, Heil dir im Siegen. Toen langs het Engelsche, en, om ze te toonen dat ze heelemaal niet het God Save the queen meenden met Heil dir in.. speelden ze toen het Transvaalsche volkslied toen ze langs het Eng. schip stoomden. Tableau.

Hilda en Han de Booy met hun zoon Tom

Hilda aan haar familie:
Gang van der Wijk, 8 oct. 1900. Verleden hebben we op het Paleis gegeten met den regent van Japara, de raden ajoe(d.i. zijn eerste of wel hoofdvrouw) en de drie raden adjengo, drie van zijn dochters, genaamd Cardina, Roekmini, Kartini. De regent en de drie dochters spreken uitstekend, zacht klinkend Hollandsch.Zijn zoon studeert in Leiden, woont op kamers en volgens den regent wordt hij een beetje behandeld als Oostersch Prins en is te veel aan het pret maken. Het spijt den regent dat hij hem niet dadelijk bij een familie aan huis deed, want het moet een bijzonder begaafde jongen zijn. Hij laat hem nu maar terugkomen. De drie meisjes waren verbazend aardig gekleed dien avond. Ze hadden lichtblauw zijden kabaayen aan met een zilveren galon gegarneerd en verschillende mooie gouden sieraden. Verder mooie sarongs, bloote voeten met muiltjes aan. De raden ajoe had een donkerzijden kabaja aan. Den volgenden morgen hebben Han, Tom en ik hen den Plantentuin gewezen. De meisjes waren dol op Tom en namen hem voortdurend op de sportkar op hun arm en Tom liet zich dat gewillig doen; hij is niets verlegen.Het was heerlijk die meisjes te ontmoeten. Ze lezen veel, vooral Hollandsch, en spraken over Het Jongetje enz. van Boreel, over de boeken van Johannes v. Woude, zijn geabonneerd op de Holl. Lelie enz. enz. [. . .] In Batavia zijn de meisjes van alles gaan bekijken, de opiumfabriek enz. enz. Hier zijn ze van 1-3 het Krankzinnigengesticht gaan zien. Wat ze al zoo op een dag deden is bij het ongeloofelijke af [. . .] Het was meer dan heerlijk zulke hoogst beschaafde ontwikkelde Javanen te ontmoeten. Het deed mij bepaald weldadig aan. Niet alle regentenfamilies zijn zoo verlicht natuurlijk. De regent van Demak is geloof ik degeen die zooveel schrijft, maar de regent van Japara blinkt uit doordat hij zijn kinderen een verlichte opvoeding gaf. Ze gaan nog verder reizen door Java, gaan ook naar Djokja en Solo, maar gaan niet naar het hof. Verbeeld je, als de regent daar aan het hof kwam zou hij met naakt bovenlijf en loshangend haar onder aan de trap moeten blijven zitten. Als de meisjes daar kwamen zouden ze geheel gedecolleteerd met geelgemaakte hals en dan zóó, kruipend langs den Sultan van Solo moeten defileren, als ze dan maar één vergissing maakten, vertelden ze, zouden ze erg uitgelachen worden. "U begrijpt dus dat we geen lust hebben

daarheen te gaan".Toen ik in Holland was had ik niet het minste idee dat er hier zoo'n groote maatschappij was van Indischmenschen, waarvan het meerendeel nooit in Holland komt. Ik meen nu niet juist alleen de nonna's en sinjo's, maar ook gewoon Europeesch uitziende menschen. De meesten hebben helaas wel een of 2 bruine voorvaders gehad, maar dat zijn toch niet de echte halfbloeds. Jullie kunt je daarom ook niet voorstellen dat bittere gevoel tegen de Nederlandsche Regeering. Ik vind het ook een Middeleeuwsch idee dat al die landheeren, al die menschen die hier hun belangen hebben, niets niets in te brengen hebben in de manier van regeeren. Je kunt er je gewoon geen voorstelling van maken. Als het klimaat ook niet zoo'n ontzenuwenden invloed had op de menschen en hier het oud-Holl. element meer bleef leven, was er al lang een rebellie geweest van de Indo-Europeanen en ik vind dat ze groot gelijk zouden gehad hebben. Ik geloof in l857 zijn ze al begonnen over de decentralisatie, toen na eenigen tijd weer in den doofpot en ik geloof 1877 schreef N.G. van den Berg een knappe duidelijke brochure erover en daarna weer in den doofpot. Het is toch voor de menschen hier om helsch over te worden! Holle is een echte Indischman en zou geloof ik graag morgen aan den dag aan het hoofd van een rebellie zijn. Trouwens Han zegt zelf, dat als hij geen echte Hollander was, hij zeker ook bij de rebellen zou zijn

1901 *Hilda aan haar moeder:*

Buitenzorg, 19 februari: . . . I don't see half enough of Bob [. . .] he is always so busy, so I haven't seen him since the beginning of January. It is a pity Rosie and I are at the same time in the family way for she may not travel and I will not because I suffer too much in Batavia, not being accustomed to that great heat.[. . .] I feel sure it will be a little Alfred instead of Olga. I should be in the seventh heaven if it were a Olga & Hilda. Han nearly got an apoplexy of laughing because 10 days ago I told the G.G. that I should be so happy if I got twins. The G.G. wished me the best with it. And mrs. R. could understand it perfectly. [. . .]Oh! I hope this child will sit rightly in my inside, for, not having you near, I shouldn't like to have my second confinement like my first. I haven't forgotten one of the pains before Toms birth as people say you do. I wish I had! Buitenzorg, 12th of March [Papa De Booy was overleden op 22 februari l901.][. . .] This is a very nervous time. We continually are getting letters from Papa de Booy, I believe he never wrote so much as the month before his death and that makes it so very difficult to realize that he is no more. [. . .] Han is looking wretchedly ill. He feels the loss of his father deeply, poor boy. Buitenzorg 27 maart l90l. . .] I reckon the child will be born in the beginning of June and we'll telegraph to you and you'll let the sisters know and put the advertisement in the D.O.H. I first thought of sending a card but now we are in mourning at the wish of Papa de Booy and I think it horrid to send mourning cards round to tell of the birth of a child, so everyone must only read it out of the D.O.H.[. . .] I gave Rosie the lilac Brussels peignoir. I had only worn it 6 weeks and it is as good as new, but now I only wear black when I am dressed and in the daytime white peignoirs with black

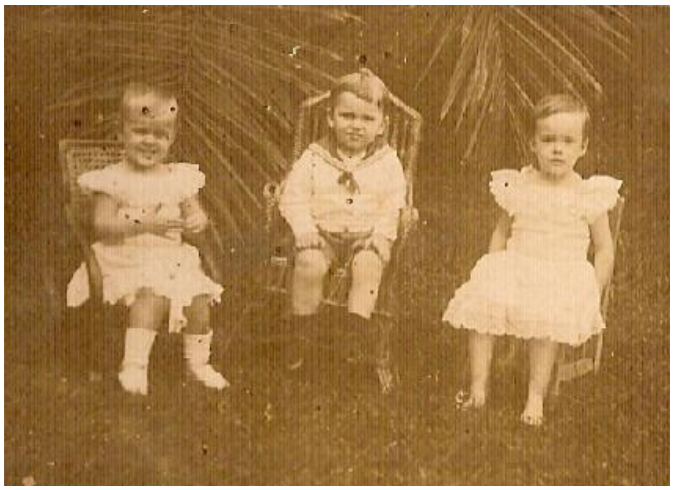

Links: 'First kiss' van Tom en Ot. Rechts: Ot Gooszen, Tom de Booy en Mary Gooszen in Buitenzorg 1901

.Op 29 mei 1901 werd Alfred de Booy geboren. Enige dagen later werd Han de Booy ernstig ziek - zonnesteek en malaria. Na enige tijd ging het gezin De Booy naar Tosari voor herstel, maar het mocht niet baten, zodat hij ten slotte moest repatriëren.

1902

Over het afscheid van baboe Sarina schrijft Hilda in haar herinneringen:

Baboe Sarina was de huishoudster geweest van een Europeesch sergeant en was met dien man getrokken naar Atjeh, Celebes, overal heen. Ze had twee kinderen van hem. Toen zijn diensttijd om was ging hij naar Holland met de kinderen. Zij bleef achter en werd baboe bij kleine kinderen. Toen wij haar vertelden dat we naar Holland gingen, Alfred was toen net één jaar oud, stonden we op de zijgalerij buiten Toms slaapkamer. Ze leunde over de balustrade en keek strak naar buiten terwijl de dikke tranen over haar wangen rolden. Ja, zei ze, zoo gaat het altijd, dan heb je zoo'n hollandsch kindje en dat is je eigen geworden en daar hou je van en dan gaan ze weg en ik blijf achter, ja zoo is het leven en zoo gaat 't altijd maar door. Zij bleef huilen, dagen achtereen. Zoo zat ze dan te huilen, niet zooals een Holl. meid zou huilen, lawaaiig of zoo, neen, dan zat ze op den grond in een hoekje en dan keek ik en dan zag ik weer dienzelfden starenden droomblik en de tranen die over haar wangen rolden. . .

Han de Booy over de terugreis, in een doorschrijfbrievenboek:

october l902. 30 september vertrok ik van Buitenzorg met de trein van 8 u.40 en Hilda kwam met de kinderen, juffr. König en de baboes Sarina en Adon. Wij hadden den vorigen avond een afscheidsdiner gehad op het Paleis en ik bracht mijn laatste vervelende avond ten paleize door. De G.G. bracht Hilda binnen en ik mevr. Rooseboom. Wij hadden de Hasselmans mogen vragen en de Staals en Suze Gruijs-Krüseman, wij hadden muziek aan tafel, de G.G. hield een speech, waarop ik antwoordde, na tafel speelden wij biljart, de G.G. en mevr. R. waren allercharmantst en ik was om half twaalf erg dankbaar dat ik het Paleis voorgoed den rug kon toedraaien. Holle moest mij den volgenden morgen uitgeleide doen en mij naar het station brengen in een prachtig rijtuig en ik moest gebruik maken van de wachtkamer van den Gouverneur-Generaal. Er was een troepje Buitenzorgers om mij uitgeleide te doen. Iedereen was erg hartelijk. Hilda ging 's avonds ook met een paleisrijtuig en ook in de wachtkamer van den G.G. en er was een groote troep menschen die aangedaan was en bloemen had medegebracht. [. .]

2 october [. . .] Tom is na het hooren van de sirene te Priok in bed gebleven omdat hij doodsbenauwd is dat de boot weer tum tum zal gaan doen. Tom wil niet meer op een stoomboot, wel op een zeilschip, een stoomboot heeft veel golfjes en ook tum tum en stoom, een zeilschip heeft niets, alleen stokjes en gaat altijd kalm zonder golfjes.

Alfred en Tom gefotografeerd in Buitenzorg Mei 1902 door P. Herrmann

1903 20 oktober 1903 werd zijn vader ontslagen uit de Marine omdat na de keuring ongeschikt bevonden was voor tropendienst.(zonnesteek en malaria).

Tom in militaire uitrusting. Drafna

1903 Tom met zijn vader

1904

Zijn vader krijgt betrekking als administrateur bij het Concertgebouw. Tom gaat naar de Cornelis Vrijschool in Amsterdam. Cornelis Vrij was een progressieve onderwijzer in Amsterdam in het begin van de 20e eeuw. Vrij had de overtuiging dat kinderen liever handelend en 'al doende' leren. In elk geval waren de kinderen dan beter gemotiveerd om naar school te gaan. (*In Amsterdam bestaat de basisschool die door meester Vrij is opgericht, de Nieuwe Schoolvereniging, nog steeds als de Cornelis Vrijschool. Vanouds is de school gevestigd in de Van de Veldestraat).*

1e klas Nieuwe Schoolvereniging (Cornelis Vrijschool). Tom links op eerste rij

1905

Olga wordt geboren op 14 maart 1905,

Tom op schoot zijn zuster Olga

Moeder Hilda 1905

1906
Han de Booy krijgt betrekking als secretaris bij de Noord- en Zuid-Hollandsche Redding-Maatschappij

3e klas Nieuwe Schoolvereniging. Tom eerste rij vierde van rechts

1907
Han de Booy wordt schoolopziener in Amsterdam.
Dagboek van zijn vader Han de Booy:
Uit het journaal van de Mavourneen: zomer l907. De Mavourneen is oorspronkelijk geweest een reddingboot van het Deensche s.s.Blicher, dat op Vlieland strandde. Een bewoner van Vlieland kocht de boot voor f 160 van den strandvonder en sloopte er de koperen luchtkisten uit. Hij legde er een dekje in vooruit en gebruikte het vaartuig eenige tijd om er bot mede te vissen. Bij een bezoek aan Vlieland voor de Reddingmaatschappij in l907 kocht ik de sloep voor f 200.- en zeilde er dadelijk met loods Meyer mede naar Amsterdam. Vertrok ½ 6 van Vlieland had zeer goede gelegenheid Noordelijke wind tot Marken. 4 uur ongeveer bij Marken, daarna zeer flauwe wind, moesten roeien, was eindelijk doodop ten ½ 1 tehuis en had geweldig het land aan alle zeilvaartuigen en in het bijzonder aan de boot, die ik gekocht had. Ben nog nooit zo moe geweest. De boot hadden wij gelegd naast de loodsschokken.

1907 Alfred, Olga en Tom

7 augustus. 3.20 uit boothuis, gesleept door motorboot van Goedkoop naar Oranjesluizen, 4.30 uit sluizen, wind West. G.M.koelte, zetten koers naar Volendam door de Gouwzee. Boot loefgierig, moeten grootzeil killende houden, hadden het rif in zeil, niet in de fok. Kwamen 6.30 Volendam binnen. Boot vermoedelijk te weinig ballast. Barometer 765.

1908

5e klas . Nieuwe Schoolvereniging. Tom achterste rij tweede van rechts

1909

Dagboek van zijn vader Han:

3 dec. Voor tafel grote vechtpartij tussen Tom en Alfi *(2 jaar jongere broer)*. Laatstgenoemde wordt er op school van beschuldigd dat hij Piet Muntendam zou verteld hebben dat St. Nicolaas niet bestaat. Hij ontkent het echter ten stelligste. Vandaar ontevreden stemming en vechtpartij, waarbij hij Tom de lampetkan naar het hoofd heeft gegooid. De verhouding tussen Tom en Alfi is niet zoals ik die zou wensen, d.w.z. Tom is niet vertrouwelijk genoeg met Alfi, heeft niet genoeg invloed op hem. Alfi is soms raadselachtig, maar een ventje waar heel veel bij zit.
29 dec Nu hebben wij weer de kinderpartij achter den rug. Wij hadden een 70tal kinderen gevraagd in de kleine zaal van het Concertgebouw en het was een bijzonder gezellige avond. Tom

danste de hele avond met een gelukkig gezicht, Alfie minder, óók met een gelukkig gezicht. Op een stoeltje tegen den muur zat met een hoogst ernstig rampzalig gezicht Jantje den Tex, die kinderpartijen afschuwelijk vindt.
31 december. De secretaris van het Oranjekruis is mij komen vragen lid te worden van die bond. De Prins is natuurlijk niet tevreden als hij geen aanraking heeft met de Reddingmaatschappij. Ik kan niet weigeren, vind het in zekere zin wel aardig, als het mij niet in moeilijkheden brengt met de Reddingmaatschappij. Wil er alleen maar in zitten als "De Booy", niet als bestuurder van de Reddingmaatschappij. Ethel Gorner, die nu bij ons is, is een aardig meisje. Zij is als een dochter van ons. Op Drafna onthullingen betreffende Groddeck. Wat zijn vrouwen toch raadselachtige wezens. Komt het doordat zij steeds in "verdrukking" zijn geweest, zooals Hilda zegt, of zijn ze van nature "minderwaardig"? Ik weet het niet.

De ouders van Tom hebben in de tijd dat de drie oudste kinderen jong waren herhaaldelijk Engelse meisjes in huis gehad, o.a. om de kinderen die taal bij te brengen. Ethel Gorner werd later verpleegster in het Burgerziekenhuis te Amsterdam, maar bleef steeds in contact met de familie.

Tom en Alfie opgewekt naar school.

1910
Dagboek van zijn vader Han
14 jan.1910. Vrijdag 14 januari. De cricketclub van Tom heeft nu een reglement. Tom komt er straks op kantoor afslagjes van maken.
(Het is vermakelijk om het reglement van de Cricketclub 'Jong Amsterdam' te lezen. Hieruit enkele passages: Art.1 De leden betalen geen contributie. Art.2 De leden zijn den captain onvoorwaardelijk gehoorzaamheid verschuldigd. Art. 3 De leden moeten elkander in nood en dood bijstand. Art. 6 Onder de vergaderingen moeten de leden zich ordelijk gedragen, anders zal de president een straf over hem uitspreken. Art. 7 De straf is : een boete, doch niet hoger dan als 5 cent. Art. 10 Het is verboden vlak na het spelen te drinken. Leden van de club. H.T. de Booy Captain,. H. André de la Porte Vice-captain. W. Boissevain Secretaris , Leden: Uijt den Bogaard , J. Brusse O.W.André de la Porte en A. de Booy (broer van Tom))
3 februari. Ik heb bij ongeluk Ethel Gorner een nachtzoen gegeven. Hilda had haar bij de jongens laten slapen omdat Olga anders niet stil is 's morgens. Daar had ik niet aan gedacht en zo kwam het dat ik haar een hartelijke kus heb gegeven in bed
14 mei. Aten op Drafna met Generaal van Heutsz. Nog een groot man. Eenvoudig, openhartig, absoluut niet militaristisch, het tegendeel van dien. Hij vindt het Vredespaleis het mooiste gebouw dat in Nederland bestaat.

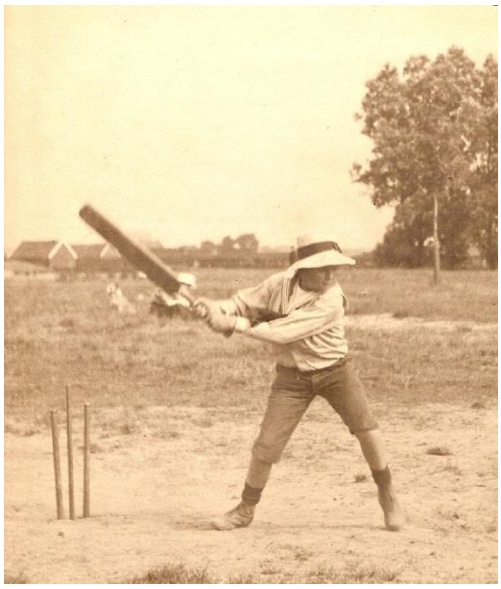

Tom aan slag met zijn cricketclub " Jong Amsterdam'

Joannes Benedictus van Heutsz (Coevorden 3 februari 1851 – Montreux 11 juli 1924), was een Nederlands officier en was van 1904 tot en met 1909 Gouverneur-Generaal van Nederlands-Indië. Hij speelde een grote rol in de koloniale geschiedenis van Nederland. Vanwege zijn bestuur in Atjeh werd hij jarenlang gezien als volksheld. Vanwege het feit dat 70.000 inwoners van Atjeh omkwamen tijdens zijn bewind, werd hij later het symbool van verderfelijk koloniaal bestuur.

10 juni. Hilda is gisteren door Tanja *[huisarts]* naar Drafna gestuurd om te rusten. Zij heeft soms een pols van 40 en natuurlijk nog blindedarmontsteking, echter niet zo dat operatie nodig is.
15 juni. Ik heb zaterdag en zondag met Tom alleen gezeild met de Mavourneen. Zaterdag flinke bries N.W. naar Volendam en Marken, geslapen te Marken, waar wij Trijntje Visser, het kindje van Piet Visser en Neeltje de Waard moesten bewonderen. Wij sliepen aan boord, maar ik sliep niet veel, want het was drukkend warm, onweer en veel regen. Bovendien gaf Tom mij van tijd tot tijd stompen. Tom heeft heerlijk geslapen. Wat heeft die jongen genoten. Het is aardig zo vertrouwelijk ik met hem word op zo'n zeilpartij. Zondag terug maar er was bijna geen wind, gezwommen in de Zuiderzee. Tom met een zwemvest er aan een touw.
15 juni. Ik heb zaterdag en zondag met Tom alleen gezeild met de Mavourneen. Zaterdag flinke bries N.W. naar Volendam en Marken, geslapen te Marken, waar wij Trijntje Visser, het kindje van Piet Visser en Neeltje de Waard moesten bewonderen. Wij sliepen aan boord, maar ik sliep niet veel, want het was drukkend warm, onweer en veel regen. Bovendien gaf Tom mij van tijd

tot tijd stompen. Tom heeft heerlijk geslapen. Wat heeft die jongen genoten. Het is aardig zo vertrouwelijk ik met hem word op zo'n zeilpartij. Zondag terug maar er was bijna geen wind, gezwommen in de Zuiderzee. Tom met een zwemvest er aan een touw.
11 juli. Een zekere Aug.J.Sillmann bemoeit zich mijns inziens te veel met Tom en zijn vrienden bij het cricketen, geeft hem veel prijzen, schrijft Tom brieven enz. Hij is 25 jaar ongeveer en mij komt zijn optreden enigszins onnatuurlijk voor. Heb er gisteren met André de la Porte over gesproken, die informaties over hem laat inwinnen. [...] Het blijkt dat Sillmann de jongens ook herhaaldelijk van school kwam afhalen. Tom gaat nu logeeren bij Pim André de la Porte op Noordwijk, zodat Sillmann hem niet terugziet voor September. Ik vertrouw dien Sillmann niet helemaal op sexueel gebied.
Augustus. Aan de bezoeken enz. van Sillmann heb ik een einde moeten maken. Hij kwam Tom nu zelfs op de Sparren opzoeken. Ik heb S. bezocht Valeriusstraat en hem gezegd dat alles uit moet zijn.

Tom op de Mavourneen 1910

1911
Dagboek van zijn vader Han:
Wij zijn dezer dagen verhuisd van 151 naar 165 Verhulststraat (bovenhuis). Dit is ons derde huis in de Joh.Verhulststraat. Ons bovenhuis Joh. Verhulststraat bevalt ons uitstekend, het is heel wat aangenamer dan 151 en ook dan 111. Januari. De jongens lezen druk in de boeken van Karl May, prachtige Indianenboeken, waarvan zij elk woord geloven. Het is vermakelijk hun enthousiaste gesprekken aan te horen. Lange discussies. Ik zeg dat de Comanches beter en eerlijker zijn dan de Apachen. Dit vinden zij belachelijk.
10 febr Tom is enthousiast Padvinder. De kinderen hebben het tegenwoordig heel wat aardiger dan toen wij jong waren
13 febr. '11. Gisteren naar Zeeburg gewandeld met mr. Peereboom, substituut off.v.justitie om de Padvinders te zien werken. Flink gelopen. Gepraat over de toenemende criminaliteit - onzedelijkheid - opheffing bordelen - homosexualiteit, exhibitionisme en dergelijke vrolijke zaken.
's Middags visite bij verschillende mensen die niet thuis waren. Generaal van Heutz en mevr. thuis, gezellig gepraat over Indië, over de Roosebooms, het Paleis enz. Wat kwam die tijd in Buitenzorg mij weer levendig voor den geest.

15 februari. 's Middags vergadering Padvindersorganisatie. Ik word benoemd tot penningmeester. Er zal veel takt en flinkheid nodig zijn om dit vaartuig in zijn koers te houden. Mijn indruk is dat Dr. Helder, onze plaatselijke voorzitter, een sukkel is. Gunning ook bij de vergadering. Ik begin dien man hoe langer hoe meer te respecteren.
1 maart. Er is een 3de Padvinderstroep gevormd, namelijk te Wageningen, met een andere belofte. Hoe zal dat aflopen met die Padvindersbeweging?

Tom als padvinder 1911

Van 1899 tot en met 1902 woedde in Zuid Afrika de Boeren oorlog. De Boeren republieken Transvaal en Oranje Vrijstaat verdedigden hun onafhankelijkheid tegen het Britse Imperium dat toen op het hoogtepunt van zijn macht stond - en daar toen prompt overheen ging. Ten koste van veel moeite en onverwacht hoge verliezen slaagden de Britten er in de Boeren - die feitelijk bewapende burgers waren en geen leger hadden - te overwinnen. De Boeren of Afrikaners, zoals bekend, spreken Afrikaans. Dit was een eigen ontwikkeling van het oude Nederlands dat gesproken werd in de periode waarin de Nederlandse Verenigde Oost Indische Compagnie de Kaapkolonie had gesticht (1852). Tijdens hun strijd met de Britten hadden de Boeren de - sympathie van de Nederlanders, die behoorlijk anti-Brits werden. Toen Scouting in Nederland bekend werd (1910) waren er dus nog steeds groeperingen die deze anti Britse gevoelens koesterden en wier nationalisme bovendien ook sterk ontwikkeld was. Uit die kringen kwamen diegenen die de NPB oprichtten. Ook zij zagen het belang van Scouting voor de jeugd maar waren niet bereid het gehele systeem van Baden-Powell over te nemen. Het was te Brits en bovendien was B-P, als verdediger van Mafeking en (later) commandant van de South African Constabulary niet bijster populair. Ze accepteerden bepaalde elementen, voegden er andere aan toe en overgoten het geheel met een sterk nationalistisch sausje

(Dit was het begin van de Nederlandse Padvinders. Op Internet lezen we het volgende verhaal over de geschiedenis: "De eerste scouts die ooit op Nederlandse bodem werden gesignaleerd waren 7 Engelsen van de 16th Oxford groep. Onder leiding van hun Hopman Bernhard Blyth fietsten zij van Oxford naar Hull en gingen daar aan boord van een schip dat ze naar Rotterdam bracht. Van 4 tot en met 17 augustus trokken zij van Rotterdam, via Den

Haag, Amsterdam en Nijmegen naar Tilburg. Van deze laatste plaats gingen zij in zuidelijke richting naar Antwerpen om vervolgens het vasteland via Rotterdam weer te verlaten. Onderweg gaven zij demonstraties die veel belangstelling trokken Niet zo lang na hun vertrek werden twee Nederlandse scouting organisaties opgericht: de NPO Nederlandsche Padvinders Organisatie Amsterdam 7 januari 1911 en de NPB Nederlandsche Padvinders Bond - Den Haag 10 maart 1912. Waarom twee?.

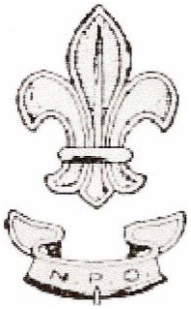

.
Links: Logo Nederlandsche Padvindersorganisatie. Rechts: Logo Nederlandsche Padvindersbond

Zo kenden zij b.v. het patrouillesysteem niet" .Uit dit verhaal blijkt dat mijn grootvader de medeoprichter is geweest van de Nederlandse Padvinders Organisatie. Nu Scouting Nederland genoemd Ruim 90.000 leden jongens en meisjes in ons land zijn lid van Scouting. Samen met zo'n 30.000 kaderleden vormen zij de grootste jeugd- en jongerenvereniging van Nederland. Er zijn in Nederland 1.300 lokale Scoutinggroepen. Wereldwijd zijn er 32 miljoen Scouts in meer dan 160 landen).

Lord Baden Powell (1857-1941)

Robert Stephenson Smyth Baden-Powell of Gilwell (22 februari 1857 – 8 januari 1941) was een Brits militair, schrijver, onderwijsvernieuwer en vooral grondlegger van de padvinderij en verkennerij, het huidige scouting. Omdat hij in zijn jeugd het leuker vond de natuur in te trekken dan in de schoolbanken te zitten, kon hij op 19-jarige leeftijd weinig anders doen dan in het leger te gaan.. Robert Baden-Powell wordt in de Boerenoorlog belast met de verdediging van het grensplaatsje Mafeking (. Met 1250 manschappen en de plaatselijke bevolking doorstaat hij een beleg van 217 dagen, en op 17 mei is Mafeking vrij. Daar verkrijgt hij zijn vaardigheden als "verkenner" (Engels: Scout). Zijn vaardigheden vielen zodanig op, dat hij voor de Britse geheime dienst kwam te werken en in 1899 op zijn 43e tot (toen de jongste) generaal-majoor werd bevorderd. Na de boerenoorlog keerde Baden-Powell als held terug. Hij wordt geplaatst bij de Britse Cavalerie, met als speciale opdracht het ontwerpen van een nieuw opleidingssysteem. Intussen heeft Robert Baden-Powell ook van zich laten horen als schrijver van een aantal boeken met oorlogstechnieken, waaronder 'Aids to Scouting' in 1903, bestemd voor de verspieders in het leger, dat tot zijn

verbazing opgang doet onder de jongens in Engeland. Ze kopen het bij duizenden en zij spelen een spel als 'B.P. Scouts'. In 1907 werd het eerste scoutingkamp gehouden op Brownsea Island, ver weg van de wereld. Ook werd de eerste (jongens) scoutinggroep opgericht, bestaande uit vier patrouilles. Met Baden-Powells achtergrond was het niet vreemd dat scouting (of toen in Nederland padvinderij) een militaire organisatie structuur en uiterlijk kreeg
*In 1904 wordt Baden-Powell benoemd tot luitenant-generaal, de hoogste rang in vred*estijd.)

Han de Booy, als lid van de Bestuur van de Nederlandsche Padvinders Organisatie, met padvinders in actie.

Vrijschool 1911. X Ben ik genomen door portrettenmaker

(Later in zijn leven kijkt Alfred, de broer van Tom terug op zijn jeugd en schrijft het volgende :"Mijn jeugd heeft gestaan in het gelukkig voorrecht van te mogen opgroeien in een harmonische omgeving, de school van den heer Vrij, de padvinderij, de zeiltochten met Vader en Tom in de Mavourneen". Het is opmerkelijk dat de ouders van Tom kennelijk hebben gekozen voor een progressieve opvoeding)
1 maart. Er is een 3de Padvinderstroep gevormd, namelijk te Wageningen, met een andere belofte. Hoe zal dat aflopen met die Padvindersbeweging? Heb vandaag den gewezen huzaar weer met de brochures zien lopen. Hij heeft een gemeen gezicht.
Maandag 6 maart was het afscheid van Th.Rijken te Nieuwediep. Kolonel van Asbeck hield een

zeer treurige toespraak. Rijken werd flink op het hart gedrukt dat hij het geld dat hij kreeg niet mocht verdrinken enz. enz. Kolonel van Asbeck is gepasseerd voor vlagofficier, grote consternatie. Ik had dit nooit gedacht. Gisterenavond hadden wij een dinertje: Maus en mevr. de Beaufort, Emile en Loutje den Tex-Heldring, Mia Boissevain, Gie den Tex, allen om te ontmoeten Lorentz, den man die het eerst het Sneeuwgebergte van Nieuw Guinea heeft bestegen. Een gezellige aardige kerel. Hij had zeeofficier kunnen geweest zijn, zou ik vroeger gezegd hebben. Tom en Alfred waren als Atjehers opgetuigd en zeiden ieder een vers op. Lorentz bleef bij ons slapen.
4 november1911. Ik heb het aldoor zo druk gehad dat van journaal inschrijven niets gekomen is. In october ben ik op een zaterdag met de nieuwe reddingboot voor Moddergat op weg gegaan naar Moddergat. Ik nam Alfi mede en verder waren v.d. Poll en Pierik aan boord. Hilda en Tom deden ons uitgeleide. Tom had de vorige dag flink gehuild omdat hij - Hogere burgerscholier - niet mede kon. 's Morgens hield hij zich flink, maar met moeite. De Chinezen zijn bezig aan een revolutie. De Chinezen snijden hun staarten af. Alles wijst erop dat de Chinezen wakker worden en een woordje zullen gaan medespreken in Oost Azië en wellicht ook wel eens in Europa. Ik voorzie grote moeilijkheden in onze Oost met de Chinezen.
Het praatje gaat dat Theo zijn ontslag zal nemen uit de Marine daar hij niet bevorderd zou worden tot vlagofficier. Dit zou mij ten hoogste verbazen en ik kan mij niet anders voorstellen dan dat hij op een of andere manier het bij den minister verbruid heeft. Het zou mij bedroeven en mijn liefde voor de Marine als toekomstige loopbaan voor Tom en Alfie wordt er niet groter door.
Einde dagboek van zijn vader.

1912
Tom begint met zijn dagboek: (*Nu het dagboek van mijn vader Tom senior begint zullen de passages uit het dagboek van zijn vader Han de Booy cursief worden afgedrukt, om daarmee het verschil duidelijk te maken)*
5 febr.1912. 't vroor 24 graden! 'n ouderwetse winter. Ik ging met schaatsen naar school maar 't was heel beroerd, want overal was sneeuw aan het ijs vastgevroren. Ik viel voortdurend. Boterhammen meegenomen naar school en 'middags tussen half 12 en half 2 te rijden, maar we kregen vrij! Ging naar IJsclub , reed van 12-4u Moeder had "jour" *(een soort open huis maar wel voor de welgestelden)*
7 febr. Elfstedentocht toch doorgegaan ondanks dooi. C.C.J. den Koning heeft het gewonnen 11u 40 min.
(In het dagboek vinden we het eerste mededelingenblaadje van de Nederlandsche Padvinders Organisatie, afdeling Amsterdam. Waarin de benoeming staat van T. de Booy tot patrouille leider van de 4e patrouille)

3 maart Met padvinderstroep naar Zeeburg gelopen. Maaken daar hulpovens en vuurtje (met één lucifer)
6 maart bioscoop voorstelling in Bellevue ten bate van tehuizen v. schoolgaande kinderen. We zagen: Intocht Koningin te Brussel, dierentuin v. Hagenbeck. Leven a/b Italiaans oorlogschip, in O.Indië (zal wel vergissing zijn geweest , in O.I. zijn geen beren)."We moesten een waakhond hebben"-enig.

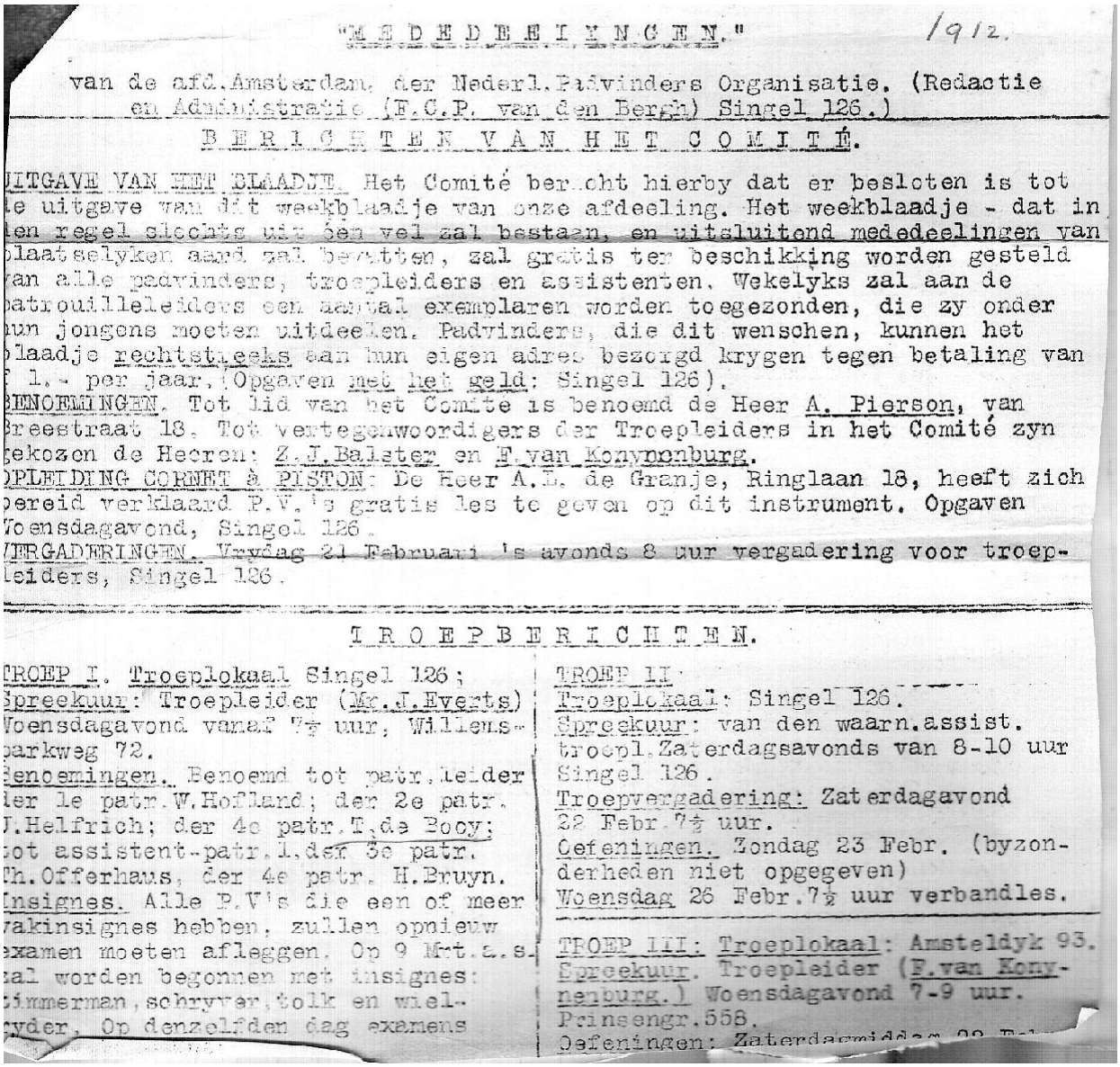

"M E D E D E E L I N G E N." 1912.

van de afd. Amsterdam der Nederl. Padvinders Organisatie. (Redactie en Administratie (F.C.P. van den Bergh) Singel 126.)

B E R I C H T E N V A N H E T C O M I T É.

UITGAVE VAN HET BLAADJE. Het Comité bericht hierby dat er besloten is tot de uitgave van dit weekblaadje van onze afdeeling. Het weekblaadje - dat in den regel slechts uit één vel zal bestaan, en uitsluitend mededeelingen van plaatselyken aard zal bevatten, zal gratis ter beschikking worden gesteld van alle padvinders, troepleiders en assistenten. Wekelyks zal aan de patrouilleleiders een aantal exemplaren worden toegezonden, die zy onder hun jongens moeten uitdeelen. Padvinders, die dit wenschen, kunnen het blaadje rechtstreeks aan hun eigen adres bezorgd krygen tegen betaling van f 1.- per jaar. (Opgaven met het geld: Singel 126).
BENOEMINGEN. Tot lid van het Comité is benoemd de Heer A. Pierson, van Breestraat 18. Tot vertegenwoordigers der Troepleiders in het Comité zyn gekozen de Heeren: Z.J.Balster en F.van Konynenburg.
OPLEIDING CORNET à PISTON: De Heer A.L. de Granje, Ringlaan 18, heeft zich bereid verklaard P.V.'s gratis les te geven op dit instrument. Opgaven Woensdagavond, Singel 126.
VERGADERINGEN. Vrydag 21 Februari 's avonds 8 uur vergadering voor troepleiders, Singel 126.

T R O E P B E R I C H T E N.

TROEP I. Troeplokaal Singel 126;
Spreekuur: Troepleider (Mr.J.Everts) Woensdagavond vanaf 7½ uur, Willemsparkweg 72.
Benoemingen. Benoemd tot patr.leider der 1e patr.W.Hofland; der 2e patr. J.Helfrich; der 4e patr.T.de Booy; tot assistent-patr.l.der 3e patr. Th.Offerhaus, der 4e patr. H.Bruyn.
Insignes. Alle P.V's die een of meer vakinsignes hebben, zullen opnieuw examen moeten afleggen. Op 9 Mrt.a.s. zal worden begonnen met insignes: timmerman, schryver, tolk en wielryder. Op denzelfden dag examens

TROEP II:
Troeplokaal: Singel 126.
Spreekuur: van den waarn.assist. troepl. Zaterdagsavonds van 8-10 uur Singel 126.
Troepvergadering: Zaterdagavond 22 Febr. 7½ uur.
Oefeningen. Zondag 23 Febr. (byzonderheden niet opgegeven)
Woensdag 26 Febr. 7½ uur verbandles.

TROEP III: Troeplokaal: Amsteldyk 93.
Spreekuur. Troepleider (F.van Konynenburg.) Woensdagavond 7-9 uur. Prinsengr.558.
Oefeningen: Zaterdagmiddag 22 Febr.

Februari: eerste mededelingenblad van de Nederlandsche Padvinders Organisatie, afdeling Amsterdam

25 maart Alfred en ik naar Zuiderbad We waren de eerste en een van de mijnheren heeft onze namen ingeschreven. Prachtig veel groter dan Heiligeweg

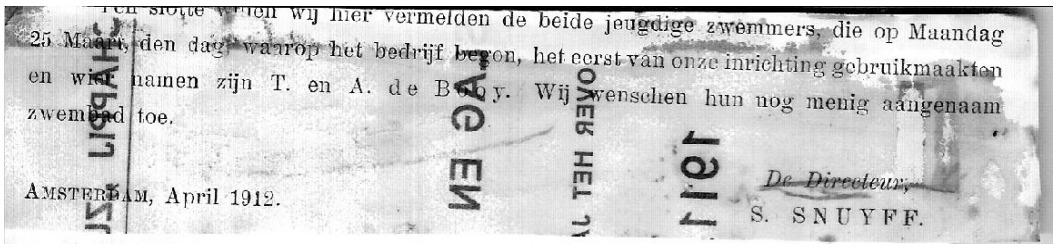

Ten slotte willen wij hier vermelden de beide jeugdige zwemmers, die op Maandag 25 Maart, den dag waarop het bedrijf begon, het eerst van onze inrichting gebruikmaakten en wier namen zijn T. en A. de Booy. Wij wenschen hun nog menig aangenaam zwembad toe.

Amsterdam, April 1912.

De Directeur,
S. SNUYFF.

Tekst: Tenslotte willen wij hier vermelden de beide jeugdige zwemmers die op Maandag 25maart, de dag waarop het bedrijf begon , het eerst van onze inrichting gebruik maakten en wier namen T. en A. de Booy. Wij wenschen hun nog menig aangenaam zwembad. Amsterdam 12 april 1912. De Directeur S.Snuyff

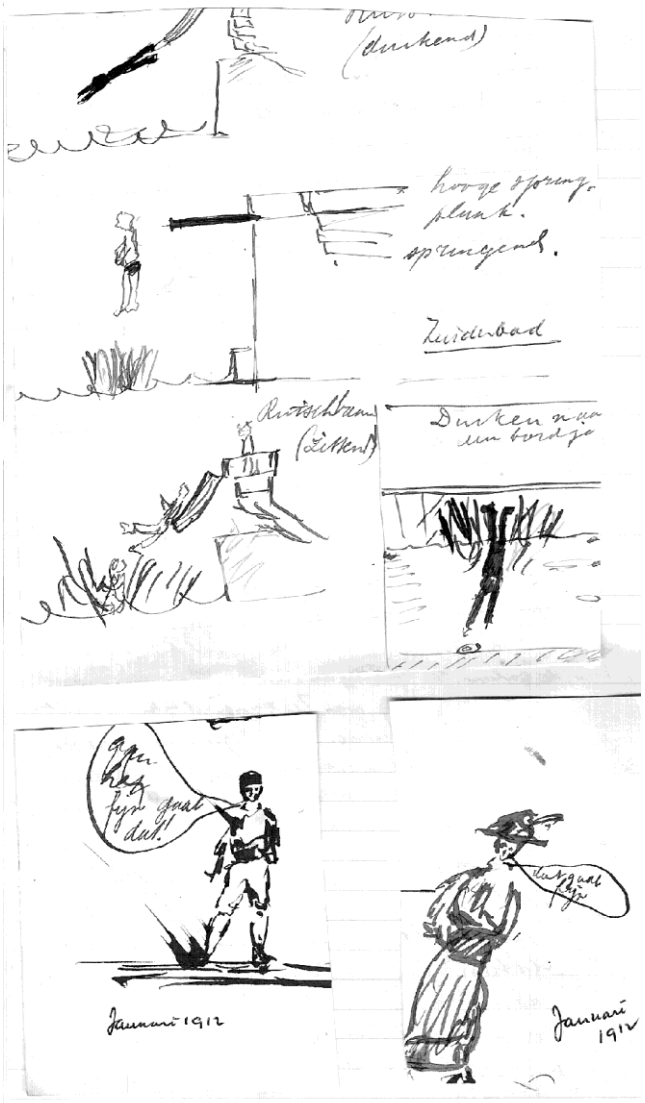

Tekening van de eerste zwempartij in Zuiderbad, getekend door Tom de Booy. (Datum Januari 1912 is er later door mijn vader bijgeschreven)

Zuiderbad aan de Hobbemakade 26 te Amsterdam

Op 28 maart mijnheer Mengelberg jarig. Ik ging naar hem toe en kreeg een chocolaatje en gaf hem een paar padvindersbriefkaarten, waarvan 2 met waterverf gekleurd is.

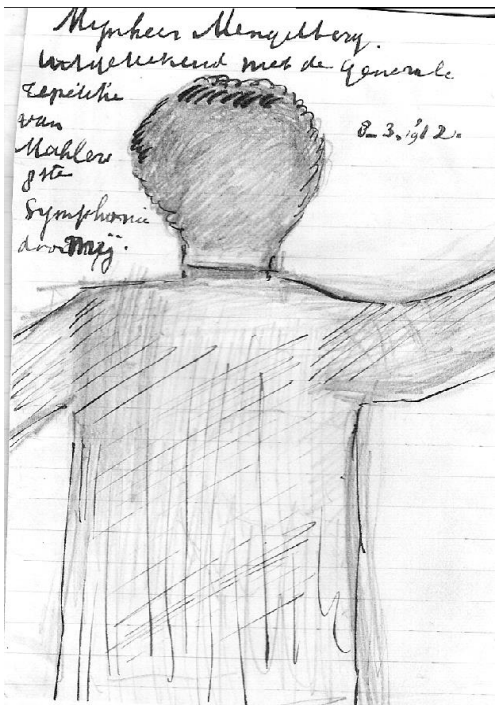

Tekening van de dirigent Willem Mengelberg door Tom de Booy

2 april "Dokter" Karl May is gestorven stond in de krant, dat over z'n leven vroeger leven minder goede dingen aan 't licht waren gekomen.
Karl May werd in 1852 geboren in Ernstthal.Veertien kinderen zagen er het levenslicht, negen ervan stierven in hun eerste levensjaren. Karl was de enige zoon die in leven bleef. Vader May was een arme wever. Hij deed zijn best de kleine Karl de kansen te geven die hijzelf niet gekregen had en sleepte van her en der boeken voor het pientere kereltje aan. Karl las alles, als het maar gedrukt was - of het nu gebedenboeken, avonturenromans, wiskundige beschouwingen of prekenverzamelingen waren. Karl de kans weg te dromen uit de troosteloze werkelijkheid van zijn omgeving. Hij was geneigd alles wat hij las voor waar aan te nemen en leefde meer in zijn boeken dan „echt". Helemaal ongevaarlijk was dat leven met de verzinsels van anderen niet! Eerst liep Karl van huis weg om bij een Spaanse roofridder waarover hij gelezen had, geld voor zijn ouders te lenen. Een dag later was hij alweer thuis. Toen hij al op de kweekschool zat, trad hij zelf als roofridder op. Hij werd wegens een onbenullig diefstalletje van school gestuurd; het schoolhoofd weigerde in Karl de grootmoedige rover te zien die Karl in eigen ogen was.

Carl Friedrich May (25 februari 1842 – 30 maart 1912)

Tenslotte lukte het Karl niettemin zijn onderwijsakte te behalen. maar lang kon hij van dat diploma niet genieten. Weer bleken Karls wensdromen sterker dan hijzelf en wederom pleegde hij een paar kruimeldiefstallen. De zes weken gevangenschap die hij daarvoor moest uitzitten, betekenden voor de jonge onderwijzer een ware marteling. Ze vervulden hem met haat jegens de maatschappij die zijn gedroomde grootmoedigheid weigerde te erkennen en die heel anders was dan de gemeenschappen waarover hij in zijn boeken had gelezen.
Bij zijn vrijlating was Karl volledig de kluts kwijt. Hij begon met zich allerlei sjieke spullen aan te schaffen, zoals bontjassen, om daarmee de grote heer uit te hangen, maar kwam er niet toe voor zijn aankopen te betalen. Zo draaide hij opnieuw, en ditmaal voor vier jaar de gevangenis in. Hij kreeg het beheer over de gevangenisbibliotheek, die een grote verscheidenheid aan boeken bevatte. Karl kon er naar hartelust lezen en studeren. Hij legde er de basis voor zijn latere reisverhalen. In de gevangenis begon hij voor het eerst te denken aan de mogelijkheid van een schrijversloopbaan. Hij schreef er enkele verhalen, die hij na zijn vrijlating meteen wilde laten publiceren.
In zijn verhalen verrichtte Karl May - in de rol van Old Shatterhand of in die van Kara Ben Nemsi - de ene nobele daad na de andere. Maar aan die nobele daden ging altijd iets vooraf: steeds werd Old Shatterhand (of Kara Ben Nemsi) door zijn medemensen eerst onrechtvaardig behandeld of met hoon overladen. Waarna de held zich telkens weer in zijn volle glorie openbaarde. Om te begrijpen wat Karl May bedoelde als hij dit soort gebeurtenissen beschreef, hoeft men geen groot psycholoog te zijn...In snel tempo werd Karl May de populairste Duitse schrijver. Bij miljoenen vlogen zijn boeken de deur uit. De verhalen over de nobele held die triomfeert na als een verschoppeling te zijn behandeld, bleken bij het Duitse publiek in een behoefte te voorzien. Maar niet alleen bij het Duitse publiek hadden May's boeken groot succes - ook bij andere volkeren vonden zijn boeken grif aftrek. En zo werd de ex-kruimeldief op eerlijke wijze een rijk man.

17 april Ramp Titanic. Zonsverduistering. Niet zo donker als ik gedacht had, ook zag ik geen sterren. Toch prachtig.
20 april Titanic gezonken op 5000 m diepte.

Tom, Vader Han, Alfred 1910

1 mei Alfred en ik les van Mijnheer v/d Pauw onder podium, Concertgebouw om fietsten te repareren van 2-4 u n.m. 's-avonds naar troeplokaal; er was niemand.
5 mei met padvinders naar Plantage Middenlaan om Koningin te zien. Zag haar prachtig.
6 mei Lol getrapt bij Joekens (aardrijkskunde) hij van koetsveld had laten zakken van 7-5 tot 3! Schandalig en onverdiend. We hebben hem z'n verdiende loon gegeven.4 uur gaan kijken naar 't prinsesje, maar ze kwam niet. jammer.
7 mei Naar koningin gekeken. Naar Vondelpark om prinsesje te zien. We zagen haarprachtig. Ze

rende nogal hard en heeft bloemetje geplukt.
16 mei Hemelvaartsdag. Collecteren Voor liefdadigheid naar Vermogen. Een mijnheer vond dat ik m'n tijd beter kon gebruiken dan met een bus te lopen. Hij vond dat ik thuis moest gaan werken. Mijn bus f 12, 28.
19 mei zwemmen: ik deed niets anders dan bordjes opduiken. Met springen(gymnastiek) 1.30 hoog. Verspringen 4.10 à 4.30. Ik was de beste van de klas.
25 mei 10 pv.'s van onze troep. Kamperen Drafna. Stro gehaald bij Brouwer (boerderij) 0.20 per bos. Schandalig duur. We hadden 9 bossen stro waar gelukkig Oom Eugen op trakteerde.
31 Polly jarig: Alfred, Olga en ik gaven haar een gros Perry-pennen.
2 juni. Granny jarig, gaf haar een zelfgemaakte étagère*(een soort klein boekenplankje)*. Ballon gedaald - een Duitser uit Keulen - bij Sijsjesberg. De ballonvaarder ontbeet op de Sparren. Vader met oom Alfred naar Zwitserland-voetreis. Hij had bijna niets bij zich, alleen een rücksack
22 juni Vader terug uit Zwitserland , hij ziet er vreselijk uit z'n gezicht opgezwollen helemaal bruin en de vellen hingen erbij. Hij zag er, in een woord gezegd, uit als een boef. 23 juni Vader jarig ik gaf hem veters. Getennist met Jon de Booy 6-8, 6-4
27 juni Naar Hattum met oom Eugen, Laurens Boissevain en Alfred. Zwemmen in de kolk. Over naar 2e klas , maar rot rapport. Pv tocht met tjalk naar Friesland
juli Met Freddie gelopen naar Nw Groenveld en gelopen naar botter die 1 km in zee lag. Reusachtig koud , namen daarna flinke beweging. Wandelden naar Harderwijk. Lange tocht. Tante Hessie *(Hester van Hall-Boissevain, moeder van Freddie)* blij dat we terug waren. Volgende dag naar Astra en zeilde met "de Musch". Freddie vilde een konijn, dat hij had geschoten. Een vies werkje.

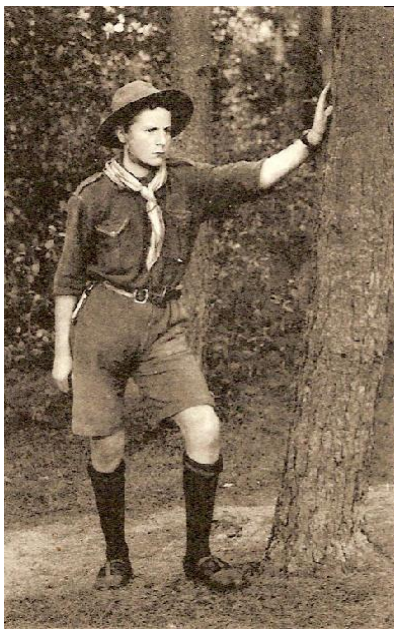

Freddie van Hall. 15 jaar Zoon van Hester van Hall-Boissevain

Zeiltocht met Mavourneen naar Texel, Marken, Enkhuizen en Medemblik. Harde wind achter - gedurende tocht den Helder-Texel. Bij zo'n hoge golf word je helemaal omgelicht en dan vooruit gesmeten. Terugtocht naar Texel Storm, onweer, vader vond 't te bar en keerden terug. De Dageraad zou de Mavourneen naar den Helder slepen. We gingen mee met de Dageraad. De Mavourneen kreeg heel wat water over heen en was soms niets meer te zien. Dikke sleeptros knapte. Vader schreeuwde dat hij terug wilde zeilen naar Oude schild en dat wij maar in hotel den Burg moesten wachten. 3u s-middags zagen we een botter aankomen met de Mavourneen op sleeptouw. Via Noord Holland's kanaal terug. Alfred stuurde de Mavourneen tegen een sluiswand , een stuk steen viel bij ons op dek.

Juli over naar 2e klas, maar rot rapport.
18 oktober . Oorlog tussen Turkije-Montenegro, Bulgarije, Servië en Griekenland.
28 oct Vrij van school voor Grootvaders 80ste verjaardag *(Charles Boissevain),* Ik gaf hem een vogelvoederhuisje. Vervelend veel toasten. De oorlog in de Balkan: de Turken worden door 2 vijanden vernietigd: de Bulgaren en de cholera. Toch hielden zij bij de Tsjatagaldalmie (?) goed stand evenals Adrianopel en Skutari. Nu dreigt en een Europese oorlog. Oostenrijk wil niet hebben , dat Servië havens aan de Adr. zee krijgt. Begin december wapenstilstand. Het jaar 1912 loopt ten einde. Veel gebeurd. Ramp Titanic. Oorlog in Tripolis, Balkan, Gespannen verhouding Frankrijk-Duitsland enz.

Uit dagboek van zijn Vader Han over het jaar 1912:
1 januari. Hilda en ik zijn gisteren met Tom en Alfie naar de Luth. kerk te Bussum geweest, ik vond het aangenaam naar de kerk te gaan. Tom en Alfi vonden het maar half, om niet te zeggen erg vervelend. Ds. van Wijk een bejaard man. De preek handelde over het eeuwig blijven van God, terwijl al het andere vergankelijk is. Niet kwaad. Tom en Alf zijn aardige jongens, maar nogal lui in het huishoudelijk werk, zoals pompen, hout halen enz. Ze zouden dat liever door een ander laten doen.
7 januari. Zondag. De laatste dag, morgen gaan we weder naar de stad. Gisteravond 12th night op Drafna, gezellig gedanst, groen verbrand, snap dragon enz. Daarna een eenvoudig gezellig supper. Vader de hele avond in doodsangst voor zijn huis, namelijk dat het in brand zou vliegen. Verhaaltjes verteld bij het vuur.
In China wint de revolutie. Wat zullen wij nog van China te verwachten hebben. Wij niet veel goeds denk ik. Italië vecht nog in Tripoli. Rusland gaat Perzië te lijf, de Engelsen zijn op het schiereiland Sinai, zo is het jaar 1912 begonnen.
21 januari. Zondag, vroeg op. Tom kwam mij om 6 uur porren, 't dooit, maar wij gingen er toch met ons tweeën van door, namen de trein van 7.50 naar Purmerend, zagen bij aankomst daar niemand die aan schaatsenrijden dacht, een mistige dag, dooiweer. Vroegen naar de weg, kwamen op de ringvaart van de Purmer, gemeen ijs. Ik had Tom zijn lasso laten meenemen. Langs de oeverkant van de ringvaart aan het touw naar Edam. Hoorden daar van een Volendammer wiens bijnaam "Pinkoff" was, dat het ijs naar Oosthuizen en Hoorn zeer goed was. Bijna niemand op het ijs. Flink hard gereden naar Hoorn. Komen te 1 uur te Hoorn, eten bij Dalmeyer, bezoeken het Museum waar het geweldig koud is en vertrekken ongeveer 4 uur van Hoorn. Heerlijke tocht.
2 februari Als mijn zoons in de Marine komen, dan geef ik hen de volgende goede raad. Gaan zij er uit, omdat de Marine hun niet bevredigt, of om andere redenen, dan moeten zij ten eerst zo mogelijk te Amsterdam zich vestigen. Het komt er dan niet op aan of de betrekking die zij dan krijgen aanvankelijk mooi is, maar ze moeten zorgen dat zij in de betrekking die zij aanvaarden slagen en dan langzamerhand zich trachten te verbeteren. Geduld hebben!
Toen ik uit de Marine kwam werd ik administrateur van het Concertgebouw.
Vrijdag 9 febr. Als ik zondag niet van Terschelling was vertrokken zou ik daar zijn ingevroren tot heden.
In weerwil van de dooi heeft de Elfstedentocht woensdag toch plaats gehad, gewonnen door Coen de Koning in 11 uur 50 min., prachtig, 196 km. Ik hoop dat Tom en Alfie die tocht eens zullen medemaken.
17 aug. - 24 aug. Prachtige zeiltocht met Mavourneen met de jongens. Ik vind die tocht een mooi stuk werk.
7 oct Vanavond hebben Tom en Alfi weder eens een ouderwets robbertje gevochten, maar gingen als vrinden naar bed. Veel gesjouwd met allerlei meubels van de ene kamer in de andere met het gevolg dat de salon wel wat gezelliger is geworden.

Het landhuis "Drafna" in Naarden van de familie Boissevain Charles Boissevain 70 jaar

2 nov Tom is bezig aan een schermcursus met andere padvinders. Hij en Alfi vorderen aardig met de muziek.
Zondag 10 november. (naar kerk). Bevond bij thuiskomst dat Alfred niet met Tom en Olga zoals bevolen was aan de Amstel was gaan wandelen, maar daar dadelijk was omgedraaid. Hij was nog niet thuis. Kwam later. De snoodaard was de De la Portes tegengekomen, die hem mede hadden genomen naar Artis. Gaf hem een standje en hij beloofde zo iets niet meer te doen. Ik was boos op hem, had zelfs een wicket in mijn kamer gezet met het doel hem iets te laten voelen op zijn achterwerk, gebruikte de wicket echter niet, doch sprak hem kalm toe en met effect..
14 dec Tom en Alfie vanavond naar een danspartij bij Voûte, allebei in een zwart pak. Tom voor het eerst in hoge, omgeslagen boordjes, waarop hij erg trots is. Alfie vindt het vervelend naar zo'n danspartij te gaan. Er zijn tegenwoordig zoveel nieuwe dansen en zij hebben geen dansles gehad.
26 december. Tom's verjaardag. Hij wordt 14 jaar dus zo oud als ik was in 1881. In 1883 kwam ik op het Instituut. Het komt mij voor dat de kinderen tegenwoordig meer zelfbewuste mensen zijn dan in mijn tijd. Feestdiner op de middag waar Alfred Tom zo hard hij kon op zijn tenen trapt, hetgeen grote indruk op Tom maakt.
Dinsdag 31 december. Riet van Heel logeert bij ons op de Sparren. Wij lazen 's avonds een stukje uit de Bijbel, de brief van Paulus aan de Corinthiërs. Het is niet aangenaam op Oudejaarsavond bezoek te hebben. Ik hoop dat het niet meer zal gebeuren. Het zijn op de Sparren gedurende de Kersttijd vind ik maar heel matig
Wij aten heerlijke oliebollen en daarna, nadat de kinderen naar bed zijn naar Drafna, waar wij gezellig souperen, met Vader en Moeder en champagne drinken, om 12.30 naar bed.
Einde dagboek van zijn vader.

1913
6 jan. we vonden dat we een mooi huis hadden in Amsterdam toen we van de Sparren kwamen. kocht van geld verjaardag en prachtboog van f 5,75. Vader met Hrms Heemskerk naar Portugal en Spanje.
8 febr. Vader en ik naar Scheveningen om naar de gestrande schoener Ingeborg te kijken. Een mooi gezicht (8 man gered door de Rutgers van Rozenburg)

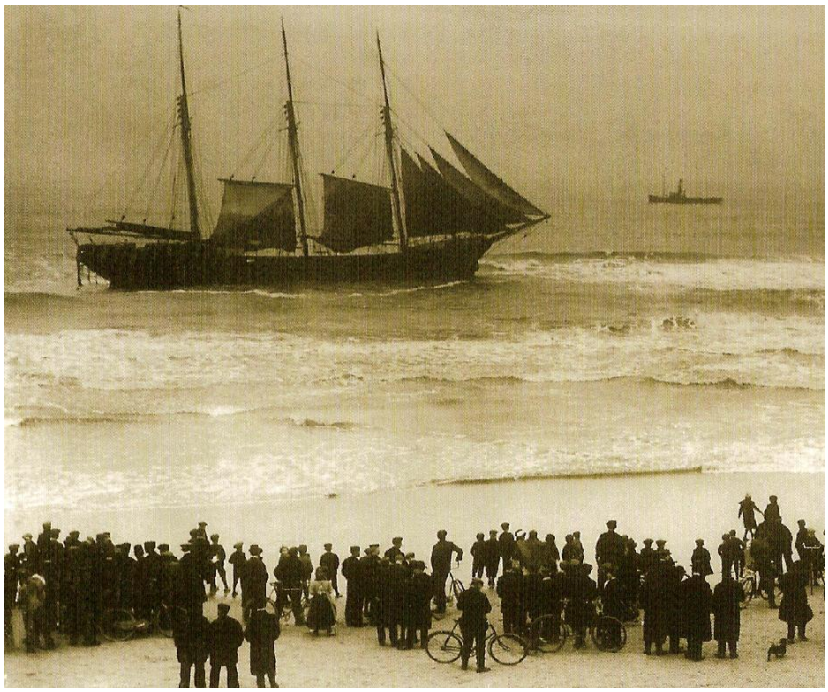

De gestrande driemasterschoener Ingeborg op het strand van Scheveningen

Artikelen in dagbladen van Robert Falcon Scott (Tijdens de reis naar Zuidpool op terugtocht ingesneeuwd en bevroren vermoedelijk maart 1912)

Robert Falcon Scott (Devonport, 6 juni 1868 – Antarctica, (vermoedelijk) 29 maart 1912) was een Brits ontdekkingsreiziger, die beroemd is geworden met zijn tochten naar Antarctica. Op 1 november probeerde Scott nog een keer om de geografische zuidpool te bereiken. Onderweg begon het echter te dooien zodat het terrein barslecht werd en hij liep dan ook veel vertraging op. Scott bereikte op 6 januari het punt waar Shackleton moest terugkeren. Op 16 januari zag Henry Bowers iets wapperen en riep Scott. Scott liep naar boven en zag een Noorse vlag en vlak erbij lag een telegram van Roald Amundsen. Toen besefte hij dat hij te laat was. Op de terugtocht vonden Scott en zijn metgezellen op tragische wijze de dood. Maanden later, in november, gingen de expeditieleden die in Cape Evans hadden overwinterd op zoek en troffen Scott, Bowers en Edward Wilson dood in hun tent aan. Edgar Evans en Lawrence Oates waren eerder al overleden, zij zijn nooit teruggevonden. Tot aan aan zijn dood hield Scott een dagboek bij dat later naast hem werd gevonden. Zijn laatste woorden schreef hij op 29 maart: "In Gods naam, denk aan onze nabestaanden". Hoewel hij niet als eerste de zuidpool heeft bereikt is hij vanwege zijn tragische dood toch populair geworden in Engeland.

Ben benoemd tot patrouilleleider 4e patrouille Troep I.

Overdragen van de kas door Tom aan Offerhaus

De Troep padvinders waar Tom bij was aangesloten

18 februari - met Riet en Jan Dudok van Heel naar de 5 stuivers van Lavarède in Carré. Buitengewoon leuk.
8 maart Engelse suffragettes zijn zeer baldadig geweest. Nu hebben die fanatieke , half krankzinnige vrouwen een koffiehuis in New Garden verbrand en meer dergelijke schooierstreken Als men ze in de gevangenis stopt stopt hongeren ze zich zelf uit en dan laat men ze weer los omdat ze anders zouden sterven! Een moeilijk geval.
21 maart . naar Drafna . heel mooi buiten. Pim André de la Porte band lek, daar 3 kwartier mee verpest zonder resultaat.
27 maart . Met Jan Dudok van Heel naar Laren gefietst. Na passeren partij Jan, Mary Boissevain en Heentie naar Valkeveen een waarzegautomaat."Al heeft U nog zo'n verliefd gezicht, aan trouwen denkt gij niet licht?"
27 maart s'avonds Amsterdam schermexamen. Ik kwam er door en heb nu insigne schermen.

3 april 1e van Mahler schitterend
6 april 2e klas examen zeer goed

2e klas van de 5-jarige HBS-B in Amsterdam. Tom achterste rij tweede van links

Politiek overzicht: Mexico: opstand, president vermoord. Engeland: suffragettes! Frankrijk Poincaré president. Conflict met Duitsland omdat zeppelin per ongeluk in Frankrijk landde. Grote legeruitbreidingen in Duitsland. Adrianopel gevallen (Balkan).
Reddingen Eastwall IJmuiden 20.000 balen ongepelde rijst. Brandaris redt 3 man van zinkende tjalk IJmuiden 2.26 redt 1 man van logger.
12 april te waterlating sloepen Troepen I, III en IV. gekregen dank zij Phillipine. Onze sloep heet Woelwater.

Feestelijke uitreiking nieuwe scheepsvlaggen aan de bemanning Watertroepen van de Nederlandsche Padvinders Organisatie. Tom in de sloep "Woelwater"

18 april patrouille vergadering.
24 april tennissen bij melkhuisje Vondelpark.Meta Mulder van Gilsdorp, Nettie Spakler, Marietje Schindler, Adri Wijsman, Jet Maas, Annie Goedkoop. Feestconcert 25 j Concertgebouw . Wordt benoemd tot sloepcommandant en definitief tot patrouilleleider 4e patrouille: Offerhaus, Kardou,

A. Hofland, D. Rahusen, van Raalten, Willebeek le Mair, J. Dudok van Heel.
10 mei. Padvinders kamp 1 kamperen Drafna – Ezelweide. Pinksterkamp . Stromende regen tenten opgezet. Bossen stro gehaald bij 9 zakken gevuld en dichtgenaaid. 's-avonds op witte weg lopend met Hofland, van Raamsdonk en Metz, als maar gezongen- plotseling door merg een been dringend gehuil in de struiken 't waren 20 pv's van Robben groep met stokken. Wij in de aanval en zij vlogen weg. Hun roem was voorbij de onze was reusachtig.

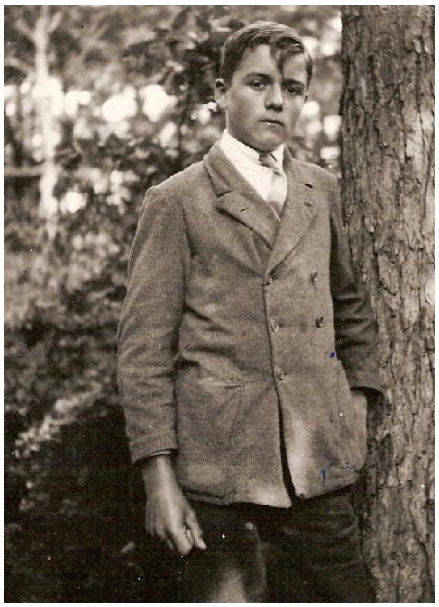

Tom 14 jaar

Juni naar tentoonstelling de Vrouw. Overgegaan naar 3e klasse.
12 juni Oom Eugen getrouwd! Hij kwam met z'n vrouw op Drafna.Zou ze aardig zijn? Mooi? Lief? Daar kwam de auto aan. Het kritische moment. Begroeting. Ze heet Inez Milholland- genoemd Nan. Ik vind haar heel aardig. Ging met oom Eugen naar Naarden om te vragen wat hij moest doen om in Holland wettig getrouwd te zijn (zij trouwden in London). Dat was makkelijk de Engelse licence moest alleen vertaald worden. De vader van aunt Nan was heel boos toen hij hoorde dat z'n dochter zo maar getrouwd was.
(Inez Milholland is geboren in Verenigde Staten. In 1909 ging ze naar Engeland en voegde zich bij de suffragettes en belandde daarbij ook in de gevangenis. Ze ging terug naar New York en deed een studie rechten aan de New York City University Law School. (Al eerder was zij afgewezen zowel in Oxford, Cambridghe als Harvard Law School omdat ze en vrouw was). Hier leerde ze haar toekomstige man Eugen Boissevain kennen. Ze werd strafpleiter en zorgde er voor dat enkele mensen de elektrische stoel wisten te ontlopen. Zij streed voor het vrouwenkiesrecht)
25 juni. Uitslag verkiezingen, 55 links, 45 rechts. 18 behoren bij de 37 liberalen. De coalitie, die vorig jaar 59 leden in de kamer had, heeft er nu 45. De partij groeit onrustbarend. De koningin heeft veel mensen bij haar gehad om met haar te spreken over de politiek . O.a. Troelstra, leider SDAP. Dat is heel aardig; de zeggen altijd: geen koningin. Nu gaan ze naar de koningin. Hij zei: Troelstra had tegen de koningin moeten zeggen: Majesteit, uw macht is uit. "Doe jij het dan maar", zegt een van het publiek. Grote vrolijkheid en gelach. Troelstra wordt natuurlijk geen minister, een rood ministerie is natuurlijk onzin.
Juli tocht met Mavourneen zeiltocht o.a. Overijselse vecht. Kamperen te Eerde Over konijnen villen (8st) van Baron van Pallandt., vies , bloederig, stinkend werkje, voor jong juffrouwen ongeschikt.
21 sept "Modelkamp"op Drafna. Buitengewoon rot.

Alfie en Tom in de Mavourneen naar Wiewerd

28 sept Lied van der Erde prachtig.
17 oct Drafna, gooiden 350 noten uit de notenboom.
De SDAP werden 3 minister aangeboden. geweigerd. Extra parlementair ministerie. Troonrede: drooglegging Zuiderzee, slagschepen N.O. I Algemeen kiesrecht, staatspensionering enz.
Buitenland. Ulster wil geen Home rule. Bang dat Ierland dan onder Rome komt (en terecht!).
Zeppelin verongelukt in Duitsland. Ramp St Volturno. Brand op Azoren,146 slachtoffers.
eind oct.: met 200 padvinder lollige oefening tussen Laren en Hilversum. Wij namen Laren in.Duitsland, de Kaiser verbiedt de Tango, One Two Step. Officieren in uniform worden ontslagen als ze deze dansen.

3e klasse HBS-B tijdens tekenles van leraar Horn. Tom rechts zittend van de achterste rij

Hogere Burger School Amsterdam. Pijl linksonder wijst de directeur Bouten, Pijlen rechts boven naar Tom

25 nov. De "baas"(A. L.J. Bouten) gestorven. We stonden met een gevoel alsof iets zwaars op je drukte in de gymnastiekzaal. Doyer v. Cleeff hield korte toespraak. De baas, onze goede baas, 59 jaar, zo betrekkelijk jong. Wat een verschrikkelijke slag voor de school. Hij had grote invloed op de leerlingen en de leraren heeft hij tot elkaar gebracht. Een paar dagen gingen we naar de begrafenis, zeer indrukwekkend.
27 november. Feestje op Parva, bar veel plezier gehad Maddy Vegtel en Theo voerden zelf gemaakt toneelstukje op. Een scène in een 17e eeuws gezin. Verscheidende spelletjes , blauwtje lopen, slofje onder , kruip door sluip door.
28 dec Maddy Vegtel zag er er in haar gewone kleren lang zo aardig niet uit al gisteren.
31 dec. Gecostumeerd bal. Maddy Vegtel, Pierette, zag er niet zo aardig uit, maar ze danst uitstekend. Veel plezier gehad en reusachtig gedanst. Laatste wals met Maddy zal ik mijn leven lang heugen.

Uit dagboek van zijn vader over het jaar 1913:
Zondag 9 febr. Tom na ontvangst van zijn rapport helemaal opgefleurd, hij had geen enkele onvoldoende en 7 voor meetkunde. De arme jongen is er erg benauwd voor geweest en zag er dientengevolge zeer slecht uit de laatste dagen, zodat we ons ongerust maakten over hem en hem thuis hielden. Nu bleek bij het ontvangen van het rapport wat de oorzaak was geweest en stelden wij ons bezoek aan dr. Beyerman, die wij wilden consulteren, uit.
22 sept. 's Morgens met Hilda naar de Doopsgezinde kerk Oosterpark. Ds. A.K.Kuiper over de woorden van Paulus:"Ik heb steeds getracht een onergerlijk geweten te hebben tegenover God en de mensen". Heel eenvoudig en mooi.
Naar Ds. Kuiper met Hilda over catechisatie Tom. Deze zeer uit zijn humeur dat hij op catechisatie moet. Later bedwingt hij zich prachtig!
30 nov. Gisterenavond heeft Tom 6 paar schoenen uitgezet, Alfred 1 paar, Olga 1 paar met een glas water voor het paard. In alle schoenen wat gelegd.
Einde dagboek van zijn vader.

1914
18 jan Schaatsentocht naar Hoorn met Vader en Alfred. Alfred heel moe.
25 jan. Schaatsentocht met Vader, Moeder- Hoekstra naar Hoorn. Moeder brak spaakbeen. 15 amsterdamsche korstjes gegeten!
Picquart, de held van de Dreyfus zaak overleden.
Jan. Met Lebert (klasgenoot naar zijn huis) Het viel me op hoe gek open ze daar in die familie

over schuine dingen praatten. Ook de klein Krien , 10 jaar, praatte lustig mee. Ze maakten gore moppen en dubbelzinnigheden. Ik rookte een sigaretje en kocht een rolletje pepermunt en chocolade om de reuk in mond weg te krijgen
1 febr. Partij bij Wamsteker. Danste met Netty Spakler, Meta Mulder, Liesbeth van Valkenburg, Annie Goedkoop enz. Reuze lollig. Ik was voor het eerst in lange broek . Het was bar lollig.
eind februari : met Jan Dudok van Heel en z'n ouders naar Mijlpalen. Een prachtig stuk, zeer boeiend leerzaam, treffend en aangrijpend. Zeer goede gespeeld door Royaards en z'n volgelingen. Paasvakantie met troep gekampeerd te Laren en gezeild. Empress of Ireland in aanvaring gezonken 1023 mensen verdronken. In Albanië doen Ned . Officieren goed werk. Thomson's heldendood te Durazzo.

De ramp van de Empress of Ireland. Het zicht was verminderd door dichte mist. Wachtposten probeerden de ander met de lichten uit te peilen. De Storstad zag Empress of Ireland het eerst en deed een wanhopige poging weg te draaien. Kendall probeerde de Storstad te missen door eerst volle kracht vooruit en toen achteruit te slaan, maar het was veel te laat. De Storstad raakte de Empress of Ireland en er ontstond een groot gat in de romp van de Empress of Ireland realiseerde zich dat het was afgelopen met de Empress of Ireland en gaf, na een vergeefse poging het schip te doen stranden, het bevel om het schip te verlaten.

Juni moord op aartshertog Franz Ferdinand en zijn vrouw door Gavrilo Princip een gymnasiast. Droevig voor de oude Keizer Franz Joseph.

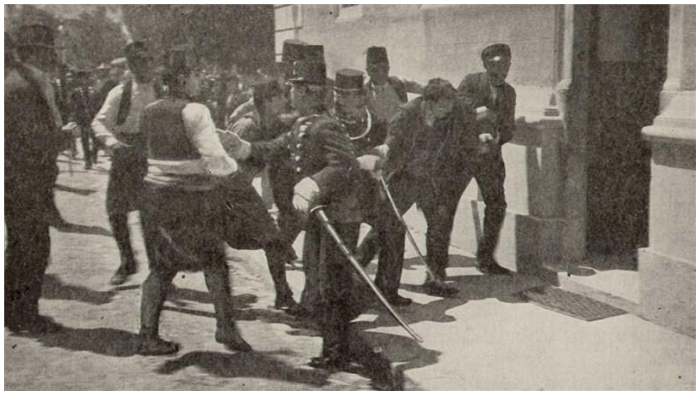

Aanleiding tot de eerste wereldoorlog: Gavrilo Princip vermoord Oostenrijkse troonopvolger aartshertog Frans Ferdinand en zijn vrouw Sophie Chotek.

Juli. Na zwemmen – Oud Naarden – met Valti Jacobsen naar huis gelopen. Nooit heb ik mij zo gelukkig gevoeld. Het deed me goed met haar te praten, ik merkte dat ik niet altijd jongensachtig en kinderachtig was. Dat weten zelfs mijn ouders niet, hoeveel ze ook van mij houden. Er zijn

maar weinig mensen die begrepen worden. De tantes Boissevain doen altijd zo geheimzinnig , nooit kan je met 3 of 4 tantes in een kamer zitten of je voelt dat ze je eigenlijk liever weg hebben. Er is een nieuw gevoel in me ontwaakt: ik heb een zielsvriendin gevonden die voor mij haar hart wilde uitstorten. O heerlijke goddelijke julidag!
17 juli. Naar les Contamines. 3e klasse, 20 stuks handbagage. Jan den Tex reisde met ons mee.

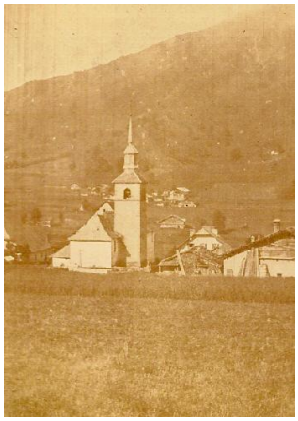

Les Contamines, Frans bergdorpje in 1914

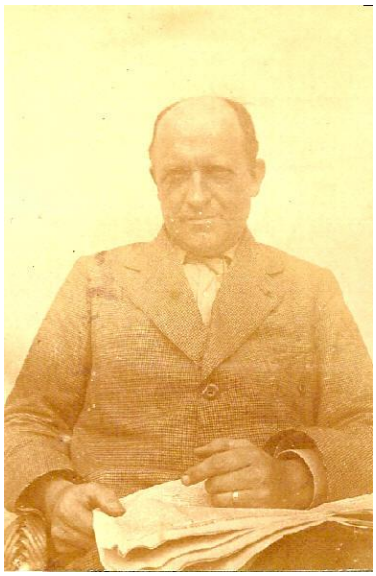
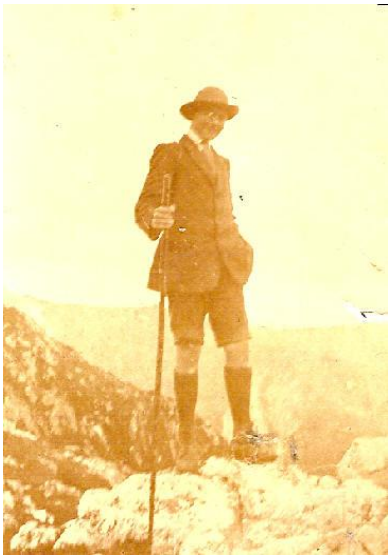

Han de Booy in 1914 *Tom bij de Trè la Tête gletscher*

24 Juli Zie soldaten vertrekken, die hier een tijdje zaten. De hoornblazers draaiden leuk met hun hoorns in de lucht.
25 juli. Naar Trè la Tête. Met vader en Alfred naar de gletscher. Prachtig. Vader is hier gelukkig wat minder conventioneel en ouderwets dan in Amsterdam.
Ik merk dat ik langzamerhand ouder wordt en de fouten van mijn verschillende oom en tantes , op mijn manier opgevat, begin te ontdekken. (Over oom Robert Boissevain – echtscheiding met tante Rosie) . Van de ooms vond ik oom Alfred en oom Eugen de aardigsten. Oom Jan lijkt me aardig maar ik ken hem zo goed als niet. Praatte met Nicoud Serapin, een gids.
Dreigende oorlog tussen Oostenrijk en Servië. Grote opwinding. De zoon van Callote Mollard, onze huisbaas, zou direct in dienst moeten.
29 juli Maar Mt Joie en lac de Roselette. Ik vind 't hier heerlijk.
30 juli, 2 aug. Terwijl ik dit schrijf bij een zwak kaarsje, is intussen de Europese oorlog al uitgebroken. Rusland begint te mobiliseren. Frankrijk ook enz. Elk moment kan het besluit worden genomen waardoor Europa in vuur en vlam zal worden gezet. Miljoenen mensenlevens

zullen verloren gaan. Vreselijk om niet in eigenland te zijn nu. De oogst is nog niet binnen gehaald, de vrouwen blijven achter. De vrouwen diep onder de indruk, waarom die oorlog?
3 aug. Servië en Oostenrijk vechten al. Vanmorgen de mannen vertrokken uit les Contamines. Ernest Mollard zei: ne pleurez pas, je vais pour la France (hij sneuvelde 24 aug. in de Elzas) . Wij zitten in strijd wat te doen. Blijven of weggaan. Toen kwam mijnheer Reiball en zei dat de laatste treinen 's middags zouden vertrekken uit St. Gervais. Wij pakten wat in en lieten de koffers enz. achter. Vader leende geld van Mollard. Kregen nog een auto te pakken. Vreselijk om weg te gaan , net nu we in training waren. In Lyon grote drukte. Geen trein meer. Alle hotels vol. Legden plaids neer op trottoir, trachtten te slapen. Te 4.00 uur naar station. Rubell had een trein gevonden voor Marseille. Onderweg ontviel ons het woordje "ja" . Gejoel van half dronken soldaten, die op de grond lagen te slapen. Vreselijke reis van 12 uur. Aan elk station gevecht om water. Moeder barstende hoofdpijn. In Marseille gehoord Duitsland en Rusland al in oorlog. Kamers in hotel Terminus. Sliepen 11 uur aan een stuk. Aten droog brood in vies restaurant. À la guerre comme à la guerre. Gezwommen in midd. Zee. Er zijn hier veel dames die mooi proberen te zij door zich afzichtelijk te verven maar allen zijn toch elegant, zelfs de armste winkelmeisjes.
4 aug. Grote haat tegen Duitsland. Engeland oorlog verklaard aan Duitsland. In België drongen Duitsers binnen. Jaurès franse socialistenleider vermoord.
6 aug. Reuze fijn in Marseille, zou er wel willen wonen als 't Holland was. Soldaten zongen à Berlin, à Berlin.
9 aug. Ingescheept a/b St. Ophir Rott. Lloyd. Sliepen met vader, Afred en andere mijnheer in het van de Ophir. Ik had koorts, volgens de vermakelijke, maar weinig vertrouwen verwekkende scheepsdokter had ik malaria. Dikke mist door Kanaal, grote torpedoboot, 2 onderzeeërs . Eindelijk Rotterdam – 14 dagen na vertrek les Contamines. Van het begin af was de oorlog voortdurend succes voor de Duitse legermacht geweest. België bijna geheel bezet Maubeuge gevallen, gevechten bij St Quentin. Duitsers al dicht bij Parijs. Er wordt gezegd dat de hogere officieren in Nederland pro-Duits zijn, de grote massa van het volk is heftig anti-Duits. Vreselijk wat de Belgen overkomt. Heden verwoest, bevolking vermoord. Vind het lollig dat de Duitsers voor Parijs zijn teruggeslagen. (slag bij de Marne). Maar een complete overwinning voor de Fransen en Engelsen is 't jammer genoeg nog niet.

Tussenvoegsel

In het dagboek van mijn vader heb ik een schoolopstel gevonden van de reis die hij gemaakt heeft van Les Contamines naar Marseille augustus 1914, dat ik hieronder heb afgedrukt.

Schoolopstel September 1914:

Onze terugtocht uit Frankrijk of op weg naar Holland. Een moeilijke reis van 2 aug-14 aug 1914

Hoewel dit een vrij opstel is zal ik in deze reisbeschrijving slechts de pure, zuivere waarheid verkondigen daar anders m'n opstel veel van z' n originaliteit verliest.
We hadden voor deze afgeloopen vacantie een châlet gehoord in Hoog Savoye of tewel Fransch-Zwitserland t/w van den Mont Blanc. Den 20 sten Juli gingen wij daar naar toe en genoten van de eerste vacantiedagen. We oefenden ons flink in 't bergklimmen en maakten al aardige tochtjes van een uur of vijf. Zoo verliepen zeer rustig de eerste weken van de vacantie, toen we plotseling opschrikten door de kranten. Ultimatum van Oostenrijk aan Servië. Dat kon wel ernstig worden maar vast vertrouwende, de mogendheden er voor zouden zorgen niet mee te doen aan de strijd tussen Servië en Oostenrijk Hongarije.. Doch het voortdurend ernstiger na de oorlogsverklaring van Oostenrijk Hongarije aan Servië, wat wij pas de 29ste hoorden (Het was er zeer afgelegen) hoorden we geruchten van een "mobiliseeren van Rusland"etc. etc.

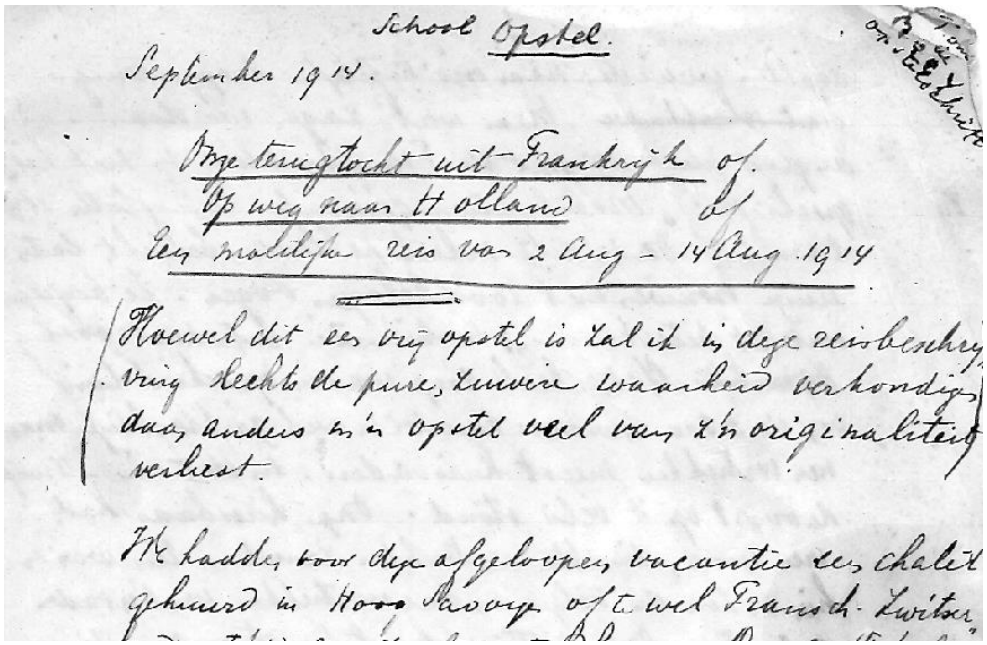

School Opstel.

September 1914.

Onze terugtocht uit Frankrijk of
Op weg naar Holland of
Een moeilijke reis van 2 Aug - 14 Aug 1914

Hoewel dit een vrij opstel is zal ik in deze reisbeschrijving slechts de pure, zuivere waarheid verkondigen, daar anders m'n opstel veel van z'n originaliteit verliest.

We hadden voor deze afgeloopen vacantie een chalet gehuurd in Hoog Savoye of te wel Fransch-Zwitser

Maar de kranten waren nog steeds zeer hoopvol en zoo kwam het, dat toen we 1 Augustus hoog en droog op een 2000 M hooge berg picknickten we er nog niets van vermoeden hoever het al was. Wel vond vader de kranten van 30 juli minder mooi maar we hoopten nog altijd. Omstreeks 4 uur daalden we weder naar ons lieflijke dorpje terug. Maar wat zagen we daar. Een groot plakkaat met de Fransche vlag en met het opschrift: "Mobilisation générale de la flotte et de l'armée". Onder dit onheilspellende bericht zaten eenige vrouwen met roodbeloopen oogen. Ze begrepen wat dit beteekenden " mobilisatie beteekent oorlog". Het gehele dorp was in opschudding van de ongeveer 500 inwoners zouden er wel 90 krachtige mannen vertrekken, meest huisvaders, en dat nu, terwijl de oogst op 't veld staat.

De châlet "Les Lilas" die de familie de Booy heeft gehuurd van de heer Molard in Les Contamines

Onze huisbaas had vier zoons, die alle vertrekken zouden.*) Een was er hier en zou de volgende dag vertrekken van z'n vader en zusters. Onze prettige stemming, die we mee hadden gebracht van die hooge frische lucht van de bergen was er heelemaal uit. Stil zaten we s'avonds aan tafel. En dien zelfde avond zagen we vele mannen voor het laatst misschien hun vrouwen en kinderen. We zagen hier het zoo diep navrante voorspel van den oorlog..... De volgende morgen vroeg reeds vertrokken de mannen. Onze schoenen, die gerepareerd moesten worden, kregen we ongerepareerd terug, de schoenmaker vertrok. Z'n vrouw en 2 aardige gezonde kindertjes van 5-6 jaar achter latend. De bakker vertrok, we konden geen brood meer krijgen, want behalve die eene

bakker die 't brood bakt voor 't kleine hotelletje en sommige inwoners bakt ieder z'n eigen brood. De zusters van onze Mollard Erneste (zoon van den boer van wien wij het huisje huurden) waren troosteloos toen hun broer vertrok.."Ne pleurez pas"zei hij "Je vais pour la France". Zonder een klacht op hun lipjes vertrokken zij Frische mannen nog in de kracht van hunleven."Vive la France"riepen zij en daarna "Vive la Guerre"en opgewonden werd weer de Marseillaise gezongen. Het was een diep aangrijpend gezicht. Hoeveel zullen er terugkomen misschien niet één. Misschien worden ze allen gedood door een enkel schot uit een houwitser. Wat stond ons te doen? Hier blijven en rustig afwachten totdat de oorlog voorbij was. Probeeren om gedurende de oorlog weg te gaan. Dat scheen moeilijk want we waren in Frankrijk en Fransche banknoten zouden wel niet meer gewisseld worden in Zwitserland. Zoo bespraken we onder elkaar allerlei plannen. Maar de groote vraag bleef : "Hoe weg te gaan"? en zouden we weggaan. Het is heel lastig voor iemand er niet bij was zich in zoo'n toestand te denken. Critiek later af is makkelijk maar om in zoo'n geval te kunnen besluiten en - en goed te besluiten. Die besluiteloosheid, die over ons was geslagen was vreeselijk. Nooit zal ik dien dag vergeten. We probeeren maar wat te eten. Half één was 't toen we plotseling hoorden, dat de laatste trein van St Gervais wegging om 4.40. Van dat station waren we nog 14 km verwijderd. In enkele oogenblikken moesten we besluiten wat te doen en instinctief deden we het beste n.l besloten we weg te gaan. We pakten een beetje handbagage in. Ieder zooveel hij dragen kon en vluchten. Vader hoefde gelukkig z'n huisbaas niet te betalen hetgeen we buitengewoon beleefd vonden (Maar 't is ook een Franschman). Zoodat we gelukkig centen genoeg hadden. In het dorp kregen we gelukkige nog een auto te pakken. We laadden er alles in en vertrokken te 1.30. Alles in de grootte wanorde achter latend. 't Eten nog op tafel!!! Gelukkig kwamen we op tijd, maar moesten onderweg nog een benauwd kwartiertje door maken, daar de auto een panne had! Te St Gervais namen we kaartjes voor Marseille. Dit was de eenige manier. Eerst naar Marseille en dan met de boot van de Rotterd. Lloyd. We wachten op de trein en kwamen in één coupé met de Fransche familie waarmee we kennis maakte in ons bergdorpje.

De franse familie Reibell en onze familie in les Contamines. Later zouden we met deze franse familie de treinreis maken naar Marseille

Een mijnheer van 70 jaar gewezen prefect. Z'n vrouw, dochter en zoon (die opgeroepen was voor dienst). Zoodoende was 't een heel gezelschap. In 't geheel 13 personen, 2 hondjes en een kat. Eindelijk vertrok de trein. We merkten nog niets van oorlogstoestand hoewel we wel eenige geruchten hoorden dat den oorlog uitgebroken was. Verder nog eenige sensatie berichten waarin de Franschen (als altijd optimistisch) zeer sterk zijn. De keizer was gewond, de kroonprins gedood, Hamburg platgeschoten, 3 leugens achter mekaar. Om 4.30 gingen we op weg. Het landschap zag er nog zoo vredig uit (dwz geen soldaat in in 't zicht) en iedereen was nog zoo kalm, dat we het haast jammer vonden. Zoo werd het avond. Nu kwamen we al meer in de

bewoonde wereld. Overal soldaten langs de trein en er werd druk gewuifd met zakdoeken.10 uur. We dommelen al een beetje toen we plotseling wakker schrikten. "Tout le monde descend".En dan pêle mêle alles uit de trein gesmeten in een andere trein overstappen. Of je mee kwam of niet - gaf niets. Chacun pour soi Menschen levens telden niet meer. Een vreeselijk dringen door het nauwe stationnetje gaf aanleiding tot onze angst elkaar kwijt te raken. We hielden elkaar vast en zoo kwamen we gelukkig in de 2de trein. Dit gevaarlijke spelletje van overstappen herhaalden zich 2-3 keer. Nog verwondert 't me, dat we geen bagage kwijt raakte. Omstreeks 12 uur kwamen we te Lyon aan. En vandaar begon pas de echte misère. We moesten daar een trein naar Marseille zien te krijgen. Langzaam stroomde de overvolle trein in het station. Nu merken we pas de ernst van den toestand. Honderden soldaten liepen door 't station. Duizenden reservisten stapten uit onze trein. Een dringen - neen maar - onbeschrijfelijk. Een geschreeuw en gejoel, gezing van "Allons enfants etc" en enthousiasme zonder eind. Nu was het de boodschap elkaar niet kwijt te raken en een trein naar Marseille te vinden, dus maar wat hoorden we nu " Plus des trains. "Alleen voor militairen". Daar stonden we nu -ongelukkig hoopje Hollanders tussen die opgewonden zee van Franschen. In zulke oogenblikken voel je meer dan ooit wat een innige band je met je vaderland verbindt.
Wij verlangen naar ons Holland we wilden we moesten weg, we zouden gek worden als de hier bleven. En nu - nu konden we niet. Besluiteloos en gedrukt en angstig gestemd drongen we door 't station. Overal lagen zouaven, matrozen en soldaten te slapen. 't Leek soms wel een slagveld. Eindelijk stonden we op 't stationsplein. Vol lag 't daar met soldaten die sliepen op de steenen. Wel duizend. Wat nu -- Wat nu doen? Wat moesten wij ongelukkig hoopje vreemdelingen nu doen? In vredesnaam maar naar een hotel en morgen zien of we de Rhône niet konden afzakken of zooiets dergelijks. We zochten naar een hotel, maat nu hoorden we, dat dit stampvol was en we onmogelijk konden worden opgenomen. Weer de vraag, wat nu? We waren te moe om door Lyon te loopen en naar een hotel te zoeken. Dit 't eenige wat ons overbleef was dan maar op 't trottoir te gaan slapen: Moeder, Vader, broer en zusje. Monsieur le Préfect, madame le Préfècte, hun zoon, dochter en hun 2 dienstboden, 2 hondjes en 1 kat. Een reuzemal gezicht, niettegenstaande de ernstige toestand. Op een bank vlak bij ons zaten 4 Fransche dames, die met hun hoofd in de handen de nacht rechtopzittend wilde doorbrengen. Eindelijk vroegen ze Vader of 't geoorloofd was hier op 't trottoir te gaan liggen! en deden zoals wij. Die kaffers van het hotel kwamen nog eenige keeren voorbij en fluisteren "Il y a des dames aussi". Een galante officier bood z'n cape mevrouw Reibell aan, zonder te weten of hij 'm terug zou krijgen. Zoo sliepen we dan dien gedenkwaardigen nacht op het trottoir te Lyon, met het geruste gevoel, dat wij bij het duurste hotel sliepen! Na eenige minuten sliep ik niettegenstaande ik m'n hoofd gevleid (!) lag op een bonkige handtasch. Behalve Moeder en de préfect heeft de heele pan geslapen! Maar tot 4 uur in den ochtend slechts. De prefekt liep een beetje op en neer. " faisant ses cent pas" en bemerkte toen een man met brieven. Hij vroeg hem dus of er een trein was aangekomen en waar naar toe. Naar Marseille alleen maar militairen. "Maar misschien zullen ze je niet tegenhouden ". Dit was reeds genoeg en onmiddellijk werden we gewekt en kregen bevel alles bij mekaar te pakken. Die deden we en zoo holden we in de reeds klaar staande trein, onderweg had ik het ongeluk " Ja Ja" te brullen hetwelk een onbeschrijfelijk tumult teweeg bracht onder de half slapende waken reservisten . Gelukkig werden we niet vermoord , hoewel ze dachten dat we Moffen - neem me niet kwalijk - Duitschers waren. We kwamen in den trein, plaats om te zitten was er niet, doch een Franschman zal geen vrouw laten staan en maakte plaats voor de dames, hoewel we in 't geheel geen recht op plaats in dien trein hadden. De prefect zei echter "J'ai le droit d'entrer" en op vader wijzend "Ce monsieur a une position officielle". Niettegenstaande die "position officielle" werd voor ons geen plaats gemaakt en zaten we met hoog opgetrokken knieën in de corridor op onze bagage. Tot 5 uur zaten we in spanning of we nog uit de trein zouden worden gesmeten of niet maar gelukkig eindelijk ging ie! We keken nog naar het trottoir waar we geslapen hadden. De Fransche dames lagen er nog. Langzamerhand ontwaakten de reservisten en wreven hun oogen uit. Een lange fluit en nog een en zonder schok vertrekt de

overvolle trein. En nu begonnen we een reis- neen een reis zoals ik er nog nooit eentje gemaakt heb. Vreeselijk was het. De eerste 4 uur van de reis waren nog uit te houden. Buiten Lyon zagen we een prachtige zonsopkomst. Honderden ja duizenden soldaten kwamen ons voorbij. À Berlin à Berlin riepen ze. À bas les Pruissiens. Arme kerels hoe werden hun illusies de eerste maanden tegengesproken. Ik kijk over de goudgeele velden waren het koren in z'n volle rijpheid staat; naar den opkomenden zon. Een groepje soldaten marcheert naar de richting van Lyon en het "Allons enfants de la patrie la jour de gloire est arrivée" hoor ik hun zingen. Zou dit de dag van glorie voor Frankrijk worden Zal als de opkomende zon Frankrijks's macht weer rijzen en wraak nemen voor 1870? Ik werd ontroerd, toen ik zag die wegtrekkende vurig opgewonden Fransche soldaten. Voor hun vaderland. Neen , 't is niet voor niets, dat de Champagne uit Frankrijk komt en het bier de Duitsche volksdrank is. Hun karakter wordt er door geteekend. De opgewonden Fransche soldaat en de haast machineachtige, emotielooze Pruissische militair. M'n opstel moge wat weinig neutraal zijn, dus wat pro Fransch, doch ieder heeft z'n gevoelens en zoo ik ook de mijnen en die werden nog sterker toen ik deze mobilisatie dagen in Frankrijk doorgemaakt had. Verder - verder boemelde de trein. Telkens hielden we weer stil bij een stationnetje, dan wachten we een half uur, dan weer drie kwartier. Reservisten kwamen in onze trein die zodoende meer en meer vol werd. Het werd zelfs zoó vol dat sommige menschen eigenaardige zitplaatsen kozen. Hiervan een vrijkomische avontuur dat vader had. Bij Avignon toen hij uit de trein stapte om water te halen. Na eenige moeite gelukte het hem eenige flesschen vol menthe te krijgen, die vrouwen voor de soldaten klaarmaakten. Dit duurde eenige tijd en zoo gebeurde het dat vader nog op 't perron stond toen de trein al in beweging was. Vlug sprong hij in de eerste de beste wagen en kwam zoodoend terecht in de "W.C." waar tot z'n verbazing en schrik - een dame op zat. Hij maakte mines om vlug weer terug te treden, doch toen hij zag, dat de dame doodkalm bleef zitten merkte hij, dat ze het instrument uitgezocht had als zitplaats ! Onze reisgenooten waren meestal opgeroepen grond en mijnwerkers doch ook waren er eenige soldaten. Een van hun was een zeer ontwikkelde jonge man. Etienne Leroux heette hij. Hij was mecanicien en had de laatste weken, de oorlog aanziende komen, 20 uur per dag gewerkt om z'n vrouw en kindje niet zonder geld achter te laten. Hij wees ons 't portret van z'n eenigste kindje, van het huisje waar hij zoo gelukkig woonde met z'n vrouw en dikke tranen biggelden over z'n wagen. Altijd altijd door weer dat vreeselijke spook van den oorlog. Ze gingen vol vertrouwen den oorlog tegemoet. Het vertrouwen in de Russen leek haast naiëf. "Als we 't maar een maand kunnen uithouden" zeiden ze komen de Russen ons te hulp". Ook op generaal Joffre hadden ze 't grootste vertrouwen. Als er weer een trein met militairen voorbij kwam, die naar 't front gingen en vreeselijk " à Berlin" riepen en "`a bas les chiens allemands "deden ze niet nee.. "Ils ont raison" zeiden ze. Tot 12 uur s'middags was ik bij me volle bewustzijn en herinner ik nu nog alles , wat er gebeurde,. Doch daarna 't werd voortdurend erger. Hoe zuidelijker we kwamen des te warmer was 't. En dat in die stampvolle trein. Het was haast om te stikken. Eten hadden we niet. Gelukkig alleen van tijd tot tijd een weinig lauw water. Soms had ik even 't geluk om recht uit op de grond te kunnen liggen, maar dat was slechts kort. Ik stond uren en dat was met m'n knieën hoog opgetrokken in een nauwe zijgang. O wat beginnen de knieën pijn te doen! En dat met die warmte, met die angst die je had of je terug zou komen in Holland en wat er daar gebeurde..."Neen 't was vreeselijk. Ik herinner me nog Orange gezien te hebben waar de Oranjes een bezitting hadden. Ik vond het opmerkelijk, dat de huizen er werkelijk een oranje tint hebben. Alles is trouwens roodgeel gebrand door dien fellen zon. Verder maar weer - verder . 3 uur was't. We waren al 24 onderweg. Flauw zie ik nog Arles voor me met in de verte Oud Romeinsche amphitheater.---- De reis werd voortdurend vreeselijker. Eindelijk zagen we de middellandsche zee en een zeewind woei ons al verfrisschend tegemoet. Nog enkele uren waren we te Marseille. Omstreeks 6 uur s'middags. Dood, doodmoe waren we. We konden niet meer. We hadden er dus ongeveer 28 uur over gedaan om van Hoog Savoye naar Marseille te komen. We liepen ja sukkelden haast met onze bagage die er met dat alles niet frisscher op was geworden uit het station. We zagen de laatste trein voor Venetië vertrekken. Een helsch lawaai. Soldaten liepen er

langs en roepen Le dernier train pour Venice. Een Italiaansche dame die er zeer netjes uitzag met haar man wilde er ook nog in, doch zij deinsde terug toen zij zag dat er nauwelijks plaatst was om te staan, haar man duwde haar er echter in. C'est notre dernière chance. Ik kan me begrijpen, hoe er kinderen zijn gestorven in treinen, die eerste mobilisatie dagen en ik verwonder me erover, dat m'n zusje van een jaar of 9 het er zoo goed heeft afgebracht.

Rue de la Cannebière in Marseille; 4 augustus 1914

Wel droomde ze in de trein hard op maar dat was dan ook alles. Moeder had verschrikkelijke hoofdpijn en vader; Alfed en ik waren eigenlijk de eenige die nog iets konden doen, hoewel ik me nog nooit zoo moe, en vies gevoeld heb. Onmiddellijk gingen we in de stations restauratie en aten, ja en hoe aten we. Ik verzeker je, dat ik honger had na 24 uur vasten!! Ik at niet doch, met permissie, ik vrat. We zochten onmiddellijk een hotel op en ik waschte me een beetje, zoo goed en zoo kwaad als 't ging. Het vuile water had een kleurtje, dat veel aan zwart deed denken. Ik zou niet graag weer de kleeren willen aantrekken, die ik toen uitdeed! Moeder en vader gingen s'avonds nog naar de Hollandsche consul maar wij gingen onmiddellijk naar kooi en sliepen ongeveer 12 uur achter mekaar. Niettegenstaande helsch lawaai dat er op straat gaande was. Treinen floten onophoudelijk. Telkens hoorde je weer Fransche soldaten die in maat "à Berlin"riepen. Een gejoel, geschreeuw en een Marseillaise gebrul zonder eind. Toch sliep ik dadelijk in en droomde van vreselijk dingen.
Hiermee zal ik het eerste helft van m'n opstel eindigen, want anders wordt 't eenigzins lang. 't Jammer, dat de tweede helft er niet meteen bij kon, want dat hoort er bij. Het ergste van de ellende die nog in Marseille volgde en wat we daarna meemaakte waren ook niet zeer rustig. En dan over zee terug. Doch daarover meer de 2e keer.
(Onder aan het opstel staat met blauw potlood een 8 geschreven, waarmee ik aanneem dat hij een acht er voor heeft gekregen).
Einde opstel van Tom de Booy, oud ruim 16 1/2 jaar.*(Het tweede deel heb ik niet in zijn dagboek teruggevonden).*

Zijn vader heeft de verdere terugreis van Marseille naar Holland in een artikel van het Algemeen Handelsblad vastgelegd, dat hierna volgt
De consul waarschuwde ons vooral niet Hollandsch te spreken op straat, daar 't "ja" de mensen zou doen denken dat we Duitsers waren en dat dat niet ongevaarlijk was op dit oogenblik. Wij moesten vijf dagen te Marseille blijven, wachtende op de Ophir van de Rotterdamsche Lloyd, die ons naar huis zou brengen. Het duurde een paar dagen voordat wij gewend waren aan de groote drukte op straat. Het contrast met ons vredige dorpje in de bergen was dan ook wel zeer groot. We zagen winkels waar alles kort en klein was geslagen omdat de eigenaar een Oostenrijker was,

we hoorden van een aanval van het volk op een der grote hotels, omdat er een blonde dame op het balkon had gestaan. Dit alles deed ons de noodzakelijkheid inzien onze moedertaal met het gevaarlijke ja, ja zoo min mogelijk te gebruiken, maar liever Fransch of Engelsch te spreken. We ontvloden meestal die drukke, maar mooie, met platanen begroeide avenues en gingen naar de Corniche waar het rustig en vredig was en baadden er in die heerlijke blauwe zee.

Alfred en Olga langs de Corniche in Marseille

Maar 's avonds in ons hotel was de drukte niet te ontgaan. Dan klonk weer het fluiten der troepentreinen en het gezang der Marseillaise den heelen nacht door. Uit de stad drong soms tot ons door het rhythmische geroep "à Berlin, à Berlin", van groote troepen soldaten door de straten trekkend of het geschreeuw van een menigte, die winkels bestormde, waar men den prijs der levensmiddelen hoog had opgedreven. Eindelijk, Zaterdag 8 augustus, was de dag aangebroken waarop wij Marseille zouden kunnen verlaten. Wij waren te 7 uur 's morgens aan de kade toen de "Ophir" binnenkwam en een gevoel van rust kwam over ons toen wij aan boord waren onder de oude driekleur.

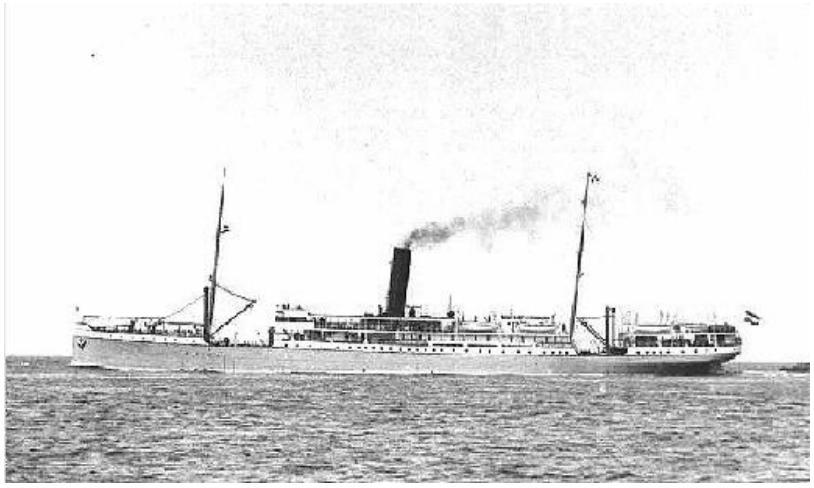

Het mailschip Ophir van de Rotterdamsche Lloyd, waarmee we van Marseille naar Rotterdam zijn gevaren

De "Ophir" was vol voordat zij te Marseille kwam en zij die voornemens waren geweest over land naar Holland te reizen bleven aan boord. Gezagvoerder en officieren hadden al het mogelijke gedaan om de passagiers die te Marseille aan boord zouden komen, zoo goed mogelijk te logeeren. Want wij waren niet de eenigen die gestrand waren te Marseille. De officieren hadden hun badkamer afgestaan, een plank was op het bad gelegd en zoo was een hut gemaakt. In de

kinderkamer lagen lange gebaarde mannen op den grond, een groote hut was in zee door den handigen timmerman in elkander gezet en er waren ook passagiers 1e klasse, die zich moesten vergenoegen met een 3de klasse hut. Wij namen alleen Hollanders aan boord, ter vermijding van moeilijkheden. Maar we hadden toch een klein Duitschertje aan boord, een jongetje van zes jaar, die door zijn vader naar Europa was gezonden voor de opvoeding. Hij reisde alleen. "Ik ben Duitscher" zei hij met z'n eigenaardigen scherp geaccentueerden Indischen tongval. "Als ik Franschman zie, ik schop in zijn gezicht of ik bijt in zijn voeten". Het was hem een pak van het hart toen een Engelsche kruiser ons had laten passeeren. Met een gelukkig gezicht zei hij: "Kommandant heeft gezegd alles Hollanders, maar niet gedacht aan mij, gelukkig, anders ik krijgsgevangen". Des morgens van den 14den waren wij bij Beachy-head. Daarop volgde Dungeness - de hoek van de Singels van onze voorvaders - met zijn vuurtoren en zijn reddingboot, klaar staande op een helling. Maar geen Hollandsche loodsbooten in zicht. We zouden hier geen loods krijgen, als gewoonlijk, doch eerst bij den Waterweg. Hoe trof mij de groote leegte in het anders zoo drukke Kanaal. Vroeger telde ik hier herhaaldelijk 100 schepen en hoe gering was het aantal. Het was mooi weder geworden, wij naderden de kust bij South Foreland. Wij zagen daar schepen op het water, schepen onder water en een schip in de lucht, namelijk torpedojagers, een kruiser, onderzeebooten en een bestuurbaren ballon. Daar gingen vlaggeseinen naar boven, we kregen order onzen weg te nemen tusschen de uitgestrekte Goodwin Sands met zijn wrakken en de Engelsche kust. Wederom werden we geïnspecteerd, ditmaal door een sleepbootje in dienst van de Marine. Ongeveer op den middag waren wij het lichtschip benoorden de Goodwin Sands gepasseerd en konden koers zetten op den Waterweg. We werden verder niet gestoord, ook gelukkig niet door mijnen. Ik had benoorden de Goodwin Sands een aantal trawlers gezien en vernam nu, dat ze naar mijnen vischten. De loods van den Waterweg werd overstelpt met vragen. "Is bankpapier geldig?" vroeg men hem herhaaldelijk. "Ja," zei hij, maar je moet tienmaal over je kop duikelen voor ze een muntje voor je wisselen". Zoo kwamen wij dan te 10 uur 's avonds te Rotterdam
Einde artikel van Han de Booy

---

*) Hierna volgt een kort uittreksel en vertaling van de brieven die de heer Molard (de huisbaas van de Chalet die de familie de Booy van hem had gehuurd) aan mijn grootvader Han de Booy heeft gestuurd in de jaren 1914-1915

17 november 1914. De twee oudste zoons zijn aan het front in het noorden sinds eind september ondanks dat ze veel aan gevechten hebben meegedaan zijn voor het moment gespaard. Onze zoon Albert zit gevangen in Duitsland sinds 27 augustus.
7 april 1915 In de hoop u goed nieuws te geven over mijn in oorlog zijnde zonen, moet ik U helaas mededelen dat we van mijn zoon Ernest, die verdwenen is sinds augustus, het officiële bericht hebben ontvangen dat hij op het slagveld in de Vogezen dodelijk is getroffen door een kogel in zijn voorhoofd.
26 november 1915 In deze brief verhaalt de heer Molard dat zijn oudste zoon nog in leven is. Zijn zoon Albert zit nog steeds in Duitsland en dat behalve zijn zoon Ernest ook nog zijn jongste zoon is gesneuveld met een kogel in zijn hart in de slag van 25 september 1915 in de Champagne. (Noord Frankrijk). Zijn zwager is ernstig gewond in de maand april en mist de helft van zijn arm en heeft een verbrijzelde kaak.
Hieronder is de tweede bladzijde van deze brief met dit schokkende nieuws afgedrukt.

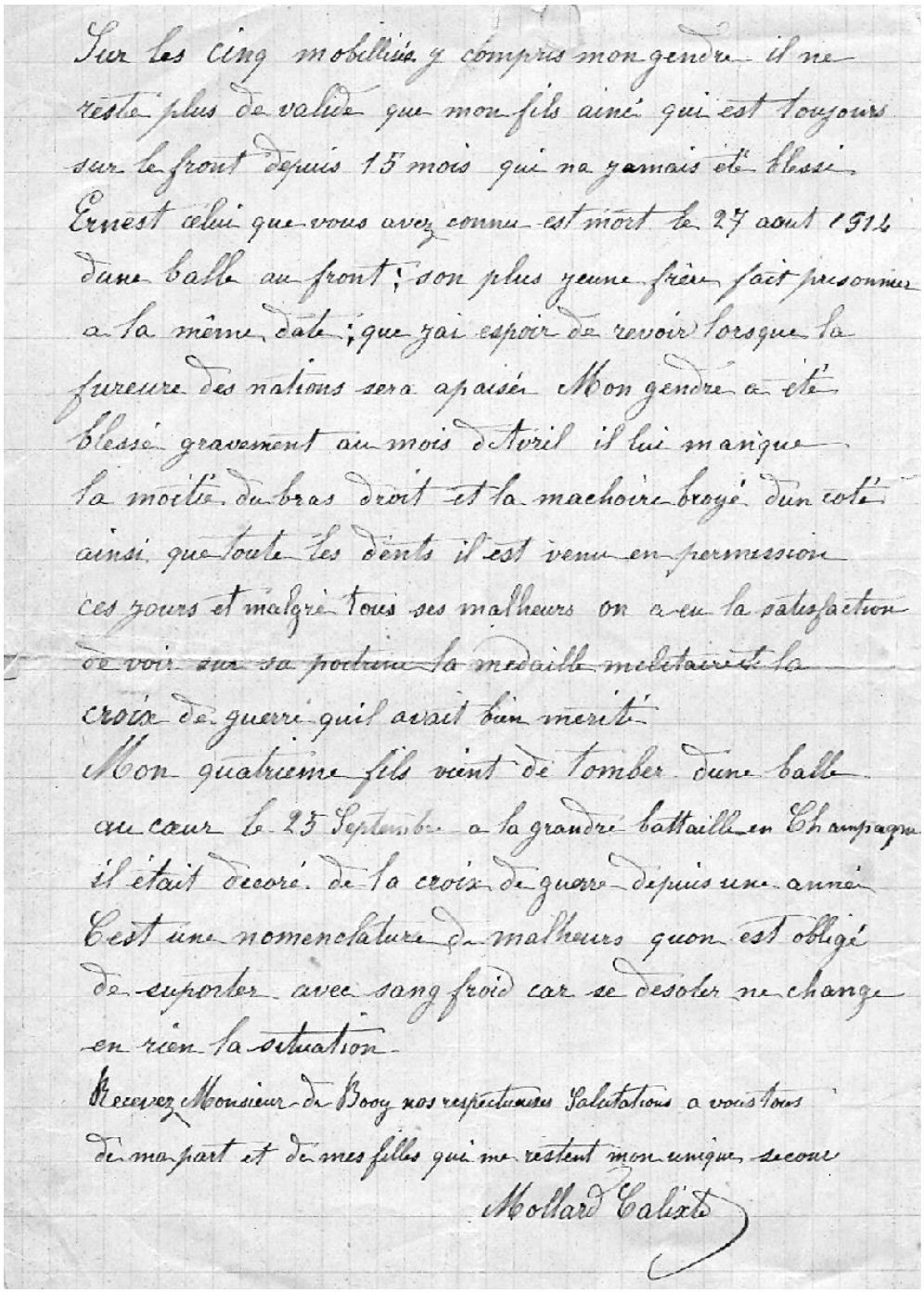

Sur les cinq mobilisés y compris mon gendre il ne reste plus de valide que mon fils aîné qui est toujours sur le front depuis 15 mois qui n'a jamais été blessé. Ernest celui que vous avez connu est mort le 27 août 1914 d'une balle au front ; son plus jeune frère fait prisonnier à la même date ; que j'ai espoir de revoir lorsque la fureur des nations sera apaisée. Mon gendre a été blessé gravement au mois d'Avril il lui manque la moitié du bras droit et la mâchoire broyé d'un côté ainsi que toute les dents il est venu en permission ces jours et malgré tous ses malheurs on a eu la satisfaction de voir sur sa poitrine la médaille militaire et la croix de guerre qu'il avait bien mérité.
Mon quatrième fils vient de tomber d'une balle au cœur le 25 Septembre à la grandre bataille en Champagne il était décoré de la croix de guare depuis une année. C'est une nomenclature de malheurs quon est obligé de supporter avec sang froid car se désoler ne change en rien la situation.
Recevez Monsieur de Booy nos respectueuses Salutations à vous tous de ma part et de mes filles qui me restent mon unique secours
Mollard Calixte

Les Contamines.26 November 1915. Tweede bladzijde van de brief van de heer Molard aan de heer de Booy

Dat deze reis van mijn vader een blijvende indruk op hem en mij zelf heeft gemaakt, volgen hier enkele voorbeelden en foto;s die dit goed illustreren
Augustus 1923 Huwelijksreis van Tom en Ot de Booy-Gooszen
De dramatische vakantie in augustus 1914 met zijn ouders in Les Contamines heeft mijn vader daarna sterk bezig gehouden. Dit blijkt uit het feit dat hij tijdens zijn huwelijksreis in Les Contamines heeft gekampeerd in een klein tentje. Hetgeen echter niet bepaald door zijn net getrouwde vrouw werd gewaardeerd.

Tom de Booy tijdens zijn huwelijksreis in Les Contamines in augustus 1923

Augustus 1939 Uit het dagboek van Tom de Booij jr

Met mijn vader een wandeltocht gemaakt naar het bergdorpje Contamines aan de andere kant van de Mont Blanc. Mijn vader wou er naar toe omdat hij in 1914 met zijn ouders er was geweest. Ze zijn toen overhaast vertrokken in verband met het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog. Ze moesten via Marseille naar Nederland reizen. Via een col hebben we in een oud huisje eerst geslapen en daarna ons tentje opgezet bij Contamines. Het is begin augustus. Er zijn Alpenjagers bezig met oefeningen. Ze zeggen tegen ons de onheilspellende woorden. " La Guerre commencera bientôt".We zijn daarom ook hals over kop naar Nederland teruggekeerd net voor het begin van de Tweede Wereldoorlog op 1 september 1939.

Monument voor de gevallenen Eerste Wereldoorlog 1914-1918. Opname augustus 1939 vlak voor begin Tweede Wereldoorlog

September 2001

In de dramatische verlopen septemberdagen 2001 - de ineenstorting van de Twin Towers van New York op 11 september - bezoeken mijn vrouw en ik Les Contamines. We gaan naar het

monument voor de oorlogsslachtoffers. Nu waren de namen van de Tweede Wereldoorlog - sinds mijn laatste bezoek in 1939 - er bij gekomen.

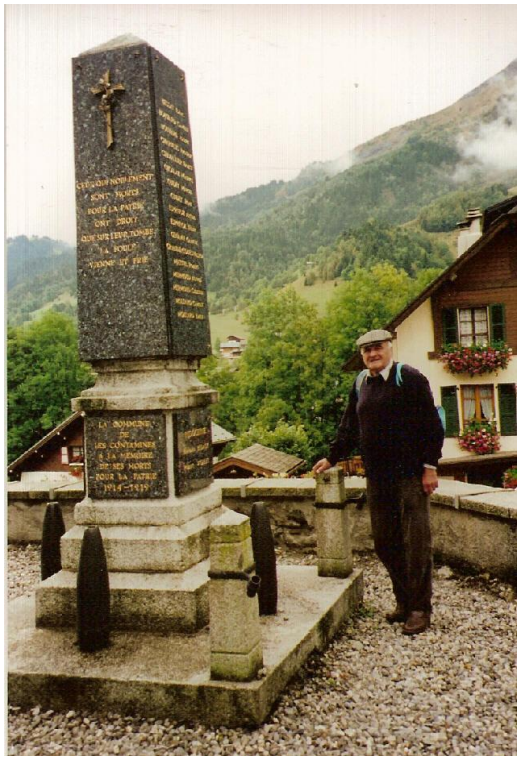

Monument voor gevallenen 1e en 2e wereldoorlog opname september 2001

Einde van het tussenvoegsel

Vervolg dagboek Tom de Booy:

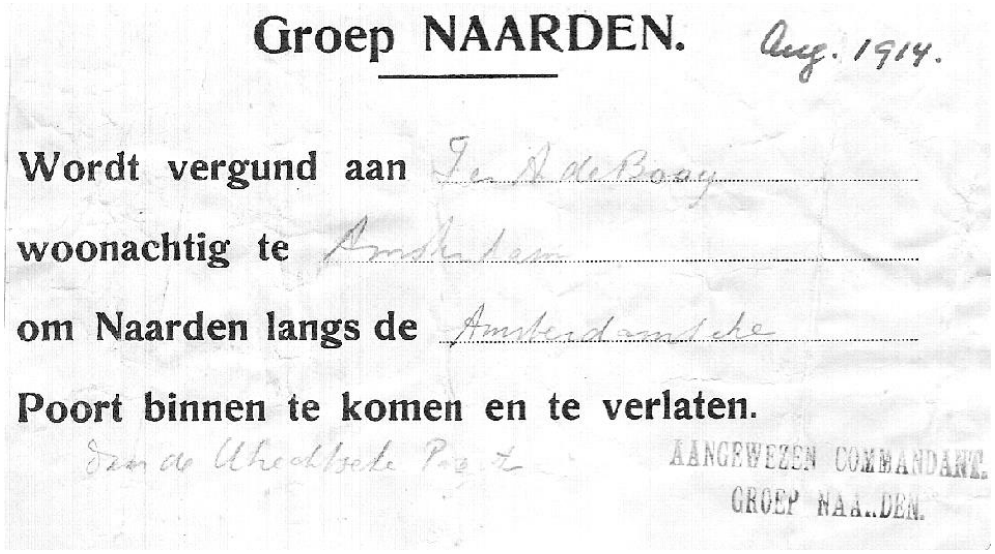

Groep NAARDEN. Aug. 1914.

Wordt vergund aan Jan A. de Booy

woonachtig te Amsterdam

om Naarden langs de Amsterdamsche

Poort binnen te komen en te verlaten.

Jan de Utrechtsche Poort

AANGEWEZEN COMMANDANT.
GROEP NAARDEN.

Vergunning voor Tom en Alfred de Booy om van Amsterdam naar Drafna in Naarden te komen in 1914

Ik ben verliefd op Jo Ophorst. Zij heeft niet die preutserige, aanstelligerheid , die sommige bakvissen van haar stand hebben. Ze is niet mooi maar ziet er aardig uit en is lief. Toch een mal ding om verliefd te zijn. Toen ik zaterdag naar Witzand vertrok, had ik helemaal geen plan

verliefd te worden , hoewel ik het ergste vreesde. Maar zaterdag en zondag hebben we het heus gedaan. Ze droomde dat ik haar leven redde en de hele flauwe kul meer. Toch geloof ik dat ze me wel aardig vindt. Vreselijk en toch heerlijk is het om verliefd te zijn. Je denkt er voortdurend aan en je hart klopt meer enz. Morgen ga ik mij de weelde permitteren langs haar huis te fietsen. Stadhouderskade 151. Ik vind haar geen bovenmenselijk wezen, ik vind haar gewoon heel aardig, eenvoudig en daarom hou ik zo bar veel van haar.

Parva 24 september 1914. Achterste rij geheel rechts Jo Ophorst

De jeugdige liefde van Tom en Jo

Tennisbaan Witzand Heentie, Mary, Jo. 23 september 1914

Uit dagboek van zijn vader over het jaar 1914

3 november. Zondag 1 nov. naar Ds. Kuiper met Tom, die uit zichzelf voorstelde mede te gaan. Hilda erg trots. Het was een mooie preek. Spreuken 23 vs 23. Koop de waarheid maar verkoop ze niet. Het is goed in deze dagen naar de kerk te gaan.

Tom op zeilboot in 1914

14 dec. Gisteren zondag, 's morgens naar de kerk met Hilda, Tom en Alfred, een buitengewone gebeurtenis. De jongens hadden dus tot mijn vreugde geen padvinden. Ik vind veel goeds in het padvinden, maar het moet de kinderen niet van het tehuis afkerig maken. Ik had een lang onderhoud met Herbschleb, 1e Const. Huygensstraat 62, op Donderdagavond. Hij is een goede jongen, verkeert blijkbaar in de mening dat jongens die in de troep goed werken, ook tehuis in de huishouding vrijwillig en vrolijk medehelpen. Dit is niet het geval. Wij hebben bijna geen hulp van de jongens. Ik wijt dit aan de Burgerschool
December. Naar ons huis de Sparren

Landhuis van de familie de Booy : 'de Sparren'

De Sparren. v.l.n.r Laurens Boissevain, Nepo van Tienhoven, Mary en Charlie Boissevain , Jo Ophorst, 30 december 1914

1915 Geen dagboeken over eind 1914 en 't jaar 1915. In 1915 4e klas HBS ging het slecht. Haalde 't niet en bleef zitten met 9 onvoldoendes. Zomer 1915 De Koog Texel eiland omgewandeld 60 km in 14 uur. Ongeluk Freddy van Hall, die achter op motorfiets Maurits van Eeghen zat en t.g.v. zware kwetsuren overleed. Had kort te voren nog te Hattum gelogeerd. Kerstmis 1915 weer in de Koog.

Graf van Freddie van Hall

Uit dagboek van zijn vader over het jaar 1915:
Vrijdag 1 januari, nieuwjaar. Ik wandel met Tom over de heide naar Parva en spreek met hem over z'n toekomst. Wijs hem op andere betrekkingen dan de Marine. Maar hij is vastbesloten zegt hij, om in de Marine te gaan. Ik wou maar dat hij vastbesloten was tot iets anders.
6 febr. Vandaag komen de rapporten van de jongens. Tom lelijk. Alfred mooi. Ik denk dat Tom wel zal blijven zitten.

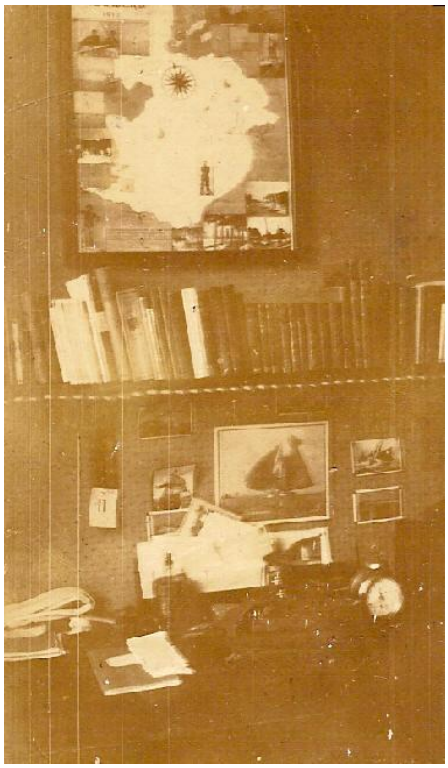

Werkkamer Tom 1915

4e klasse HBS-B 1914-1915. Leraar Boeye (wiskunde) in het midden. Tom achterste rij derde van links

Links: Tom als mijnwerker, Staatsmijn Wilhelmina april 1915. Rechts: 19 mei 1915 hemelvaartdag. V.l.n.r. Tom. Moeder Hilda, Alfred

Links: De zeilboot de' Musch' op Zwarte Water 19 juli 1915. Rechts: Familie de Booy op reis naar Texel. V.l.n.r. Alfred, Olga, Vader Han , Moeder Hilda

Vader de Booy als commandant van Texel juli 1915

29 sept. In de laatste dagen valt een overwinning van de Geallieerden te boeken, terwijl ook de Russen het de laatste tijd veel beter hebben gemaakt. Er zijn zowel West als Oost vele duizenden Duitsers gevangen gemaakt.
13 oct. Oorlog - beroerd! Duitsers en Oostenrijkers vallen Servië binnen. Bulgarije ook. Engeland en Frankrijk troepen geland te Saloniki. Griekenland weifelend. Roemenië
25 dec Texel

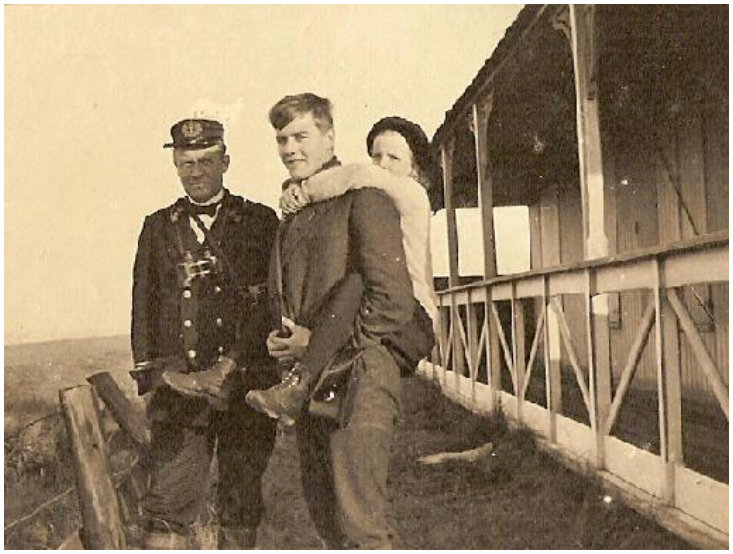

Vader Han, Tom en zuster Olga voor het paviljoen, het huis van de commandant van Texel

1916
4 jan bericht van paal 9 Texel mijn aangespoeld bij paal 10 Lt.t.z. Quispel kwam uit den Helder vertelde bijzonder interessante dingen over mijnen. Hij zei de Marine is een mooi vak, maar je moet niet te jong trouwen, zeg. Moeder zei: daar denken de jongens lang niet aan, ze zijn geloof ik , van plan nooit te trouwen. Olga was enfant terrible en zei: Ik geloof , dat Tom d'r anders wel aan denkt, zo'n beetje. Ik stotter, krijg een kleur en zeg "idioot, zwam niet. "
Op weg naar paal 10 zag Alfred een mijn in de branding, lag zwaar te rammelen. Achter duinen geschuild. Quispel controleerde of mijn veilig was. Dat was zo. Toen met zwaar touw de duinen opgetrokken.

Op weg naar paal 10. v.l.n.r. Vader Han, Tom, Olga, Luitenant ter Zee Quispel

6 januari bericht post 9, dat onderzeeboot vlak voor de kust heen en weer vaart. waarschijnlijk zinkende. Grote opwinding, den Helder opgebeld. Torpedoboten uit en Noord Barbant. Dit

schip o/z boot op en nam 35 man over van de Britse o/z E17 de E 17 zonk Een kustwachter van Koog die vroeger op lichtschip had gediend had reeds gezegd : "ik lucht een onderzeeër ". Hij rook de olie.

Luitenant ter Zee Quispel onderzoekt een Engelse mijn 3e soort. Toeschouwers Tom en zijn vader

6 januari Vader was eerst van plan met de ket van Daalder naar post 9 te rijden. Vertrok onder vrolijkheid groep station Kustwacht , maar kwam spoedig terug.

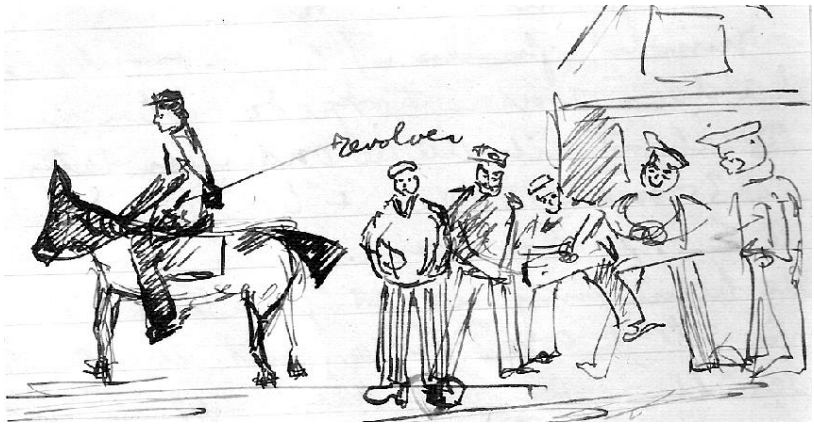

Tekening van Tom : zijn vader vertrekt onder het gelach van de groep Kustwacht op Texel

Paviljoen hotel Juliana waar zijn vader woonde als commandant van Texel

Het huis van de familie de Booy te Koog,Texel

7 jan Vertrekken naar Amsterdam te Helder koffiedrinken bij de Gooszens. Ottie en Mary zijn mooie aardige meisjes geworden. Te Amsterdam versieren patrouille stand fancy fair troep I
8 januari Mooie tentoonstelling op padvindersgebied er kwamen veel mensen
9 jan verkocht ik alle niet verkochte voorwerpen. Nam grote rommel en trommelden als bij elkaar. Na 20 min alles uitverkocht. Had met schreeuwen voor f 45,- verkocht. Generaal Ophorst en burgemeester Tellegen kwam ook en de eerste kocht een lijstje in onze stand. Hij herkende mij, zeker van de kiekjes van Jo's. 's-Avonds diner Parkzicht van ouders patrouilleleden, patr. leiders, ass. patr. leiders Ik sprak ook men vond het nogal aardig inkomsten fancy fair f 900, netto f 450,-
11 jan. Zie aunt Nan (vrouw van Eugen) Wat een lieve tante is dat. Er gaat een grote bekoring van haar uit . Grootvader is, geloof ik, geweldig verliefd op haar. Granny vindt dat niet zo grappig, dat kan je wel merken.
14 jan grote overstromingen in Noord Holland dijkbreuken geweldige tramp Anna Paulowna polder ook onder water. Op Marken zijn 16 mensen verdronken.

Overstromingsramp Noord Holland. Twee foto's van Marken. (De ramp versnelde de besluitvorming over de afsluiting van de Zuiderzee. Het plan daarvoor kwam van ir. C. Lely en was in 1913 door koningin Wilhelmina

in de troonrede gelanceerd. Door de Eerste Wereldoorlog liep het plan vertraging op. Op 13 juni 1918 werd het wetsontwerp aangenomen om de Zuiderzee af te sluiten en droog te maken. Op 28 mei 1932 was de afsluitdijk klaar en kon een begin worden gemaakt met de inpoldering).

Vader Han leest De Telegraaf voor de berichten over de watersnood van januari 1916

16 januari per sleepboot naar Marken Oom Alfred gehuurd voor verslaggevers Alg.Hbld. Toestand op Marken vreselijk Ik wist niet , dat er zoveel ellende kon bestaan.
17 jan hoge koorts ziek tot 26 januari. Moeder naar Texel . Ik word ondergebracht bij de Delprat's.
29 januari. Concertgebouw 4e van Mahler. Heerlijk om naar te luisteren. Je droomt zelf mee en raakt in diepe overpeinzing, De beslommeringen van de dag gaan voorbij als niets en bij het heerlijk genieten van deze muziek. Toen aan 't slot de heldere frisse stem, van de blinde Riek Frank; zoals Jo me schreef , welk een genot moet het voor haar zijn- nu ze zoveel moet missen - zo te kunnen zingen. Ik genoot geweldig die middag. Gegeten bij vader en Moeder van Daan Delprat. Daan's moeder (Reynvaan) wat zwaar op de hand, ze gelooft elk grapje, dat je vertelt. Bar geslaagde avond.
1 februari gedroomd van Jo en schaatsenrijden. Bijna in bijt gevallen. Schreef brief aan Maurits van Eeghen, die in huis van bewaring zit (14 dagen hechtenis ongeluk motorfiets Freddy van Hall). Arme jongen.
Zeppelin L19 verongelukt. Een trawler schipper (Engels) vond de zinkende zeppelin, maar nam de bemanning niet over.
3 febr vertrek van de Delprat's. Helaas, want ik had 't heerlijk op de Valeriustraat bij ze en ik verlang al naar 25 maart als moeder weer naar Texel gaat , want dan ga ik er weer logeren. Onze rapporten, ik had geen onvoldoenden, dat geeft hoop.
16 februari. Grote fuif in 'Meisjes school 'du Croo voor watersnood. Jo was er ook en zag er schattig uit, 6 toverlantaarnplaatsjes van foto's, die ik te Marken nam, werden vertoond. Zat heel gezellig naast Nepo van Tienhoven en Nelleke van Hall, die ik heel aardig vind. Heel wat aardiger

dan Heentie en Mary, dat scheelt stukken. Er was ook een sluier dans waar Jo aan meedeed. Ze deed 't bar gracieus. enorm schattig zoals ze er uitzag.
19 feb feest 25.j. bruiloft voor oom Charles en Tante Maria. Voel me niet lekker, snip verkouden. Ik moest Jo aan tafel geleiden. Heerlijke ogenblikken toen ik haar een arm kon geven. Jo was een beetje stil, 1maar als ze me aankeek was 't alsof de hemel op aarde was neergedaald. Veel mensen, veel speeches. Na tafel opvoering Mengelberg cantate, Meta Reidel, Menagé Challa, mevr Dopper enz. zongen mee, 't werd gebisseerd. Oom Charles was zeer getroffen , hij vloog Mengelberg om de hals en gaf hem een zoen! Tegen 1.15 ging men dansen Mengelberg danste met Meta Reidel

Sluierdans tijdens feest op de meisjesschool Du Croo. Jo Ophorst rechts vooraan

.

De zangeressen Elise Menagé Challa en Meta Reidel

Heb ook gedanst, maar zette uit pure verlegenheid een martelaarsgezicht. Danste ook met Li Delprat op voorwaarde dat ik geen martelaarsgezicht zou zetten, 't ging buitengewoon goed (one-step). Helaas komt Vader tegen kwart voor twee zeggen dat we naar huis gaan. Neem vluchtig afscheid van Jo. Zonde om weg te moeten gaan, Nu merk ik pas goed hoeveel ik van haar houd. Sliep beroerd in mijn hangmat De volgende dag me buitengewoon katterig gevoeld. Kreeg brief van Jo. Ze vond, dat ik wel eens te veel denk, dat de mensen me uitlachen en op me letten, dat mocht ze toch wel schrijven, en ze voegde er aan toe "want we zijn toch dikke vrienden". 'T was heerlijk om dit te lezen.

21 febr sneeuwstorm sneeuwballen gegooid in open ramen hoek Corn. Schuytstraat Johannes Verhulststraat een heel hoog raam bekogeld. Ik keek op deur om te zien wie de gelukkige was, die daar woonde ...Meta Reidel! Toen gooide ik maar niet meer.
2 maart Maurits van Eeghen jarig. Hoe goed herinner ik mij z'n vorig verjaardag toen hij de motorfiets kreeg waar het ongeluk met Freddie mee gebeurde. Hij had toen bezoek van Heentie, Mary, Alice Fortanier en Bob. Bob danste met zo'n hemels gezicht - om je rot te lachen - en de rest was vervelend.De opmars de Duitsers bij Verdun tot stand gebracht. Vreselijk is de oorlog, je beseft 't niet half. Langzamerhand verstomp je merkbaar. Schokkende gebeurtenissen maken geen indruk meer op je. 8000 doden op een plek van 3 km2. Te afschuwelijk. Jo schreef me niet meer, nadat ik in een brief nogal duidelijk had gezegd dat ik bar veel van 'r hou.
24 maart bericht dat Zus Ophorst is overleden na een korte ziekte. Heb geweldig te doen met fam. Ophorst, schreef Jo een briefje, ik hoop, dat ze er iets aan heeft.
26 maart 's-avonds piano gespeeld .Ik begrijp niet dat vader wilde, dat ik doorging met 't spelen van al die Inventionen van Bach.Ramp St Tubantia getorpedeerd door Duitse onderzeeboot. Zee off. Canters vond in een der sloepen brokstuk Schwarzkopf torpedo.
april. Jo Ophorst dronk thee bij ons Ze was in de rouw . Met Alfred naar de Mattheus Passion. Had me er al maanden op verheugd. Volgde 't in klavier uittreksel. Heerlijk. Zelden hoorde ik zo iets verhevens. Hoe duidelijk heb ik de laatste weken gevoeld hoe nietig wij mensen zijn en hoe ijdel het is zichzelf beter te denken dan anderen. Na zulke muziek is voor hen die op God bouwen. Las vandaar weer sprookjes van Andersen, geniet ervan. 't Sprookje, de verbeelding zal wegslijten door 't neerhalend leven van elke dag en door de strijd om 't bestaan. Maar ik hoop toch dat er sprookjes zullen blijven in m'n verbeelding en altijd een kinderlijk hart zal houden dat open blijft voor sprookjes.

Hockey wedstrijd tegen Amsterdam

Mei: over gezelschap Maurits van E, Alice, Heentie, Mary enz: "Ik loop er meestal als 'n stomme bij als ze zo hinderlijk babbelen. 't Is gek . Op de tennisclub kan ik best "converseren" maar in dit troepje weet ik niets te zeggen.
'T was weer heel mooi op Drafna. Im wünderschönen Monat Mai . Alleen Jo ontbrak.
24 mei Naar schouwburg Narcis. Olga'tje ging ook mee. Helemaal geen stuk voor haar (Theo Mann-Bouwmeester als markiezin de Pompadour en Louis Bouwmeester als Narcis Rameau - stuk van A.E. brachvogel). Ze zal er ook wel niets van begrepen hebben. Eigenlijk zonde van 't geld om zo'n jong kind al naar zo'n comedie te halen. Aber die Eltern habben 's so gewollt. Het stuk was vervelend en romantisch. Bouwmeester maakte veel goed.

30 mei "Let us at least do our duty ".(Chr. Dickens)
1 juni Granny 71 naar Drafna er waren 30 kleinkinderen. Jo ook. Ze was vrij koel tegen mij dat zal voorlopig wel zo blijven. Ik geloof dat ik haar erg ben tegengevallen.
Zeeslag Jutland Britten leden zware verliezen maar de Hochseeflotte moest de wijk nemen naar Duitse bocht.Aantekening: " Indien we onze eigen fouten goed beseffen zouden we nooit de misstappen van anderen kunnen veroordelen".
Zomervakantie: Trektocht per fiets met 1e patrouille. Daarna kamperen te Beerze bij Ommen. Kreeg daar weer malaria (later bleek 't aanval appendicitis te zijn geweest). Voorts Koog-Texel veel gereden op Ket van Daalder.

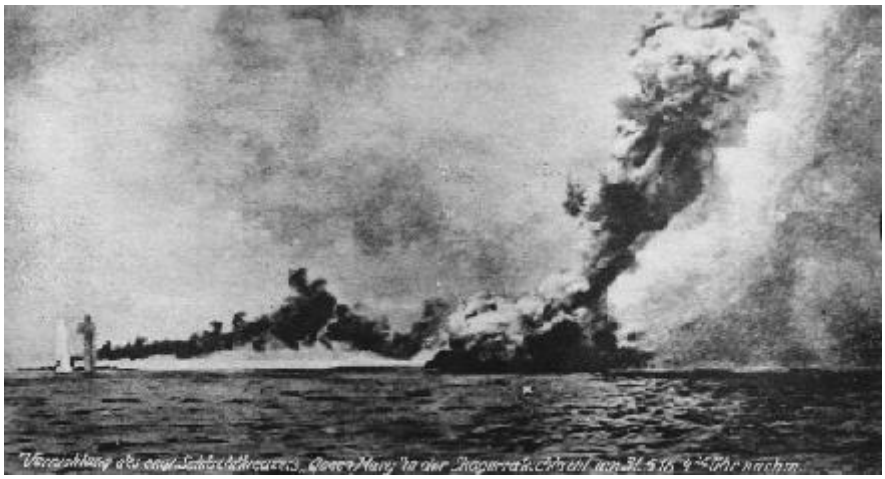

Ondergang slagkruiser Queen Mary, van de 1275 opvarende waren er slechts 9 overlevenden. De Zeeslag bij Jutland (31 mei 1916 – 1 juni 1916), ook Slag voor het Skagerrak genoemd, tussen de Britse en de Duitse marine was de grootste zeeslag uit de Eerste Wereldoorlog. Het was na de Slag bij de Doggersbank (1915) de laatste van slechts twee ontmoetingen waarbij dreadnoughts van de strijdende partijen elkaar tijdens de Eerste Wereldoorlog bevochten. De slag eindigde onbeslist en alhoewel de Britse verliezen (6700 man en 115.000 ton aan oorlogsschepen waaronder drie dreadnoughts (soort slagschip) groter waren dan de Duitse (2400 man en 60.000 t), veranderde er aan de strategische situatie niets; Engelands superioriteit ter zee was onaangetast, hoewel de Britse vloot nadien nog zelden uitliep. De Duitsers hadden 3597 zware granaten afgevuurd, waarvan er 120 (3,33%) doel troffen; de Britten 4598 met 100 treffers (2,17%). Het gebulder van de enorme kanons was tot in Friesland hoorbaar.

Op de ket van Daalder Pasen 1916

Ottie en Mary Gooszen logeerden. Wij hadden geweldig veel plezier. Genoot ontzettend van hun gezelschap en ik zo'n vermoeden dat ik zelfs bijna verliefd ben geworden op Ottie, maar dat is toch niet zo. Het zijn bar aardige meisjes, ik weet nog niet wie ik de aardigste vind. Ottie is misschien vrolijker, maar Mary is ook een bar aardig meisje.

Steil duin in de Slufter, Texel. Ot Gooszen en Vader Han als een echte bergklimmer

Texel 1916 Tom, Ot en Mary

Mary, Tom Ot

Logeerpartij Ottie en Mary Gooszen op Texel 24-25 augustus 1916. Ottie in het midden

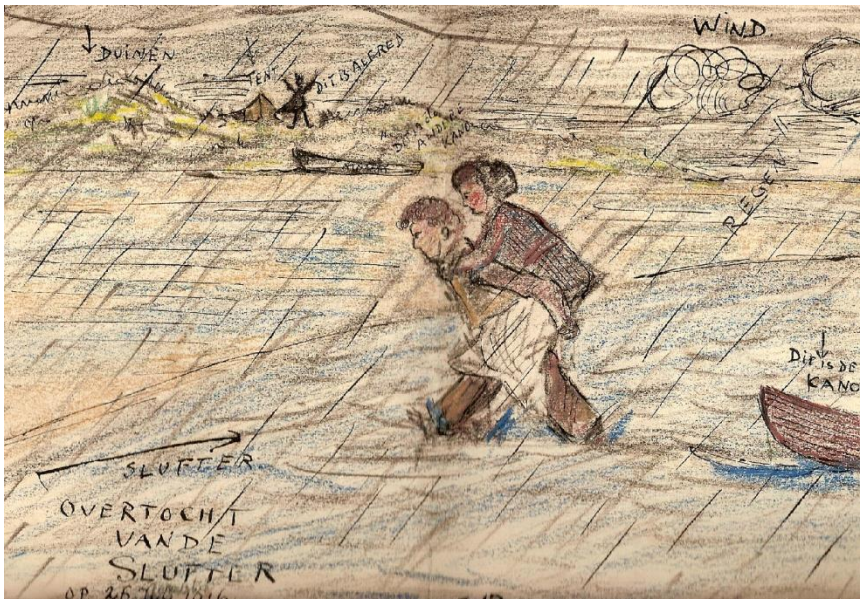

Jacques Willebeeck Le Mair draagt Ottie Gooszen over de Slufter augustus 1916

Vertrek Ot en Mary Gooszen van Texel

6 sept. School begonnen. Eindelijk de hoogste klas bereikt.
19 sept. Catechisatie ook dit verveelt. Die kerkgeschiedenis interesseert me niet bar. Ik verheug naar het einde van die lessen.
20 sept. berichten in de bladen over nieuwe Land-dreadnought van de Engelsen (de 1e Tanks!). Net een sprookje maar wreed sprookje.
22 sept. Mijn dag was goed , want ik kreeg een brief van Mary en Ottie. Heerlijk. Vooral Ottie's brief is aardig. Ze eindigt nu dag beste Tom, een poot van je Ot.

Brief van Ot Gooszen aan Tom:
Hoofdgracht 83 Nieuwediep 18 Sept.1916. Beste Tom, hartelijk kom ik je even bedanken voor je allergezelligsten langen brief en de kieken. Wat aardig van je ze allemaal te sturen en nog wel van ieder twee. Ik vind het een schitterende voorzorgsmaatregel van je wie was er niet om gekibbeld! Wat leuk dat je de kieken uit Indië ook nog stuurde. Het was zoo grappig, dat wij Moeder zien hoe wij er uit zagen na de "beroemde"(niet beruchtte) tocht naar de Slufter. Het verfproduct is heusch allerleukst. Ik zou die tocht toch niet graag hebben willen missen. Ik moet altijd nog lachen als ik er aan denk, ik hoop dat Koos v/d Leeuw, die kiek nog stuurt. Arme Jacques, hij had mij niet over de Slufter moeten dragen dat is natuurlijk veel te vermoeiend voor hem geweest zoo'n gewicht te torsen!! Wat waren we toen nog mooi uitgedoscht!! Nu zal ik verder van onze wederwaardigheden vertellen. Zooals je weet ik den dag na Texel naar Amsterdam, waar ik een heel gezellige tijd had, maar natuurlijk weer heel iets anders dan bij jullie, hier moest ik zoowat de heelen dag boodschappen halen om klaar te komen voor de wintercampagne. Ook ging ik één dag naar Haarlem, om een vroegere vriendin op te zoeken. Dat was buitengewoon leuk. In 't Heldertje weer terug gekomen ging ik dadelijk in mijn schoolboeken snuffelen of ik soms nog iets nieuws nodig had voor de 5e kl., ik had er n.b. heelemaal nog niets aan gedaan. Gelukkig liep 't nogal los. Wat is het toch vreselijk weer naar school te gaan na zoo'n meer dan verrukkelijke vacantie, vooral nu May er niet meer naar toe behoeft. Het is dan ook zelden dat ik er bij ben, ik laat dan zo heerlijk al die dagen prettige dagen de revue passeren en als ik dan aan het blijspel "de Slufter" kom, moet ik zo lachen, dat de leraar me met een stom verbaasd gezicht aankijkt en denkt dat ik niet wijs ben!. Wij zijn tegenwoordig geweldig aan 't tennissen, de matches zijn op 't oogenblik druk aan den gang, het is er dan weer een allergezelligst gedoe. Met de mixed was ik er dadelijk uit, maar met de single bofte erg en kreeg de 1ste prijs, maar dit zegt niet veel, want de meeste dames speelden niet mee. May moet morgen nog de mixed spelen daar haar tegenpartij tot nu toe ziek was. De volgende week hebben wij prijsuitreiking op de club met dansen na; ik verheug me er geweldig op, vooral daar het mijn 1ste bal zal zijn, vroeger was ik voor alles nog 'trop jeune'.Wij maken op 't oogenblik ook weer groote plannen voor hockey, waarmee wij 1 oct gaan beginnen. Ik verdiep mij telkens in een boekje over hockey, maar alleen met theorie, zal ik het wel niet ver brengen, dus ga ik zeker met May nog eens op 't één of ander veldje oefenen, voor wij ons op 't slappe koord begeven. Gelukkig zijn er nog eenige , die het nooit gedaan hebben. Maar nu, beste Tom moet ik eindigen, heel, veel groeten van de heele familie met en stevige poot je Ot

Zondag ... sept. Naar Zaandam, fam. v.d. Goot opgezocht. Geroeid op Zaan. Bleef eten bij de v/d Goot's. Thuis begon 't gedonder Vader en Moeder woedend dat ik niet had laten weten, dat ik bleef eten. Daar hadden ze toch wel op kunnen rekenen. 't Viel me bar tegen van V. en M.. Ik vond ze de laatste tijd zo vooruitgegaan in hun behandeling met mij , doch nu was 't weer mis. Veel trok ik me er niets van aan.
27 sept brief van Jo "ik vind 't erg leuk als je me zo nu en dan eens schrijft, maar laten we 't niet zo vaak doen als vroeger wel eens. iedere week een brief heen en weer, dat neemt ons beiden teveel tijd.
St Simon: à chacun selon sa capacité à chaque capacité selon ses oevres. "Alle sociale instellingen

moeten tot doel hebben de verbetering van het zedelijk, stoffelijk en verstandelijk lot van de talrijkste en armste klasse der mensen".

Jacques Willebeek Le Mair en Koos van der Leeuw op Texel 1916

2 okt. Hoorde dat Zus Craandijk geëngageerd is met Bob de Vlaming. Ben benieuwd hoelang dat engagement zal dienen.
8 october Aan tafel spraken Le Marie's en moeder weer veel over persoonlijk magnetisme, spiritisme, occulte wetenschappen enz enz. Och! Och! Och! Och!
10 oct lees tot half twaalf. -Vanity Fair uit. Mooi , knap boek "Diepte van zielkundige waarneming". Thackeray doet me glimlachen met z'n ware rake ironie. Toch miste ik iets wat ik in de boeken van Dickens wel vind Thackeray is realistischer maar niet de liefde van Dickens. Thacheray meer "observer" van de wereld. In Dickens boeken scherpere contrasten-romantiser, Thackeray cynischer.

12 okt kreeg aardige brief van Ottie Gooszen om me te bedanken voor foto slufter. Aardig meisje, die Ot.

Brief van Ot Gooszen aan Tom van 11 october 1916: Hoofdgracht 83, Nieuwediep
Beste Tom, even kon ik je hartelijk bedanken voor 't zenden van de beroemde kiek van de Slufter, hij is werkelijk allergrappigst, met die kletsnatte tent op den voorgrond. Ik ben blij dat je Koos v/d Leeuw alvast namens mij bedankt hebt. Ik kan mij je zoo goed voorstellen in een smoking, zijden sokken, lakschoenen enz enz !! Wij teeren altijd nog op de gezellige vacantie,die wij gehad hebben, het is daarom juist zoo leuk al die kieken er van te hebben, het is daarom juist zoo leuk al die kieken ervan te hebben. We hebben het hier in 't Heldertje tegenwoordig ook goed, zij zijn n.l erg aan 't fuiven. Het begon met tennis matches , waar ik n.b..de 1ste prijs dames single won. Dit lijkt nu heel mooi, maar er is niets geen er eer in, daar er maar weinig deelnemers waren. Maar ondertusschen bofte ik geweldig en haalde op de prijsuitreiking een zilveren parapluknop binnen met een fleschje odeur (omdat er een luchtje aan de prijs was!). De prijsuitreiking was erg geslaagd, na de plechtigheid werd er gedanst. Eenige dagen later war er de roeiwedstrijd van de adelborsten, waar wij als stuurvrouwen van de wherries ook aan mee zouden doen. Gelukkig troffen wij het erg met 't weer, want dat is wel een eerste vereischtte met een

roeiwedstrijd. De jonkers hadden er erg veel werk van gemaakt, ze hadden de boten alleraardigst versierd. Het laatste nummer had weer heel veel succes , in een giek, die ze erg grappig opgetuigd hadden (met en kacheltjes waarin heusch een vuurtje was aangelegd, een dekje, waar een heel ontbijt op stond. bestaande uit een koffiekan, bruin oorlogsbrood etc. en allerlei borden van "Kamers te huur","Hadt je me maar","Hard gaat ie" etc, etc) zaten allemaal verkleedde adelborsten sommige als meisjes verkleed. Het eind van 't feest was natuurlijk, dat alles omviel en het een geweldig gevecht was in 't water- 's Avonds was er prijsuitreiking ook weer met dansen na (voor het volgend jaar bespreek ik al vast de schrikkeldans met jou, denk je er aan). May en ik kregen allerleukste prijzen - Voor het feest waren heel wat meisjes uit andere steden overgekomen. Wij hadden o.a. ook een zusje van een adelborst te herbergen n.l. ----Patsie de wonderaap ! Ze deed haar naam eer aan. Ze rolde op zoo'n vreeselijke manier met haar oogen, dat ik er zeeziek van wordt, als ik er aan denk. Ze was meer dan idioot, gelukkig dat het maar voor 2 dagen was. Het dansen was bar leuk. May, eenige adelborsten en ik hadden een echt gezellig soupeetje op 't biljart dat op de gang stond. Het bestond uit bouillon met toast en sandwiches dit alles werd gebracht door de baren (wie weet wat ze jou nog 't volgend jaar laten doen, gelukkig van 't oudste jaar, dat je niet veel mag dansen dat vindt je zo o vreeselijk is 't niet ?). Den volgende middag was er een afternoon met de indianengang, door 't Instituut. In 't Natuurkunde lokaal was een groote verrassing er was een bioscoopje van de kieken die den vorige middag op de roeiwedstrijd genomen waren, het was zoo grappig al die kennissen te zien, er was ook een aardige plaat van May en mij op de motorboot die tijd op moet nemen - Nu zijn die festiviteiten weer achter de rug en hebben wij ons met ijver geworpen op de beoefening van 't edele hockeyspel. Zaterdag was de opening en hebben we ons op t slappe koord gewaagd, het lijkt mij een heerlijke sport en ga ik flink mijn best doen om goed mee te kunnen spelen. Maar verbeeldt je, nu zei de dokter vanmiddag dat ik niet veel sport mag doen en alleen maar ééns in de week mag spelen. Het is echt ellendig, hoe kan ik 't nu goed leeren van twee uur in de week! Ik ga nu maar heel veel staalpillen slikken, room drinken, enz enz dat ik weer gauw sterk en dik wordt, net zooals vroeger op 't kiekje uit Indië !! - Een week geleden kwam de Noord Brabant binnen, het was zoo'n aardig gezicht toen dat schip de haven binnenkwam, wij leefden zoo mee omdat tante Turk bij ons logeerde, die haar zoon kwam halen, die 3 jaar in Indié was geweest. De ontmoeting was gewoon roerend. Maar nu beste Tom moet ik eindigen heel veel groeten van huis tot huis met stevig poot je Ot. Nu ik mijn brief overlees, zie ik dat het eigenlijk van fuiven aan elkaar hangt, denk niet, dat ik dat 't eenige belangrijke hier vind.

14 okt. Naar film over Somme offensief van de Engelsen. Diep aangrijpend beeld van de afgrijselijkheden van de oorlog.
16 oct Annie Goekoop heeft geen vers gezonden. Zou ze de phillipine hebben verloren !
20 okt. Welk een triomf voor me om 't na 1 jaar en 4 maanden te winnen - kreeg een pracht klein mesje.
21 okt Houd m'n eerste improvisatie voor dispuutgezelschap N.E.A. Knal succes Onderwerp: Kwast 5 cts duurder. Ik maakte te veel bombarie. De voorzitter Zwiers , vond dat improvisatie als de mijne het prestige van N.E.A. omlaag haalden. Enfin ik vond 't heerlijk die zwam-speech te houden en fijn om ze aan 't lachen te maken.
23 okt Moeder verdiept zich in studies van godsdienstige aard, ze wordt geloof ik (of is't al) theosofe, t/m ze leest voortdurend theosofische boeken van Annie Besant. e.d Jammer. Waarom ik dit jammer vind. Omdat Ds Kuiper ons op catechisatie heeft gezegd het jammer te vinden dat het Christendom verkwanseld wordt aan de theosofie. Hoe hij 't zei weet ik niet goed meer maar 't maakte grote indruk op me. Ds Kuiper weet 't, daar vertrouw ik op.
21(?) okt. Voorstelling IJsbrand (Fred. v Eeden). Zeer interessant. Prachtige IJsbrand. (D.Lobo) Tot mijn vreugde en verbazing zag ik Jo Ophorst bij Moeder zitten toen ik thuiskwam. Wat is ze toch een schat van 'n meisje. Ik geloof dat ze nog wel van me houdt. Dr Tanja beslist dat ik blinde darm operatie moet ondergaan met Kerstmis. Heerlijke kerstplannen in duigen 1e

paardrijden 2e zouden Ottie en Mary op m'n verjaardag komen eten. Ik zag me reeds Ottie een zoen geven onder de mistletoe.
2 nov. Vraag. Wie is aardiger en van wie houd ik meer ? Van Ottie Gooszen of van Jo Ophorst?
19 november Jo Ophorst vroeg mij 't schilderij van Zus Ophorst gemaakt door Th. van Duyl-Schwartze te zien. Met kloppend hart er heen. Moest wachten in kamer op 1e verdieping. Echt 19e eeuwse meubels. Groot bureau met studieboeken Latijn en Grieks van Jo. Zwaar beladen boekenkasten tegen de muur. Grote rijen werken van Busken Huet, Van Lennep en boeken die natuurlijk door niemand meer worden gelezen. Ook een kast met Jo's boeken. Bar veel kinderboeken, maar enkele goede Engelse romans. Opvallend weinig. Helaas leest Jo dan ook niet veel. Toen kwam Jo - ging bij de gaskachel zitten op de grond praatten gezellig , maar ik was niet erg op dreef. Daarna thee gedronken in zitkamer.- Waar ik voor 't eerst Mevrouw Ophorst ontmoette. Ook de Generaal kwam even binnen en deed zeer hartelijk.

Familie Ophorst

19 nov. woorden wisseling met Vader aan 't ontbijt. Vader wond zich een beetje op voor niets. Naar Drafna . In de trein woordenstrijd over oorlog met andere heer, die gelukkig anti-Mof was. Oom Aat van Hall (Met wie ik reisde) is mij is 't toch te neutraal.
8 dec. Verpletterende tijding.Aunt Nan gestorven in Los Angeles. Kon 't niet geloven, die levenslustige , vrolijke aunt Nan. Dood, Dood. wat ben je een onverbiddelijk iets. Waarom dit alles .Wist ik ...wist ik . Jo Ophorst bij ons, ik weer naar haar kamer. Toch was ze niet zo natuurlijk als anders. Een beetje gewild , opgeschroefd. Ik heb haar reeds veel confessies gedaan maar nooit mocht ik er mondeling met haar over praten. Alles is zo vaag en onzeker. We zijn nog jong. De gedachte aan een huwelijk tussen ons moet ik voor goed verbannen. Ik geloof dat Jo's idealen en gedachten heel anders zij dan ik mij voorstel. Toch is het een geweldig aardig meisje en ik hou van haar, maar ik ben niet meer sentimenteel verliefd zoals vroeger; gelukkig niet. In haar ogen ben ik 'n ongewone, sentimenteel en niet opgewekte jongen !

Tom en Jo

Oom Jan Maurits (broer van moeder Hilda) over en vertelt van Eugen en Nan. Sterke familieband Boissevain's dank zij onvergetelijke Grannie en Grootvader. Ik lees Armoede"van Boudin Bakker. Als ik 't kon zou ik een boek over de Boissevain's willen schrijven - genaamd "Rijkdom". Ze zijn geestelijk rijk. Ik mag dankbaar voor zo'n Vader en Moeder te hebben en zo'n Grootvader en Grannie en zulke ooms.
10 december Heerlijk, prachtig 8ste van Mahler onder Mengelberg. Solisten Gertrud Foerstel, Durigo, Noordewier, Meta Reidel. Een creatie. Foerstel gaf Mengelberg een zoen, zo gaat dat bij artiesten. Lees veel over Franse Revolutie. (Carlisle) Ook over Marie Antoinette, Mirabeau - en zal Brugmans ook raadplegen. Grillige, boeiende stijl heeft Carlisle.
26 dec. Alles achter de rug (operatie) nog wat zwak, kreeg een masker voor waar chloroform in werd gespoten. Leuk gevoel, dat wegzakken In de verte hoorde ik stemmen: "Flinke grote jongen" zei Van Campen "Hij is ook padvinder "zei Tanja "O, is dat zo goed?"(van Campen)... en toen :"O, is dat zo goed ?(van Campen) ...en toen :"een vergelijking die niet opgaat bij duiken of zwemmen". Kreeg veel bezoek o.a. Jan Maurits B. Hij praatte met Moeder over de theosofie en Moeder ergerde mij. Nou, enfin. Zuster ter Braake (21 jaar) bar aardig. Ik hou echt van d'r. Ook was er een zuster van Slingelandt, een jong meisje dat op de rand van m'n bed ging zitten en flirtachtig deed. Volgens tante Mary van Eeghen had ze en lief Madonna gezichtje... Las veel en tekende. Maakte schetsboek van leven in ziekenhuis. Zuster ter Braake kreeg het van me en ze liet het aan vele patiënten zien. Thuis gekomen was Alfred erg ziek (Longontsteking). Ik schrok verschrikkelijk, moest aan Zus Ophorst denken. Erg down over Alfred. Ik lag in mijn hangmat gewoon te huilen bij 't idee Alfred te moeten missen. Ik dacht aan vele anderen die nu zo'n droeve tijd doormaken, aan tante An en Jan den Tex (Oom Gi den Tex was gestorven) aan tante Tine de Tex (Oom Kees den Tex gestorven), aan fam. Ophorst aan grootvader-Granny, aan de vreselijke oorlog. Merry Xmas leek een bespotting. Alfred 's-avonds 38.8. Hard times, maar 't leven is niet makkelijk. Jezus leerde ons, dat we verdriet blijmoedig moeten dragen.
26 dec 18 jaar De kinderschoenen ontwassen volgens tante Mary. Heerlijk dat was dat Alfred 't beter maakte. Kreeg een mooie uitgaven van de Bijbel van Vader. Een heerlijk bezit. Jo Ophorst kwam koffie drinken. Heel gezellig . Heb haar onder de mistletoe gezoend.
29 dec Met Alfred gaat 't elke dag beter! Nu ben ik helemaal, of bijna niet meer zenuwachtig

voor z'n ziekte. Lees 't evangelie van Mattheus. Ging met Vader naar preek van Ds Kuiper. Over wereldvrede. Sommige dingen heel mooi wat hij zei, maar jammer van 'n preek , dat je, als je goed en wel thuis bent, de hoofdzaak van de preek niet meer weet. Wat ik er nog aan weet is dat alleen de wonderbare genade Gods ons de vrede zal kunnen brengen.. Het jaar spoedt ten einde. Toch voel ik mij gelukkiger dan eind 1915, toen had ik nog steeds geen rust gevonden, nu wel. Zal het volgend jaar als adelborst ergens op zee zijn?

Uit het dagboek van zijn vader over het jaar 1916:.
20 maart. Tom als padvinder wordt wel wat groot voor zo'n kinderpakje.
11 mei. De jongens hebben de "Kathleen" naar de Schinkel gebracht en vallen elkander aan tafel aan over hunne manoeuvres. Het woord "kaffer" wordt menigmaal gebruikt. Ik neem gaarne aan dat beiden kaffers zijn.

Kleine Jol Kathleen

Dit was een kleine jol die op de zeiltochten van de Mavourneen veel diensten bewees. Na het verkopen van de Mavourneen bleef dit bootje eigendom van mijn vader.
18 juni. Gewandeld met Hilda en Tom en Alfred van Diemerbrug naar Hilversum, goed weer, heel aardig via Nigtevecht, Ankeveen, 's-Graveland, ± 25 km. Te Hilversum thee gedronken en de jongens pannekoeken gegeten. Tom zegt: "voor een rijksdaalder wandel ik terug", waarop Alfred een rijksdaalder uit z'n zak haalt en zegt "dat koopje zal ik je bakken". En ze zouden de overeenkomst gesloten hebben als wij het hun niet belet hadden. Toen heb ik Tom f 1.- gegeven..
13 aug. l916 [sinds 5 aug. weer op Texel]. Een vreselijke nacht. Tom had water in zijn oren en maakte een lawaai alsof hij stervende was of zwaar gewond, zodat niemand slapen kon.
24 augustus. Vandaag zijn Mary en Ot Gooszen gekomen, aardige meisjes. We hebben gezwommen namiddags met hen, Tom en Alfi en de jongens van de Leeuw en Jacquy *) naar paal 17, met veel moeite tegen het hoge duin opgeklauterd en boven opgezeten, prachtig uitzicht op de zee. Langs de binnenkant terug en gezellig gegeten en 's avonds reuzepan, wel 20 mensen zaten in onze kamer en ik moest de "marszeilen hijsen" en zingen van "de mariniertjes onderdanig" en we hadden veel plezier. Ook De Bazel met een vrolijk gezicht. Dat is een aardige, fijne man.
26 augustus. De meisjes Gooszen vertellen aan het ontbijt hoe achteruitstrevend conservatief hun vader is en erg streng en hun moeder nog strenger. Het is natuurlijk moeilijk dochters te hebben in een plaats als Nieuwediep, maar hij gaat dunkt mij te ver.
*) Jacobus (Koos) en Cornelis (Kees) van der Leeuw, geboren resp. 1890 en 1893. De

kennismaking liep waarschijnlijk via de Theosofie. Een van de twee broers bleef contact houden met mijn ouders. Jacques Willebeek Le Mair, vermoedelijk een klasgenoot van Tom of Alfred, en bekend om zijn geslaagde imitaties van dierengeluiden
10 october Wij hebben zaterdag 7 october met de jongens in het Grand Theater een uitvoering bijgewoond van de Spaansche Brabander van Brederoo. De leraars aan de HBS hadden de jongens aanbevolen er heen te gaan, maar zij hadden dit te lichtzinnig gedaan zonder te bedenken wat in dit stuk wordt opgevoerd en gezegd. Zo werd dus voor een grote hoeveelheid Burgerscholieren, jongens en meisjes, opgevoerd een stuk dat heel erg plat was, waar "snollen" in voorkwamen, die elkander vertelden hoe zij op het slechte pad waren geraakt enz. Ik vind het bar en bar dat zulk een stuk wordt aangeraden door leraren van een HBS en telefoneerde de volgende dag met de directeur, die in het vervolg beter zal oppassen. Het enige wat van dit stuk gezegd kan worden is dat het niet pervers is maar gezond.
11 october Avonds te Amsterdam met Hilda naar uitvoering Caecilia. Hilda had haar mooie nieuwe japon aan. Als het een meisje is zal ze Engelina Petronella heeten, een jongen zal Maarten heten en mevrouw Der Kinderen wordt peettante.
28 october. Tom vandaag naar IJsbrand van Van Eeden.[...]Bouman had gezegd IJsbrand voor de jongens gevaarlijker te vinden dan de Spaanse Brabander en Tom kan zich dat wel voorstellen. Grote discussie met zijn vrienden over de betekenis van IJSbrand en ze zijn het allen oneens. Tom vond IJsbrand een stakkerd maar tegelijk sympathiek, een zwak mens.
13 november. Vandaag aan tafel sprak ik met Hilda over een boek van W. Glover "Know your own mind" en hetgeen daarin staat over bijv. het rangschikken van onze gedachten door onze wil, schijnt Tom te hinderen. Wij moeten eigenlijk niet spreken over zulke dingen in Tom's nabijheid, waar hij onder de invloed van Ds Kuiper naar mij voorkomt zeer vaste denkbeelden heeft over godsdienst en het zou jammer zijn als hij nu begon te twijfelen, vooral omdat voor twijfel geen reden is. Hij zeide dat het hem in het geheel niet interesseerde (dat gedachten dingen zijn enz.) waarop ik zeide dat ik dat in mijn dagboek zou schrijven en hem dan over 15 jaren voorlezen.
Het wordt tijd dat de jongens van huis gaan, maar je denkt wel eens met schrik aan hetgeen hun te wachten staat in de wereld. Dit zijn echter sombere gedachten, dit pakje sombere gedachten moet maar in de "domme" en moedige, vrolijke, idem, boven in.
19 november. Alfred heeft de wekker die hij gekregen heeft uit elkander genomen en kan daarmede nu boeken ophijsen, niet er op zien hoe laat het is.
5 december. Een heel aardige St. Nicolaasavond met Tom, Alfred en Olga. Omdat Hilda niet in staat was boodschappen te doen had ik dit gedaan, en dat was in het voordeel van de kinderen, want ik kocht geloof ik veel meer en mooier dan Hilda zou gedaan hebben. De kinderen erg dankbaar en al is het een dure dag geweest, veel te duur zelfs, 't was wel bijzonder aardig en Hilda en ik keken elkander eens aan. In grote geldverlegenheid eindig ik dit jaar.
12 december. Vandaag is onze beste Tom geopereerd blindedarm door Dr. Van Kampen, narcose van Dr. Hammers. Ik ben er met Hilda vanmiddag en vanavond geweest. De narcose had hij "reuzefijn" gevonden.
Einde dagboek van zijn vader

1917
2 januari met Vader naar de Gijsbrecht v. Aemstel. Heel mooi.De bruilift van Kloris en Roosje allemachtig aardig. Na afloop Americain, ontmoetten Dopper, Schindler en S. Bottenheim. At 2 uitsmijter en 2 kwast.
7 januari Driekoningenavond. Geweldig genoten! Dat is nog eens toneel. Niets boven Shakespeare.
15 jan met Nelleke van Hall, Annie Goedkoop, Mary Gooszen, Frans Rauwenhoff, Nepo van Tienhoven, Vader en Alfred naar Driekoningenavond. Ze eten eerst bij ons . Moeder was er niet i.v.m. zeer ernstige toestand tante Teau, was op Drafna. Heerlijke avond, bracht Annie Goekoop

naar huis.
van 21 jan.- 11 febr. vorst. Veel schaatsen gereden en zeer weinig gewerkt.
27 jan Maskarade op ijsclub, ging als reddingbootroeier en had veel succes.

Schaatstocht Bij Purmerend vlnr Jo Ophorst, Daisy van Tienhoven, Alfred, Vader Han, Nelleke van Hall. Foto genomen door Tom de Booy

Niets opgetekend tot juni 1917

5e klas HBS-B 1917 . Tom achterste rij tweede van rechts

14 juni oef wat heb ik hard gewerkt en nu 't eindexamen. Ik heb m'n bestgedaan. Ga er met volste vertrouwen op goede afloop heen.
17 juni 1.30 uur Engelina Petronella geboren Hiep Hiep Hoera.
23 juni schriftelijk achter de rug.
4 juli 3 1/2 vrijstelling Wiskunde 8 scheikunde 8 mechanica 7 Nederlands 7 Natuurkunde 5 Engelsm7 Duits 4 Frans5.
25 juli ontvangt Tom zijn getuigschrift van de Hoogere Burgerschool wegens het voldoende afleggen van de examens op 23,24.25 juli

Werkkamer Tom tijdens voorbereiding eindexamen

De vloot : van achter naar voren Mavourneen, Zes gebroeders, Musch, Kathleen en Nan bij de fabriek

Zomer 1917 bij Hinloopen Mavourneen en Kathleen

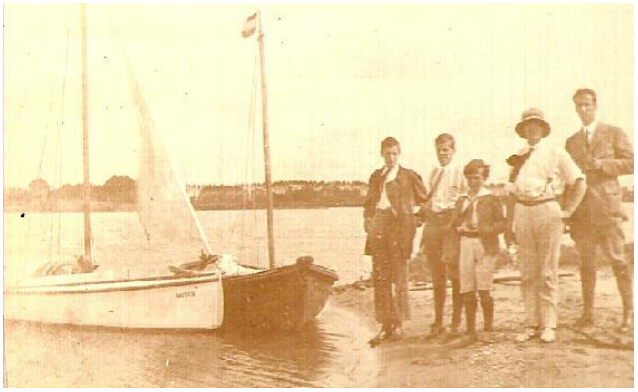

Musch en Kathleen aug 1917

3 aug Hattum. Alles achter de rug. Welk een rustig heerlijk gevoel
8 aug Keuring den Haag goedgekeurd.

Tom goed gekeurd voor de marine 1917

12 aug. Hattum v.l.n.r. Floor van Hall, Daisy en Nepo van Tienhoven, Jo Ophorst, Tom

12 aug Gesprek met Jo Ophorst over vriendschap. Zij gelooft niet aan voortdurende vriendschap tussen jongen en meisje. Ik meende , dat dit op mij betrekking had, best mogelijk. Jammer dat dit

mij niet openlijker met elkaar kunnen praten , ze schijnt er, niet zoals ik, behoefte aan te hebben om je gemoed uit te storten. Ik kan er maar geen slachtoffer voor vinden. Ja Valti, maar die is weg en heb ik in geen 3 jaar gezien. Geroeid op IJssel met Kathleen. Vastgelegd aan een kribbetje. Geen rimpel op 't water. Vuurrood zonk de zon. Lucht purperrood. In de verte klonk een mondharmonica. Ik zou enorm veel willen zeggen maar deed 't niet. Jo is niet Jo meer voor me. Eindelijk zei ik "Jo, je gelooft niet in vriendschap? En ik vroeg, wil je m'n vriend zijn? Al ben je een meisje, je bent toch zowel m'n enige vriend. O heel graag" zei ze , alsof 't voor haar niets betekende. Het was een teleurstelling voor me.

Augustus Hattum v.l.n.r Tom, Alfred, Floor van Hall, Jo Ophorst, Sonja van Tienhoven, Mia van Hall, Oom Jan van Hall, Daisy van Tienhoven, Hilda van Hall, Gijs van Hall, op de grond Han de Booy

Augustus Hattum achterste rij: Daisy van Tienhoven, Alfred de Booy, Tom de Booy, Oom Jan van Hall, Han de Booy. middelste rij: Hilda van Hall, Sonja van Tienhoven, Floris van Hall, Mia van Hall

Tenniswedstrijd Astra 16 augustus . Met strooien hoed Oom Jan van Hall

Jo Ophorst en Hilda van Hall in de kolk bij Astra, Hattum

Begin sept naar Kon. Inst. v/d Marine, den Helder

Zonnetje schieten en Rauwenhoff loodend aan boord van Hrms Ever

Tom jongste jaar adelborst

In nov. gedoopt door Ds A.K.Kuiper

2 December 1917. Brief van Tom de Booy aan zijn vader, waarin hij een beschrijving geeft van het binnenlopen van Hrms Tromp komende van Nederlandsch Oost Indië

Hrms Tromp probeert de haven van den Helder binnen te lopen op 2 december 1917

Beste Vader, Vandaag kwam de Tromp eindelijk binnen! Geweldig wat 'n weer, windkracht 7. Vannacht werd ik al wakker van de de vliegende storm die tegen de ramen beukte. Een bovenraam waaide open en daar ik nu een andere ligplaats heb - vlak bij 'n raam kwam de regen in m'n kooi. De adelborst van Dienst wekte ons met 't bericht - de Tromp lijt voor de haven. Na 't ontbijt hoorden we onze vreugde, dat er geen appèl zou gehouden worden dus wij holden de dijk op. En ja waarachtig daar lag de Tromp - voor anker - z'n enige anker dat hij nog over had. Hij was z'n St.B. anker kwijt met ketting en al. De zee sloeg over de dijk soms. 't Was bepaald niet zonder gevaar om 't Wierhoofd langs te lopen. Menigeen haalde daar vandaag een nat pak. Om langs de gewone weg op 't Hoofd te komen was helemaal geen doen. 't Plankier stond vèr onder water. De Tromp heesch de blauwe vlag. Inmiddels was de Koningin gearriveerd. 2 admiraals (ten Cate - Bauduin) verschillende hooge bokken die zich erg onbehaaglijk voelden in dit beesten weer, een hofdame, overste Gooszen*) enz. De hooge personages vatten post bovenop Wierhoofd en keken naar de Tromp, die nu zou trachten binnen te komen. Hooge zeeën sloegen over 't haven hoofd heen. Zelfs kwamen ze dikwijls heelemaal over de dijk hen bij Wierhoofd zoodat ze 't trapje aan de binnenzij weer afstroomden. Veel adelborsten stonden op 't Hoofd (niet op de pier natuurlijk) met veel andere menschen en we waren wel zo goed als afgesloten. Daarbij woei en hagelde, regende het maar door. De koningin bleef de geheele ochtend boven op Wierhoofd staan. Bewonderenswaardig. 't Ivoren aapje (ten Cate) wandelde wat op en neer afgelost door overste Gooszen en andere overheidsdienaren. De bokken zochten al spoedig dekking de schilden van de Wierhoofd. Maar de Koningin trotseerde de storm. De Tromp kwam inmiddels op de haven aan. Hij hield weinig rekening met de sterk vloedstroom en de hevige wind en kwam te ver van 't havenhoofd voor de haven. We zagen de lui aan dek. Groote opwinding aan wal. Bijna zat de Tromp op de Harssens. Net op tijd stoomde hij de stroomrichting tegenop, draaide dus en verdween weer - de zwarte ton overvarend. Z'n B.B.schroef raakte daardoor onklaar. reuze teleurstelling - zoo dicht bij - en toch mislukt . De zee kwam al hooger en hooger te staan. Hevige buien. De Tromp was zo nu en dan zelfs niet te zien. De "Dageraad" moest buiten wachten, want er mocht geen enkel schip in of uit de haven. Reuze zuur voor 'm. Op de zuidwal zat een driemaster schoenerbrik die de haven voorbij gedreven was. De koningin bleef maar boven op Wierhoofd staan. De admiraal zag blauw van de kou! Het is gewoon bar zoveel menschen als er 'n nat pak opliepen! 't Werd bar om bij de dijk om tijd weg te komen - Of langs Wierhoofd waar ze langs 'n smal randjes moesten aan de ene kant de zee die er overheen sloegen en aan de andere kant een diepe geul in de weg waar de stenen waren weggeslagen en 't water 1/2 meter hoog stond. Een juffrouw werd door de zee midden in die reuze plas gegooid. Absoluut klets nat. Zoo geschiedde met velen. De koningin vond dat alles zeer vermakelijk en lachte dikwijls! De Tromp haalde tegen 11 uur z'n blauwe vlag weer neer. Dat wou zeggen, dat hij vooreerst niet meer binnen kwam - de koningin ging dus weer weg en wij moesten ook weg om op tijd aan de koffietafel te zijn. We moesten dus weg maar dat was makkelijk gezegd dan gedaan. Rauwenhoff en ik vielen beide languit op de grond vlak naast die diep geul bij Wierhoofd. Tot m'n knieën toe nat en dat nog wel met m'n eerste baadje en broek aan!! Treurig aan de koffietafel kwam "keu"die weer terug is van Denemarken ineens binnen en zei dat de Tromp weer bezig was binnen te komen. Wij zo gauw mogelijk allemaal er vandoor - nog net op tijd om te zien hoe de Tromp netjes langs 't Hoofd naar binnen schoot en met flinke vaart de haven binnen. Stamp en stampvol was 't langs de kade - die halfweg overstroomd was door 't abnormaal hooge water.- De muziek speelde het Wilhelmus. 't Was een mooi moment - Maar nu begon de misère. De Tromp kwam mooi binnen. Maar door 'n onhandige manoeuvre van een motorsloep die de St B. tros moest uitbrengen kwam deze onklaar in z'n schroef knapte - enfin de Tromp lag alleen voor z'n achter (staal)tros terwijl de groote kracht van de wind hem wegzette. Tangg... zei de achtertros - kapot was ie. In minimum van tijd lag "de Tromp" met z'n achterwerk op de keien. De koningin kwam nu aan boord, ziende dat 't meren nog wel wat langer kon duren. Er waren verstekelingen aan boord die 't eerst gelost werden. De Cdt was ook een van de eerste die het schip verlaatte. Aan wal deden zich inmiddels allerlei soorten toneelen voor.

Reuze opwinding als iemand aan boord en aan wal elkaar herkenden. Verschillende menschen aan wal waren buiten zich zelf van zenuwachtigheid. Toen de koningin weg was trachtten ze de Tromp eindelijk te meren. Maar nu kwam hij met z'n voorsteven tegen de Holland aan. Onmiddellijk werd daar 't sein "sluitrol" gegeven. Groote consternatie. De Tromp werd toen omgehaald m't z'n kop naar buiten. Nu was men er bijna scheen 't. Nu konden de menschen aan wal en aan boord al praten met elkaar maar zie - weer 'n tros breekt en 't lijkt of men weer even ver is als in 't begin. Maar de "Simson"duwt nu de Tromp tegen de kant aan. Toen was 't inmiddels 3 uur en te kwart voor één was de Tromp in de haven! Aan wal was 'n juffrouw die haar man had ontdekt. Ze deed erg opgewonden maar hij zei vrij zuur vanaf de Tromp. Ach vrouw ga toch naar huis 't kan nog wel 'n uur duren. Een matroos op de Tromp ontdekte z'n kind aan wal en gooide vanaf 't schip een bal naar z'n kind die zeker als cadeautje meegenomen had. Ook waren er vrouwen die aan hun kinderen voor 't eerst hun vader konden wijzen. Dat was erg treffend om te zien. 't Was vandaag een erg koude beweging maar buitengewoon interessant. Het mislukken van de meer manoeuvre schijnt wel voorn. te wijten zijn aan onhandigheid van de motorsloep. Ik ben benieuwd wat de kranten te vertellen hebben over deze thuiskomst van de Tromp! Vanavond lag er een mijn in de haven. De medusa was geweldig met z'n zoeklicht aan 't werken. 't Schijnt een Hollandsche mijn te zijn die ze nu onschadelijk gemaakt hebben door 't borglijntje er af te halen. Ik wensch jullie een reuze gezellige St Nicolaas avond toe. Ik zal zeer aan jullie denken! Met hartelijke groeten van Tom
**) De overste Gooszen is later de schoonvader van Tom!*

Kerstmis de Sparren. Engelien enorm aardig en lief. Genoot ervan om thuis te zijn. Fuif op Drafna. Patertje langs de kant. Ben niet meer zo verlegen als vroeger. Oudejaarsavond. Drafna. Grootvader en Granny bewonderenswaardig en opgewekt.

Kerstmis. Op weg naar Drafna. V.l.n.r. Maurits van Hall, Teautie, Tom, Hilda van Hall, Charlie, Nepo vanTienhoven, John van Hall, Nelleke van Hall, Alfred, Jo, x ,x, x, meisje op voorgrond onbekend.

Uit het dagboek van zijn vader over het jaar 1917
21 januari. Hilda heeft dezer dagen aan de kinderen verteld dat zij een zusje of broertje krijgen en vooral Olga is er natuurlijk vol van en spreekt er veel over met haar moeder, allerlei intieme praatjes. Ze vraagt of het kindje al leeft en zegt, dat zij zich niet herinnerde dat ze leefde, en als ze goeden nacht zegt, dan zegt ze "nu, ook goeden nacht
24 januari, woensdag. 's Morgens kantoor en 's middags met Tom van Overtoom naar Sloten en vandaar langs ringvaart naar stoomgemaal Lynden en vandaar naar Aalsmeer. Te Aalsmeer juist de trein 5.45 (het was al donker) gesnapt en ½ 7 thuis. Aardige toch maar mijn schaatsen wat bot

en ook nat, maar niet veel last van voet. Tom rijdt harder dan ik.
25 januari. 's Middags met Tom naar Aalsmeer over de Schinkel en kleine Poel. Van Aalsmeer over Westeinderplas naar Leimuiden. Op de Blauwe Bengel 2 zeilschuiten. Op de Westeinderplas veel wakken, niet afgezet en over het algemeen slecht ijs. Gevallen op neus. Veel bloed, snee in voorhoofd en neus, verbonden door dr. Boorhout te Leimuiden. Van Leimuiden langs Ringvaart naar Aalsmeer, gedeeltelijk gereden en verder gelopen, erg koud maar heerlijke wandeling. Gegeten: soep, biefstuk, groenten, geb. aardappelen en flensjes in hotel Met en per trein naar Amsterdam, waar ik zowat 9.15 aankwam en Hilda mij uitlachte wegens mijn uiterlijk
9 februari. De jongens vandaag schooltocht op schaatsen - 160 jongens. Tom reed vooraan met Staalman en moest zo'n beetje regelen. Alles was heel aardig en Bouman heeft "verdomd" gezegd. Aardig die grachten vol schaatsenrijders. Een trawler in de grond geboord door de Duitsers, stijgende nood te Amsterdam - brandstof en levensmiddelen..

Engelien op schoot van haar zuster Olga

Optocht van de kinderen en kleinkinderen achter de muziek aan: Gouden bruiloft 27 juni 1917

1 juli. Feestdag op Drafna, Vele opvoeringen. 's avonds kleinkinderen in tent en daarna onze opvoering die heel veel succes had. Ik zag er precies uit als John Bull. Het succes van mijn troep

Tom: Rusland, Alfred: Uncle Sam, en Olga: Marianne was overweldigend. Aan de piano was Jo van Eeghen-Heemskerk en Teautie Hissink was: Home Rule.(Het door Hendrik de Booy geschreven stuk was op muziek gezet door Cornelis Dopper). Het begin van zijn tekst, die hij nog wel eens zong:"I am John Bull, defending the small nations, pushing back, pushing back, the Western Front". Het was de bedoeling geweest dat Hilda met het pasgeboren kind ("Home Rule"?) in de armen Ierland zou voorstellen, maar door de te late geboorte van Engelien kon dat niet doorgaan)..
13 october. Sinds het vorige inschrijven is het volgende gebeurd. Tom is naar het Instituut. Wij hebben de zomervacantie te Hattum doorgebracht op Klein Astra, vrij aardig, echter een huisje zonder comfort en een rommelige indruk heb ik van alles gekregen, maar veel aardige meisjes zoals de Van Tienhovens en de Van Halls van de Konijnenburg en verscheidene aardige avondjes gehad. Hessie is heel lief. Zij maakt de indruk met haar gedachten niet op deze wereld te zijn. Met Tom ging ik nog naar Rottum en vandaar naar Vlieland en wandelde met hem van Vlieland over de Hors en na overgezet te zijn naar Koog. Dat was een mooie tocht. Bij paal 28 heb ik een gesprek met Tom over wat hem te wachten is in de toekomst. Zijn baartijd viel hem niet mee, maar hij is nu gewend, heeft zelfs reeds goede manieren. Engelina maakt het uitstekend. Zij weegt nu ruim 7 kilogram. Met de oorlog is het intussen in het!
Zondagavond 4 november. Onze kleine Engelina is een grote vreugde voor ons. Zeker hebben wij ook veel geluk gehad van onze Tom, Alfred en van Olga toen ze zo klein waren als Engelina, maar het is vreemd dat ik mij eigenlijk alleen van Tom iets herinner als baby.
Einde dagboek van zijn vader.

1918
4 jan. Lang gesprek met Theo Boelen. Heeft zeer veel principes acht zich zelf hoog. Ik kan er niet bij, maar afijn.
Notitie Slapend jongmens (adelborst a/b van een der opl. vaartuigen - Bulgia of Ever)
Voorjaar 1918
"Daar ligt hij, lui en vadsig in een stoel te maffen. De ogen gesloten, trekt zich niets aan van wat er om hem heen gebeurt, de dagelijkse zorgen vergetend in zoete rust. De linker voet steunt op de openstaande koekoek, de rechter knie, schijnbaar ongemakkelijk bij getrokken, de mond half geopend en de pet over de ogen tegen de zon. Het dichtgeslagen leerboek ligt naast hem op dek. Hij haalt rustig adem. Wat een onesthetisch gezicht toch, zo'n slapende dikke jongen. Daarnet had hij praatjes voor toen, beweerde bij hoog en bij laag allerlei halfzachte onwaarschijnlijkheden, las kwasi interessant in z'n boek, genoot van de mooie lucht, lebberde aan een kopje thee. En nu ligt hij te slapen. Een vlieg zit rustig op z'n hand en kriebelt hem maar hij merkt niets. Wat zou hij nu denken? Als hij wakker is denkt hij altijd. Dat beweert hij tenminste. Wat ziet hij er nu onintelligent uit. Als ijdele mensen eens wisten hoe ze er slapend uitzien. Als hij straks wakker wordt voelt hij zich loom en niet opgewekt, knort en bromt en wentelt zich enige malen in de onder z'n gewicht krakende stoel. Dan staat hij geeuwend op, rekt zich uit en begint te praten en te beweren".
20 juli Juli 1914 - Juli 1918 Valtie-Ottie 4 jaar zijn voorbij gegaan nadat ik met Valti sprak en mij zo gelukkig voelde. Toen 4 jaar tevergeefs gezocht - moeilijke periode doorgemaakt van oktober 1915 af. Voelde mij ongelukkig, onrustig , had niemand om mee te praten. Moeder en vader waren mij vreemd.
Toen kwam Jo, was 2 jaar lang verliefd op haar, maar 't had weinig om het lijf. Schreef haar over koetje en kalfjes. Toen werd ik openhartig en kreeg de kous op de kop. Een echte vriend had ik nog niet gevonden. Ik werd adelborst, kwam in een hele nieuw wereld, geen tijd op te piekeren en te peinzen. Schreef m'n belijdenis, maar deze gebeurtenis, die zo'n grote betekenis kan hebben, bracht men niet veel verder.

Jo Ophorst op latere leeftijd

Toen kwam Ottie. Ik voelde dat zij mij zou kunnen helpen. Ze zou met me willen praten zei ze - we zouden gaan tennissen, dacht veel aan haar en was waarachtig weer heelmaal verliefd. Ottie werd ziek en kwam niet tennissen. Vanavond bracht ik per fiets een boek terug voor Mary en hoopte Ottie weer hersteld te zien. Ik zag haar - en ze vertelde me dat ze geëngageerd was met Naudin ten Cate. Dat was , ik moet 't bekennen, een slag voor me. Maar Ot is gelukkig en wat zal hij ook gelukkig zijn. Tom je boft niet, nog steeds geen vriend te hebben gevonden, maar je zal je er alleen ook wel doorslaan. Een teleurstelling voor je Tom . Wat is 't "Je hebt alweer een blauwtje gelopen".

(Koninklijk Instituut voor de Marine Willemsoord den 22 maart 1918.de Kapitein ter Zee Commandant Kon Inst Marine J. Oudemans bevorderd adelborst der 3 afdeling H.Th. de Booij bevorderd tot korporaal).

zomerverlof 1918 . de Sparren - gelogeerd bij Tom v. Asbeck bij Elspeet. Wandeling met Mary van Randwijck 4 jaar ouder dan ik. Verdwaalden en kwamen 10.30 thuis. Heb haar 7x gezoend! (Nooit teruggezien, ook gelogeerd Hattum. Zeiltocht met Jacques Willebeek le Mair en Maurits van der Hengst. Moeder en Engelien bleven op de Sparren. Difteritis.
5 september weer naar het Gesticht. Inauguratie Alfred als adelborst. De baren werden veel phyziek, minder "moreel"gedonderd.

De Sparren september v.l.n.r Moeder Hilda, x, Engelien, Jo Ophorst, Vader Han, Alfred, Charles Boissevain

Mavourneen te Enkhuizen 1918

Nov. griepepidemie op instituut met verlof naar huis. Veel werk aan 't jaarboekje. Kan met m'n jaargenoten goed opschieten Ik ben verdraagzaam en dat is bij Jan Kaas (de Marine) wel een vereiste.Ottie Gooszen schreef mij 2x en zond verzen van W.Whitman.

Walter "Walt" Whitman (31 mei 1819 – 26 maart 1892) was een Amerikaans dichter, essayist, journalist en humanist, geboren in West Hills, Huntington op Long Island in New York.Vrijdenker, patriot en revolutionair die het lichaam heilig verklaarde en haar geneugten het dichten waard. Walt Whitman was een voorstander van een republiek van gelijken, van proleten tot presidenten. Zijn meesterwerk, Leaves of Grass, werd matig gewaardeerd in zijn dagen, maar een eeuw later klinkt Whitman's stem nog steeds

Enorm aardig van haar om mij te willen helpen Veel innerlijk gedachten heb ik niet, doe wel dikwijls alsòf, maar 't betekent toch niet veel. Ottie is een uitkomst. Mary Gooszen geëngageerd met Lt. t.z. van Hengel.

17 nov Verpletterende nederlaag Duitsland en consorten. Bolsjewistische revolutie Keizer Wilhelm II geïnterneerd in Nederland. Wijnkoop predikt revolutie. Hevige actie van alle revolutionairen. Iedereen moest kleur bekennen. Resultaat: Jan Kaas (personeel van de Kon.Marine) kon niet worden vertrouwd. Vloot ontwapend. Sluitstukken, Kanons en munitie naar Kon Inst v/d Mariene. De "Pup"(Cdt instituut) deelde ons onder doodse stilte mede wat Regering had besloten. Ik moest direct op post met gewapend geweer bij villa Jaan (gebouw Natuurkunde). De hele ochtend en middag werden sluitstukken, patroonkisten enz het Instituut binnen gesleept en opgestapeld in de kelder, ook mitrailleurs , bajonetten , grendels van geweren revolvers, sabels enz. Troelstra had met zijn 'Vergissing" heel we gemoederen in beroering gebracht. Gaven geweerinstructies aan de zich vormende burgerwacht. Deze abnormale toestand duurde 5 dagen. Toen alles weer uit de kelder gesleept. Vertrouwen in toekomst marine enigszins

geschokt. Het zal nog lang duren voordat uit deze chaos een geordend Europa geboren wordt. Maar de mensenslachting is voorbij

Tom 2e jaars adelborst

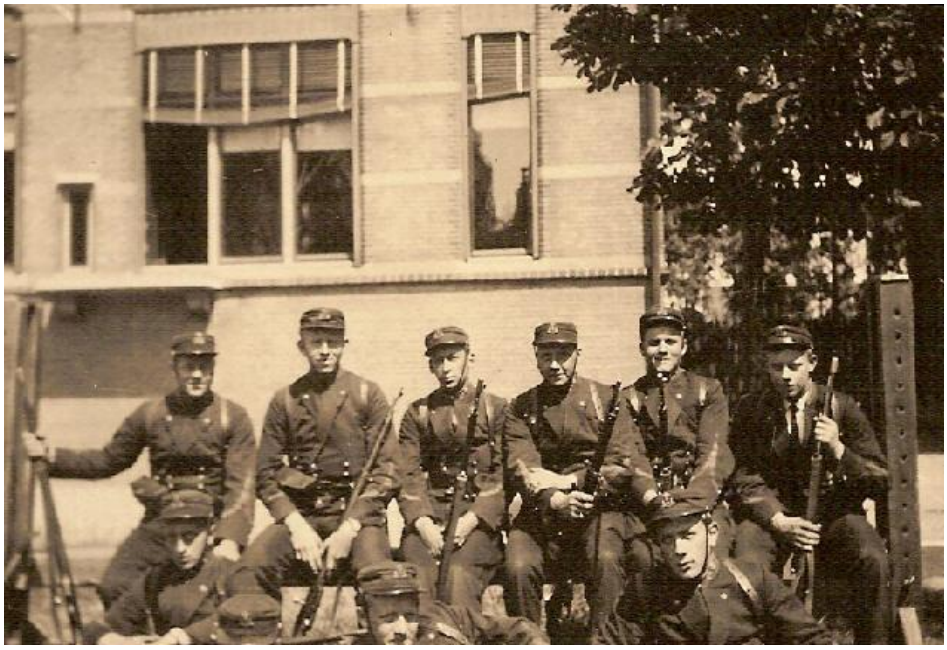

Infantie IIIa. Tom achterste rij tweede van rechts

.

Revolutie week, november 1918

"Je ijdelheid zit je in de weg "zei Ottie G. en weer heeft ze gelijk. Ik ben graag iedereen te vriend, vind 't ellendig vijanden te maken en dat een zwakheid. Het Instituutleven werkt dodend voor geestelijke ontwikkeling -en ik heb te veel hooi op m'n vork genomen zoals de redactie commissie Jaarboekje (uit persoonlijke ijdelheid). De studie is wel interessant, maar op de achtergrond de oorlogsmoloch doden en vernietigen van mensen en materieel. Ik zou een houvast - zodra ik m'n koers weet, weet ik waar ik naar toe moet, nu tolt de magneet naald naar alle kanten.. Nu ben ik wakker geschud en daar heeft Ottie me mee geholpen. Ben blij dat ik haar nu objectief kan zien. Veel gebeurd dit kerstverlof. Het moment de kennismaking met en 18 j meisje : Willie of zoals ze liever wil heten "Kippie"Gooszen. blauwogig , blondharig met Deens bloed. Mond en neus wat grof type ras echte flirt Ontmoette haar op een bal in Concordia Bussum Ik zei haar 'dat ik haar enen flirt vond': ..Resultaat plotseling grote vertrouwelijkheid. en 30 dec naar Bussum gegaan om met haar te praten. Zij zocht steun bij mij en dit streelde mijn ijdelheid.. En ik werd verliefd. Ottie Gooszen had deze moeilijkheid voorzien. - ik was door het gesprek met haar - op 31 dec wandelen we naar koene molen a/d schinkel zoveel rustiger geworden maar ik ben snel teruggevallen...

Uit het dagboek van zijn vader over het jaar 1918:
13 april. Tom is nu a/b HM Bulgia, en vaart op de Zuiderzee, geniet erg, leert loden, sturen, observeren enz. enz. hij is met algemene stemmen tot gamellechef gekozen en vindt dat een koopje.
25 april. Vandaag Bram van Stockum bij ons koffiegedronken en hij heeft gepraat met Hilda over zijn openbaring, zijn onsterfelijkheid, zijn weder jonger worden enz. en Hilda heeft hem heel kalm toegehoord en staat tegenover die dingen veel minder vijandig als andere mensen door hare theosofie. Tom is gisteren weer gekomen, ditmaal van Zwolle en het is een vreugde dien bruin gebranden reus te zien.
26 mei. Alfred steeds vossende op zijn examen, wat zullen wij dien jongen missen en ik denk dat hij ook het ouderlijk huis zal missen. Ik denk wel eens met onrust aan de desillusie die de Marine aan Tom en Alfred moet geven. Maar ze kunnen er bijtijds uitgaan misschien. Intussen is Tom heel gelukkig op zijn kanonneerboot en ook tevreden op het Instituut. Op mijn laatste zeiltocht is het gevoel dat het zonde en jammer is dat de Zuiderzee wordt drooggemaakt, nog veel sterker bij

mij geworden. Een sterke indruk kreeg ik te Enkhuizen, toen al die vissers binnenkwamen van de ansjovisvangst, Enkhuizers, Huizers, Bunschoters, Markers

Links: Hrms Bulgia.Rechts: In de jol van de Bulgia. Tom derde van links

.

6 september. Met Alfred naar Nieuwediep, 2e kl. In de trein andere baren. Te Nieuwediep koffiegedronken bij de heer en mevr. de Raadt, waar ook de commandant van Texel, Van Braam Houckgeest, en daarna naar het Instituut. Er waren niet genoeg uniformen klaar, dus stond Alfred in zijn burgerpakje aangetreden. Na tafel zitten praten met de familie Molenburgh, aardige mensen, en toen kwamen enige van het oudste jaar en gingen baren. Alfred gaf herige antwoorden, werd daarom door Tom gewaarschuwd. Ik kreeg een droefgeestige indruk van Nieuwediep. Het geringe aantal schepen, het uiterlijk van de matrozen, hun slechte vormen (op de Holland zaten stokers op de verschansing met de benen buiten boord en liep een allersmerigste schildwacht op het voorschip), dat alles stemt niet vrolijk. De adelborsten maken een gunstige indruk.

18 october. Ik was 12 oct. te Nieuwediep voor roeiwedstrijd en om Tom en Alfred te zien. Vond Alfred nog niet erg kalm. Met de jongens gegeten. Met verschillende zeeofficieren gesproken over de lamme toestand bij de Marine. Iedereen er over eens dat het een lamme boel is, waaraan ik heden morgen nog eens word herinnerd toen ik een matroos zag bij het Centraal Station

Polly Barker heeft jaren op de kinderen van de familie Boissevain gepast

"Polly" was ongeveer 50 jaar eerder in de familie Boissevain gekomen om op de kinderen te passen, die uiteindelijk elf in getal waren. Later hield zij een oogje op de kleinkinderen (in het totaal 50), wanneer die kwamen logeren. Zij stierf omstreeks 1930 gekleed met een lichte burger demi saison. Oostenrijk wordt een bondsstaat (van volkeren die elkander haten. Ostende verlaten door de Duitsers en genomen door de Belgen. Aanbod van Amerika inzake steenkolen en levensmiddelen.
21 october. Er heerst hevige griep te Amsterdam, veel jonge mensen en kinderen sterven. Vele scholen zijn gesloten of half ontvolkt. Te Urk en Amsterdam ook vlektyphus en schurft. Gisteren hoorden wij op de Sparren voortdurend het kanonvuur in de verte, het is soms zo hard dat de ruiten rammelen en de deur trilt . Het is dichterbij dan vroeger. Toen ik uit de tram stapte bij de Sparren was de gehele familie aanwezig: Hilda, Olga en Tom en Alfred, overgekomen wegens het sluiten van het Instituut voor griep. Ik schaam mij te bekennen dat de vreugde hen te zien getemperd werd door de gedachte: dat zal weer geld kosten en hoe moeten wij hen voeden. Tom begon al gauw over tochten die hij wou maken en ik "prikkelbaar" weer door de gedachten aan kosten antwoordde onvriendelijk, waarover later het land. Wij aten op Drafna, en Vader en Moeder weer allerhartelijkst, aardigheden bedenkend als een dinertje voor jongelui en komedie enz. en ik schaamde mij wel wegens mijn zuurheid.
23 oct De jongens gaan vandaag naar Othello in het Grand Theater. Het is merkwaardig te zien dat het Instituut niet de minste invloed heeft gehad op de manieren, het optreden enz. van Alfred, terwijl wij verleden jaar getroffen waren door de verstijvende, verstarrende invloed op Tom.
25 april. Vandaag Bram van Stockum bij ons koffiegedronken en hij heeft gepraat met Hilda over zijn openbaring, zijn onsterfelijkheid, zijn weder jonger worden enz. en Hilda heeft hem heel kalm toegehoord en staat tegenover die dingen veel minder vijandig als andere mensen door hare theosofie. Tom is gisteren weer gekomen, ditmaal van Zwolle en het is een vreugde dien bruin gebranden reus te zien.
26 mei. Alfred steeds vossende op zijn examen, wat zullen wij dien jongen missen en ik denk dat hij ook het ouderlijk huis zal missen. Ik denk wel eens met onrust aan de desillusie die de Marine aan Tom en Alfred moet geven. Maar ze kunnen er bijtijds uitgaan misschien. Intussen is Tom heel gelukkig op zijn kanonneerboot en ook tevreden op het Instituut. Op mijn laatste zeiltocht is het gevoel dat het zonde en jammer is dat de Zuiderzee wordt drooggemaakt, nog veel sterker bij mij geworden. Een sterke indruk kreeg ik te Enkhuizen, toen al die vissers binnenkwamen van de ansjovisvangst, Enkhuizers, Huizers, Bunschoters, Markers

Pieter Jelles Troelstra (Leeuwarden, 20 april 1860 - Den Haag, 12 mei 1930) was een Nederlandse advocaat, journalist en politicus. (Hij is bekend geworden als de socialistische leider die in november 1918, in navolging van

de omwenteling in Duitsland, in Nederland de socialistische revolutie wilde uitroepen.'Grijpt de macht die U in de schoot geworpen wordt en doet wat gij kunt doen! Wij maken een revolutie omdat het kan en moet' riep SDAP-voorman Troelstra begin november 1918 tot een gehoor van arbeiders. Op 12 november sommeerde hij in een speech in de Tweede Kamer de regering om de macht binnen vijf dagen over te dragen. Maar zijn inschatting van de revolutionaire situatie in Nederland zat er naast. Revolutionaire dadendrang leefde alleen maar in kringen ter linkerzijde van de SDAP. Troelstra werd dan ook door zijn eigen partijleiding gecorrigeerd en moest een week later erkennen zich 'vergist' te hebben.)

Plaatsgenooten!

De oorlog, die meer dan vier jaren woedde, is ten einde. Daarmede is opgeheven een groote bron van jammer en ellende, ook voor ons vaderland.

Om alle leed te boven te komen, moet het bedrijfsleven op vollen gang worden gebracht, moet handel en verkeer snel opbloeien, terwijl alle partijen, die het goed meenen met de breede lagen des volks, de handen zullen ineenslaan, om de wetten te brengen, waarop het volk alle recht heeft.

Wij leven in het vrije Nederland, waar niets de arbeid dier partijen in den weg staat, mits men zorge dat niet door revolutionaire daden die arbeid wordt onmogelijk gemaakt.

Ons vrije volk haat de heerschappij van een revolutionaire minderheid, verafschuwt een revolutie, die in haar gevolgen nog wreeder is dan een oorlog.

In Rusland wordt gemoord, geroofd, daar lijdt iedereen ellende, daar is alle vrijheid vertrapt, omdat een handje vol revolutionairen de baas speelt, ook over de sociaal-democraten, die daar met honderdtallen naast burgers van alle standen zijn gefusileerd.

Burgers en **Militairen** van den **Helder,** moeten wij ons een schrikbewind laten opleggen door een kleine minderheid in den lande?

Dat nooit!

Wij raden U blijft kalm, helpt mede een revolutie te voorkomen, door rustig aan den arbeid te blijven, dus **NIET TE STAKEN.** Schenkt het volle vertrouwen aan Uwe regeering, geeft haar de leiding en Uwe en onze wenschen zullen zeker langs wegen van **orde** en **eensgezindheid** worden verwezenlijkt.

Wij moeten ons met kracht verzetten tegen barbaarsch geweld en ruwe onderdrukking van een groep revolutionairen, die met geen mogelijkheid ter wereld, wanneer de revolutie eenmaal is uitgebroken, de orde kunnen handhaven.

Wij zullen ons verzetten door het vormen van een **Burgerwacht,** om, als het noodig blijkt,

het wettelijk gezag te steunen.

Burgers en **oud-militairen,** geeft U in massa op voor deze Burgerwacht, wij hebben elkander noodig in uren van gevaar.

Gelegenheid voor aangifte bestaat **Vrijdag 15 Nov.,** vanaf 1 tot 6 uur en van 7 tot 9 uur, eveneens op morgen **Zaterdag 16 Nov.,** vanaf 8 uur 's morgens tot 6 uur 's avonds in de Excercitieloods Rijks Werf, ingang Weststraat.

Intusschen is het onze oprechte wensch in vrede en goede harmonie ook met de sociaal-democraten voort te leven. In onze gemeente heerschte nimmer vijandschap onder de bevolking, allen, zonder onderscheid, hebben samengewerkt tot verkrijging van geestelijke en maatschappelijke welvaart der burgerij.

Laat ons, zonder geringschatting van het gevaar, dat ons thans dreigt, op dezen vredelievenden weg voortgaan, het is de grootste weldaad, die wij ons land, onze regeering, onze stad, ons volk kunnen bewijzen.

Wij rekenen op uw aller medewerking!

Namens den Raad van Burgers en Militairen tot handhaving van het wettelijk gezag:

Christelijk-Historische Kiesvereeniging.
Anti-Revolutionaire Kiesvereeniging.
Christen-Democratische Kiesvereeniging.
Unie-Liberale Kiesvereeniging.
Economische Bond.
Bond van Vrije Liberalen.
Vrijzinnig Democratische Kiesvereeniging.
Verbond Democratiseering van de Weermacht.
Vereeniging Verlofsofficieren afdeeling Helder.
Christelijke Officieren-Vereeniging.
Nationaal Christelijke Onderofficieren-Vereen.
Bond v. Chr. Militairen v. Land- en Zeemacht.
Gereformeerde Jongelings-Vereeniging.
Jong. Chr. Geh.-Onthouders Bond afd. Helder.
Nederlandsch Jongelings Verbond afd. Helder.
Centr. Nat. Com. voor Tijd. Mil.-Tehuizen.
Vereeniging Werklieden in Publieken dienst.
Nederlandsche Loodsen-Bond afd. Helder.
Verbond van Werklieden van 's Rijkswerf.
Vereeniging van Beambten van 's Rijkswerf.
Christelijke Bestuurders-Bond, waarbij aangesloten
Christelijke Bakkersbond, afd. Helder.
Christelijke Metaalbewerkersbond, „
Christelijke Bouwvakarbeidersbond, „
R.-K. Volksbond, waarbij aangesloten
R.-K. Rijks- en Gemeentewerklieden, afd. Helder.
R.-K. Bond van groote gezinnen. „
R.-K. Vereeniging v. Spoor- en Trampersoneel, St. Rafael, afd. Helder.
R.-K. Marine-Vereeniging.
R.-K. Militaire Vereeniging.
R.-K. Kiesvereeniging Eendracht.
R.-K. Bouwvakarbeiders, afd. Helder.
R.-K. Kleermakersvereeniging.
„Credu Pugno", Vereeniging v. R.-K. Militairen.
Heldersche Winkeliersvereeniging, onderafd. van de Nederlandsche Middenstandsbond.

Oproep Burgerwacht november 1918, uit angst voor revolutie

Nu blijft nog Wijnkoop met z'n Bolsjewieks, die revolutionnairen van het zuiverste ras zijn en die gisteren een opstootje veroorzaakten bij de Oranje Nassaukazerne waarbij door de soldaten 3

man gedood en 9 gewond werden. Indien het tot revolutie komt zal zeker een deel van het leger er aan deelnemen en wordt het een groot bloedbad.Er komen 300.000 krijgsgevangen Engelsen en Fransen over onze grenzen op weg naar hun Vaderland. Gisteren 15 Engelse ponden gekocht voor 168,75 om te gebruiken zo we moeten vluchten.
16 november. Gisteren mij opgegeven voor de burgerwacht, eerst 's avonds nog naar een feestavond in het Concertgebouw ter ere van koning Albert. Allen Belgen natuurlijk. Belangrijke brieven van Tom en Alfred die mededelen, dat de Commandant hun had medegedeeld dat op de bemanning van de vloot niet te bouwen viel. Sluitstukken van kanonnen en veel ander wapentuig is nu naar het Instituut gebracht en de jonkers staan op post met geladen geweer..
21 dec. Vandaag zijn de jongens gekomen. Alfred ziet er wat beter uit dan toen hij ons verliet, maar veel puisten. Ze vertellen dat 99% van de adelborsten op het Instituut er wel uit zou willen als ze maar wisten wat te beginnen. Tom en Alfred denken er nog niet aan er uit te gaan. Ze willen eerst zien hoe de zaken lopen.

Einde dagboek Han de Booij

1919
5 jan Ik moet Kippij schrijven, ze staat onder de invloed van een "mauvais sujet", die getracht heeft haar te verleiden.
7 jan brief van Kippij. Ze heeft de goede wil om te veranderen Walt Whitman : grashalmen. Over de mensen: "Vormloos en woordeloos gaat het door de stralen van de stad, beschaafd en leef in de salons, beleefd glimlachend, gebruiken nauwkeurig volgend maar geen syllabe sprekend over zich zelf. Sprekend over alle andere dingen ter wereld maar nooit over zich zelf". Ik voel me veel rijker. Ik ploegde de aarde om, die bevroren was en word wakker. Met welk een nieuw licht lees ik nu Whitman."In de allereerste plaats,mag ik niet verliefd worden op K"!. In weet zeker, dat ik K. alleen daarom wil helpen omdat ik dit als mijn plicht voel, ,maar toch betrap ik mij er telkens op, dat ik nar har verlang... kreeg een kort briefjes van K. Ze zegt , dat ze moe in haar hoofd was omdat ze 2 uur Sorrow of Satan (Narie Corelli) had gelezen... Pakt haar dat zo aan, of is ze niet erg snugger? Ik durf mijn eigen fouten meer onderogen te zien en moet dat ook wel want 't komt wel voor daar door de een of andere vriend-adelborst - op gewone wijze onder de neus krijg gewreven. Wat is het leven toch al omvattend. Ieder mens voelt op zijn manier - geen twee mensen zijn hetzelfde. Velen zoeken naar God.Wat doet 't er eigenlijk niet toe hoe zij God zoeken "There is an golden thread that rush trough all religions", zei Irine.
27 januari Genoten van de sneeuw. Fanatiek gevochten op 't "bokkeveldje (exercitie terrein achter Kon Inst v/d Marine). Resultaat blauw oog , bloedneus schrammen op oor, gescheurd baadje, pijnlijke rechterarm verrekte spier onderrug. Toch heerlijk!
30 jan,. Gisteren moeilijke dag. Stormachtige redactievergadering van ons tijdschrift de Megafon. v/d Ben en Rotgans ruzie en slingerden Boorman hatelijkheden naar z'n hoofd Alles ging over het hoofdredacteurschap Boorman trok zich gebelgd terug (Boorman adelborst -machinist). Verhouding adelborsten zeedienst en adelborst machinist kwam opnieuw in gevaar. Tenslotte alles in der minne geschikt. Lang gepraat met v/d Ben, die m'n steun nodig had. 't Zelfde geval met Tissot.
6 febr Brieven van Ottie die mij versterkt hebben in m'n overtuiging dat ik niet op Kippy verliefd mag worden - ik ga dan mijn ijdelheid niet gestreeld voelen. Kippy stuurde me en foto van haar zelf. Stelde mij vreselijk teleur. Ik had haar dus geromantiseerd in m'n gedachten. Ze heeft een gezicht, waar de oppervlakkigheid van is af te lezen een grove mond en gevaarlijke ogen.
Feest op 't Instituut 8/2 febr Kippy m'n invité
14 febr : Ils sont passés les jours de fête.
15 febr K. is niet en zal niet voor mij kunnen zijn van wat im me voorgesteld heb van mijn a.s. vrouw. Ik ben van haar uit medelijden gaan houden.

21 febr Mijn illusie is vervuld : ik ben tot lid van de Senaat gekozen. 51 van de 71 stemmen. Rauwenhoff id.Tuyben 44 van de 71 stemmen Had dit niet verwacht. Dit blijk van vertrouwen? Als die 51 adelborsten die op mij stemde in mijn ziel hadden kunnen kijken zouden zij dan ook mij hebben gekozen? Ik had gedacht dat ze mij te slap zouden vinden, te makkelijk met iedereen mee gaande. schreef Moeder in mijn dronken makende stemming van zelfvertrouwen (over de verkiezing als senaatslid) iets over mijn verhouding met Kippy. Moeder zal wel vreemd opkijken, ik heb haar nog nooit iets gezegd over mijn gevoelens t.o.v een meisje. Ben bang voor Vader en Moeder, bang ze om ze "in mijn ziel" te laten kijken. Het gevolg van de meer dan ellendige periode van niet begrijpen - de beroerdste tijd, die ik gekend heb. Tijd van twijfel en onrust. Nu begin ik mij langzamerhand zekerder te voelen. Ik kan krachtig zijn als het moet. Toch droom ik liever - zoveel makkelijker en liever. Met m'n kleine confidentie aan Moeder heb ik haar veel genoegen gedaan. Ze voelt zich nu nader tot mij en kan iets meer begrijpen. Toch wel beroerd, dat V. en M. mij altijd zo slecht begrepen en waardoor een kloof is ontstaan.
4 maart Heb me op de proef gesteld en heb overwonnen Weet nu heel zeker, dat Kippy niet mijn ideaal is. Ik ben verliefd geweest, maar dat is nu afgelopen, "De Mohr had seine Schuldigkeit getan, der Mohr kan gehen". Ik voel mij niet meer gebonden aan dit meisje, dat op Moeder en vele anderen een zeer schaapachtige onnozele indruk had gemaakt (later onderstreept door mijn vader en aan de kantlijn het woord terecht geplaatst).Prof. Obbink:"Het evangelie van de theosofie met zijn godsdienst zonder persoonlijke God, met zijn Christendom zonder Christus , zijn reïncarnatie zonder persoonlijkheid, zijn rechtsvaardigheid, zonder schildbesef, zijn prediking zonder bekering ..is een evangelie naar de mens en daarom is het niet voor hem en zal het hem in werkelijkheid niet baten.22 maart Zware lektuur de laatste tijd Meister Eckhart en nu Immanual Kant over "Phaenemalismus".. het onderwerp van onze kennis bestaat niet uit het " ding an sich": (het weten der dingen maar uit verschijnselen enz enz.). oordelen à priori - krijgen we door de rede. oordelen à posteriori - krijgen we door ervaring enz. bladzijden vol over Kant!
6 mei geëmbarkeerd a/b Henno Bulgia - bootjes reis (praktische vorming). De nor (longroom) gezellig versierd met lollige platen. Th. Boelen is de oudste. Voel me toch lichtelijk gepasseerd geen oudste te zijn.11 juni glorious weather. Ten anker bij Pampus Heerlijk zomerweer. Fijn deze bootjesreis.20 juli te Haarlem komen Anneke Wenckebach en Corri Schoorl a/b .Anneke vindt mij aardig .Ik haar dus ook. Gestreelde ijdelheid . Toch een heerlijk gevoel om aardig gevonden te worden. De bootjes reis spoedt ten einde. Heel leerzaam geweest. Ook mensen kennis opgedaan. Je krijgt de indruk dat 't met de marine op z'n eind loopt. Iedereen die niet "voor zijn pension" er inblijft, wil er uit. Oordeel over mijzelf: Ik ben lang niet eerlijk genoeg tegenover mij zelf en anderen soms bang de goede indruk, de officieren van me hebben te verknoeien en dan ben ik niet eerlijk. Het praktische werkt geestelijk vermoeiend - denk lang niet na over "de"dingen als op 't Instituut. Bekommer me weinig meer over geloofszaken. Las vandaag het Leekeboekje van Bakels. Ben het dikwijls met hem eens. Het seclusieve Christendom is glad verkeerd - bloedt dood. En buiten de kerk de nieuwe stroom van religieus leven, die iedereen kan waarnemen als hij wil. Bakels ontkent 't zijn van Christus als de Zoon Gods , als de enige zaligmaker.... Bakels heeft me doen twijfelen. Je wordt er tureluurs van , zoveel verschillende gezichtspunten. Door dit praktische - ruwe - leven heb ik veel waaraan ik houvast had op 't Gesticht weer verloren. Ik had daar 'n pasklaar voor het gemakkelijke leventje zelf gemaakte eigen "godsdienstje" met iets moois "hiervan" en iets daarvan van alles wat! Ik moet nu geheel opnieuw beginnen. Ik hel naar de theosofische kant. Vele van deze ideeën zijn mij zeer sympathiek. Bakels zegt dat de massa bedrogen willen worden met een poeslieve Jezus, die ze kunnen aanbidden, met niets zeggende woorden als onze zonde zijn door het bloed van Christus afgewassen en meer dergelijk geklets. Volgens Bakels is er een nieuwe meester nodig, waartegen men kan opzien. En toch in mij het gevoel: Alles is uit God en van God. We hebben allen iets goddelijks, we zullen terugkeren waarvan we zijn uitgegaan. Dat er een ordenden en werkenden en absoluut geen "domme" macht bezig is met ons, met alles hier op, aarde, dat voel ik als een zekerheid.

Oudste jaar adelborsten en oudste jaar machinisten en oudste jaar asp-administrateurs. Tom direct achter de man die op de vierde plaats rechts van de voorste rij staat

Cijferlijst juli 1919 2e jaars adelborst Lange lijst van over het algemeen goede cijfers. Alg. geschiktheid als zeeofficier 81 Rangorde 1. Rauwenhoff 2. Tuybens 3. de Booij 4. Boelen 5. Stam 6. van Foreest 7. van Lier 8. Tissot v. Palot 9. van Asbeck 10. v. Stuyvesant Meijer 11. Muller 12. van Schreven 13. Witte 14. v.d. Poll 15. Rotgans 16. v/d Ben 17. Mante 18. van Hemert 19. van Overeem.

Hattum, 22 aug Ottie G. Logeert bij ons. Bar gezellig. Ot is heel wat kalmer dan vroeger. Heel prettig gesprek gehad met Moeder en Ottie over abstracte onderwerpen. Horoscopen, occultisme enz. Wat heerlijk om hier over te praten, dat mis ik in den Helder... "ik heb een - in een droom- 't gevoel gehad dat ik uit deze wereld wou, nog nooit was ik zo angstig. Ik kan 't niet omschrijven, maar ik zie 't voor me.
11 sept. Kon Inst v/d Marine. Hooglopende ruzie in ons jaar over de "baren" (de jonge jaars adelborsten) kwestie. Er is een baarreglement aangenomen en het oudste jaar heeft beloofd zich daar aan te houden. Er is veel propaganda gemaakt voor het baren op de nieuwe manier. In de praktijk overheersen echter weer alle lagere instincten: schelden, vloeken en zorgen het de baren zo lastig mogelijk te maken enz. Ze denken niet meer aan hun eigen baartijd. Stuyvesant Meyer verdomt het, breekt totaal met het baarreglement.
En dit reglement is toch zo nuttig, het voorkomt dat de baren onnodig dingen moeten leren. Ik kreeg veel verwijten over het te "geschikt" behandelen van de baren. Ik behandel ze zoals ik uit eigen overtuiging dit goed denken daar houd ik aan vast. Ik zal vasthouden en mijn ideaal en dit in praktijk brengen, maar dat zal veel tijd kosten. Een illusie is weg en wel dat mijn jaargenoten rijp waren om volgens de geest v/h baarreglement te baren.

Het 'baren' van de jongste jaars adelborsten op 't bokkeveldje. September 1918

Tom oudste jaar adelborst 1919

De zwakkere figuren schreeuwen 't meest en bewijzen daarmee hun morele zwakte. Misselijk om zo tegen te werken. Tom: houdt moed, hou vast aan je idealen, tegenslagen zijn altijd goed voor je - je kunt er van leren. Zoals je door tegenslagen heenslaat is 't belangrijkste. Dispereert niet. Ottie ik denk aan je - jij hebt deze strijd niet, zal ook niet weten wat dit betekent, maar de gedachten aan jou stemt me rustig, jij, die me allesomvattende verdraagzaamheid leerde.
Assaut November 1919 "Die schöne tage von .... sind jetzt vorbei". Het assaut was een knal succes. Reuze voldoening voor Rauwenhoff, Kramer , van Leeuwen en mij, want zonder opscheppen kunnen we toch wel zeggen dat wij dit assaut op poten hebben gezet.
Met veel aardige meisjes Kippy G. was er ook. Ietwat pijnlijk, maar alles weer in orde - in goede zin. Definitief àf, zonder pijnlijke wroegingen. Toestand Marine niet fraai. Toch 't beste om eerst officier te worden, de leerschool v Indië mee te maken. Ik ben nog zo bruisend vol leven, soms gist 't in mij alsof ik me wil los slaan uit alle banden van fatsoen en degelijkheid, die mij om knellen, maar dan hoor ik weer de "manende "stem vol wroeging. Ben nu over 12 dagen meerderjarig. Een belangrijke datum. Moed houden. Er zit wat in je, een levende , werkende kracht. Presteer iets. Kreeg gisteren brief van Ot - na 2 maanden . Ze heeft wel lang gezwegen.

Gedicht:
't Schip is zinkend, een mijn ongeluk
De zee is ruw, geen land in zicht
De sloepen sloegen stuk
Elk op z'n post en doet z'n plicht

De kapitein beveelt, staat op de brug
De bemanning pompt zich moe
De marconist seint bliksemsvlug
z'n S.O.S. naar de schepen toe

S.O.S. zo tikken de seinen
Redt onze zielen, we vergaan in zee
Redt onze lichamen voordat we verdwijnen
In de koude diepte.. hier benêe

Save our souls.. zal het nog baten
Redt onze zielen door ieder verlaten
Redt onze zielen, redt onze schepen
Vele S.O.S. seinen worden nimmer begrepen

Seinen van mensen, seinen van schepen
Seinen door vele nooit begrepen
Uitgezonden in bittere nood
S.O.S... 't betekent de dood..

Gedicht gemaakt door Tom de Booy

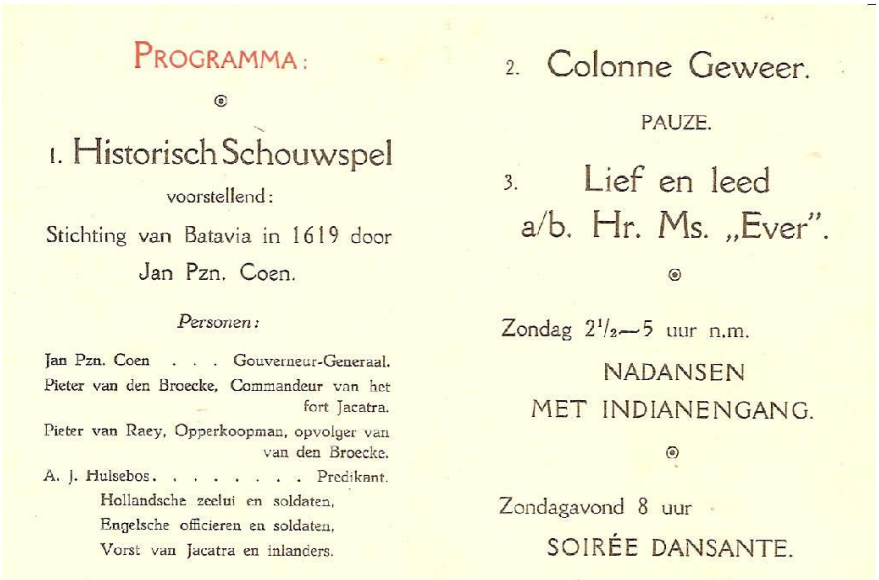

PROGRAMMA:

1. Historisch Schouwspel

voorstellend:

Stichting van Batavia in 1619 door Jan Pzn. Coen.

Personen:

Jan Pzn. Coen . . . Gouverneur-Generaal.
Pieter van den Broecke, Commandeur van het fort Jacatra.
Pieter van Raey, Opperkoopman, opvolger van van den Broecke.
A. J. Hulsebos. . . . . Predikant.
Hollandsche zeelui en soldaten,
Engelsche officieren en soldaten,
Vorst van Jacatra en inlanders.

2. Colonne Geweer.

PAUZE.

3. Lief en leed a/b. Hr. Ms. „Ever".

Zondag 2½—5 uur n.m.
NADANSEN
MET INDIANENGANG.

Zondagavond 8 uur
SOIRÉE DANSANTE.

Programma Assaut, 29 november 1919. Uitnodiging van de Senaat (President F.C. Rauwenhoff en Secretaris H.Th. de Booy) voor het bijwonen van een Assaut gevolgd door een bal.

Uit het dagboek van zijn vader over het jaar 1919:
Zondag 2 maart. 's Morgens naar de tentoonstelling van Toorops werken in Arti. Prachtig. De lijdensweg in 14 taferelen bestemd voor de kerk te Oosterbeek. Hilda met Tom en Olga 's

middags naar Concertgebouw 3de symphonie van Mahler en ik weder naar Toorop. Ik had de 3de van Mahler al Donderdagavond gehoord en had er niet erg van genoten - de onsamenhangende klanken, het gebrek aan melodieën trekken mij niet aan.
30 juli. Ben de laatste maand voortdurend bezig geweest met de Zwitserse passen voor mij en de jongens. Ontelbare bezoeken aan bevolkingsregister, politiebureaux, commissaris van de Koningin, Zwitsers consulaat, Duitse consulaat, gemeentebesturen. Een vervelend tijdrovend en kostbaar gedoe. Heb nu eindelijk de passen in orde en zaterdag 3 aug. gaat de trein.
2 aug. 3.35 vertrok ik van Amsterdam met de extra trein die het Int. Verkeersbureau liet lopen. Te Arnhem waren Tom en Alfred. We reisden 2de klasse, de laagste klasse in deze trein. Nacht beroerd. Mijn vader reisde doorgaans derde klasse, als dat niet kon eerste, maar dat werd voor een grote reis te duur. Mensen die doorgaans eerste klasse reisden, weken soms uit naar de derde klasse. "De tweede klasse was voor handelsreizigers". We hadden veel eten medegenomen, als: 3 broden, 4 pond boter, 1 blik sardines, 1 worst, 2 komkommers, 3 tomaten, 6 citroenen, 18 eieren, 6 kwatta's, 2 fl. Drachenquelle, 1 meloen, 1 pot suiker.
3 aug. Zagen 's morgens voor het eerst weder de Duitsers na hun nederlaag. "Ze zijn nu heel wat kalmer dan vroeger" zei mevr. Straeter, "zo'n nederlaagje helpt wel!"De Duitsers zien er uit als geslagen honden die in lang geen voer hebben gehad. [In Basel]. Dadelijk naar Hotel Jura, waar ik Zimmermädchen een restant boter aanbood. 't Kind zeer gelukkig.
4 aug. Ontbijt goed, brood, thee en honing. Geen boter. Naar politie, worden door zakelijke politieman vlug en goed bediend, geen gezeur zoals in Holland, alles vlug. Naar Schiffländer 3 voor brood- en melkkaarten etc. Weer vlugge bediening. 10.40 naar Luzern. Te Olten ½ uur oponthoud. Vlug en heerlijk gegeten in restaurant station, alles dadelijk klaar, alles netjes op 1 schoteltje, razend vlug en netjes. practisch in hoge mate. Naar Engelberg, daar in hotel pension Engelberg. Souper van thee complet (zonder boter), lieten schoenen bespijkeren en geslapen na een wandeling.
7 aug. Via Gr. Scheidegg naar tot Faulhorn. Rugzak erg zwaar de Faulhorn op en over het algemeen ben ik niet goed gekleed, veel te zwaar pak. Op Faulhorn vele Zwitsers, gegeten, geslapen in soort van stal. Alfred noemt het een vlooientheater.

Op de top van de Faulhorn

Uit inliggende brief aan Hilda:
Naar de Faulhorn. Dat was steil en ik voelde dat de eerste jeugd vervlogen is. Tom is onvermoeid natuurlijk en je moet je hem voorstellen als een tijger die zijn prooi verslindt en tegelijkertijd uitziet naar andere slachtoffers. Ik ben idem, maar tevens 52 jaar oud zodat het uitkijken naar andere slachtoffers meer duidt op aardig gelegen "zwaantjes" waar men kan uitrusten en heerlijk Eppinger Wasser drinken. Alfred is niet zo sterk maar hij is weer jong en dat helpt erg. Alfred

zegt altijd: als jij (je weet de jongens spreken mij met jij en jou aan) - als jij het kunt kan ik het toch ook. Ik voor mij twijfel daaraan, geloof zelfs dat ik van de drie nog het grootste uithoudingsvermogen heb. We doen morgen onze laatste tocht. Ik wil namelijk niet meer uitgeven dan hetgeen de Mavourneen heeft opgehaald plus hetgeen ik van An kreeg. Als ik nu de 15de van Basel vertrek is dit het geval. We hebben dus nog twee dagen en hebben dan in totaal 8 dagen gewandeld, eigenlijk veel te kort, want men is nu juist in training. We ontmoetten op weg naar de Grote Scheidegg een partijtje blinde jongens die op een wandeltocht waren. Ze steunden met een hand los op hun geleider en gingen met een vaart de helling af. Aan hun gelaatsuitdrukking kon men zien dat ze genoten. Waarvan?

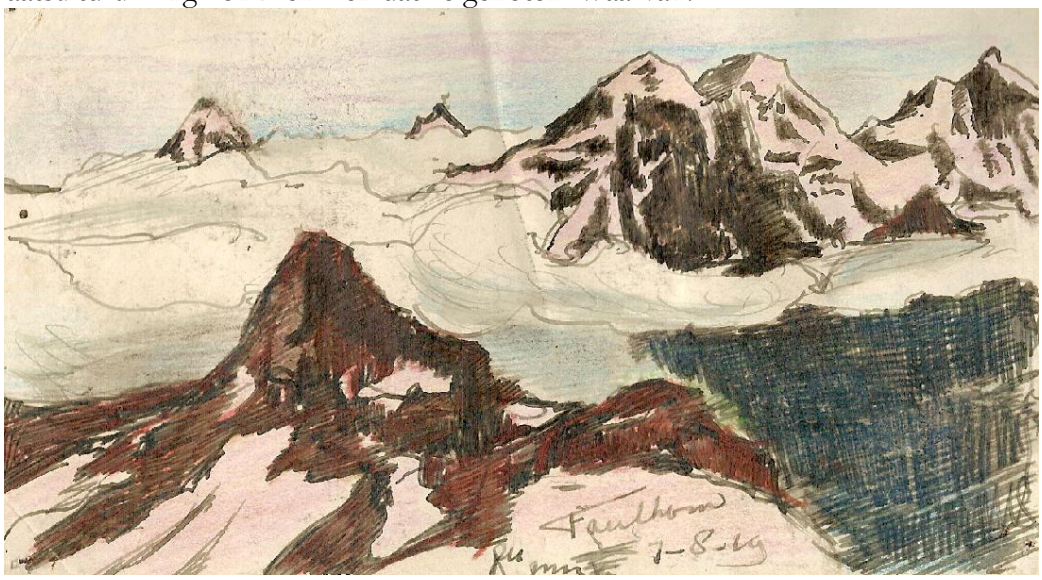

Tekening van Tom de Booy. Op voorgrond Faulhorn,. met op achtergrond v.l.n.r Schreckhorn, Finsteraarhorn, Eiger, Mönch en Jungfrau

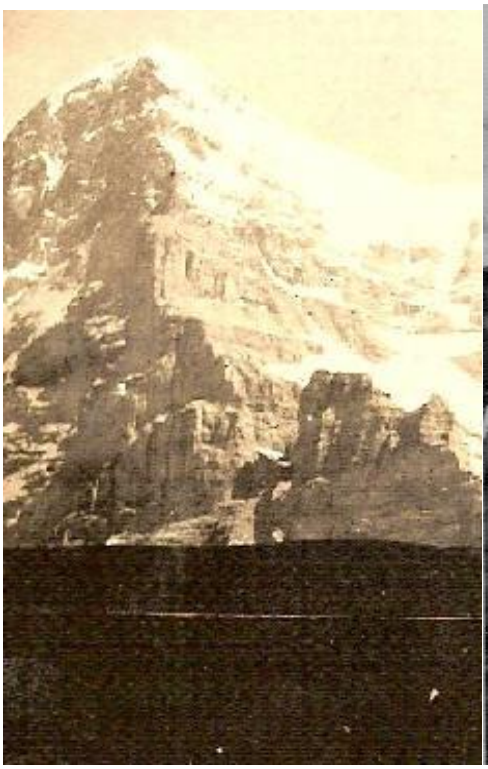

Eiger Noordwand

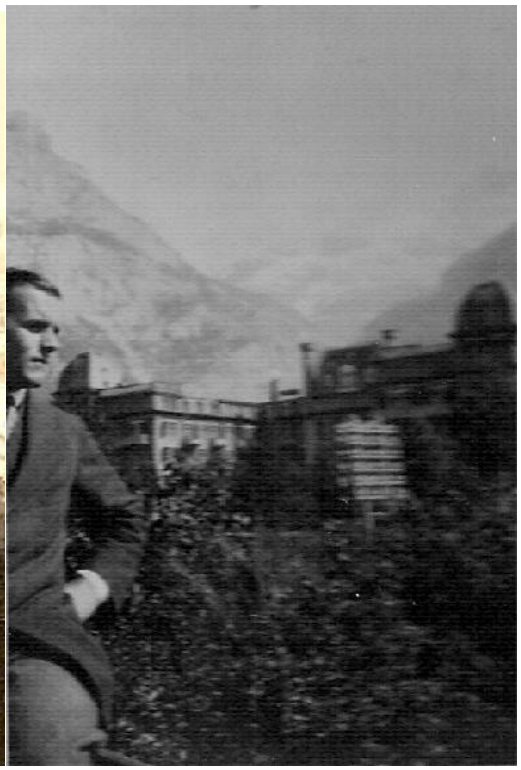

Tom in Grindelwald

Eiger en Mönch

14 aug.[op de terugreis] 7.30 naar Frankfurt, daar aangekomen ca. 2.30, aardige reis. Te Frankfurt hotel Bristol. Ik krijg een badkamer. De jongens een grote kamer, samen 23 mark, dus 23 x 18 = f 4.14. Frankfurt vuil en stinkerig, armoedig. De mensen grauw - een schoenpoetser geef ik 2 mrk 50 pf. te zamen dus 50 ct. Hoe je ook met die lappen gooit, je kan niets uitgeven door die valuta.
16 aug. Emmerik-Arnhem-Hattum. Te Zevenaar de Holl. controle heel scherp door militairen. Drie broers De Booy? vraagt een soldaat en als ik zeg dat ik de vader ben dan zegt hij: dan heb je flinke jongens. En hij heeft gelijk.
23 dec. Vandaag Alfred terug van zijn zeil- of jachttocht met Jacques Lemaire. Ik was wel wat ongerust geweest over de jongens, maar ze zijn gelukkig zo verstandig geweest niet te zeilen met deze storm. Ze hebben in een kreek in de modder gelegen met de oude schuit, hebben daarin 3 nachten overnacht met een rat, op natte matrassen en alles smerig enz. enz., het oude liedje en even met een jolletje gezeild waarvan het zeil scheurde. Enfin, ze zijn gelukkig terug. Tom komt morgen, is naar de Gooszens om de epauletten te halen van den kolonel Gooszen.
31 december. We gingen om een uur of 8 bij het vuur zitten in de salon, Hilda en ik met de kinderen behalve Engelien die te bed lag en ik las een brief aan de Corinthiërs en daarna het dagboek voor en we hadden veel plezier en we spraken over de toekomst en ik hield een soort toespraakje tot Tom die ditmaal misschien voor het laatst in lange jaren op Oudejaar thuis is. Ik hoop dat hij een knap zeeofficier zal worden, maar het schijnt mij dat hij weinig voelt voor de militaire zijde van het vak (net als ik) en zich voornamelijk aangetrokken voelt door de "avonturen", de vreemde volken, landen, en de praktijk: zeilen, roeien, cijferen, manoeuvreren enz. Hij zal in Indië trachten bij de opneming te komen, ziet daarin meer dan het dienen op een torpedojager. Een heerlijk souper, heerlijke visjes en lekker brood. Onze suite kan er zo echt gezellig en warm uitzien.
Einde dagboek van zijn vader.

1920

11 januari. Rauwenhoff verlaat ons - presidentschap Senaat aan mij overgedragen. Hij (de bolle) zei op z'n afscheidspeech :'t oudste jaar is een "kreng" van een jaar, en toch gaat er wel iets van uit. Wat we bereikt hebben:1.2x verlof tussen tijds 2. niet meer salueren voor meerderende in het gebouw. 3. "permis "tot 11u n.m. 4. Zaterdag sportmiddag 5. uitgifte blad megafoon 6. gebed afgeschaft - i.p.v. daarna "stilte" 7. "plaats rust"tijdens "rapport"8. kragen mogen open zijn bij het dragen van jekker 9. baar reglement.
Ik sprak Ottie tijdens kerstverlof, Ze was wel wat koel maar toch bar gezellig. Nu ik meerderjarig kan ik alle tijde over mijn vermogen beschikken t.w 1 obl. Holl.spoor f 1000 à 31/2 % krs 70 spaarbankboekje ruim f 600,-. Heel gezellig thuis Vader zei, dat als ik wilde onmiddellijk bij een Scheepvaart my. kon komen -vooruitzichten gunstig. Je komt dan bij een bloeiende zaak en dat is bij de Marine niet het geval. kans om spoedig naar het buitenland te worden gezonden. Even geaarzeld maar ik voel nog te veel voor de Marine om er al uit te gaan. Ik blijf er in.

27 febr. Wat voel ik me toch buiten mijn jaargenoten staan. Assaut Megafoon. Heb m'n best gedaan Ik mis Rauwenhoff (de Bolle) wel.
Maart 14 dagen verlof thuis -fijn! Cursus theosofie bijgewoond. Mevr Tideman, Een juffrouw had bezwaar tegen de reïncarnatie leer; wilde nog niet eens in een wieg liggen!
28 maart Mattheus Passion. Heerlijk Ot Gooszen at bij ons. Bar gezellig. Met Wim Boissevain diamantslijper Asscher gezien, oesters gegeten en ijs in de Bijenkorf.
17 april a/b Hrms Zeeland (oudste jaars kruisreis). Grote spanning of ik de oudste' zou zijn. Niet het geval. Reactie: rustig gevoel, geen verantwoordelijkheid te hebben -nu er geen oudste is hebben we allen om de beurt verantwoordelijkheid. Voel ons zeer vreemd in het begin a/b van de Zeeland, werden ontvangen met de boodschap : "stel je maar eens op de hoogte van het schip ".Geen leiding.

Oudste jaar Vlissingen 1920. Tom voorste rij rechts Tom

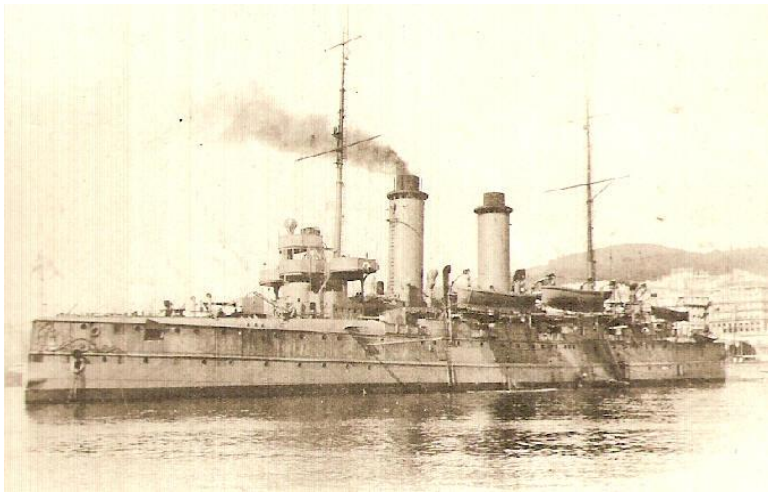

Hrms Zeeland

Gedicht Hannes v. Foreest naar aanleiding Praetende Idealisten Associatie P.I.A (opgericht door Koos van der Leeuw). Wij waren met 7 adelborsten hier enthousiast over te discussieerden : De Idealisten (voor T. de Booy)
Ze zaten samen- zeven Idealisten

Een klein kring - bij 't schemerend lampelicht
Eén sprak en, gloed gleed over z'n gezicht
Daar buiten stormde 't en de regen sist
Voorbij die tijd, van sleur en egoïsten
De mensheid diende, dat zij onze plicht
Houd d'ogen recht op het grote doel gericht
En steunt elkander, bolsjewiek of Christen
Er waren zovelen 't leven lang naar zochten
Die toch die vraag te vinden niet vermochten
De groote geesten aller eeuwen wijsheid
't Geluk den mensen brengen die nu dwalen
Heì leek 't licht
Een strijd voor idealen
zij onze jeugd ...!
berusting past de grijsheid

26 april Vertrek den Helder . Joy shipmate Joy!

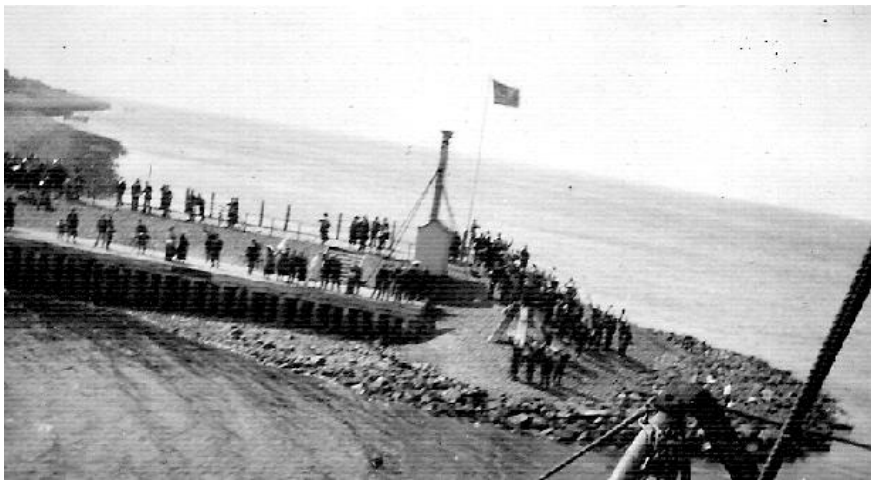

Vertrek Den Helder met de Hrms Zeeland

Na enkele dagen oefenen op de Noordzee terug naar den Helder meer manoeuvre mislukt. De Luitenant ter Zee 2e en 3e klasse hebben veel pret als het beroerd gaat. Net als de adelborstjes. De reis is voor onze opleiding bestemd maar de officieren doen weinig of geen moeite om ons iets leren. 3 mei officieel begin van de reis Adelborsten staan op wierhoofd om ons uitgeleide te doen. Stoker stomdronken die we kenden van de bootjes reis wilde s-middags weer naar de wal, want z'n vrouw moet naar de gevangenis (31/2 maand) en ze waren net 12 1/2 jaar getrouwd. Vorig jaar op de bootreis had hij beweerd 251/2 jaar getrouwd te zijn geweest! wordt aan boord gehaald en scheldt v/d Ben uit: Jonker als je me aanraakt steek ik je dood. Ken je me mooi niet meer van de bootje reis, ben ik dan zo diep gezonken. Een Grote scène. Hij werd overgeplaatst. Ruziën over gort die niet was uitgegeven door off. v adm. en rijst wel. Rijst werd gekookt toen kok merkte dat hij rijst i.p.v gort had gekookt smeet hij alles over boord. Stoker Begeer komt dronken a/b loopt langzaam binnen en zegt heel joviaal "Ik ben ook van de aristocratie, mag ik en kaartje mee leggen"". Wordt d deur gewezen. Marinier dreigt in overspannen toestand en half dronken hofmeester: "Leelijk monster , over een uur zal ik je doorslaan". Een commissie moet uitmaken of dit geval voor de krijgsraad moet komen. In kombuis kamer (poortjes dicht) waar we slapen een verpeste lucht. Een kotsbalie in de hoek. Ik slaap in kooi aan dek. Oefeningen met torpedoboten en o/z boten. Een der seiners rapporteerde en o/z boot, 't was een plaatje met zeemeeuwen erop, de vogels vlogen op. "Nu is 't een vliegmachine "zei de seiner.

Plunje inspectie: kwartiermeester A. tegen matroos 3e kl. "Vuile stinkerd laat je sokken eens zien, die je gestopt hebt". Matroos haalt sokken voor de dag. Kwartiermeester: "Poephoofd, wie heeft die sokken voor je gestopt?". Matroos 3e kl.: "Me moeder". Een andere matroos die voorbij loopt , zegt:" Heeft je ouwe heer 't soms niet gedaan?"
Gisteren in grote mast geklommen. 't Viel niet mee . Had een zware jekker aan. 't Schip ging geweldig te keer kon haast niet meer toen ik boven was. Je klimt steeds achter overhangend . De Commandant vroeg vanmiddag de minuut de 'ware' plaats, hetgeen Lt .t.z Hekking, die de wacht had, geweldig irriteert. 't Staat op de kaart zei H. en liep door en zei duidelijk hoorbaar: Nou, ouwe , maak je niet zo dik. Alle luit. t zee hebben reuze pret als de boel spaak loopt bij manoeuvreren. 't Nog een rommeltje a/b . Alles hokt.
11 mei 50 graden 17.5 N en 2 graden 21.5 W. Eindelijk op volle zee. Bij Dover zagen we enkele volgetuigde fregatten en barken. Te 12.00 een slecht bestek - de "ware "plaats onzeker. Hekking maakt opmerking: Columbus wist ook niet waar hij was. Ik neem op mij om de draadloze persberichten uit het Engels te vertalen. De 1e officier (M.J.C.Jager) loopt met overschoenen aan dek, draagt bruin glacé handschoenen en heeft steeds z'n officierkruis O.N. op. Vrij belachelijk. Quessant flauw gezien - Postduif aan boord neergestreken, er is een hok voor getimmerd. In Golf van Biskaje vrij ruw weer. Leuk gezicht de matrozen op de bak te zien zitten. Ze kletsen en draaien grammofoonplaten.
15 mei Geen land te zien. Vertalen van persberichten neemt vrij veel tijd. Dolfijnen gezien en ook een walvis. Zondagochtend moesten de adelborsten van diverse B. op order van onze (zure)mentor Keijzer zon en sterren hoogte nemen op de brug. Daarna kerkdienst. Keijser leidde de dienst!
Woensdag Madeira in zicht. Diep blauw water – bergen - witte huisjes tegen de hellingen. Prachtig 21 saluutschoten. Portugese vlag in grote top. (Achtermast). Een Portugees zeeoff. kwam a/b met ongepoetste sabel. Ned. consul kwam in jacquet en hoge hoed met sloepen. Kreeg 9 saluutschoten en Ned. vlag in voor top. Lt t.z 1e kl Dikkers, belast met artillerie kreeg ruzie met Cdt over pauze van 10 sec tussen de schoten. Hij zegt gelijk te hebben, later wordt bepaald om de 5 sec. een schot.

De 1e officier (de ridder van de overschoen) tot Jonkers :"Ga maar van de brug, voor jullie is hier toch niets te doen". Van officieren tegen adelborsten. Vaktermen : "Bemoei je er mee", "Stel je op de hoogte ","Doe er iets aan", "Neem je maatregelen ", "Geef je orders ", "Verveel je niet te erg".. Cdt tot veel geplaagde officier v/d wacht (bij nadering Funchal) : is het lodingsbordes opgetuigd heeft U het vlaggeboek op de brug, heb je aan de tamboer gedacht, zorg voor de vlag en geno, waarom is het reglement eerbewijzen en saluten niet op de brug, wel verdomme waarom is het smaktouw van die sloep niet klaar. Is de machine kamer gewaarschuwd? Waar heb ik voor dit en voor dat dan eens een off. v.d wacht voor !
10 mei. Alleraardigst bezoek aan vrienden van nicht Emily Cruys. Starten heel glad, ossensleden reden er boven. Overal bloemen. Funchal vies plaatsje Vonden familie Gesscher in riant huis – bloemen - palmen . We kregen thee, madeira cake, koekjes en gingen overladen met bloemen vooral rozen. Funchal stinkt als de apenhokken van Artis. De Portugezen vieze kerels, hebben nog nooit zeep gezien. Gisteren kwamen er van de 100 "passagiers" 80 dronken of half dronken aan boord. Madeira wijn schijnt lekker te zijn. 't Weer minder fraai - moeilijk om met de stoomsloepen langs zij te komen. Er valt hier veel te leren voor wij rnigszins bruikbare officieren zijn.
14 mei landingsexcursie - met 120 man de bergen in. 4 uur gelopen - bijzonder aardige tocht. De matrozen zongen leuk.
21 mei. 0615 van boord met sloepen met 8 andere adelborsten. Eerst per auto tot 300 m hoogte. Toen gelopen naar Gran Curral met gids. Beklommen klein piekje 1110 m boven zee. Daalden tot 700 m in wolkgrens. Heerlijke bergtocht , maar ik prefereer Zwitserland, hoeveel je daar de zee mist Gran Curral. Heel eenvoudig dorpje. Diepe ravijnen, steile afgronden, bloemen

22 mei vertrek Funchal. Stemming in nor vrij beroerd-prikkelbaar. De opleiding van ons a/b lijkt maar niets. Maar ik voel me zeer gelukkig, zou me hou me er rustig buiten en geniet van de zee, 't varen en 't passagieren , het zien van vreemde plaatsen.
23 mei In voormast geklommen om Pic van Teneriffe te verkennen, gehoond door "sympathieke" jaargenoten. Enig daar boven, maar veel last van de rook, maar heerlijk!
4 mei 28 graden N 16 graden 15 W. Piek Teneriffe in zicht
26 mei Las Palmas, haven La Luz (Gran Canaria). Vele schepen o.a. een smerig Frans oorlogsscheepje (van omstreek 1890). Bij de manoeuvre liet een matroos 3e kl, (kort dienstverband) het takel van de vlet los - het kwam onder water, gescheld en gevloek. De chef seiner kreeg een epileptische toeval op de brug. Beroerd gezicht. Talrijke "Kadraaiers "die ons vruchten verkochten.
27 mei naar Las Palmas . Echt Spaanse stad. Vrouwen dragen kanten doekjes. Kathedraal schitterend . Altaar geheel zilver – kleren priesters goud en zilver bestekt. Zag een begrafenis met een gehoorde "huilebalk". Muilezels en dromedarissen, vulkaanachtig land, veel stof.
28 mei. Getennist met Tinus van Asbeck met Engelsen, ging wel aardig. Weer naar kathedraal, eentonige klaagzang van priesters en koorknapen indrukwekkend. Daarna instuif voor ons. Veel Spaanse meisjes zaten langs de kant en dansten niet. Strenge regels. Als je geëngageerd bent mag je alleen met je "verloofde "dansen. Getrouwden alleen met elkaar Spaanse meisjes zijn zeer onontwikkeld, spreken alleen Spaans. Er was één aardig Spaans meisje dat mij vriendelijk toelachte maar ze mocht helaas niet dansen. Las Palmas wel typisch , maar 't lijkt me een vreselijk oord om te wonen.
31 mei vertrek. Naar schutterrein aan de kust van Afrika Straat Rio tussen Lanzarote en Graciosa . Vulkanen.Schijven in water en geschoten met kanonnen van 12 en 15 cm.

Tom op 1100 m hoge piek in Madeira

In krater op eiland Lanzarote Tom bovenste en Boelens onderste

5 juni inboorlingen a/b met vletjes. Voor een mes kreeg je 5 eieren of een duif. Naar de wal voor astron. Observatie bevolking (vissers) leefden in krotten van opeengestapelde stenen (Lava brokken). Vrouwen droegen witte doeken en strooie hoeden. 's-Avonds a/b roulette in de nor. Rotgans bankier. Ik won 90 cts en verloor die weer. Weinig verheffende manier om tijd stuk te slaan. De roulette hield zich een week staande. Gesprek met v Stuyvesant Meyer en Boelens en v.

Hemert over het ellendige "kiften" in ons jaar. Dit verpest de geest..
6 juni Zondag met 7 adelborsten naar Lanzarote. beklommen vulkaan Corona. Rollende keien , scherpe lava, hoogte 600m. Daalden in krater af tot de knieën in de lava. Veel kapotte handen, schoenen. Zongen beneden 't adelborsten lied en aten brood op. Terugtocht viel niet mee. Cactusplanten kapot gegooid, kwamen in klein dorpje. Chocolade uitgedeeld, jeugd opgetogen

Cactusplanten kapot gooien!

Op Dromedaris geklommen, maar 't beest draaide z'n kop om, balkte en toonde gebit. Vurig nijdige ogen – liet me vallen, geen zin om me te laten bijten! Daarna gezwommen. 17.00 a/b . Heerlijke dag. Er waren veel inboorlingen a/b geweest voor de dokter. Ze kregen pillen en boorwater.
10 juni N.O. passaat komt door, we stampen hevig.
11 juni passeren Gibraltar. Veel seinen gewisseld met schepen. Volgen N.Afr.kust. 't Wordt warmer
15 juni Algiers binnengelopen. Witte huizen tegen heuvels. Moskeeën enz. veel saluutschoten: Gouverneur Generaal Consul enz. In Algiers veel Arabieren, Kabylen, Joden enz. Arabieren in witte gewaden - intelligente, regelmatige gezichten. Zagen Senegal negers, Turco's, Zouaven. De Franse (vrouwen) wel elegant, maar ze verven zich te veel. Dat bederft voor mij veel van het effect. Veel gesluierde vrouwen en meiden uit de Kasba, Sprak Holl. consul Ruys, wie ik de groeten deed van Oom Theo de Booy , maar 't kistje half of half en sherry brandy , dat ik voor hem had meegenomen werd door de douane afgepakt!. Arabische wijk, Kasba is 't interessants hier. Je moet alleen een goede gids hebben. Veel getraliede vensters met vrouwengezichten erachter. De publieke huizen zijn blauw geschilderd. Je zag er ontzettend velen. 't Was een Moh. vastentijd Ramadan .Van 4 u v.m. tot 's-avonds 8 u niet eten, drinken of roken. Werd streng aan gehouden. Zagen typisch Arabisch kerkhof en de oude Turkse vesting, die de stad beheerste en waar vroeger de bekende "coup d'eventail" werd gegeven. Onze gids wees ons 't interieur van een "publiek huis". Veel kleurrijke en mooi geklede vrouwen. Gouden cirkeltjes op voorhoofd. Net aangeklede poppen. Kregen koffie geserveerd, maar ik was er vies van en blij toen we er uit waren. Zagen ook nog een buikdanseres aan de gang, aapachtig behendig, begeleid door schelle fluit en doffe trom, verlicht door walmenden lampjes grillig en bizar. 's-Avonds wachten alle Arabieren op het avondschot. Hun karakteristieke silhouetten - witkleurige burnous, teken zich af tegen de violette avondhemel en de witte huisjes en moskeeën. Het geluid van het schot weerkaatste als rollende donder. Luid gejubel in de Kasba. Het eten begon. Zagen een "trouwkantoor" - trouwen , scheiden , in minimum van tijd. Een vrouw hier nog koopwaar. Met Hassan Ahmed, een Arabier , die ik het schip liet zien gehoord over kloof tussen de Fransen en oorspronkelijke bevolking. Voorloog niet veel kans op revolutie. Gedeelte v/e dienst in moskee bijgewoond. Telkens opnieuw de groet v/d muzelman Salamn aleikum. Begrepen er niets van.

Met v Hemert en Stuyvesant Meijer bezoek gebracht aan Franse familie, die met dochters a/b was geweest. Heel gezellig. We waren dood op van de dagen in Algiers en de terugtocht door Midd. zee een "melige sfeer". Toen Lissabon . Mist op de Taag, de hele oude oorlogsvloot van Portugal lag ten anker op de snel stromende groen geel grijs gekleurde Taag. Portugezen onsympathiek ras. Veel verdorvens in Lissabon. Op straat trachtten ze je allersmerigste briefkaarten te verkopen. Bezoek gebracht aan Portugese kerk. Ik vroeg naar en kerk aan 2 Portug. meisjes. Een er van sprak wat Frans . Zij brachten mij er heen er was 'dienst'. Ik lag tot smartens toe 3 u geknield. Kreeg kramp. Had 't er toch voor over. Stierengevecht gezin 20.000 mensen Torero's glinsterend goud fluweel paarse pakken. De stieren kregen weerhaken in hun bast, maar werden niet doodgemaakt. Een man sprong met polsstok over een stier. Soms geweldig enthousiasme .Ook werden de mensen uitgefloten. Toch een weinig verheffend schouwspel.
30 juni met gespannen verwachting op het frisse Noorden verlieten wij het interessante, dat innerlijk voze Zuiden. Storm in de golf van Biskaje. Ook vollekrachtsproef ik stond 2 1/2 uur op de vuurplaat. Max.eenheid 15.15 p.u. Veel ruzietjes over slechte sfeer in de nor en hekbuiskamer. Ook vechtpartijtjes.
7 juni Met Dagwacht Christiania fjord. (Oslo heet toen Christiania) binnengelopen Prachtig . Veel kleine eilandjes, blauwe wazige bergen. Hars lucht van dennen.
Te Christiania kunstmuseum gezien. Mij trof het schilderij van Luif Erisson, Amerika ontdekkend. Oude Vikingschepen gezien als graf hebben gediend voor Vikinghoofd. Openlucht museum gezien. Zag werkkamer Isbsen Homenholm. Mooi gezicht fjord. Een Brits eskader met Hood, Tiger, Lion enz was hier net geweest, dus wij visten achter het net wat feestjes betreft De bemanning wist echter in korte tijd veel Noorse harten te veroveren en hadden z.g. "vast verkering". Tochtje naar Trognesvaetern- op hoog punt mooi uitzicht Christiania. Veel dronken mensen in Christiania t.g.v drooglegging! De Zeeland werd overstroomd met bezoekers. Zo omstreeks 1500 mensen. Ik kreeg opdracht met stoomsloep te varen.'s-Avonds van 8u – 11 u n.m., voortdurend heen en weer. Volkslogies versierd met vlaggen daar werd in stuif gehouden. Het was echter te vol. Laatste avond naar openluchttheater leuke omgeving - verstonden niets van het stuk, maar begrepen waar 't omging. Wij leerden van een musicus uit München een Hollands liedje: Ik en mijn wijf en mijn kinderen vijf ,zingen een lied voor tijdverdrijf. Dit moest dan in plat Rotterdams worden gezegd!. Altijd zuur om te vertrekken van een plaats waar je plezier hebt gehad - naar de fjorden! Hardanger fjord veel regen - steile bergen, watervallen sneeuw, 1300 m hoge toppen navigeren in fjorden eenvoudig, overal diep genboeg. Te Ulvik gasten a/b. Gedanst in longroom. Daarna Odda nu verknoeid door rokende Calcium fabriek. Met landingsdivisie naar Bnarbras in stromende regen. Geen liefhebbers gevonden om toch te maken naar Folgefond (gletscher). Ging dus met 1e off. Keijser, Dikkers, v.Dam en korp. Kesteren met gids. Dikkers in grijs colbert en 8 cm hoogboord! Hinderlijke regen maar op 700 m mooi uitzicht op fjord. Zon kwam door, Sneeuwgrens 6 à 700 m. IJsmeertje , sneeuw. Na 3 1/2 u lopen op hoogste punt. Folgefond in de wolken. Keijzer kon niet meekomen. 1e off. Dikkers ook niet zo fanatiek, dus terug lang sneeuwhellingen gegleden.
Dikkers daarbij bijna verongelukt. Pracht tocht. Kreeg met veel moeite toestemming volgende dag van boord te gaan (3u nm) met 8 jaargenoten. De gids Prestgaar ging weer mee. Geen regen. Te 6.15 op zelfde punt als vorige dag. Folgefond een groot ijs plateau Gleden in snel tempo naar Odda. In Odda kersen gekocht en briefkaarten. Aardig meisje ontmoet - ze liet ons binnen in boekwinkel (die gesloten was) Borgheld Hagen , blond met leuk blauw mutsje was 't liefst. Ze gingen mee naar boord. Borghild veroverde m'n hart. Ellendig om weer weg te gaan. Sogn fjord - Aalholm weer veel regen.

Terugtocht via sneeuw hellingen

Eerst door nauwe Naerofjord Gudvanger somber plaatsje . Gelopen naar Stalheim in hotel zaten 30 verregende gasten. Volgende dag naar Fjoerland. Een Engelse dominee a/b die in de nor een kunstje maakte op de piano- achterste voren zittend op kruk speelde ook met rechter hak en linkerhand. O my darling o my darling O my darling Katherine If you 're gone I'm lost forever through your feet are forty -nine. Te Bulholm uitnodiging voor bal, in hotel. Had geen wacht, dus er naar toe. Aten veel frambozen zo veel we konden voor 12 ct. Avond in hotel enig. Ontmoette aardig Duits meisje Gertrud Mattheus gedanst tot 2 u. s'nachts.
Ook volgende middag in longroom gedanst.

Gertrud Mattheus

26 juni vertrek uit Noorwegen – prachtig gezicht op bergen, ondergaande zon kleurde de sneeuw van de Jostdaelsbrae en Folgefond lichtrose , bruinrode rotsen, fel groen gras, rode daken, donkergroene naaldhout violette lucht. Heerlijk land. Naar Kopenhagen! Langs Elseneurs kasteel. In de haven Britse lichte kruiser. Caldon, Castor en torpedojagers. Zagen er keurig uit. Weet het

traditionele saluut schoten geven officiële bezoeken. Kopenhagen mooie stad, ruim gebouwd. Tivoli pretpark. Met 2 Deense zeeofficieren, officieel adelborsten tocht naar Fredensborg. Geweldig gegeten in Hilleod. Prijsschaften. Wedstrijd onderling van de jonkers wie 't langst kon doorgaan met eten! Daarna in rijtuigen naar Frederiksborg. Hadden echter teveel gegeten om behoorlijk te kunnen genieten van de "kunst". De Deense marine betekent ook niet zo veel. Voor de Deense zeeofficieren was een plaatsing in IJsland een verschrikking De IJslanders hebben niets op met de Denen. De Engelse schepen modern, matrozen zagen er keurig uit, maar de Britten, die veel in Kopenhagen komen met hun schepen schijnen daar flink de beesten te hebben uitgehangen en veel kindertjes te hebben verwekt enz. Onze matrozen maakten wel een serieuzere indruk, maar waren "langzamer". De Engels dikwijls dronken, onze Jannen niet. Weinig "bankwerkers "(d.i. scharrelen op een bankje!). Boek van Hollandse burger familie. Hij beweerde een vriend te zijn van Prins Hendrik en vroeg van de Zeeland om aan de Prins te sturen. Vermoedelijk is hij tuinman geweest op het Loo!
1 aug a.m. thee dansant bij consul generaal der Nederlanden in hotel Angleterre. Aanvankelijk stijf, maar 2 Holl. meisjes ontmoet, waarvan er een , Mary Horrie , ging trouwen met Ned. zeeoff. Schlüter. Joy Mc Arden (Alias Mary IJzerman), zangeres die veel dunk heeft van zich zelf. Ze was niet mooi, maar toch had ze iets dat mij aantrok. Ze was vegetariër rookte niet en dronk niet en ze hield van Tagore. Aardig Jodinnetje ontmoet, Ada Levysohn, die verrukkelijk danste. Wist veel van muziek. Mendelsohn, Brahms, Chopin, Mahler enz. Eindelijk weer op én terrein waarvan ik over kon praten. Flutpraatjes zijn zo hinderlijk op den duur. Wij (Foreest en Stam - die zich indrong) – brachten een Joy Mc Arden en Ada L. en Mary Horrie naar Ringstadt. Daar gewandeld. naar huis Ada Levysohn "Kristine dal" Ze is een schatje. In dit huis had Struensee gewoond en hier had hij zijn ontmoeting met koningin Mathilde. Familie Levysohn hartelijk. Joy Mc Arden zong voor ons. Wel aardig . Ze had les gehad van mevr de Haan-Manifarges . Prachtavond. Te 1 u 's-nachts aan boord Adieu "Ada"."6 aug Moesten losgedreven Ned. Lichtboei oppikken bij Vader. Onze stoomsloep haalde de brul-lichtboei naar 't schip. Enorme moeite de boei a/b te hijsen. Boei viel plotseling in de takels. Herrie van belang aan dek..

Brul-lichtboei aan boord gehesen

’s-Avonds prijsschaften in longroom. Vrij vervelend. Erg moe door gebrek aan slaap.
7 aug. Doggersbank gepasseerd.8 August weer terug wel behoefte aan rust na 4 maanden te midden van een stel kiftende jaargenoten. Wel wat verdraagzaamheid geleerd : veel armoede van geest aanschouwd. In deze 4 maanden wel "scheepwijs" geworden, maar we hebben niet veel geleerd. Stemming a/b onder de bemanning niet goed, Geen klachten over eten wel over te weinig vrije middagen en te veel "over werk".

Tijdens zomerverlof naar les Contamines grote bergtochten gemaakt met Wim Boissevain en Alfred. Dome de Miage Berengère en met gids Seraphin Nicoud. Bijna verongelukt glacier Trè la Tête.

Dent du Géant

Trè la Tête

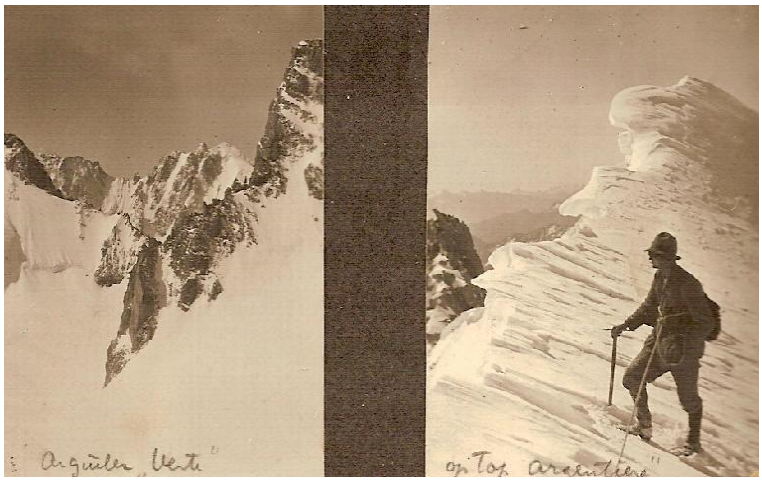

Vader Han, de gids en Tom

V.l.n.r.:Vader Han , x, Alfred, Wim Boissevain, Olga, Moeder Hilda, Engelien, x

17 aug benoemd tot luit t/z 3e klasse Geplaatst a/b Hrms torpedoboot ZI. Cdt. Lt. t. z. 1e kl. ODT de Ridder. Zeer stormachtige reis naar kanaal niet veel aantekening in journaal. Over deze tocht schreef ik: De wind jaagt voort, huilend, fluitend, soms met loeiende vlagen. Sidderend verheft de kop van het schip zich boven de aanstormende golven om daarna hijgend terug te vallen. Een kletterende regenbui slaat alles nat. De Z. boot slingert heftig en komt moeizaam vooruit door de donderende, witschuimende zee. De spanten kraakten en steunden als het schip op de zee smakte. Op de brug staan twee strak kijkend mensen.. Een omklemde stevig de spaken van het kleine stuurrad en tracht het schip op de koers te houden. soms moet hij loslaten als een onverwachte schuiver hem opzij gooi. Het overkomende water verblindt z'n ogen. Een andere keek voor zich uit. Ernstig. Volkomen doordrongen van de ernst van de toestand. Met z'n beide armen om en tentlat geslagen houdt zich schoor en laat zich mee slingeren met het schip. Aan bakboord flauw de wazige kust van Engeland. En rond het schip de wilde, woelden jagende zee. En daarin de kleine torpedoboot die zich een weg baant. Een klein grijs vlekje met zwart rookkolom uit de dikke korte schoorsteen met aan boord 40 mensen, die de grootse ellende en ook de ellendige grootheid van de zee beseffen.
In najaar briefwisseling met Ot: :"Ik heb van Ot uit de brieven, een Ot in gedachten opgebouwd, die sterk verschilt van de Ot in werkelijkheid. .. 't Zal wel bij mij liggen - Sluit mij weer op in eigen wereldje.. Heb zo'n gevoel, dat mijn werk (Marine) me tenslotte niet zal bevredigen. De maanden a/b ZI heerlijk rustig, waar vind je zo'n leventje zonder verantwoordelijkheden of mogelijkheden terug? Ik zou Ot graag zien in de sfeer van ons thuis. Ze moet er uit- helemaal. Ot bestudeert de theosofie - leest vele boeken erover. Aardige conversatie vanwege de "geheimzinnigheid "(occulte). Toch surrogaat en gevaarlijk om als hoofdzaak te zien wat eigenlijk bijkomstig is.

Tom luitenant ter Zee 3e klas 1920

dec. Waar ik zo lang naar heb verlangd is gebeurd. Ot houdt van me. Ze houd van me als van een jongere broer. In hoeverre ben ik er zeker van dat Ot mijn vrouw zou geboren te zijn? Heb daar nog weinig over nagedacht, ben er nog te jong voor Ot echter niet. Daar zit de moeilijkheid. Ik heb in m'n leven nog voor me als een beschreven boek, wachtend op de auteur. De gedachte aan een "band" zou zelf een blok aan het been kunnen zijn, want dan ben ik niet vrij meer. Ot is oud genoeg om te trouwen ik niet. Zij houdt veel van me, maar nog niet tegen me opzien als de Man waarmee ze eens zal trouwen. Ze voelt wèl dat we bij elkaar passen, dat deden Johan en zij niet. Ik hou van haar, maar ik wil me nog niet binden.....

Uit het dagboek van zijn vader over het jaar 1920:
14 februari. Gisteren op de burgerwacht, mij vertoond door Karel van Lennep, commandant van de BW. Ik was er met Blok van Laer en Mendes om te vergaderen voor de Bouwmij. Het is een heel groot hoog huis, hoek Singel en Vijzelstraat. Vele zalen, gangen, ijzeren hekken, munitiebergplaatsen, schermzaal, bokszaal, schietzalen, bergplaats voor geweren en uitrustingen, enz. enz. met een soort van geschutstellingen, uitstekende boven het gebouw vanwaar verschillende straten onder vuur kunnen worden genomen. K.v.Lennep betaalt per maand f 5000.- gages. Heeft speciale telefoon met Burgemeester en met HC van Politie. Als het oproer wordt, wordt tijdelijk alle telef. gemeenschap in de stad verbroken behalve enkele nummers waaronder de Burgerwacht. Daar worden de nodige maatregelen getroffen. Ook de helmen gezien voor de burgerwachten. Het platte dak van de Nederland 1845 zal ook bezet worden. Heden 1 uur is de staking in het Havenbedrijf uitgebroken. Het is een communistische staking, een staking die ten doel heeft de Sovjet Republiek in Rusland te steunen en die zoveel mogelijk moet leiden tot revolutie in Nederland. 19 maart. De toestand in Duitsland zeer ernstig. Op vele plaatsen botsingen tussen gewapende arbeiders en troepen. De arbeiders hebben zich dan gewapend met de wapens van de Einwohnerwehr en hebben op verschillende plaatsen de troepen verslagen of verjaagd. Vanavond hier de Sociaal democraat idealist Van Stam die zegt dat hier het Bolsjewisme alleen dan tegen te gaan is als men spoedig overgaat tot socialisatie.
7 juni [Vertrek naar Chamonix]. Heel vroeg op om 5 uur en naar de trein van 7.33.Er zou vandaag een proteststaking zijn tegen de anti-revolutiewet of wurgwet, zoals de syndicalisten en socialisten zeggen. We kregen gelukkig het rijtuig en reisden heel genoegelijk. 's Avonds slaapwagen.8 juni. 's Nachts ± 2½ uur gepord te S. Louis voor de visitatie, douane en pas. De grote bagage was te Essen geplombeerd en doorgezonden naar Basel. De visitatie en fouillering te S. Louis waarmede men ons had bang gemaakt bleek weinig te betekenen. Wij zijn nu te Basel en zitten te wachten op de trein van 7.45 naar Genève: vrij katterig, moe, vuil en gekookt. 5.30 Nu zitten wij in de trein van Genève naar Chamonix in een zeer sjofel compartiment. Moesten in Annemasse wederom een grensonderzoek ondergaan, overstappen in Roche en in Le Fayet, en daar in electr. spoor, 9 u. 30 te Chamonix. Met auto naar hotel, daar een smakelijk souper. Het was een vermoeiende reis geweest, maar het voordeel van het nemen van deze route was dat wij er nu waren en bij het nemen van de route via Parijs nog een dag hadden moeten reizen.
9 juni. Heerlijk geslapen - het is regenachtig, geen zon. Engelientje verrukt. Ze zegt: Engelientje wil hele hoge bergen klimmen, ik houd van bergklimmen. Hilda zegt, wijzende op tot Mont Blanc: zo hoog zal ik niet komen. "Ik wel" zei Engelina en een ogenblik later is ze verrukt als ze op een kleine verhevenheid is geklommen en vandaar de wereld beziet. Mama heel klein geworden, alles is heel klein geworden. 19 juni. Naar de Bronckhorststraat (in aanleg), waar een huis bezichtigd nr. 18 of 20, nieuw gebouwd, dat ik kan kopen voor f 33000.- een belachelijk hoge prijs, maar misschien belachelijk nu. Wat de huizen in de toekomst zullen doen is niet te zeggen. Van de erfpacht van de grond moet nog f 350.- betaald worden. Deze woning zou dus aan bewoning kosten: stel 8% van 33000 = 2640, erfpacht 3250, totaal 2990. Hiervan af de huur van het (zeer kleine) bovenhuis 1200 , komt op f 1790.Dus 1800 per jaar als ik kans zie het bovenhuis voor 1200 te verhuren. 't is bar, bar, bar.7 juli. Ik heb het huis gekocht in de Bronckhorststraat nr.18 voor f 30325.-.

16 september een advertentie geplaatst Huis te huur f 1200.- per jaar en het stroomt brieven. Ik heb er nu zeker 40. Tom vandaag aan tafel in lange jas met epauletten en ik denk aan 33 jaar geleden. Ik was wat magerder denk ik, en blonder. Jonger, of liever meer jongensachtig. We waren toen nog meer kinderen. Lang niet zo ontwikkeld
6 december. Wij hebben een alleraardigste St. Nicolaas gehad. Tom had schatten besteed aan cadeaux. Ik kreeg een kostbare wekker, een prachtding, en van de jongens een ets voorstellende Don Quijote en Pancho bij de molens.
Einde dagboek van zijn vader

1921

Tom vertrek naar Indië, Moeder Hilda, Tom,Vader Han

"Dit schreef Ot op de 1e blz van míjn dagboek 1912". Deze tekst heeft mijn vader er later bij het gedicht van Walt Whitman geschreven)
Te voet en blijmoedig neem ik den open heirweg.
Gezond, vrij heel de wereld voor mij.
Links en rechts wijdt de aarde zich uit.
Een levend beeld van leven, alles in zijn beste licht.
Ik ga waar 't mij lijkt, geheel en volkomen mijn eigen meester
Luister naar naderen, overweeg wat ze zeggen.
Denk na, onderzoek, neem in mij op, bepeins.
Maar, ik maak mij, vriendelijk doch met onwrikbare wil los
Uit de greep, die mij zou willen vasthouden
En daar is geen ding zoo klein of is een naaf voor de wielen des Heelals.
En ik zeg tot iedere man of vrouw richt u ziel onverschillig en rustig tegenover een miljoen Heellallen.
Sterk en tevreden ga ik den open heirweg op.

15 jan a/b SS. Patria. "The ship is anchored loose, it leaps, and swiftly follows to her coursr. Joy, shipmate, joy! (w.w.)"

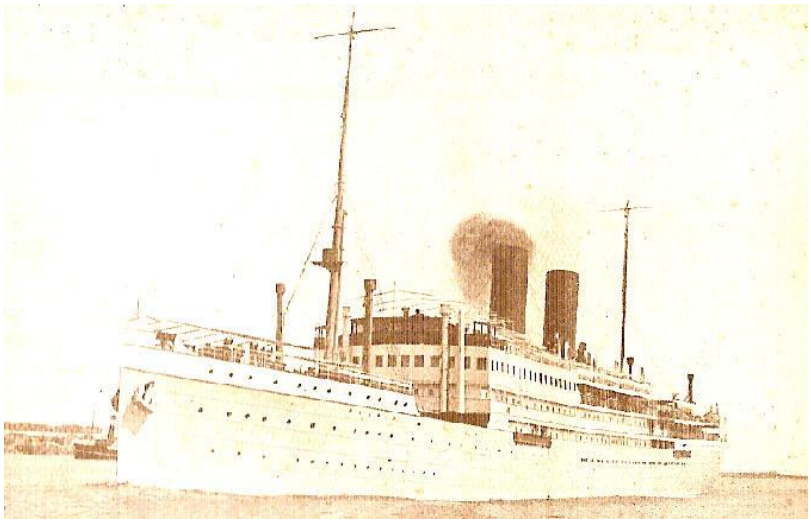

SS. Patria van de Rotterdamsche Lloyd

22 jan. Een week a/b Patria, indrukken genoeg voor een jaar. Vluchtig bezoek aan London. National Gallery, Br.museum, Tower, Westminster, Matinee:Aladdin and the wonderlamp. Toneelstuk: The White headed boy- geluncht in Chinees restaurant. Opening Holl. schilderijen tentoonstelling bijgewoond in the White Chapel, de armste buurt van London. thee - consul. eind januari Rode zee, a/b Patria , slapen, eten, eten, slapen. Geniet van de zon. Bestudeer de mensen a/b. Denk niet zo veel aan Ot, dat hebben we afgesproken, maar 't doet me toch angstig worden over m'n rekbare hart. Laat ik nu maar bewust genieten van dit heerlijke leventje ...dat ongestoorde lezen. s'ochtends wakker tegen 8.00, dan komt Achmet thee brengen. Tegen 9.00 opstaan -ontbijten, een beetje wandelden, goed plaatsje opzoeken om te lezen.
Jean Christophe nu uit, deed er 2 weken over. Het mooiste vond ik Antoinette. Heb gehuild toen ik las , dat A. stierf . "When will you come again, my faithful Johnny?. 12.30 lunch. overdadig - dan drentelen, praten, in de zon liggen, lezen, thee drinken , verkleden, scheren, puzzels oplossen. 7u tot 8.oo tafel, koffiedrinken, kletsen en de dag in om. Ook af en toe wedstrijden. Verveel me geen ogenblik, de dagen zijn te kort. Las brieven van Ot hoe zal ik zijn na 2 jaar? Hoe zou Ot zijn? Tijd ..geduld. Nu komt de proeftijd. Nu in Ind. Oceaan. Wat heb ik daar dikwijls naar verlangd. Blauwe , eindeloze oceaan. N.O. passaat. Oostwaarts Brits Indië - om de Zuid is 't eerste land de ijsbarrière van Antartica. Lees Bagavad Gita. Gesprek gehad met mevrouw Eisma. Heb haar gezegd dat ze aan zelfbeklag lijdt. Haar man heeft en wreed, arrogant gezicht. Mevr E. vindt mij een echt "conventie" mens. Drama a/b vechtpartij tussen Indo-echtpaar.Zij had een gezicht vol nagel krabben.

Tom lui in stoel op dek van SS. Patria

.Colombo pracht plaats. Rickshaws , Holl..kerk van onze voorouders. Klingalezen .Rustige kerels met witte baarden. Gezwommen bij Gall's face hotel. Olifanten baadden in zee.
19 febr Rede Padang . Bericht gekomen dat ik a/b. Hrms Koetei zal worden geplaatst. Niet zo gek. Eerste indruk Indië onverdeeld gunstig. Mooie vulkanen, begroeide bergen - eilandjes met witte strandjes en kokospalmen. Te Padang Chinese optocht met gekleurde draken (ter ere Chinees nieuwjaar) (Gedanst in Sociëteit Eendracht). Indrukwekkend de lange palmen, de zwarte, geluidloze nacht, de zingend krekels, de rieten huisjes van de inlanders, alles even boeiend. Ontvangt Batavia hartelijk. Jon de Booy en z'n meisje Rie Koek haalden me van de boot. Ik ben gecharmeerd van haar. Gelogeerd bij fam. de Raadt (off. v. Adm.). Bezoek sociëteit Concordia. Daar gedanst. Het z.g. "chique" Ned. Indische publiek bedenkelijk.
21 febr bezoek Buitenzorg. Zag ons oude huis Gang v/d Wijck en 't witte steentje waar ik vroeger achter speelde.

Maggy Hoeksma aan boord SS. Patria

23 febr vertrek uit Weltevreden naar Soerabaja Hrms Koetei. Cdt. Lt. 1e kl Scalogne 1e off. Rost van Tonningen . Heb hele kleine hut. , maar kocht een veldbed en slaap op dek.
8 maart vertrekken met geheime opdracht naar Noord Celebes en Tarakan (onderzoek mogelijkheden landingspl. vliegtuigen mijnversperringen). Te Tarakan sociëteit I.d.O. (in de olie) gedanst met Maggy Hoeksma , heel aardig, danst goed.
30 maart terug Tg. Priok
10 april weekend n Tosari. Telegram van Oom Eugen en met hem gegeten in Hotels des Indes. Hij gaf me f 100,- voor terugrit Weltevreden -Priok!! Stemming Jon en Rie vrij beroerd. Rie prikkelbaar. Als ze met elkaar trouwen wordt 't een mislukking. Oom Eugen tocht naar Zandzee en Bromo. Geweldig hard gelopen. Het was heerlijk Tosari, dat verheven gevoel op 1500 m hoogte te zijn en de warme vlakte onder je te zien en heel ver weg van de zee. De vulkaan 'Ardjoena' en de slapende maagd 'Katoi" Mijn fanatisme voor de Marine laat te wensen over . Ik word lui. Misschien bij gebrek aan "concurrentie". Deze was er wel op de bootjes reis en kruisreis.
24 april Ot heeft me geschreven het beter te vinden elkaar NIET meer de schrijven. Zuivere "vriendschap" was't niet "Liefde ook niet, want zij voelt dat ze nog niet. Alles voor me is. Ik vind het meer dan ellendig, kan 't niet beseffen, 't is zo verpletterend plotseling gekomen. 2 febr schreef ze nog z'n gezellige hartelijke dingen , die ik kreeg in begin april. Ot kan zich niet voorstellen mij te kunnen helpen met brieven. Ze vindt me nog veel te jong. Hoe dikwijls heb ik dat al moeten horen! Misschien is ze bang door die brieven zich afhankelijk te maken. Zij heeft mij ellendig gemaakt door het contact te verbreken. Juist hier zou ik z'n behoefte hebben om me

te uiten. Weet zij wel zie wát een plaats ze in m'n leven heeft? Blijf dezelfde Tom, blijf je idealen volgen, ook al heb je geen Ot blijf werken om je zelf te vormen en al het lelijke weg te dringen. Toch een bittere pil - ik voel z'n leegte en kijk verdwaasd rond. Een schrijnende leegte. Nu vervreemden we misschien voor elkaar. Ik moet ineens denken aan het ruisen van de Tjemara's hoog in de bergen - in die rustige harmonie van de natuur. "Verlangen, verlangen, wat hebt ge mij omvangen". Het mooist wat ik had is me ontnomen. Wel vreemd dat ik mij op de Patria en daarna in Indië zo los van Ot voelde en eerst langzaam begon te voelen wat ze voor mij betekende.
5 mei de eerste schok is opgevangen en heb er aan moeten wennen. Dan gaat 't wel, maar 't blijft een bittere pil. Bericht dat ik 25 mei geplaatst wordt op a/b Hrms van Doorn liggende Makassar. Mijn grootste wens om bij de opname te komen is vervuld!
Te Semarang, 30 april tocht naar top vulkaan Meraboe (3000 m.) tot 1900 m. te paard . Javanen in kampong angstig voor ons. Vrouwen renden weg. Blijkbaar hebben wij Europeanen toch een slechte reputatie bij dit volk. Toen we top naderden (in 't donker) begonnen de koelies de berggeesten aan te roepen. Op de top een hutje met Javaanse kluizenaar. Pracht uitzicht op Merapi, Sindoro, Soembing. Wel last van rook in 't hutje, zeer slecht geslapen 5.30 op. Prachtige zonsopkomst '.t Had 's-nachts gevroren 7.30u vertrokken.
14 mei 't moet maar uit zien met het gejereminier over Ot. 't is niet goed te er over te blijven jammeren. Accepteer het onvermijdelijke.
De tropische natuur : rijke plantengroei - hoorbare stilte , rust in de atmosfeer, intense maannachten, gouden verrijzenis van de zon - de gloeiende zengende hitte -- Een heel aparte stemming geeft 't, nooit vrolijk echter. Hier kon het wereld..... Boeddha geboren worden, oneindige harmonie van alles met alles, van mens, dier en omgeving en overal de zucht van de scheppingsadem. Ik geloof meer en meer, dat het Christendom niet een geloof is voor alle bewoners v/d aarde. Elk ras zal anders moeten staan tegen de oneindigheid omdat de natuurkrachten zich anders openbaren.Om een volk dat in harmonie leeft met z'n omgeving de alleen zalig makende leer van Christus te verkondigen acht ik uit de boze.
25 mei Op reis naar Makassar a/b KPM boot Meijer. Weer eens de geneugten van een luxueus mailbootreisje. Blij om van de Koetei verlost te zijn De officieren aan boord: Brr. Ik maakte 22/23 mei nog een pracht tocht naar de Boro-Boeddoer.. Het vallen v/d avond op de BB. overweldigend mooi..
26 mei a/b Meijer geflirt met 26 j meisje, gaat logeren bij vrienden in Makassar haar engagement was afgeraakt. Ze speelt goed piano. In Makassar zag ik haar echter weinig, want de familie waar ze logeerde was bevreesd, dat zij weer in amoureuze perikelen zou belanden! [In Makassar moest ik wachten op de van Doorn].
12 juni Hrms v. Doorn te rede Makassar !
17 juni Verlaten rede Makassar .Denk aan Vader, Moeder Alfred, Olga, Engelina die vandaag jarig is. 4 jaar lees psalm 103de psalm. Olga is nu 16 jaar die leeft ligt men nog vers in het geheugen. 't Conflict met Vader-Moeder die mij toen niet begrepen. De dood van Freddie van Hall.... Op overtocht naar Ambon poortjes dicht verpestend benauwde lucht in hut.'t Zeemansleven niet altijd een lolletje. Ambon baai schitterend heeft iets van een fjord., maar dan met begroeide bergen.
25 juni vertrek naar Misool. 't Opnemingswerk gaat beginnen.

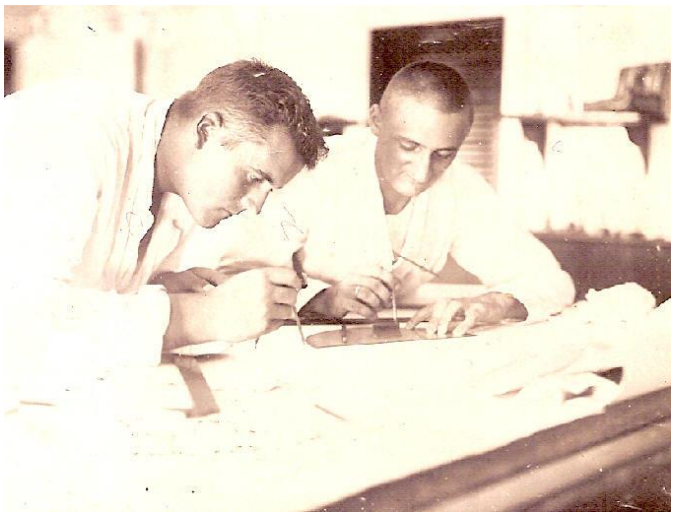

Links: Tom en Uher aan de tekentafel a/b van Doorn juni 1921.Rechts:Tom aan boord Hrms van Doorn

Beklimming van een berg op Misool

30 juni de 1e dag achter de rug. Bezoek aan onderneming van 3 Duitsers, hun koelies hebben berri berri. Rifbaak gezet en 140 hoeken gemeten bar vermoeiend voor je ogen. Hele dag in water gestaan.
8 juni de tijd vliegt. Pakketboot kwam om ijzerhout te halen van Soelal. Hij voert op de door van Doorn gemaakte kaart voor 't eerst zelfstandig. Voor 't eerst gelood.
10 juli 41/2 uur in zwiepende boom gezeten om hoeken te meten goede oefening in doorzettingsvermogen. Die dag 8 uur in touw -zonder rust. Vannacht griezelig reëel gedroomd en wel dat er een ander is in mijn plaats. Zou naar haar toe willen vliegen In Ambon schrijf ik. Een brief van haar zal er wel niet liggen.

Tom met snor, aan boord van Doorn juli 1921

6 aug In Ambon gezellige bezoekjes bij de Viëtors

Familie Viëtor in Ambon

Lees veel Walt Whitman z'n ongeboden, ongerijmde rhytmische verzen zeggen mij meer dan menige tekst in de bijbel Ook geworsteld met de "Oude mystieke Wijsheid "van Annie Besant. Ik kan geen sympathie krijgen voor deze ingewikkelde hypothetische redeneringen. De Cdt (B. Kruys) is niet iemand die je moed inspreekt met een goedkeurende opmerking. Hij wil niet erkennen dat Tissot en ik het werk vlug te pakken krijgen.
10 aug de mail. Bracht een briefkaart van Ot uit Gstaad! Zij maakt melding van ontvangst brief en stuurt een pracht foto van Zwitserland, die naar zij hoopt zo nu en dan een "krachtig diep gevoel" kan geven. Waarom schreef ze geen brief? Over 10 dagen is ze jarig, mijn lieve Ot.

Koninginnedag a/b van Hrms van Doorn. Tom achterste rij 2e van links

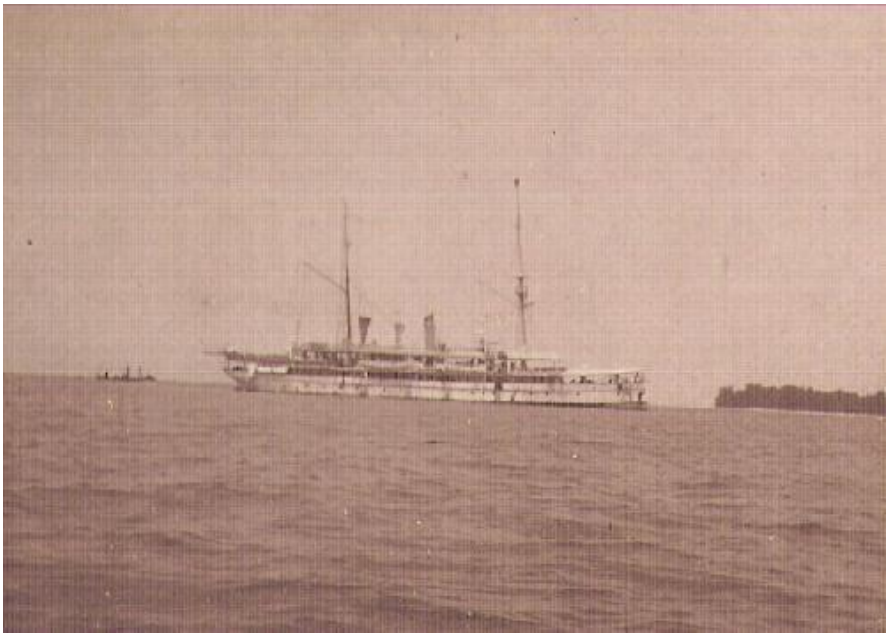

Hrms van Doorn

8 sept. goddank weer "thuis" in de rustige eenzaamheid van Misool. Minimum zorgen maximum voldoening van het werk. In Ambon woelige koninginnefeesten volk spelen en menare dansen, krijgsdansen, fluitorkesten, gezond kinderlijk feest . s-Avonds in de soos Ambonese quadrille met Ambonezen. Algemene hospartij. Ook receptie bij resident in groot tenue. Ik lees nu opnieuw Jean Christophe waar ik veel meer van geniet dan a/b Patria en Reisetagebuch eines Philosofen van Keiserling. Machtig belangwekkend. Antoinette (in Jean Christope) een figuur die met lichtende glans een ideaal in mij wakker maakt van de vrouw. Al is zij een romanfiguur ze is voor mij een werkelijkheid. Wij hebben behoefte aan ver-idealisering en toch .. er zijn Antoinettes. Ik zal Romain Roland wel nooit spreken maar ik moet hem nu toch even bedanken. Een boek dat zoveel geeft als dit reuzen werk las ik nog nooit. Van alle delen is Antoinette - opgedragen aan zijn moeder - met de meeste liefde geschreven.

Romain Rolland (Clamecy, 29 januari 1866 – Vézelay, 30 december 1944), was een Frans schrijver en pacifist Tussen 1904 en 1912 verscheen zijn 17-delige Jean Christophe, een fictieve biografie over een geniaal musicus (Ludwig van Beethoven) en toont hij tegelijk de nauwe verbondenheid tussen Frankrijk en Duitsland

19 sept Bij het uitwerken van mijn loding werd door de Cdt. op het minuutblad bleek er nog veel aan mijn werk te ontbreken. Waarom, heeft hij mij nooit gewaarschuwd. 't Zijn eenvoudige dingen, die vermeden hadden kunnen worden.

Longroom Hrms van Doorn, vlnr Dr Hulda, Beugelink, Immink, Tom de Booy, Tissot, Laekenmeyer, Heberl

17 okt Cdt Kruys vertrekt. Jammer was goed opnemer. De volgende Cdt. mag theoretisch "vies"bij zijn praktisch haalt hij 't natuurlijk niet vergeleken met Kruys. Net een brief van Ot : "Een man" zou ik nodig hebben, waarin een - in alles- intens samenleven meer zou kunnen hebben. En dat zal ze bij mij niet spoedig vinden Van haar "alles of niets"en zij is niet "malles "voor mij nog lang niet.
November reparatie tijd Soerabaja 14-21 nov verlof naar de Preanger .Verlang naar iemand met wie ik kan "praten"."Que faire de la joie même si on ne les goûte, dans l'autre coeur ?". Geestelijk is het leven op de van Doorn dor.
24 nov reparatie tijd Soerabaja afgrijselijk. Remijse veel pratend van hak op tak springend.In

Indanglaja gelogeerd. Rie en Jon.Veel gesproken met Rie Ik vind haar een kranige vrouw. Grote bewondering voor haar. Te Indanglaja genoten van natuur beklimming vulkaan Panggrango 3019 m.
3 dec Ambon was saai, daarna goddank weer Misool. Daar voel ik me thuis. Baak gezet op eilandje Kaboe een baakspin. t Bleek helaas niet de hoogste boom van het eiland te staan.
19 dec een jaar geleden dat Ot bij ons kwam. logeren in Amsterdam ... ik wilde dat we bij elkaar hoorden. Vandaag 14 uur in touw geweest. Heerlijk 1e deel Keiserling 's Reisetachbuch uit, 'n bijzonder man maar al, dat gedweep met Indische wijsheid ietwat belachwekkend. Ik geloof niet dat wij Westerlingen die ooit volkomen kunnen begrijpen. Ik geloof overigens dat ik nogal kritiekloos ben misschien uit gemakzucht.
1e kerstdag ten anker kampong Atkei. Ik heb heimwee naar huis. Las gisteren Xmas Carol nog eens. Geniet er altijd weer van. Kerststemming a/b totaal onmogelijk. Geen innerlijk contact met de andere officieren. Ik had wel moeite willen doen voor wat huiselijke vrolijkheid maar 't was onmogelijk.
26 dec Wat 'n verschil met vorige jaar. Voel me vandaag niet gelukkig. Eenzaam. Ook de natuur is troosteloos. Grijs is de hoofdkleur. Loodgrijs. De vochtige klamme hitte drukzwaar. "Melige" kerstdagen eigenlijk te taai om te mogen bestaan.
Fragment uit brief van Ot aan mij 26 december 1921: "van je karakter houd ik heel veel en ik weer dat ik met jou een leven zou hebben waar ik aldoor naar verlang om meteen ander te kunnen denken en handelen".
"Gedicht van Max Eastmann, dat in m'n hut hing" (Deze tekst heeft mijn vader er later bij geschreven). Hier volgt het gedicht getiteld: " :You make no answer".

You make no answer. You have stolen away
Deliberately in that twilight sorrow
Where the dark flame that is your being shines
So well. Mysterious and deeply tender
In your motion you have softly left me
And the little path along the house is still
And I, a child forsaken of its mother,
I, a pilgrim leaning for a friend,
grow faint and tell myself in terror that
My love reborn and burning shall yet bring you
More than friend and slender bodies mother -
O sweet - passioned spirit , shining home!

Geen aantekeningen, die over Tom gaan in het dagboek van vader over het jaar 1921

1922
10 januari 't begin van 't jaar had beter kunnen zijn. Schoten niet hard op. Exploreerde de vrijwel onbekende Oostkust Misool. Veel bakens gezet.
22 januari Ambon Gezellig gedanst in soos. Met de meisje Tau (Chinees). Mevrouw Idema aardig. Voorstelling in soos van van Ambonese jongelui. Zeer vermakelijk, krom maar goed bedoeld.
26 jan Vechtpartij tussen onze Javaanse matrozen en matrozen van de Gouvenements Marine, de Stenger (halve compagnie). Bloed gevloeid nadat oude Jav. stoker Koning (zo genoemd omdat hij lang a/b Hrms Koning diende) werd aangevallen en een stuk hout "bewerkt". Ook een messteek 10 Javanen van deVan Doorn renden op de aanvaller los onder de kreet "Orang Kompagnie tida lari".Een matroos van de Stenger kompanie kreeg talrijke messteken en overleed aan de gevolgen. Angnar een Madorees kwartier- meester een pracht kerel in z'n werk hoofddader. 't Wordt een Krijgsraadzaak.

5 febr omstreeks 27 jan werd ik ziek kreeg steeds meer koorts en toen we 2 febr uit Ambon vertrokken had ik 39.9 graden Ellendig warme hut.
8 febr terug naar Ambon om mij af te zetten.
8 febr in hospitaal Diagnose typheuse koortsen de dokter van het hospitaal zag vlekken op mijn armen en constateerde klierzwellingen. Hij zei tegen Ambonese dokter Apituley : Ik denk dat 't "L" (= lues -syfilis) is maar dat was onmogelijk. Toen ik de koorts was gezakt zei de majoordokter dat 't z.i."Lues" was en wel 2e graads.!! Hij kon zich vergissen, maar om zekerheid te hebben moest ik naar Soerabaja. Volgende dag plezierig gesprek met de majoor, heel sympathie. Innig dankbaar dat als 't waar is, ik mij niets te verwijten heb.
16 feb. ook de van Doorn is in elkaar gezakt (lekke ketel) en kwam onverwachts in Ambon. Nu kon ik dus net de van Doorn naar Soerabaja mee.
24 febr Onze dokter a/b acht de kans dat de diagnose majoor dokter juist is zeer gering, want klierzwellingen zijn geheel verdwenen en die verdwijnen met Lues eerst na Salversan injecties.

Kamer in Soerabaja, met portret van Ot Gooszen, zijn toekomstige vrouw

*M*aart Geen lues. Wasserman reactie negatief. Het is een afgrijslijke ondervinding geweest 3 weken in spanning geleefd. Alfred in Soerabaja. Enorm gezellig hem te zien wat genoot tik er van. Uren lang gekletst. De Van Doorn gaat uit dienst en wij zullen embarkeren op de Van Gogh.

Alfred , Lida van Santwijk en Tom in Soerabaja

8 maart bezoek Jon en Rie, Mr Cornelis. Ze zijn niet gelukkig met elkaar. Veel geldzorgen. Rie werkt van 8.00 - 14.00 bij de waterleiding en verdient f 200,- p.m. tot schade van haar gezondheid. De stiefkinderen van Jon negeren hem praktisch. Wat 'n bestaan zo'n huwelijk. Rie 's kinderen krijgen geen opvoeding, zijn onhebbelijk en vernielzuchtig. Jon geïrriteerd als Rie vriendelijk is voor haar kinderen! "The spell is broken". Indanglaya lag 1100 m boven zee. Batavia op zeespiegel.
2 april a/b Hrms van Gogh bezuiden Boeton. Ik geloof dat mijn hut 't gezelligst is ingericht van alle hutten

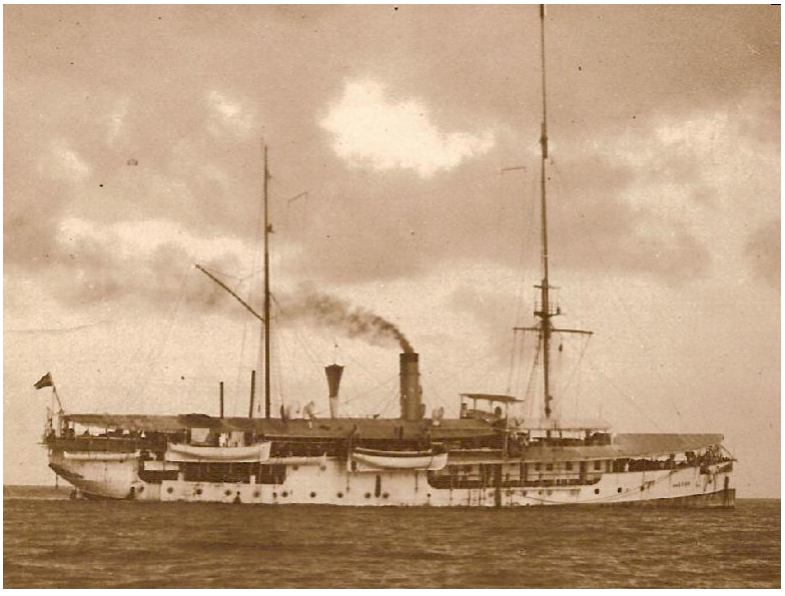

Hrms van Gogh

9 april Zee v Ceram. Gelukkig weer aan 't werk.
11 april weer een werkdag achter de rug .Je voelt je op leven. Riffen gevonden. Papoeas beginnen lastig te worden , hebben bakens gestolen..
23 april Al ben ik geïsoleerd van de wereld, dit leven doet mij goed. Toch blijf ik als zeeofficier steeds buiten de wereld. Ik lees nog wel, maar de vraagstukken van godsdienstige of zedenkundige aard kunnen we niet meer zo bekoren. In deze omgeving a/b van materialisme en

oppervlakkigheid verdwijnt mijn belangstellig voor hogere gedachten. Bedenkelijk.
5 mei Rif baak Booy geplaatst. Enige dag. Het werk gaat best. Cdt Remijnse draagt mij de belangrijke zaakjes op.

Longroom Hrms van Gogh. Tom voorste rij links, rechts met snor de commandant,

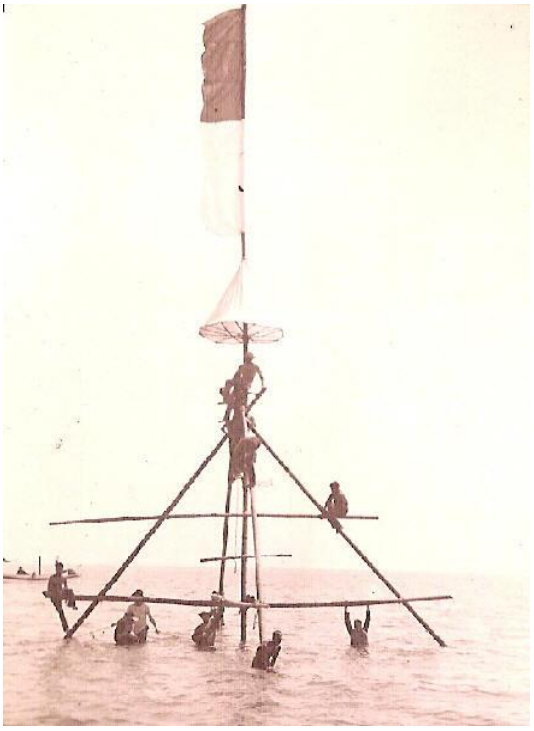

Baak gezet aan de Noordkust van Misool

22 mei De Viëtor hebben veel; van hun aantrekkelijkheid verloren. Ambon nu ik de Idema's ken. Hij is ontwikkeld (rechter) en heeft "sense of humor". Het regent weer. Dikke rafelige wolken

kleven tegen de bergen. Vochtig, klam
18 juni Oostkust Misool, Tamoelol baai. "Mare en terra incognita" volgens bestaande zeekaart! In klein gebied 90 riffen gevonden. Prachtige natuur. Diepe inhammen, stenen messcherp door erosie. Kalkrotsen. Nauwe passages er tussen van 10-20 m. Rechts en links steile wanden. Orchideeën. Met von Gemmingen gevaarlijke tocht gemaakt naar de top. Roches pouries. Kreeg bijna een grote kei op mijn hoofd.

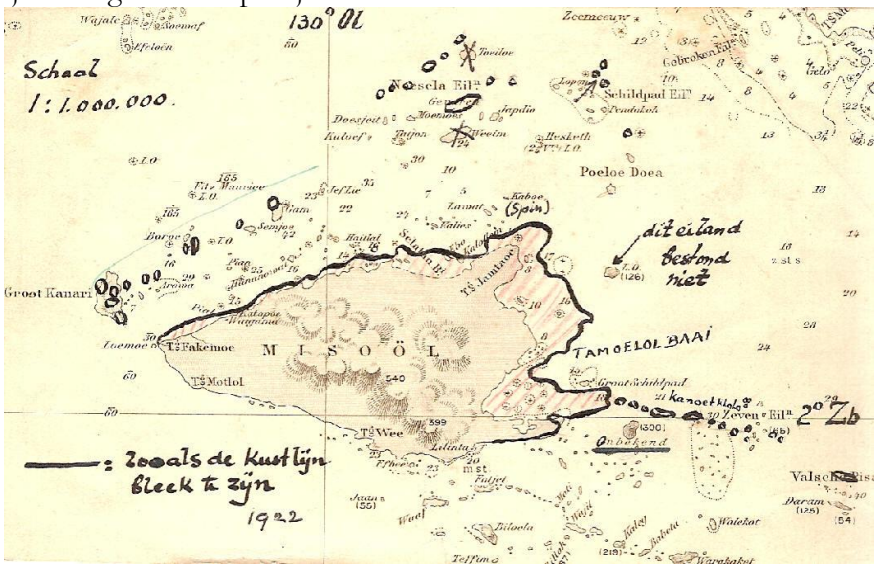

Misool in kaart gebracht

Astronomische peiling bij baak Mion, (Noordoost Misool) ,op toppen Bantanau en Salawati

4 juni Ambon. abnormaal sterk doorstaande regen. De kalies gezwollen - boomstronken en palmblaren drijven in de baai. Ook een half gezonken prauw. Ambon een geweldig kletsgat. Havenmeester fraude gepleegd. Boekhouder C.H.V. als penningmeester sociëteit f 2000,- gegapt. Zijn chef ook betrokken in steenkolenfraude havenmeester. Ook een zekere Sizoo had geknoeid met gelden bestemd voor verbouwing v/e huis. Als "outsider" ging mij dit alles niet aan. Schreef

't op om 'n indruk te geven van het gekerstende Amboina in 1922, waar Zondags de Ambonezen in drommen naar de kerk gaan.
Inaigama(Misool) ontving ik een brief van Ot!.'t was inconsequent, schreef ze, om mij een brief te sturen, maar ze had zo'n lust om me te schrijven.. Haar brief bracht me in de war. Er is een ander klank in haar stem - ik vond er de Ot van dec 1920 niet in terug. De brief is wat opgeschroefd.
9 juli N.O. kust Halmahera. Gewandeld naar Christenkamp van meer van Galela. Vruchtbare vlakte. Vrouwen schichtig en lelijk. Bevolking niet gezond. Arabieren en Chinezen verrijken zich hier ten koste bevolking. In de middenruimte plaats voor balih balih of bed schilden die voor krijgsdansen dienen als verziering, evenals herten geweien.
23 juli Hard gewerkt. Elke dag eerst te 7u 30 nm klaar. Opname Z.W.kust Moretai. Heb 16 juli avontuurlijke tocht gemaakt door de bedding van Posawani een rivier bij Salvatva Halmahera. Droge bedding komen een heel eind in binnenland. Toen wolkbreuk en de bandjir overviel mij gelukkig niet in het nauwste gedeelte v/d spleet door de bergen maar in de vlakte, zodat ik de oever wist te bereiken.
10 aug Fort Orange ! Ternate moet een torn v d Gogh missen wegens bacillaire dysenterie. Lig in 't hospitaal (een kamer alleen) in Fort oranje. Gelukkig was er nog wat serum op Ternate (niet te veel) anders had 't er beroerd voor mij uitgezien. Goed verzorgd. Dr de Wolf en vrouw zijn zeer hartelijk. Ternate een "gat".. Mijn kamer aande ZW zijde, muur van 1 m dikte uit 17e eeuw. Uitkijk op vulkaan. Veel gelezen o.a. Vic de Martyres van Duhamel. Ook "the man of property" van Galsworthy . Duhamel maakte diepe indruk op me. Ik herinner me weer de stille nachten in Amsterdam waarin ' le grondement sourd du canon' kon horen aan het westfront. Heb ik dikwijls het land er in gehad niet mee te hebben kunnen vechten voor Frankrijk... dan zou ik echter nu wel het gevoel hebben: "waar is alles goed voor geweest ?".
(*17 aug wordt H.Th de Booy bevorderd tot Luitenant ter Zee 2e klasse)*
26 aug elke dag gelijk aan de vorige : een beetje wandelden kopje koffie kletspraatje, lunch (prikkadèl = fricadel, puree, rijst. vruchten op water vaste dieet) slapen kijken en tennissen, thee drinken en weer praten over andere mensen op Ternate. Verlang naar de Van Gogh en de opnamen.

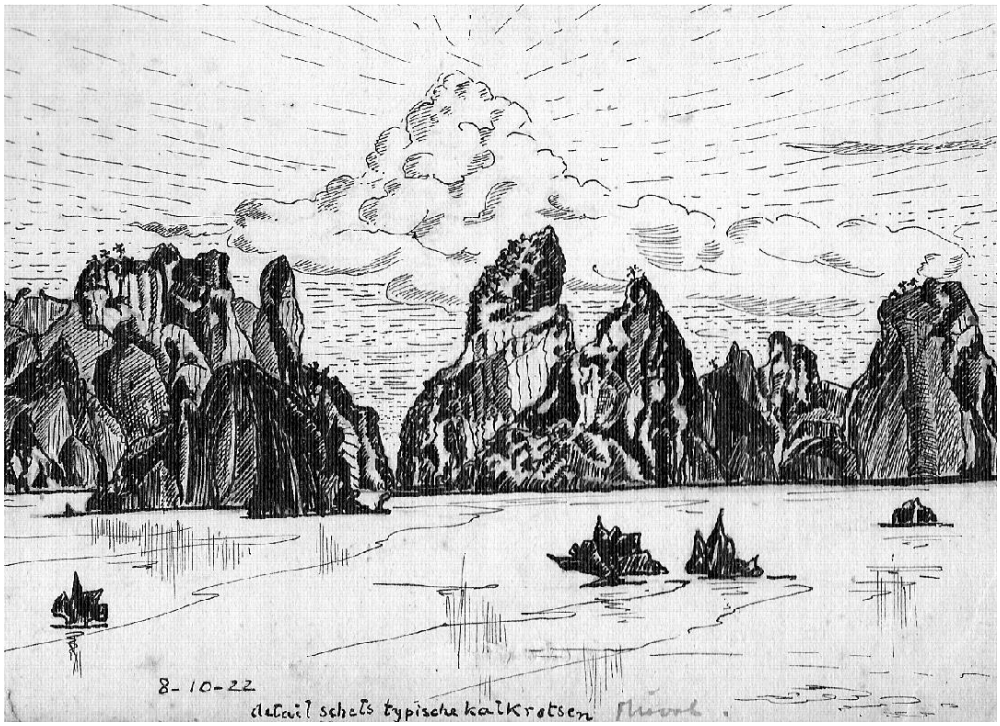

Detail schets typische kalkrotsen van Misool

18 sept bericht dat tante Teau de Beaufort is overleden.
23 sept Misoolwaarts. Ben nog lang niet in orde
29 sept. Herstelde 3 bakens. N.O. moesson belangrijk afgeschlecht maar nog niet verdwenen.
Verdriet heengaan tante Teau.
10 okt Lees "les croix de bois" van Dorgeles en beleef de oorlog weer intens. Dorgeles heeft over onze " zeef". Slechts weinig indrukken blijven waar mensen vergeten,. anders zouden ze niet kunnen leven zoals nu. De gekartelde uitlopers O.Z.O Misool boeien me. Eeuwen vervlogen, hier bleef alles 't zelfde. Deze "torn" grote wateroppervlakte belood .Voel me physiek weer AI.
14 oktober Lyrische ontboezeming : (met prauw drijvend op bladstille zee)

Tom in prauw

"Kalm de zee - Hel kaatst de lucht
schel spiegelend - geen rimpel stoort
het held're water. Met gloed van blauw kristal
doorschijnend tot in diepe laag
Een rij van zilverschub'ge vissen
springt op en neer in haastige vlucht
Het water kruist. Een trage meeuw
vliegt met geluidlooz' wiekslag aan
Te laat, de buit is reeds ontvlucht
nu vliegt ze doelloos verder
De lucht is zwoel en zon doorstoofd.
De zon hangt laag en groot
En zoekt, al stralend tot hij snel verdwijnt
Een rustplaats voor de nacht. De verre bergen
Aan de horizon kleuren zich purper, violet
Een heel de hemel wordt een symfonie
van tinten, teer en zacht gestemd

Ik luister, en mijn kleine prauw , waarin ik lig
drijft als verzonken in een schone droom
Ik luister goed, maar hoor toch geen gerucht

geen ruisen van de zee, geen zingen van de wind
Ik sluit de ogen en 't is of 'k weg ben van de aard
en zweef in verre sferen. Dan is 't alsof ik hoor
de Oertoon van ons leven, de grondtoon van 't heelal
niet te omschrijven, onwezenlijk als de oneindigheid
van heel de rijk getinte hemel
Een trilling is 't, en die trilling
verwekt al 't leven en
Geeft kleur en schoonheid aan deez' aarde".

16 okt. Stom genoeg geweest ik Ot's brieven van 1917 af over te lezen Dat maakt me altijd down want daaruit blijkt weer zo duidelijk wat Ot voor mij is geweest. Toch moet ik haar dankbaar zijn dat ze de briefwisseling heeft stopgezet dat ze mij de gelegenheid heeft gegeven me zelf te ontplooien Ik begin steeds minder te voelen voor de christelijke "zonde" leer. Wat wordt m'n levensdoel. In de marine mee te lopen en stomme wachtjes te kloppen En journaal in te vullen na afloop? Voor de krijgskunst is mijn interesse NIHI, hetgeen bedenkelijk want die is toch de quintessens van ons vak. Bij de hydrografie heb ik gemerkt dat ik van werken houdt zodra het werk me bevalt. Een bestaan waarvan de nuttigheid me twijfelachtig is, zal me niet kunnen bekoren. Zodra dat in de Mariene niet meer mogelijk is moet ik eruit, wil niet gemakshalve blijven mee lopen in de dodende sleur. Gelukkig heb ik de hydrografie als basis zou er graag bij blijven. Het leventje hier is gemakkelijk; geen uiterlijke invloeden die je uit je stabiliteit smijten. De 7 officieren in de longroom zin een integrerend, doch geen ingrijpend iets in je bestaan. Hun zijn interesseert je niet, je leeft in je eigen leventje . Stoor je aan kip nog kraait en je "pas je aan".
17 oct Ambon, 2 brieven van Ot gekregen . Ze zal me blijven schrijven!
29 october weer een brief van Ot!!
3 november In de "Stem"een merkwaardig stuk van J.C. Van Schagen : Narrenwijsheid. Zeer origineel en boeiend . Men proeft Walt Whitman's geest in deze rijmloze verzen en dit rhytme "Niets is dat niet goddelijk is. Daarom wil ik niets uitzonderen. Ik geef geen namen. Ik laat adel en schoonheid liggen, ik vraag niet haar recht, ik blijf niet staan bij slecht en lelijk. Goed en deugd gaan mij niet aan... en later "Niets is laag, niets is bespottelijk, zelfs gij niet en ik niet Goddelijk is de uieschil van het trottoir. Goddelijk het natte lucifertje. Goddelijk de kromme steegjes onzer gedachten". En wat zegt Walt Whitman? I am the poet of the body I am the poet of the Soul I am not the poet of goodness only - I do not decline to be the poet of wickedness also. What blurt is there about virtue and about vice? Evil propels and reform of evel propels me. In stand indifferent. Do you think the celestial law are yet to be work'd over and satisfied? And truths wait in all things I believe a leave of grass is no less than the journey work of heaven. And a mouse is miracle enough to stagger sixbillions of infidels ". I hold and behold God in every object, yet understand God not in the least...
Bhagavad Gita: "Wie in werk niet -werk ziet en niet-werk werk, die is verlicht onder de mensen die streeft naar eenheid, terwijl hij zijn gehele werk doet".
Dank zij dit leven op uitgestrekte waterplassen, het dagelijks contact met de voelbare oneindigheid besef ik meer en meer het relatieve, het tijdelijke, de " ïjdelheid der ijdelheden" van alle dingen in ons leven. Toch hebben wij niet goed aan de natuur alleen, de luchten, de prachtige zonsondergangen, maar we kunnen niet buiten de samenleving en onze relatieve indrukjes zijn nodig om onze belangstelling in het leven te bewaren. Men moet zo kunnen leven,.dat men het relatieve en absolute tegelijkertijd voelt en ziet. En het gehele leven - gedachten wereld en handelwijze - moet doortrokken worden van het eeuwigheidbesef, het absolute. Heeft men deze vrijheid bereikt , dan kan men lachen over menselijke dwaasheid, kan men werken zonder in de meeslepende sleur te raken , kan men blijven genieten van alles wat oneindig is en tegelijk met twee benen op aarde staan.
5 dec Opname werkzaamheden verlopen vlot, ik heb nog last van dikke darm gevolg bac.

dysenterie. Deed ook wat veel. Beklom zeer steile rots en kwam afgepeigerd aan boord terug. Chron. d.d. cattarh. Dokter acht specialistisch advies in Nederland nodig.
11 dec Ot bederft me met brieven. Zal het tegenvallen in Holland ?Ik denk van niet. we staan geestelijk dicht bij elkaar. Alleen kan ik niet warm lopen voor de theosofische gedachtegang. Ingewikkelde geschreven woorden en onklare begrippen . Mijn "geloof" misschien wel simpel eenvoudig . Heb geen ingewikkeld systeem nodig van hele sferen om ons heen - astrale, stoffelijke enz. Keurig gerangschikt. Ik blijf bij klare eenvoud,. geen behoefte aan meer. De mens een gevallen grootheid ? Puriteinse hel-duivel-kwaad-zonde enz ? Bespottelijk. De mens is goddelijk net als alles in de natuur. Niet meer en niet minder een deel van de Grote Energie, die aanwezig is van die energie kan niets verloren gaan, of 't slecht of goed is.
Ambon. 12 dec Genoot van Sentimental Tommy van James Barrie. Superieur gevoel voor humor, misschien daarom er zo van genoten omdat ik in deze Tommy eigenschappen van me zelf ontdekt, nl heb ik geen "genius" en niet en kwart van z'n oorspronkelijkheid. Z'n behoefte aan "sympathie"is mij bekend.....

Sir James Matthow Barrie 1860-1937, .Schots auteur en dramaturg. Werd het meest bekend om Peter Pan.

Geen aantekeningen gevonden in het dagboek van zijn vader over het jaar 1922

1923 Soerabaja 13 febr Tjitjoeroek (Preanger) Rie gesproken. Veel ellende. Ze zijn in handen van een woekeraar gevallen. Jon vraag mij later telegrafisch om fin. steun!!

Aan boord van de Prins der Nederlanden, terugtocht naar Nederland

23 febr a/b Prins der Nederlanden - op terugreis n. Nederland
2 mei a/b Hrms Wachtschip. Willemsoord den Helder. **C**omplete omwenteling in m'n leven.
Hoop in najaar met Ot te trouwen - Meer dan heerlijke tijd gehad de laatste 5 weken.
Einde dagboek Hendrik Thomas de Booy

Hierna volgen enkele foto's o.a. over het trouwen van ouders, hun huwelijksreis en hun eerste gezamenlijke woonplaats Vlissingen.

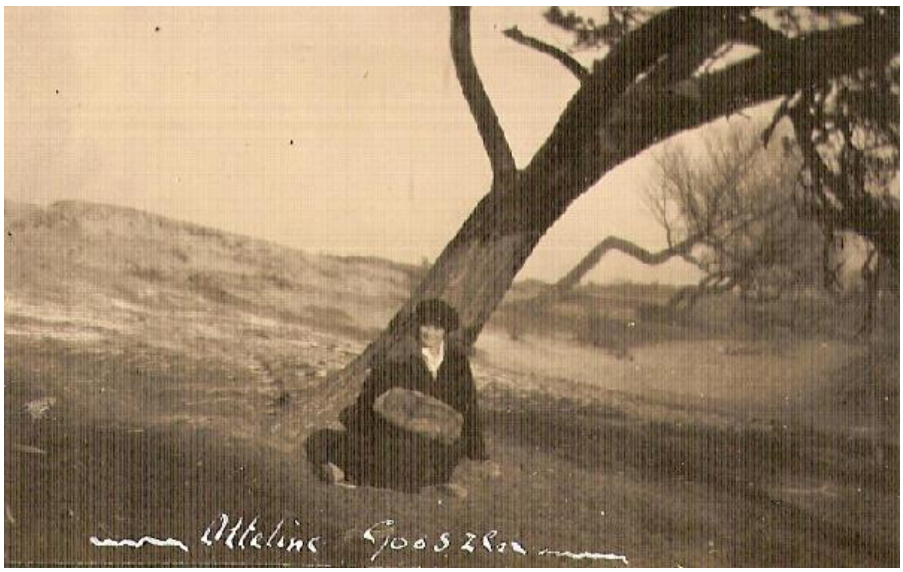

Otteline Gooszen, de toekomstige vrouw van Tom

21 aug getrouwd *(In 's-Gravenhage)*

Ot en Tom in de bruidsdagen, 18 augustus 1923

Het vervoer der vele gasten per Omnibus, voor het feest op het Witzand (landhuis van zijn oom Charles E.H.Boissivain en tante Marie Boissevain-Pijnappel) voor het bruidspaar Tom de Booy en Otteline Gooszen,18 augustus 1923

Vele gasten op bordes van het Witzand. Zittend met bloemenkrans de bruid Otteline Gooszen. Rechts van staande vrouw: Moeder Hilda de Booy-Boissevain en Grootmoeder (Granny) Emily Boissevain-MacDonnell

Op het bordes. V.l.n.r. Tom de bruidegom, Ot de bruid, Moeder Henriette Gooszen-Peereboom Voller, Grootvader Charles Boissevain, Moeder Hilda de Booy-Boissevain. Achter staande Vader Fik Gooszen met hoge boord.

Links: Het bruidspaar Tom en Ot. Rechts: Na de kerkelijk inzegening door dominee Eelman (links van het bruidspaar)

Hoofdstuk 19.
Enkele herinneringen aan de K.N.Z.H.R.M *(Koninklijke Noord-en Zuid-Hollandsche Redding-Maatschappij. (In 1949 werd het predikaat Koninklijke verleend) opgeschreven in december 1972 door H.Th. de Booy*

Toen ik in april 1930 bij de N.Z.H.R.M. kwam als adj.-secretaris, bestond de 'vloot' uit de motorreddingboten 'Rutgers van Rozenburg' ,'Dorus Rijkers', 'Brandaris I', 'Insulinde, 'C.A. den 'Tex', 'Hilda.' en 'Zeemanshoop', benevens de motorstrandreddingboot 'Eierland' te De Cocksdorp. De 'Neeltje Jacoba' was in aanbouw.
Met de 'Insulinde' heeft de N.Z.H.R.M. een uitstekende koers bepaald. Dank zij het oorspronkelijke idee van Mees Toxopeus ven de intensieve samenwerking tussen H. de Booy, Professor Vossnack en Gebroeders Niestern kwam deze eerste grote zelfrichtende reddingboot in 1927 gereed. Al ontbrak kritiek niet (vooral van Britse zijde), de praktijk heeft duidelijk aangetoond, dat de N.Z.H.R.M. een schot in de roos had gedaan. De 'Rutgers', die in dienst kwam toen H. de Booy net tot secretaris was aangesteld, was feitelijk een soort 'directieboot' met waterdichte schotten.
Wel zeewaardig maar de benzinemotor gaf veel moeilijkheden. Toen mijn Vader bij de Redding-Maatschappij kwam was er wel een inspecteur materieel (kapitein W. Ouwehand) en ook al het magazijn Grote Wittenburgerstraat, maar in feite was de N.Z.H.R.M. achterop geraakt; er werd te weinig geoefend, hier en daar verwaarloosde men het materieel en van een directe leiding van Amsterdam uit was geen sprake.
Het 'bestuur' had vrijwel geen contact met de stations. In de jaren 1906-1930 is hier veel in veranderd, dat is de grote verdienste van H. de Booy geweest. Hij onderhield de banden met de stations, kende het personeel en plaatselijke commissies en nam met kracht de bouw van grotere motorreddingboten ter hand. Van de door hem verworven 'Goodwill' heb ik natuurlijk terdege geprofiteerd

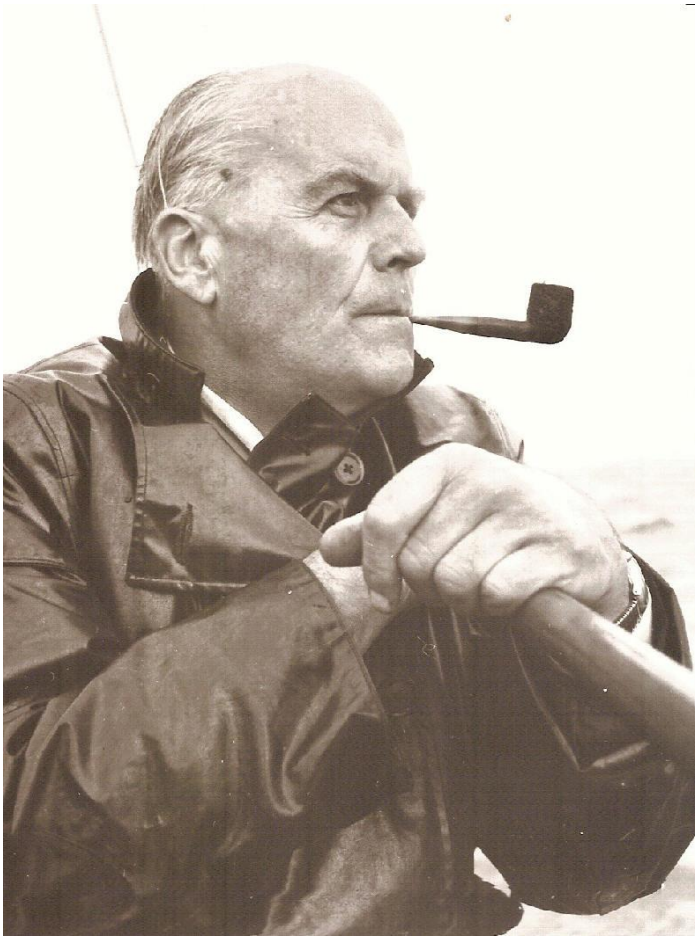

H.Th. de Booy, adj. secretaris, secretaris, directeur van de Noord- en Zuid-Hollandsche Redding-Maatschappij 1930-1963

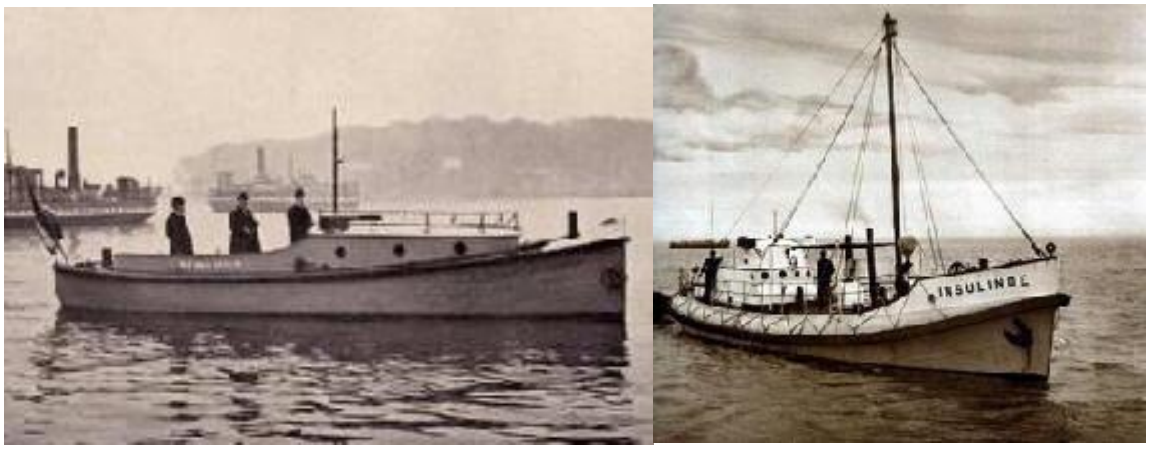

Links: Motorreddingboot 'Jhr.W.H. Rutgers van Rozenburg'. Het was de eerste stalen, volledig gemotoriseerde reddingboot ter wereld. Rechts: Motorreddingboot 'Insulinde', de eerste grote zelfrichtende reddingboot .(In 2005 is verschenen het boek van Jan Heuff: "Jhr. J.W.H. Rutgers van Rozenburg 1907, de bewogen geschiedenis van de Terschellinger museum reddingboot". Druk Flevodruk Harlingen).

.In mijn jeugd bezocht ik met hem diverse reddingstations; voer ik in 1912 of '13 mee met de 'Brandaris I' (onder Cupido) en was danig zeeziek. Roeide mee in de roeireddingboot van De Koog tijdens een oefening (in 1915), leerde Mees Toxopeus kennen op Rottumeroog (1917) en hoorde veel verhalen over de kust. Mijn Vader heeft eens gezegd, dat hij toen hij z'n werk bij de Redding-Maatschappij begon, een gevoel van grote bewondering had voor de

reddingbootbemanningen als onzelfzuchtige 'helden', redders zonder vrees of blaam. Toen hij ze beter leerde kennen kwam de terugslag; hij zag dat ze niet zó uitzonderlijk waren en het 'aura' van heldendom verdween. Langzamerhand groeide weer de appreciatie, maar nu op gezondere basis . Tegenwoordig wordt er in de pers nauwelijks iets geschreven over de reddingbootbemanningen.Er is een tijd geweest, toen Henri ter Hall begon met z'n campagne voor het Dorus-Rijkersfonds, waarbij hevig werd gespeculeerd op het medelijden met het armzalig lot van de in armoede verkerende helden der kust, dat in overdreven sentimentele bewoordingen over de 'zwart van de armoede ziende helden' (de 'blauwe zeeridders') werd geschreven. De N.Z.H.R.M. kwam er eigenlijk bekaaid af.
Wij werden - zij het niet direct - als uitbuiters gekenschetst zonder enig 'hart' voor de mensen. Zeer ten onrechte m.i. Er waren in de 'roeireddingboot-tijd' geen mensen in vaste dienst. 't Waren allen vrijwilligers, ze kregen een vergoeding voor oefeningen, een premie voor een redding, een bedrag voor onderhoud van het materieel (aan schipper c.q. vuurpijlrichter) en ingeval van een ramp werden inzamelingen gehouden voor de nagelaten betrekkingen. Omstreeks 1915 kwam de Zeeongevallenwet in werking en toen konden ook onze mensen rekenen op steun in geval van ongelukken of rampen. De N.Z.H.R.M. heeft, ik meen in 1908, beslist om aan roeiers, die bij hun aftreden gedurende een bepaald aantal jaren regelmatig hadden geroeid. een 'vergoeding' te geven van f.60,- per jaar, dat was 4 x zo veel als ze hoogstens voor de oefeningen ontvingen. Dit was natuurlijk geen 'pensioen' maar het Dorus Rijkers fonds maakte er van:"de Redding-Maatschappij pensioneert zijn helden met f.60.- per jaar. Als regel kon de schipper bij zijn aftreden zijn vergoeding voor onderhoud materiaal (ongeveer f.120,-) behouden. Ook dit werd een 'pensioen' genoemd. Verschillende oud redders hebben op handige wijze profijt weten te trekken van de 'Dorus Rijkers' propaganda. Zij lieten zich voor het karretje van Henri ter Hall spannen en helaas heeft Dorus Rijkers zelf zich daar ook voor laten gebruiken.
Begrijpelijk, want een extraatje kon hij (geboren Jutter) wel gebruiken, maar verheffend was het schouwspel niet. Ook had deze hele propaganda een kwalijke invloed op de mentaliteit van de mensen zelf. Heldenverering is voor degenen die het ondergaan uiterst gevaarlijk - en ik heb er altijd tegen gevochten, dat onze mensen voor dit doel werden 'misbruikt'. Coen Bot, ijdel van nature was er niet tegen op gewassen. Klaas Toxopeus evenmin, maar Piet Bot, Mees Toxopeus en vele anderen lieten zich niets wijs maken.

Supplement 1 Geschiedenis van het Helden-der Zee-Fonds 'Dorus Rijkers' Fonds 1923-2006

In het dagboek van mijn grootvader Hendrik de Booy wordt met weinig woorden gerept over de problemen, die hij heeft gehad met het Dorus Rijkers-Fonds. De reden daarvan is mij niet duidelijk. Het zou kunnen dat mijn tante Engelien de Booy, die de selecties van zijn dagboek heeft gemaakt, de passages over het Dorus Rijkers Fond niet heeft opgenomen. Ik zal dat binnenkort verifiëren op het Gemeente Archief van Amsterdam, waar al zijn dagboeken zijn bewaard. Het enige wat ik heb kunnen vinden is een passage van 13 oktober 1938. Lang nadat de affaire zich had afgespeeld, zie de brief die hij in 1932 schreef aan een bestuurslid de heer M.C. Koning van het Dorus Rijkers-Fonds. Ik citeer uit het dagboek van mijn grootvader.

Uitgegeven door de Stichting Beheersraad van het Dorus Rijkers-Fonds ter gelegenheid van het 75-jarig bestaan van het Fonds. Tekst en onderzoek : drs L.C.E. van 't Zand, 's-Gravenhage. Hierin wordt de geschiedenis weer van een andere kant belicht. Het lijkt me voor de goede orde dat ik beide gezichtspunten zonder commentaar de revue laat passeren.

Allereerst het citaat betreffende het Dorus Rijkers Fonds uit het boek van drs M.Spaans De 'Noord':

Een appeltje voor de dorst

Het Zeemansfonds was niet de enige concurrent op het gebied van het verwerven van inkomsten. Een aantal mensen voelde zich geroepen zich het lot van oud-redders in behoeftige omstandigheden aan te trekken. In 1921 had Andrew Carnegie een fonds ingesteld met het doel personen, 'die met eigen levensgevaar anderen het leven hebben gered, te bevrijden van geldzorgen, die het gevolg zouden zijn van hun heldenmoed, door het verlenen van ondersteuning aan hen of hun weduwe en kinderen of door het toekennen van medailles of onderscheidingen.' De samenwerking met dit fonds was uitstekend. Men verleende alleen ondersteuning na goed overleg met de N.Z.H.R.M. en er was vrijwel nooit sprake van onenigheid.

Dat lag wel anders bij een tweede fonds, het Helden der Zee Fonds Dorus Rijkers. Het fonds was in 1923 opgericht door Henri J. ter Hall, een revue-artiest en lid van de Tweede Kamer als vertegenwoordiger van het amusementsbedrijf. Hij was van mening dat veel oud-redders aan de kust in zeer slechte omstandigheden verkeerden. Dorus Rijkers één van de bekendste redders van de N.Z.H.R.M. werd door hem opgevoerd als één van deze verwaarloosde helden. Met groots opgezette campagnes en door het wekken van medelijden probeerde het fonds geld in te zamelen.

Op zich een mooi streven, maar de N.Z.H.R.M. zag deze uitlatingen als een verwijt. Zij zorgde wel degelijk goed voor haar oud-redders en deze negatieve publiciteit en het misbruiken van de naam Dorus Rijkers vond zij nergens voor nodig. Daarbij kwam dat het Dorus Rijkers Fonds absoluut niet bij de N.Z.H.R.M. naar de oud-redders, die zij een uitkering gaf, informeerde. De Maatschappij was van mening dat op deze wijze veel geld bij de verkeerde mensen terecht kwam; iedereen kon wel zeggen dat hij vroeger in de reddingboot had geroeid. Ook de Z.H.M.R.S. had haar bedenkingen. Secretaris C.D. Julius schreef: 'Het is meer een gevoel, een inwendige weerzin tegen de café-chantant troep en hun gesol met het Dorus Rijkers Fonds'.

Toen in 1931 een nieuw bestuur van het fonds werd gekozen, juichte de 'Noord' het toe, dat haar eigen bestuurslid Koning zich kandidaat stelde. De Maatschappij zou dan meer grip kunnen krijgen op de publiciteit van het fonds en de verdeling van de uitkeringen. Maar men had te vroeg gejuicht. In de ogen van de N.Z.H.R.M. bleef de publiciteit misleidend en overdreven ondanks de bestuursfunctie van Koning. Het fonds schreef bijvoorbeeld: 'Nu zij door ouderdom of anderszins niet meer in hun levensonderhoud kunnen voorzien, ten prooi aan bittere armoede en gebrek, als het Dorus Rijkers Fonds hen niet te hulp kwam.'

In de loop der tijd verbeterden de verhoudingen. In 1938 bezat het Dorus Rijkers Fonds zoveel geld dat het alle uitkeringen met 50% wilde verhogen. Toen de N.Z.H.R.M. dit afraadde stelde het fonds voor de uitkeringen van de N.Z.H.R.M. aan haar oud-redders over te nemen. De Maatschappij verklaarde zich wonder boven wonder bereid alle uitkeringen, die bovenop de reglementaire uitkeringen werden uitbetaald, over te dragen op voorwaarde dat altijd overleg zou plaatshebben. De enige die niet gelukkig was met de situatie was penningmeester H. de Booy *).Hij schreef nota na nota: 'Nu gaan wij een andere weg op, misschien nog maar een beetje, maar als men een klein stapje op een verkeerde weg doet dan volgen er meer, dat weten we. Daartegen heb ik nog eens willen waarschuwen. Ik kan op dien weg niet volgen'. Maar zijn smeekbeden mochten niet baten. Op 1 april 1939 nam het Dorus Rijkers Fonds alle liefdadigheidsuitkeringen over. De oprichting van het Dorus Rijkers-Fonds had nog een ander gevolg. Aangezien het fonds het deed voorkomen alsof alle oud-redders in zeer behoeftige omstandigheden verkeerden, achtte de overheid het nodig de toestand aan de kust te onderzoeken. Naar aanleiding van dit onderzoek stichtte zij in 1925 de 'Commissie tot ondersteuning van oud-redders', die jaarlijks *f* 5000,- te vergeven zou hebben. Later werd dit bedrag verdubbeld. Deze commissie werd door de N.Z.H.R.M. bijzonder op prijs gesteld, voornamelijk omdat alles in goed overleg gebeurde. In 1927 reageerde het bestuur dan ook geschrokken op het voornemen van de overheid de commissie op te heffen en het geld voortaan aan het Dorus Rijkers Fonds te geven

Links: Henri ter Hall (1866-1944). Voorzitter Helden-der-Zeefonds 'Dorus Rijkers', van 1923 tot 1931 (oprichter). Rechts: Dorus Rijkers (1847-1928). In totaal redden Dorus Rijkers en zijn bemanningen meer dan 500 mensen van de verdrinkingsdood.

Alles werd in het werk gesteld om dit plan van de overheid te verijdelen en met succes.
**)Brief H. de Booy aan M.C. Koning bestuurslid van de N.Z.H.R.M. en het Dorus Rijkers-Fonds 29 september 1932*
De lezing van een interview van de heer Witlau, voorzitter van het Dorus Rijkers Fonds door De Maasbode noodzaakt mij te wijzen op onjuistheden die daarin voorkomen. Dorus Rijkers verkeerde toen hij bij het Marine Monument stond niet in armoede. Hij was toen reeds ontslagen als bootsman van de Redding Maatschappij en had een vast inkomen. van f 14,- per week (welk bedrag o.a. was ontstaan doordat hij zijn vergoeding van f 120,- als bootsman behield en wij hem een lijfrente van f 5,- bezorgden), had voor niemand te zorgen dan voor zichzelf en woonde in bij zijn dochter, die gehuwd is met Vader, die een betrekking had aan de werf. Dorus Rijkers heeft mij persoonlijk gezegd dat hij nooit gebrek had geleden in zijn leven. Het was en is onjuist hem te noemen, een in armoede verkeerende held. Ik ben er zeker van, dat hij het hoogst onaangenaam zou vinden zoo hij zag dat hij werd beschreven als 'armelijk aangedaan met een ietwat ingevallen borst'. Dit zijn uitdrukkingen die medelijden moeten wekken, doch die niet juist zijn. Dorus Rijkers heeft er steeds knap uitgezien en heeft nooit een ingevallen borst gehad ...
Moge dan die propaganda zoodanig zijn, dat zij berust op feiten, niet een verkeerden kijk op den toestand geeft en kwetsend wordt voor de Redding Maatschappij. Toen de Redding Maatschappij geen band had met het Dorus Rijkers-Fonds behoefde men zich van onjuistheden die gepubliceerd werden niets aan te trekken. Nu die band wel bestaat zou het onjuist zijn er niet op te wijzen.

Einde citaten uit het boek van drs M. Spaans De 'Noord'

Ondanks het feit dat mijn grootvader niets zegt over deze voor hem netelige kwestie, geeft hij in zijn verhalen "Mensen die ik ontmoette"(Uitgave Geopol, 1970) een komische anekdote over Dorus Rijkers:
"Dorus Rijkers is een schipper geweest die er de wind onder had. Hij was baas aan boord en met zeer "gespierde" taal zette hij kracht bij zijn bevelen. Ook op latere leeftijd, toen er reeds een motorreddingboot naar hem was genoemd, gaf hij meermalen blijk een onafhankelijk karakter te bezitten. Zo is hij in die jaren eens naar Amsterdam gekomen om mij te bezoeken. "Je bent hier nou toch, de Booy, ik heb je wat te vertellen", zo begon hij zijn relaas. Het bleek, dat een Vereniging, waarvan Dorus Rijkers Ere-voorzitter was, overal in Den Helder biljetten had doen aanplakken waarop stond, dat een feestavond zou worden gehouden tot steun van Dorus

Rijkers."Tot steun van Dorus Rijkers", zei hij verontwaardigd. Ik heb nooit steun nodig gehad en ik wil niet gesteund worden. Toen heb ik een ladder gehuurd en een man en toen heb ik 's-nachts met eigen hand al die biljetten afgescheurd. Het was een heel werk in het donker. De Voorzitter was de volgende dag erg boos. Hij speelde op en zei: "Dorus, ben jij een Ere-voorzitter, dat scheelt je vijfhonderd gulden!"'.Dorus zweeg en keek mij doordringend aan. "Nou zou ik wel eens willen weten , wáár zijn nu die vijfhonderd gulden?"vroeg hij (Ik had ze niet). Nadat dit geval dus op voor hem onbevredigende wijze was afgehandeld vroeg ik hem hoe de feestavond te Amsterdam hem was bevallen waarbij hij was gehuldigd voor een Vereniging voor Menslievend Hulpbetoon."Treurig" de Booy, zei hij "treurig". "Je bent hier nou toch, maar het was diep treurig. Toen kwam het verhaal. Dorus Rijkers was met zijn familie uitgenodigd tegenwoordig te zijn bij een feestavond van genoemde Vereniging te Amsterdam. Hij ging op reis met zijn dochter Doortje, zijn zuster en met nog iemand en nam zijn intrek in een hotel op het Damrak. De Vereniging zegde geen reis- en verblijfkosten toe en betaalde die later ook niet, hetgeen m.i. onjuist was "Ik kwam daar in een zaal"zei Dorus, "waar allerlei mensen waren, die iemand uit de gracht hadden gehaald en ook een juffrouw, die een deur had opengehouden voor een politieagent. "Moet ik met zulke mensen gehuldigd worden". "Heb je goed geslapen in je hotel" vroeg ik**.** "Helemaal niet!!" antwoordde Dorus, om vier uur kwam Doortje me al wekken dat er een vigilante voorbij kwam en dat het dus zeker tijd was om naar de trein te gaan. Toen hebben we heel lang aan het station gezeten. Toen ik thuiskwam, dacht ik, dat is ééns maar nooit weer, wat zal ik nou gaan doen? Toen heb ik mijn portret aan de Ere-voorzitter van de Vereniging gezonden. En raad eens wat die antwoordde? Dorus begon nu te zoeken in zijn broekzak die naar schatting een meter diep was. Eindelijk kwam er een propje papier uit, dat uit elkaar werd gehaald, gladgestreken en voor mij werd neergelegd. Het was een briefje van de Erevoorzitter en luidde als volgt: "Waarde Dorus Rijkers Gij hebt mij zeer veel genoegen gedaan met Uw portret. Het zal voor mij een aangename herinnering zijn aan de feestavond die wij tezamen hebben bijgewoond". "Dat noemen ze nou een heer "zei Dorus Rijkers.
Hierbij moet nog vermeld worden dat Dorus Rijkers de bekende loterijman Broekhuis wel een "heer"vond. Wat heb je me een eer aangedaan de Booy, zei hij, dat je mijn naam op die boot hebt gezet. En 't heeft al wat opgebracht. Ik kreeg een prachtige nieuwe fiets van die man, ja hoe heet ie ook weer Broe...,Broek..., hij heeft gezeten, maar hij is er nou uit o ja Broekhuis, nou dat is beslist een heer want dat is een prachtige fiets.
Maar deze verhalen zijn niet geschikt voor het publiek dat verhalen leest waarin onze redders worden geschilderd als ridders zonder zelfzucht, een soort heiligen, er niet aan denkende dat, waren ze heiligen, hun daden niet bijzonder zouden zijn. Ook ik heb aanvankelijk in die richting gedacht, toen kwam de ontgoocheling, later weer respect maar op een andere basis"

Tot slot enkele citaten uit het reeds genoemde herdenkingsboek van het Helden-der Zee-Fonds 'Dorus Rijkers' Fonds:

DE OPRICHTING VAN HET DORUS RIJKERS-FONDS

De onthulling van het Marine monument te Den Helder

Op het Havenplein in Den Helder was het op zaterdag 14 oktober 1922 een drukte van belang. Aldaar was een monument opgericht ter ere van de marinemannen die in de Eerste Wereldoorlog tijdens het vervullen van hun plicht waren gevallen. Het monument, gemaakt door beeldhouwer Lom, was voornamelijk op initiatief van luitenant ter zee P.J. Jager en het comité 'Voor hen die vielen' tot stand gekomen. Koningin Wilhelmina en prins Hendrik waren aanwezig om het monument te onthullen en belangrijke personen hielden toespraken. Vanaf Hr. Ms. 'Gelderland' werden vijf saluutschoten gelost en een zangkoor zong onder leiding van de Stafmuziek van de Marine een speciaal voor de gelegenheid gecomponeerde cantate. Op dezelfde dag werd op het

gemeenschappelijke graf van de omgekomen slachtoffers op het kerkhof onder Huisduinen een krans gelegd. Bij het graf stond een eenvoudig gedenkteken dat ook door het comité 'Voor hen die vielen' tot stand gekomen was.
Het was op dit kerkhof dat een van de leden van het comité. Dr. L.A. Rademaker, redacteur van het dagblad 'Het Vaderland', een oude man ontwaarde met op zijn borst een hele rits medailles. Zijn verweerde gezicht stond wat somber. Rademaker kon zijn nieuwsgierigheid niet bedwingen en vroeg eens om zich heen wie deze man was. Er werd met verbazing gereageerd. Kende hij Dorus Rijkers niet, de gepensioneerde schipper van de Helderse reddingboot? De nieuwe motorreddingboot die op dat moment in aanbouw was, werd zelfs naar hem vernoemd! Men wist niet precies te zeggen hoeveel levens hij had gered, maar *"het benne er heel veul"*. Met het schaamrood op de kaken stapte Rademaker vervolgens op de held af en er volgde een gesprek:
- "Wel Rijkers, mag ik je medailles even zien?"
"Zeker meneer, ga je gang ".
Eén voor één kreeg Rademaker ze in handen: de bronzen en zilveren Koninginnenmedaille, het broederteken van de Nederlandse Leeuw, de medaille van de Koningin-moeder, de medaille van Koning Willem III, de medaille van de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen, de medaille van de Koningin van Engeland,. het burgerkruis 2e klasse van de Koning van België en de medaille van de Koning van Italië. Uit zijn vest haalde hij ook nog een groot gouden horloge van Keizer Wilhelm Duitsland uit 1887 en een diamanten dasspeldje van dezelfde keizer.
- "Kerel, dat is een mooie verzameling. Ik hoor dat de nieuwe reddingboot je naam krijgt hè?"
- "Ja zé zeggen het meheer en 't is allemaal heel mooi,maar weet je wat niet mooi is? Dat is dat per week heb om van te leven. Vind jij dat mooi?"

Geld inzamelen voor Dorus
Rademaker's journalisten-neus rook een mooi verhaal en hij sprak met Dorus af voor een nader gesprek. Daaruit bleek dat zijn wekelijkse inkomsten waren samengesteld uit een pensioen van de NZHRM, een paar gulden per week van de broederschap van de Nederlandse Leeuw en *f* 5,41 uit een bijeen gebedeld fonds. Bij gebrek aan meer geld moest hij bij zijn dochter wonen, die hij tot zijn spijt geen beloning kon geven voor haar gastvrijheid. Sterker nog, in de zomer moest hij 76 jaar oud, nog geld bijverdienen door peilingen te verrichten voor de Waterstaat. Bovendien werd ook zijn fiets, die hij eerder had gekocht door zijn gouden NZHRM-medaille te verkopen, nu toch wel erg gammel. Wat een contrast: een held die zoveel mensen had gered en internationaal zo'n grote naam had dat hij van meerdere vorsten medailles had gekregen, moest op zijn 76ste jaar nog centjes "bijverdienen om rond te komen!". Rademaker vond dit lot een zeemansnatie als de onze onwaardig en besloot over dit onrecht een stuk te schrijven in zijn krant 'Het Vaderland' . Als hij dit aan zijn lezers vertelde, zou het toch wel goed moeten komen met Dorus? Behalve zijn lezers riep hij vooral de Minister van Marine op, eens in de buidel te tasten voor de stoere zeebonk. Naast Rademaker was nog iemand het karige bestaan van de oude, gepensioneerde redders opgevallen: Levy Grunwald. Ook hij was journalist, maar dan van de Heldersche Courant. Grunwald, die zijn journalistenbaan vreemd genoeg wist te combineren met die van zakenman en schrijver, verstond de kunst om net zo makkelijk met zakenlieden als met de Helderse jutters te praten en dat ook nog eens op geheel eigen wijze op papier te zetten. Op een koude januarimiddag in 1923 liep deze eigengereide man samen met Leo Pinkhof, leraar tekenen op de ambachtsschool over de dijk in Den Helder. In een klein gebouwtje hadden zich oude Helderse redders als Rijkers, Kuiper en Tabbie verzameld. Allemaal droegen zij blauwe wollen zeemanstruien. 'Prachtypen', noemde Pinkhof ze. *"Je zou een boek over ze moeten schrijven* ".
Grunwald zag dat wel zitten en stelde meteen als titel voor: 'Koning Dorus en zijn Blauwe Zeeridders . Pinkhof beloofde de tekening voor de omslag te maken, en begon meteen. Het boekje verscheen in de loop van 1923. Het werd uitgegeven door de Helderse uitgever H.P.J.Egner. Ondertussen had het artikel van Rademaker zijn uitwerking.. Bij de krant stroomden de giften binnen. Dorus kon van het geld in een splinternieuw pak worden gestoken. Door

bemiddeling van Rademaker kreeg Dorus voor de rest van zijn leven f 10,-per week extra uitgekeerd van het Carnegie Heldenfonds. De bekende reclame-filantroop Broekhuys zorgde naar aanleiding van het artikel Het Vaderland voor een nieuwe fiets, terwijl Tjeerd Adema, hoofdredacteur van de Alkmaarse Courant, besloot het artikel van Rademaker over te nemen in zijn krant om er meer bekendheid aan te geven. Ook bij deze krant kwam al rap geld binnen voor Dorus. Zoveel, dat een familielid van Dorus op een gegeven moment kwam polsen wanneer de krant van plan was het kapitaaltje aan Dorus te overhandigen. De krant wilde echter op dat moment nog doorgaan met de collecte (er kwam nog steeds geld binnen) en antwoordde hem dat als Dorus nu al een voorschot wilde hij dat maar op basis van de mededelingen in de krant bij iemand moest gaan lenen. Toen dat laatste niet wilde lukken, bracht het familielid enige weken later een bezoek aan de hoofdredacteur van de krant. Het familielid was niet alleen, zo schreef de hoofdredacteur later: "(. . .) *hij bracht een lange forschen man mee, die een mooien door de wind en weer vergroefden kop en een schippersbaardje droeg"*. Wie anders dan Dorus zelf? Na het bezoek kreeg Dorus al wat mee van het kapitaaltje en toen de actie het grote bedrag van *f* 400,- had bereikt, bracht Adema dit hoogstpersoonlijk bij Dorus thuis. Hij was er maar wat blij mee. Eindelijk had hij het gelukkige gevoel dat hij wat geld bezat dat helemaal van hem was, en waarmee hij kon doen wat hij zelf wilde. Hij heeft het altijd zeer zorgvuldig besteed.(...)
Op 9 april 1923 vergaderden de heren met La Lau over de definitieve regeling van de gelden die voor Dorus en zijn makkers bijeen waren gebracht. (...). Naast het geld dat voor Dorus bijeen was gebracht, wilden de heren een fonds starten voor andere oud-redders die in financiële moeilijkheden waren geraakt. Daarom besloten zij hiervoor een apart fonds in het !even te roepen, dat bestemd was voor noodlijdende redders van schipbreukelingen langs de Nederlandse kust. Dit fonds zou naar hun grote voorbeeld Dorus Rijkers genoemd worden, hoewel deze naam voor verwarring zou kunnen zorgen, omdat de mensen wellicht dachten dat alleen Dorus gesteund werd. Door middel van de verkoop van boekjes van Grunwald en de revuevoorstelling van Ter Hall zouden de gelden bijeen gebracht worden voor dit nieuwe fonds, voluit genoemd: Helden-der-zee-Fonds 'Dorus Rijkers' .
De officiële doelstelling van het Fonds luidde als volgt: Het scheppen van een nationaal fonds tot het verlenen van steun aan: - behoeftige redders van schipbreukelingen op de Nederlandsche kust (Zuiderzeekust inbegrepen) - behoeftige nagelaten betrekkingen van redders, omgekomen bij reddingen van schipbreukelingen op de Nederlandsche kust -behoeftige nagelaten betrekkingen van overleden redders van schipbreukelingen op de Nederlandsche kust. (...)

Het hoofdbestuur van het Dorus Rijkers-Fonds in 1924. Staand van links naar rechts: Egner, Van Meeuwen en Alink. Zittend van links naar rechts. La Lau, De Jong-De Ruyter, Ter Hall en Grunwald. (Nationaal Reddingmuseum 'Dorus Rijkers').

DE EERSTE JAREN VAN HET FONDS

En wat deed de regering voor de oude helden (..) Het bestuur was het dan ook helemaal niet eens met de minister. Uiteindelijk besloot de regering voor de oude helden maar f 5000,- beschikbaar te stellen. (..) Nu de regering de oude helden danig in de kou liet staan, moest het Dorus Rijkers Fonds hard aan de slag om de benodigde fondsen bij elkaar te krijgen.(...) Het hoofdbestuur was verdeeld over de vraag hoe het ingezamelde geld het best verdeeld kon worden (...)

Kritiek op Ter Hall en Dorus

Toch was niet iedereen tevreden over de gang van zaken. Zo reageerde La Lau en het bestuur van de vereniging 'Moed, Volharding en Zelfopoffering' kribbig op de manier waarop Ter Hall alle eer van het behalen van steun van de regering (ook al was het niet veel) naar zich toe trok. Het was toch immers hun vereniging die al jaren eerder bij de minister en de Tweede Kamer had aangedrongen op steun voor de oud redders? La Lau stapte dan ook uit het bestuur van het Dorus Rijkers Fonds.(...) Ter Hall liet zich door het vroegtijdig vertrek van La Lau niet uit het veld slaan. Of hij zich nu te veel op de voorgrond drong of niet, hij werkte als een paard.(...)
Het was een mooie zaak dat er mensen waren die zich belangeloos inzetten om minder bedeelden in de samenleving te helpen. Of niet: Kritiek op Ter Hall en het functioneren van het Fonds in het algemeen kwam behalve van La Lau uit nog een andere (onverwachte) hoek. De reddingmaatschappijen bleken volstrekt niet tevreden te zijn met alle inspanningen van met name Ter Hall. Net als de vereniging 'Moed Volharding en Zelfopoffering' stoorden zij zich aan de manier waarop hij als een soort mensenredder alle eer naar zich toe trok. Maar dat was niet het enige. Zij zagen de bewering van Ter Hall als zouden veel oud-redders in zeer slechte omstandigheden verkeren als een direct verwijt aan de reddingmaatschappijen(...).
Het Dorus Rijkers Fonds deed het volgens de NZHRM voorkomen, dat zij de enige was die zich bekommerde om het lot van de redders. Dorus werd volgens hen misbruikt voor het binnenhalen van de gelden. Bovendien irriteerde het de reddingmaatschappijen dat het Dorus Rijkers Fonds hen niet om informatie vroeg, maar via andere wegen probeerde in nood verkerende redders te achterhalen. Op deze manier zou veel geld bij de verkeerde mensen terecht kunnen komen. Iedereen kon immers zeggen dat hij als vrijwilliger had deelgenomen aan een reddingactie? De reddingmaatschappijen waren het dus niet eens met de wijze waarop het Fonds zijn gelden besteedde. Zij protesteerden dan ook heftig toen de regering het plan opvatte de commissie die ingesteld was om toe te zien op de besteding van de staatssubsidie voor de oud-redders, op te heffen. Uiteindelijk besloot de regering, tot opluchting van de reddingmaatschappijen, van opheffing af te zien. Ook het bestuur van de NZHRM had geen goed woord over voor wat men noemde 'ongepaste reclame' door het Fonds. Zo stoorde het zich uitermate aan de reclamecampagne voor het boekje van Grunwald, 'Koning Dorus en zijn Blauwe Zeeridders' , dat met de volgende zinsnede werd gepromoot: *"Weet gij wel, burgers van Nederland dat er helden der zee zijn, die zich verzadigd hebben met koude aardappelen en korsten brood, welke men op den weg voor de honden had neer geworpen? Weet gij, dat de kinderen van onze werkelijk nationale helden huiveren en rillen van koude, omdat zij geen kleeding hebben om het naakte lichaam voldoende te beschutten?"* Een knap staaltje schrijverschap, bedoeld om het medelijden van de mensen op te wekken. Maar was het reëel? Hadden de redders het werkelijk zo slecht? Waarschijnlijk niet, maar vragen om een extra zakcentje als beloning voor al wat de redders voor anderen hadden gedaan, leverde vast niet zoveel op. En dat de oud-redders het niet zo breed hadden was duidelijk. Toch is het heel begrijpelijk dat de reddingmaatschappijen niet blij waren met deze 'misleidende' campagnes en de opstelling van met name Ter Hall. Door de acties zou de indruk worden gewekt dat de reddingmaatschappijen niets voor hun oud-redders deden. Zij vreesden dan ook dat de giften voor de reddingmaatschappijen in de toekomst kleiner zouden worden. Vooral directeur *(in die tijd was hij secretaris)* de Booy van de NZHRM stoorde zich mateloos aan de opstelling van Ter Hall, en ook aan diens persoon. Op een brief van Ter Hall aan de NZHRM kon De Booy het

niet nalaten om commentaar te geven op de handtekening van Ter Hall. Met potlood schreef de Booy onder aan de brief "*naar het handschrift te oordelen een ijdel mensch*". Ter Hall was er de man niet naar om anoniem achter de coulissen te werken. Hij was gewend in de schijnwerpers op het toneel te staan, en wilde bij elk optreden gezien worden, als revue-leider, maar ook als voorzitter van het Dorus Rijkers-Fonds. Wellicht een minder gelukkige eigenschap, maar feit blijft dat hij veel voor de oud-redders deed. Ter Hall was echter niet de enige op wie kritiek uitgeoefend werd. Ook' Opa' zelf kreeg er van langs. Hij zou het alleen voor de publiciteit doen, alleen voor eigen gewin. Hij maakte het immers wel heel erg bont? Niet alleen trad hij tijdens door het Dorus Rijkers Fonds georganiseerde feesten telkens op, maar hij verscheen ook in allerlei reclames voor tabak en zeep. Men betwijfelde of hij de weelde wel kon dragen en of hij het geld dat voor hem was ingezameld wel moest krijgen. Hij zou er misschien alleen maar drank van kopen. Zo waren veel mensen het oneens met het feit dat Tjeerd Adema van de Alkmaarse Courant het verzamelde geld in één keer aan Dorus had gegeven in plaats van het in wekelijkse uitkeringen te verstrekken. Dorus zelf was juist blij dat hij het in één keer kreeg, in plaats van in wekelijkse termijnen want *"dan merkte je er zoo weinig van, dat je wat geld bezat, dan werd je als onmondig kind onder curateele gesteld"*. En een onmondig kind was Dorus duidelijk niet. Ook geen dronkenlap, zoals afgunstige tongen wel eens beweerden. Opa lustte wel eens een bittertje, maar hij dronk het spaarzaam en nooit overmatig. Hij was ook maar een mens, maar wel een die grootse daden had verricht.(...)

RUMOER BINNEN BUITEN HET FONDS

Dit hoofdstuk gaat kort samengevat over de onenigheden van het hoofdbestuur van het Dorus Rijkers Fonds, vooral tussen de flamboyante figuur van Henri Ter Hall en de overige bestuursleden. Men vond dat hij te solistisch optrad. Het eind van het lied was wel dat Henri Ter Hall niet meer werd verkozen tot voorzitter en zelfs niet meer als gewoon lid van het hoofdbestuur.

IN RUSTIGER VAARWATER

Na de tumultueuze vergaderingen begin 1932 werd het uiteindelijk rustiger rond het Dorus Rijkers Fonds (...).Ondanks de moeilijke economische omstandigheden in de jaren dertig leek het steeds beter te gaan met het Fonds. In 1938 konden de uitkeringen van de ondersteunden weer worden verhoogd. Bovendien nam het Dorus Rijkers Fonds een aantal uitkeringen aan redders over, die daarvoor door de NZHRM boven hun reglementaire uitkeringen werden uitbetaald. Na het definitieve aftreden van Ter Hall als voorzitter, begon de reddingmaatschappij langzaam meer vertrouwen te krijgen in het Fonds en verliep de samenwerking beter. Het overdragen van de uitkeringen was hiervan het bewijs, hoewel de Booy van de reddingmaatschappij waarschuwde toch vooral niet de verkeerde weg te gaan. (...)

De 'Blauwe Zeeridders': v.l.n.r. C.J. Klaassen, Dorus Rijkers en J. Bijl in de tuin van de villa van Henri ter Hall in de wijk Leeuwendaal in Rijswijk..

HET FONDS TIJDENS DE OORLOG

De komst van de Duitsers

Na de inval van de Duitsers veranderd er in eerste instantie weinig binnen het Fonds.(...) Het gevaar dat het Fonds in handen zou komen van de N.S.B. dreigde, omdat zoals in veel besturen en organisaties, ook in het bestuur van het Dorus Rijkers Fonds N.S.B. sympathisanten zaten. (...)

Het hoofdbestuur tijdens de oorlog

Door het terugtreden van Withlau *(als voorzitter).* bestond het bestuur nog maar uit zes leden *(voor zover ik heb kunnen nagaan waren dat: J.J.van Capelle, P.S van 't Haaff, mevrouw G. Dirkzwager-Marin Gouay, mevrouw G.A.de Jong-de Ruyter, G. Ritmeester, G.H. Ruhaak en de administrateur was Jager).* Volgens de statuten moesten zeven personen zitting hebben in het Fonds-bestuur. Daarom werd de heer Mouton, directeur van L.Smit & Co.'s Internationale Sleepdienst en bestuurslid afdeling Rotterdam gevraagd zich als kandidaat beschikbaar te stellen. Ook bij de commissarissen was een plaats beschikbaargekomen door het verdwijnen van Swart. Zijn plaats werd opgevuld door kapitein ter zee N.A. Rost van Tonningen, broer van de NSB topman.*(de overige commissarissen waren voor zover ik heb kunnen nagaan: M.C. Koning,, lid van Bestuur N.Z.H.R.M. en C. Fock, vice-admiraal*). De laatst bekende vergadering van het bestuur gedurende de oorlog vond plaats op 26 januari 1943. Een voorstel van Van Capelle om Jager de helel verantwoording voor het uitbetalen van de uitkeringen te geven werd afgewezen. Achter af bleek dat maar goed ook. Begin september werd het de N.S.B.-er te heet onder de voeten en vluchtte hij met de kas van het Fonds naar Duitsland. Aldaar besteedde hij de f 500, voornamelijk voor zich zelf. Het gekozen bestuur werd door de Duitsers ontslagen en vervangen door een N.S.B. bestuur, dat toen verantwoordelijk was voor de uitbetalingen van de uitkeringen. *(In het herdenkingsboek worden de namen van dit bestuur niet vermeld).*

VAN BEHOEFTIGEN-UITKERING TOT ERE-PENSIOEN

In 1959 vonden er weer een aantal verschuivingen in het hoofdbestuur van het Fonds plaats, onder andere door het overlijden van het langst zittende bestuurslid, mevrouw De Jong-De Ruyter. Vooral vice-voorzitter Mouton vond het belangrijk dat nieuwe bestuursleden uit Amsterdam zouden komen, zodat zij wellicht de vorming van een afdeling van het Fonds in Amsterdam konden stimuleren. Er werden twee nieuwe, in Amsterdam wonende, leden gekozen: de heer M. van Hall, neef van zowel de burgemeester van Amsterdam als van de Booy van de KNZHRM, en de heer J.Schol, oud-gezagvoerder Grote Handelsvaart. De aanwezigheid van twee nieuwe bestuursleden uit Amsterdam zorgde er inderdaad voor dat een afdeling in Amsterdam werd opgericht. Het bestuur bestond uit Van Hall en Schol, aangevuld met de heren A.C. Strumphler en S. Minnema. (...)

De relatie met andere instellingen

Waren de verhoudingen met de reddingmaatschappijen voor de oorlog al sterk verbeterd, na de oorlog was de relatie met beide maatschappijen zelfs goed te noemen. Beide maatschappijen hadden vertegenwoordigers in het bestuur of het college van commissarissen van het Fonds. De KNZHRM was de grootste van de twee maatschappijen en vertegenwoordigde ook het grootste aantal redders. De KZHMRS kon zich makkelijker bedruipen dan de KNZHRM, omdat eerstgenoemde maatschappij geld kreeg van de gemeente Rotterdam voor elk schip dat de haven binnenkwam. Van afgunst tussen de twee maatschappijen was echter geen sprake. Wel waren er soms tegenstrijdige belangen, waarmee het Fonds te maken kreeg.

Zo vroeg de KZHMRS het Fonds steun voor de oprichting van een reddingmuseum in Hoek van Holland, met als middelpunt de oude reddingboot 'President Jan Lels'. Omdat het bestuur echter subsidie had gegeven voor de oprichting van het Reddingmuseum in Den Helder, besloot zij geen steun te verlenen aan de oprichting van nog een reddingmuseum. Uiteindelijk slaagden zij

erin zonder de steun van het Fonds toch een tweede reddingmuseum in Hoek van Holland op te zetten. Beide reddingmaatschappijen behielden hun vertegenwoordiger in het bestuur van het Fonds. Vanaf 1991, toen de KNZHRM en de KZHMRS fuseerden, zat er nog maar één vertegenwoordiger van de nieuwe reddingmaatschappij in het college van commissarissen van het Fonds, en wel de heer L.E baron van Till, reeds eerder vertegenwoordiger van de KNZHRM in dit college. Een instelling waarmee het Fonds altijd nauwe contacten onderhield was de vereniging 'Moed,Volharding en Zelfopoffering'. Deze vereniging van oud-redders behartigde niet alleen de belangen van de redders, maar verstrekte ook informatie over redders die in aanmerking komen voor ondersteuning. Via de vereniging wist het bestuur van het Dorus Rijkers-Fonds wat er leefde onder de redders. Met de verbeterde situatie van de redders na de oorlog door betere pensioenregelingen en de A.O.W werden de contacten tussen het Fonds en de vereniging minder frequent. Toch bleef de vereniging' Moed,Volharding en Zelfopoffering' de belangen van de redders goed in het oog houden en kwam zij voor de redders op als zij dacht dat hun belangen op het spel stonden. Zo schreef zij begin 1998 een brief aan de Woningstichting van Den Helder over het feit dat er onrust was ontstaan onder de bewoners van het Dorus Rijkershofje. Nadat het Fonds eerder al één van de twee hofjes van de hand had gedaan, was het nu de beurt aan het oudste van de twee hofjes. Het beheren en onderhouden van het hofje nam te veel tijd en geld in beslag. Op 8 januari 1998 werd het hofje voor het symbolische bedrag van *f* 1,- verkocht aan de Woningstichting Den Helder, onder voorwaarde dat er voor de zittende bewoners niets zou veranderen. Het Fonds waardeert het werk van de vereniging voor de oud-redders nog steeds zeer. Jaarlijks stelt zij een bedrag beschikbaar waarvan de vereniging iets aardigs kan organiseren voor de redders.(...)

Het huidige Bestuur en de toekomst van het Fonds

Het Bestuur is vooral de laatste jaren zeer actief geweest in het steunen van tal van instellingen en projecten op maritiem gebied. Zo verleende het Dorus Rijkers Fonds steun aan projecten van de Stichting Zeilend Zeeschip en het Reddingmuseum te Den Helder, gaf het geld voor reparatie en onderhoud van de motorreddingboot 'Insulinde' en aan het opknappen van het Nationaal Monument voor het Reddingwezen. Jaarlijks stelt het Fonds een bedrag beschikbaar voor de vereniging 'Moed, Volharding en Zelfopoffering' en springt het bij in de pensioen-overbrugggingsregeling van de Koninklijke Nederlandse Redding Maatschappij (KNRM).(...) Vorig jaar werd een extra feestelijk jaar voor de KNRM, toen zij op 20 september 1997 de nieuwe reddingboot 'Dorus Rijkers' in gebruik mochten nemen. Deze boot werd geheel gefinancierd door het Dorus Rijkers- Fonds(...)

Motorreddingboot 'Dorus Rijkers' gefinancierd door het Dorus Rijkers-Fonds in 1997

Het Bestuur van het Dorus Rijkers Fonds zal doorgaan met het geldelijk ondersteunen van oud-redders en hun weduwen (...). Na 75 jaar is het Fonds nog steeds springlevend. Als die oude Dorus toch eens van tevoren geweten had waar een gesprekje met een journalist op een Helders kerkhof toe zou leiden....
Einde citaten uit het herdenkingsboek van de geschiedenis van het Helden-der-Zee-Fonds ' Dorus Rijkers'

Einde supplement 1

Enkele herinneringen aan de Koninklijke Noord-en Zuid-Hollandsche Redding-Maatschappij deel 2

De Dorus Rijkers (II) is in Den Helder inmiddels alweer enige tijd reserve geweest naast de oudere Johannes Frederik van het zelfde type, maar vanaf 2006 is ze weer de operationele boot van het station.
Noot. Met dank aan het Bestuur van de Stichting Beheersraad van het Dorus Rijkers-Fonds, die mij middels haar voorzitter de heer Mr D.M.Dragt, toestemming heeft gegeven bovenstaande tekst van het herdenkingsboek op mijn website te mogen publiceren.
Tegelberg *(P.E.)*, die van 1916 tot 1919 penningmeester en van 1919 tot 1950 voorzitter was van de N.Z.H.R.M, hamerde er dikwijls op als hij toespraken hield op een station, dat de bemanningen no. 1 kwamen, dan de plaatselijke commissies en tenslotte het bestuur. Soms overdreef hij 't wel iets te veel en ik herinner me dat een voorzitter van de plaatselijke commissie toen de loftrompet blies voor degenen, die er voor zorgden, dat het station steeds kon rekenen op het allerbeste materieel. Het is natuurlijk een feit, dat een Redding-Maatschappij zoals de onze, die voor een gróót gedeelte afhankelijk is van de vrijwillige medewerking van kustbewoners - het van eminent belang is dat de 'bemanningen' in het zonnetje worden gezet als er aanleiding voor is. Geleidelijk wijzigen zich de toestanden. Meer en meer personeel komt in vaste dienst (de grote motorreddingboten), de vergoedingen voor onderhoud. oefeningen en reddingtochten enz. zijn hoger. De salariëringen van het vaste personeel zijn aanzienlijk hoger dan vroeger - het moderne materieel eist eenvoudig technisch geschoold personeel. Toen ik pas bij de Redding-Maatschappij was bezocht ik zo snel mogelijk alle stations en kreeg een eerste indruk van personeel en materieel. Er waren dus 7 motorreddingboten + 1 motorstrandreddingboot en niet minder dan 29 roeireddingboten en -vletten, w.o. twee zelfrichtende roeireddingboten. Verschillende roeireddingboten en -vletten waren voorzien van zeiltuig. Mijn indruk van de geoefendheid der stations was zéér matig. Er waren enkelen waar het roeien perfect ging maar over het algemeen ging van de schippers weinig leiding uit en ik heb mij dikwijls afgevraagd hoe men met dergelijke 'bootjes' (2000 kg.) en dit soort roeiers in moeilijke omstandigheden iets zou kunnen doen. Met de lijnwerptoestellen werd ook niet veel geoefend. Alles was paardentractie, behalve te IJmuiden en Schiermonnikoog waar we tractoren (uit Wereldoorlog I) hadden. De motorstrandreddingboot Eierland van De Cocksdorp was ook een zorgenkind. De kust sloeg hier af, de reddingboot stond op een lorrie op rails en die rails moesten herhaaldelijk worden verplaatst. De benzinemotor was ook een probleem, vooral omdat De Cocksdorp niet beschikte over een behoorlijke motordrijver. Gerard van der Kooy was weliswaar de man, die als motordrijver fungeerde doch hij had een smid als helper aan de wal en dat was ook geen ervaren monteur.
In 1932 werd de boot ernstig beschadigd door een ontploffing. De Denen, die deze boot aan ons hadden geleverd (Deense Marinewerf) hadden ons nooit gewaarschuwd dat zij ook wel eens last hadden van ontploffingen. Oorzaak: de lucht van de (w.d. afgesloten motorkap) kwam via een huis (opening benedendeks voorschot) die langs de bodem van de boot liep in de motorkamer. Indien nu werd verzuimd de kraan in de motorkamer van de luchtbuis af te sluiten nadat de motor was gestopt, raakte de lucht + benzinedampen in de luchtbuis, er ontstond een

ontplofbaar mengsel en een 'backfire' bij het starten was genoeg om een explosie te veroorzaken. Gerard van der Kooy werd uit de boot gesmeten, hij bluste begin van brand, maar hoewel wij feitelijk niet voor explosie waren verzekerd, kregen we de reparatiekosten toch terug. De Eierland was een zorgenkind zei ik. Ook al vanwege de lastige bemanning. Jaren geleden hadden de Cocksdorper roeiers geëist, dat het geld, dat de schipper kreeg voor onderhoud (120.- p.j.) verdeeld werd onder de bemanning, zij kregen dus ieder f. 10, - per jaar. Toen ik het nodig achtte Jacob van der Kooy, die duidelijk bewijzen gaf angst te hebben voor de branding, bij het bereiken van de 60-jarige leeftijd te ontslaan en de - door de bemanning zelf gekozen - reserve schipper J.Bakker Gzn. in zijn plaats te benoemen,. weigerde men deze benoeming te aanvaarden zogenaamd omdat men geen vertrouwen in hem had.

De motorstrandreddingboot Eierland en Jan Bakker de nieuw benoemde schipper.

(In feite omdat J.Bakker weigerde de f.120.- vergoeding voor onderhoud te verdelen onder de bemanning). De Commissie weifelde; was bevreesd voor de consequenties. Heb toen doorgezet en Bakker benoemd en aan de bemanning gezegd, dat zij vrij waren om als bemanningslid te bedanken, tenslotte waren zij niet 'in dienst' van de maatschappij. Op een na (broer van J.Bakker Gzn.) bedankten ze en we kregen een moeilijke periode, want er kwam tijdelijk een 2e reddingboot van de 'S.O.S.' club (de z.g. onrechtvaardig ontslagen bemanning, door sommige spotters "Sterf op Strand genoemd) - een mislukte namaak van de Eierland - op het strand te staan (niet alleen bestemd te redden maar ook om te bergen). Zoals alle moeilijkheden dreven ook deze geleidelijk over; de S.O.S. boot 'Noordkaap' was waardeloos en de tegenactie verliep. *(Een dagblad schreef destijds over deze merkwaardige"concurrentie : " De benarde schipbreukelingen zullen hun angst vergeten door de sportieve spanning. Kreten als 'Hup S.O.S'. en 'trekken de Booy 'klinken boven het geweld der elementen uit!"). (Hoe deze kwestie nog speelt blijkt uit een artikel dat Rein Stam in 2005 heeft geschreven over de kwestie over de benoeming van de schipper van de reddingboot in De Cocksdorp.*

Ruzie op de reddingboot in De Cocksdorp (deel I) door Rein Stam, zaterdag 25 juni 2005. De jaren dertig van de vorige eeuw waren rumoerige tijden voor de mensen van de Reddingmaatschappij in De Cocksdorp. Het begon met tweespalt op de Durper reddingboot in 1931 en mondde uit in grote verdeeldheid, die rond 1935 explodeerde. Op 25 januari 1931 schreef C. BoonCzn. een brief aan de Reddingmij. in Amsterdam.Hij begon als volgt: "Mijnheer, U zult wel denken wat heeft Boon mij te vertellen"?Hij meldde dat sinds zijn oom (Maarten Boon) van de boot af was, er helemaal niets bereikt was en het constant hommeles was."Dat zit zo, wij hebben een motordrijver die doodsbang is en een schipper die op geen enkele wijze voor zijn werk deugt".Als die twee het volgens Boon eindelijk eens waren of ze wel uit zouden varen, dan was de reddingboot van Den Helder er al."Vroeger zei de schipper: In de boot jongens en

eensgezind ging het erop af". Bij een stranding was de boot van De Cocksdorp kapot en vroeg de schipper van de Dorus Rijkers vijf maal om een loods. Maar de schipper en zijn vervanger durfden niet over te stappen en toen stapte Boon maar over naar de Nieuwedieper boot."En ik kreeg er niets voor, niet om die paar centen,maar omdat ik een Boon ben, hè".Met zulke voorlieden bereik je niets en als er geen verandering komt, kunnen ze de boot wel opdoeken, aldus een boze Boon. Op 't Durp sprak men er al schande van dat de Dorus Rijkers volk van de boot haalde. Boon had zelfs met zijn eigen boot de TX15 van schipper Vlas van de Bol gehaald waarbij hij zijn zeil tot boven het rif inscheurde. Boon besloot zijn brief: "En als je dan zo'n knoeiboel ziet, dan bedank ik voor de eer en zal ik mij onttrekken aan dit mooie werk".

In de reddingboot van De Cocksdorp, hier op een foto van rond 1920, was het geen pais en vree.

Ruzie op de reddingboot in De Cocksdorp (deel II) door Rein Stam, zaterdag 02 juli 2005

Nadat Boon in 1931 de knuppel in het hoenderhok gooide en ontslag nam bij de Reddingmij., bleef het een paar jaar vrij rustig. Rond 1935 werd het vuurtje weer opgestookt, toen de schipper van de'Eierland', Jacob van der Kooy, met pensioen ging. Het was altijd gebruik dat de roeiers zelf uit hun midden een nieuwe schipper kozen. Maar de Reddingmaatschappij gooide de knuppel in het al tijden broeiende hoenderhok door zelf een opvolger aan te wijzen. Het werd reserveschipper J. Bakker, die Boon al niet zo hoog had zitten, zoals uit het verhaal van vorige week al bleek. De bemanning koos altijd naar anciënniteit en zo moest Toon Eelman schipper worden. De roeiers protesteerden massaal, maar hun werd simpel meegedeeld dat ze konden kiezen of delen en dat deden de mannen. Negen van de twaalf roeiers verklaarden zich solidair met hun kandidaat Eelman, een man die al 24 jaar in het reddingswerk zat. Zij dachten dat de Reddingmij. wel op haar omstreden beslissing zou terugkomen. Maar niets was minder waar, want vanuit Amsterdam werd besloten nieuw personeel ter vervanging van de negen aan te nemen. Op Durp gonsde het dat de nieuwe mensen volkomen ongeschikt voor hun taak waren."Drie ervan weten dat het water zout is, maar met de rest zou ik nog geen sloot durven te bevaren", aldus een zegsman. De ontslagen redders, die ineens zeeën van vrije tijd hadden,zaten echter niet stil. Het zeemansbloed kroop waar het niet gaan kon en zij voelden er niets voor om zo maar met het reddingswerk te stoppen. Ook al kregen zij nu geen vergoeding meer voor iedere proeftocht en hadden zij hun pensioentje van *f* 60,- per jaar weggegooid.

De reddingboot Eierland, hier op de foto nog met de oude bemanning van rond 1934.

Ruzie op de reddingboot in De Cocksdorp (deel III) door Rein Stam, zaterdag 09 juli 2005
De negen ontslagen roeiers van de Durper reddingboot waren het er al snel over eens dat er een tweede boot moest komen Tijdens een bijeenkomst werd een vereniging in het leven geroepen met de toepasselijke naam "SOS" (Steun Ons Streven). Ze namen geen halve maatregelen en lieten een motorreddingboot op stapel zetten. De nieuwe boot werd "Noordkaap" gedoopt en liep op 21 mei 1935 van stapel. De vereniging leidde echter geen bloeiend leven; daarom probeerden ze met wervende advertenties leden en donateurs te winnen:"Reddingsvereeniging SOS-Opgericht door de onrechtvaardig ontslagen roeiers der reddingbooten Eierland en Krim-Wordt lid".Veel succes had men er niet mee maar de boot was er en schipper werd, de volgens zijn vrienden gepasseerde, Toon Eelman. Twijfelachtig punt bij de nieuwe boot was echter dat de bemanning nooit de noodzakelijke en zeernuttige oefentochten hield. De ervaren roeiers waren van mening dat ze ervaren genoeg waren om uit te varen. Ze gaven ook volmondig toe dat hun materiaal allesbehalve toereikend was en dat zij niet konden wedijveren met de Reddingmij. Men was echter vastbesloten om uit te varen als de nood aan de man kwam. Onderling was er tussen de bemanning van de twee boten geen enkele wedijver, het ging alleen tegen de plaatselijke commissie. Eelman en de oude schipper, Jacob van der Kooy, noemden het autoritaire optreden van de Reddingmij. "vierkante dwingelandij".Van der Kooy vreesde het ergste als er een schip in nood zou komen op de gronden. Hij was ook van mening dat de roeiers van de Noordkaap "nimmer zullen capituleren ". Dat was niet zo want alles kwam weer goed.
Toch bleef het een probleem om een goede motordrijver te vinden. Het is mij altijd een raadsel gebleven, dat men bereid is met een reddingboot uit te varen - bij stormweer - en er toch niet voor te zorgen, dat de motor in redelijke staat van onderhoud verkeerde. Teleurstellingen bleven je niet bespaard. Sommige stations bleven onverbeterlijk slordig; aan de plaatselijke commissie had je als regel betrekkelijk weinig steun; ze beloofden wel van alles en nog wat, maar slechts zelden hadden ze werkelijk overwicht op de bemanningen. Het hing geheel af van de persoonlijkheid. In Scheveningen was een havenmeester, die heel lastig was, weinig takt had maar toch wel gezag; in IJmuiden ging het ook (dank zij C. Oud, secretaris). In Den Helder liet men 't maar aan C. Bot over. Te Terschelling hadden enkele gezagvoerders prestige genoeg om iets in de melk te brokkelen, maar in Ameland was de burgemeester (voorzitter pl. cie.) als de dood zo bang voor de steeds stijgende 'loon' eisen van voerlieden en bemanning. (Soms kreeg ik de indruk, dat zij er tegen op zagen hun autoriteit te gebruiken.)
Als 't enigszins kon ging ik met de roeireddingboot mee en bleef dan aan S.B. of B.B.*(stuurboord of bakboord)* vlak bij de schipper zitten, nam dikwijls 't commando over als het roeien niet gelijk ging, en ging op de slagroeierplaats zitten aan B.B. of S.B. om het goede tempo aan te geven. Je leerde op deze manier de mensen kennen, ze kregen er plezier in om behoorlijk te oefenen en, al ging 't langzaam, ik voelde toch dat er enige verbetering in het geheel kwam. Bleef echter de onzekerheid: hoe zal 't gaan als ze in werkelijkheid moeten optreden? Want veel vertrouwen in deze roeireddingboten had ik niet. Ook de methode van lanceren - met de paarden ter weerszijden van de wagen was ook nog lang niet overal 'reçu'. In Vlieland persisteerde men met

de paarden voor de boot in zee een grote bocht te maken met het resultaat dat de wagen niet loodrecht op de branding kwam te staan. Niet alleen de geoefendheid baarde zorg, ook het onderhoud van het materieel. Men was over 't algemeen spoedig tevreden en scherpe controle - op touwwerk, zwemvesten e.d. bleef van eminent belang. Eens vond ik een muizennest in de mand met zware tros van het wippertoestel, de zware tros was half doorgeknaagd. Niet lang daarna was dat toestel nodig voor een redding …. Dikwijls hebben wij geweldig geboft, kropen door het oog van een naald, want als er iets mis was gegaan zou het moeilijk zijn geweest de kritiek tot zwijgen te brengen. Ik heb in de loop der jaren vele vrienden gekregen langs de kust. Iedereen is 'anders' - geen mens is gelijk - wat je in de ene waardeert mis je totaal bij een andere, die in zijn soort ook alle waardering verdient. Onze mensen, onze vrijwilligers, zijn in ieder geval 'kerels': ze hebben zich beschikbaar gesteld om onder de zwaarste omstandigheden hun leven te wagen en al zijn hun motieven niet in de eerste plaats een gevoel van mededogen met de in gevaar verkerende schipbreukelingen - zij weten, dat als zij niet gaan er niemand zal gaan en je je medemens niet in de steek kunt laten. Daarbij komt de zucht naar het avontuur - de 'sport' - de aantrekkingskracht van het gevaar - het plotseling uittreden uit de dagelijkse sleur van iedere dag en de eer om te behoren tot de 'bemanning van de reddingboot'. Vandaar ook de onverholen onderlinge jaloezie tussen de reddingstations, die in het verleden herhaaldelijk aanleiding heeft gegeven tot conflicten. Werumeus Buning *(dichter, schrijver)* noemde onze mensen ' mannen met zout in het bloed en avontuur in het gebeente'. Ik heb dit dikwijls als juist gevoeld, want tenslotte worden ze dan toch maar, soms in het holst van de nacht, uit hun bed getrommeld - of er wordt op de deur gebonsd en 'Varen' geschreeuwd. Jan Cupido (Terschelling, schipper Brandaris I) gooide met een smak de sleutel + daaraan verbonden houtje via de (nooit op slot zijnde) deur in de gang van het huis van de motordrijver. Dan wist deze wel wat hem te doen stond. Ik heb Mees Toxopeus z'n bemanning per telefoon horen oproepen, hij zei alleen 'Varen' en dat heel duidelijk. Ik heb 't eens in De Reddingboot verteld hoe ik, tijdens de oorlog 1940-45 een winterstormnacht te Terschelling doorbracht en aan Commissielid Leen Bakker had gezegd, dat indien de Brandaris in die nacht zou moeten uitvaren ik de tocht wenste mee te maken. Hij was 't er helemaal niet mee eens, maar ik bleef op m'n stuk staan. "Goed ik zal waarschuwen", zei hij. Toen ik in bed lag en de wind hoorde gieren, de ramen rinkelden - realiseerde ik pas goed wat het betekende om met zulk weer het Stortemelk of Thomas Smitgat uit te varen. Voortdurend overstelpt door zeeën - koud en kletsnat - met onvermijdelijk groeiende neiging tot zeeziekte - en ik vervloekte m'n plan, maar wie A zegt moet B zeggen. Midden in de nacht schrok ik wakker van voetstappen op de gang - onzekere voetstappen, dat wel. maar ze naderden en ieder ogenblik verwachtte ik een bons op m'n kamerdeur. ' Nu ben ik 't haasje ' dacht ik - ik zal er uit moeten - maar deze beker werd mij bespaard. 't Was een verlate gast, die moeizaam strompelend z'n kamer opzocht teneinde z'n roes uit te slapen. Er moet die nacht toch iets gebeurd zijn in de buurt van Terschelling, maar de Kustwacht kreeg er geen bericht over …. Eens en vooral heb ik die nacht bewondering gekregen voor de instelling van onze bemanningen. Schip in nood ?….dat betekent VAREN.

Iedereen heeft z'n wat je noemt ' breaking point '. Wanneer de physieke en psychische spanningen te groot zijn geworden kan iemand plotseling de strijd opgeven. Waar ligt het aan of deze grens bij de een veel verder ligt dan bij de ander ? Fijn besnaarde lieden zullen de grens vermoedelijk eerder bereiken dan mensen van ‘ vlees en bloed ' - die <u>nuchter</u> van nature zijn. Maar hoe dan ook, het psychisch uithoudingsvermogen is voor reddingbootbemanningen een belangrijke factor. Iemand, die dit in hoge mate had was Mees Toxopeus, niet voor niets een van onze allerbeste schippers, die wij ooit hebben gehad. Ik heb het voorrecht gehad de tocht Norderney- Oostmahorn gedurende de zware n.w.orkaan op 25 september 1935 mee te hebben gemaakt. Mees zei mij later zulke zeeën nog nooit te hebben beleefd.

Hij was een en al actie, hield de dreigende grondzeeën voortdurend in de gaten en hij was één met de wild steigerende stampende en slingerende Insulinde. Met donker dwars over de gronden van het Plaatgat - sleepzak uit - en toen kwam een breker achter over ons heen, die Mees en mij

met kracht tegen stuur en stuurkap drukte. We stonden tot onze nek in het water een kort ogenblik. Toen stak Reinigert z'n glunderende kop uit het m.k.*(machine kamer)* deksel: 'heb nu wel zin in 'n sigaartje' zei hij, maar ben bang dat ik zal ploffen als ik 'n lucifer aansteek, ik zit vol afgewerkte gassen… ' We waren door het ergste heen - van Klaas hoorde, ik eens, dat Mees hem vinnig terecht wees toen hij (Klaas) tijdens een vermoeiende hopeloos lijkende zoektocht zei: 'Ik denk, dat wij 'm wel nooit zullen vinden en we beter terug kunnen varen'. Waarop Mees afgebeten antwoordde: 'Denken kunnen we allemaal, maar ik mot ' t weten'.

Herinneringen aan reddingbootbemanningen, aan schippers, motordrijvers, stuurlieden, roeiers, vuurpijlrichters, tractordrijvers en voerlieden komen ongeremd naar voren als ik aan de jaren 1930 - 1963 denk.

Klaas Reinigert, motordrijver mrb. Insulinde (Archief KNRM)

Scheveningen. De trieste figuur van de oude Klaassen, oorspronkelijk een der 'blauwe ridders' uit Den Helder uit Dorus Rijkers' tijd, die schipper was van de Rutgers van Rozenburg en een kundig schipper ook, maar op latere leeftijd rondliep met al z'n onderscheidingen en nog een paar extra kleine medailles er bij waar hij geen recht op had, met jenever schietende ogen, kletsend over z'n heldendaden, een Dorus-Rijkersfonds creatuur.

C.J. Klaassen, schipper mrb. Jhr J.W.H. Rutgers van Rozenburg en later stuurman Zeemanshoop

Z'n zoon Otto - flinke vent, stotteraar - deed actief mee tijdens redding Sch 102 - en dan nog een zoon, die schipper was op de roeireddingboot geen grote figuur. Dan vele havenbedienden. Conflicten tussen de Scheveningers. die de boot bemanden en de havenbedienden. M.J.Bruin - Tinus, met z'n gegroefde gezicht,. tabakssap in z'n gezichtsplooien. Een ronde vent, die voor z'n mening uit kwam, kundig schipper, slordig op materieel, maar op 9.10.1933 toonde wat hij waard was (Sch 102).

Otto Klaassen, schipper roeireddingboot van Scheveningen (Archief KNRM)

Tussenvoegsel:
Weinig reddingen zijn gefotografeerd. De fotograaf H.G.L. Schimmelpenningh slaagde er echter in de redding van de logger Maarten Sch 102 bij het Scheveningse Noorderhoofd op 9 oktober 1938 op de gevoelige plaat vast te legen. Hier volgt het relaas en de foto's van deze spectaculaire en dramatische redding. Met veel moeite kreeg de Zeemanshoop 9 geredden aan boord, 2 opvarenden bereikten zelf de kust, 3 verdronken.

Uit het reddingrapport:
De logger SCH 102 trachtte ten 1 uur n.m. (1 1/2 uur voor H.W.) binnen te komen. Door de buitengewoon zware vloedstroom en de wilde zee lukte de manoeuvre niet en werd de logger met zijn achterschip op de stortstenen van het Noorderhoofd geworpen. Hiervan draaide het echter vrij om daarna in zinkende toestand langs de pier naar het strand te drijven, waar het 40 m. buiten de stortstenen bleef zitten. Zware zeeën sloegen over de logger heen. Zodra bemerkt werd, dat het binnenlopen van de SCH 102 zou mislukken, werd de motorreddingboot "Zeemanshoop" klaar gemaakt en toen de logger "stond", was de reddingboot al in de buitenhaven. Buiten de koppen werd de "Zeemanshoop" dadelijk onder zware grondzeeën bedolven. Even buiten het wrak werd opgedraaid en de dreg uitgeworpen, waarna de schipper de boot langzaam liet afzakken. Herhaaldelijk werd de "Zeemanshoop" dwars in de branding gegooid; na zeer veel moeite gelukte het echter het schip aan de binnenzijde te bereiken. Lij was er bijna niet en daar de vleet aan B.B. over boord lag moest de schipper wel tussen wrak en pier in manoeuvreren. Terwijl hij hiermee bezig was, sprong een man van den logger en kon aan boord van de "Zeemanshoop" gehaald worden. Het dreggetouw van de reddingboot raakte door het zware stampen achter den voorsteven van de SCH 102 en op deze manier was er meteen verbinding. Intussen waren enige leden van de bemanning via het stengestag naar het voorschip geklommen en werden daar aan boord genomen. Nu moest het ergste nog komen. In het achterwant zaten nog 4 mensen. Het dreggetouw, dat onklaar zat aan de voorsteven, werd bijgevierd en nu ging het langzaam vooruit tot de "Zeemanshoop" dwars van de achtermast was gekomen. Na bovenmenselijke inspanning, waarbij de "Zeemanshoop" één maal met zijn vlak op de verschansing van het wrak stond en verschillende malen een halve loggerlengte achteruit

gegooid werd, mocht het de dappere bemanning gelukken ook deze 4 aan boord te krijgen. Hierna liet schipper M. J. Bruin de "Zeemanshoop" weer afzakken en werd getracht het dreggetouw te klaren. Dit gelukte evenwel niet, waarop besloten werd de tros te kappen. Daarna werd de terugreis aanvaard, waarbij zeer veel moeite ondervonden werd om tegen stroom en zee op te komen (zoals den volgenden dag bij hellingen bleek, zat er een stuk net en touw in de schroef). Om 3 uur lag de "Zeemanshoop" gemeerd. De 3 slachtoffers der stranding zijn overboord geslagen of gesprongen, voordat de "Zeemanshoop" langszij was. Twee man hebben zwemmend het strand bereikt.
Schipper M.J. Bruin werd voor deze redding met de hoogste onderscheiding van de reddingmaatschappij, de grote gouden reddingmedaille, waarvan er gedurende het 175-jarig bestaan van de N.Z.H.R.M. slechts acht werden uitgereikt, beloond. Motordrijver A.P. Kamp en de opstappers A. Toet, J. Dijkhuizen, O.M. Klaassen, C. Grootveld en G. Groen kregen respectievelijk de kleine gouden en zilveren reddingmedailles van de maatschappij.

Enige vissers klimmen langs de knikstag van de achtermast naar de voormast. Hier de schipper van de Sch 102 Piet van der Zwan

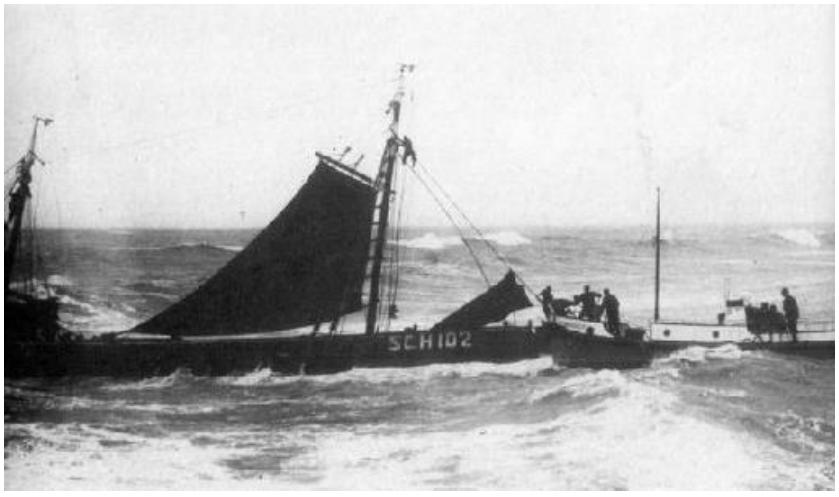

Meerdere malen moest de logger benaderd worden om de geredden over te kunnen nemen

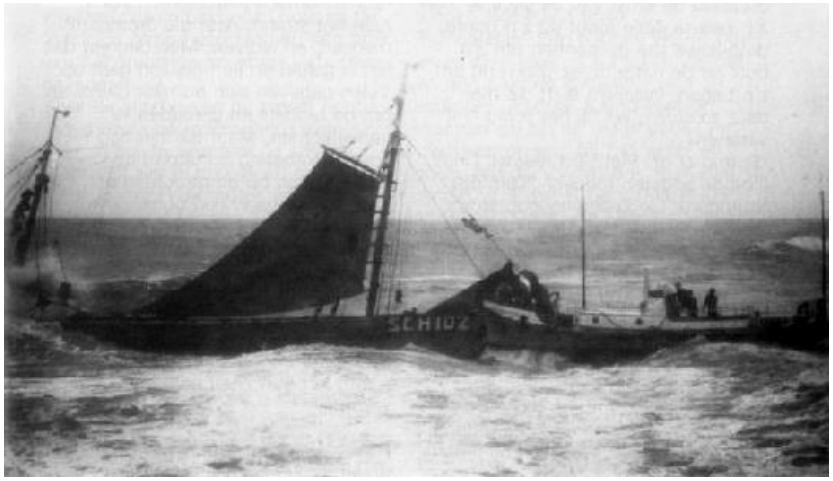

Weer wordt een man van het voordek geplukt.

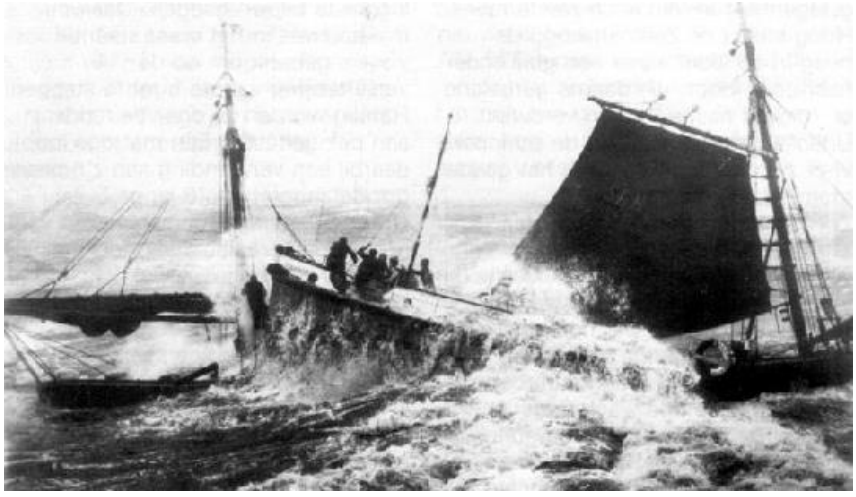

Bijzonder moeilijk was de redding van de opvarenden bij de achtermast (gevaarlijk dicht onder de Noordpier).

De Sch 102 na de redding

Links: M.J.(Tinus) Bruin schipper van de 'Zeemanshoop'. Rechts: Motordrijver A.P.Kamp

Einde tussenvoegsel
Z'n broer, die hem opvolgde, maar te veel dronk. De motordrijver van Leeuwen, die over boord sloeg en toch nog kon worden gered (kon niet zwemmen - had ook geen zwemvest aan!)

Motordrijver van Leeuwen en zijn opvolger Veldman van de Zeemanshoop in Scheveningen. (Archief KNRM)

Enthousiaste kerel maar zo nalatig met het onderhoud van de motoren, dat hij wel moest worden ontslagen, hetgeen groot rumoer veroorzaakte in Scheveningen. De brave Veldman, een prima motordrijver en, die had ik eerder moeten noemen want hij was al motordrijver aan boord van de Rutgers, de trouwe A.P. Kamp, die z'n motor met zorg onderhield en van een grote plichtsbetrachting blijk gaf. Geen gemakkelijk station. Scheveningen t.g.v. verhouding havenbedienden - en de rest.
En dan de steeds op 'nieuwtjes' of liever op schandaaltjes uitziende pers.
Scheveningen was een belangrijk station omdat de gevaarlijke haven de aanwezigheid van de reddingboot bij ruw weer nodig maakte indien vissersvaartuigen wilden binnenlopen. 't Ging bijna altijd goed, maar de Zeemanshoop of Arthur heeft ook wel moeten ingrijpen. De Arthur had in 1945 een onaangenaam avontuur toen de Commandant van een kleine Duitse onderzeeboot M.J. Bruin dwong z'n bootje op sleeptouw te nemen Een R.A.F.vliegtuig zag dit en beschoot de Arthur - een granaatje van 2 cm doorboorde de huid boven waterlijn. Bruin gooide los. Ik beklaagde me bij de Admiral in den Niederlanden tegen deze overtreding van het Rode Kruis karakter van onze boot. Na de bevrijding heeft de R.A.F. een onderzoek ingesteld naar dit

geval; wij werden vrijgesteld van enige blaam. Siem den Heijer vond ik ook een sympathieke schipper. Daar kon ik wel mee overweg. Geheel anders dan Tinus de Bruin natuurlijk, maar Tinus was dan ook een 'type'.

Siem den Heijer, schipper mrb. Arthur te Scheveningen (Archief KNRM)

In 't begin bij de Redding-Maatschappij maakte ik te Scheveningen mee, dat er een staking dreigde, men weigerde te oefenen.De secretaris van de plaatselijke commissie Bakker had ruzie gekregen met de havenbedienden of met de Scheveningers, ik weet niet meer wie de benadeelde partij was. Per slot van rekening ging de oefening toch door omdat ik er op stond om mee te roeien. Het was geen verdienste om met de mensen te kunnen omgaan. Je moest alleen niet denken, dat je iets méér was, maar dat je samen voor eenzelfde taak werkte: de paraatheid van het reddingwezen en dat dit een verantwoordelijke taak was. Ik heb me steeds thuis gevoeld bij de mensen van de kust, belangstelling gehad voor hun persoonlijke leven, hun gezinnen en begreep hun mentaliteit. Niet altijd natuurlijk; er waren 'duistere' figuren waar je geen raad mee wist. Zij snakten er naar in actie te mogen komen maar dáár kon ik niets aan doen. Met een grapje bereik je meer dan met lange vertogen of boetpredikaties, maar soms als 't werkelijk de spuigaten uitliep wat onderhoud van het materieel betrof, moest er toch ook wel eens echt serieus worden gepraat en gewezen worden op de ernstige consequenties, die dergelijke nalatigheden met zich mee kon brengen. Heb ik als een 'Regent' bestuurd? Het woord Regent is geladen, roept associaties op aan de heersende klasse in de 18e begin 19e eeuw, die zich superieur voelden. Weliswaar 'goed' konden zijn voor hun 'ondergeschikten', maar de mentaliteit van de Regentenklasse is mij toch geheel vreemd. Ik voelde mij rechtstreeks verantwoordelijk voor de paraatheid van de N.Z.H.R.M. en de gedachte daaraan liet mij nimmer los. Aanvankelijk was het werk bij de N.Z.H.R.M., als adj.-secretaris ontegenzeggelijk een teleurstellende ervaring. Niet het contact met de stations, het varen met de boten, het opdoen van brandingervaring en de spannende momenten tijdens oefeningen bij ruwe zee. Dat was alles wat ik me er van had voorgesteld; een grote mate van vrijheid om eigen initiatieven te ontplooien, verbeteringen aan te brengen en te piekeren over de wijze waarop de propaganda in krachtige en efficiënte banen moest worden geleid. Toen ik kwam waren er hooguit 5000 contribuanten en van een gerichte propaganda was nog geen sprake. Enkele maanden voordat de 'Reddingboot' was verzonden, werd een juffrouw belast met het schrijven van de adressen der contribuanten en een andere nam uit telefoonboeken een willekeurige greep adressen over voor de propagandanummers. Al deze 'Reddingboten' werden van het kantoor verzonden. Ik ben vrij snel begonnen met zinken plaatjes en een apparaat om die af te slaan. Maar hoe dan ook , het was nog maar een eenvoudig 'bedrijfje'. Een boekhouder , een assistente van de boekhouder, een secretaresse. En dan nog enige tijd de oud opperschipper van de Marine Van de Poll als inspecteur materieel. Hij trok zich echter na mijn komst vrij snel terug. In het magazijn regeerde de zwarte , ouderwets trouwe en tot alles bereid zijnde Niël. Het enige wat hij beslist weigerde was met een handtas vol weg te zenden spullen voor de stations, door de Grote Wittenburgerstraat te lopen. Dat kon zijn 'Status' niet verdragen.

Het aantal binnenkomende en te verzenden brieven was gering. Mijn Vader bleef nog tot 1933 en was tevens penningmeester. Zodoende had ik op kantoor weinig te verrichten en ik merkte, dat ik er iets bij moest doen teneinde mij niet te gaan vervelen , want je kon nu ook niet elke dag op reis gaan! Vandaar dat ik in de eerste jaren bij de Reddingmaatschappij mij ingewerkt heb ik de Marinepolitiek, (dat had ik in Indië ook al gedaan), vertalingen maakte van artikelen in buitenlandse marine tijdschriften en als marine medewerker van het Algemeen Handelsblad 'deskundige' artikelen schreef. Al spoedig werd duidelijk, dat er grote gevaren dreigde in het Verre Oosten en specialiseerde ik mij in het verzamelen van berichten over Japanse Amerikaanse vlootpolitiek. Zo schreef ik o.a. een artikel in het blad 'Pacific Affairs' over de op handen zijnde Japanse agressie in Zuidwaartse richting. Al mijn geijver om onze maritieme defensie in Ned. Oost-Indië te verbeteren heeft natuurlijk NIETS geholpen - maar het gaf mij wel voldoening er voor te kunnen ijveren_ en heeft ook gemaakt dat ik de moeilijke tijd bij de N.Z.H.R.M., toen er voor een jonge man vol werklust geen volledige taak was, door kwam. Toen mijn Vader zich in oktober 1933 op doktersadvies moest terugtrekken begon het werk toe te nemen. Nu is de K.H.Z.H.R.M. een 'volledig drijf' maar in de jaren '30 - '33 bedroeg het aantal diensten hoogstens 30 per jaar. Wat een verschil met de 200 à 400 diensten' per jaar in de jaren na 1970! De adj.-·secr., van 1933 af was ik 'secretaris' (deze titel is op voorstel van Tegelberg in 1947 gewijzigd in Directeur hetgeen m.i. zeer juist was. In Engeland is de 'secretary' de uitvoerende macht. In Nederland is dit de voorzitter en de secretaris schrijft de brieven en de notulen!) Wel typisch is het dat Quarles van Ufford, die na Tegelberg voorzitter is geworden, het er in feite niet mee eens was - d.w.z. met de titel Directeur! Hij was bang. dat ik te veel macht zou krijgen - en was er ook altijd zeer op gesteld van alles op de hoogte te worden gehouden. Wat een verschil met Kruyff, die alles aan je overliet maar dadelijk klaar was als je z'n adviezen nodig had. Een eminent man, die ik bijzonder heb gewaardeerd - ook van Tegelberg heb ik veel geleerd. Hij had een grote gemoedsrust en als ik mij zorgen maakte over strubbelingen op een der stations zei hij altijd: over 3 weken is alles voorbij. En dat was ook zo. Je had als secretaris niet alleen met de bemanningen te maken; ook de plaatselijke commissies speelden een voorname rol en die mocht je niet voorbijgaan anders liep het mis en had je op hun tenen getrapt. Je moest ook op de hoogte zijn van de zeer persoonlijke 'familie vetes' - of andere animositeiten - soms zelfs op politiek of godsdienstig terrein, die in de plaatselijke verhoudingen een rol speelden. Enige diplomatieke gaven van 'geven en nemen', 'schipperen' (e.d. niet zo stoer klinkende termen) moesten wel worden gebruikt want hoe dan ook de N.Z.H.R.M. bestond alleen uit hoofde van 'goodwill'. Zonder medewerking van de kustbewoners kon je wel weg wezen. Hier en daar beschouwde men het werkelijk als een eer om tot de bemanning van een reddingboot te horen; er kwam ook wel traditie bij om het hoekje kijken en bet gevoel tot een grote 'familie' te behoren speelde eveneens een belangrijke rol. Eerst na de bevrijding - in juni 1945, kreeg ik de beschikking over een auto het moest wel, want er liepen toen geen treinen meer. Van 1930 - 1945 bezocht ik dus alle stations per trein + bus; wat Oostmahorn betreft kon ik wel rekenen op de auto van Jacob Visser, die mij zwetend en steunend met een oud Fordje van Leeuwarden naar Oostmahorn bracht (snelheid maximum 40 km/u). Vooral het passeren van Dokkum kostte hem menig zweetdruppeltje. " Hè, hê", zei hij, dat hebben we gehad". als we de laatste huizen van Dokkum achter ons hadden. Het voordeel van dit langzame verkeer was dat je genoodzaakt werd plaatselijk te overnachten. Dat is nog wel 't geval met de eilanden, zoals Vlieland, Terschelling en Ameland, maar wat de overige betreft kun je makkelijk met de auto dezelfde dag terug. Je kreeg dus tijd voor bezoeken aan plaatselijke commissieleden, het opvangen van lokale 'nieuwtjes', het ontmoeten van bemanningsleden. Gezamenlijke bijeenkomsten na oefeningen enz. en het rustig bespreken van gewenste verbeteringen. Merkwaardig was het te merken, dat je soms vlak voor je vertrek de belangrijkste wensen (of grieven) te horen kreeg. Gezien mijn geringe vertrouwen in de roeireddingboot en de matige wijze waarop hiermee op de meeste stations werd gemanoeuvreerd. spreekt het wel van zelf, dat ik een groot voorstander was van de zo snel mogelijke vervanging der daarvoor in aanmerking komende roeireddingboten door

motorstrandreddingboten type Eierland. Er was goede samenwerking met de fa Gebrs.Taat te Katwijk aan Zee en zo kwam dan na een paar jaar de motorstrandreddingboot - de Barend van Spreekens (station IJmuiden N.) - gereed op een door Taat geconstrueerde bootwagen.
Voor het lanceren moest nog de oude Clayton-tractor dienst doen. Schipper van deze boot was Dropman - een der IJmuider vletterlieden, (goede zee1ui, als regel de roeiboten bemanden)- maar z' n naam duidde reeds aan, dat hij wel een 'dropje' lustte, toen we met de B.v.S. oefenden te Katwijk had hij blijkbaar wat Dutch courage tot zich genomen alvorens de vrij wilde zee te lijf te gaan. In ieder geval maakte hij bij de terugkeer een héle rare manoeuvre en als niet snel de sleepzak was uitgeworpen waren we misschien wel ondersteboven gegaan. 't Was een goede les voor mij om vooral niet te veel te vertrouwen op de kundigheid ven de 'schippers'. Ik heb meer van dergelijke onthutsende ervaringen gehad. Te makkelijk namen wij aan, dat iemand die, bewezen had met een roeireddingboot overweg te kunnen ook met een motorreddingboot kan manoeuvreren. Geen sprake van. Visser - schipper van de roeireddingboot te Wijk aan Zee heeft 't ondanks vele lessen nooit kunnen leren. De Albatros liet hij, met de reserve schipper' aan het roer, volle kracht, zonder sleepzak de wal in lopen, met gevolg, dat de boot omsloeg en wonder boven wonder alle inzittenden w.o. nota bene een journalist en een contribuant er het leven afbrachten. (Beroerd als je op deze wijze een contribuant zou kwijt raken). Toen Visser's aanvankelijke verklaring, dat de sleepzak wèl was uitgevierd, op een leugen berustte, hebben we hem, ondanks felle protesten, zijn congé moeten geven. Zelfs een man als A.C. Kooyman, die schipper is geweest aan boord van de Nicolaas Marius ging op vreemde wijze met z'n boot om. Dit is allemaal goed afgelopen, maar 't heeft mij wel wijzer gemaakt.

De 'ouwe' Wim Taat Sr (Archief KNRM)

Zoals ik reeds zei - met de fa. gebrs. Taat is de samenwerking steeds zeer goed geweest. Zij beschikken nog over ouderwets deskundige scheepstimmerlieden en met het Deens type motorstrandreddingboot zijn wij nog zo gek niet uit geweest. 't Zijn in ieder geval zeewaardige boten - tot een bepaalde grens natuurlijk en hebben bij geregeld onderhoud - zeker een zéér lange levensduur.
Of het nodig is een zo groot aantal motorstrandreddingboten aan te houden op den duur?? 't Zelfde vroeg men zich enkele jaren geleden af over de lijnwerp- en wippertoestellen, maar vlak voordat in de bestuursvergadering hierover zou worden beslist, werd de nuttigheid van dit toch werkelijk niet zo kostbare reddingmiddel aangetoond, de zelfrichtende reddingboten van Den Helder en IJmuiden. Deze boot te IJmuiden zou i.g.v. nood naar buiten worden gesleept. Enfin - gelukkig is dit nooit gebeurd! De Neeltje Jacoba lag nu te IJmuiden gereed - beter reddingboot was ondenkbaar! Ik vond J.A. Kramer - ook een oud-Heldenaar (of jutter) en een rustige. aardige kerel, zonder flauwe kul, heel nuchter.

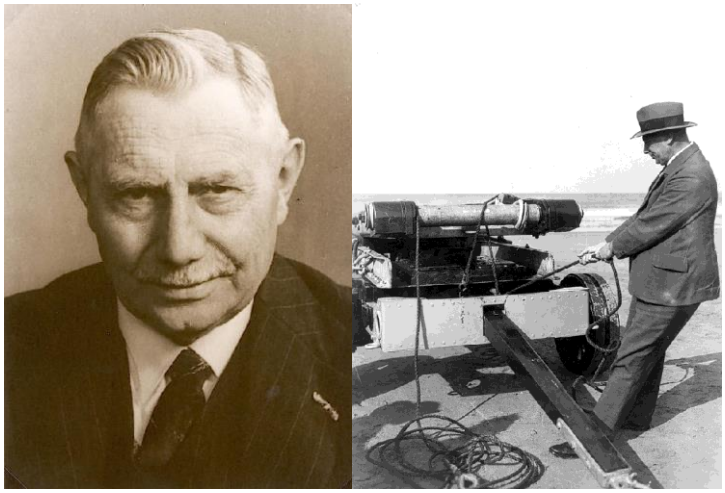

Gebroeders Taat, links Dirk en rechts Wim Jr (Archief KNRM)

Toen de boot in dienst werd gesteld en de voorzitter van de Vereniging voor de Effectenhandel (deze ver. had de boot geschonken) zei dat hij hoopte, dat de boot nooit hoefde dienst te doen - schudde Kramer meewarig z'n hoofd - 'Onzin' vond hij dat, 'waar zijn we anders voor'.

P.J.A. Kramer schipper Neeltje Jacoba (Archief KNRM)

In oktober 1935 toen de Kerkplein en Drente kwamen te stranden bij Egmond bleef de Neeltje Jacoba de hele nacht op zee. De radiocommunicatie viel uit wegens een defect aan de antenne. Maar in de ochtend van In oktober 1935 toen de Kerkplein en Drente kwamen te stranden bij Egmond bleef de Neeltje Jacoba de 19 oktober begon men zich te IJmuiden zorgen te maken. De bemanningen van de Kerkplein en Drente waren toen al in veiligheid (in Café de Boei - Egmond aan Zee). Ik stond met de plaatselijke commissie in de kustwachtpost en slaakte een zucht van verlichting, toen we de wit-blauwe Neeltje de pieren zagen binnenvaren. Direct naar de steiger. Commissielid Oud schreeuwde Kramer toe ; "Waar ben je geweest ?". "Op zee natuurlijk", antwoordde Kramer laconiek. Kramer was geen 'nationalist'; "waar ik geld verdien daar is mijn vaderland" zei hij. Maar hij kon met de Neeltje overweg en ik heb heel wat brandingservaring met hem opgedaan nabij IJmuiden. Floris Varkevisser, een echte Kàtteker, was een aardige kerel, maar had een minder stoer zenuwgestel dan Kramer. Vooral de spannende oorlogsjaren in IJmuiden gaven hem een hele schop.
Van der Meulen, die Kramer als schipper opvolgde, was een zeer eigenzinnige figuur. Ontegenzeggelijk bekwaam maar hopeloos lastig, en onmogelijk voor z'n mede-bemanning (en voor de pl. reddingcie:). Ben er eigenlijk nooit geheel achter gekomen wat er met hem aan de

hand was, maar uiteindelijk hebben wij hem met uitgesteld pensioen aan de dijk moeten zetten. Toch had hij als schipper grote kwaliteiten (Metamorfosis 1950) ' Sandbergen' , o.a. tochten.

Van der Meulen schipper Neeltje Jacoba, opvolger van Kramer (Archief KNRM)

Over de stations Katwijk en Noordwijk en Zandvoort nog 't een en ander. Tussen Katwijk en Noordwijk was de verhouding zéér matig. Noordwijk kon goed overweg met Scheveningen, maar Katwijkers waren Katwijkers en daarmee uit.
(Over Katwijkers gesproken had mijn grootvader Hendrik de Booy nog het volgende verhaal: "Een wintermorgen aan de kust te Katwijk aan Zee. Grijze voortjagende wolken, bulderende branding en een lange schuimstreep dicht bij de voet van de duinen. Daar komt de reddingboot. Acht paarden trekken de zware wagen, waar de wit-blauwe roeireddingboot op staat, over de boulevard. Er zal een oefening worden gehouden. De roeiers lopen naast de boot; hun oliejassen en kapokzwemvesten hebben zij reeds aangetrokken. Praten doen ze niet; elke oefening is ernst en vandaag zal het niet meevallen, want er staat een krachtige branding. Plotseling struikelt een van de paarden, de anderen worden schichtig, rukken, steigeren …en eensklaps zijn de voerlieden de toestand niet meer meester. Met woeste vaart rennen de paarden met de bootwagen langs de zeereep. Een machtig schouwspel. De blauwe boot, de zwarte en donkerbruine paarden met als achtergrond de witte branding en de grauwe wolken. De voerlieden hollen er achteraan en doen pogingen de paarden tot stilstand te brengen. Terwijl zij hiermee bezig zijn, vang ik het volgende gesprek op tussen twee Katwijker vissers, die naar de boulevard zijn gekomen om de manoeuvres van de reddingboot in de branding te volgen; "Huig, 't lijkt hier wel Nahum 3 vers 2". "Zo is 't, Floor. Thuisgekomen zoek ik Nahum 3 vers 2 op en lees: "Daar is het geklap der zweep, en het geluid van het bolderen der raderen en de paarden stampen en de wagens springen op"). (Over Ouwehand had mijn grootvader Hendrik de Booy nog een mooie anekdote: "Toen ik in 1906 werd benoemd tot secretaris van de Noord- en Zuid-Hollandsche Redding-Maatschappij vond ik daar een bejaard inspecteur van het materieel, die Ouwehand heette. Kapitein W.Oudehand kwam, zoals van zelf spreekt, uit Katwijk en uit een geslacht van zeelieden. Hij had het tot kapitein gebracht. In die tijd werden de zeilschepen met paarden getrokken door het Noord-Hollands Kanaal naar het Nieuwe Diep. Op de rede van Texel bleven de schepen, bestemd voor Indië, soms geruime tijd wachten op een gunstige wind, nodig om door het zeegat naar buiten en

door het Kanaal te komen. Kapitein Ouwehand herinnerde zich toen hij nog een jongetje was, dat zijn vader hem mee nam naar de reder van het barkschip Nederland en Oranje dat onderweg was naar Java. Men begon zich ongerust te maken over het schip waarover geruime tijd niets was vernomen. De reder heette' Boissevain. Hij vroeg vader Ouwehand of hij een bijzondere rede had te vragen naar de Nederland en Oranje. "Jawel" was het antwoord . "Kapitein Rosier is mijn zwager, de eerste stuurman is mijn schoonzoon, de tweede stuurman is mijn zoon en de derde stuurman is verloofd met mijn dochter. "Dan", zei de heer Boissevain,"" schijnt het mij billijk dat gij naar de 'Nederland en Oranje vraagt"). Ik had uit de aard der zaak veel contact met de Gebroeders D. en W.Taat i.v.m. de bouw van strandreddingboten en wagens. Dank zij een bezoek aan Engeland verbeterden we de te lange strandwagen van de 'Barend van Spreekens'. De Taat's hebben veel aandeel gehad in het tot stand brengen van een redelijke methode om de 5 ton zware motorstrandreddingboten te transporteren, te lanceren en weer op te halen. Er is heel wat voor geoefend voor we er waren. De Taat's waren natuurlijk ook lid van de plaatselijke commissie en wat geoefendheid betreft waren de Katwijkers goed. Alleen zag het oude boothuis bij de beroemde kerk aan de Boulevard er miserabel uit van binnen. Het onderhoud (schipper C. Jonker) leek wel pèt. Nu is het een feit, dat je weinig eer kon behalen met die oude veel te kleine boothuizen waar de roeireddingboten in waren opgeborgen. Een gróte verbetering was het toen de boothuizen van IJmuiden N., IJmuiden Z., Scheveningen, Terschelling paal 8, Hollum en Egmond aan Zee geleidelijk gereed kwamen. Vergeleken met de boothuizen van het type Katwijk aan Zee, Noordwijk aan Zee, Zandvoort, Wijk aan Zee, Texel en Schiermonnikoog zijn echter onze eerste boothuizen voor motorstrandreddingboten toch aan de sombere kant. Ik heb eens in de 'Reddingboot' een opgave gegeven van de velerlei soorten beroepen, die de bemanningen van de strandreddingboten uitoefenden. Daaruit bleek duidelijk, dat slechts een gering percentage uit werkelijke zeelui bestond. Maar wat weet een gemiddelde zeeman nu feitelijk van 'branding'? Ja, de haringtrekkers van Den Helder met hun roeivletten, de jutters, die trossen overbrachten van sleepboten naar gestrande schepen, de vletterlieden van IJmuiden. Ja, die konden roeien en hadden verstand van de zee, maar de rest? Je moest er plezier in hebben en 't al doende leren. En dat in een 4 tot 5 oefeningen per jaar ? - waarvan natuurlijk enkele bij waren dat er weinig of geen branding stond. Een groter aandeel oefeningen per jaar zou misschien mogelijk zijn geweest mits men er de tijd en de lust voor kon opbrengen, maar de kosten zouden ook niet gering zijn en die speelden in de jaren 1930 een grote rol. Zo dik zat de N.Z.H.R.M. toen nog niet in de centjes. Er kwamen wel eens legaten binnen maar nog bij lange na niet wat er in de 60-er en 70-er jaren binnenstroomde. Slechts een keer heb ik in m'n 33-jarige loopbaan mensen verloren, en dat niet bij een reddingspoging maar bij een gewone oefening . 10.2.1937. Koud - winderig weer w.n.w., 'n flinke, doch niet overmatig hoge branding. Zandvoort. Na overleg met plaatselijke commissie en schipper (J. Molenaar) besloten in zee te gaan. Maar niet verder dan de 3e bank. Een goed geoefende roeiersploeg. Mannen, die er met plezier aan trokken. Ik had een filmtoestelletje bij me - zat aan S.B.*(stuurboord)* achter. Gingen goed over 1e en 2e bank heen, namen wel wat zeetjes over. Toen een flinke klap. Boot geheel vol, deinsde achteruit. Voor dat water er uit gelopen was en boot weer vaart kon worden gegeven wéér een zeetje en heel langzaam kenterde de boot over S.B. Wierp m'n filmtoestel in zee, sprong er uit en hield mij aan grijpkiel vast. Geleidelijk klom bemanning op kiel. Ik trachtte de koppen te tellen, merkte, dat de sleepzak de boot, die door de wind en branding naar de wal dreef, remde en haalde mesje voor den dag om sleepzak door te snijden - mislukte, mes viel te water - Op enige afstand van de boot dreef E. Koper op z'n zwemvest. Hij zag er nogal benauwd uit. Zwom naar hem toe en trok hem naar de boot. Had nog niet in de gaten wie er misten.'t Waren zoals later bleek J. Molenaar, schipper en E. Schuiten, roeier, moesten nog een paar onder de boot zitten. Spoedig had een keten van redders, die van de wal in zee waren gelopen ons te pakken - boot werd op droge gesleept en J. Molenaar en E. Schuiten rolden er uit.

Oefening roeireddingboot van Zandvoort 1935 (Archief KNRM)

De Zandvoortse Reddingbrigade was aanwezig en wist levensgeesten E. Schuiten op te wekken. J. Molenaar had kennelijk klap van stuurriem gekregen toen de boot 'deinsde' en was bewusteloos geraakt. Hij kon niet worden bijgebracht. Burgemeester van Alphen, voorzitter plaatselijke Commissie was helaas niet zoals een zijner wethouders en andere Zandvoorters de zee ingelopen om de boot te pakken te krijgen. Hij heeft daar sympathie door verspeeld. De zoon van J. Molenaar liep op Van Alphen toe en zei dat hij een moordenaar was, waarop ik ingreep en de jongeman aan z'n verstand bracht, dat z'n vader zelf had gemeend dat het volkomen verantwoord was om in zee te gaan voor een oefening en dat ik had kunnen constateren dat hij geen enkele fout had gemaakt, doch dat het omslaan uitsluitend toe te schrijven was aan een samenloop van ongelukkige omstandigheden. Engel Schuiten werd bij gebracht maar hij overleed 's-middags. Men heeft hem niet warm kunnen krijgen en blijkbaar was er al te veel van zijn hart geëist. Deze ramp te Zandvoort heeft grote. indruk op mij gemaakt en zeker m' n streven om zo spoedig mogelijk van alle roeireddingboten af te komen, nieuw voedsel gegeven.

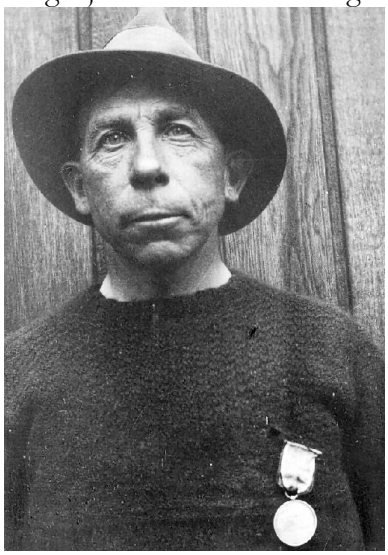

J. Molenaar, schipper roeireddingboot van Zandvoort, omgekomen tijdens een oefening in 1937. (Archief KNRM)

Het is voor mij steeds een moeilijke beslissing gebleven : oefenen of niet oefenen. In geval van twijfel bespraken wij het met de plaatselijke commissie en schipper. Valse schaamte mocht geen rol spelen; ik wist, dat ingeval van een ongeluk een station jaren achterop raakt. Ook te

Zandvoort, want hoewel aanvankelijk alle roeiers direct verklaarden in de boot te blijven, hebben vrouwen wel degelijk invloed uitgeoefend en moesten er verschillende worden afgevoerd. Floor Koper werd schipper na J. Molenaar en hij heeft 't er goed afgebracht. Tijdens de oorlog (1941) kreeg hij de msrb. C.A.A. Dudok de Wit. Daarmee ging hij op 1.3.1949 naar de C.A. Banck en verleende hij waardevolle diensten in het Watersnoodgebied Zuid-Hollandse en Zeeuwse eilanden na 31.1.1953. Zandvoort was een goede ploeg - groot saamhorigheidsgevoel.

Floor Koper schipper roeireddingboot van Zandvoort. Opvolger van de omgekomen schipper J.Molenaar

't Zelfde kan gezegd worden van Noordwijk. Schipper Van der Niet is eens razend op me geweest omdat ik hem geen toestemming gaf mee te gaan als passagier met de nieuwe schipper C. van den Berg. Van der Niet was een lastig heer - ijdel. Hij schold mij uit voor 'Dictator van het Reddingwezen ' .

Schipper van der Niet en zijn opvolger C. van der Berg roeireddingboot Noordwijk aan Zee (Archief KNRM)

Noordwijk is het station van Jan van Kan geweest, een hoofdstuk apart. Jan van Kan die als jeugdige smidsjongen al heeft gered en later in de roeireddingboot medailles heeft verdiend. In november 1919 toen de KW 47 bij Noordwijk strandde sloeg de roeireddingboot om (met 2

zoons van Van Kan a/b). Drie roeiers verdronken. Een volgende reddingspoging met J. van Kan aan het roer lukte.

Jan van Kan schipper roeireddingboot Noordwijk aan Zee (Archief KNRM)

Dit is de reden waarom Tegelberg in 1936 toen het Garagebedrijf en magazijn N.V. Jan van Kan op de rand van faillissement stond en de Twentse Bank de f.40.000,- hypotheek eiste, van oordeel was dat de N.Z.H.R.M. deze hypotheek moest overnemen. Groot risico natuurlijk en er was ook wel wat gemurmureer in de bestuursvergadering maar wat Tegelberg in z'n hoofd had gebeurde als regel. Ik werd tot Commissaris van de N.V. Jan van Kan benoemd om toezicht te houden. Na omstreeks 20 jaar kon de hypotheek worden afgelost, de zaak ging steeds beter en nu is het een bloeiend bedrijf, geleid door de schoonzoon en dochter van wijlen Arie van Kan (zoon van wijlen Jan van Kan) aan wie het voornamelijk te danken is geweest, dat het bedrijf de strijd heeft gewonnen.
Ik ben er mij van bewust, dat deze 'aantekeningen' min of meer als los zand verband met elkaar houden, d.w.z. een vaste lijn zit er niet in en ik streef er ook niet naar. Het is ook zeker niet de bedoeling van deze aantekeningen, dat ze gepubliceerd worden, ze zijn bestemd voor C.van der Meulen, die mij vroeg hem enkele gegevens te verschaffen, die voor hem van waarde kunnen zijn bij de samenstelling van het jubileumboek.*(Waarom ik dit toch 24 jaar later publiceer zal ik nader uitleggen in een noot aan het eind van deze herinneringen).* Dus min of meer 'impressies' van iemand, die 33 jaar van z'n leven nauw te maken heeft gehad met het wel en wee van de N.Z.H.R.M., zich persoonlijk verantwoordelijk voelde voor de paraatheid van de organisatie en die er zich intens van bewust is geweest, dat deze paraatheid slechts kon worden bereikt indien de geest op de stations 'gezond' is. Teleurstellingen zijn er vele geweest; soms dacht je ' nu komt er verbetering', na lange besprekingen met pl. cie *(plaatselijke commissie)* en bemanningen over de locale problemen, maar als je dan gevolg had gegeven aan hun wensen wat betreft het materieel en alles was gezonden waar ze om gevraagd hadden en je kwam terug om te merken, dat de zaak nauwelijks was uitgepakt en er eigenlijk nog niets was gebeurd, was dit wel een dreun op het hoofd en begon je de hoop te verliezen, dat 't ooit in orde zou
komen. Enfin, ook dat went en je kunt nu eenmaal niet méér verwachten van sommige mensen, dan ze zelf kunnen opbrengen. Als stations geregeld in actie moeten komen is de kans op verslapping geringer, dan voelt men het aan den lijve maar het is nu eenmaal een feit, dat er stations zijn waar slechts zéér zelden een beroep op wordt gedaan en dan is het vrijwel onvermijdelijk, dat men de teugels laat vieren en " 't wel gelooft". Met de kans, dat in kritieke

momenten er iets mis kan gaan met alle kwalijke gevolgen van dien. Zonder geluk vaart niemand wel en ik moet eerlijk bekennen, dat we dikwijls geluk hebben gehad. Toen we meer en meer motorstrandreddingboten kregen en het ook nodig bleek nieuwe tractoren aan te schaffen werd het hard nodig over een inspecteur te beschikken, die geregeld toezicht hield op het onderhoud van de motoren terwijl diverse reparaties in het magazijn te Amsterdam moesten kunnen worden uitgevoerd. Zo werd het magazijn geleidelijk eerder een werkplaats dan een magazijn. Klijn kwam, als ik mij niet vergis begin 1939. Net op tijd, want de oorlog brak uit in september 1939 en toen braken voor de N.Z.H.R.M. zeer kritieke jaren aan. Zonder de assistentie van Klijn hadden wij 't toen zeker niet kunnen rooien.

V.l.n.r: W.Klijn, inspecteur en zijn assistenten H.G. Prevoo en P. Appel in het magazijn - werkplaats aan de Grote Wittenburgerstraat te Amsterdam.

(Hij zei bij het afscheid van De Booy in 1963 de volgende zinnen: "Ik geloof Mijnheer de Booy, dat er maar weinigen zij die de mensen langs de onze kust zo goed hebben begrepen als U hebt gedaan. Deze mensen waar ze ook mogen aantreffen; op de dijk van Oostmahorm, het wierhoofd te Den Helder, op de leugenbank te Hinloopen, onder het wakend oog op Terschelling, op de werf te Egmond of op het Suut te Enkhuizen. Alhoewel niet altijd zeeman, doch dikwijls kruidenier, chauffeur of kolenman, doch wel allen met zout water in hun bloed en dat ondefinieerbare dat hen bij stormweer drijft als er op zee of langs het strand hulp nodig is mensen zoals U ze hier voor U ziet, redders en oud- redders die het zware werk doen bij de redding-maatschappij.)

H.Th de Booy tussen 'zijn mensen' aan boord van de Neeltje Jacoba januari 1943, vl.n.r. Jannes Toxopeus, Klaas Toxopeus, Klaas Tot. x,x ,x H.Th .de Booy, x, Mees Toxopeus, x, van der Meulen, Coen Bot, Niël.

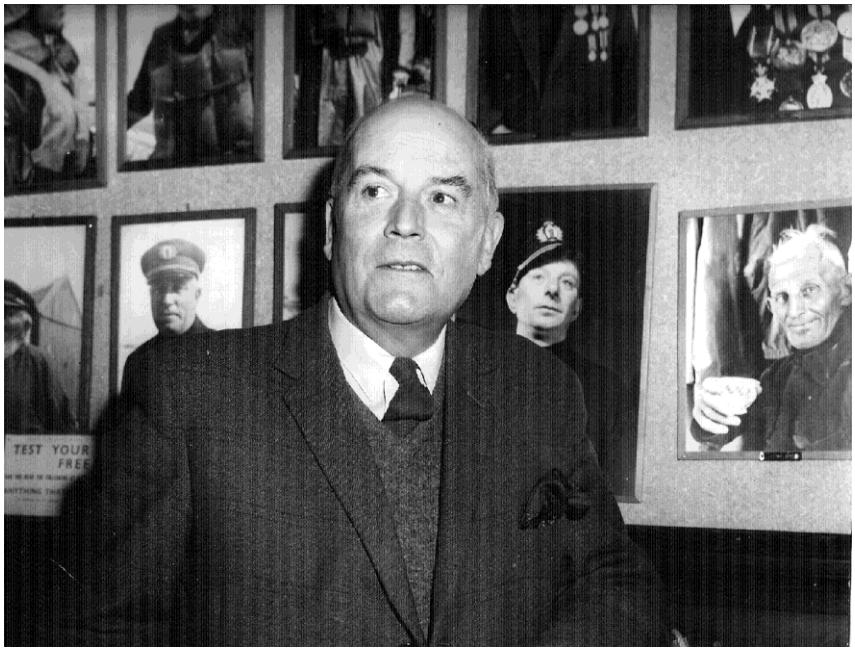

H.Th de Booy te midden van 'zijn mensen' V.l.n.r . Foto's van Coen Bot, Klaas Tot, Douwe Tot

Laat ik maar weer eens doorgaan over de stations. IJmuiden was een station, waar de pl. cie inderdaad een leidende rol speelde en die niet gaarne uit handen gaf. Secretaris was de Directeur van het Staatsvissershavenbedrijf C.Oud. Een sombere, gauw op z'n teentjes getrapt man, die echter over een groot verantwoordelijkheidsgevoel beschikte wat het Reddingwezen betrof. Hij had aanvankelijk, toen ik net bij de Redding-Maatschappij kwam 't gevoel, dat ik er NIETS van wist en liet dat ook duidelijk blijken. Het duurde wel even voordat er een betere verstandhouding kwam maar toch zijn conflicten niet uitgebleven en hij heeft diverse malen gedreigd te zullen aftreden. Hij was autoritair maar had overigens ook zeer goede eigenschappen en hij voelde voor 'zijn' station. Veel contact met de vletterlieden, die de strandboten bemanden had ik niet; je zag ze zelden, alleen op sommige oefeningen. Maar hoofdzaak was natuurlijk de Neeltje Jacoba en met deze boot heb ik veel gevaren. Geen wonder: vlakbij huis en een goede gelegenheid om

proeven te nemen - zoals met golfstillende olie - radiotelefonie e.d. want IJmuiden was makkelijk bereikbaar van Aerdenhout uit.
De oorlogsjaren waren zwaar, voor het geregeld gebombardeerde IJmuiden kreeg ik bewondering voor de plichtsbetrachting van de N.J. bemanning.. Trouwens de bewondering geldt voor de hele kust, want ondanks de extra gevaren - mijnen, beschietingen (per abuis), onverlichte zeegaten en de onvermijdelijke conflicten met plaatselijke Duitse militaire instanties, die lak hadden aan het door ons streng gehandhaafde Roode Kruis-karakter van de N.Z.H.R.M., bleef de paraatheid aan hoge eisen voldoen en hebben de bemanningen nimmer geaarzeld hun plicht te doen. Ook het wegvallen van een behoorlijke kustwacht organisatie gaf moeilijkheden; soms werden de reddingstations niet of veel te laat gewaarschuwd, hetgeen tot felle protesten aanleiding gaf van plaatselijke commissies. Ik had het grote geluk uitnemend contact te hebben met Korv. Kapitän Hans Bauernfeind, die mij op onnavolgbare wijze heeft geholpen om de N.Z.H.R.M. door de gevaarlijke oorlogsjaren heen te loodsen. Hij had in januari 1918 aan boord van een torpedoboot van nabij de beroemde redding van Mees Toxopeus (C.A. den Tex) gevolgd toen de Duitsers teneinde raad de hulp inriepen van station Rottumeroog voor 'n Duitse voorpostenboot, gestrand op het Borkumerrif. Nog twee man hingen in de schoorsteen, de rest:. was over boord geslagen en verdronken. Mees wist een van de beiden te redden, de andere verdronk voor zijn ogen. De niet geredde was een zeer goede vriend van Hans Bauernfeind. Ik heb Bauernfeind herhaaldelijk moeten opzoeken om moeilijkheden, die zich hadden voorgedaan met hem te bespreken en geleidelijk werd het mij duidelijk dat hij geen Nazi was (als ex-vrijmetselaar had hij zelf, wat je noemt boter op z'n hoofd en hij stond vierkant achter ons waar het betrof het Roode Kruis-karakter van onze organisatie te eerbiedigen.
In mei 1940, na de capitulatie was ons uitdrukkelijk door de toenmalige hoogste Duitse Marine officier in Nederland beloofd, dat wij er zeker van konden zijn, dat de Duitsers niets van ons zouden eisen, dat tegen het Roode Kruis-karakter indruiste. Toen Seyss Inquart, ik meen eind 1941, de bemanning van de Dorus Rijkers wilde onderscheiden met gouden horloges e.d. voor de moeilijke redding van de gehele bemanning van een op de Zuiderhaaks verongelukt bewapend Duits koopvaardijschip, heb ik getracht de Duitsers aan hun verstand te brengen, dat het Koninkrijk der Nederlanden in staat van oorlog met Duitsland verkeerde en het voor een bemanning van een Nederlandse reddingboot onmogelijk was een onderscheiding van officiële Duitse zijde te ontvangen. Ik heb dit beschreven in Mijnen en Grondzeeën. Het resultaat was, dat ik als 'hetzer' op de lijst ben gekomen van t.z.t. te interneren gijzelaars. In mei 1942 werd ik op Herengracht 545 meegenomen en door twee "nederlandse" agenten, die mij naar de Euterpestraat brachten en vandaar kwam ik in St Michelsgestel terecht. Dank zij de tussenkomst van Bauernfeind, die het sterke argument kon gebruiken, dat voortgang van het werk der N.Z.H.R.M. zonder mij ondenkbaar was, werd ik na 2 nachten weer naar huis gestuurd. Wel waarschuwde Bauernfeind mij, dat ik voorzichtiger moest zijn met openlijk uitingen van kritiek op de Duitse bezetters; ik stond nu eenmaal als 'hetzer' te boek! Ik had wel te doen met Bot en z'n bemanning, die officieel door Seyss Inquart werden gehuldigd. Een 'presse' foto kwam in de krant en C. Bot kreeg een uitknipsel anoniem toegestuurd, waarin z'n ogen waren uitgestoken. Men nam het hem bijzonder. kwalijk, dat hij zich deze huldiging had laten welgevallen, maar hij kon zich niet verdedigen. Nadat ik in Haarlem bij de Duitse instantie, een 'beauftragte' die er over ging. had geprotesteerd tegen de huldiging en men mij had toegezegd (na overleg met de secretaris van Seyss Inquart) dat de zaak niet doorging (waarvoor ik mijn erkentelijkheid getuigde!) ging hij met de secretaris van Seyss Inquart naar Den HeIder en in tegenwoordigheid van de burgemeester (Ritmeester) werd de bemanning van de Dorus Rijkers aangezegd, dat zij moesten komen.

Op de gewraakte foto is te zien dat Seyss Inquart gouden horloges uitreikt aan de bemanning van de Dorus Rijkers voor de moeilijke redding van de gehele bemanning van een op de Zuiderhaaks verongelukt bewapend Duits koopvaardijschip

Zo niet, dan werd de Booy gevangen genomen en de N.Z.H.R.M. geliquideerd!! C. Bot was nogal zenuwachtig en maakte toen de ongelukkige opmerking, dat de secretaris hen had geadviseerd niet te gaan...! Bauernfeind begreep mijn bezwaren volkomen en óók dat het voor de N.Z.H.R.M. bijzonder onaangenaam zou zijn indien zich een herhaling zou voordoen, hetgeen, gezien de frequentie van de reddingen, geenszins uitgesloten was. Ik zei hem, dat er geen enkel bezwaar tegen was onderscheidingen voor redding van Duitsers aan te nemen van de Deutsche Gesellschaft zur Rettung Schiffbrüchiger, die immers dezelfde taak in oorlogstijd verrichte als wij. Dit is dan nadien ook gebeurd - voor de redding van de 'Kai'(7.12.1941) een deens schip, waarbij ook Duitsers werden gered op de gronden van het Plaatgat, door M. Toxopeus. Bauernfeind heeft wel geprobeerd mij voor het karretje te spannen van de Nederlandse zeereddingsdienst - een door de Duitsers opgerichte organisatie van ex-sleepboten e.d. voor reddingwerk op zee (i.v.m. invasiepogingen naar Engeland).. Tenslotte heeft het Ned. Roode Kruis zich er over ontfermd, maar de geallieerden hebben het Roode Kruis karakter van deze Rettungsdienst niet willen erkennen. Wij hadden onze hals in de strop gelegd indien wij voor dit aanbod waren gezwicht. Bauernfeind werd tegen het einde van de oorlog belast met de Bergings- und Rettungsdienst van de D. Marine en moet o.a. zorgen voor het bergen van gestrande een of tweemans o/z. bootjes. De meeste van onze strandreddingboten waren toen al 'buiten dienst' (i.v.m. de Käti anti-invasie mijnen) zodat de wagens voor deze boten niet meer konden worden gebruikt.

In het begin van 1945 hebben de Duitsers toen een paar van die wagens + tractoren van IJmuiden gerekwireerd voor het vervoer van geborgen onderzeebootjes. Zij lagen gedemonteerd in ons magazijn en wij hielden enkele onderdelen achter. Gebruikt zijn ze nooit; we vonden ze later terug ergens bij Santpoort. Bauernfeind huisde toen in de Pollux, liggende bij het Shell Laboratorium te Amsterdam en daar zocht ik hem wel eens op. Hij wist, dat we honger leden en hij dacht mij een plezier te doen met een fazant. (B. was een verwoed jager en de Duitsers organiseerden grote jachtpartijen). Moeilijk weigeren, maar ik kon 't niet over m'n hart verkrijgen hem direct voor 't hoofd te stoten en gaf de fazant aan het kantoor Herengracht. Toen hij mij een volgende keer een haas aanbood heb ik hem trachten uit te leggen waarom ik dit beest niet kon accepteren. Dit griefde hem, maar hij respecteerde mijn gevoelens. Hij had in de kelders van het Shell Laboratorium enige kisten gereed staan met 'inkopen'. Deze moest hij achter laten toen hij na de bevrijding naar Duitsland vertrok. Later schreef hij mij om te informeren of er een

mogelijkheid was die kisten nog te krijgen. Resultaat nihil, er zat NIETS meer in: Ik hield nog wel contact met hem na de oorlog, hij woonde in het DDR gedeelte van Berlijn en wijdde zich aan wetenschappelijke studies over de scheepvaart (en de jacht). Hij overleed in 1972. Hij had natuurlijk vijanden (Duitsers) en via deze hoorde ik later, dat Bauernfeind zich had beijverd om een wit voetje te krijgen in Nederland teneinde daar later een rol te kunnen spelen. Mogelijk, maar m.i. niet zo waarschijnlijk. Ik geef het "the benefit of the doubt'. Voor de N.Z.H.R.M heeft hij zich in ieder geval goed geweerd en daar blijf ik hem dankbaar voor.
Ja. we hebben wel geboft; achteraf gezien is het gewoon een wonder dat de N.Z.H.R.M de oorlogsjaren is doorgekomen zonder verlies van 'goodwill' bij het Nederlandse publiek. Koningin Wilhelmina heeft na de bevrijding laten informeren hoe onze houding in oorlogstijd was geweest, ze was immers 'beschermvrouwe', en ook die vraag kon volkomen bevredigend worden beantwoord.
Nu weer eens iets over enkele stations: Wijk aan Zee is ook zo'n moeilijk geval geweest. Hier speelden godsdienstverschillen (R.K. en protestant) een rol. En dan was daar de kwalijke figuur (later na de oorlog heeft hij gelden verduisterd, die op zijn girorekening waren overgeschreven bestemd voor een boothuis of boot te Wijk aan Zee) van Johs. Gertenbach; als secretaris zeer actief maar een fervente Reddingsbrigade man, die in de jaren 1933 of 1934 kans heeft gezien van Philips een machtige zoeklicht-installatie met accumulatoren te krijgen. De Wijk aan Zeeër Reddingsbrigade begaf zich kennelijk op ons terrein. Tijdens de Drente-stranding (Okt.1935) te Egmond aan Zee heeft dit zoeklicht (met onze eigenhandig aangedreven zoeklichten) intussen goede diensten verleend, maar de eer ging toen voor 100%. naar Jan van der Plas en z'n mannen. 't was een van de laatste belangrijke reddingen met een gewone roeireddingboot. Een onvergetelijke nacht,die ik voor 100 % heb meegemaakt. Egmond aan Zee had een enthousiaste ploeg maar Jan van der Plas, timmerman-aannemer had vijanden - n.l. enkele Egmonders - zeelieden van huis uit, die niet onder stoelen of banken staken, dat zij geen vertrouwen in hem hadden. Daags voor de stranding van de Drente had zelfs een anoniem stukje in een plaatselijke krant gestaan waarin werd gewaarschuwd voor J. van der Plas. Enfin. dit is allemaal geweldig goed afgelopen. De Egmonders verrichtten een spectaculaire redding en ik zegen nog het moment dat ik in Café De Boei, waar de geredden bijeen waren, plotseling een ingeving kreeg te informeren of ze wel alle hens hadden gered. Ik sprong op een tafel en toen het stil was en de koppen werden geteld, bleek de kapitein te ontbreken. Weer ging de boot in zee (de zee stond tegen de duinen en we duwden de boot de branding in). Twee roeiers klommen aan boord van de Drente en vonden de kapitein in een hut, waarvan hij de deur niet kon openen omdat er een stuk hout voor was gedreven.... Daarna werden wat mensen met de wipperbroek van de 'Kerkplein' gehaald. Het was 'onze nacht' zei J. van der Plas. ' En 't beste antwoord, mijnheer de Booy, op het ingezonden stuk'. De Egmonders waren wel eens tè fel tijdens oefeningen. Ze riskeerden heel veel, bij rustig weer oefenen vonden ze beneden hun waardigheid. Als ze er niet in slaagden de branding door te komen begonnen ze te schreeuwen en trokken net zo lang en fel aan de riemen tot ze de brekers hadden gepasseerd. Zulk enthousiasme deed me deugd, al heb ik wel eens m'n hart vastgehouden.
Petten en Callantsoog hadden roeivletten. Vooral voor Petten met z'n Hondsbosse Zeewering was het l. en w. *(lijn en wippertoestel)* toestel een belangrijk reddingmiddel.. De bemanning bestond voornamelijk uit dijkwerkers, mensen dus die geregeld contact hadden met de zee. Zij hadden weinig respect voor de Callantsogers: vonden dit in hun ogen een 'achtergebleven' gebied! Er was een spoorlijntje achter de duinreep, waarmee het wippertoestel kon worden vervoerd op een lorrie. Later hebben wij ondanks felle protesten de roeireddingvlet van Callantsoog uit dienst genomen. O.i. hadden zij aan het wippertoestel genoeg. Daarmee haalden ze op 8 september 1936, de dag waarop de verloving van Bernhard en Juliana bekend werd, de bemanning van de Sirenes van boord, 'Makkelijk om te onthouden die datum' zeiden ze. De Noren van de Sirenes hadden vlak na hun redding veel plezier op de Kermis te Callantsoog. Wij kregen later een fikse nota van een textielfirma, die ze in de kleren had gestoken maar die hebben we niet betaald.

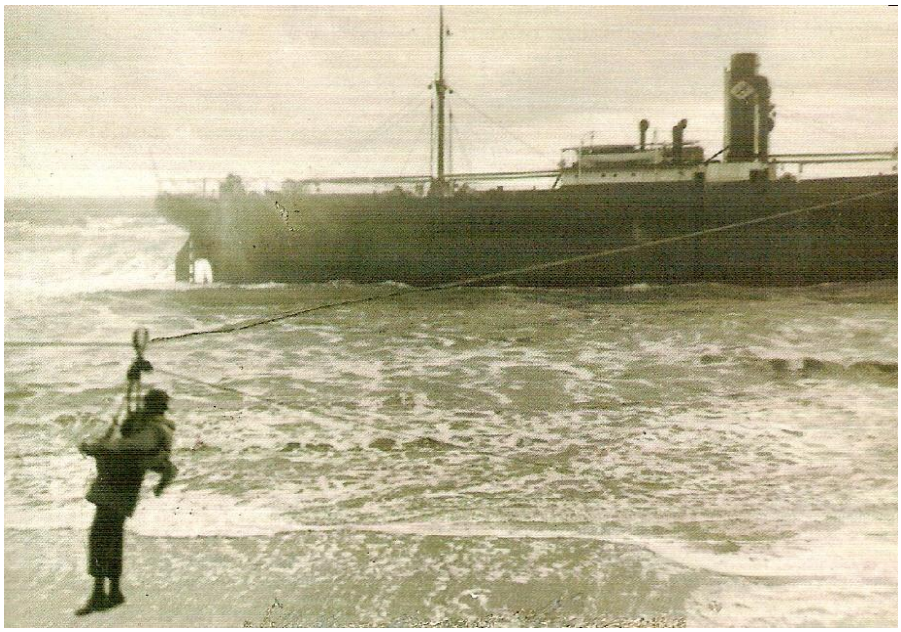

Uit het boek 'Redders' van Hans Vandersmissen, Siep Zeeman en Kees Brinkman de bovenstaande foto met het volgend bijschrift: "In 1936 begaf de toenmalige secretaris, later directeur, H.Th de Booy zich in een reddingbroek naar het Noorse schip Sirenes. Het schip was ter hoogte van IJmuiden reeds in moeilijkheden geraakt maar de kapitein weigerde sleepboothulp. Toen zij daarna ten anker ging, leek het gevaar geweken, maar de ankers hielden niet en de Sirenes strandde bij Callantsoog op een strekdam. Met de broek werden 18 opvarenden gered. Een deel van de bemanning bleef echter aan boord. Toen de Booy aan boord kwam om hen te overreden, lag de kapitein te kooi en wilde het schip, ondanks dringend advies niet verlaten. Hij trok de dekens over zich heen, beduidend dat verder aandringen geen zin had. De dag erop konden de laatsten het schip via de strekdam verlaten.
Een bijzondere figuur te Callantsoog was de oude Maarten Mooy, die in z'n jeugd verschillende reddingen had meegemaakt o.a. naar de Strathmore. Er waren zowel te Petten als te Callantsoog, flinke kerels bij; een apart soort mensen - zeker anders dan de meer geciviliseerde ploegen van de andere Noord- Hollandsche en Zuid-Hollandsche Noordzee stations.

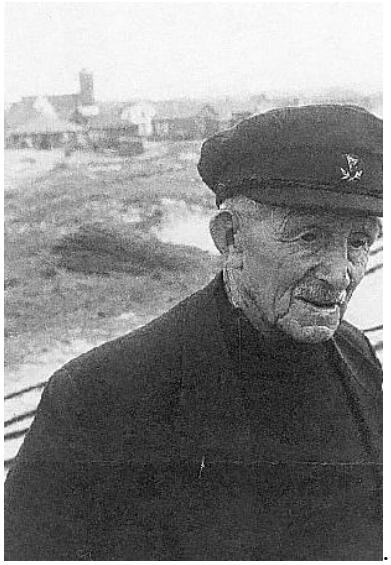

Schipper Maarten Mooy roeireddingboot Callantsoog. (Archief KNRM)

Den Helder was het station van de Dorus Rijkers - de zelfrichtende roei- en zeilreddingboot werd nadat de Dorus Rijkers te Den Helder was gekomen, uit dienst gesteld en we hadden er een roei- en zeilreddingvlet, later voorzien van een motor (C.K.Baas). Met dit vaartuig slaagde Piet Bot er

in op 5 dec.1941 enkele mensen te redden van een Duits marinevaartuig op de Razende Bol. Een zeer gevaarlijke redding. De Dorus Rijkers lag toen in reparatie (schoonmaken van de huid) te Oudeschild en de Duitsers waarschuwden véél te laat.. Er zijn toen vele Duitsers onnodig verdronken. Coen Bot heeft in de oorlogsjaren veel succesvolle tochten gemaakt met de Dorus Rijkers. Hij was een goed schipper, al deed hij vrijwel niets aan het onderhoud van de boot, dit liet hij over aan z'n trouwe motordrijver Eelman en de stuurman (Heilsleger-man) J.A. Oostendorp, die altijd een pruim achter z'n kiezen had. Het is een moeilijk punt geweest wie Oostendorp als stuurman zou opvolgen.

J.A.Oostendorp stuurman mrb. Dorus Rijkers Den Helder (Archief KNRM)

Motorreddingvlet C.K.Baas 1937 en Runnenburg kandidaat schipper Dorus Rijkers

Een der ernstige candidaten was Runnenburg, een 'gladde' kerel die ik maar matig vertrouwde. De pl. cie vond P. Bot niet intelligent genoeg. Tenslotte is het - gelukkig P. Bot geworden - en Runnenburg hebben wij voor z'n verdere diensten bedankt toen wij merkten, dat hij op eigen houtje de C.K Baas had gebruikt voor zijn verhuizing naar veiliger woonoord bezuiden Den Helder. Eens heb ik moeten ingrijpen nadat de Dorus Rijkers 17 man had gered van een Zweedse kolenboot. De Duisters wilden , dat de Dorus Rijkers verbinding maakte met een sleepboot; de Margaretha lag namelijk nog ten anker op de Haaks. Ik weigerde, dit was een dienst in het belang van de Duitse oorlogsvoering. De Marine officier -Hafencommandant zei, dat dit zeer

onaangenaam voor hem was, maar ik moest voet bij stuk houden en als compromis stelde ik voor met de Dorus Rijkers naar de Margaretha te varen en, zo dit mogelijk zou blijken, de Zw. kapitein en een paar man aan boord over te zetten. Dit bleek niet verantwoord te zijn en daarmee was onze taak afgelopen. Coen Bot werd in de oorlogsjaren benaderd door een illegale groep (waartoe ook de burgemeester van Den Helder behoorde), die in de mening verkeerde, dat Den Helder de aangewezen plaats was voor onze Koningin om t.g.t. in bevrijd Nederland terug te komen! De Dorus Rijkers zou dan de marine schepen met H.M. door de mijnenversperringen moeten leiden!! Natuurlijk kwam de zaak aan het licht en dit was de reden waarom C. Bot gedurende enkele maanden 'einzelhaft' kreeg in het Oranje Hotel. Veel moeite gedaan om hem vrij te krijgen. Tenslotte is het gelukt en de dag dat hij weer in Den Helder terug was voer hij uit naar een Duits marinevaartuig , dat in moeilijkheden verkeerde. Ja, hij heeft wel wat meegemaakt in de jaren 1940-45. Werd op een tocht naar een opgegeven plaats omstreeks 50' bewesten Den Helder, waar een vliegtuig in nood zou verkeren, door een onbekend vliegtuig met mitrailleurvuur beschoten. Kwam onverrichter zake maar ongedeerd terug. Den Helder was in de oorlogsjaren ons drukste station. Een ernstig conflict met C. Bot ontstond toen hij in 1946 op doktersadvies (hartklachten) z'n schipper-schap moest overdragen aan P.Bot.

Piet Bot (links) neemt het roer over van de Dorus Rijkers van zijn vader Coen Bot (rechts)

Toen de Dorus Rijkers uitvoer naar het Deense s.s. Lilian ging C. Bot toch mee - en dit was m.i. volkomen onjuist. P.W. Bot was de schipper en de aanwezigheid van z'n vader kon remmend werken (volgens de dokter was hij n.b. hartpatiënt). Toen ik dit hoorde en vernam dat de Dorus Rijkers nóg eens naar de Lilian moest om de rest van de bemanning te halen, heb ik C. Bot telefonisch verboden om mee te gaan. Hij was hier zeer ontstemd over en verhuisde daarna naar Loosdrecht met een nog jonge nicht, die voor hem zorgde aan boord van een woonschip. De gemoederen kwamen wel weer tot bedaren maar 't zal wel een grief geweest zijn gebleven. Tenslotte verhuisde hij naar een oudemannenhuis en het was triest om hem daar te zien met z'n witte pet van de Reddingmaatschappij - z'n dierbaarste medailles dragend en voor hem als enige lectuur een plakboek met alle artikelen die over hem waren verschenen. Sic transit gloria mundi. Hij was intens ijdel en dit was P.W. Bot een doorn in zijn oog. Mede dank zij de reële vrouw van P.W. Bot is Piet eenvoudig gebleven, zij zorgde er wel voor, dat hij geen praatjes kreeg. C. Bot was financieel in goede doen. Eens in de tijd van de Dorus Rijkers propaganda-hausse , kreeg hij bezoek van een dominee , die uiterst verbaasd was over de welstand waar C. Bot in verkeerde. Het hoge woord kwam er eindelijk uit: de dominee had gemeend dat alle 'redders' min of meer zwart van de armoede waren en zeker tot de z.g. 'mindere 'stand behoorden! Toen C. Bot eens hoorde hoeveel een marineofficier verdiende maakte hij de opmerking, dat hij dus voor deze

lieden geen ontzag hoefde te hebben ! Maar C. Bot was toch een intelligent man , een uitstekende schipper en de Redding-Mij heeft ondanks zijn fouten of liever tekortkomingen, heel veel aan hem te danken gehad.
Eelman was een heel andere figuur, wel nerveus van aard, ook niet 100% wat onderhoud betrof, al deed hij erg z'n best, maar een zuiver mens -betrouwbaar en plichtsgetrouw.
Een van z'n ongelukkigste momenten is geweest toen hij met C. Bot op de eendenjacht bij de Zuidwal in een klein vletje C. Bot een schot hagel toediende in z'n achterwerk. (Bot moest enige tijd op zijn buik liggen)...Tot de oude garde van de Helderse haringtrekkers -jutters en tevens reddingbootroeiers - dankbare leden van de Vereniging "Moed, Volharding en Zelfopoffering" (ik zei wel eens i.p.v. zelfopoffering, 'zelfverheerlijking') behoorden zeer aparte typen, een merkwaardig slag volk, voor geen kleintje vervaard maar jutters in hart en nieren.

R. Eelman motordrijver motorreddingboot Dorus Rijkers

Hun vereniging zorgde steeds voor een passende begrafenis - met vaandel erbij. P.W. Bot en z'n broers weigerden om voor de begrafenis van C. Bot de Club in te schakelen. Zeer tot ongenoegen van "Moed, Volharding en Zelfopoffering". Maar zij kwamen wel op de begrafenis met het vaandel. Ja, je maakte wel wat mee op de stations. Mensen blijven mensen en je moest gevoel voor humor en 'relativiteit' hebben om zo goed mogelijk tussen alle klippen door te zeilen. De Texelaars zijn ook een apart soort mensen. Zeer chauvinistisch Texel no.1 S. Wij hadden een roeivlet te Oudeschild, die gevoegelijk kon worden gemist nu de Dorus Rijkers er was en ook de roeireddingboten van de Koog en de Krim konden o.i wel verdwijnen. te de Koog was er geen bemanning voor die moest n.b. uit Oudeschild komen en het afgelegen station de Krim met de Cocksdorpers worden bemand. Over de moeilijkheden met de Cocksdorpers heb ik 't reeds gehad. Dit is een lange tijd een heel lastig station geweest. De stranding van de Oakford(1934) toen de Britse bemanning des nachts, hun geenszins in dringend gevaar verkerend, schip verliet (na de hulp van de Eierland te hebben afgewezen) en met hun sloep omsloeg bij de Vliehors, waar de Eierland de volgende morgen alle lijken op een rijtje aantrof, werd voor de Raad v.d. Scheepvaart behandeld. N.Z.H.R.M. kwam er goed uit, maar persoonlijk heb ik toch het gevoel gehad, dat het ook anders had gekund. De Brandaris lag niet ver van de Oakford ten anker - er stond te weinig water om langszij te komen maar D. Tot heeft m.i. de Oakford onvoldoende in de gaten gehouden en ook de Eierland had, na de aanvankelijke weigering het schip te verlaten, beter gedaan in de buurt te blijven. Jacob van der Kooy was toen schipper; ik had geen vertrouwen in hem. Zijn ontslag leidde tot het reeds gesigneerde conflict, dat aanleiding was voor de aanwezigheid van een concurrerende reddingboot!
Ook Vlieland is lange tijd een bepaald zwak station geweest. Ik was zeer gesteld op de ruige, stoere, slordige Jan Cupido van het Posthuis, maar mijn pogingen om hem schipper te maken aan boord van de reddingboot station Posthuis leidde tot schipbreuk. Dit 'nam' men niet. Cupido was

onbezoldigd Rijksveldwachter en daarom hadden de Vlielandse stropers (en wie is er geen stroper op de Waddeneilanden) er grondige bezwaren tegen hem als schipper te accepteren.
Laurens de Boer, schipper van de roeireddingboten Posthuis en Dorp, voer op de postboot. Een aardige man, maar geen schipper van formaat van wie dan ook geen gezag uitging. De pl. cie had weinig ruggengraat. Enfin, een bron van ergernis die vele bezoeken aan Vlieland nodig maakten. Toen Laurens de Boer zijn reddingboot eens een 'drijvende doodskist' had genoemd, kreeg hij een roeireddingvlet - met Orolotracks, want het vervoer over de Vliehors was een probleem op zich zelf. Tenslotte de misère met de 'Rosilee' (ex R.N.L.I) met z'n Hotchkiss watervoorstuwers (een proef daarmee aan boord van de C.K. Baas faalde volkomen).

Laurens de Boer schipper roeireddingboten Posthuis en Dorp, Vlieland. (Archief KNRM)

In de oorlogsjaren kregen wij de beschikking (de Rosilee kwam pas in 1946) over een vlet van Rijkswaterstaat, de Vliesloot, en dat was tenminste iets,. Dank zij de drijfkracht en het enthousiasme van de huidige secretaris - de oud marineman Gorter en de komst van de Oudendijk kwam er verbetering in de toestand.

Msrvlet "Vliesloot"Vlieland 1942

Het is niet alles rozen geur en maneschijn bij de N.Z.H.R.M geweest en 't is maar goed, dat die interne moeilijkheden zeer zelden 'de' pers bereikten.
Terschelling is wel altijd een zeer apart station geweest. Er was een tijd, en die heeft mijn Vader nog meegemaakt, dat de meeste Terschellingers de zee op gingen en daarna boer werden. Het verschil tussen West en Oost (de Aasters) was heel merkbaar. Ik herinner mij nog wel eens een bijeenkomst in het strandpaviljoen te Midsland - er waren West-Terschellingers (o.a. Tot) en de "Ooster"(o.a. T.C. Dekker, schipper mrsrb. paal 8). T.C..Dekker werd wat opgewonden en deed wilde danspassen. D. Tot haalde z'n schouders op en zei: " 't Zijn en blijven Aasters". Ik heb kapitein Doeksen nog meegemaakt in de pl.cie. Hij overschatte z'n krachten met het aanvaarden van het burgemeesterschap , doch de meeste herinneringen zijn natuurlijk verbonden aan Leen Bakker-Stobbe , en andere cie. leden van die tijd.

Kapitein Jan Doeksen van de Zeesleepboot Holland (links)

Aan de diners ten huize van A.P.Smit - met van te voren rauwe eieren, suikerbrandewijn, meegenomen door (Drank) Duyff. Onvergetelijke bijeenkomsten. En de aartsvaderlijke figuur van Aaike van Pait en z'n trouwe dochter. Een schipper uit het roemrijk verleden, die er toch ook niet tegenop zag om een geredde kapitein min of meer als gijzelaar vast te houden zolang hij nog niet had vastgelegd, dat de reddingbootbemanning bij de berging mocht helpen. Ik heb hierover in De Reddingboot genoeg geschreven - dus verwijs daar dan ook maar naar.

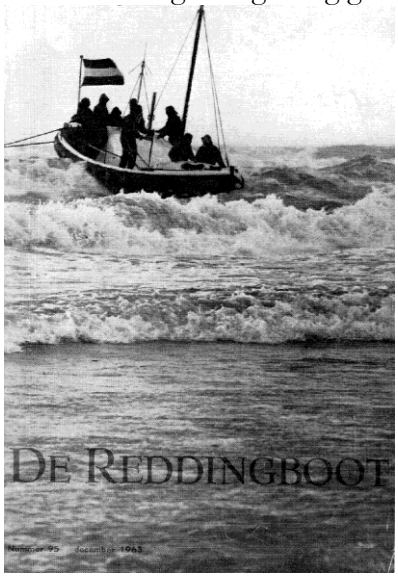

Mededelingen van de N.Z.H.R.M."De Reddingboot" no. 95 december 1963. Dit nummer is geheel gewijd aan de herinneringen van de Booy aan zijn tijd bij de Reddingmaatschappij. Een groot deel is terug te vinden in de herinneringen die hij in 1972 schreef. Een frappante herinnering wil ik de lezer niet onthouden. De Booy schrijft het volgende: "Nog één verhaal van de kust, alvorens dit journaal te beëindigen. Tijdens een loeiende orkaan ontvangt het hoofd van de Kustwacht, tevens secretaris van de plaatselijke reddingcommissie, de telefonische mededeling van Scheveningen-radio, dat een stoomschip naar de kust drijft. Hij kleedt zich snel aan, want nu moet onmiddellijk de schipper van de reddingboot worden gewaarschuwd. Zijn zoon Jan, nog maar korte tijd geleden getrouwd en dichtbij zijn ouders wonend, behoort ook tot de vrijwilligers die zich beschikbaar hebben gesteld om de reddingboot te bemannen. Voordat het hoofd van de Kustwacht de voordeur opent, trekt zijn vrouw hem bij de jas en zegt met angst in haar stem: "Je roept Jan niet hoor, Jan moet niet meegaan met de reddingboot." De vader kijkt haar even aan en gaat naar buiten, de storm tegemoet. Even later alarmeert hij de schipper van de reddingboot. Op de politiepost vraagt hij telefonisch nadere inlichtingen over het in nood verkerende schip. Dit blijkt inmiddels te zijn gestrand, wáár is nog onbekend, maar als het op de tweede of derde bank is blijven hangen heeft de reddingboot een levensgevaarlijke tocht voor de boeg. Bij het boothuis vindt hij de bemanning. Oliegoed en zwemvesten worden voor de dag gehaald en de tractor rijdt grommend de reddingboot naar buiten. Jan is er ook bij, hij gordt een zwemvest om. "Wie heeft jou gewaarschuwd Jan?" vraagt de vader. "Moeder", antwoordt Jan". .

Het geleidelijk afzakken van de Terschellingers van zeevarenden tot toeristenexploitanten deed mij pijn, al bracht het welvaart voor de van ouds af zeer sober levende bevolking. Vele tochten gemaakt met de Brandaris - eerst onder de streng gereformeerde Klaas van Urk, die een kerel was - en veel kracht putte uit zijn geloof.

Schipper Klaas van Urk van de mrb. Brandaris II Terschelling (Archief KNRM)

Iemke Swart een trouw lid van de bemanning, een goede motordrijver maar helaas, zoals wel meer Terschellinger "too fond of the bottle". De onvermijdelijke, de Beeren, de Lettinga's. Jutters, redders, zeelieden. In de pl. cie veel oud kapiteins, die de wereldzeeën hadden bevaren en dikwijls al op te jeugdige leeftijd - zich terugtrokken op hun dierbare eiland en de tijd doorbrachten met wat te vissen op het wad - eieren rapen of hun tuintje bewerkten. Vóór de na-

oorlogse overrompeling van het eiland door duizenden meest jeugdige vakantiegangers hield het eiland z'n eigen sfeer vast. Die sfeer is er nog wel, maar de Terschellinger jongelui gaan helaas niet meer naar zee en dit bracht voor de N.Z.H.R.M. problemen van ernstige orde mee: het werd steeds moeilijker goede opstappers te vinden en leden van de vaste bemanning voor de mrb. van station Terschelling haven. Ik zag veel toekomst in Klaas Tot, een goede stuurman als steun voor z'n Vader Douwe.
Helaas ook al behept met de Terschellinger kwaal. Z'n tragische verdrinkingsdood - maakte diepe indruk. Ondanks alle moeilijkheden, die zich voordeden bleef Terschelling toch een goed station en kort na de oorlog II toen vele schepen op mijnen liepen, kreeg de Brandaris II veel werk te verrichten, evenals de sleepboten van Doeksen. Maar "ons tuintje", zoals Folkert Doeksen eens zei (d.w.z. de mijnenvelden) "raakte aardig leeg". Jannes Toxopeus had het als 'outsider' niet makkelijk aanvankelijk; de Terschellingers 'namen' het niet, dat iemand uit Oostmahorn schipper werd aan boord van de Brandaris. "Maar Jannes zei niet veel.- dus een kerel waar je mee kunt praten" - hij kreeg de kans te tonen, dat hij wat kon en won het pleit.

Douwe Tot (links) schipper van de mrb. Brandaris II en zijn opvolger Klaas Tot(rechts)

Een triomf voor Joh.Huizinga, die Dekker aan boord van de Nic. Marius opvolgde, was de redding van de 'Elsie', 19 man + scheepshond. Ruim een jaar na de indienststelling van deze boot door Prins Bernhard (een glorieuze dag voor Terschelling).

Motorstrandreddingboot Nicolaas Marius gestationeerd in 1938 in Terschelling (Paal 8) en de schipper Joh. Huizinga

Als ik aan Terschelling denk zie ik de machtige zeeën aanstormend uit het Noordwesten, het dreunend geweld van de branding, het stuivende zand - de Noordzee in de aanval. Zwaarder branding staat er bij Noordwester of Noorderstormen nergens op onze kust. Ik voelde mij thuis op Terschelling, had er vrienden bij de bemanningen en pl. cie leden - en je realiseerde je, dat het belangrijkste werk van de secretaris (directeur) van de N.Z.H.R.M. in feite bestaat uit het contact onderhouden met de mensen die het eigenlijke werk deden. Als je hun vertrouwen had gewonnen was je al een heel eind, dan kon je ongemerkt leiding geven zonder de feitelijke machtsmiddelen, waarop 'gezag' helaas maar al te dikwijls berust. Maar ook hier was geduld voor nodig - en ook hier bleven teleurstellingen je niet bespaard. Ik herinner mij een verhaal van mijn Vader, die een station ging bezoeken met het vaste voornemen de pl. cie eens flink onderhanden te nemen. Hij wist wat hij wilde zeggen. Toen hij in het café kwam waar de vergadering zou plaats vinden, werd hij verwelkomd met de glunderende woorden:"Zo meneer de Booy, we hebben alvast een glaasje op Uw gezondheid gedronken". En de donderspeech bleef achterwege!
Ook Ameland had een zeer speciaal karakter, evenals Schiermonnikoog, van ouds het eiland van de 'kapiteins'. Op Ameland dat nooit een Zeevaartschool heeft gehad, waren minder kapiteins, al hebben veel Amelanders bij de koopvaardij gevaren. Lange tijd was het tobben met station Nes, waarvan de geoefendheid zeer matig was. Geen schipper waarvan enige leiding uitging en tenslotte moest de roeireddingboot van Nes door Hollumers worden geroeid totdat we de boot uit dienst stelden. Hollum kreeg de eerste motorstrandreddingboot van de Waddeneilanden (Texel is m.i. geen echt Waddeneiland) en hier heeft Botte Ney een belangrijke rol gespeeld. Ik heb hem goed gekend. waardeerde hem bijzonder, want hij was enthousiast en vol goede wil. Hij heeft zich vele malen kranig geweerd en zo was het ook met de beroemde Hollumer voerlieden en hun stoere paarden. Een feest voor het oog, zo'n oefening.

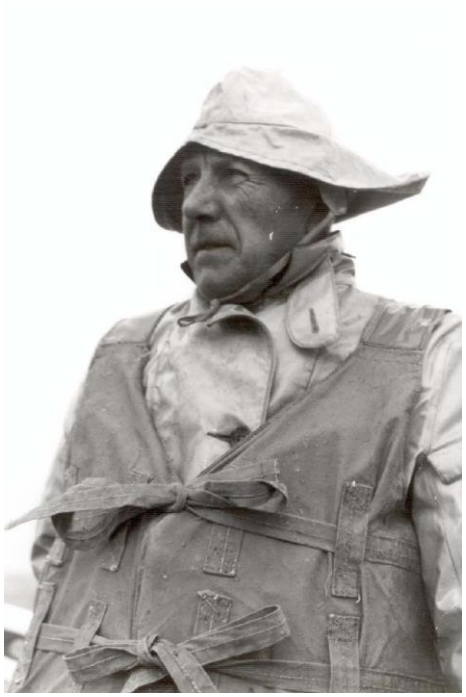

Botte Ney, schipper van de eerste motorstrandreddingboot te Hollum, Ameland. (Archief KNRM).

De figuur van Visser, Hotel de Zwaan, zoon van de beroemde J.P. Visser,. die in de 'zeiltijd' machtige reddingen verrichtte met z'n ranke roei- en zeil- reddingboot - is
Tijdens de hongerwinter zonden de Amelanders - op initiatief van Botte Ney - wel eens kistjes met kostbare levensmiddelen naar Amsterdam. Zijn huis stond altijd voor ons open. Helaas kreeg Botte Ney moeilijkheden met de zwijgzame, in zichzelf gekeerde Siedze de Jong - en daar is Ney nooit helemaal overheen gekomen nadat hij wegens hartgebrek als schipper moest aftreden. Ook

op Ameland speelden 'plaatselijke verhoudingen' een rol; in een besloten gemeenschap ontstaan altijd spanningen en die vonden dan een weerslag in de reddingploeg. ook onvergetelijk.

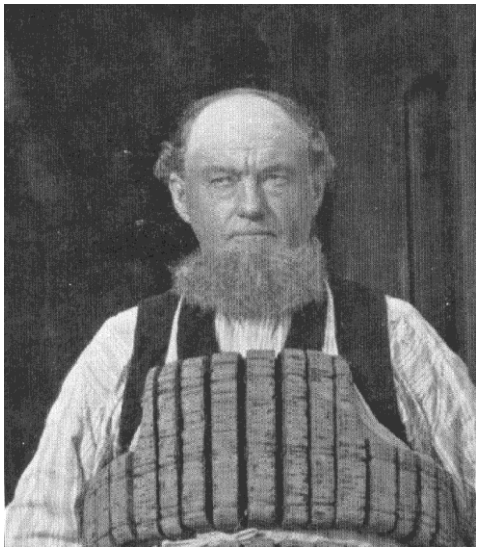

J.P. Visser, schipper roei-en zeil-reddingboot Hollum, Ameland (Archief KNRM)

Het was zaak om te trachten steeds buiten of boven de partijen te blijven, maar men kan nu eenmaal niet iedereen te vriend houden. Als geheel denk ik toch met dankbaarheid terug aan de vele dagen en nachten die ik te Ameland doorbracht óf in de Zwaan of in het helaas afgebrande, een zeer speciale sfeer hebbende - hotel Hofker.

Siedze de Jong schipper motorstrandreddingboot te Hollum, Ameland (Archief KNRM)

Schiermonnikoog is weer heel anders . Daar had je de onvergetelijke figuur van S. van der Werff, een hoogst merkwaardig mens. met enorme drijfkracht en initiatieven, die meestal werden gedragen door eigen belang. Hij wilde de baas zijn en oefende soms ongemerkt - een zekere terreur uit. waarvan de slappe, goedige burgemeester Van den Berg veel onder heeft geleden.

Wopke Fenenga is ook een onvergetelijke figuur (zie artikel in De Reddingboot no.91 over hem). Met z'n ene oog bleef hij véél zien! - leefde onstuimig was zeker niet de geschikte persoon om als schipper van de Insulinde te worden aangesteld.(Van der Werff pousseerde Fenenga en heeft ook alles geprobeerd om de Insulinde te Schiermonnikoog te stationeren!! In de Siege n.b.)
Rink Dubblenga, broer van de in 1921 tijdens een reddingpoging verdronken Ambrosius Dubblenga. Ook al een figuur: die je niet vergeet. En vervolgens .Jan Yes Teerdstra, met z'n zalvende stem en slimme ogen .Ook al weer een figuur, die je alleen op de Waddeneilanden zult kunnen vinden. Een flinke kerel - niet bang en hij heeft met de roeireddingboot van Schiermonnikoog de laatste roeireddingboot-redding verricht in 1940. Ook de motorstrandreddingboot, die te Schiermonnikoog werd gestationeerd was bij hem in goede handen. Jaren geleden heeft hij een tijdje in de gevangenis doorgebracht, omdat hij met een andere Schiermonnikoger, met een hagelgeweer dwars door de ramen van de boerderij had geschoten waar z'n 'concurrent' (Teerdstra vervoerde aardappelen en groenten van Oostmahorn naar Schiermonnikoog) woonde. Evenals Wopke Fenenga en vele andere Schiermonnikogers was bij niet afkerig van 'stropen". Toen S. van der Werff die jarenlang vuurpijlrichter is geweest, ruzie kreeg met Fenenga heeft hij o.a een brief geschreven aan Röell, een der leden van het Schiermonnikoger jagersgezelschap, waarin hij hem wees op het feit, dat Fenenga geen goede schipper kon zijn omdat hij de jacht verstoorde. Röell stuurde ons deze brief, maar het argument maakte op ons geen indruk. Enfin Van der Werff schreef aan iedereen, die hij voor z'n karretje hoopte te spannen.

Wopke Fenenga, schipper Schiermonnikoger roeireddingboot Johan de Witt (links) (Archief KNRM) en zijn opvolger J.Y. Teerdstra (rechts) (In 1980 is een boek over Wopke Fenenga verschenen van D.Th. Reitsma met als titel "Een herinnering aan Wopke Fenenga van Schiermonnikoog. Zeeman, schipper, dichter en entertainer").

Hij maakte veel propaganda voor de Redding-Mij doch meende hieraan ook het voorrecht te mogen verbinden op onze steun te mogen rekenen. Er is een periode geweest dat mijn Vader en ik het hotel Van der Werff ontrouw bleven en in hotel Friso trokken. Tenslotte is de strijdbijl begraven. Van der Werff was en bleef een intrigant. Maar hij wist dat we hem 'door' hadden en een zekere bewondering voor z'n onverholen bemoeizucht (dikwijls in het belang van Schiermonnikoog) heb ik toch overgehouden als ik aan hem denk. Zie ook Werumeus boekje met reportage 'Ik vaar ik vaar waar Gij niet vaart'. Deze reportage geeft een goed beeld van de mentaliteit der bemanningen..
Rottumeroog was geen echt 'station' meer van de N.Z.H.R.M. in 1930. De mrb. Hilda was er weggehaald (geen veilige ligplaats) en er bleef een lijnwerp- en wippertoestel. Hoofdzaak was dat

we een reden hadden om op Rottumeroog te komen; het was een goede meldingspost voor de Eemsmonding. De tochten met de Insulinde naar en van Rottumeroog over het wad of buitenom behoorden tot de meest exquise uitstapjes. Dit Niemandsland tussen Schiermonnikoog en Rottumeroog boeit in hoge mate en Rottumeroog met z'n enkele bewoners was ook iets 'aparts'. In de eerste oorlogsjaren brachten we er met de Insulinde de houten delen, waarvan een hokje voor het vuurpijltoestel in elkaar werd gezet. Duitse militairen hielpen de boel van de Insulinde naar een plek dichtbij het voogdshuis brengen! Voogd Jan Toxopeus schoot af en toe bij wijze van proef een Deense vuurpijl af, de eerste keer ging de pijl er alleen vandoor, zonder houten lat. Levensgevaarlijk!, maar het toestel is nooit nodig geweest. Wel de telefonische communicatie met Rottumeroog. Helaas is Rottumeroog thans onbewoond. We hebben nu een vluchthuisje op Simonszand, Bosplaat en Engelsmanplaat. Vooral dit laatste heeft z'n nut al enkele malen bewezen. Het is ook goed. dat de Insulinde steeds de huisjes op Bosplaat en Engelsmanplaat moest bezoeken. Grondige kennis van de zich steeds wijzigende vaarwaters en banken in dit Niemandsland is een eerste vereiste voor de bemanning van Oostmahorn.
Oostmahorn is een door mij vele malen bezocht station. Vele nachten sliep ik in het zolderkamertje in het grote huis, waar de stuurman en de opstappers woonden. Voor Mees Toxopeus lieten wij in 1933 een apart huis bouwen door zijn schoonzoon Vervelde. De bouwsom bedroeg f. 3000,- en bleef beperkt (gedurende de bouw stelde z'n vrouw steeds meer eisen), omdat Mees Toxopeus een zeker percentage hiervan als huur in rekening zou worden gebracht: Het gezin Toxopeus (van Mees) en ook van Klaas heb ik zeer goed leren kennen. Mees had geen makkelijke vrouw; ze was zeker aan de lastige kant maar Mees droeg dit met filosofische kalmte. Ook het gezin Klaas Toxopeus, de Reinigerts en later Scheepstra en natuurlijk de trouwe opstappers Klaas en Ane Steegstra werden goede vrienden Klaas Steegstra verloor 't topje van z'n vinger bij het indraaien van de ankerketting. Mees raapte het topje van dek, wierp het over boord en zei : "dat 's voor de krabben'!

Ane Steegstra en Klaas Steegstra, opstappers mrb. Insulinde, Oostmahorn (Archief KNRM)

Veel steun ondervonden wij van de brave J. Visser, die vergeefse pogingen deed om met de Laman de Vries spiritus smokkelaars te vangen. Hij wist wel dat een zekere Toxopeus, die van Zoutkamp opereerde, zich wel eens aan smokkelarij schuldig maakte en gaf mij eens te kennen te vermoeden, dat Mees Toxopeus via de radiotelefoon z'n familielid een codeseintje gaf als de kust vrij was! Ook de befaamde jutter Teerling - een echte Waddenzwerver, was een bekende Waddenfiguur. De vrouw van Jacob Visser heeft lange tijd goede diensten gedaan als radiotelefoniste van het zendstation Oostmahorn! Genoeg romantiek dus nog in dit schaars bevolkte gebied. M'n eerste jongensboek 'Avontuur om Rottumerplaat' schreef ik in 4 of 5 dagen toen ik mij opsloot in het zolderkamertje te Oostmahorn, met een petroleumkacheltje in de hoek. Wel een goede omgeving om de sfeer te pakken te krijgen. Ik had mij daar teruggetrokken omdat je dan wel gedwongen was te schrijven; van nature ben ik nooit een "schrijver" geweest, moest altijd een stok achter de deur hebben d.w.z. als ik een boek of artikel had beloofd.

Toen Mees als schipper werd gepensioneerd kreeg Klaas het stuur in handen. Een heel andere figuur dan z'n oudere broeder, waar Klaas weinig tegen kon inbrengen. Klaas was een aardige, gezellige prater - een geboren verteller en daar heeft hij later veel geld mee verdiend en wij hebben zeker veel contribuanten door hem gekregen.

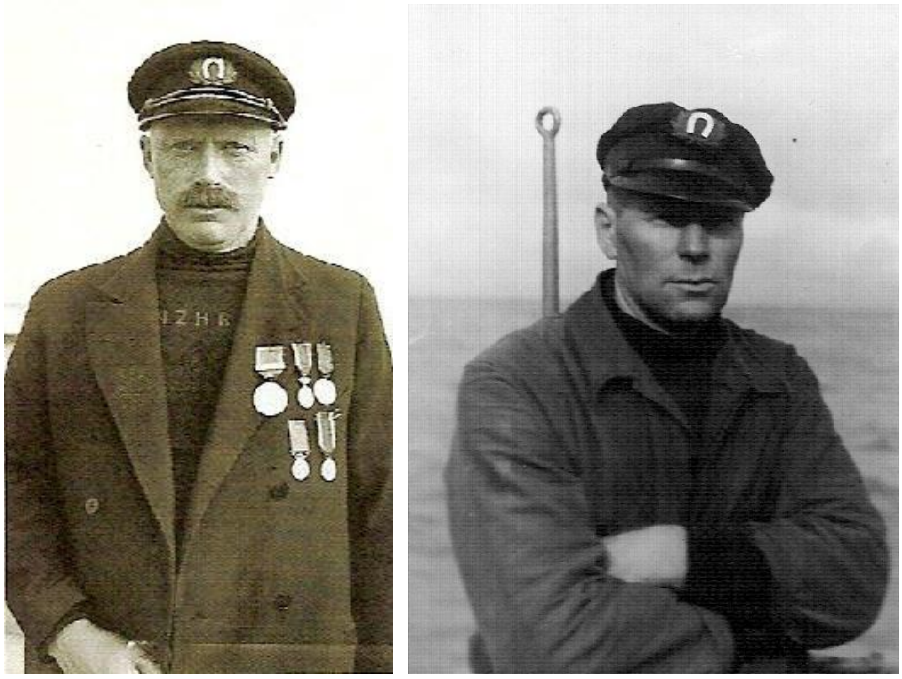

Links: Mees Toxopeus schipper van de motorreddingboot Insulinde. Rechts: Klaas Toxopeus opvolger van Mees Toxopeus

Z'n belangrijkste redding als schipper verrichtte hij met de Twenthe - 3 man van een lichter (Lauwersgronden) en het verhaal hiervan deed hij enkele malen voor de radio. Een man van de N.C.R.V. vroeg mij eens of ik een schipper kende, die een verhaal kon vertellen. Ik verwees hem naar Klaas en zo kwam van 't een 't ander. De radio-uitzending was een groot succes, zij werd enkele keren herhaald. Klaas schreef zijn herinneringen in een schoolschrift en liet mij deze lezen. Hij zei dat een schoolmeester in Dokkum wel bereid was er beter Nederlands van te maken. Ik wees het manuscript aan J.W.F. Werumeus Buning, die er wel wat in zag. Hij raadde sterk af de schoolmeester in te schakelen maar de 'lezer' van Elsevier, die het moest beoordelen bleek van oordeel, dat Klaas beter kon varen dan schrijven en Elsevier durfde de uitgave niet aan. Tenslotte heeft Uitman (Uitgeverij Holland) er de neus van gekregen (hij had Klaas Toxopeus 'radioverhaal' gehoord) en die zag er wél wat in. Ik herinner mij, dat Uitman de zaak op Herengracht 545 kwam bespreken. Hij wilde Age Scheffer vragen er een boek van te maken. Ik besefte, dat Klaas dan in het volle licht van de publiciteit zou komen en zei Uitman : Voor ons pracht propaganda, maar het gevaar zit er in,. dat een van onze goede schippers er als 'mens' de dupe van wordt. Sterke benen die de weelde kunnen dragen en helaas heeft Klaas die sterkte wel ontbroken. Hij werd de populaire schrijver, spreker en stoere reddingboot-schipper, ging veel op tournée, wat onverenigbaar was met z'n schippersschap en er ontstonden moeilijkheden. Jammer, maar vrijwel onvermijdelijk. Wat mij van hem tegenviel was, dat hij geen leiding gaf en achterwege liet de hem toegevoegde stuurman voor te bereiden voor zijn taak. Ook te weinig ging varen als de omstandigheden van wind en zee juist bijzonder geschikt waren voor een grondige oefening in het opdoen van brandingservaring. Z 'n schrijverij en lezingen en de daaraan verbonden emolumenten, die ik hem overigens van harte gunde, speelden zeker een remmende rol. Een moeilijk geval was S. Reiding, die de eigenschappen voor a.s. schipper ten enenmale miste. Maar Klaas liet dit over z'n kant gaan en tenslotte heb ik de knoop moeten doorhakken en Reiding

werd bedankt. Ik zie Klaas z'n gezicht nog van kleur verschieten toen ik hem mededeelde wat ik besloten had. Het was echter onmogelijk niet een zwak plekje te hebben voor Klaas; ik mocht hem graag, maar m'n aan Uitman geuite bedenkingen zijn helaas wel gegrond gebleken. Ik heb Klaas enkele malen gewaarschuwd ;"man. zei ik, je kent de gevaren van de zee. maar de gevaren, die te veel publiciteit een mens bedreigen zijn minstens even gevaarlijk". Dikwijls heb ik met Bolwijn over dit probleem van gedachten gewisseld, maar we kwamen er niet uit. Zeeman heeft aanvankelijk ook weinig kans gekregen om ervaring op te doen onder Klaas, toen hij, Zeeman, stuurman was. Oostmahorn is geen reddingstation meer - maar de herinneringen aan dit afgelegen station aan het einde van de wereld hebben grote waarde en ik ben dankbaar voor wat ik gedurende 33 jaar daar heb meegemaakt.
Toen ik in 1929, nog bij de Marinestaf te Batavia werkzaam, de wens te kennen had gegeven in 1939 de Marine te willen verlaten, schreef mijn Vader mij, dat ik kon kiezen tussen 2 betrekkingen: administrateur van het Concertgebouw te Amsterdam of als secretaris van de N.Z.H.R.M. Eerstgenoemde baan gaf een salaris dat 40%. hoger was dan de N.Z.H.R.M. mij kon geven. "Ik wil je niet beïnvloeden" , schreef m' n Vader mij, "maar bij de Redding-maatschappij krijg je contact met de mensen aan de kust en dan zie ik je lopen op de Engelsmanplaat met Mees Toxopeus. Meeuwen boven je cirkelend en in de verte de branding brekend op de gronden van het Plaatgat". Ik heb geen moment geaarzeld en koos natuurlijk de Redding-maatschappij.
Moddergat. Een klank. die alweer bijna vergeten is, maar in 1930 hadden we hier een roei- en zeilreddingboot.

Gooike Sapes van der Zee. schipper roei- en zeilreddingboot van Moddergat, Friesland (Archief KNRM)

Zij kwam er na de beruchte ramp, die de Wierumer vissers trof. Het boothuisje stond vlak achter de zeedijk en ik heb verscheidene malen met de Moddergatters op de Wadden geroeid en gezeild. Schipper was Gooike Sapes van der Zee. Een stoere visserman, die het woord 'kaai' gebruikte voor sleutel (verbastering van het Engelse key of was het Fries?). Ook weer een heel apart soort mensen deze Moddergatters. Ik was erg gelukkig dat zij in het begin van de 30er jaren nog eens een redding met hun boot konden verrichten. De Insulinde maakte dit station overbodig en het werd opgeheven. De zoon van schipper Van der Zee heeft jaren later z'n leven te danken gehad aan het vluchthuisje op de Engelsmanplaat. Een mooi reddingverhaal. Ik meen mij te herinneren, dat de rnotorstrandreddingboot van Schiermonnikoog, toen het sloepje waarmee Van der Zee (beambte bij de Nederlandse Bank te Amsterdam) was gaan vissen, was aangespoeld, een onderzoek instelde op de Engelsmanplaat en de opwinding toen er een méér terugliep van het vluchthuisje.

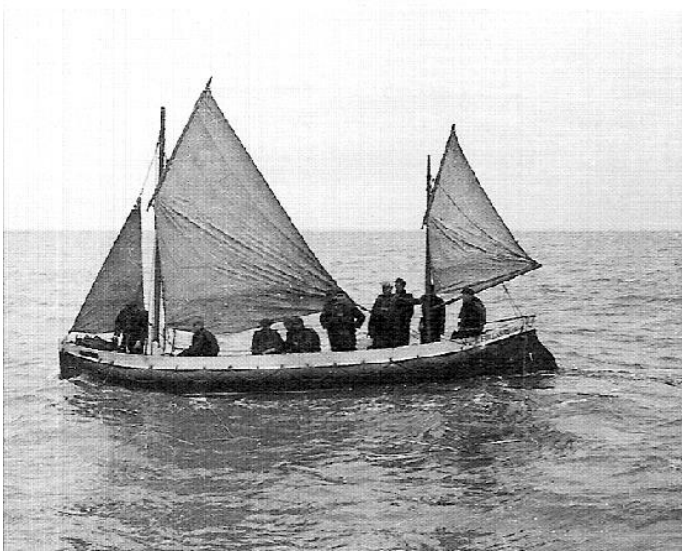

De roei- en zeil-reddingboot van Moddergat

Bemanning Moddergat oktober 1942. "...een heel apart soort mensen" volgens H.Th. de Booy

Wát een voldoening gaf het steeds als reddingacties met succes werden bekroond. In mijn beginjaren bij de Reddingmaatschappij waren dat zeldzame gebeurtenissen. Dikwijls bekroop mij het gevoel : wát een moeite om een organisatie als deze paraat te houden en hoe zelden wordt je beloond. Dit werkte wel eens frustrerend. En dan, onverwachts, bij stormweer, rinkelde de telefoon en bleek overduidelijk hoe onmisbaar de N.Z.H.R.M. was.
De stormnachten - telefoon naast je bed - berichten van Scheveningen-Radio, telefonisch contact met de stations, de uren van spanning, als je wist, dat het er nu om ging, dat er boten uit waren met de mensen, dat je ze goed kende, vergeet ik nooit. Dan besefte je méér dan ooit welk een verantwoordelijkheid je droeg voor de paráátheid van dit 'bedrijf'. Een vrij 'eenzame' verantwoordelijkheid, want al had ik telefonisch contact met Klijn, en met de plaatselijke

commissies, dikwijls moest je toch persoonlijk belangrijke beslissingen nemen. Een 'coördinatie centrum' op het gebied van het kustreddingwezen bestond niet en het werd de taak van mijn opvolger om hier zijn schouders onder te zetten. Er was een nauw contact met buitenlandse Reddingmaatschappijen - en wel in de 1 ste plaats de R.N.L.I .

Philip Vaux van de Royal National Lifeboat Institution (R.N.L.I.) Met hem heeft de Booy zeer goede contacten onderhouden

Toen Mentz nog inspecteur was van de D.G.z.R.S. *(Deutsche Gesellschaft zur Rettung Schiffbrüchiger)* was de samenwerking met onze Oosterburen goed.
Mentz werd na de oorlog opzij geschoven door de 'nazi' Schumacher, een streber. die handig manoeuvreerde toen na de oorlog de Amerikanen en Engelsen de lakens uitdeelden over een groot gebied van de D.G.z.R.S. Hij schoof Mentz opzij. Ik zal nooit vergeten hoe hij in juli 1940 - zeer zelfverzekerd - via de Luftwaffe, op ons toenmalig kantoor in het Koloniaal Instituut verscheen en min of meer eiste, dat we op de grote stations één boot buitengaats ten anker paraat moesten laten liggen en voor dubbele bemanningen in vaste dienst moesten zorgen m.h.o.de aflossing. De 'extra' kosten zou Duitsland dan wel betalen. Het plan Schumacher was natuurlijk onaanvaardbaar. Gelukkig heeft de Marinebefehlshaber er voor gezorgd, dat de 'Luftwaffe' geen verdere pogingen heeft gedaan (via Schumacher) om onze organisatie grondig in de war te sturen. Van Schumacher's aanwezigheid heb ik gebruik gemaakt door hem te voorspellen dat Duitsland een tragisch lot tegemoet ging en zij op den duur de halve wereld tegen zich in het harnas zou jagen. Waarop ik dit optimisme baseerde is mij nu onbegrijpelijk, maar zelfs in juli 1940, toen de situatie volslagen hopeloos leek, kon ik niet geloven in een uiteindelijke Duitse zege. De Roadless tracks, de 1e w.d.*(waterdichte)* tractoren, verbetering van de bootwagens van de motorstrandreddingboten en nog zeer veel andere kleine verbeteringen aan boord van de boten zijn tot stand gekomen dank zij het contact met R.N.L.I. Toen na de oorlog het duidelijk werd, dat de helikopters een rol zouden kunnen gaan spelen heb ik mij hier wel in verdiept en o.a. ook contact opgenomen met degenen, die hiervan verstand hadden. Wij kregen zelfs een gift van f.100,- van iemand die vond, dat wij beginnen moesten helikopters aan te schaffen. Het was direct wel duidelijk, dat een helikopter reddingdienst naast onze boten voor onze organisatie tot de onmogelijkheid behoorde. Daarna kwam de O.S.R.D. organisatie en konden wij een beroep doen op de helikopters van Valkenburg.

V.l.n.r. Bruno Mentz van de Duitse Redding Maatschappij, H.Th. de Booy en Mees Toxopeus in Borkum 1948

Toen de R.N.L.I. begon met gesloten stuurkappen heb ik hier toekomst ingezien; de Carlot was onze 1e boot met zo'n gesloten stuurkap. Veel heb ik ook te danken aan de adviezen en vriendschap van Prof. Vossnack; daarna kwam Jaeger met wie de samenwerking ook goed was, hoewel hij wel eens brieven schreef met kritiek op de werf, die een boot bouwde, die zo 'scherp' gesteld waren, dat zij in enigszins afgezwakte vorm moesten worden doorgegeven! Jaeger' s ' bark was worse than his bite '.

Professor Vossnack aan boord van de Twenthe in 1942

Toen de technische ontwikkeling - vooral ook op electronisch gebied met sprongen vooruit ging voelde ik. dat mij voor deze ontwikkeling de nodige technische kennis ontbrak en het was al spoedig nadat Van der Zweep in augustus 1958 mij ter zijde kwam staan niet moeilijk om hem op dit gebied de volle vrijheid te geven!

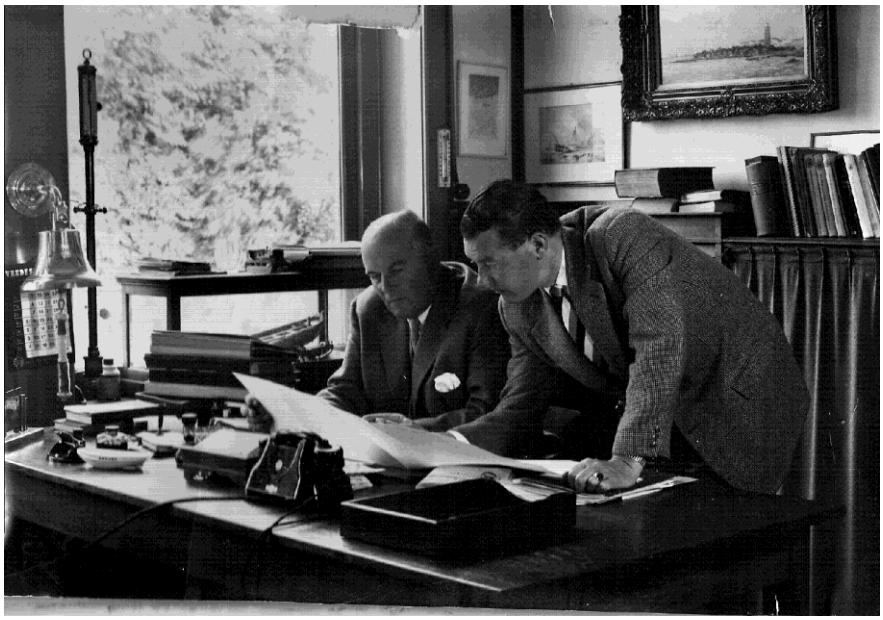

Charles van der Zweep komt De Booy in 1958 'ter zijde' staan

Wat de resultaten van de propaganda betreft, die zijn gelukkig na de oorlog met sprongen vooruitgegaan. Wij hadden de tijd mee en een oproep om, nu de N.Z.H.R.M. in financiële moeilijkheden dreigde te geraken en N.C. moest hijsen, ons te hulp te komen resulteerde in een verbluffend snelle stijging van het aantal contribuanten en, mede als gevolg daarvan een geleidelijke toeneming van het aantal legaten en erfenissen. Dit is een hoofdstuk apart waarover je een boeiend verhaal zou kunnen schrijven. want je maakte de merkwaardigste gevallen mee. Deze zaken moeten echter om begrijpelijke redenen binnenskamers blijven !*(In mijn nawoord zal ik daarvan een enkel voorbeeld geven).* Het heeft mij, die de grote mogelijkheden zag van propaganda over het hele land, met inschakeling van radio (later T.V.) wel een gevoel van frustratie gegeven, dat dit m.h.o. het 'gentleman's agreement' met de Z.H.M.t.R.v.S., die zonder noemenswaardige propaganda dankzij de scheepsbijdragen (en een veel lager budget) jaarlijks geld overhield, niet kon worden gerealiseerd. De groeiende oplage van De Reddingboot en het kalendertje en tal van filmvoorstellingen. (nadat onze film van Manus Franken gereed was gekomen heb ik wel ongeveer 100 lezingen met film en/of plaatjes gehouden over de N.Z.H.R.M.), benevens goed contact met de pers (ik kende mensen als Piet Bakker, Werumeus Buning e.a., die altijd bereid waren iets over de N.Z.H.R.M. te publiceren) zijn wij er toch in geslaagd dat de N.Z.H.R.M. grote bekendheid en 'goodwill' kreeg.
De viering van 125-jarig bestaan in de Ridderzaal was een zeer geslaagde gebeurtenis. Zij ging vooraf aan een bijeenkomst van vele medewerkers van de van de N.Z.H.R.M. Vele bemanningsleden van de stations waren er bij en je kreeg weer het gevoel dat ze zich als een grote 'familie' voelden.
(In de Reddingboot van december 1963 verhaalt de Booy nog de volgend anekdote: Tijdens de receptie in de Ridderzaal stelde ik o.a. schipper J. IJ. Teerdstra van Schiermonnikoog aan Koningin Juliana voor (Prins Bernhard was die dag helaas wegens ziekte verhinderd). Hij had een lang gesprek met haar en ik zag dat zij enkele malen hartelijk moest lachen. "Wat heb je de Koningin allemaal verteld Teerdstra?" vroeg ik hem later. "Nou ik zei haar, dat ik haar man wel eens op Schiermonnikoog had ontmoet toen hij daar kwam jagen. Dat was lang geleden zei ik. Ja, hoe zal ik 't zeggen ... toen hij nog Uw 'vrijer' was.")

Prinses Wilhelmina reikt tijdens de viering van het 125 jarig bestaan van de Reddingsmaatschappij in 1949 een medaille uit aan Mees Toxopeus schipper van de Insulinde

Het bestuur kijkt vol tros naar een model van de nieuwe motoren voor de Insulinde. Een gift van 50.000 gulden ter ere van het 125 jarige bestaan van de Reddingmaatschapij, v.l.n.r P.E Tegelberg, D. Hudig, H.Th. de Booy, Mr F. Baron van der Feltz, P.M. van Riel, Jhr. C.F. Quarles van Ufford

Het is van uitzonderlijk groot belang, dat je de mensen aan de kust laat. meeleven met het werk. De regelmatige publicaties via de 'Stopzak' zijn m.i. zeer nuttig. Ook heb ik er altijd naar gestreefd de medewerkers op kantoor voortdurend op de hoogte te houden van wat er aan de kust gebeurde. Als er schepen in nood verkeerden en de boten hield ik ze direct op de hoogte; zij voelen dan ook waarvoor zij hun werk doen en dit is m.i heel nodig.

Jkvr. H.J. van Asch van Wijck (de 'freule' genoemd) was van 1941 tot 1975 de secretaresse van de Reddingmaatschappij en was van onschatbare waarde. Ook na haar pensionering zorgde zij voor een goed geordend fotoarchief .

Marusha Wenkebach, assisteerde de 'freule' bij haar werk als secretaresse van de N.Z.H.R.M.

Nu nog iets over de stations: Nijkerk, Harlingen, Hindeloopen, Gaast, Lemmer en Enkhuizen.
Over Nijkerk valt niet veel te zeggen, we hebben daar op verzoek van de burgemeester van Nijkerk enkele jaren een reddingboot gehad. Eerst de C.A. den Tex. De entrée van deze boot op dit station was minder fortuinlijk. Er haperde wat aan de motor toen wij bij Nijkerk kwamen en moesten zeilend de haven binnenlopen! Schipper Kedde was een goede schipper, maar in feite niet zo'n makkelijke kerel; ik heb eens grote moeite gehad hem te weerhouden ontslag te nemen

(wegens persoonlijke bezwaren tegen enkele bemanningsleden of de pl. cie, ik weet niet meer precies), maar Kedde bleek koppig te zijn. Tenslotte kwam de zaak wel weer in orde. Dit soort 'conflictjes' zijn onvermijdelijk, je hebt met mensen te maken en die reageren dikwijls op zeer onverwachte wijze. Er zijn nu eenmaal veel, die gevoelige tenen hebben.

Kedde, schipper mrb C,A. den Tex te Nijkerk (Archief KNRM)

Te Harlingen was Sipke Wielenga de man, die ik jaren lang heb meegemaakt. Hij werd een goede vriend, een beste kerel.

Sipke Wielenga schipper mrb. Twenthe Harlingen (Archief KNRM)

Veel heeft dit station niet hoeven te presteren, maar het is toch een onmisbare post. Verschillende Directeuren Loodswezen heb ik daar leren kennen - zij waren meestal voorzitter van de pl. cie. Harlingen kreeg de ' Twenthe', het geschenk van Twentse industriëlen.

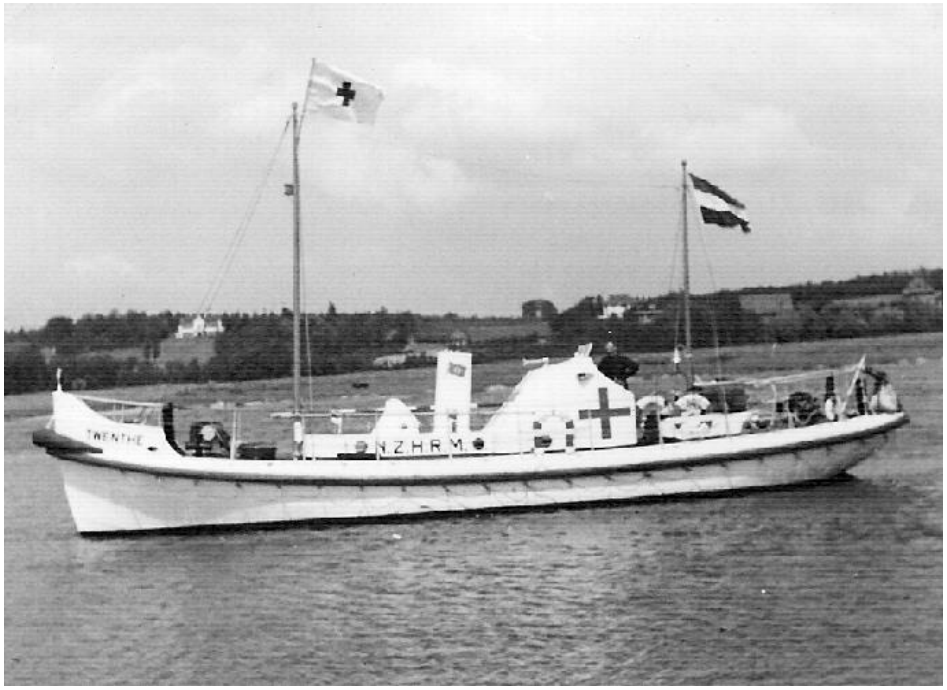

Motorreddingboot Twenthe gestationeerd 1942 in Harlingem

't Was in de oorlogsjaren een grote verbetering voor dit station.
Gaast heeft verschillende jaren een roei- en zeilvlet gehad - en daar enkele aardige reddingen verricht. Daar leerde ik Van Kalsbeek kennen; 't was geen interessant station, maar wel een aardig, flink stel mensen.

Van Kalsbeek, schipper roei-en zeilvlet te Gaast (Archief KNRM)

Ook Hindeloopen heeft jarenlang een roei- en zeilreddingboot gehad. Enkele mooie reddingen, maar 't was geen erg actief station. Verbetering kwam eerst toen de Johan de Witt, onze eerste stalen motorstrandreddingboot daar werd gestationeerd met als schipper J.Mulder, een goed zeeman, die erg was ingenomen met zijn Johan de Witt. Hij noemde dit een 'nobel schip'. De indienststelling, ook al in oorlogsjaren , werd een waar Hindeloopens feest: rnet de dochter van

bakker Elzinga, secr. van de pl.cie in Hindelooper dracht. Dank zij de aanwezigheid van deze boot kon Gaast worden opgeheven. Aanvankelijk was na de oorlog het aantal jachten nog maar gering . Geleidelijk kwamen er meer en meer - maar de 'explosie' volgde pas jaren later, toen 'iedereen' ging zeilen en de IJsselmeerreddingboten het meest te doen kregen.
Een onvergetelijke figuur te Hindeloopen was Van Meekeren, oud-roeier in de roeireddingvlet. De VIESTE man van Hindeloopen en misschien wel van heel Friesland. Hij leefde met hond en papagaai in een zeer eenvoudig huisje waar het stof der eeuwen zich in vette lagen had verzameld. In deze onbeschrijfelijke zwijnenstal bouwde hij aan de hand van oude tekeningen en modellen van 17e eeuwse schepen en andere zeilvaartuigjes, met groot geduld en intense toewijding. Werumeus Buning, beschreef zijn bezoek aan Van Meekeren op onnavolgbare wijze, in "Ik vaar ik vaar waar Gij niet vaart".

Van Meekeren roeier van de roeireddingvlet Hindeloopen

Toen ik in 1930 voor 't eerst Hindeloopen bezocht als adj.-secretaris was een zekere Kooy omstreeks 90 jaar oud nog lid van de pl.cie. Half blind. Oud zeeman, later barbier, maar wegens zijn achteruitgaand gezichtsvermogen, schoor hij alleen nog maar zijn klanten"waarvan hij het gezicht" kende..Siep Amsterdam was de trouwe motordrijver van de Johan de Witt.

Siem Amsterdam motordrijver motorstrandreddingboot Johan de Witt, Hindeloopen (Archief KNRM)

Later kwam hier de 'Arthur', Hindeloopen, een van Frieslands Xl steden, heeft een oude geschiedenis: het Hidde Nijland Museum is de moeite van het zien waard. Lange tijd een zeer gesloten gemeenschap met een eigen dialect van het Fries. Nu speelt het toerisme ook in Hindeloopen, althans in de zomer, een voorname rol.

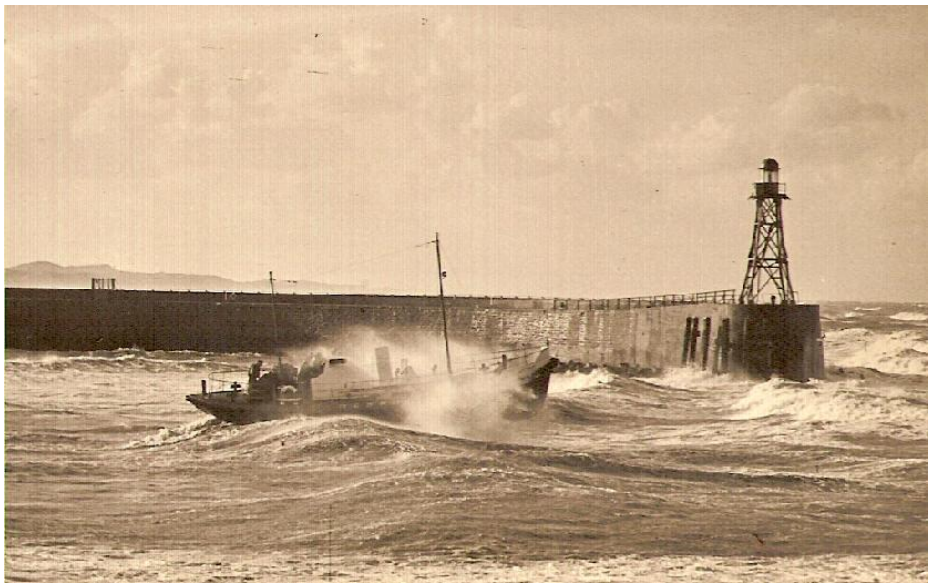

Mrb " Arthur" vaart de Scheveninger haven uit in 1948.

Lemmer heeft reeds in de 20er jaren een roei-en zeilreddingboot gekregen. maar dat is geen succes geweest. Daarna in 1925 kwam de Rutgers van Rozenburg. Verschillende Lemster vissers zagen in de reddingboot een lelijke 'concurrent', het heeft lang geduurd voordat zij symphatie kregen voor het reddingwezen. Die groeide geleidelijk toen de Rutgers, en van 1930 af de Hilda goede diensten verleenden aan Lemster en Blokzijler vissersvaartuigen.
Toen ik in 1930 te Lemmer kwam, trof ik daar als voorzitter van de pl.cie een stokoude burgemeester aan, waarvan verteld werd, dat hij vele brieven ongeopend in de prullenmand deponeerde. Maar we hadden een goede schipper - Jelle Kolk - en een prima motordrijver Van Putten. Kolk, oud tjalkschipper, van huis uit zuinig, zorgde heel goed voor de Hilda - en ook het onderhoud van de motor liet niets te wensen over.

Jelle Kolk schipper mrb Hilda in Lemmer

Sinds Mr H.J. Krijger burgemeester was geworden had je ook steun aan de pl.cie. al was het secretariaat van de pl.cie niet het sterkste punt. Een tijdlang is de palingvisser van W. Bijl stuurman geweest. Alleen Kolk was in vaste dient, de overige kregen de z.g. aanhoudpremie. Bijl, een onafhankelijk figuur was een goed zeeman, maar met de zeker ietwat eigenzinnige , ongetwijfeld ook autoritaire figuur van Kolk kon hij niet best overweg. Later is ook een zoon van

Kolk opstapper geworden. Wel een geschikte jongen, leek hij aanvankelijk, maar hij bleek op den duur toch ook wel wàt te eigengereid te zijn. Er bleef nog geruime tijd enige rivaliteit bestaan met de 'vissers'; doch geleidelijk nam de Lemster vissersvloot in betekenis af, zeker na de inpoldering van de N.O.polder.
Een goede maatregel is het instellen van een waarnemingspost (een bij Mirdumerklif wonende boer) geweest. De berichtgeving in deze hoek van het IJsselmeer was uit de aard der zaak gebrekkig. Bij de z.g. Steile hoek kwamen herhaaldelijk schepen aan de grond, die bij mistig weer niet werden opgemerkt. Een aanhangvlet voor de Hilda om verbinding te maken met gestrande schepen bleek onmisbaar. De meeste diensten van de Hilda bestonden uit het vlotslepen van binnenschepen en jachtjes. Een hoogtepunt voor Kolk was de redding van drie opvarenden uit de mast van een bij Lemmer gezonken schip.

J.W.F. Werumeus Buning , schrijver en dichter (Links) en Jo Spier tekenaar. Zij deden veel voor de naamsbekendheid van de N.Z.H.R.M.

Jo Spier maakte daar een 'artist's impression' van - gepubliceerd in het Kerstnummer van de Reddingboot 1972. Lemmer was een van de stations waar ik graag kwam. Zowel Kolk als Van Putten leefden met hart en ziel met het Reddingwezen mee en hadden veel belangstelling voor de geleidelijk ingevoerde verbeteringen in het materieel van de N.Z H.R.M. Over W. Vaartjes, die Kolk opvolgde kan ik kort zijn. Ook een 'figuur',. hij schreef unieke reddingrapporten. Toen te Urk stemmen opgingen om daar een reddingboot te stationeren ging ik er met de Hilda naar toe om een onderhoud te hebben met de burgemeester. De indruk was, dat de Urkers zelf over voldoende schepen beschikten om hulp te bieden en het heeft nog geruime tijd geduurd voordat Urk een station werd. En zelfs een zeer druk station, toen de Hilda in Urk lag ging Kolk de wal niet op . Hij vertrouwde "de Urkers" niet en vreesde dat ze wel iets van boord zouden meenemen als hij z'n hielen lichtte. Station Lemmer kwam herhaaldelijk in de gelegenheid' lucratieve' bergingsdiensten te verrichten en ongetwijfeld hebben Kolk c.s. wel eens pressie uitgeoefend op een premie voor geborgen schepen., zij het dan via hun assuradeuren. Maar dan alleen in het voordeel van de N.Z.H.R.M; dat zij er zèlf voordeel van wilden plukken heb ik voor zover ik mij althans kan herinneren, nooit iets van gemerkt.

Wat heeft de R.N.L.I. *(Royal National Lifeboat Institution)* niet een misère beleefd van de regeling, dat de bemanning van een reddingboot er over kon beslissen of 't een 'property salvage cases' dan wel een redding was. De frequentie van 'property salvage case' bij de R.N.L.I. was wel niet groot, maar 't gaf toch wel zo en nu en dan aanleiding tot begrijpelijke kritiek. Je kunt het een reddingbootbemanning moeilijk kwalijk nemen als zij niet de neiging kunnen bedwingen 'douceurtjes' te accepteren. Dit gebeurde zeker te Terschelling waar Doeksen groot belang had bij de medewerking van de Brandaris bij bergingspogingen. Ook Wijsmuller te IJmuiden probeerde dit. Wij hebben ons daar fel tegen verzet. "Giften"van Bergings Mij. voor 'assistentie' werden toen aan de N.Z.H.R.M gegevens en wij beslisten dan wat we ervan aan de bemanningen konden overdragen als extra'tje. Ik herinner mij dat Jaap Visser te Oostmahorn zelfs de Kustwacht van Terschelling niet vertrouwde. Hij meende dat de kustwacht Terschelling als het een noodgeval betrof, éérst de Brandaris waarschuwde en pas nadat deze boot was uitgevaren, het bericht doorgaf aan Oostmahorn.Een opmerking van hem heb ik niet vergeten toen hij er zich over beklaagde , dat Oostmahorn te laat was gewaarschuwd. Als wij het bericht op tijd hadden gehad hadden we wel eens willen laten zien wie de 'witste billen' heeft!. D.w.z. hij was er zeker van dat de Insulinde dan de concurrentie -strijd zou hebben gewonnen! Een zekere mate van naijver tussen naburige stations kan geen kwaad, integendeel, deze komt de 'paraatheid' zeker ten goede. En daar gaat het tenslotte om.
Enkhuizen. De 'promotor' om hier een reddingboot te stationeren is ongetwijfeld de oud koopvaardij-officier Ltz. KMR J. Aarents geweest, directeur van een bank te Enkhuizen, hij kreeg weliswaar grote moeilijkheden met de havenmeester Poorta - de man, die jarenlang op dit station een rol speelde en zo tragisch aan z'n eind kwam. Misschien is er wel enige reden geweest voor de kritiek van Poorta op Aarents, maar ere wie ere toekomt; Enkhuizen heeft z'n reddingboot zeker voor een groot deel te danken aan het ijveren van Aarents.

Bouke Jeltes schipper motorreddingboot K.F. Sluys Enkhuizen (Archief KNRM)

Doordat de meeste motorstrandreddingboten vanwege de Khäti mijnen waren opgelegd gedurende de laatste oorlogsjaren, konden wij in 1944 Enkhuizen's wens zeer spoedig vervullen en al spoedig bleek hoe zeer een rnotorreddingboot hier een onmisbare taak kon vervullen. Toen de Wieringermeer door de Duitsers in april 1944 onder water werd gezet, heeft de boot van Enkhuizen uitstekend werk verricht. De Enkhuizers zijn bekwame vissers en aan een goede enthousiaste bemanning heeft het tot nu toe niet ontbroken. Bouke Jeltes was de eerste schipper.

Toen de enthousiaste Smith, die het over z'n 'prachtige zomer' had (d.w.z. veel jachtjes gered). De lange Lub, die maandenlang met hernia op een planken bed moest liggen en voor wie tenslotte toch gedaan werd gekregen, dat hij een uitkering van de Zeeongevallenwet ontving, omdat aangetoond kon worden, dat z'n hernia was ontstaan tijdens een reddingspoging.
De K.F. Sluys werd speciaal voor Enkhuizen ontworpen (Vossnack). Een geschenk van de dochter van wijlen S.b.n K.F. Sluys (die tijdens de oorlog een aardig centje had verdiend met zwarte handel in boter e.d.) De tewaterlating van de Sluys - op de werf van G. de Vries Lentsch - blijft een nachtmerrie voor me. Toen de boot werd afgevierd van de helling raakte een stalen reep in een blok knijp, de verbindingskabel brak en deze sloeg met een vervaarlijke zwaai naar boven en kletste tegen de houten wand van een schuur, vlak langs de schenkster van de boot en een van de bestuursleden. Gerard de Vries Lentsch werd doodsbleek van angst, de betrokkenen hebben zich nauwelijks gerealiseerd aan welk dringend gevaar zij waren ontsnapt.
Als ik aan in dienst stellingen van nieuwe boten denk komen vele herinneringen boven. De President Steyn van Egmond aan Zee was een geschenk van wijlen Hendrik Muller, oud-gezant in Roemenië . Een hoogst merkwaardig man van wie gezegd werd dat hij erg op z'n 'ponteneur' was gesteld. Als gezag droeg hij in ambtsgewaad een goud gegaloneerde witte pantalon en hij moet eens hebben gezegd :"Als ik de witte broek aan heb, ben ik de koningin".Hij had grote bewondering voor President Steyn (van de Oranje Vrijstaat). Bij de indienststelling van de President Steyn was ook een Gep. Vice - Admiraal Naudin ten Cate aanwezig en de gezant van Zuid Afrika Van Broekhuizen.
De boot zou worden gelanceerd, maar de Egmonders hadden niet voldoende ervaring in het lanceren en de manouver mislukte volkomen; de boot kwam dwarszees, liep vast en moest weer op de wagen worden gehaald. Een behoorlijk fiasco. Maar Hendrik Muller trok er zich gelukkig weinig van aan. Dit heeft ons wel geleerd dergelijke risico's niet meer te nemen en de nieuwe boten óf in dienst te stellen bij Meerrust in Warmond of in het boothuis. Dit geschiedde ook met de Kurt Carlsen, de schenking van Bernard van Leer. Deze merkwaardige figuur heeft mij, nadat ik een propagandapraatje had gehouden staande in de voor het boothuis opgestelde Kurt Carlsen (er waren veel belangstellenden buiten het boothuis) voorgesteld bij Van Leer in dienst te komen als 'public relation' man. Hij had allerlei plannen , o.a. een circus vertoning te organiseren voor de N.Z.H.R.M. enz. Oorspronkelijk wilde hij, na de 'Flying Enterprise' affaire ons twee boten schenken, te noemen maar Kurt Carlsen en de stuurman van de Flying Enterprise. Gelukkig kon ik hem van de gedachte afbrengen; hij schonk ons de kosten van de Kurt Carlsen benevens die van bootwagen. tractor enz. en ook de bouwkosten voor het boothuis. (In koopvaardij kringen had men nogal kritiek op de naamgeving. van deze boot, maar hier hadden wij niets over te zeggen). Kort voor z'n dood heeft hij mij nog eens gevaagd om met hem te komen praten over een plan, dat hij in z'n hoofd had in het belang van de N.Z.H.R.M. over werving van contribuanten. Het onderhoud heeft nooit plaats gevonden t.g.v. zijn plotseling overlijden. Het Van Leer Concern schonk ons later de Bernard van Leer. Toen wij voor de indienststelling van de Abraham Fock ook de oud-G.G. Fock uitnodigden, zijnde een rechtstreekse nazaat van Abraham Fock,.zag ik net op tijd dat de secretaresse in de brief had geschreven, dat hij was uitgenodigd als zijnde een nakomeling van een der OPLICHTERS (i.p.v. oprichters) der N.Z.H.R.M.
Een andere onvergetelijke herinnering was de indienststelling van de Prins Hendrik, het jubileumgeschenk van de S.M. Nederland aan Koningin Wilhelmina na haar abdicatie, bestemd voor de bouw van een motorreddingboot, die zij de naam Prins Hendrik gaf. Aanwezig op de werf van Schouten te Muiden waren directie en commissarissen van de S.M..Nederland en ook Prins Bernhard.

Kapitein van de 'Flying Enterprise' Kurt Carlsen doopt de boot schip, die zijn naam kreeg en werd geschonken voor het Van Leer Concern

Op 19 oktober 1938 opende Prins Bernhard het nieuwe boothuis van Paal 8 op Terschelling (Prins Bernhard was beschermheer van de N.Z.H.R.M).

Prinses Wilhelmina sloeg met een fors gebaar de champagnefles tegen de boeg kapot, de boot gleed te water en nu wilde zij de boot van onder tot boven bekijken. Ik wees haar van de beneden stuurhut uit de motorkamer niet denkende dat zij langs het steile trapje zou afdalen, maar dat was juist wel haar bedoeling en ik kreeg de opdracht haar voor te gaan en haar voeten op iedere tree te zetten. Dus omvatte ik de enkels van H.K.H. en zo stond ze dan even ·later in de achterste motorkamer. 'Z*o* deed ik het op 'mijn' onderzeeboten ook altijd', zei ze. Ook tijdens de beklimming van de trap deed ik als 'koninklijk enkelhouder' (zij droeg wollen kousen) dienst.

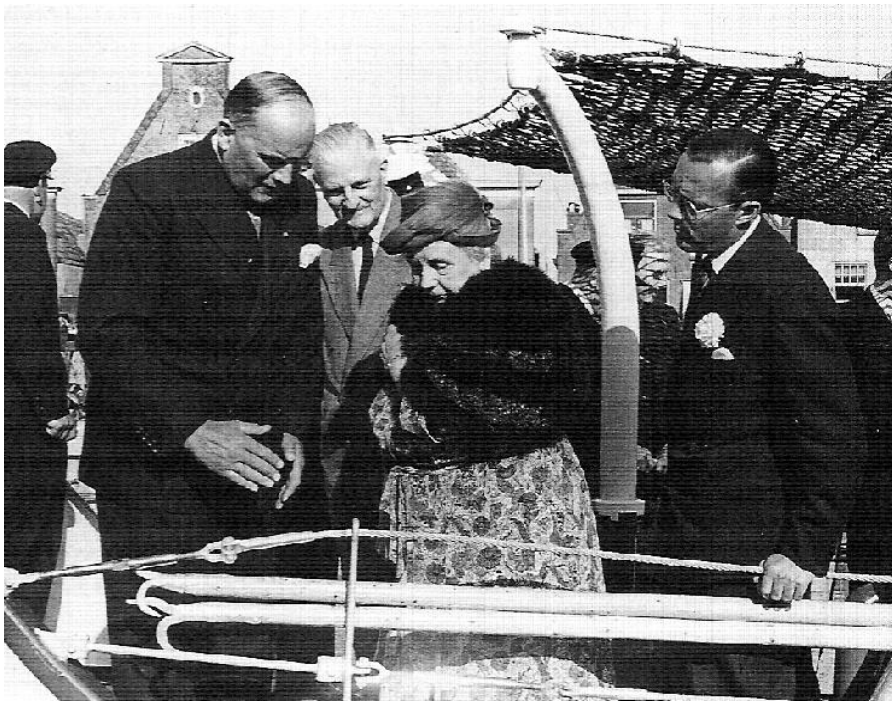

De Booy geeft een rondleiding aan Prinses Wilhelmina en Prins Bernhard op de nieuwe reddingboot 'Prins Hendrik'.

Daarna zaten we enige tijd met Prins Bernhard en H.K.H. .in het verblijf en Prins Bernhard droeg mij op het verhaal te vertellen van de ervaring , die Piet Bot korte tijd geleden had gehad op de Haaksgronden waar een schip was gestrand, dat door Helderse jutters was geënterd en die in 'de reddingboot ernstige concurrentie vreesden. Zo dreigde ze Piet Bot de hersens in te slaan als hij verbinding zou trachten te maken. De humor van dit geval ontging H.K.H. volkomen; het verhaal werd dus een totale flop.
Na een prachtige redding van de 'Prins Hendrik' op de Eierlandse gronden (de 'Oder'- na de stormramp van 31.1.1953) zonden wij een verslag aan H.K.H. dit heeft haar voldoening gegeven. De Prins Hendrik was een grote verbetering - een beste boot, het prototype van de daarna volgende boten. Over de moeilijkheden met de werf Schouten tijdens en na de afbouw van de Carlot zal ik maar niet uitwijden, die zijn maar al te bekend bij Van der Zweep ...Het gebaar van Bijl toen ik de Prins Hendrik met de vlag in top de haven van Den Helder zag binnen varen met geredden van de 'Oder' aan boord vergeet ik nooit. Hij stak zijn duim naar boven en met z'n glunderende gezicht wilde hij daarmee zeggen : 'Zo'n boot'! C. Bot zei eens, na een van z'n mooie reddingen in de oorlogsjaren 'Ik ben er wel twee duimen van gegroeid'. Zo'n enkel gezegde zegt veel. Een geslaagde redding is voor de bemanning een enorme stimulans.
Het is een boeiend bedrijf, de N.Z.H.R.M.; sinds mijn vertrek is er al weer heel veel veranderd en er is nu geen sprake meer van dat er 'gebrek aan werk' is; in tegendeel er is eerder te veel, want het 'bedrijf' is een echt bedrijf geworden, veel gecompliceerder, met veel grotere problemen. want ook de mentaliteit van de mensen, die het werk aan de kust moeten doen onderging onvermijdelijk wijzigingen.

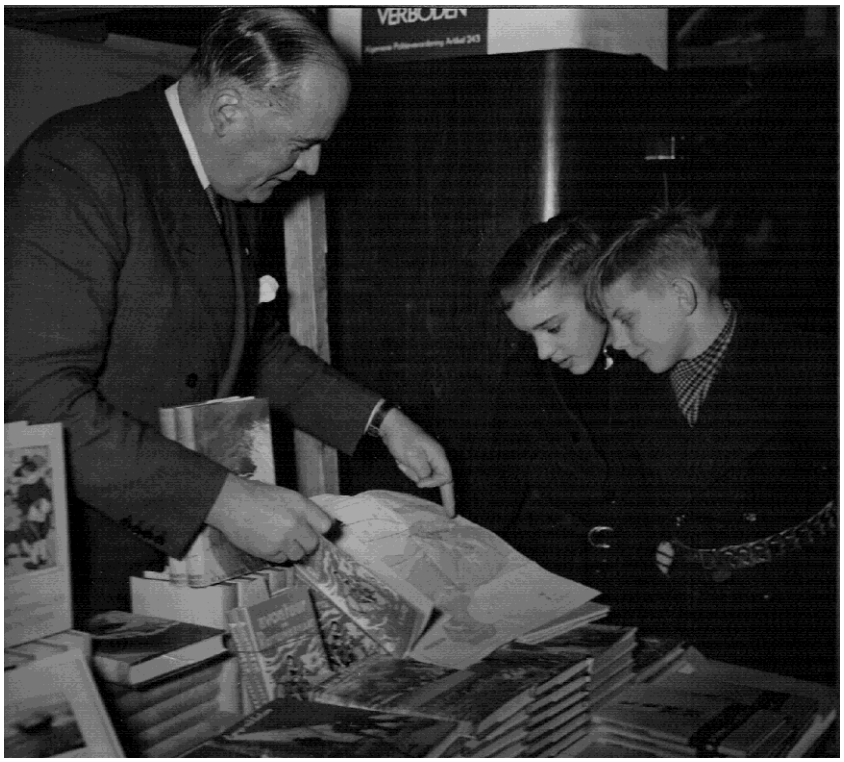

De Reddingmaatschappij blijft door de propaganda een bedrijf zonder staatsinmenging. De Booy prijst zijn boeken aan over de reddingmaatschappij bij de jeugd.

.

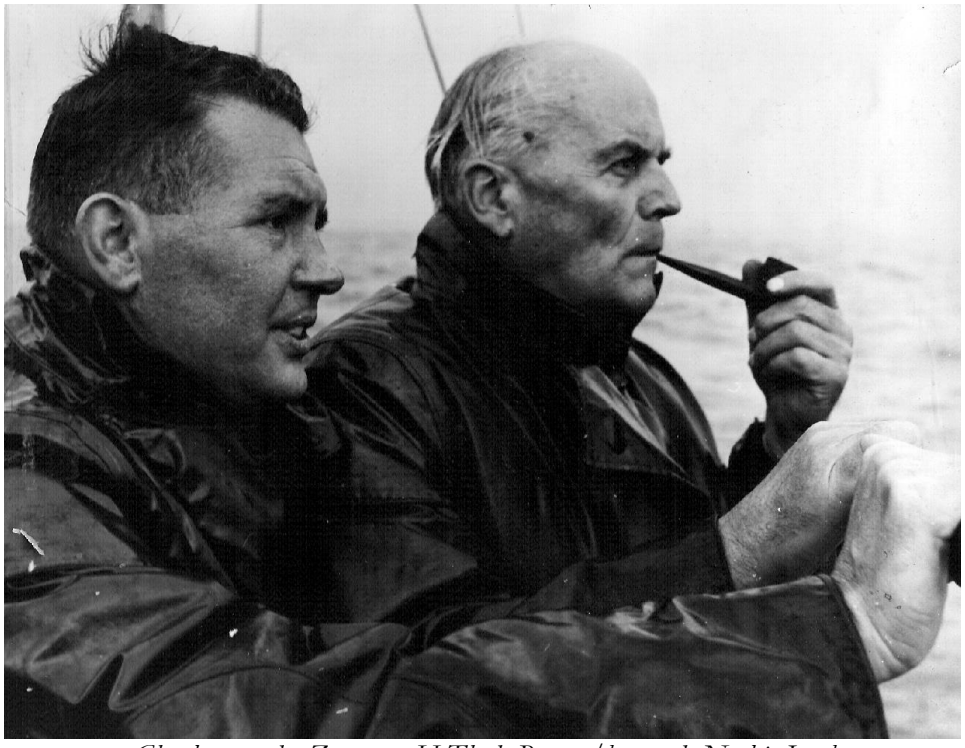

Charles van der Zweep en H.Th de Booy a/b van de Neeltje Jacoba

Het personeelsprobleem is groter, de kosten stijgen in formidabel tempo en van de voortschrijdende techniek moet gebruik worden gemaakt om mogelijke verbeteringen aan te brengen. Hoofdzaak is -de mensen van de K.N.Z.H.R.M. , het enthousiasme te doen behouden,

hen het gevoel te geven, dat zij samen horen in het verband van de .K.N.Z.H.R.M.. als een grote familie. En dan de blijvende - en zeker groeiende zorg - om het hoofd te kunnen bieden aan de stijgende kosten. Dus propaganda en publiciteit .

.
Charles van der Zweep neemt definitief in 1963 het roer over H.Th de Booy als directeur van de K.N.Z.H.R.M.

(Charles van der Zweep zei bij het afscheid van De Booy op 10 december 1963 onder meer het volgende: "In de trant van Thijs Booy zou ik willen zeggen. 't Wordt stil op kantoor. Ik denk dat niet alleen ik Uw denderende stappen zal missen, de dichtknallende deuren, het uitkloppen van Uw pijp en Uw gekke verhalen. We hebben ook heel wat afgelachen in die 5 jaar. In ieder geval behoef ik nu niet meer mijn papieren windvast te zetten, wanneer ik U aan hoorde stormen. Zoiets behoort bij U en ook bij het werk (...) Voor wat U mij in deze 65 jaar hebt geleerd, meneer de Booy, voor de wijze waarop U dit hebt gedaan en, dit zeker niet op de laatste plaats, voor de prachtige en gezonde organisatie, die U mij overgeeft, mijn harteljke dank.)
(Bij het afscheid van Charles van der Zweep in 1989- toen hij zijn directeurschap overdroeg aan S.D. Wiebenga - zei Van der Zweep onder andere het volgende: "Toen ik bij de Maatschappij kwam zei de Booy tegen mij: "Je zult bij de Maatschappij niet rijk worden, wel rijk aan ervaring, en vriendschappen, aan contacten, aan de omgang met mensen langs de kust, aan de omgang met zovele gemotiveerden".)

Ik ben er mij terdege van bewust, dat deze losse herinneringen, die maar een greep zijn uit vele, misschien juist niet die gegevens bevatten waar Van der Meulen iets aan heeft voor het jubileumboek maar ik hoop, dat zij toch een indruk geven van de 'essentie' van de taak, die je als directeur hebt te vervullen. Het is een heel apart soort bedrijf met geen ander bedrijf te vergelijken. Maar als je je er in thuis voelt en dat is met mijn opvolger gelukkig ook het geval, dan kan het grote bevrediging geven. Ieder vogeltje zingt zoals het gebekt is iedereen is anders en natuurlijk is na mijn vertrek niet alles op dezelfde wijze voortgezet. Het geeft mij in ieder geval een gevoel van grote dankbaarheid dat mijn opvolger mijn taak voortzet op een wijze waar ik vol vertrouwen in heb. Dat de verhouding met de Z.H.M.t.R.v.S zoveel soepeler en met meer begrip voor het speciale karakter van de N.Z.H.R.M. is geworden, stemt mij hoopvol. Al zal een fusie, die zeker tot de mogelijkheden van intensieve, algemene propaganda zouden vergroten, voorlopig wel van de baan zijn, naar ik verwacht. Fusies geven ook in de zakenwereld, waar zij

onvermijdelijk zijn geworden, moeilijke problemen en het kost jaren voordat grote bedrijven , die samen gaan, op gezonde wijze in elkaar zijn opgegaan. Het Reddingwezen is een kwetsbare organisatie en een fusie 'coûte que coûte' zou kunnen leiden tot verstoring van ons 'mierennest', al gaat deze vergelijking natuurlijk niet geheel op. Maar wij hebben allereerst te denken aan de mensen aan de kust, die moeten uitvaren onder de zwaarst denkbare omstandigheden en als wij hun volledige inzet door een niet grondig doorgedachte fusie in de waagschaal zouden stellen, wordt er iets kapot gemaakt , dat moeilijk zal zijn om te herstellen.
Hoe lang het Nederlandse reddingwezen 't nog zal kunnen rooien zonder de gevreesde en terecht steeds afgewezen 'staatssubsidie '? Een vraag waarop ik geen antwoord kan geven. Laten we hopen nog héél lang.
H.Th de Booy

December 1972

Aanvulling: Uit de Blauwe Wimpel. Mei 1974. Foto reportage van Cees van der Meulen; ..

Vermaard:kwartet! Van l.n r: Klaas Toxopeus, W.Klijn, Mees Toxopeus In heit een tragisch foto. Enkele maanden geleden overleed Mees Toxopeuis Het is de laatste foto die van hem werd genomen.

Nawoord
Waarom ik de herinneringen van mijn vader toch wil prijs geven aan de openbaarheid, ondanks de zinsnede van mijn vader *"Het is ook zeker niet de bedoeling van deze aantekeningen, dat ze gepubliceerd worden, ze zijn bestemd voor C.van der Meulen, die mij vroeg hem enkele gegevens te verschaffen, die voor hem van waarde kunnen zijn bij de samenstelling van het jubileumboek"* ? Het is lang geleden en alle mensen die de revue passeren leven niet meer. Zou het dan misschien kwetsend kunnen zijn voor de nabestaanden? Mijn vader schreef deze herinneringen een paar jaar voor zijn dood in 1976 en het is bij hem zeker niet de bedoeling geweest om mensen te kwetsen, het is een openhartig verhaal dat een zeer goede kijk geeft op de periode van de tijd dat hij bij de Reddingmaatschappij was. Toch heb ik aan de Reddingmaatschappij om advies gevraagd of ik wel moet overgaan tot publicatie. Ik heb mijn vraag gericht aan de heer Brinkman, in zijn functie als hoofd van de afdeling publiciteit van de Koninklijke Nederlandse Redding Maatschappij (KNRM). Hij schreef mij o.a. het volgende:"Afgelopen week heb ik het hele verhaal weer eens gelezen. Het blijft

boeiend. Ik heb inderdaad geen namen meer gezien, die zich er aan zouden kunnen storen".
Mijn vader heeft veel gedaan om legaten binnen te halen, de kurk waarop de Reddingmaatschappij drijft, vroeger en nu nog steeds! Hij schrijft daarover:*"Dit is een hoofdstuk apart waarover je een boeiend verhaal zou kunnen schrijven. want je maakte de merkwaardigste gevallen mee. Deze zaken moeten echter om begrijpelijke redenen binnenskamers blijven!"* Ik herinner me dat hij een fraaie brochure over de Reddingmaatschappij heeft samengesteld uitsluitend en alleen bedoeld voor de wachtkamer van de notarissen van Nederland. Het was vooral gericht op oude welgestelde dames, meestal ongetrouwd en soms in onmin levend met familie, dat zij in de wachtkamer van de notaris mooie foto's zagen van stoere mannen. De hoop was gevestigd dat zij dan besloten hun geld over te maken op de Reddingmaatschappij en liefst een boot zouden schenken. Zo was er het prachtige voorbeeld van mejuffrouw Maarschalk, die een boot schonk en er bij mijn vader op stond de boot de laten noemen naar haar dierbare hondje Arthur. De boot moest de naam 'Mijn Arthur' dragen. Ik herinner me dat mijn vader daar behoorlijk mee in zijn maag heeft gezeten. Hoe moest hij aan de toekomstige bemanning van de boot dit verkopen? Mijn vader heeft alles geprobeerd om het woord 'Mijn' te laten verdwijnen. Ze heeft toch haar zin doorgezet. De tand des tijds heeft er voor gezorgd, dat het woord 'Mijn' werd overgeschilderd! Een ander voorbeeld dat op mij grote indruk heeft gemaakt is het bezoek, dat mijn vader bracht aan een dame die miljoenen wilde schenken. Toen mijn vader bij haar op bezoek ging, werd hij opengedaan door een vrouw, die de gang aan het schrobben was. De vraag die toen op zijn lippen lag: "Is mevrouw thuis?"heeft hij echter niet gesteld. Het bleek namelijk mevrouw zelf te zijn. Zo een vraag zou dan waarschijnlijk enkele miljoenen guldens hebben gekost!
Van mijn Vader veel gehoord over de rivaliteit die er bestond tussen de Zuid-Hollandsche Maatschappij tot Redding van Schipbreukelingen en Noord-Zuid-Hollandsche Redding-Maatschappij. Het was een duidelijk voorbeeld van de rivaliteit tussen Amsterdamse en Rotterdamse elites. Nu de fusie in 1991 tussen deze twee Maatschappijen tot stand is gekomen in één Maatschappij: de Koninklijke Nederlandse Redding Maatschappij (KNRM) lijkt de vroeger bestaande kloof duidelijk gesloten en wordt er goed samengewerkt.
Gelukkig is de Redding- Maatschappij nog steeds niet afhankelijk van de steun van de overheid en kan ze zich bedruipen met het opgebouwde vermogen, alsmede het verkrijgen van gelden via donateurs en legaten.
Dan was er in mijn vaders tijd de afstand die er bestond tussen de Redding-Maatschappij en de Reddingsbrigade. Let wel hier is de letter **s** van groot belang. Thuis mochten we dan ook nooit het woord Redding**s**maatschappij in de mond nemen. Mijn vader was zwaar gepikeerd als de pers het had over de Reddingsbrigade, terwijl men de Redding-Maatschappij bedoelde. Ook deze afstand is verleden tijd en er bestaat een goede samenwerking tussen deze beide organisaties.
Er zijn voor mij nog vele dierbare herinneringen uit mijn jeugd tijd over de Redding-Maatschappij. Dat we in het holst van de nacht in Aerdenhout meeleefden wanneer mijn vader werd opgebeld door de Kustwacht met de mededeling dat er weer een schip in nood was. Op Scheveningen radio hoorden we dan de onheilspellende woorden Mayday, Mayday...*(Mayday is het in de radiotelefonie gebruikelijke signaal voor noodgevallen. Het is het equivalent van het SOS in de radiotelegrafie. De term is een verbastering van het Franse m'aidez =help mij).* Wat mij nog levendig voor de geest staat is de tocht met de motorreddingboot Insulinde met Mees Toxopeus als schipper. Ik mocht soms het roer van de Insulinde van hem overnemen. Ik was nog te klein om over de stuurhut heen te kijken en moest op het kompas varen. Maar als ik achterom keek en het kielzog zag, was het alsof een dronken zeeman aan het roer stond. Een paar jaar later in 1941 ging het beter, want toen was ik groot genoeg om over de stuurhut heen te kijken. In 1940 mocht ik een aantal weken bij de familie van Klaas Toxopeus logeren. Ik ging voor dag en dauw mee met zijn neef Jannes Toxopeus, die op het wad garnalen ging vissen. De vrouw van Klaas gaf me warme melk voor het ontbijt. Het scheepje ging behoorlijk te keer Ik herinner me nog nooit zo zeeziek te zijn geweest .Ik werd in het vooronder gestopt en kreeg van Jelle Steegstra heerlijke spek aangeboden. Er is geen denkbaar eten dat je zo tegen staat als spek! In 1941 heb ik op de

Engelsmanplaat samen o.a Mees Toxopeus botjes geprikt, waar ook het vluchtelingenhuisje stond.

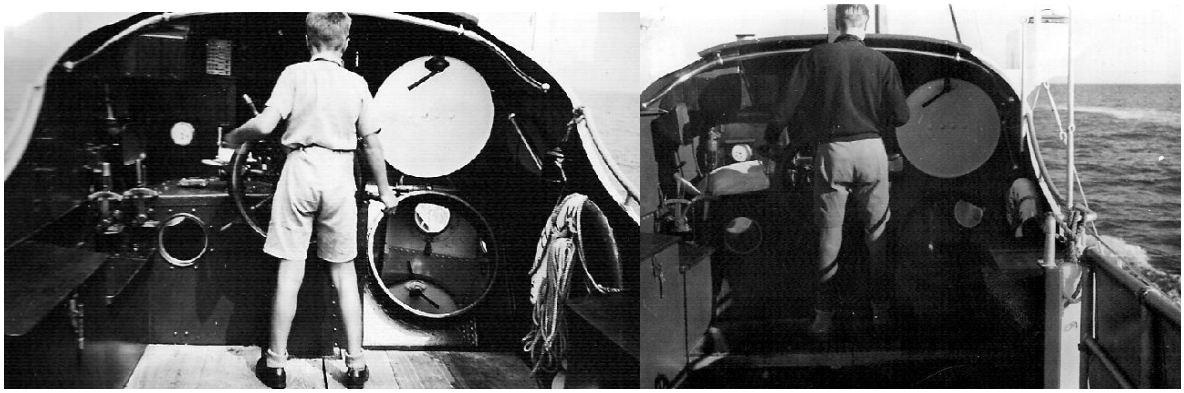

De nieuwe stuurman van de mrb Insulinde in 1935 en een paar jaar later in 1941

Het vluchtelingenhuisje op de Engelsmanplaat en botjes prikken op het wad. De man in het midden, die het net vasthoudt, is Mees Toxopeus

Een gebeurtenis is me uit die tijd heel sterk bijgebleven. Het prachtige verhaal dat ik van mijn vader hoorde over de redding van de kapitein van de sleepboot Drente bij Egmond aan zee in oktober 1935. Toen de 12 geredden allemaal in het café zaten, is mijn vader op de tafel gesprongen en vroeg aan de bemanning of iedereen van de geredde bemanning er wel was. Het bleek dat de kapitein ontbrak. Onder leiding van de schipper Jan van de Plas zijn ze weer teruggekeerd en kwamen even later met de kapitein terug, die ze in zijn hut half onder water hadden aangetroffen. Hij had de deur van zijn hut niet open kunnen krijgen, omdat die gebarricadeerd was door een stuk hout. Mijn vader heeft er een verhaal over geschreven, zie hieronder:

De nacht van de Drente

Van 1824 tot 1924 werden door de roeireddingboten van de Noord-en Zuid-Ho1landsche Redding-Maatschappij van 600 schepen 5000 mensen gered. Wij vinden het thans vanzelfsprekend dat er overal motorreddingboten langs de kust gereed liggen om hulp te bieden, maar tot in het begin van de 20e eeuw moest er nog dikwijls geroeid worden door de branding. Ik heb herhaaldelijk in een roeireddingboot mee geroeid op oefentochten met ruwe zee en weet dus uit ervaring,dat felle branding veel sterker is dan mannenkracht. Ook al trekken de tien roeiers

nog zo hard aan de riemen en wordt de boot door een ervaren schipper bestuurd, een ongeluk is gauw gebeurd. Het is dus zeer begrijpelijk, dat er bij oefeningen of reddingspogingen, roeireddingboten zijn omgeslagen. Lang niet altijd liep dit goed af. In de eerste eeuw van het Nederlandse reddingwezen zijn een 50 tal reddingbootroeiers omgekomen bij de uitoefening van hun nobel werk. De oude rapporten van verrichte reddingen zijn als regel kort en zakelijk. Vele zijn moeilijk leesbaar; de inkt is verbleekt en schrijfmachines had men vroeger nog niet. Toch is het duidelijk, dat in vele gevallen het uiterste werd gevergd van de mensen, die de strijd tegen de branding aanbonden en we kunnen ons petje afnemen voor hetgeen door hen met de -in onze ogen gebrekkige -reddingmiddelen is gepresteerd. Een keer, in 1935, ben ik getuige geweest van een nachtelijke redding met een roeireddingboot. De N.Z.H.R.M. was toen al begonnen met de vervanging van de roeireddingboten door de veel zeewaardiger motorstrandreddingboten, maar station Egmond aan zee zou eerst enkele jaren later aan de beurt komen. De spannende nacht op het Egmonder strand van 19 op 20 oktober 1935 zal ik nooit vergeten. De vrijwilligers, die de Egmonder reddingboot bemanden vochten als leeuwen; het werd de laatste zware redding door een roeireddingboot verricht.
19 oktober 1935: een zware west zuidwester storm bracht de zee in wilde beroering. In de namiddag seinde het s.s.Kerkplein om hulp. Een leeg schip op weg van IJmuiden naar Schiedam. Door de felle wind kon het geen koers meer houden en dreef snel naar lager. De sleepboot Drente van Bureau Wijsmuller voer uit om te trachten verbinding met het hulpeloze schip te maken, maar de pogingen om een sleeptros over te brengen mislukten. Zowel de sleepboot als de Kerkplein kwamen steeds dichter bij de gevaarlijke banken, zodat besloten werd de te IJmuiden gestationeerde motorreddingboot Neeltje Jacoba uit te sturen. De Neeltje Jacoba seinde dat de opvarenden van de Kerkplein nog niet van boord wilden. De Drente ging onvermoeid door met haar pogingen het schip te pakken te krijgen. Een zware zee sloeg de antenne van de Neeltje Jacoba kapot, zodat de schipper met langzaam draaiende motoren de wal uitvoer om de schade te herstellen. Toen ik het bericht kreeg, dat de Kerkplein dreigde te stranden ben ik naar IJmuiden gegaan en wachtte in spanning op verder nieuws. Te zeven uur belde de Burgemeester van Egmond aan Zee mij op: 'er zijn hier twee schepen gestrand, de Drente vlak voor het dorp, de Kerkplein iets zuidelijker'. De roeireddingboot wordt klaar gemaakt om uit te varen. Pogingen om radiocontact met de Neeltje Jacoba te krijgen mislukten. Eerst de volgende dag zou ik van de schipper horen, dat hij de zender niet meer had kunnen gebruiken. Wel was ontvangst mogelijk en zo had hij dus het S.O.S. van de Drente gehoord. Bij de zoveelste poging om een sleeptros over te brengen was deze tros in de schroef van de sleepboot gedraaid. Een stranding kon toen niet meer worden voorkomen. De Neeltje Jacoba was dwars over de banken naar de Drente gevaren, maar de sleepboot zat zo dicht bij de kust, dat de Neeltje Jacoba met haar diepgang van anderhalve meter er niet bij kon komen. Alleen een strandreddingboot zou hier redding kunnen brengen.
Een taxi reed mij naar Egmond aan Zee. De wind loeide, regenbuien kletterden. Op de boulevard te Egmond aan Zee stonden reeds vele honderden mensen. Heel Egmond was uitgelopen en toen de radionieuwsberichten melding hadden gemaakt van de stranding groeide het aantal belangstellenden zienderogen. De Drente lag op slechts ruim honderd meter uit de wal, de branding sloeg er met geweld overheen. Het strand was volkomen onbegaanbaar en de zee brak tegen de duinrand. De bemanning van de Egmondse reddingboot had al een reddingspoging willen ondernemen, maar de plaatselijke reddingcommissie achtte het gezien de sterke vloed,de uiterst wilde zee, raadzamer te wachten totdat de eb was doorgekomen. Het krachtige zoeklicht van de Wijk aan Zeeër Reddingsbrigade en de vele koplampen van op de boulevard staande auto's beschenen de door de onstuimige branding geteisterde Drente. Het was duidelijk, dat de opvarenden van deze sleepboot in levensgevaar verkeerden. Dit was gelukkig niet het geval met die van de Kerkplein. Dit was een groot, leeg schip; wel stoof de branding er overheen, maar het lag hoog op het strand. Ik was net op tijd gekomen om de roeireddingboot in zee te zien gaan. Toen de storm in kracht toenam en geweldige brekers op de Drente beukten had de bemanning

van de roeireddingboot niet langer willen wachten. Met grote moeite kreeg men de boot vlot en de Egmonders roeiden wat zij konden. De krachtige vloedstroom sleurde de boot mee, zij kwam op 30 meter afstand van de Drente, maar toen werd zij door een hoge zee opgenomen en tegen de duinvoet gesmakt. Met vereende kracht trokken wij de reddingboot zo hoog mogelijk op, zodat zij niet door het woeste water kon worden meegesleurd. Na deze wanhopige, doch moedige reddingspoging was het wel duidelijk, dat op het vallen van het water moest worden gewacht. Dan zouden de buitenbanken enige beschutting geven. Nu werd getracht om een lijn over de Drente te schieten. Het steeds talrijker wordende publiek toonde een hinderlijk opdringerige belangstelling en stuurlui aan de wal maakten hun kritiek op de gang van zaken reeds kenbaar. Een van de met het lijnkanon over het wrak geschoten lijnen was raak, zij kwam over het achterschip te liggen. Hier stroomde de zee echter overheen, zodat de opvarenden van de sleepboot er niet bij konden komen. De vuurpijl- en wipperploeg van station Petten was nu ook op het terrein van actie gekomen om zo nodig assistentie te verlenen. Het maken van een verbinding om de schipbreukelingen met de reddingbroek van boord te halen leek een onbegonnen zaak omdat het dek van de Drente voortdurend door de zee werd overspoeld. De lichten aan boord waren reeds gedoofd, de bemanning had in radiohut en kombuis beschutting gezocht. Steeds dieper zakte het schip, steeds feller werd de branding. De onrust aan de wal nam toe, maar er moest worden gewacht totdat het verantwoord zou zijn opnieuw een reddingspoging met de reddingboot te ondernemen. Eindelijk, omstreeks middernacht was het zover. Tot over het middel in zee lopend slaagden wij er in de boot vlot te krijgen, de roeiers sprongen er in en grepen de riemen. Nu volgden momenten van hevige spanning. Tussen de Drente en de duinrand had zich een knooppunt van brandinggolven gevormd, fantastisch was het de strijd van de kleine wit-blauwgeschilderde boot, scherp verlicht door een felle zoeklichtbundel te kunnen volgen. Het publiek leefde met hart en ziel mee; een donderend hoera geroep steeg op toen de boot, onophoudelijk bedolven door zware stortzeeën langszij van de Drente kwam te liggen en de schipbreukelingen er in allerijl insprongen. Een voortrazende breker nam de boot op en joeg haar naar het strand met 12 uitgeputte, verkleumde schipbreukelingen. Ik ging direct naar de schipper van de reddingboot, de timmerman-aanemer Jan van der Plas en wenste hem geluk ."Een pracht redding, Van der Plas, " zei ik. " 't beste antwoord op het ingezonden stuk" antwoordde hij tevreden lachend. Daar had hij gelijk aan; in een plaatselijk Egmonds blad was nota bene de 18e oktober, dus een dag voor de stranding kritiek geuit op zijn bekwaamheid als reddingbootschipper.

Roeireddingboot Egmond aan Zee tijdens oefening. (ansichtkaart). Roeireddingboot nr 5. van Egmond aan Zee, nu in het museum van Egmond.(Vroeger hadden de roeireddingboten geen namen, alleen nummers)

De Drentenaren waren spoedig in café De Boei binnengeloodst, het centrale punt gedurende deze stormnacht; zij kregen droge kleren en warme dranken; ook de redders namen een hartversterking. Een geroezemoes van stemmen in de stampvolle gelagkamer. Journalisten verzamelden gegevens voor hun krant en noteerden interviews met redders en geredden. Plotseling schoot het door mij heen, dat er nog geen appèl was gehouden. Er moest zekerheid

zijn of wel allen waren gered. Ik sprong op een tafel; het kostte mij moeite om me verstaanbaar te maken, doch toen men begreep waarom het ging werd het stil.

Jan van der Plas, schipper roeireddingboot Egmond aan Zee (Archief KNRM)

Twaalf schipbreukelingen zaten in De Boei ... tot ieders ontsteltenis bleek de kapitein te ontbreken. Geen van de opvarenden had hem in de laatste uren gezien. Hij zou dus, indien hij althans niet overboord zou zijn geslagen nog op het wrak moeten zijn achtergebleven. "Egmondse redders in de boot", riep ik. Iedereen holde naar buiten. Weer werd de boot in zee gebracht, wéér volgde een harde strijd tegen de aanstormende brekers. De reddingboot kwam langszij van de Drente, maar de kapitein vertoonde zich niet.De spanning van de duizenden toeschouwers steeg tot het kookpunt. Twee roeiers klommen op het door de branding overspoelde wrak. Na enkele heel lang lijkende minuten zagen wij hen terugkomen met de kapitein. Een van de Egmonders, die aan boord van de Drente was gegaan om de kapitein te zoeken had vroeger op deze sleepboot gevaren en kende er dus de weg . Door een geheel onder water staande zijgang wist hij de kajuit van de kapitein te bereiken. Voor de deur was een stuk hout gedreven zodat de kapitein uren in zijn half onder water staande kajuit opgesloten had gezeten, zijn pogingen om de deur te openen had hij moeten opgeven..
Een geweldige opluchting was het voor allen , die van deze spannende redding getuige waren toen de reddingboot voor de derde en laatste maal veilig het strand bereikte. Voor de bemanning van de Egmondse reddingboot was het een grote voldoening, dat zij beloond werden voor de enthousiaste toewijding waarmee zij zich steeds hadden voorbereid voor hun taak. Zij konden echter nog niet direct naar huis gaan om droge kleren aan te trekken, want de Kerkplein had geseind, dat verschillende opvarenden de wens te kennen hadden gegeven het schip te verlaten. Hier hoefde de reddingboot echter niet voor in actie te komen, de Kerkpleiners konden gemakkelijk met de reddingbroek van boord worden gehaald. Egmond aan Zee heeft nog lang gesproken over deze onvergetelijke stormnacht. Jan van der Plas zei mij later eens." Het was onze nacht.."

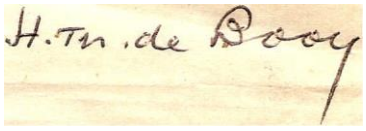

Vlak voor zijn dood gaf mijn vader te kennen in stilte te worden gecremeerd .Ik heb hem toen van het onzalige idee afgebracht door hem te zeggen dat hij niet het recht had om de bemanningen van de reddingboten, die hij jarenlang heeft geleid, niet de gelegenheid te geven om

afscheid van hun directeur te nemen. Gelukkig maar,want tijdens de crematie januari 1976 waren vele stoere mannen komen opdraven. Ik herinner met nog goed de indrukwekkende handdrukken die deze redders mij toen hebben gegeven. In mijn afscheidswoord heb ik onder meer het volgende gezegd:" Dit zondagskind *(hij werd op zondag tweede kerstdag in 1898 geboren)* heeft gebruik gemaakt van zijn talenten. Als een geboren jutter *(geboren in Nieuwe Diep)* zwervend langs de stranden van onze wadden, waar zijn bruisende levenskracht zich kon ontwikkelen waar het zout in zijn bloed hem naar zee heeft gedreven...(..)Het werk was zijn hobby en zo zagen wij een vader die gelukkig was in zijn werk". De laatste wens van mijn vader was dat vanaf de motorreddingboot Johanna Louise van IJmuiden zijn as over zee werd verstrooid.
Age Scheffer eindigt het voorwoord van zijn boek " Van Zeerampen en Redders" (1974) als volgt:
Het is mij dan ook een behoefte en een voorrecht de verhalen die hier volgen in dankbaarheid op te dragen aan de nestor van het reddingwezen, de geestelijk nog zo fel bij zijn werk en werkers in de branding betrokken 'oude meester' aan de heer H.Th de Booy:
redder met de redders,
mens met de mensen

Gebruikte literatuur:
Scheffer, Age (1974) Van Zeerampen en Redders. Knoop & Niemeijer-Haren-GN
Spaans, Drs.M. (1993) De 'Noord'. De geschiedenis van de Koninklijke Noord-en Zuid-Hollandsche Redding--Maatschappij 1924-1990. De Bataafsche Leeuw Amsterdam, ISBN 90 6707 3229
Vandersmissen, Hans en Siep Zeeman, Kees Brinkman (1999) Redders. 175 jaar Koninklijke Nederlandse Redding Maatschappij. KNRM
Werkmanm, Evert (1974) Redden. 150-jarig jubileum K.N.Z.H.R.M en K.Z.H.M.R S. Uitgever Ploegsma Amsterdam. ISBN 90 216 0036 6

"Zoals de ouden zongen, piepen nu de jongen".

Drie generaties de Booij 1934

Drie generaties de Booij 1964

Mijn vader heeft een aantal boeken over de Redding maatschappij en ook jongensboeken die veelal gaan over het leven op de zee. Hier volgt de lijst van zijn boeken:
Geboorte en Groei van het Nederlandsche Reddingwezen. Burgersdijk & Niermans Leiden 1943
Tusschen Mijnen en Grondzeeën. N.V.Uitg Mij G.A. van Oorschot Amsterdam
Reddingboot komt. Rijks Post Spaarbank. 's-Gravenhage 1950
Eenzame Tropen zeeën. "Met Hr.Ms. Halmaheira tussen eilanden en riffen". Meulenhoff 1957,
Strandrovers Jutters en Redders. Bert Bakker/Daamen N.V./Den Haag 1959
Kustreddingboten. Alken reeks 1964
Schipbreuk en Redding. Ahoy bibl. Rotterdam
"In de boten...Schip verlaten! V.A.Kramers -Rijswijk (Z.H.) 'Grepen uit twee eeuwen geschiedenis der Maatschappij tot redding van drenkelingen, 1767-1967', Amsterdam, 1967
Jongens boeken:Avontuur om Rottumerplaat ,Het Spook van Irisch Murray, De laatste reis van Steven Glas,Avontuur op Hekseneiland,Het geheim van het zwarte meer,(Alle 5 uitgegeven bij L.Stafleu, Leiden) ,Van Strandrover tot Redder., van Goor, Zilverserie

Noot: De naam de Booy wordt door mijn vader steeds met een Griekse y geschreven. Dat heb ik zo gelaten. Mijn grootvader Hendrik de Booij gebruikte meestal de Griekse y, maar soms ook de ij zowel met of zonder puntjes. In de Burgerlijke Stand staan zij beiden echter ingeschreven met twee puntjes op ij. Reden is voor deze afwijking is misschien gelegen, dat bij de Engelsen, waarmee zij veel contact hadden in hun loopbaan, de Griekse y beter overkomt. Ik zelf hou me sinds 1969 zoals ik sta ingeschreven, daarvoor schreef ik mijn naam zoals mijn grootvader en vader het deden.

Met dank aan de KNRM voor het gebruik van het fotoarchief. Vooral veel dank verschuldigd aan de heer Kees Brinkman, hoofd van de afdeling publiciteit van de KNRM, die mij een CD stuurde met foto's. Het fraaie fotoarchief is aangelegd door de voormalige secretaresse Jkvr. H.J. van Asch van Wijck (1941-1975), die na haar pensionering zorgde voor een goed geordend fotoarchief. Charles van der Zweep heeft mij goed geholpen met de correctie van de tekst, waarvoor mijn hartelijke dank

---

Hoofdstuk 20. Hendrik Thomas de Booy (Tom Sr) en zijn ontwikkelingen als tekenaar/aquarellist

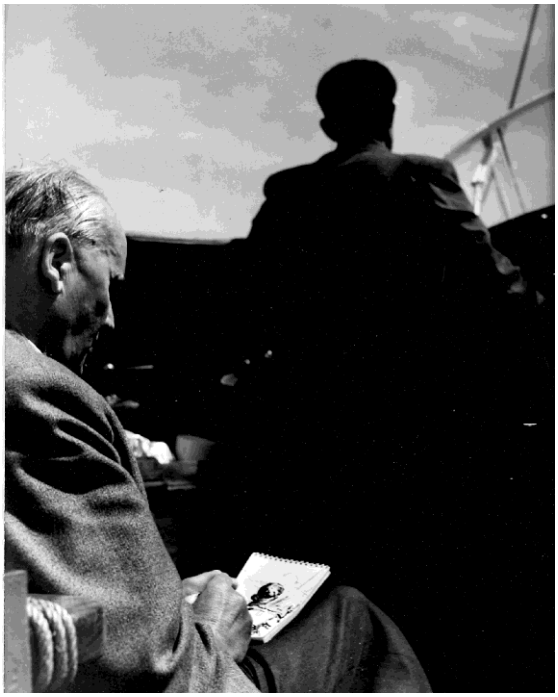

Tom Sr in volle concentratie bij het schetsen van de schipper Spits van de reddingboot Brandaris

Hier wordt een ander facet van Tom de Booy Sr belicht. Niet die van de zeeofficier, niet die van de directeur van de Reddingmaatschappij, maar de Tom als tekenaar aquarellist . Een man die goed kan observeren en met zijn knoestige handen er in slaagt om hele mooie tekeningen en aquarellen te maken. We volgen de ontwikkelingen van zijn tekentalent van zijn eerste tekening, toen hij 14 jaar oud was tot zijn laatste aquarel in 1974, twee jaar voor zijn overlijden, een ontwikkeling van ruim 60 jaar.

Tekeningen en aquarellen van Tom de Booy Sr van 1912-1974

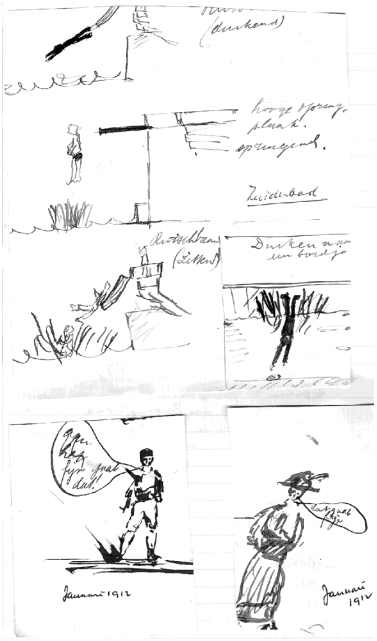

1912 *Zijn eerste zwempartij in Zuiderbad in Amsterdam . (Datum Januari 1912 is er later door hem bijgeschreven).*

1916 *Texel. Zijn vader vertrekt onder het gelach van de groep Kustwacht*

1916 *Texel .Jacques Willebeeck Le Maire draagt Ottie Gooszen (zijn latere vrouw) over de Slufter*

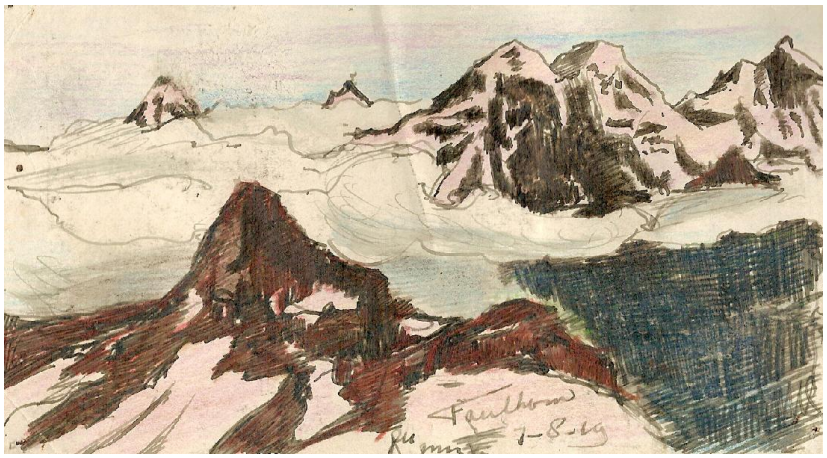

1919 *Berner Overland, Zwitserland*

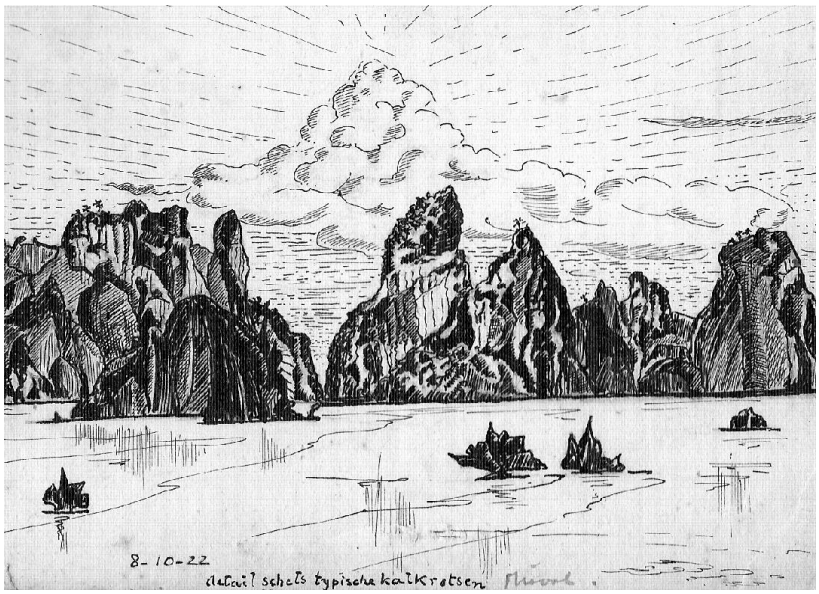

1922 *Misool , Molukken Ned.Indië*

1927 *Ambon*

1948 *Terschelling*

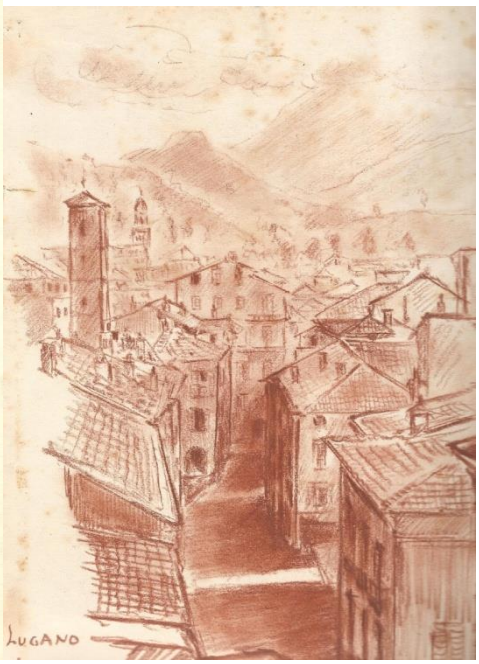

1949 *Lugano*

1960 *Frankrijk*

1961 *Frankrijk*

1964 *Egypte*

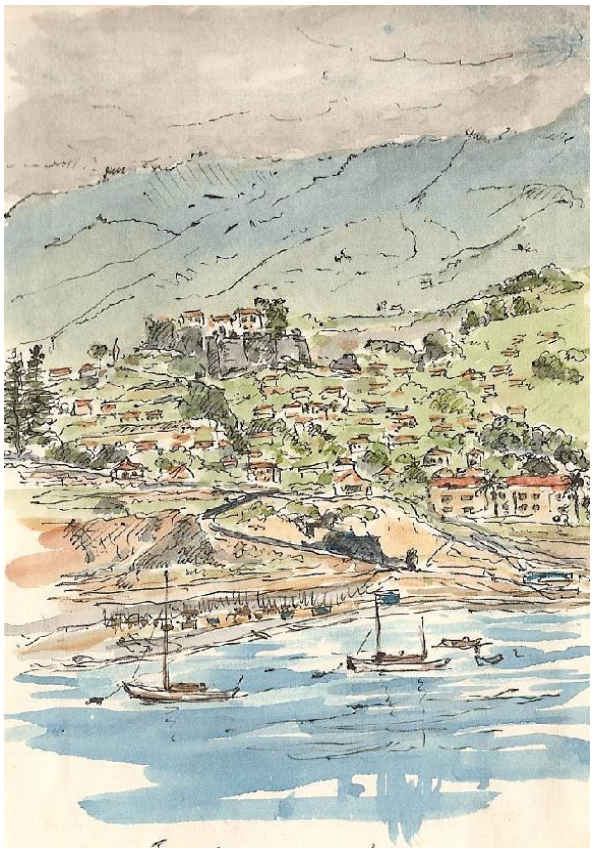

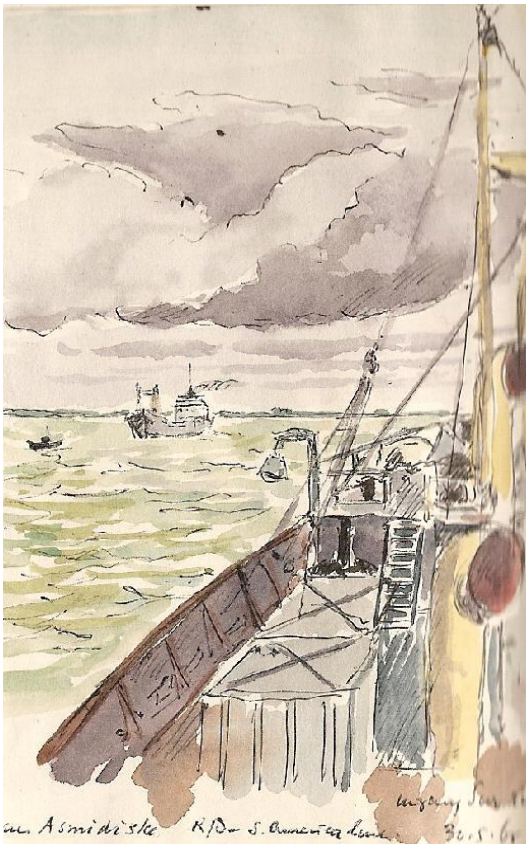

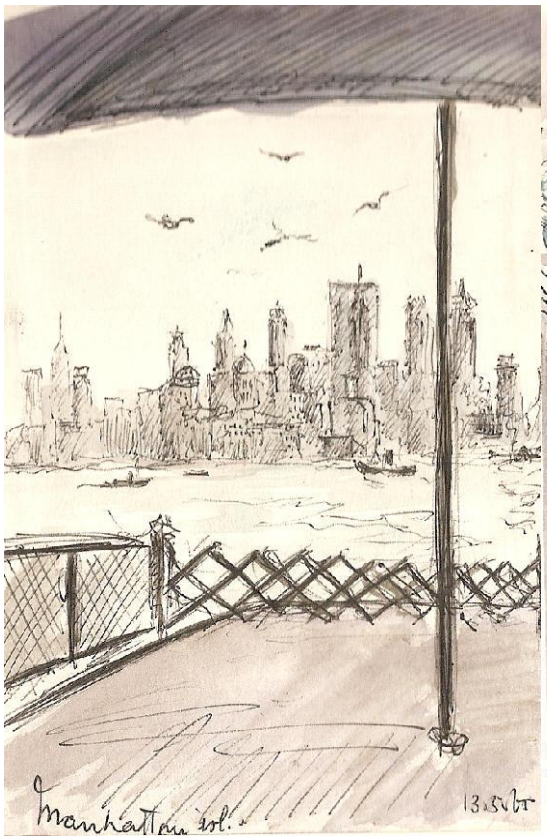

1965 *Midden- en Noord Amerika*

1966 *Kreta*

1967 *Marokko*

1967 *Engeland*

1968 *Ierland*

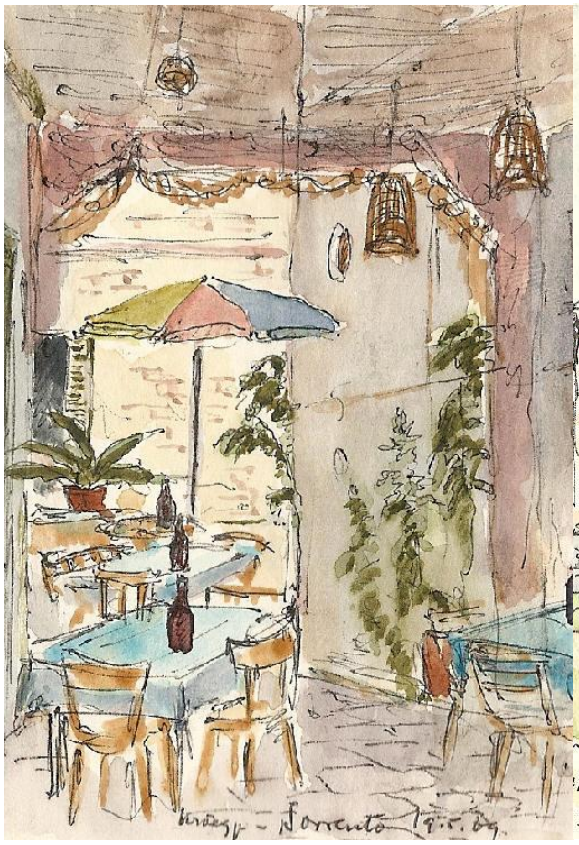

1969 *Italië*

1969 *Ierland*

1971 *Frankrijk*
:

1971 *Indonesië*

1973 *Ierland*

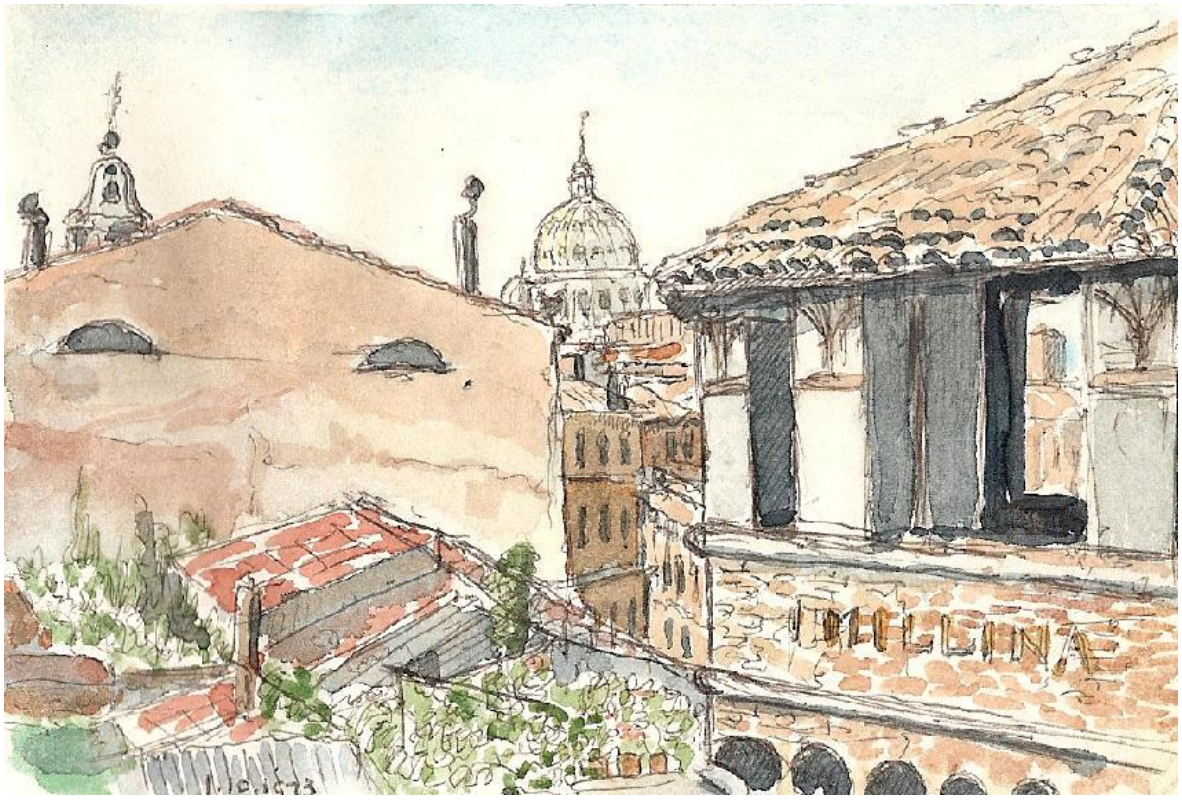

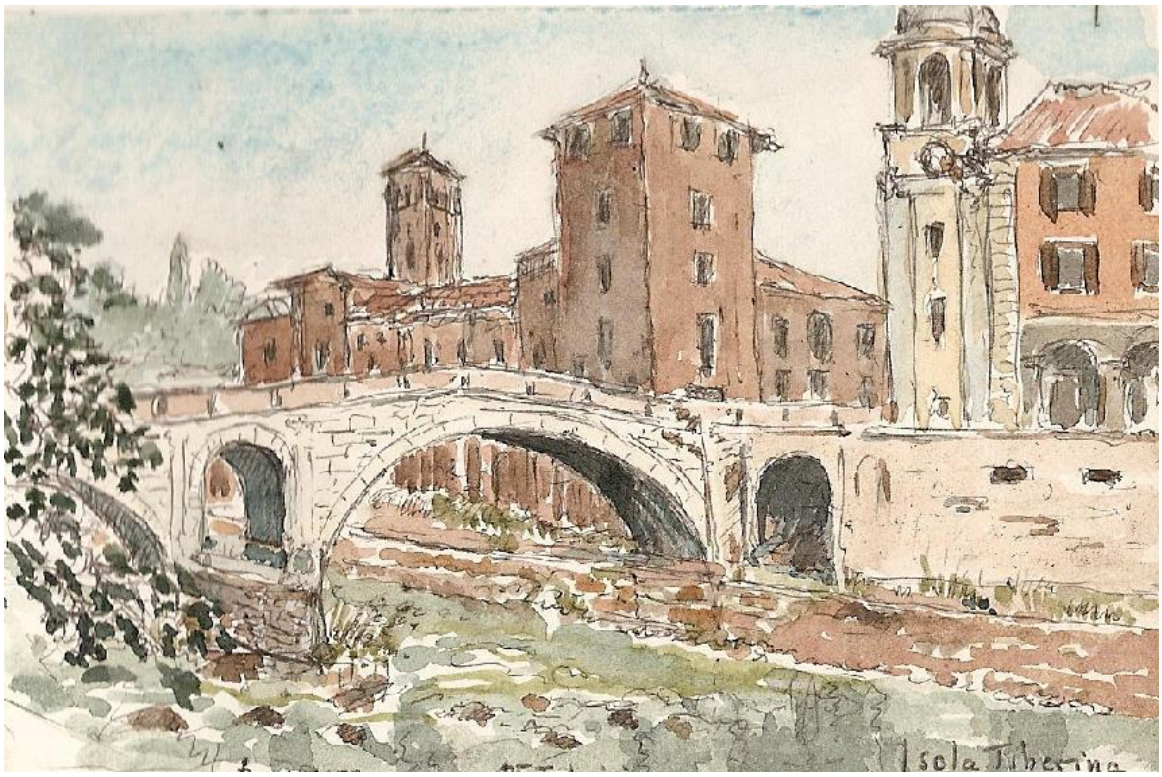

1973 *Italië*

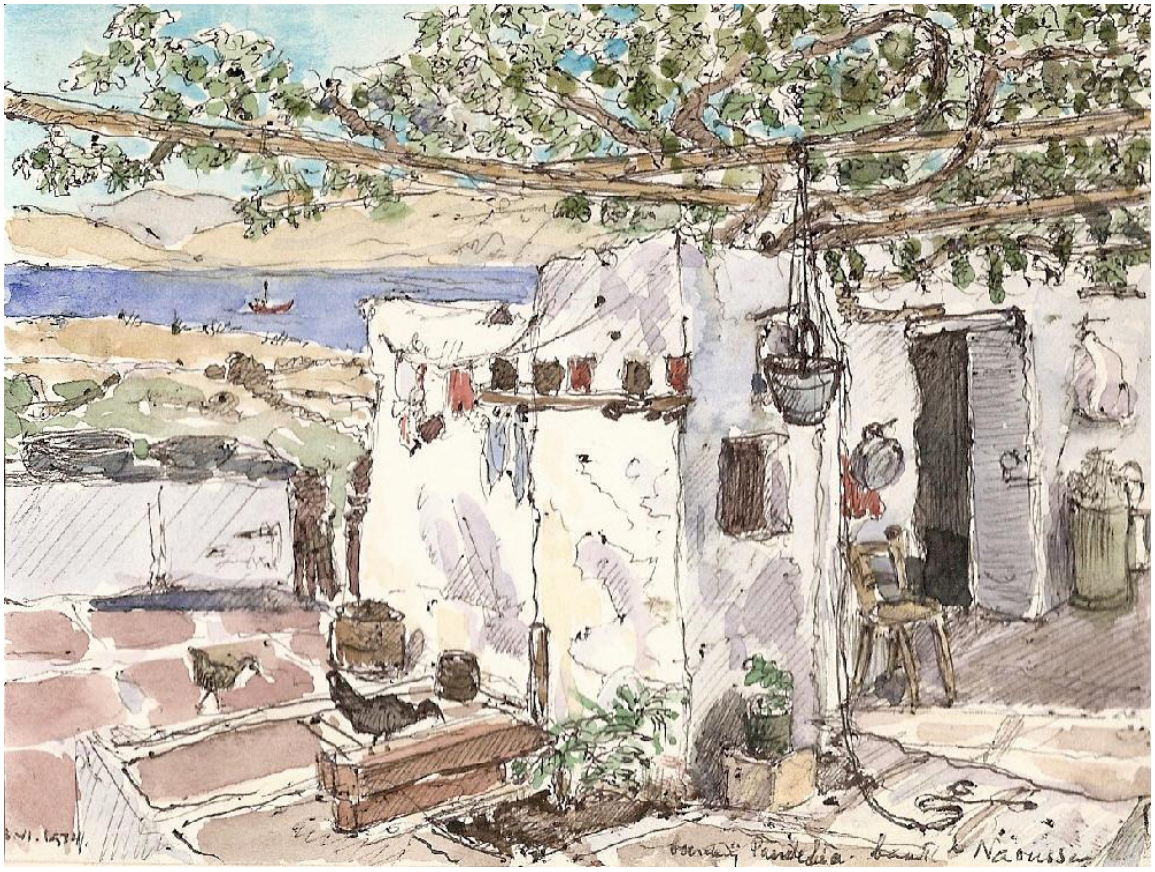

1974 *Griekenland*

De twee onderstaande aquarellen heeft hij gebruikt als kerstkaarten voor familie, datum onbekend

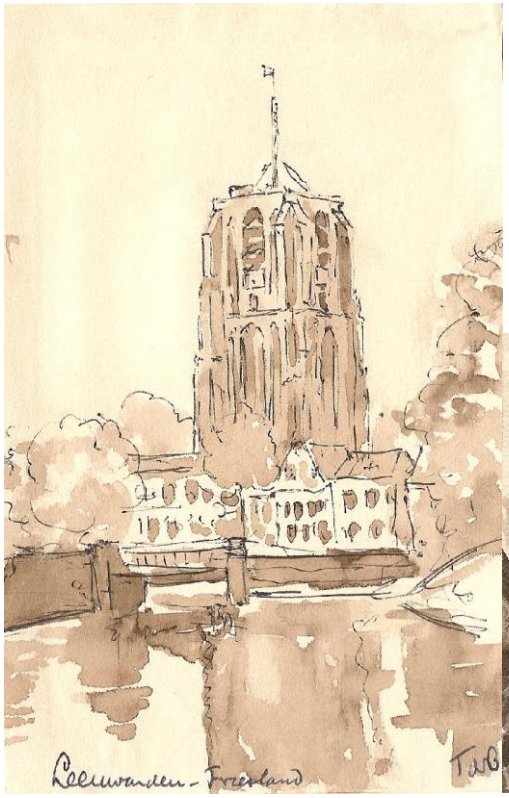

Hieronder volgen fotokopieën van briefkaarten die Tom de Booy Sr heeft gemaakt van huizen en interieurs in Nederland (soms in opdracht)

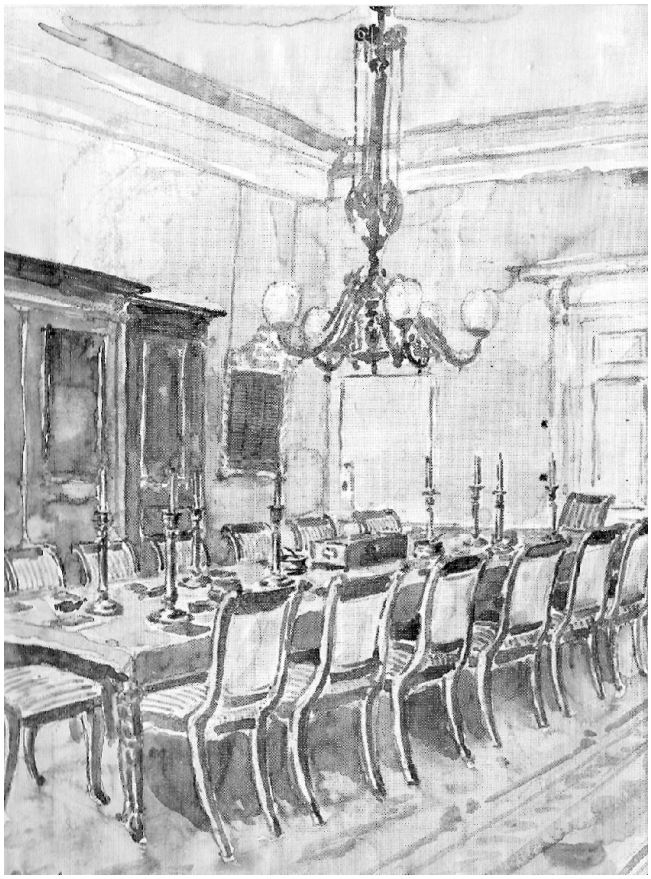

Vergaderzaal van de Maatschappij voor Drenkelingen, Rokin 114 Amsterdam

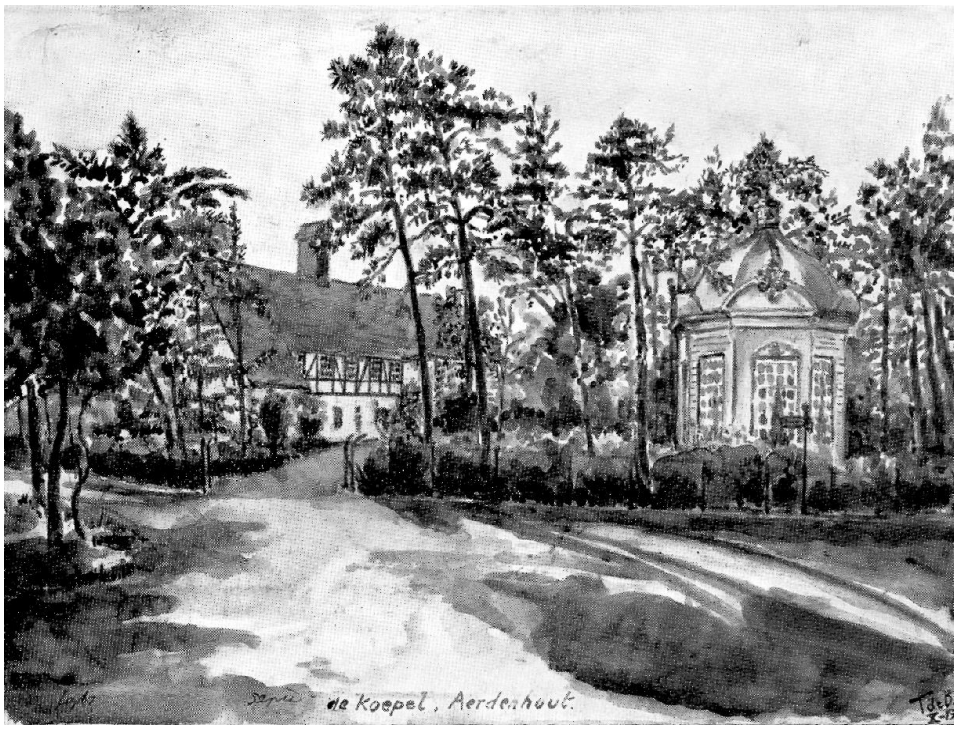

Huize de Koepel in Aerdenhout

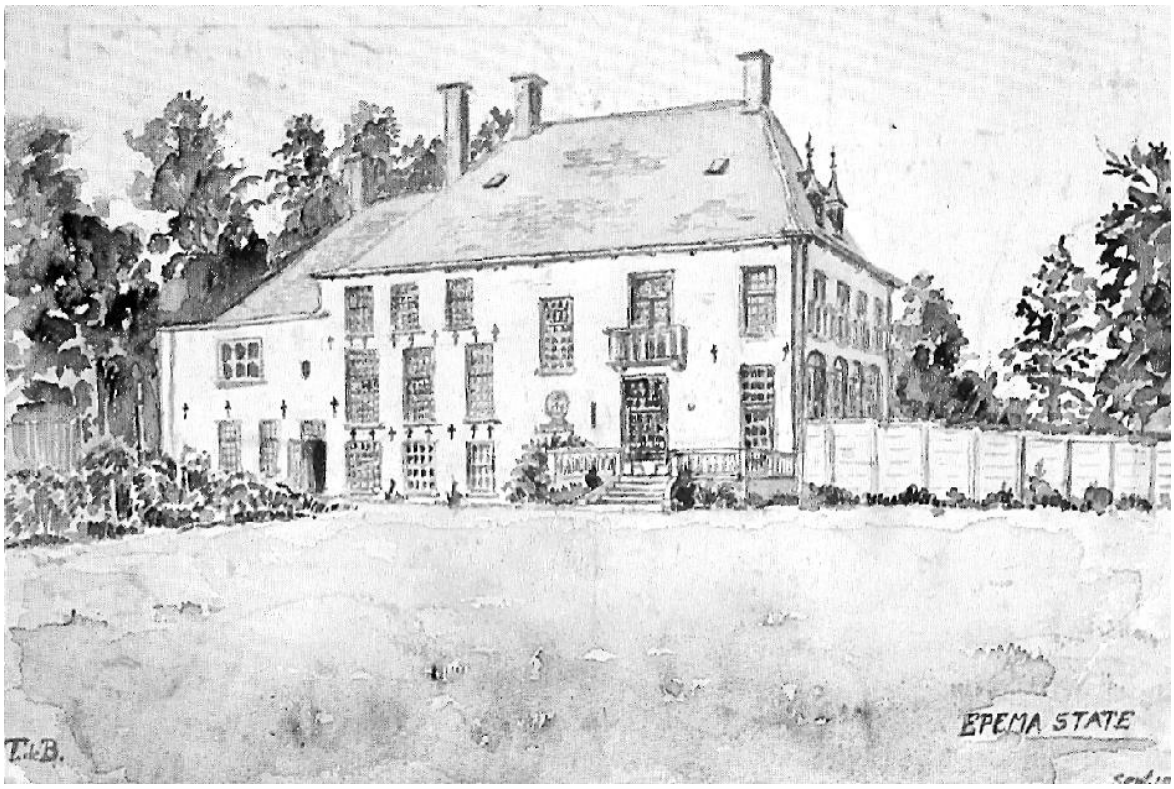

Epema state, IJsbrachtum, Friesland

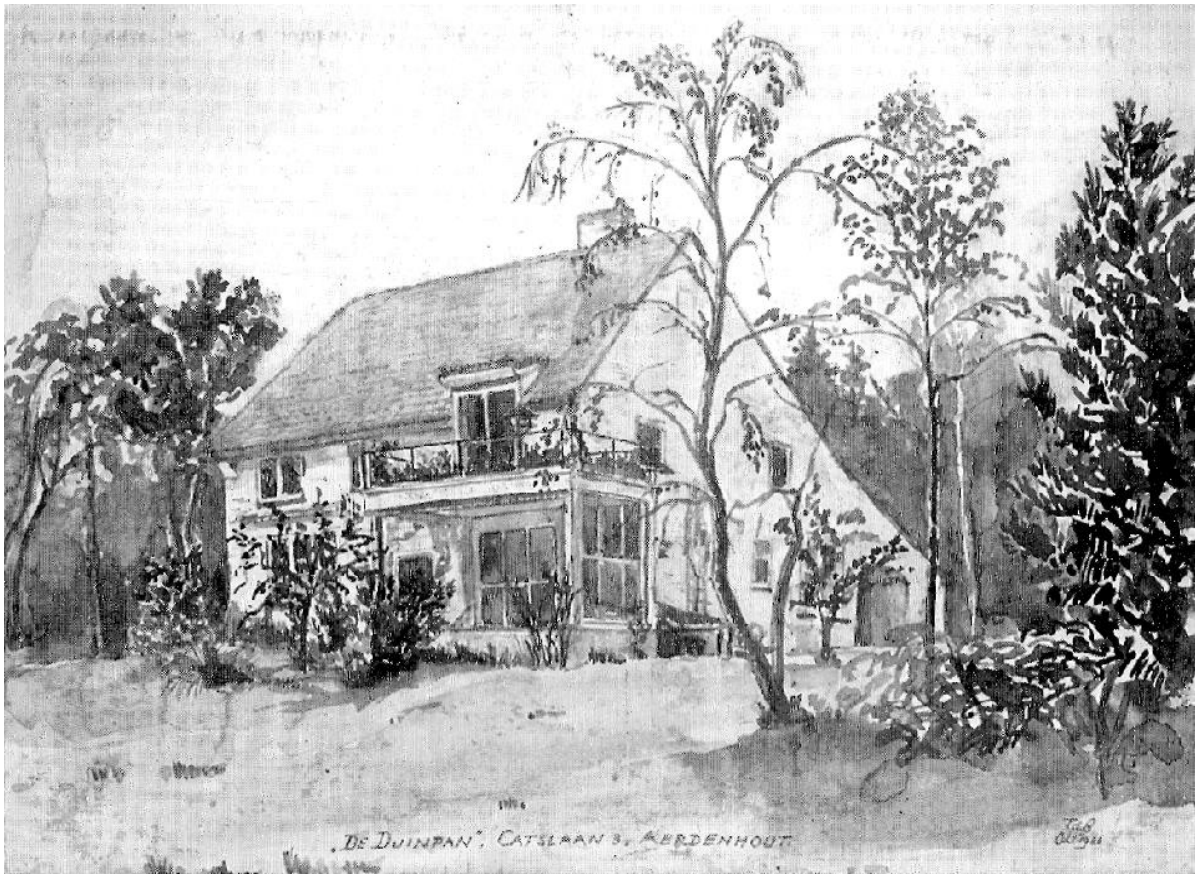

De 'Duinpan' Catslaan 3 Aerdenhout

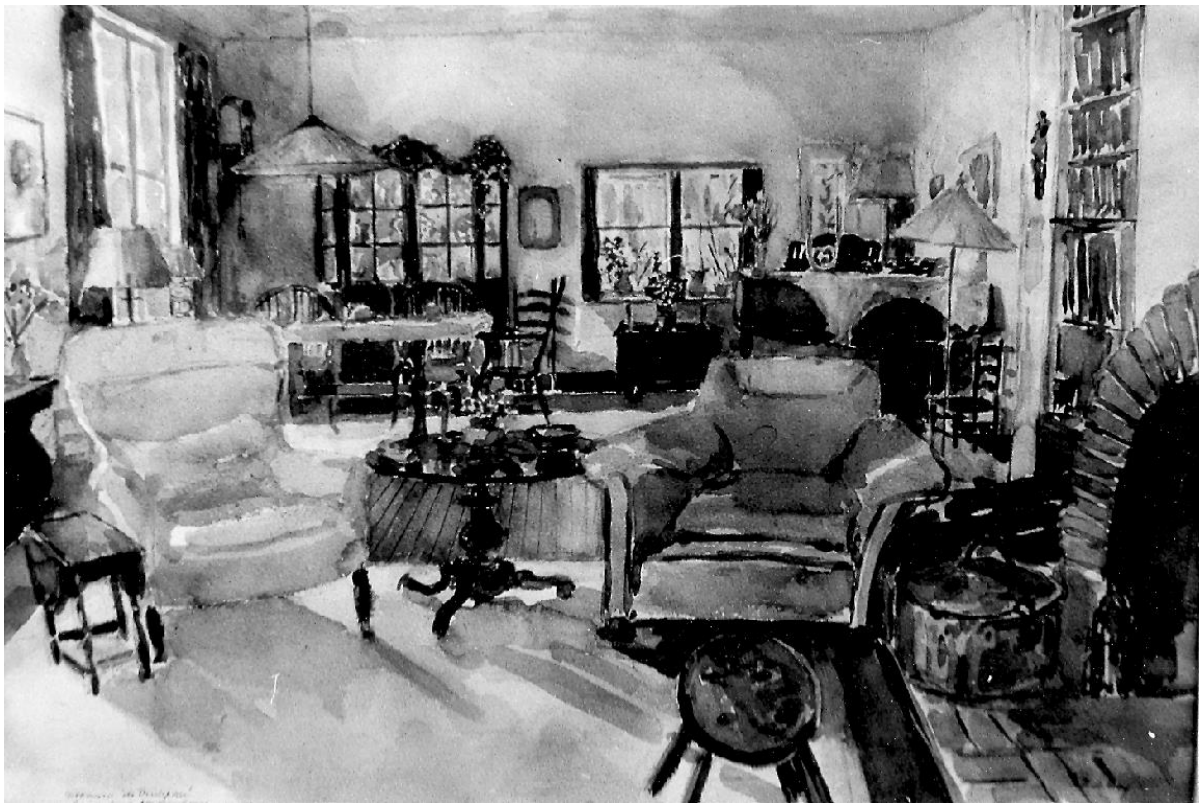

Twee schetsen van de zitkamer van de 'Duinpan'

Huis op de Enschedeweg in Aerdenhout

Huize Duindal in Aerdenhout

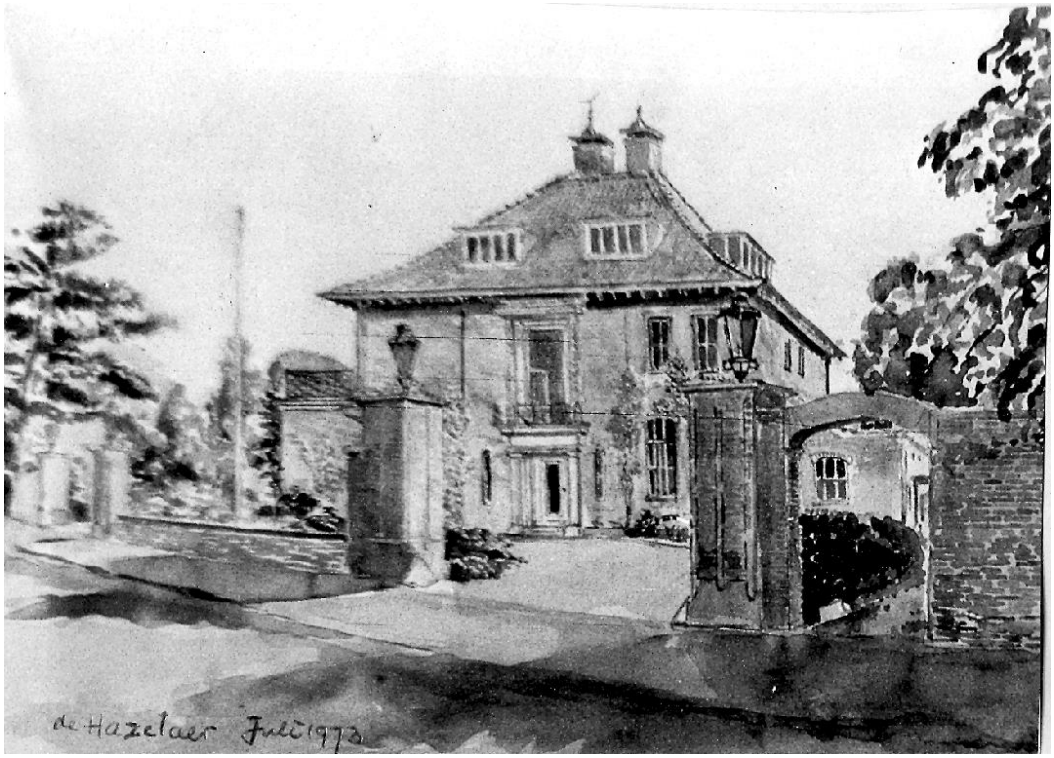

Huize de Hazelaar in Aerdenhout

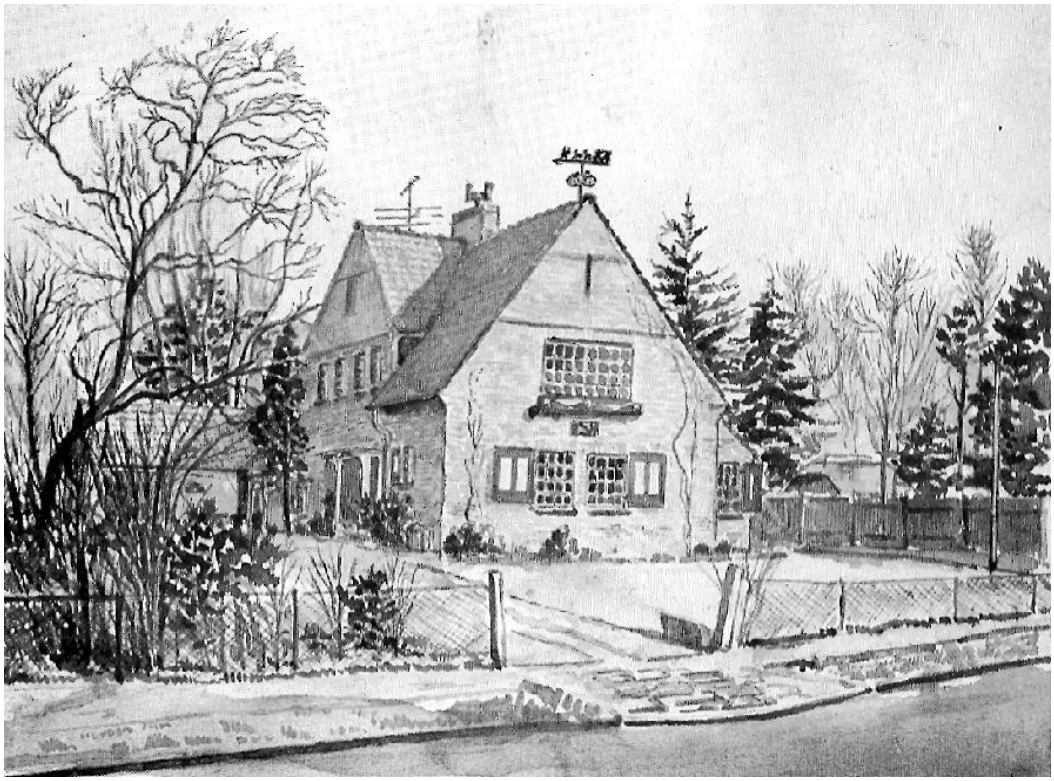
Tollenslaan 15 Aerdenhout

Einde van het overzicht de ontwikkeling van het teken/schildertalent van Tom de Booy Sr in de periode 1912-1974

Hoofdstuk 21. Levensloop van Alfred de Booy (1901-1997).

1901 29 mei wordt Alfred de Booy geboren te Buitenzorg . Zijn ouders zijn Hendrik de Booy en Hilda Gerarda Boissevain

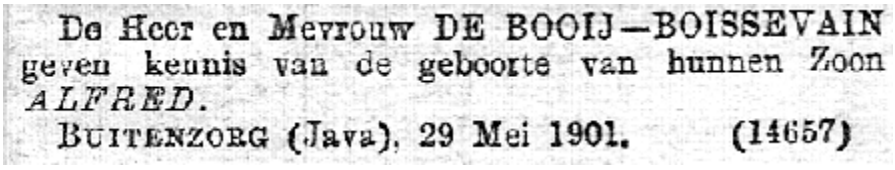
De Heer en Mevrouw DE BOOIJ—BOISSEVAIN
geven kennis van de geboorte van hunnen Zoon
ALFRED.
BUITENZORG (Java), 29 Mei 1901. (14657)

Geboorteadvertentie van Alfred de Booy (In de burgerlijke stand zijn de leden van de familie de Booij allen ingeschreven met aan het eind van hun naam een lange ij, maar vrijwel iedereen van onze familie gebruikt de schrijfwijze met een Griekse y aan het eind. Om verwarring te voorkomen hou ik me maar vast aan de foutieve schrijfwijze. Waarschijnlijk komt het door hun vele contacten als zeeofficieren met Engels sprekende mensen en was een schrijfwijze met een grieke Y meer voor de hand liggend)
Hier volgen een aantal jeugdfoto's: van Alfred *(Alfie genoemd)*

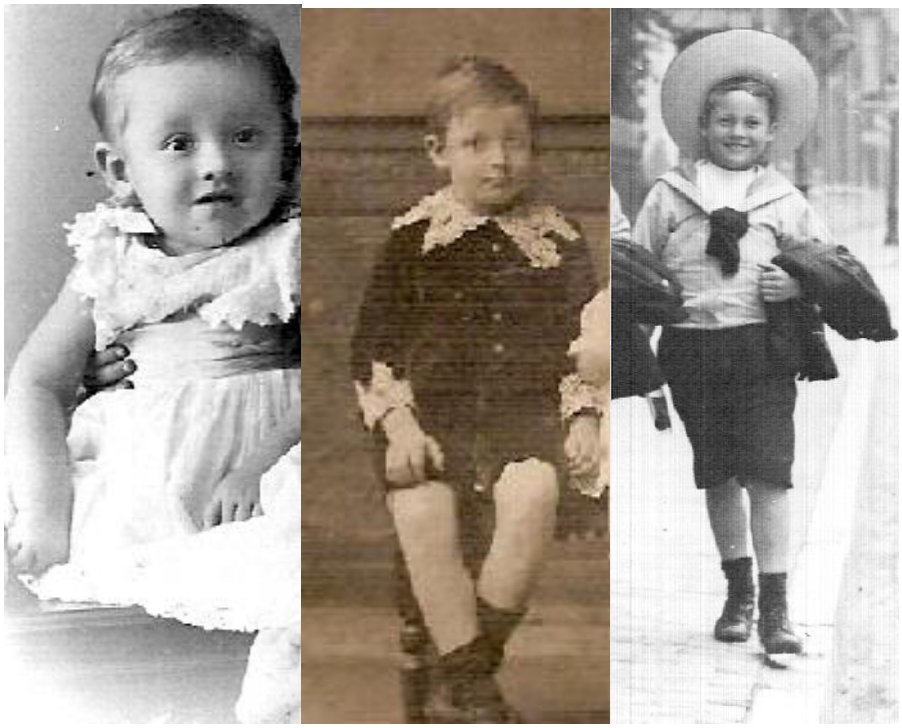

*Links: **1902** genomen in Buitenzorg, Indië. Midden: **1907** in Amsterdam. Rechts: **1909** op weg naar de Nieuwe Schoolvereniging van Cornelis Vrij in Amsterdam*
1905 12 maart wordt Olga Emily de Booy, het zusje van Alfred, geboren

Olga Emily de Booy

1909 Uit het dagboek van zijn vader Hendrik (Han) de Booy : "**3 dec.** Voor tafel grote vechtpartij tussen Tom *(2 jaar oudere broer)* en Alfi. Laatstgenoemde wordt er op school van beschuldigd dat hij Piet Muntendam zou verteld hebben dat St. Nicolaas niet bestaat. Hij ontkent het echter ten stelligste. Vandaar ontevreden stemming en vechtpartij, waarbij hij Tom de lampetkan naar het hoofd heeft gegooid. De verhouding tussen Tom en Alfi is niet zoals ik die zou wensen, d.w.z. Tom is niet vertrouwelijk genoeg met Alfi, heeft niet genoeg invloed op hem. Alfi is soms raadselachtig, maar een ventje waar heel veel bij zit".
1910 . Uit het dagboek van zijn vader Hendrik de Booy blijkt dat de stuurmanskunst van de jonge Alfred te wensen overlaat wanneer ze met hun boot gaan varen op de Zuiderzee: "Alfred stuurde de Mavourneen tegen een sluiswand , een stuk steen viel bij ons op dek".

De zeilboot "Mavourneen

Alfred als stuurman van de "Mavourneen"

28 febr. Dagboek Vader: " Diepenbrock *(componist)* gesproken die er zeer verbaasd over is dat wij Alfred viool willen laten leren. Waarom? vraagt hij dan, echt op z'n Diepenbrocks.
6 maart Ontmoeten Lorentz, den man die het eerst het Sneeuwgebergte van Nieuw Guinea heeft bestegen. Een gezellige aardige kerel. Hij had zeeofficier kunnen geweest zijn, zou ik vroeger gezegd hebben. Tom en Alfred waren als Atjehers opgetuigd en zeiden ieder een vers op. Lorentz bleef bij ons "

Alfred (rechts) op fietstocht met zijn vader en zijn broer Tom

Later in zijn leven kijkt Alfred terug op zijn jeugd en schrijft het volgende:"Mijn jeugd heeft gestaan in het gelukkig voorrecht van te mogen opgroeien in een harmonische omgeving, de school van den heer Vrij, de padvinderij, de zeiltochten met Vader en Tom in de Mavourneen". Het is opmerkelijk dat de ouders van Alfred kennelijk hebben gekozen voor een progressieve opvoeding)

1913 Uit dagboek van zijn vader:"**Woensdag 12 febr**. 's Avonds eten bij ons de heer en mevr. Jonckheer, de heer en mevr. Guépin en Alfred *(broer van zijn moeder)* en Mies. Wij hadden oesters met bier en allerlei lekkere dingen die ik mij niet meer kan herinneren en het was bijzonder gezellig zoals ik ook wel gedacht had. Jonckheer was zeer genoegelijk en gaf met Alfred erg op de Marine af. Ze raden mij af Tom en Alfie bij de Marine te laten gaan".
1914 De familie de Booy brengt hun zomer vakantie door in Zuid Frankrijk in het bergdorpje Les Contamines. Door het uitbreken van de Grote Oorlog (Later de Eerste Wereldoorlog genoemd) moeten ze overhaast naar Nederland terugkeren. Het lukt hun na veel moeite om via Marseille met de boot naar Nederland terug te keren.

Tekening gemaakt van Alfred door zijn vader 28 juli in Les Contamines

1915. De vader van Alfred wordt voogd op het eiland Texel**.**

De familie op weg naar Texel, vlnr. Alfred, Olga zijn zusje, zijn vader en moeder

Alfred , Hemelvaartsdag 1915

1916 Uit het dagboek van zijn broer Tom: " **26 dec**. Thuis gekomen was Alfred erg ziek (Longontsteking). Ik schrok verschrikkelijk, moest aan Zus Ophorst *(de zuster van zijn vriendin Jo Ophorst, die net was gestorven)* denken. Erg down over Alfred. .Ik lag in mijn hangmat gewoon te huilen bij 't idee Alfred te moeten missen".
Uit het dagboek van zijn vader:"**November**. Alfred heeft de wekker die hij gekregen heeft uit elkander genomen en kan daarmede nu boeken ophijsen, niet er op zien hoe laat het is".
1917 21 maart. Uit dagboek van zijn vader: "Vanavond was Hart {de kleermaker] er om pakken te passen voor de jongens en veel plezier gehad in Alfred die altijd vindt dat alles past"
1918 Dagboek van zijn vader: " **26 me**i. Alfred steeds vossende op zijn examen, wat zullen wij dien jongen missen en ik denk dat hij ook het ouderlijk huis zal missen. Ik denk wel eens met onrust aan de desillusie die de Marine aan Tom en Alfred moet geven. Maar ze kunnen er bijtijds uitgaan misschien. Intussen is Tom heel gelukkig op zijn kanonneerboot en ook tevreden op het Instituut.
19 aug: Tom en Alfred kwamen 24 aug. eindelijk thuis. Alfred had Spaanse griep gehad".

Familiereünie zomer 1918: vlnr, Hendrik zijn vader, Alfred, zijn grootvader (van Moeders kant) Charles Boissevain.

Memoires van Alfred de Booy 1918-1986
Hierna volgen zijn herinneringen, die hij heeft opgeschreven in de periode tussen 1975 en 1986. Het begint als hij zich aanmeldt in den Helder voor de Marine . Hier en daar zal zijn tekst worden afgewisseld met passages uit het dagboek van zijn vader Hendrik de Booij
In de zomer van 1918, nauwelijks 17 jaren oud, keurde een commissie van aanneming mij goed als toekomstig adelborst. Kennelijk wilden de drie leden zich niet laten beïnvloeden door de kleedij van de sollicitanten aan, wij werden één voor één binnen geschoven in de commissiekamer, nadat onze kleren in een ander vertrek waren gebleven. De voorzitter vroeg mij dadelijk: gevoel je voor het militair worden, waarop mijn antwoord ontkennend luidde. Volgende vraag: ' waarom wil je dan in de Marine komen'. Mijn antwoord, waarin ik het accent op ontdekkingsreizen en expedities legde, was blijkbaar voldoende. Trouwens, het antwoord op de eerste vraag had de lachlust der heren opgewekt. Ongetwijfeld hadden zij mijn vader gekend,die na twintig jaar was afgekeurd of mijn ooms die het beiden tot vlagofficier zouden brengen.Omstreeks die tijd leverde ik mijn belijdenis in bij de doopsgezinde dominee in Amsterdam, een hoog geacht persoon. Mijn ouders hadden mogelijk gezocht naar een dominee van een andere richting dan de hunne. Mijn vader kwam uit en gereformeerd gezin, mijn moeder stamde af van de Hugenoten en bezocht. bij voorkeur de Waalse kerk. De dominee verklaarde dat mijn belijdenis strijdig was met de beginselen van de doopsgezinde kerk, zodat ik niet kon worden aangenomen. Ik was aan de eene kant opgelucht, omdat ik nu niet uit den Helder naar Amsterdam behoefde te reizen, aan de andere kant verbaasd en geërgerd , omdat de dominee aan zijn besluit toevoegde:heeft je vader je geholpen? Later hoorde ik,· dat de dominee, een verwoed pacifist was, vermoedelijk zelfs eenzijdig ontwapenaar, hetgeen in mijn ogen reeds toen was en nog is, een klaplopen op de inspanning van anderen .
Mijn vader is in loop der jaren vrijgekomen van de dogma's van zijn kerk, mogelijk heeft mijn moeder daaraan bewust of onbewust een bijdrage geleverd. Kort voor zijn heengaan zei mijn vader tegen mij: alles is een groot mysterie: dank zij hem heb ik het Nieuwe Testament als een boek van grote wijsheid leren waarderen, dat een schone boodschap bevat, die voor velen een steun is in dit leven.
Wij leefden in het najaar van 1918 in een wereld van revolutie en verdwijnende koninkrijken, maar ook van nieuwe stromingen. Het optieken voor ontwapening was populair, hetgeen na een periode van waanzinnig bloedvergieten begrijpelijk is, doch werd zo lang voortgezet, dat velen de tweede wereldoorlog niet zag komen. De raadgevingen, van derden, van leraren op school, weerhielden mij niet het voorbeeld van mijn broer te volgen, voortgedreven door een drang naar avontuur.

Uit het dagboek zijn vader: 6 september 1918. " Met Alfred naar Nieuwediep, 2e kl. In de trein andere baren. Te Nieuwediep koffiegedronken bij de heer en mevr. de Raadt, waar ook de commandant van Texel, Van Braam Houckgeest, en daarna naar het Instituut. Er waren niet genoeg uniformen klaar, dus stond Alfred in zijn burgerpakje aangetreden. Na tafel zitten praten met de familie Molenburgh, aardige mensen, en toen kwamen enige van het oudste jaar en gingen baren. Alfred gaf herige antwoorden, werd daarom door Tom gewaarschuwd.
18 october. Ik was 12 oct. te Nieuwediep voor roeiwedstrijd en om Tom en Alfred te zien. Vond Alfred nog niet erg kalm. Met de jongens gegeten. Met verschillende zeeofficieren gesproken over de lamme toestand bij de Marine. Iedereen er over eens dat het een lamme boel is, waaraan ik heden morgen nog eens word herinnerd toen ik een matroos zag bij het Centraal Station"
14 nov. 1918 " Belangrijke brieven van Tom en Alfred die mededelen, dat de Commandant hun had medegedeeld dat op de bemanning van de vloot niet te bouwen viel. Sluitstukken van kanonnen en veel ander wapentuig is nu naar het Instituut gebracht en de jonkers staan op post met geladen geweer. Ik kreeg een droefgeestige indruk van Nieuwediep. Het geringe aantal schepen, het uiterlijk van de matrozen, hun slechte vormen (op de Holland zaten stokers op de

verschansing met de benen buiten boord en liep een allersmerigste schildwacht op het voorschip), dat alles stemt niet vrolijk. De adelborsten maken een gunstige indruk. Het is merkwaardig te zien dat het Instituut niet de minste invloed heeft gehad op de manieren, het optreden enz. van Alfred, terwijl wij verleden jaar getroffen waren door de verstijvende, verstarrende invloed op Tom..

21 dec. Vandaag zijn de jongens gekomen. Alfred ziet er wat beter uit dan toen hij ons verliet, maar veel puisten. Ze vertellen dat 99% van de adelborsten op het Instituut er wel uit zou willen als ze maar wisten wat te beginnen. Tom en Alfred denken er nog niet aan er uit te gaan. Ze willen eerst zien hoe de zaken lopen.

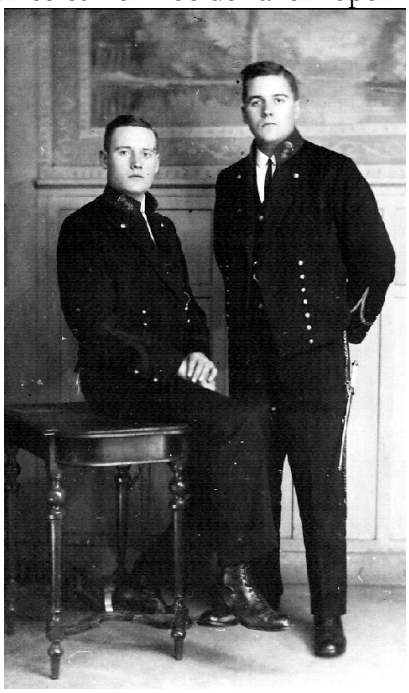

De adelborsten Alfred en Tom de Booy

Alfred op de Alpetli gletscher in het Berner Oberland

1919 De familie de Booy trekt weer naar hun geliefde bergen, ditmaal naar het Zwitserse Berner Oberland.Uit dagboek Vader: " Alfred zegt altijd: als jij (je weet de jongens spreken mij met jij en jou aan) - als jij het kunt kan ik het toch ook. Ik voor mij twijfel daaraan, geloof zelfs dat ik van de drie nog het grootste uithoudingsvermogen heb".

Rijtuig staat klaar om de familie de Booy naar het station te brengen om met de trein naar Les Contamines te gaan , vlnr: Alfred, zijn moeder Hilda , Engelien (al in het rijtuig zittend) en zuster Olga, jongetje naam onbekend

2 april 1920. Alfred is met griep met verlof gekomen en ligt te bed. Hij heeft enige dagen op het Instituut rondgelopen met griep en heeft dit niet laten merken wegens angst voor het Hospitaal". Weer gaat de familie in de zomer naar Les Contamines, het bergdorpje in Zuid Frankrijk, dat zij in 1914 zo overhaast moesten verlaten vanwege het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog.
25 dec 1920: " Tom en Alfi thuis. Alfred speelt alleraardigst viool, zeer gevoelig en flink uit de maat. Hij zegt echter dat hij daarin vrij is".
De opleiding op het instituut duurde drie jaar .Waarschijnlijk is het gemiddelde peil der leerkrachten hoger dan in mijn dagen, ook zal wel minder herhaling van het geleerde op de H.B.S. geschieden. Ik weet niet of evenals vroeger soms wel erg diep op de theorie wordt ingegaan, persoonlijk ben ik voorstander van een accent op het gebruik. De Vloot heeft aanvoerders nodig en geen beoefenaars van de Wetenschap. De laatsten kunnen worden gevonden door tijdens hun loopbaan de speciaal begaafden een opleiding op de bestaande universiteiten te doen geven.

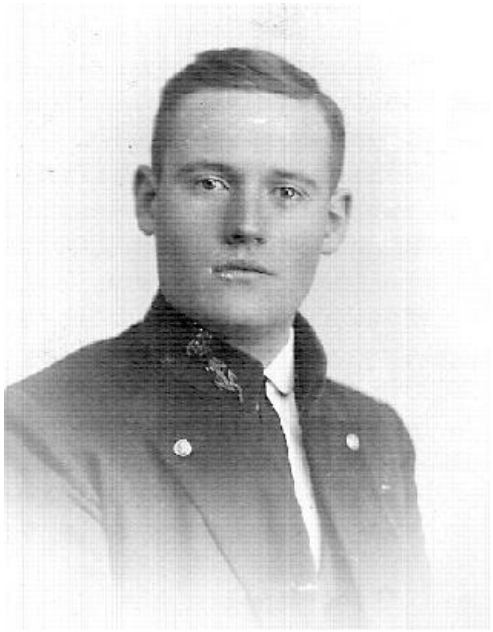

Alfred als adelborst

De plaatsing aan boord van Hr.Ms. de Zeven Provinciën, deed vermoeden dat de langdurige mobilisatie ongunstig voor de materiele toestand van de schepen was geweest. In November 1921 zagen wij in de buitenhaven van den Helder, toen een Noordwester storm een loodsboot bijna op de Zuidwal deed stranden. Dringend werd onze hulp gevraagd ,konden wij met ons zoeklicht in de richting van de loodsboot schijnen, dan zou de aanwezige sleepboot misschien een tros kunnen aanrijken. Een Sperry zoeklicht was juist voor beproeving aan boord opgesteld, maar de chef van de electrische installatie was evenals het meerendeel der monteurs met verlof afwezig. Ik wist echter hoe het zoeklicht aangezet moest worden, zodat wij kort tijdje in de richting van de loodsboot schenen, daarop veranderde het licht in alle kleuren van de regenboog om dan van zelf te doven. Zelfs de kobalten houders van de koolspitsen waren in vlammen opgegaan. Het had ons de nodige vaardigheid ontbroken om de regeling , die automatisch diende te geschieden, met de hand over te nemen. De loodsboot werd echter binnengebracht en misschien hoorden wij daarom niets meer over de zaak. Zimmerman, mijn chef, was iewat verbaasd , toen hij 's nachts aan boord komende, een briefje door mij ondertekend vond, met het bericht dat het Sperry zoeklicht was beproefd en ondeugdelijk bevonden.

Pantserdekschip Hr.Ms. De Zeven Provinciën

Inmiddels was een nieuw probleem ontstaan. Het schip was tijdens de proeftochten tussen de banken varende , bijna op de Haaksgrond gestrand omdat het roer plotseling weigerde . Merkwaardig omdat op een grote particuliere werf te Amsterdam alles was nagezien. In de haven liggende kon geen oorzaak worden vastgesteld en de reis naar Ned Indië begon op tijd. Maar ter hoogte van Wight bleef het roer stokstijf staan. De noodstuur inrichting werd dus opgetuigd. Van de keulenaar, een stuurrad op de stuurinrichting werd dus opgetuigd . Van de keulenaar, een stuurrad op de campagne, liepen stangen via de ventilatiekoker naar de stuurkamer. Oponthoud ontstond, doordat Weemhoff, luitenant ter zee (uitvinder van een bomrichttoestel voor vliegtuigen en een uitmuntend violist) zijn motorfiets in deze schacht had verstopt en toegedekt met een wit laken, zodat het niet de aandacht van de eerste officier had getrokken. Hoewel het roer nu weer bewogen kon worden ,was de communicatie met de brug gebrekkig en het bij de keulenaar opgestelde magnetische kompas traag, waardoor de koerslijn dus danig kronkelde,dat wij Indië niet of met veel oponthoud zouden bereiken. Wij zochten dus een noodhaven,waar een reparatie van de stuurinrichting kon plaats hebben. Portsmouth lag voor de hand en twee sleepboten brachten ons binnen. Onze meerplaats tussen twee slagschepen maakte de 'Smile of Europe' bijna onvindbaar. De engineer in charge onthulde, dat de fabrikant een bedrijf bezat in Blaydon on Tyne,een eind weg. Mijn brieven geven enige details. "Zo langzamerhand komen wij in aanraking met Engelse zeeofficieren, die over het algemeen wel geschikt zijn, doch zeer belust op cocktails. De (Ned.) werf heeft op de meest schandelijke manier het schip geleverd, zekeringen verkeerd geplaatst ,uit een munitielift kwam bij het aanzetten de poetslap van een werviaan te voorschijn. Las gisteren in Brandt, de navolgende woorden van de Ruyter: waar de Zeven Provinciën verschijnt , maken de Engelsen ruim baan ..... nog steeds is dit het geval, want hier in de haven waren ze doodsbenauwd voor onze kapotte stukmachine en·onze·ramsteven..... ik moestgisteren als tolk optreden in een zaak tussen een Hollandse marinier en een Engels matroos ..... werd ontvangen door commodore MacClintock ,die een buitengewone,.sympatieke indruk maakte en toen hij weg moest, om de klachtzaak voor te bereiden, mij een boek in de hand gaf :Secret Intelligence of the Admiralty ...open haard, luie stoel enz. Ik las over de proefnemingen met bommen op slagschepen, tevens een lijst aangetroffen met veranderingen bij diverse Marines .Zolas ik dat onze K2 in dienst: is gesteld en dat in de Tweede Kamer geklaagd werd over te hoge begrotingen".
Nadat, een nieuw wormwiel aan de stuurmachine was bevestigd zodat het roer weer goed functioneerde, vertrokken wij naar Napels. Deining ontstond toen een venijnig telegram uit den Haag de commandant verweet geen telegram van aankomst te hebben gezonden. Luitenant ter zee Zimmerman kreeg de schuld, maar kon zich niet meer herinneren aan wie hij het telegram ter verzending had gegeven. Wij waren al in de Rode Zee bezig ons in het wit te steken. Toen wij klaar waren haalden één van mijn collega's een papier uit de binnenzak van zijn blauwe jas, zijn

gezicht vertoonde enige verbazing, toen opende hij:de patrijspoort en wierp het vod in zee. In Napels moest ik de Italiaanse admiraal de aankomst van Hr.Ms. de Zeven Provinciën berichten. Ik stak mij dus in ceremonieel tenue, lange jas, epauletten, sabel en.zette mijn ietwat kaal geworden steek op het hoofd. Bij de commandant, vragende om orders .Deze zei :heeft U die oude steek speciaal met het oog op piket diensten opgezet? Jawel overste, omdat hij van mijn vader is. Ik kon daarop vertrekken. Buiten het hoofdkwartier van de admiraal rolde een knoop van mijn lange jas op straat, die ik nog net kon pakken .Op dat moment passeerde onze marinier-facteur ,die met een lucifer de knoop aanhechtte. Wilt U mij helpen, ze willen mij de post niet geven. Ik ging dus met hem mee het postkantoor binnen. Volgens zijn zeggen had onze facteur nog nergens zo vlug de post gekregen. Inmiddels had zich aan boord een merkwaardige figuur gemeld, een wasbaas zonder prijslijst, die verklaarde:"mais vous avez faire avec un gentil homme". Ons vertrek duurde lang en was niet opwekkend. Ten anker gekomen in de haven,hebben wij gewacht op onze stoker Swiebel,die na een woorden wisseling met een Italiaan een einde maakte aan onenigheid door de man zodanig met een mes te bewerken dat hij overleed. Het gelukte de commandant hem om via de consul los te krijgen en hij zou dan door de zeekrijgsraad te Soerabaja .Later hoorde ik ,dat een stoker juist uit de gevangenis ontslagen zijnde, zich des avonds op de tramrails had neergelegd en daarop was overreden. Wij bereikten Aden zonder ongevallen. Wij jongeren hadden nu voor het eerst door het Suez kanaal varende, de woestijn met kamelengezien. Er waren echter vijandelijkheden tussen stammen uitgebroken,: aarbij ook Engelse troepen betrokken waren.Ik schreef hierover:"....luitenant ter zee Zimmerman had gehoord van de plaats Lahedzj, een sultanaat. Naar de consul om te vragen, hoe wij daar zouden komen. De consul stom verbaasd, het gouvernement zou nooit toestemming geven. Hij zelf kon alleen toestemming vragen, als commandant Spengler hem een brief schreef. Het zou een ondiplomatieke daad zijn , daar alles door troepen bezet waren wegens relletjes tussen stammen onderling. Nu moesten wij beslist naar Lahedzj gaan, zeiden wij, en gingen per auto de woestijn in over een zanderige weg naar Sheikh Othman, een woestijndorp van 8000.inwoners, bar interessant, toen in Sheikh Othman gardens, door een Engelse gouverneur heel aardig aangelegd, palmen, spinazie en andijvie. Alles groeit hier en ook staan er kooien met apen en herten. Buiten Sheikh Othman kan men niet gaan, had de consul gezegd. Wij·polsten onze Arabische chauffeur of hij ons naar Lahedzj kon brengen,14 mijlen weg. Hij zou het proberen. In volle vaart snorden wij de woestijn in, een grote zandvlakte met een kwasie weg, aan de kim blauwachtige bergen. Hier en daar palmen. We zagen ons al in Lahedzj, toen na schieten en fluiten, Brits-Indische soldaten verschenen, die onze auto aanhielden. De chauffeur begon ongelooflijk te kankeren, maar het gaf niets en we reden terug naar Sheikh Othman. Daar drongen we het Brits-Indische kamelen en paardenkamp binnen en werden overal rondgeleid. Spraken met verschillende Brits-Indische onderofficieren ,die het volkomen eens waren met de pogingen van India om zich van Engeland te onttrekken .Sommige hadden in de oorlog aan het Westfront mede gemaakt".

Negen jaar later bezocht ik Lahedzj. Wij werden door de bevolking vriendelijk ontvangen. Een hadji die in Batavia had gewoond, sprak met ons in het Maleis. Hij dacht dat we van de Satenge-Compenie waren, letterlijk Halve Compenie, of wel Gouvernementsmarine. Tijdens de oversteek naar Ceylon- gaat het in al mijn brieven voornamelijk over de astronomische waarnemingen en de compensatie der kompassen. Na Colombo voeren wij rechtstreeks naar Tandjong Priok. Ook nu had ik kritiek op de leiding aan boord doch paste wel op zulks al te openbaar te doen blijken. Ik vermoed, dat mijn kritiek veel te scherp was.":Je mag hier verbazend weinig zelfstandig doen, met de commandant liggen we allemaal overhoop en de eerste officier ,hoewel niet ongeschikt, is toch niet geheel en al voor zijn taak berekend. Het zou mij te ver voeren alle onaangenaamheden op te noemen."

Op 4 Februari 1922 liep Hr.Ms. de Zeven Provinciën de haven van het Marine Etablissement te Soerabaja binnen en meerde in het z.g; bassin, Mijn eerste indruk van mijn geboorteland:" Ik vond het aan de wal NIETS, en hoop maar dat wij zullen gaan varen." Weldra werd ik

overgeplaatst naar de Marinekazerne Oedjong, naast de Marinewerf gelegen, aangezien enige van mijn jaargenoten waren aangekomen per mailboot en dus nog geen vaartijd hadden behaald. Er was niets voor ons te doen, behalve elke drie of vier dagen een ronde in het donker door het moerasgebied beoosten de haven,waar de munitie lag opgeslagen. Langs wachttorens waar dan zou blijken of de schildwachten al of niet sliepen. Overdag konden wij in de bibliotheek Zweedse boeken lezen,door een onbekende die wel Zweeds zal hebben gekend, achtergelaten. Na een maand of zo werden wij bij de commandant geroepen, wiens onwelvoeglijke bijnaam ik hier niet zal noemen, en kregen een standje, omdat wij niets uitvoerden. Zo verbaasd waren .wij, dat niemand van ons vroeg wat wij dan wel hadden moeten doen. Gelukkig kwam er spoedig een nieuwe commandant van Hoogenhuyze, die mij op de werf staande hield en vroeg wat ik deed. Helemaal niets overste, de onderofficieren-torpedist varen met de torpedoboten.Nu kwam er verbetering. Wij moesten alleen varen tot en met straat Madura, met een bemanning van circa tien koppen en een kanon van 3.7 cm Des s 'nachts op de rede en ook overdag in Straat Madura smokkelaars aanhouden. Een enkele maal voeren rechercheurs of politieagenten met ons mede. Na een paar weken scheepte een adjudant torpedist zich voor een vaartochtje. Ik wilde hem laten zien, dat ik hem kon overtreffen. Een grote Madurese zeilprauw streek de zeilen en wachtte gelaten onze komst af.Ik naderde met vrij veel vaart, onder een scherpe hoek , die dan door het achteruitslaan van onze enkele schroef zou verdwijnen, en wij dan langzij van het vaartuig zouden liggen. Maar op het sein van de telegraaf:Volle kracht achteruit gebeurde niets. lk wist niet, of vergat het feit, dat de torpedoboot geen stoom omzetbeweging voor de schaar van de hoofdmachine had, die andere boten van hetzelfde type wel hadden. De neus van mijn scheepje boorde zich dus in de balken van de prauw. Ik sprong over in de prauw en zag tot mijn schrik dat deze met stenen geladen was. Het gelukte door hozen en verplaatsen van enige stenen het lek te stoppen, door het scheepje een beetje slagzij te geven.Ik gaf de djoeragan een brief met de verklaring dat ik verantwoordelijk was voor de schade en verzocht de eigenaar zich rechtstreeks tot mij te wenden. Daarenboven drukte ik hem f 25 in handen, alles wat ik bij mij had. Daarop sleepten wij het vaartuig tot onder de wal van Madura en liepen in de marinehaven binnen. Ik heb verder nooit meer iets over deze zaak gehoord en vermoed, dat de schipper het geld in zijn zak heeft gestoken dat de eigenaar zijn schade van de verzekering vergoed kreeg. Bij aankomst meldde ik mij bij de eerste officier van de Kazerne. Nog iets bijzonders gepasseerd? Alleen een beetje geschavield langs een prauw, heb de schipper een fooi gegeven. 'Ja ,dat kennen wij lichte averij ,goed dat je er voor uitkomt, wij hebben een kleine scheepskas voor dergelijke zaken, zeg maar hoeveel het was..Dat nu deed ik liever niet, f 25 was in die dagen een heel bedrag voor een schipper. Ik stel het op prijs, Overste, het bedrag zelf te dragen. "Prachtig,uitstekend, accoord." Hiermede was de zaak afgedaan,en mijn persoon in de ogen van de eerste officier beter dan ik verdiende.

Kort hierop werd ik lid van een commissie tot onderzoek van het verloren gaan van commaliewant van de onderofficieren. Een collega van de administratie kwam even langs met een dik rapport over·borden en kopjes. Teken hier maar zei hij. Dat deed ik zonder iets te lezen .Een tijdje later vond de eerste officier ergens het commaliewant van de onderofficieren en liet mij komen. Ik bekende volledig gefaald te hebben. Onthoud dit goed, zei de eerste officier, teken nooit iets dat je niet hebt doorgelezen. Laat dit een goede les .zijn. Maar niet elke schadervaring liep zonder sissers af. Op een zondagmorgen had ik wacht inde kazerne. Zelden gebeurde er iets de moeite van vermelden waard. Daar stond eensklaps een oudere luitenant ter zee voor mij. Ik moet per trein naar Batavia, de commandant Zeemacht heeft mij ontboden in verband met het onbehoorlijk gedrag voor de commissie van onderzoek na een schadevaring. Hij gaat mij voordragen voor ontslag uit de zeedienst. Daarin heeft hij gelijk, maar ik neem hem buitengewoon kwalijk dat hij mij op Zondag laat reizen " Wat is er dan gebeurd"?. De commissie beweert dat ik de torpedoboot een paar meter korter heb gemaakt door de kade te rammen. Ik heb een stopwatch medegenomen en wilde mijn gelijk aantonen. Ik demonstreerde: nu ben ik 50 meter van de kade, volle kracht achteruit, na tien secunden machine stop, het schip ligt gestopt.

Wij zijn nu 2 Meter van de kade en liggen stil. Wat was de reactie? De voorzitter vroeg "hoe verklaart U dan de schade" Ik heb geantwoord "dat ik hier ben gekomen om dat van hem te vernemen".
De bijzondere omstandigheden waaronder in Ned. -Indië gewerkt werd, gaf ook soms de gelegenheid aan degenen, waarin iets bijzonders zat, zulks te tonen. Kapitein Luitenant ter zee Dalhuysen,commandant van een opnemer werd opgedragen om tijdens de vloot manoeuvres Straat Soenda te passeren. Opgemerkt door een torpedojager, seinde hij in het Engels:ik ben een kabellegger, blijf drie mijlen uit mijn buurt. Zo glipte hij de straat door. Een van mijn jaargenoten diende onder hem bij de hydrografische opname van enige baaien in Bantram (West Java).We steken eerst de alang-alang van de eerste baai in brand, gaan daarna de tweede baai in kaart brengen. Als wij klaar zijn komen wij terug en dan grazen er bantengs,die houden van de jonge alang-alang. Mogelijk was in die tijd de jacht op bantengs nog niet verboden. Toen mijn collega Veerman aan de eerste baai bezig was hoeken te meten zag hij een banteng met. hoge snelheid naderen. Hij kon zich nog omhoog werken in een boom, doch heeft daar lang· moeten zitten.
Op 30 Juni 1922 schreef ik: "Hedenmiddag gaan we weer naar Ampeman (Lombok) met de Hydra. Wij varen dan aardappelen en personeel over naar Hr.Ms. de Zeven Provinciën. Eerst naar de Sapoedi-eilanden om postduiven op te laten. De vorige maal bleven wij twee dagen op Lombok liggen en maakte ik met vier van mijn jaargenoten, dienende op het vlaggeschip een tocht in een willekeurige richting door kampongs heen, trokken een kali over van een meter diep. Veel kampongs staan ·leeg omdat men niet gewend is Europeanen te zien. Toen wij twee uur, het binnenland in waren, waarschuwde een Lombokker ons dat wij voor donker in Ampenan terug moesten zijn, omdat anders dapat banjak soesah (wij zouden in veel moeilijkheden komen)..Lombok is een prachtig eiland, vrolijker getint dan Java. Mijn zwarte schoenen zijn naar de maan"..
Ïk gaf mij op als liefhebber voor de onderzeedienst en werd in november 1922 geplaatst aan boord van de Hr Ms K IV.

Links: Alfred bij de onderzeedienst in Soerabaja. Rechts: K IV in droogdok in Soerabaja

Daar had een explosie de accu batterij vernield*)..Er was inmiddels een nieuwe batterij ingezet, zodat wij ons geen zorgen behoefden te maken. Voor degenen die het ongeval hadden overleefd ,bestonden die zorgen wel. De explosie vond plaats op het moment dat de ventilatie werd bijgezet en een vonk het knalgas deed ontploffen. In de oude batterij zaten verontreinigingen in de platen en we hoopten dat de nieuwe platen beter zouden zijn. Er werd dus overvloedig geventileerd, ook onderwater,waardoor een zure lucht in de boot bleef hangen. Ik sliep boven op

het rubberkleed van de batterij onder de tafel van de officieren .Soms was het na het opladen zo warm,dat wij naar het dek vluchtten, als wij voor anker lagen, maar dan verdreef de Westmoesson ons weer naar beneden, in een benauwde door vocht verzadigde warme verblijfplaats. Op 7 Januari l923 gaf ik enige bijzonderheden over de proeven: Na opladen van de batterij werd deze een uur lang geventileerd, daarna alle cellen afgesloten en om het uur uit twee cellen het ontwikkelde gas gezogen naar een glazen bol ,waar wij het door een vonk lieten ontploffen. Dan maten wij het percentage knalgas.... de resultaten waren eigenaardig, in hoeverre mag ik niet zeggen.
*)Tijdens het verblijf in de haven van Colombo vond er op 9 november 1921 een explosie plaats in de voorste batterijopslag van de K IV. Bij deze explosie kwamen een kok en een kwartiermeester om het leven, een andere kwartiermeester raakte bij deze explosie zwaargewond. Op 23 december 1921 arriveerde de K IV in Tandjong Priok. Vanuit hier patrouilleerde het schip tot 1936 de wateren van Nederlands-Indië
Wel weet ik dat men nog lang niet alles van accumulatoren afweet. Het rubberkleed, dat anders de cellen afdekt, lag nu open geslagen en wij liepen over de cellen heen. Maar je moet natuurlijk niet overeen positieve en negatieve leiding tegelijk staan. Een paar koelies deden dit, waarop ze niet meer naar beneden durven komen gelukkig, want nu kunnen ze ook niets stelen. Jullie hebben zeker gehoord over de Menadoneesche dienstweigering.

De onderzeeboot K IV

Hun houding is niet te rechtvaardigen, maar er zijn wel zeer verzachtende omstandigheden .Van mijn boot waren er twee, dat 100%..Het waren zeer geschikte en goed werkende jongens,maar hun trots en koppigheid overwon toch de werklust." De Menadoeesche en naar ik meen ook.de Amboneesche dienstweigering was naar mijn gevoelens van het gebrek aan inzicht van de administratieve autoriteiten te Batavia, die de commandant zeemacht onvoldoende hadden voorgelicht over de consequentie verbonden aan. het invoeren van rijst als hoofdvoeding voor inheemse niet-Javaanse schepelingen. Gelijkschakeling met de Javanen krenkte hen, wellicht uit misplaatste trots. De Marineleiding had de heeren van administratie beter in de gaten moeten houden. Gelukkig kwamen de meeste schepelingen er met een lichte straf af, doch het versterkte mijn overtuiging dat de centrale leiding een veer had gelaten.
De eerste reis hield in een bezoek aan Ambon,enige indrukken schreef naar huis".. voor de bemanning is dit een ellendige plaats, logies aan de wal is er niet, wij kunnen nog in een hotel, zij zitten nu al 10 dagen in die gloeiende boot Luitenant ter zee Hetterschij ging laatst mede met lanceren op de Zeven Provinciën, en schoot een torpedo tegen het schip aan, kop geheel ingedrukt. De torpedo liep te hoog. Jammer dat het geen oorlogstorpedo, zeiden ze bij ons".Vrijwel alles wat in de bundel brieven staat,die mijn vader zorgvuldig bewaarde, kan ik mij nauwelijks herinneren. Kennelijk schreef ik niet over een klein probleem, dat ik zelf moest

oplossen. Ik was toen net meerderjarig en wachtofficier op de onderzeeboot, liggende ter rede van Ambon. De enige officier aan boord. Een van onze diesels was in reparatie. Wij lagen vrij dicht onder de wal, omdat het verder weg zeer diep wordt. Het was donker. Het vlaggeschip onder bevel van de Kapitein ter zee H.J. Hartkamp nader kennelijk een ankerplaats zoekende. Zijn toplamp knipperde: Ga onmiddellijk weg en zoek een andere ankerplaats, of woorden van die strekking. Ik liet de electromotoren inschakelen en het anker lichten en dit een eindje verder vallen.Ik verzuimde,wellicht opzettelijk (om hem niet te doen schrikken) mijn commandant in te lichten. Kort daarop kwam een zware bui opzetten, met harde stormachtige wind en regenvlagen. Schuilende achter de commando toren kon ik zien, dat ons vlaggeschip verdreef. Toen het opklaarde, kwam Hetterschij langszij en raadde mij de commandant een bericht te zenden, dat alles wel aan boord was. De volgende ochtend kwam de commandant aan, dat ik had moeten blijven liggen en dat hij nu naar de eskader commandant, ging om zijn beklag te doen. Daar trok hij aan het kortste eind en op de receptie in de sociëteit maakte de eskadercommandant mij een compliment over het zo vlug onder stoom gaan. Mijn antwoord was misschien niet erg tactvol:'Wij zijn bij de onderzeedienst altijd vlug met onze electromotoren". Later werd Hartkamp mijn commandant op het artillerieinstructieschip Gelderland. Veel mensen waren bang voor hem, met zijn martiale houding en grijze snor met omhoog draaiende punten. Maar ik kon een potje bij hem breken en bewonderde werkkracht, kundigheid en eerlijkheid. Bij de onderzeedienst werd flink geoefend. Bezuiden Celebes liggen de eilanden Boeton en Moens gescheiden door straat Boeton. Ongeveer halverwege deze straat ligt het dorpje Raha en daar lag het vlaggeschip ten anker, toen wij de opdracht kregen het schip te torpederen, ondanks de bescherming van twee torpedojagers. Bij donker de Straat Boeton binnenvarende, moesten wij spoedig duiken van wegen de patrouillerende jagers, die telkens als wij even boven kwamen ons inhaalden .Pas later ontdekten wij een kleine lekkage van een brandstoftank, zodat men ons kon ruiken

Alfred en zijn broer Tom..

Bij dag worden vuurde de commandant twee torpedo 's af, waarvan één in de dekbuis bleef hangen .We waren allen uitgeput ,vijf matrozen nauwelijks bij bewustzijn ,de temperatuur en de vochtigheidsgraad was zeer hoog door defect van de koelmachine. Tijdens het opstomen naar Makassar zwaar weer, de commandant sloeg bijna van de brug, torenluik dicht en genavigeerd door de periscoop.
Terug in Soerabaja brak een spoorwegstaking uit.*) Ik schreef op 3 Mei:

" 'De staking zal ietwat raar aandoen, aangezien je Indië van een twintig jaar geleden kent. De regering was echter op alles voorbereid. Om de staking niet in de suiker campagne te doen vallen, werd deze nu door de arrestatie van Semaoen uitgelokt .Alles was prachtig georganiseerd , om de 500 meter staat langes de spoorbaan een schildwacht en 's-nachts wordt alles af gepatrouillleerd. Vijftig stokers van de Marine rijden op de lokaaltreinen, de landingsdivisie bewaakt Perak (koopvaardijhaven van Soerabaja), rangeerterreinen, gedeeltelijk het station Goebeng en Sidotopo. Ondanks dit feit komen de treinen geregeld aan. Alleen met een paar uur vertraging, goederenvervoer is beperkt. Alle stakers zijn ontslagen, op elk station hangen lijsten met hun namen. Enkele malen werd ontdekt, dat de rails waren losgeschroefd en stenen tussen de wissels geplaatst,maar er is nog geen trein ggederailleerd."

Tussenvoegsel

*) Op internet vond ik de volgende informatie betreffende de spoorwegstaking:De spoorwegstaking in 1923 bracht (red. GG Dirk Fock) hem ertoe, in het Wetboek van Strafrecht voor Nederlandsch-Indië het beruchte artikel 161-bis op te nemen, waarin opruien tot staking strafbaar werd gesteld.

Bij Indisch Besluit van 17 oktober 1922 werd Wolterbeek Muller benoemd tot procureur-generaal bij het Hooggerechtshof en advocaat-fiscaal voor de Land- en Zeemacht, welke functies hij tot 5 juni 1926 zou bekleden. Als procureur-generaal bestreed hij nationalistische en communistische activiteiten die gericht waren op ordeverstoring en gezagsondermijning. In 1922 en 1923 drong hij met succes aan op de internering van de voorzitter van de Communistische Vereeniging tevens voorzitter van de zeer belangrijke vakvereniging voor Spoor-en Tramwegpersoneel, Semaoen, en bewerkte hij in 1925 naar aanleiding van enkele in Semarang uitgebroken stakingen de internering van een drietal andere vooraanstaande communisten, Darsono, Aliarcham en Mardjohan.

In zijn streven extremistische agitatie op vergaderingen te beteugelen steunde hij na het uitbreken van de spoorwegstaking in mei 1923 verzoeken van enkele residenten om het vergaderrecht in hun gewest conform artikel 8a van het Staatsblad van Nederlandsch-Indië 1919, nr. 562 te beperken. Voorts wist hij te bewerkstelligen dat dit artikel, behoudens alle vergaderingen binnen een bepaald gebied, ook op vergaderingen van een of meer met name genoemde verenigingen in Nederlands-Indië, kon worden toegepast (ibidem, 1925, nr. 582). In 1924 bepleitte hij een zodanige wijziging van artikel 6 (ibidem, 1919, nr. 27) dat bestuursambtenaren die volgens de vigerende bepalingen de politie persoonlijk moesten assisteren als deze openbare vergaderingen wilde bijwonen waartoe de toegang haar ontzegd was, konden volstaan met het verstrekken van een schriftelijke machtiging. Ook deze wijziging werd in 1925 van kracht (ibidem, nr. 67), evenals een, wederom in 1924 voorgestelde, aanvulling van enkele artikelen in het Wetboek van Strafrecht waardoor het 'haatzaaien' tegen het wettig gezag ook elders dan in openbare vergaderingen strafbaar werd (Staatsblad van Nederlandsch-Indië 1925, nr.582).

Einde toevoegsel

De onderhoudsperiode was aangebroken. Op 5 juni 1923 schreef ik: "Een ongelooflijk beroerd werkje is, dat ik, als jongste belast ben met alle tanks en mij in de raarste bochten moet wringen of die en die tank geschraapt, geborsteld of gecementeerd moet worden".

Men ziet op die leeftijd niet steeds in, dat het nuttig is ook het onaangename werk te ondergaan, opdat men later de werkcondities van anderen kan appreciëren. Ik herinner mij gewend te hebben, dat ik aan bakboord in de hoofdtank zou nederdalen en onder de binnenhuid van de boot zou doorkruipen en aan stuurboord weer bovenkomen .Bij de kiel liggend in een ongekend hoge temperatuur, kon ik voor nog achteruit en betreurde de vele rijsttafels, die mij niet slanker hadden gemaakt. In de buurt van de koelies maakten deze een oorverdovend lawaai, zodat het niet opviel dat iets verder op hetzelfde schip de koelies het gemakkelijker namen met hun

bikhamers. De marinemensen, waartoe ik ook behoorde, bestelden te veel koelies, terwijl beter toezicht wellicht zuiniger. zou zijn geweest. Stond men bij de poort bij het uitgaan van de werf, dan zag men drommen koelies, opgewacht door arabieren geldschieters, goede rente van het loon van de werkers genietende. De reparatietijd verschafte een goede gelegenheid tot het bezoeken van de bergstreken in Java. Zo mochten wij zwemmen in het bad van de gestoorden in de desbetreffende instelling te Lawang. Een patiënt van deze inrichting zwom met rollende ogen mijn kant uit, roepende: ik ben koning van een groot rijk, wilt U mijn minister van Marine worden?" Ik dook snel, zwom een eind weg en verliet het zwembad zo vlug mogelijk.
Begin Februari 1923 moest ik invallen als waarnemend oudste officier op de K 5, onder luitenant ter zee C.H. Brouwer, die tijdens de mobilisatie een drijvende mijn voor de haven van den Helder had gedemonteerd, waarvoor hij de medaille voor Moed, Voortvarendheid en Vernuft had gekregen.

Onderzeeboot Hr.Ms. K V onder commando van luitenant-ter-zee C.H. Brouwer

Binnen een week boekten we twee aanvaringen. Eerst met de K 6, die onder water. Een snelheidsproef op dezelfde mijl (bij Kambing) als wij bovenwater deed. Onbegrijpelijk dat de divisiecommandant dit zo geregeld had. De schade viel erg mee, maar beide boten moesten dokken, dus voeren wij naar Soerabaja. Onderweg ramde ons een zonder lichten varende Madurese prauw, die met zijn ra een harde klap op het hekwerk van de brug gaf. De bootsman kon nog maar net deze klap bukkend ontwijken, hij stond aan het roer en zijn sloffen gleden buitenboord. Hij hield niet op met mopperen over het verlies van zijn sloffen en toonde geen dankbaarheid over missen van de klap van de ra. Een onzer matrozen, waarvan men dacht dat hij Madurees kon spreken, moest in het donker de schipper een standje geven over het zonder licht varen, niemand van ons kon hem controleren. De eerste onderzeeboot gestationeerd in Ned.Indië was de K I, die harder liep dan de latere boten en ik meen maar één schroef bezat. Hij had lang stil gelegen. De inspecteur van de Onderzeedienst wilde met deze boot duiken en een torpedo verschieten. Ik werd aan hem toegevoegd. Ga maar naar de kompasboei en maak een foutenlijstje, zo luidde zijn order aan mij. Bij kompas boei gekomen, bleken de magneten van het kompas volslagen dood, maar de electrische werkplaats hielp mij uit de moeilijkheden en ik begon met de compensatie, maar nu miste ik erg een eenvoudig handboekje, die daartoe een richtlijn gaf. Ik moest nu op de herinnering van het in theorie geleerde op het Instituut dichtvaren. Gelukkig had ik het lijstje gereed voordat de inspecteur kapitein-luitenant ter zee A. Vos embarkeerde. Later doken wij en moesten onmiddellijk de tanks blazen, wegens lekkage van een luik, dat door het zetten van een nieuw rubberrand:(meen ik) werd verholpen. Nu kwam het afvuren van een torpedo. Ik had daarbij de leiding in het boegcompartiment; waar de torpedo rustig wachtende in een buis lag. Ik kende de afvuurdruk niet en vroeg de torpedomaker hoeveel deze moest bedragen. Wist dit evenmin. Na het vuren wilde de torpedo zich niet meer laten zien. Ik suggereerde dat wellicht de afvuurdruk te hoog was geweest en dus de geheime kamer van de torpedo ingedrukt ,doch had beter mijn mond voorlopig dicht kunnen houden. Na circa tien

minuten sprong de torpedo vlak bij uit het water en bleef drijven. Later bleek dat de fabrikant van de torpedo het gaatje in de stopklep te nauw had gemaakt, de torpedo had met geringe snelheid gelopen, ook onvoldoende lucht aan de diepterelaer gegeven, waardoor de· torpedo een dieptegier had gemaakt en de opblaasinstallatie in werking was gekomen. Toen overste Vos vice-admiraal en chef materieel was, adviseerde hij Wilton mij de positie van direktie-secretaris aan te bieden, met vooruitzicht tot direkteur. Dat was 1938, ik zag de oorlog toen al komen en vond niet dat ik mijn post als marine attaché in Londen kon opgeven. Ik loop nu vooruit op de draad van dit verhaal, want wij zijn pas in 1924 en dan ben ik geplaatst op het artillerieinstructieschip Gelderland.

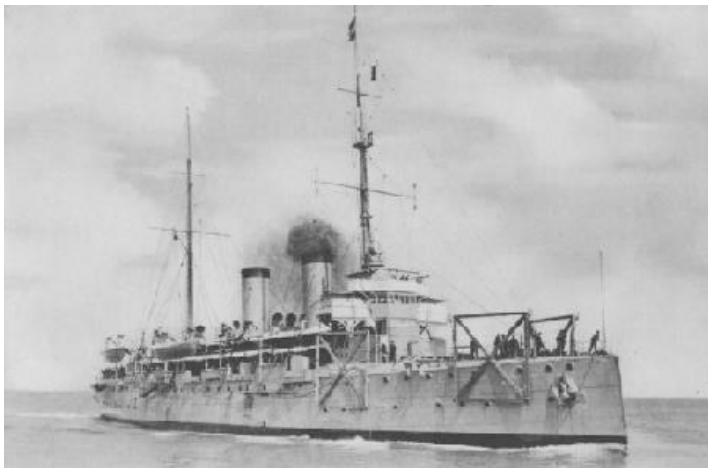

Hr Ms Pantserdekschip Gelderland

Als ik me meld, passeer ik de aftredende commandant Lt Auke van der Sluis, die veel heil zag in het vuren der kanons in de middenstand der slingering. Nog belangrijker was, dat hij een instrument, de resultaatvinder, had geconstrueerd, waarbij de bewegingsfactoren, eigen vaart ,koers, vijands vaart en koers, als het ware werden gekoppeld, zodat de wijziging. in de onderlinge afstand niet meer bepaald werd door het verschil in de genieten afstanden. Totdat de radar zo nauwkeurig werd, dat weer tot het oude systeem kon worden overgegaan en de gemeten afstand weer als basis kon worden aanvaard.
In de winter van 1925 brak plotseling een periode aan, die de verveling van op de werf liggen, met alleen theoretische lessen over artillerie, deed vergeten. Dijkbreuk had het land van Maas en Waal onder water gezet, het rivierwater stroomde langs boerenhoeven en over de akkers. Op 1 Januari 1925 vertrokken wij met tien vletten en het nodige personeel naar Nijmegen, waar wij de vletten overlaadden in een andere trein. Wij probeerden zo bij Wychen te komen ,om ons bij luitenant ter zee Harmsen te melden, commandant van het detachement van Hr.Ms Gelderland. Iedere dag trokken onze vletten er op uit. Wij brachten voedsel of medicamenten en soms ook op verzoek van de moeders zuurtjes voor de kinderen naar de half onder water staande dorpen. Burgemeester van Rijckevorssel was blij met onze steun, zijn kelder stond onder water, zodat hij ons geen jenever kon aanbieden, maar hij bezat een repeteergeweer. Toen berichten kwamen dat in de omgeving van Wychen uit lege huizen geroofd werd, nam hij plaats in onze vlet en toen wij een eenzame roeier zagen die niet wilde stoppen, gaf hij een roffel af en had meteen zijn gehele munitievoorraad verbruikt. Toch een succes, want verdere berichten over berovingen bleven uit. Toen de vorst intrad, moesten we over het nog onbetrouwbare ijs naar de dorpen . We namen daartoe ladders, legden zakken meel daarop en trokken als poolreizigers het land in. Ik herinner me de wijde watervlakte met onbekende obstakels, een hek net boven water, een boer op een klein verlaten eilandje met een varken, dat hij nog even moest slachten om daarna door ons vervoerd te worden, het klooster van Alverna met de nonnetjes met witte kapjes, die naar de matrozen woven, die stug door moesten roeien tegen de stroom in .De pastoor had van de kansel

de meisjes geraden niet met de matrozen aan te pappen. Dat was goed bedoeld, maar had niet veel zin, tegen donker kwamen we meest pas binnen en dan was iedere matroos bek af.
Ik had nu lang op het artillerieinstructieschip gediend naar mijn smaak en verlangde naar iets geheel anders.

Een moeder die haar zieke kind over de wegzakkende spoordijk bij Wychen in veiligheid brengt

Ik vroeg overplaatsing naar een schip dat onze politie taak uitoefende voor de zeevisserij. Zo kwam ik op Hr Ms Loodsboot nr.6. Bij mijn afscheid zei de kapitein ter zee Hartkamp: ik zal je wel krijgen, ik zal wel zorgen dat je officier van artillerie wordt op een van de nieuwe torpedojagers met de moderne vuurleiding. De loodsboot was overigens een vrij rank scheepje. Dokter van Dam was zo zeeziek geweest dat hij van geen nut was en kwam nu met een nieuwe uitvinding (uitvinder mij onbekend).Hij had zijn hoofd in een toestel bevestigd ,volgens het principe der cardanusringen ,waardoor de kompassen horizontaal bleven .Maar zijn hoofd moest daardoor zulke vreemde bewegingen maken bij enige zeegang, dat hij als gevolg van de proefneming in het hospitaal moest worden opgenomen. Nu kregen wij een jonge dokter, die zijn opleiding op rijkskosten had gekregen, maar die toen hij als gevolg van de overeenkomst zijn dienstplicht moest vervullen, niet wenste op te komen en werd gearresteerd. Op het wachtschip te den Helder ondergebracht tot zijn berechting voor de Zeekrijgsraad,was er z.g. gaatjesavond, een diner met wijn en muziek. Men bracht het een en ander naar zijn hut en na afloop was hij zo enthousiast ,dat hij verklaarde gaarne zijn dienst bij de Marine te vervullen. Zo kwam hij bij ons, lag normaal gesproken op zijn kooi om niet zeeziek te worden, maar als de jol gestreken werd om de dokter naar een logger te brengen, kwam hij aanrennen en vervulde zijn opdracht op voortreffelijke wijze. Hij was avontuurlijk van aard ,hetgeen hem verleidde tot onverstandige handelingen. Het laatst heb ik hem gezien ,vele jaren later op het spoorwegstation in Haarlem, met een vliegerkap op zijn hoofd. Hij had de wacht in het ziekenhuis in den Helder en was geroepen naar het vliegkamp de Kooy voor behandeling van een zieke. Daar had een piloot hem overgehaald een half uurtje met hem te vliegen. Dat werd een noodlanding ergens in Zuid Holland. Vandaar het vreemde hoofddeksel dat hij droeg. Bij het verlaten van het Schulpengat kreeg onze kleine loodsboot het te kwaad toen een harde Noordwester woei. In plaats van Westelijk gingen wij Oost uit en zouden stranden als wij niet het Schulpengat hadden kunnen bereiken. Wij stookten briketten ,gemerkt O.N.naar de naam van de mijn Oranje Nassau. De stokers noemden deze briketten N.O.,Neerlands Ondergang. Ondanks gering machinevermogen was nr zes een goed zeeschip en wij hebben er nuttig werk mee verricht, veel zieken geholpen, reparatie van visserscheepjes en eenmaal een procesverbaal opgemaakt bij een ruzie tussen Engelse en Nederlandse vissers, wier netten in elkaar waren verstrengeld. Dat voorkwam vechtpartijen, want de visser die een stuk van zijn net had verloren, had nu een bewijs voor de verzekering. De haringscholen verplaatsten zich en het schip ging uit dienst. Voor mij als

artilleriespecialist volgden bezoeken aan de Nederlandse fabriek voor vuurleiding toestellen met daarop een verblijf in Vlissingen, bij de afbouw van een nieuwe torpedojager bij de Kon.Maatschappij de Schelde. Wij hielden een voorlopige proef tocht op de Schelde, met als commandant Overste Ferwerda , die hield van met grote vaart door nauwe vaarwater te varen. Tijdens een donkere nacht liepen wij met vrij veel vaart de Sardijngeul binnen en ik waarschuwde hem dat de lichtenlijn niet goed zichtbaar was en dat wij hard liepen. Hij vond het onnodig daarop in te gaan, zodat ik zeide geen verantwoording meer te kunnen dragen voor de navigatie en hij nam het over. Even later passeerde ons een ton van de bank,die wij aan stuurboord moesten houden, aan bakboord. Daarop minderde Ferwerda snel vaart en zocht het goede vaarwater op. Sinds die tijd had hij wel meer vertrouwen in mij gekregen. Ik verschilde van mening met hem over de munitie aanvoer. De hijschkorven met patronen van 12 cm. werden door een schacht gehesen, wat bij stilliggend schip ongevaarlijk was, maar bij enige zeegang zou de hijschkorf zeker tegen de zijkant bonken en vroeg of laat een patroon naar beneden vallen, met de kans dat de slagdop ergens tegen zou stoten en de patroon exploderen. Ik wist wel een oplossing, heel eenvoudig twee geleide stangen waarlangs de hijschkorf zou glijden. De ingenieur van de werf was bereid die aan te brengen, maar Ferwerda moest zulks goedvinden. Geen sprake van, ik mocht het onderwerp niet meer aanroeren. Toevallig werd ik naar Rotterdam op de volgende jager geplaatst en daar liet ik zonder meer verbetering monteren. Dat was de werf van Burgerhout, thans P.Smit. Toen wij in Soerabaja aankwamen, kwam Ferwerda aan boord, hij was divisiecommandant van de jagers, en gaf last de munitieaanvoer te demonstreren. Hij had een stopwatch in de hand en noteerde de tijden. Alles verliep vlot. Hij zei niets, knikte en verdween, maar de verbetering werd op alle jagers aangebracht. Mijn bewondering voor Ferwerda had een klein schokje gehad, maar ik bleef hem waarderen als een flink officier.

Vice-admiraal H. Ferwerda ((1885-1942). Commandant Zeemacht Nederlandsch Indië 1936-1939

Nu ben ik iets vooruit gelopen want alvorens naar Ned.Indië te reizen, maakten wij met Hr.Ms. Kortenaer nog reizen naar Curaçao en Suriname. Tijdens de eerste reis naar Curaçao hielden wij een schietoefening op een tanker van de Shell met de bedoeling dat het schip daarna zou zinken. Wij hadden het aantal dwarsschoten geteld en dat waren er veel, zodat het schip waarschijnlijk niet spoedig zou zinken, als wij alleen met onze niet explosieve granaten schoten. Vandaar een telegram in code met verzoek een paar springgranaten toe te staan als een soort genadeschot. In den Haag was het bureau Artillerie het daarmede eens, we kregen een telegram van de minister van Defensie dat er springgranaten mochten worden verschoten. Hoeveel? Dat wist onze commandant niet, die zelf het telegram had ontcijferd. Niet meer dan twee, was zijn conclusie. Een Venezolaanse sleepboot sleepte de tankboot en wij vuurden bij zeer zwaar slingerend schip tiental salvos af. De tanker bleef nu met enige slagzij liggen .Hoewel minstens de helft der salvo' s

een treffer had opgeleverd, hadden natuurlijk lang niet alle treffers voor een lek gezorgd. Mensen met springmiddelen aan boord zenden vonden wij te riskant. Daarom vuurden wij op ongeveer 500 meter twee springranaten af die doel troffen en even later verdween het schip in de diepte en de Ir. van der Stok, directeur van de Shell liet de champagne schenken .Wij waren allemaal tevreden over het resultaat en waren blij met de nieuwe vuurleiding. De volgenden dag werd de commandant verrast met een telegram van de minister van Defensie waarin gevraagd werd ,waarom tegen de uitdrukkelijke order , met springgranaten was geschoten. Het bleek dat de commandant het telegram verkeerd had ontcijferd, wel begrijpelijk omdat 'niet toegestaan' en 'toegestaan' een regel onder elkaar stonden.

Torpedobootjager Hr.Ms. Kortenaer waarmee de Booy verschillende reizen maakte

Dat is toen in de volgende druk gewijzigd in het codeboek. Bij zijn eerste bezoek aan de minister van defensie Lambooy maakte de commandant zijn excuses. Maar zijne Excellentie wilde niet van excuses horen. De Marine moet toch kunnen schieten! Waarschijnlijk had het bureau Artillerie van de Marine het telegram doen verzenden. Een lesje voor de Marineleiding ,noch wel van een minister ,die vroeger majoor van de Landmacht was. Wij brachten ook een bezoek aan Suriname en bezochten met de Gouverneur Nicokerie, een gebied waar de rijstoogst door hoge vloeden was bedorven. De bevolking ,voornamelijk Hîndoes,wilden nu geen belasting betalen. .Nog even langs de Bovenwindse eilanden en toen terug in Holland. Daar kregen wij zomerverlof en samen met mijn jaargenoot Post Uiterveer wilden wij een wandeltocht in de bergen maken .Het leek een aardig idee de pas over te trekken in de Alpen waar Hannibal met zijn olifanten was geweest. Maar waar lag die pas?
Een bezoek aan de Koninklijke Bibliotheek wees uit dat er wel 50 of meer schrijvers over Hannibal bestonden,en dat totaal geen zekerheid was ,welke pas hij met zijn olifanten was over getrokken. We hadden niet veel tijd, besloten een vertaling van Livius mee te nemen. Bijgevolg moesten wij verschillende passen aan ons oppervlakkige oordeel onderwerpen en zo waren we net weer op Italiaans gebied, toen we de vlakte van de Po konden zien, namen een paar foto's, hadden wel bordjes met Vietato Militari gezien, hetgeen volgens ons 'Welkom militairen betekende'. We gingen zitten en zagen twee mannen naar ons toe komen rennen. In mijn aantekenschrift vond ik op:Dinsdag l4 Juni 1928: "Twee Alpini Milizia Italiani komen aangerend, ze heten Baardmans en Praatmans, arrestatie van de twee leden Hannibal en Company. Kiektoestel verstopt en niet gevonden, film aan directeur Post Uiterweer gegeven. Militaire zone,

streng verboden. Bordjes staan volgens ons, verkeerd opgesteld. Afscheid van de Alpine Baardmans biedt sigaretten aan." Post Uiterweer was zo handig geweest over de Olympiade in Nederland te spreken. We verzwegen dat we officier waren. Wij leefden toen nog in de zeer verbreide mening in 'Nederland',dat Europese landen elkaar nooit meer zouden bevechten. Inmiddels volgden we wel diverse publicaties over de tocht van Hannibal. Lang was 'Alps and Elephants'van Sir Gavin de Beer,Londen,1955 het beste,maar de publicatie van Sir Dennis Proctor,Hannibals March in History,Oxford,1971 lijkt wel het laatste woord. Rest nog de vraag, waarom waagde Hannibal de tocht over land en trachtte hij niet uit de schepen en zeevaarders van zijn volk, de Phoeniciers, opnieuw een oorlogsvloot te scheppen,o pgewassen tegen de Romeinen. Deze hadden door constructie van een landingsbrug successen bij de entergevechten behaald. De Romeinen hebben grondig alle bronnen over de Phoeniciers vernietigd. Denkbaar is ,dat Hannibal geen kans heeft gezien zijn handelsvolk, die hun schepen broodnodig had voor de commercie, tot deze opoffering te bewegen, terwijl hij over land optrekkende, zijn leger kon voeden uit de voorraden van onderworpen volken. Aangezien hij de zeeheerschappij niet bezat, kon Rome rekenen op de steun van een aantal bondgenoten en ook een leger naar Tunesië overvoeren.
We lagen rustig in de buitenhaven van den Helder, toen we plotseling naar Curacao vertrokken.Duizenden deden ons uitgeleide, want het bericht dat de rebellen van Venezuela de gouverneur van Curaçao hadden gegijzeld en overgevoerd, naar Venezuela was nu bekend geworden. Onze commandant gesteund door onze astronomische bestekken en de machinekamer, die het schip zuinig deed varen, bracht het schip in een goede week over. Wij liepen o.a. St Thomas aan waar een Amerikaans flottieljevaartuig lag, dat naar Curacao zou zijn gedirigeerd, ware het niet dat onze komst zulks overbodig maakte. Onze telegrammen aan de gouverneur van Curacao die inmiddels was teruggekeerd, werden niet beantwoord. We wisten dus niet in wiens handen het eiland was. Merende aan de kade zagen we kapitein Schlimmer van het KNIL staan die we in Suriname hadden ontmoet. Wij riepen hem toe: 'Hoe staat het hier?'.Hij riep terug: : "Verschrikkelijk,al het bier is op". De Venezolanen, meest arbeiders van de Shell,waren verdwenen en de autoriteiten gaven elkaar de schuld. De geenszins lafhartige troepencommandant Borren werd nu het Zwarte Schaap....kreeg gevangenisstraf. In onze ogen droegen het Ministerie van Koloniën en het Ned. leger samen de schuld. Alvorens een detachement, Marine of Leger ergens te stationeren moet bekend zijn welke taak dient te worden vervuld; de nodige sterkte is van de taakomschrijving afhankelijk. Hier moest het leger vele taken verrichten en mogelijk is geen eens vermeld, dat paraatheid tegen een overval vereist was. Een drietal onderofficieren ,de wacht hebbende in het Waterfort hebben zich dapper verdedigd,doch werden door de Venezolaanse rebellen neergeslagen.

Tussenvoegsel:

Curaçao 1929. Artikel Time Magazine 24 juni 1929

For the next three decades Curaçao was no more, to the average citizen, than the name of a liqueur—an infusion of bitter orange peel so easily made and so eminently potable that to the fury of Dutch sour-orange growers, it is successfully imitated in nearly every country in the world. Last week U. S. householders rethumbed their atlases, relocated the bottom button of the Caribbean. In Willemstad Harbor, Curaçao, a U. S. ship had been captured, Curacao's Dutch Governor had been kidnaped. Capt. A. T. Morris of the American steamer Maracaibo, leaned over the ship's rail smoking an evening pipe, gazing at the placid harbor of Willemstad, Curaçao. A thin sliver of moon hung over the tanks of the Royal Dutch oil refinery on shore, shone on the yellow plaster façade of the Governor's Palace. Suddenly from the shadows on the pier swarthy individuals climbed the Maracaibo's gangplank. The leader, stepping forward, introduced himself as Capt. Rafael Simon Urbina of Venezuela. Politely he asked Captain Morris to transport his rebel army to the Venezuelan mainland. "Sorry, gentlemen," said Capt. Morris, "I don't want to

have anything to do with rebels or rebellions."Followed a whispered conversation between Capt. Urbina and his swarthy friends. They bowed to Capt. Morris, and slipped down the gangplank again. Almost immediately the Dutch calm of Willemstad was punctuated with shots, shouts and horrid outcry. Dark figures rushed along the waterfront to little Fort Amsterdam. Half an hour later Capt. Urbina, flushed, triumphant, returned to the S. S. Maracaibo with 400 followers and the disheveled Governor of Curaçao, His Excellency, Mr. L. A. Fruytier, captured in bed, and Willemstad's Chief of Police. Pressing an enormous pistol against Capt. Morris's abdomen, Rebel Urbina ordered him to sail for the Venezuelan mainland, 40 miles away. Capt. Morris agreed. Ten blasts were blown on the Maracaibo's whistle. At this pre-arranged signal motor trucks loaded with guns and ammunition careened down to the pier. The munitions were stolen from Fort Amsterdam, three of whose 71 defenders had been killed in the raid. "On to Caracas!" shouted Rebel Urbina as guns and crates were piled on deck. "Nobody can stop us!"Capt. Morris obediently jangled the engine room telegraph. Wheezing asthmatically, the Maracaibo put out to sea. All the way to the mainland the Venezuelan rebels, inflamed with the success of the most daring filibuster in years, ate and drank and shouted again and again the words of their Captain, "On to Caracas! Nobody can stop us!"Three miles off the mainland the Maracaibo anchored. The filibustered loaded their captured arms into the ship's lifeboats and lowered them to the sea, sinking two lifeboats in the process. Capt. Morris and kidnaped Governor Fruytier were left to return to Curaçao or to go anywhere else they pleased. Brash Capt. Urbina attacked the garrison of Vela de Coro, fatally wounded its commander, Gen. Gabriel Lale, and prepared to move forward against Caracas and the formidable ex-Dictator, General Juan Vicente Gomez U. S. newspapers dwelt fondly on the word "filibuster" in describing the Curaçao fracas, harked back to Richard Harding Davis and O. Henry.At The Hague, Foreign Minister Beelaerts van Blockland of the Netherlands was outraged."Filibuster?" said blunt Beelaerts, "It was a putsch!"The Dutch Government immediately despatched the battleship Hertog Hendrik and the destroyer Kortenaer to protect Curaçao from any more putsche.
Einde tussenvoegsel

Terug in Nederland vertrokken we naar Indië en kregen in de golf van Biscaye zulk zwaar weer,dat de jol verbrijzelde en we een nieuwe jol in Gibraltar kochten, dat was in Januari 1930. In Indië werden wij ingedeeld bij de divisie torpedojagers onder Ferwerda. *(Red. Deze man heeft een rol gespeeld bij de moeilijkheden die mijn grootvader A.F. Gooszen heeft ondervonden bij het tot stand komen van de Vlootwet, zie hiervoor A.F. Gooszen elders op mijn website)*..Er werd zwaar geoefend, het machinekamer personeel leed onder de hoge temperatuur en vochtigheidsgraad.

Op 2 Mei 1930 schreef ik naar huis: " Je moet wel physiek Al zijn om de doorlopende voorstelling van het eskader in actie te kunnen bijwonen. Bij gelegenheid van een bezoek van suikermensen vergeleken wij onze werktijden met die van de Suiker. In de zwaarste campagnetijd en we wilden onmiddellijk oversteken. Ik ben verplicht met potlood te schrijven ,omdat ik in het hospitaal lig met gemengde bacillaire dysenterie. Het gaat nu veel beter en ik denk over 14 dagen er wel uit te zijn." Ik ging eerder weg dan ik toen dacht. De dokter zei : het gaat goed, een particulier zou al naar zij werk gaan ! Ik antwoordde dat ik minstens hetzelfde als een particulier kon presteren .Hij haalde bakzeil, zei daar was geen sprake van vertrek,want alle organen hadden een douw gehad. Ik kon nog niet lopen en moest nog meerdere dagen liggen. Ik liet daarop een taxi komen, nam afscheid van mijn sympathieke Javaanse verpleger, een jonge man, die naar Holland wilde om zijn vak verder te leren. Ik vertrok met stille trom, stapte circa 100 kilometer in de bergen uit in het thans verbrandde hotel Nongkogjadja. Hier ging ik op bed liggen en kreeg zware hartkloppingen. De volgende dag maakte ik een wandeling en de volgende dagen een tocht te paard naar Ramboet Moja, een waterval. Gewandeld met een Duitser, vom Hofe ,die als jongen van 19 jaar naar het front was gezonden ,de oorlog had hem veel geleerd en beter ideeën bijgebracht, het was niet waar zoals Remarque beweert, dat er een generatie door gebroken was.

Hijzelf was door de misère heen en vond het niet erg om alles te vertellen. Het boek van Remarque vond hij overigens wel goed.... was 6 maanden in de voorste linies geweest en tot zijn grote verbazing nooit iets gehad. Hoopt dat de politieke toestand van Duitsland zo zal blijven. De keizer in alle opzichten een fiasco.
23 Augustus 1930." Matroos Oentoen of hij naar de direkteur van de Neutrale school te Bongaran mag gaan. Deze had hem medegedeeld, dat zijn broertje al 20 dagen niet naar school gekomen was. Oentoeng had zijn broertje geld voor de school gegeven en was bang dat het geld naar de haaien zou zijn. Oentoeng is penningmeester van de Inlandse Bond der. matrozen te Soerabaja. Hij moet in de gaten gehouden worden. Overigens vallen de Inlanders wel mee. Zij zijn voor diverse functies ongeschikt, daarom moet het contingent laag worden gehouden. Daarentegen buitengewoon goed voor het schijvenwerk. lk heb hier order gegeven altijd vier Inlandse matrozen op de bamboeschijf, geen Europeanen erbij. Zij zijn dan halve wilden klauteren als geiten in de bamboestijlen, het mes tussen de tanden. Fantastisch in het felle zoeklicht, soms plonsen ze er af, dan met korte felle slagen naar andere delen van het vlet".. Omstreeks dezelfde tijd: " Van Olm van Hr.Ms. Piet Hein,moest een drankje hebben, de dokter zei tegen de ziekenverpleger: geef maar de max. dosis, dan is alles meteen goed. Er mocht max 0.015 -0.2 gram belladonna in. De verpleger gaf toen 0.2 gram er was echter een drukfout in het boek, het had 0.02 gram moeten zijn. Resultaat: belladonna vergiftiging, van Olm moest een braakmiddel nemen. Gistermiddag kwam een konstabel van de Piet Hein buiten adem waarschuwen, dat de temperatuur in de munitiebergplaats 52 graden C. bedroeg. Wij allemaal er op af .Inderdaad was het zo, ieder moment konden wij in de lucht vliegen. Er was abusievelijk stoom in de munitiebergplaats geblazen, vlug alle munitie van boord, de patronen waren gloeiend".
Ik herinner mij nog de patronen in de bergplaats gevoeld te hebben en toen iemand gezonden naar de Chinees om blokken ijs. De geregelde controle bleek dus wel zin te hebben, later hoorde ik dat de munitie niet was afgekeurd, kennelijk zagen wij de zaak te donker in. Wij ankerden op 14 September bij Boeleleng op de Noordkust van Bali. Ik hoorde dat Post Uiterweer met een paar officieren tijdens een wandeling een oude Balinees waren tegen gekomen, die hen klapper moeda te drinken had gegeven. Omdat de man een oogontsteking had, hebben ze hem naar de dokter van de Piet Hein gezonden. Hij zou daar langszij komen met een prauw vol klappers.
20 Sept.'30."Ik diende bij de commandant een verzoek in om twee springgranaten te mogen afschieten op een schijf, gesleept door een vliegtuig ten einde een eenvoudig systeem te beproeven, dat een vliegtuig bij een aanval zou hinderen. Neen, eerst de divisiecommandant vragen. Deze zegt:eerst de eskadercommandant vragen .Deze vindt het te gevaarlijk. Het is moeilijk in vredestijd iets te vragen, dat risico schijnt op te leveren, in dit geval behoefde echt geen risico te worden gelopen ,als men speciale veiligheidsofficieren zou inschakelen. Mijn ondergeschikte Luit.t/z W.J.Kruys (later vice-adm.)wilde dat ik persoonlijk mijn systeem bij de commandant zeemacht zou bepleiten. Wij bleven niet lang genoeg in Tandjong Priok daarvoor, maar zou toch niet buiten mijn superieuren naar de commandant zeemacht kunnen stappen, gaf het dus op. In het in 1982 verschenen boek Van Geoffrey Brooke:Alarm Starboard' (Cambridge),staat hoe hij dit systeem eigenmachtig (het was wel oorlog) met een veel zwaardere batterij dan waarover ik beschikte met succes heeft toegepast. Wij bezochten Tjilatjap met de strafgevangenis, waar duizenden des nachts zijn opgesloten en overdag op de plantage werken, rubber tappen enz. Als er een man ontsnapt, gaat een vlag omhoog, aangevende tot welke bevolkingsgroep de vluchteling behoort. Dan gaan vrijwillig gevangenen van een andere bevolkingsgroep hem achterna en zodoende worden de ontsnapten meestal gepakt. De direkteur, die dit systeem invoerde (dat ruikt naar apartheid), was vroeger stuurman der koopvaardij. Hij woont vlak bij de gevangenis en zijn vrouw heeft gevangene als bediende. Zijn vrouw merkte dat een paar zilveren lepels waren verdwenen ,toen kreeg zij koppensnellers uit Borneo, die hadden een Engelse missionaris geheel volgens hun adat een kopje kleiner gemaakt .Op de duur kon zij de blikken van de koppensnellers niet verdragen als zij aan het vleessnijden was en nu heeft zij

weer dieven. Ik ontdekte een paar scheuren in de mast, gaf deze in keuring, gisteren, lichtte de bok van de werf de voormast en zijn ook bij de Evertsen scheuren in de mast aangetroffen".
3 Februari 1931 "Gingen naar de lezing van Huizinga over Cola di Rienzi. De voorzitter van de Kunstkring bedankte als volgt..... dat er zo een grote opkomst is geweest Professor, kan ik niet anders verklaren dan door de vlotte en onderhoudende wijze waarop U de voordracht hield. Huizinga keek ietwat verbaasd ".
1 Maart 1931 " De toestand in Indië is merkwaardig rustig. De economische crisis schijnt het volk nog weinig te treffen ,al spreken de regenten op de conferentie ten Paleize zich somber uit. De P.N.I. affaire heeft het extreem nationalisme verschrikt, maar ongetwijfeld is het nationalisme groeiende ,speciaal het m.i, ongezonde nationalisme, dat voorop stelt los van het Westen." Ik schreef niet aan mijn vader, dat ik de rapporten van de Suikerbond las, waarin redevoeringen van Sukarno staan en daarvoor zelfs wel begrip kon opbrengen. De commentator van de Bond schreef: over 25 jaar zal het begrip Merdeka (Vrijheid) voor de Inlander even duidelijk zijn als thans het begrip Perskot (Voorschot).
25 April 1931 "... van de week in een Fokker bommenwerper de oefening meegemaakt in de straat Madura, waarbij bommen op de oude jager Jakhals werden gegooid. Een machtig gezicht in een escadrille van 3 vliegtuigen op de aanvalsrun te gaan. Een nietige jager ver beneden ,langzaam voortgesleept door een klein sleepbootje. En dan de rijen bommen ,die uit drie vliegtuigen naar beneden glijden. Je kan ze ,terwijl je over de rand van het vliegtuig kijkt, zo aardig volgen. Dan passeren we rakelings een escadrille Dornier vliegtuigen, die uit een witte wolk te voorschijn komen. "
10 Mei 1931 " .... Het maakt een vreemde indruk op een Oosterse bevolking ,als het hoogste gezag naar Indië gestuurd wordt ,vergezeld van een aantal onvriendelijke commentaren van de Pers. Leider van de vergadering om te protesteren tegen de arrestatie van P.N.I. leiders, Thamrin, merkte m.i. niet ten onrechte op ,dat het vreemd aandeed, dat de Europese Pers ongestoord de G.G. mocht attaqueren, terwijl een Inlander opgepakt werd. "
Hierop volgde de detachering bij het KNIL in de bergen bij Bandung, schietoefening met berggeschut. Keurige regeling, een gehele vallei was hiertoe gereserveerd, de toegangspaden afgezet. Drie kanons, veel generaals, langdurige besprekingen voor en nadat een schot was afgegeven. Dispuut tussen een generaal der artillerie en kolonel Dormaar , schrijver van de interssante brochure: de Kunst van gehoorzaam te zijn. Vlak voor de oefeningen springen over hindernissen door generaal Gey van Pittius te paard. ln de eetzaal een groot vat bier. Tot slot lunch,Van Foreest merkte in zijn speech op,hoe bij het leger de artillerie statisch was en bij de Marine dynamisch. Hij eindigde door te herinneren aan het vlaggesein van admiraal Warrender op het Engelse vlaggeschip gehesen bij vertrek van Kiel; 1 Juli l914:Friends in past, friends for ever.
1 Juni l93l " Hr Ms. Sumatra is weer vlot na op een onbekend rif te zijn gelopen, diepe deuken tot wel 40 meter achter de voorsteven doch geen scheuren.16 Juni. Samen met collega Slot de Weliran (3200 meter) beklommen. Overnacht in Lali Djiwo (zoekende ziel) .Troffen er Dr Hartman,Zwitser, beklimmer van de Grépon en de Aiguille du Dru,was nu bij de Vulcanologische dienst .Tien van de twaalf maanden van huis; zwervende met een mantri en een Makassarse bediende ,met wat koelies door de Javase en Sumatraanse wildernis. Hij mist alleen het skilopen. Carel van Asbeck, ,commandant van de Soemba,heeft mijn collega van de Poll in een zeilsloep gestuurd van Panaroekan naar Kambing, ongeveer 50 zeemijl. Tegenwind,stilte en stroom,41 uur in de sloep gezeten, geblakerd en dorst. Van Asbeck maakte een goede beurt door de Sumatra los te trekken ,werd bijna door de kruiser geramd, moest zijn anker laten slippen .Van Reede seinde in verband met het anker: hoe gaat het? Antwoord van Carel van Asbeck: de champagne smaakt goed. Waarop van Reede zei: alle mensen, ik moet natuurlijk ook champagne schenken ,hetgeen geschiedde."
31 Aug.'31 " Posthuma,commandant van de Pelikaan, sprak ter gelegenheid van de verjaardag van hare Majesteit, de bemanning deels in het Hoog Maleis toe. Toen wij langs de Simpangclub

reden, zaten nog een stelletje feestvierders in maskeradepakken na te fuiven. Het boek van de Kat Angelino is onleesbaar."
14 September '31 " Wij krijgen hier hevige salaris verminderingen, geen wonder, op deze wijze voortgaande raken wij failliet".
21 Oktober '31 "Gedurende een drietal weken vervul ik hier de functie van waarnemend chef staf. Wij gaan hier bezuinigen en het zal mij benieuwen hoe onze Vlootvoogd met zijn 20 millioen kan rondkomen."
10 November '31 "Mede gegaan in een Dornier vliegboot naar gevechtschietoefeningen. Moest wegens benzinegebrek naar de achterzitplaats kruipen, daar kan je, als je niet uitkijkt de hand in de schroef steken, hetgeen vorige maand is aangetoond door een reserveofficier waarnemer, die thans enige vingers mist." "Wij gaan hier bezuinigen, de radiodienst geeft het goede voorbeeld, door met een klein zendertje met behulp van een 130 meter hoge traliemast, de verbinding met Batavia te onderhouden. Dit bespaart f 1200 per jaar.
22 Sept.32 "Een Dornier vliegtuig kwam vanmorgen aangevlogen uit Ampenan met een Inlander, die een kronkel in zijn darm heeft en geopereerd moet worden."
12 Oct.'32 " Je zult uit de telegrammen wel gelezen hebben, dat de Krakatau tijdens inspectie in het Oostervaarwater van Soerabaja gebalkt is. Wij hadden net geluncht en zouden inspectie over het schip maken. Op de brug gekomen helde het schip plotseling sterk naar stuurboord over en kapseisde in 3 minuten. De radioman gaf op last van de commandant op het laatst nog s.o.s. af, dat door diverse marineschepen opgepikt werd. Misschien is een golf, door de zuiging van het schip ontstaan, naar binnen gekomen in het mijnenruim en daar het schip meer weinig stabiliteit heeft, kan dit de druppel geweest zijn, die de beker deed overlopen. Wij enterden het scheve dek op, klommen over de reling op de nu vlakke bakboordszijde van het schip. Uit de machinekamer klonk geroep. We lieten trossen afvieren om de mensen boven te halen, een bel luidde steeds, de schel uit de spen (pantry) meen ik. De seiner was te water geraakt en zwom naar de mast. Hij werd teruggeroepen. Hij wandelde over de nu horizontale mast weer binnenboord en zeide: op deze manier ben ik nog nooit aan boord gekomen. Op de nu dek geworden scheepshuid, zaten groepjes Inlanders stil te kijken, een jonge Inlandse matroos, ziende dat wij niet bij de zwemvesten op de brug konden kernen door de scheve stand van het rugdek tijdens het omslaan, zei tegen mij: ik zal wel even een zwemvest voor U halen en kwam daar inderdaad na het omslaan mee aanzetten. Van Reede zei; 'ik heb geen geluk', denkende aan het rif waarop hij met de Sumatra gelopen was. In de hut van de commandant, die voor driekwart onder water stond, haalde ik de verlaatrol en diverse bescheiden, onder andere een geheim oorlogsmemorandum, die ik naar boven doorgaf, gelukkig de verlaatrol, zodat het appel kon worden gehouden. Niemand vermist(meer) kon ik niet bergen,ammoniagassen maakten het onmogelijk ter plaatse te blijven. De dokter verbond de gewonden dank zij de verbandkistjes uit de sloepen. Strijken van de sloepen zou onmogelijk geweest zijn. Wij namen de gewonden mede op de Dornier, die wij lopende over de schroefas bereikten. Binnen 45 minuten waren 6 vliegtuigen ter plaatse. Kolonel van Reede *) heeft een gescheurde rib, niet ernstig. Nu zal het bergen nog niet meevallen, want de Krakatau zinkt natuurlijk in de klei of modder weg. De masten worden afgebrand en diverse zware gewichten verwijderd, (tijdens ons verblijf aan boord,viel met een plons de afstandmeter in zee, waarvan de opstelling niet op deze stand berekend was. Iedereen was tijdens het ongeval zeer kalm, al dachten de meesten, voor 90% komen wij hier niet levend af, zo was van enige opwinding niets te bespeuren .....het schip voer rustig kalm weg geen vuiltje aan de lucht maar in drie minuten weg. Het deed mij denken aan de verhalen uit de eerste wereldoorlog (Achibald Hurd, The Merchant Navy) maar met dit verschil dat wij boften met het ondiepe water, gelukkig. dat de ketels niet sprongen.I k zag een golf water de schoorsteen in lopen, waar ik dicht bij stond en dacht er het mijne van...verder zal alles wel in de couranten staan".
**) Johannes van Reede (1883-1932), chef-staf Soerabaja, die toevallig ter inspectie op het schip was, met Alfred de Booy als adjudant. Daar hij ter plaatse de hoogste in rang was werd hij geacht de verantwoordelijkheid te dragen, met nadelige gevolgen voor zijn marineloopbaan.*

Er stond in de 'Waarheid', dat we de bemanning aan hun lot overlieten, hetgeen wat de gewonden betreft niet waar was, er was geen plaats in het vliegtuig voor meer, we moesten de hulpactie in gang zetten .Er waren bovendien verschillende mijnenvegers aanwezig, die de bemanning overnamen. De oorzaken van de ramp was het hoge snelheid over ondiep water varen, terwijl de mijnen luiken achter open stonden, omdat volgens programma buitengaats in straat Madura een paar mijnen zouden worden gelanceerd. De commandant had natuurlijk moeten zorgen, dat deze luiken dicht bleven totdat wij op diep water kwamen.

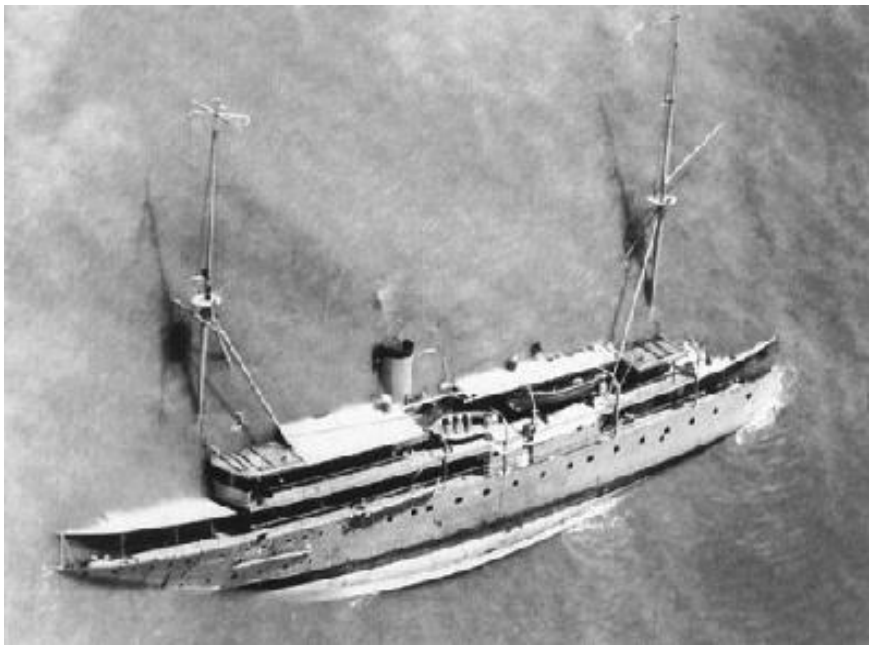

Hr. Ms. Krakatau

.Een Hoog Militair Gerechtshof (een Marine raad bestond nog niet) blameerde echter ook de inspecterende officier van Reede, want de commandant had een goede verdediger in de persoon van de oud chef Marinestaf, vice-admiraal Mr Jager. Volgens mij een ernstige fout van het HMG, waarin ook weinig marinemensen zaten. Een inspecteur kan onmogelijk alle details van een schip kennen en een inspectie dient juist om te bewijzen dat de commandant die wel kent. Deze had kunnen weten, dat het schip bij hoge vaart op ondiep water een golf achter zich kreeg, want hij was op een rivier in Borneo daardoor bijna in moeilijkheden geraakt.
Ik moest na terugkeer in Nederland voor de commissie van onderzoek verschijnen, waar vice-admiraal van den Bosch me vroeg wat precies de officier van wacht geantwoord had, oen de machinekamer opbelde. Waarom weet U niet wat gezegd is, de onderofficieren kunnen alle vragen beantwoorden, dat moet een officier ook kunnen ,aldus de admiraal. Nu kan ik wel in de buurt gestaan op de brug, maar had niet naar het gesprek geluisterd daarenboven had ik nimmer kunnen horen wat de chef machinekamer zei. Ik was dus ietwat giftig geworden en antwoordde: 'Als ik vijf minuten voor twaalf geweten had dat het schip om twaalf uur zou omslaan had ik zeker naar het gesprek geluisterd' De admiraal liep rood aan, maar Jonkheer Calkoen naast hem schoot in de lach en ik mocht vertrekken.
30 Nov.'32...."De bevolking is merkwaardig rustig, weinig geld schijnt voor de internationale propaganda funest te zijn. Toch vinden geregeld vergaderingen plaats van de Partai Nasional Indonesia,die druk bezet zijn".
14 December '32 "....De kolen zijn op Sabang 16 en op Soerabaja 25 gulden per ton, zodat het goedkoop uitkomt dat men op Sabang vollaadt"
26 Dec '32 "......Er ging een gerucht, dat het water aan boord Hr.Ms. Java zo slecht was, en 't een

dode koelie in het ruim gevonden. Wel waren 'coli' bacterien in het water gevonden.... Aneta seint de meest krankzinnige dingen, waar maatschappijen achter zaten, omdat wij alles zelf konden doen, de Marine het stilzwijgen bewaarde en alleen toen de berging klaar was de Pers inviteerde".
5 Januari 1933,... "We zitten hier in Soerabaja weer in de moeilijkheden. Vanmorgen telefoon uit Batavia dat de korting voor de Marine, zij het minder dan oorspronkelijk verwacht, doorgaat en dat dit per Koninklijk besluit is vastgelegd. Ongelukkiger tijdstip is niet denkbaar. Wij krijgen juist weer drie vrije dagen (Mohammedaanse feestdagen) en de Vloot is weer binnen. lk ben benieuwd of men elkaar in deze drie dagen weer op zal winden. In ieder geval is dit de juiste methode, om als men een algemeene dienstweigering persé wil hebben, deze uit te lokken. lk geloof niet, dat het zo'n vaart zal lopen, maar we hadden gedacht dat de invoering van een korting beter voorbereid zou zijn. Scalongne kan de zaak wel aan, het is jammer dat hij niet in Batavia zit om de leiding van het departement op zich te nemen. De Marine zal nog eens failliet gaan, omdat men verzuimt, net als bij de Landmacht geschiedt, enige jaren van te voren de geschikte leider voor hogere functie uit te kiezen....". Inderdaad kwam het tot algemene dienstweigering van het Europese Marine personeel te Soerabaja, zij het dat velen het met tegenzin uit solidariteit of omdat ze door brieven van hun familieleden beïnvloed waren. De brief, die ik hierover aan mijn vader schreef laat ik hieronder volgen.
Februari '33 ".... Je zult wel benieuwd zijn naar de Marine-nieuwtjes uit S/baja. Hieronder een kort exposé. Tot 31 December was het personeel in spanning gehouden of de korting van l7% ook voor het marinepersoneel zou doorgaan. Op het laatste ogenblik kwam een telegram , waarin aangekondigd werd, dat de 10 percent korting voorlopig gehandhaafd en dat een nadere regeling zou volgen. Dat telegram, de letterlijke tekst van het door de commandant zeemacht aan ons geseind werd door de eskadercommandant en de marinecommandant op de schepen aangeplakt, om geen misverstand kon ontstaan. De bonden werden bij CMR (marinecommandant Soerabaja) geroepen ,teneinde een aangekondigde vergadering van Inlanders en Europese schepelingen te verbieden. Bij dit onderhoud vroeg men de GMR nadere inlichtingen (toelichtingen) aangaande het radiogram. Men vreesde ,dat als de vloot uit was, de korting zou afkomen. CMR zeide niet te weten wanneer de korting zou worden verhoogd, maar dat het niet geloofde dat de marineleiding zich tot minderwaardige trucjes zou verleiden. De bonden wilden het nu doen voorkomen, alsof CMR beloofd had, dat voor de nieuwe regeling eerst overleg met het marinepersoneel zou worden gepleegd en dat men pas in Juli of zo een nieuwe regeling zou kunnen verwachten. Op de audiëntie bij CZM op 28 Januari heeft de bond van minder marinepersoneel echter erkend, dat ze van CMR geen bepaald tijdstip hadden vernomen en dat het tijdstip uit de courant hadden gehaald. Men lanceert nu geruchten in de Pers, alsof CMR aan CZM bij deze audiëntie zou hebben verklaard zich vergist te hebben .De waarheid, is, dat de bondsbestuurders op de vergaderingen het verhitte gemoed van Janmaat peilend, vreesden voor algemene dienstweigering "
Op 1 Januari 1933 en nu hoopten door te zeggen, dat men voor enige maanden safe was,het gevaar af te wenden. Men heeft niet voldoende overwicht op de vergadering als de belhamels aan het woord komen. Het telegram van 25 Januari, dat de korting bij K.B. van 21 Januari '33 zou doorgevoerd worden(zij het voor de meeste een 14% korting) werd met verontwaardiging ontvangen. Helaas waren op 27,48 en 29 allen zondagen(Poeasa) en de gehele vloot, behalve de Zeven Provinciën binnen. Dus drie dagen van vergaderen. Na de eerste vergadering (besloten zitting in de Concordia societeit) van Bonds korporaals tezamen met de bond van minder marinepersoneel (600 man aanwezig) liep men na afloop weliswaar ordelijk maar toch zonder verklaarbare reden op het warmste uur van de dag langs Gemblongan naar Pasar Besar. Wij kregen telefoonbericht, stuurden een marinepatrouille op verzoek van de Politie. Natuurlijk was het een demonstratie, al zegt de Bond: het was geen optocht. Inderdaad geen opschriften, geen liederen aangeheven. Bij 'Onderling Belang' door Politie optocht tegen gehouden, de Sergeant Mariniers en vijf man waren voldoende om de optocht van 150 man te ontbinden. Een matroos

in arrest, die opstookte om door te blijven gaan. Daar 's- middags CZM per vliegtuig aangekomen. Bonden op audiëntie bij CZM in huis Eskadercommandant. Ik hield de notulen bij. Na afloop vergaderverbod bekend gemaakt,gegrond op art.17 reglement van de Krijgstucht. Zaterdag 28 Januari s-morgens kwasi toevallig begon zich een soort optocht te vormen bij de Rode Brug. Door Politie en marinepatrouilles het personeel zoveel mogelijk naar noord teruggestuurd. Des middags verbod bekend gemaakt om met meer dan 5 man, tezamen in het openbaar te zijn. Des avonds ongeveer 4 marinepatrouilles onder officieren aan de Oedjoeng,Perak en de Bovenstad. Verschillende zich formerende groepen uiteen gejaagd, Marinepersoneel ordelijk, doch demonstratief gezind. Zondagavond liep men in. groepjes van vijf man voor het huis van de eskadercommandant. Alles geconsigneerd. Des avonds officiersposten uitgezet aan boord bij belangrijke punten. Alarmerende berichten waren aanleiding om ten 0130 twee compagnieën uit Malang aan te trekken. Deze zijn, toen telefoon bericht kwam van Hr.Ms. Java, dat de Europese korporaals en manschappen niet op baksgewijs kwamen, naar de Oedjoeng gedirigeerd en zijn buiten het werfterrein aan de Dokweg blijven staan (Menadonese compagnie) .Het bleek om 0636 dat,zoals wij reeds vermoedden alle Europeanen elkaar hadden beloofd à la Anglaise te staken(zoals bij de Mutiny te Invergordon). Zeer ordelijk, zeer militair, doch zeer onmilitair omdat staking niet geoorloofd is. Resultaat ten ongeveer 0745 :alles aan het werk,45 arrestanten, waaronder enkele sympatiserende Inlanders. Deze in bussen geladen onder geleid van de Landmacht naar Malang. Natuurlijk zijn dit lang niet alleen belhamels. Er zijn zeer behoorlijke lui bij, die zich verplicht voelden hun solidariteit met hun kameraden te bewijzen. Het gehele eskader liep op tijd uit en komt circa 10 Februari weer binnen. Op de Zeven Provinciën absoluut niets gebeurd.(het is alsof ik een voorgevoel had dat daar iets zou gebeuren). Ik vroeg direkt na aankomst van de commandant zeemacht aan diens adjudant Luitenant t/z J.J. Wichers: Is het wel verstandig de Zeven helemaal alleen zover weg te zenden? Antwoord: dat is juist prachtig! Evenmin iets gebeurd op de Prins van Oranje, evenmin op de Marinekazerne Goebeng. Verder bij de meeste inrichtingen na de eerste vermaning allen aan het werk. Bij de Java duurde het 't langst en gaf men bedenktijd ,gevolgd door een tweede maal baksgewijs, waaraan alles gevolg gaf. De korting op de Inlandse salarissen is nog, denzelfden morgen bekend gemaakt. Wij wachten af of deze nog wat doen. Naar verluidt is het vertrouwen van het marinepersoneel in elkaars solidariteit geschokt en vindt men dat door de commandant en officieren met veel tact is opgetreden. De belhamels zullen nu wel bekend worden. Het kan een goede opruiming worden. Jammer van de gedupeerden....
Terugkomend op de dienstweigering van het Europese personeel: de torpedojager van Kap.Luit.t.z Doorman (de latere schout bij nacht Karel Doorman) voer op tijd uit, vóór de andere schepen.

Schout bij nacht Karel Doorman

Hij had een officier een geladen pistool gegeven en gezegd: als ik vuur zeg schiet je. Hij sommeerde een kwartiermeester naar de bak te gaan en beval de officier te richten en zei: ik tel tot drie en dan laat ik schieten. De kwartiermeester zag dat het er ernst was en ging. Toen volgde de rest vanzelf. Ik vroeg Doorman of hij niet wist dat de commandant zeemacht had bepaald dat geen geweld mocht worden toegepast, " Zeker, maar ik dacht WAT ZOU MIJN OOM ROBERT GEDAAN HEBBEN is voor mij het belangrijkste (Zijn oom was generaal in het Ned. leger). Mijn chef de marinecommandant was evenmin vreesachtig uitgevallen. Hij had een klewang in zijn auto, en zei: "als iemand zijn hoofd hier naar binnen steekt, sla ik het er "af". Later met hem in zijn auto rijdende droeg hij zijn monocle. Ziende dat ik er naar keek, vertelde hij hoe prettig een monocle was als één oog minder goed was dan het andere. Er zijn notabene mensen die zeggen denken dat ik uit ijdelheid ,een monocle draag**.** Tot die mensen had ik ook behoord. Over de gebeurtenissen die nu op ons af kwamen bezit ik geen schriftelijke bewijzen. Ik had het te druk om te schrijven. De chefstaf was ziek.
Op 5 Februari vergezelde ik de marinecommandant s- avonds naar de Cercle Artistique.Daar werd ik aan de telefoon geroepen en vernam dat aan boord van Hr.Ms. de Zeven Provinciën muiterij was uitgebroken. Ik fluisterde kolonel Scalongne toe, dat wij onopvallend moesten vertrekken. Buiten kon ik hem vertellen ,dat op de Zeven Provinciën muiterij was uitgebroken en dat het schip ter rede van Oleheh nabij Sabang was overmeesterd en onderweg naar Batavia. Kort daarop kwam het telegram "Scombro' (makreel) voor ons geen vis,doch de plicht de envelop met strategische voorzorgsmaatregelen te openen. lk herinnerde mij hoe de vorige chef staf tegen zijn opvolger zei, op deze envelop wijzende het ergste dat je overkomen kan,is dat je deze envelop moet openen. Het was dus zover, men dacht werkelijk dat de Japanners oorlogshandelingen zouden gaan plegen. Nu was ik de enige stafofficier, doch kon nog hulp krijgen van de jeugdige Luitenant ter zee J.F. van Dulm (later commandeur en ridder M.W.O.). Wij moesten nu batterijen doen opstellen bij Tarakan en Balik Papan,de kweekschool voor Zeevaart te Makassar sluiten. Lichters huren voor het vervoer van zeemijnen naar de oliehavens. De dienst de Zoutregio, die geschikte lichters bezat, sleepte juist enige lichters van Batavia naar Soerabaja. Toen ik het hoofd van de Dienst opbelde bleek hij juist te zijn overleden. Ik requireerde dus de lichters, dat lukte en mijn belangstelling voor dirigerend optreden nam toe.

Luitenant ter zee J.F. van Dulm

Daarop volgdë een telefoontje van de commandant zeemacht te Batavia, die mij opdroeg een rapport samen te stellen ,na onderzoek, over de moeilijkheden met het Indonesisch personeel, waarvan sommigen de muiters op de Zeven hadden gesteund. Toen de facteur toevallig even later langs kwam lopen met een grote postzak, wenkte ik hem binnen en liet hem de zak leeg storten en nadere censuur door van Dulm geschieden. Het resultaat was brieven in Javaans,Soendanees.Bataks spijkerschrift etc. Ik liet een stempel maken met 'geopend door

Marine-censuur' ,dat op de weer gesloten enveloppe kwam, die daarop werd doorgezonden. Natuurlijk kwamen na enige tijd klachten uit Batavia, maar toen hadden wij al een inzicht in de situatie ,dank zij het onverwacht instellen van de maatregel. Wij gingen nog een paar dagen door onder het motto alleen verdachte gevallen te censureren. Het bleek mij dat een Inheems stoker op de Assaham correspondentie onderhield met een toekomstig zelfbestuurder in Malaya. (naar ik meen van onschuldige aard), dat een Chinees in zijn toko Communistische lectuur verkocht(de Politie gaven wij zijn adres, ik meen dat de toko gesloten en de Chinees gearresteerd werd) .Er waren onder het Inheemse personeel nogal wat kinderlijke misschien onschuldige clubjes als de Banteng, enz. Maar enkele Inheemse ouders waarschuwden hun kinderen vooral niet tegen het Ned. gouvernement te ageren zoals één schreef:zij hebben ons altijd tegen de vreemde Oosterlingen beschermd. Ik gaf order, gesteund door de luitenant t.z J.F.van Dulm, tot veel kastjes inspecties, liet enkele verdachte personen arresteren, doch kon ten slotte slechts rapporteren, dat ik geen rechtstreekse band met China of Rusland kon aanwijzen wel uitingen van extreem nationalisme had aangetroffen, die waarschijnlijk indirekt door stroming in Rusland of China waren aangewakkerd. Professor L. de Jong heeft in een zijner delen over Nederland in de Wereldoorlog verklaard, dat een Russisch of Chinees agent gedurende enige tijd in Soerabaja is geweest, dat is natuurlijk niet onmogeljjk, maar onze gegevens geven geen aanleiding tot de veronderstelling, dat een wijd vertakt complot geleid door een buitenlandse organisatie bestond. Belangrijke assistentie gaven twee Javanen, leerlingen van de bestuursschool in Bandoeng, compleet met hoofddoek, zeer intelligent en loyaal. Waarschijnlijk kwamen zij uit feudale kringen, die zich evenzeer als het Nederlandse gezag, bedreigd gevoelden door een eventuele revolutie. Zij vertaalden ijverig de onleesbare schrifturen en waren van onschatbare waarde. Hadden wij maar eerder ingezien, dat de Koloniale periode in de gehele wereld ten einde liep en onze bakens verzet, in eerste instantie tot een autonoom bestuur door inheemse intellectuelen, waar de gouverneur generaal van Limburg Stirum trachtte de Indische samenleving rijp voor te maken, al zou het niet gemakkelijk zijn geweest. onze particuliere ondernemers en het Nederlandse volk daarvoor te vinden.

Supplement 1: Zeven Provinciën

In 1934 is er een rapport door de Algemeene Landsdrukkerij uitgebracht onder de titel : Ongeregeldheden bij de Koninklijke Marine in Nederlandsch-Indië in den aanvang van 1933. Vele publicaties zijn daarna gevolgd:1934 J. C. Mollema Rondom de muiterij op de "De Zeven Provinciën". In 1975 heeft de tegenwoordige directeur van het Nederland Instituut voor Oorlogsdocumentatie Dr J.C.H. Blom er zelfs een proefschrift aan gewijd met als titel De Muiterij op de Zeven Provinciën. Reacties en de gevolgen in Nederland. Een van de muiters Maud Boshart heeft een verhaal over de muiterij opgeschreven nadat hij was vrijgelaten in 1937 . Hij vindt echter geen uitgever voor zijn verhaal. Pas in 1978 heeft H.J.A. Hofland zijn verhaal, voorzien met een inleiding, uitgegeven bij Bert Bakker Amsterdam.

Maud Boshart's verhaal over zijn deelname aan de muiterij op de Zeven Provinciën

Van het relaas dat Maud Boshart, na zijn vrijlating uit de Leeuwardense gevangenis in 1937, heeft geschreven heb ik uitsluitend die fragmenten gekozen, die die gaan over zijn gevangenis tijd en vooral op de manier waarop hij werd behandeld en hij net als *Barbertje* moest hangen. Er bestaan vele versies over zijn rol tijdens de muiterij. Het witboek van de regering (1934), het boek van Mollema (1934), het proefschrift van Blom in drie achtereen volgende drukken(1975, 1983, 2005) en het artikel van Elly Touwen-Bouwsma (2003). Vast staat in ieder geval, dat het initiatief voor de muiterij is genomen door leden van de Inlandse bemanning. Misschien is de rol van Boshart waarschijnlijk iets belangrijker geweest dan Boshart zelf schetst. Hij heeft wel gesympathiseerd met de muiterij, maar heeft steeds geprobeerd te bemiddelen tussen de officieren en de muiters om daarmee een bloedbad te voorkomen. Dat dit niet gebeurd is moet voor een groot deel aan hem worden toegeschreven. Dat hij echter als een van de aanstichters moet worden gezien is

volgens mij ten enenmale onjuist. De muiterij moet gezien worden in het licht van het groeiend opkomend nationalisme in Nederlands Indië. De Nederlandse overheid heeft er alles aan gedaan om dit voor de buitenwereld geheim te houden. Dit moge onder meer blijken dat Boshart de zwijgplicht kreeg opgelegd. Men wilde nu eenmaal dat Boshart de belangrijkste hoofdschuldige was en moest blijven. De laatste zin van de inleiding door H.J.A. Hofland geeft goed weer zijn motief om in 1978 het verhaal van Boshart aan de vergetelheid te ontrukken:
"Het is treurig dat Bosharts manuscript niet meteen na voltooiing een uitgever heeft gevonden. Het is jammer dat ook nog na de oorlog het zolang niet mogelijk was, het op een behoorlijke manier te publiceren. Want eigenlijk wordt Boshart met deze uitgave - hoe gelukkig die op zichzelf ook is - te laat recht gedaan.".
Op internet is een artikel over de muiterij van Boshart te vinden dat hij schreef in het familieblad "De Uilenspiegel" van 3 februari 1963. Antiquarisch is de uitgave van *H.J.A. Hofland. Maud Boshart en de muiterij op de Zeven Provinciën. Contact Tijdsdocumenten ISBN 906019 5728* te bestellen

Nu 28 jaar later, met de mogelijkheid van het internet, wil ik ook op mijn manier recht doen aan deze Maud Boshart door gedeelten uit zijn verhaal af te drukken.

Maurits (Maud) Boshart (1905-1964)

Hoofdstuk 4 Onrust
(...) Morgens in de vroegte werden we vanaf de Orion in een sloep geladen [allen zwaar geboeid] en door een motorsloep gebracht naar de wal.(...)...Aan de kade gekomen moesten we ons tussen twee rijen van inlandse soldaten opstellen, allen met in de ene hand de getrokken klewang, in de andere de geladen karabijn. Gedurende ruim een jaar zouden we niet anders dan op deze wijze begeleid worden. Alvorens af te marcheren werden ons een aantal dingen voorgelezen, die wanneer je er aanleg voor bezat, 'n mens de haren ten berge hadden doen rijzen. De barakken bestonden uit een manshoog opgetrokken muurtje, bedekt met gegalvaniseerde platen. Tussen

het muurtje en het 'dak' bevond zich een ruimte van ongeveer een halve meter, geheel afgezet met dooréén gewoeld prikkeldraad. Wanneer men - zo luidde het bevel - door deze ruimte kijkt, wordt men onmiddellijk neergeschoten.

Het eiland Onrust voor de kust van Batavia

Bij lawaai maken in de barak of luid spreken of lachen wordt zonder waarschuwen een handgranaat geworpen. 's Morgens bestaat gelegenheid de kapitein te spreken te vragen; dit gebeurt alleen door een door jullie aan te wijzen oudste. Te dien einde roept die man 'wachtcommandant' waarop de deur van de barak zal worden geopend. Met in de hoogte gestoken handen loopt dan de barakscommandant vier passen naar voren terwijl de rest zich zover mogelijk in de barak terugtrekt. Er werd nogmaals uitdrukkelijk gezegd dat er absoluut niet zou worden gewaarschuwd, en dat de schildwachten zonder mankeren een ieder neer zouden leggen die zich niet aan de orders hield. (...)

Muiters worden binnengebracht in het gevangenkamp op het eiland Onrust

En om de twee uur werd de schildwacht maar afgelost en om de twee uur kreeg ik maar iri het Maleis te horen 'Als hij de muur aanraakt, schieten. Als hij tegen je probeert te praten, schieten. Als hij de tralies aanraakt, schieten. Als hij over de witte streep komt, schieten'. En zo ging dat maar door. Des nachts kon men geen oog dicht doen van het gestamp van de met ijzer beslagen schoenen van de soldaten; maar ook dat wende op de duur! Wat me echter in die dagen het meest griefde was, dat men absoluut geen gelegenheid kreeg te baden. In Indië is het een gebiedende eis om tenminste eens per dag een bad te nemen, doet men dit niet dan is een spoedige huidinfectie hiervan het gevolg. Zo kregen we dus de eerste vijf dagen van onze gevangenschap geen bad. Ook niet een beetje water om het gezicht 's morgens te wassen. 0 hooggeroemde Hollandse zindelijkheid; was het op de 'Muiters' niet van toepassing? (...)
Er was weinig, zo in 't geheel geen sprake van een onpartijdig onbevooroordeeld onderzoek.

Inlanders, die om een of andere reden geen verklaring wilden ondertekenen, werden door middel van hongerkuren aan deze ondertekening herinnerd. Zelf heb ik gezien hoe een inlandse olieman drie maal 24 uur de noodzakelijke spijze onthouden werd. Met een van hen deelde ik mijn ochtendbrood op gevaar af om neergeschoten te worden, wanneer het bemerkt was geworden. Geboeid, met de handen op de rug, zonder enige bedekking of ligging in een betonnen cel, met een vinnig opkomende natte moesson, lagen die mensen daar. Een andere Hollandse 'Third degree' was, een met krijt op de vloer getrokken vierkant, daarin een mens, handen achter de rug geboeid, van des morgens vroeg tot 's avonds laat, en daarbij noch zitten, noch liggen, noch op enigerlei andere wijze steun zoeken. Een buitengewoon wrede marteling! Voor het eventueel steunen door het slachtoffer waakte met argusogen een met klewang en karabijn gewapende inlandse soldaat. Deze behandeling ondergingen die mensen vóór het wachtlokaal. Dat dergelijke dingen niet in de buitenwereld bekend werden, droeg men de uiterste zorg voor. Persoonlijk heb ik gezien dat op een vissersprauw werd geschoten, die volgens de kapitein van het detachement Koloniale troepen te dicht bij het eiland kwam. Het zogenaamde 'luchten' geschiedde aanvankelijk tweemaal per dag gedurende een uur. Een mitrailleur was opgetuigd en voortdurend bevond zich daar een soldaat bij op post; om op alle gebeurlijkheden voorbereid te zijn, zat reeds een band met scherpe patronen in het wapen. Vier schildwachten volgden voortdurend de bewegingen van de gevangenen, daarbij hun karabijn in de aanslag houdend. Dat zoiets op den duur buitengewoon enerverend werkte zal een ieder duidelijk zijn! (...)

Verhoor van de gevangen muiters op Onrust

Onwillekeurig vraagt de lezer zich misschien af, met wat voor doel toch de vervolging klaarblijkelijk tegen mij persoonlijk ingesteld werd. Dit zat als volgt in elkaar. Het mocht en kon in Indië niet van algemene bekendheid worden dat de muiterij van de Zeven Provinciën uitsluitend inlands initiatief en uitvoering was geweest. Het superioriteitsgevoel dat daarvan voor de gehele inlandse bevolking het gevolg zou zijn geworden bracht consequenties met zich, waarvan de gevolgen niet te overzien waren:om echt met redelijke kans van slagen de Europeanen als de moreel schuldigen meer speciaal als de 'corpi intellectuali' te kunnen beschuldigen was het noodzakelijk mij als de man voor het gebeurde verantwoordelijk te stellen. Ik ben er nu nog van overtuigd dat, wanneer men de officieren geen beklaagden had gemaakt, zij zich ook niet achter ons hadden trachten te dekken. Toen ook zij echter verantwoording af moesten leggen kon niemand van hen zeggen dat het voor hen vast stond dat de Europeanen niet anders dan door de omstandigheden gedwongen aan deze zaak hadden deelgenomen. (...)

Na enige weken in de oude Portugese kazerne doorgebracht te hebben werd ik naar een andere hoek van het eiland getransporteerd waar men in allerijl een barak voor eenzame opsluiting cellen

had ingericht. Stel u voor een vijftien tal cellen uniform van een afmeting van twee passen breed en drie lang. De wanden waren van steen, vloer van beton en de voorkant was tralies met een zeer klein deurtje erin. Een krib en een 'noodzakelijk iets' vormden het ameublement. Ik stel me voor dat het hele geval op de toeschouwer onwillekeurig de indruk van een apenkooi moest maken. Dag en nacht liep een schildwacht voor deze cellen op en neer, aanvankelijk zelfs twee. Luchten kregen we daar niet. 'Lucht kwam genoeg door de tralies' werd gezegd. De eerste maanden liepen de schildwachten met geweer in de aanslag. Toen echter weer eens een generaal van zijn belangstelling in de gang van zaken blijk gaf en aan mij informeerde of ik: 'Wat te vràgen of te zâggen had' verzocht en kreeg ik als gunst dat de geweren van de schildwachten dan in het vervolg niet gedurende de gehele dag op ons zouden gericht blijven. Het baden was ook een buitengewoon hartverheffende vertoning. Daar men natuurlijk 'geen enkel risico' mocht lopen kwamen er extra soldaten om bij dit baden aanwezig te zijn. Het celletje werd dan opengemaakt, de aspirant bader naar een kraan geleid waaruit een miserabel straaltje water z'n uiterste best deed de naam van badgelegenheid te verdienen, en daar kon men zich dan een weinig verfrissen. Dit alles echter onder voortdurend gerichte karabijnen en getrokken klewangs. Later toen ik een ogenblikje per dag mocht heen en weer wandelen, had ik eens het genoegen - toevallig kwam de volgende wachtploeg op - om op de bovenomschreven manier te baden, omringd door acht - niet minder dan acht - soldaten, twee korporaals en een sergeant. Ik begon toen waarlijk zelf te geloven dat ik min of meer gevaarlijk was! Echter bezat ik een gezegend gevoel voor humor dat mij beschermd heeft om gek te worden.
In deze cellen heb ik ongeveer acht maanden doorgebracht, zonder enige bezigheid. Herhaalde malen heb ik zulks verzocht, doch dat werd nimmer toegestaan. Spreken, zingen, fluiten, ja zelfs fluisteren was op straffe van de kogel verboden. M'n enige afleiding was een familie ratten, die hun domicilie hadden gekozen in een tegenover mijn cel staande waringin. Na het voorlopig onderzoek volgde het vooronderzoek, geleid door de chef van de politieke inlichtingen dienst te Batavia. Verhoren van zes, soms zeven uur en dat dagen achtereen met het absolute gevoel voor een verloren zaak te strijden, maakten je fysiek en psychisch kapot. Het ergste echter in de gehele gang van zaken was, dat er verschillende groepen gevormd waren.

Hoofdstuk 5 Naar Madoera

Na ongeveer negen maanden in deze hel doorgebracht te hebben werden de meeste van onze mensen met onbekende bestemming weggevoerd. Alleen Kawilaran en ik zal zijnde de gevaarlijkste werden per motorboot baar Batavia gebracht (*(Boshart bedoelt met de hel het eiland Onrust).* Na twee dagen kwamen we op Madoera.(..) Met een motorsloep werden we naar de wal gebracht en aanstonds kreeg ik een aardedonkere cel op dit eiland aangewezen. Evenals Onrust was Soekolili - zo heette een in de nabijheid van onze verblijfplaats gelegen kampong - een quarantainestation. Het bestond uit een zwaar met prikkeldraad afgezet stuk land, omgeven door een kilometers lange muur en naast elkaar een vijftien tal barakken. Elke barak was weer omgeven met prikkeldraad en was voorzien van een klein stukje gras, waar men vrij op mocht rondlopen. Op de vier hoeken stond een verhoogd schildwachthuisje zomede twee van deze posten in de lengte van het terrein.(...)
Zo naderde de dag dat we ons voor de deelname aan de muiterij zouden moeten verantwoorden. Reeds voor dag en dauw werden we gewaarschuwd dat we naar Soerabaja moesten vertrekken en er was niemand van ons die niet naar het ogenblik verlangde om eindelijk eens uit te kunnen spreken wat we al zo lang op het hart hadden. Helaas zou er van uitspreken al bitter weinig komen! Op dezelfde manier als enige weken geleden daarvoor de inlanders waren overgebracht werden ook wij aan de vijf meter lange kettingen gesloten en per autobus naar een sleepboot vervoerd die de Straat van Madoera overstak. We moesten allen - we waren met zes man - plat op dek gaan zitten en aan elke zijde van ons werd een met pistool en knuppel gewapende marinier gezet. Bovendien waren er nog een aantal met geweren gewapenden. We zagen er uit of we zo juist een kolenbootje gelost hadden, maar daar trokken onze bewakers zich al bitter weinig van

aan. Ook waren de kettingen waar we aan vast zaten rood van de roest, zodat onze witte uniformen er al heel spoedig ontoonbaar uitzagen. In Soerabaja aangekomen werden we per vrachtauto onder zwaar geleide naar de marinekazerne 'Goebeng' gebracht en aldaar in het provoosthuis opgesloten. Een aardigheid van de dienstdoende luitenant van de mariniers was, om enige malen per nacht inspectie te maken. Men moest dan zijn bed uit, zich geheel aankleden en dan een poosje blootstaan aan de grijnzende spotlach van bovengenoemd heer waarna men weer naar bed kon gaan. De volgende dag werden we voor de krijgsraad geleid, welke zitting had genomen in de ... gymnastiekloods! 0, ironie van het lot, de reuzenzwaaien en lendetrekken waren er dan ook niet van de lucht! Publiek werd er niet toegelaten, tenzij een officier. Voor de deuren bevonden zich met pistool en klewang gewapende mariniers en op elke hoek van het terrein waren mitrailleurs opgetuigd. Bovendien bevindt zich het gehele geval weer binnen de hekken van de kazerne, waar zich ook aan alle zijden schildwachten bevinden. (...)Het verloop van deze krijgsraadberechting? We waren bij het binnentreden van de zaal al reeds veroordeeld, alleen moest het nog even uitgesproken worden. Het hielp niet of we ons al op de omstandigheden beriepen, het hielp niet of we al zeiden dat, wanneer de officieren het voorbeeld gegeven hadden, wij zeer zeker hadden gevolgd. Niets hielp! Enige getuigen mochten we nog laten komen, maar de zaak waar het nu eigenlijk om ging werd weinig of geen werk van gemaakt. Wij waren en bleven de muiters! Vooral ik moest het ontgelden. Het was 'het gif van Boshart' voor en na, de anti-gezagsman, de organisatieman enz. Volgens de officieren was ik nu eens voor, dan weer tegen de zaak geweest en als er nog eens wat in mijn voordeel te verhalen was, 'Kon men zich dat niet meer herinneren'. Het liep gewoon in de gaten, dat blijkbaar een zeer groot gedeelte van de heren aan geheugenverlies leed! Toen begon het toch te kras te worden en verzocht ik alsnog te mogen horen die officieren, die mij zo geprezen hadden - toen ze nog geen beklaagden waren - na het vallen van de bom. Of het juist was dat men mij een hand gegeven had en mij een flinke kerel had genoemd? Zie, dat kon men zich nooit meer herinneren! Toen een van deze getuigen even door een lid van de krijgsraad op weg geholpen werd 'of hij misschien bedoeld had een flinke muiter' greep hij met beide handen naar dit ezelsbruggetje! 'Sigaren gegeven? Kon wel zijn. Stinkstokken wilden ze eerst over boord gooien, maar was niet onmogelijk dat hij ze later aan de muiters gegeven had! De man waar ik mijn eigen leven voor op het spel zette toen ik tussen hem en de geweren van de inlanders in ging staan, draaide zich naar mij om, toen ik hem deze vraag stelde en voegde me smalend toe 'Nou Boshart, je behoeft niet te poseren' hetgeen zichtbaar de goedkeuring van het hoge college verwierf. Getuige De Wilde ontkende zo hardnekkig - wederom onder ede - dat hij ooit tegen mij gezegd had dat we de machines konden blijven draaien, dat ik besloot hem voor het Hoog Militair Gerechtshof nogmaals aan de tand te voelen. Hij ontkende zelfs ooit met mij tijdens de muiterij gesproken te hebben! En de enige getuige, bovendien de enige getuige waarvan we overtuigd waren dat hij de waarheid zou spreken ... zat - ongeneeslijk krankzinnig - in het gekkenhuis te Lawang. Wel werd een niet beëdigde verklaring van hem voorgelezen die echter in alle opzichten zo tegenstrijdig was dat ik er het mijne van dacht!

Onze verdediger deed zijn best; riep uit 'Dat hij met zulke mensen een fort zou willen bestormen' maar waar het nu eigenlijk om ging roerde hij angstvallig niet aan! Enfin, hoe het zij, er werd niets, maar dan ook in het geheel niets van ons aangenomen en de advocaatfiscaal eiste in totaal een gevangenisstraf van vijfenvijftig jaar voor zes jonge mensen. Ik ging met het leeuwenaandeel strijken ad 14 jaren. Doch dit staat als een paal boven water en zelfs onze ergste vijanden konden dat niet ontkennen, dat er geen spier van ons gezicht vertrok. Dat wij hen door onze houding het plezier van ons te zien krimpen ontnamen, want allen voelden we zuiver en klaar aan dat daar geen gerechtigheid meer geschiedde; dat daar een comedie werd opgevoerd zo schrijnend belachelijk, dat een inwendige stem ons troostte 'trek je er maar niets van aan jongen, *toch zal het recht zegevieren! '* Het was 6 december 1933 dat we met deze Sint Niklaasverrassing op Madoera terugkeerden. We zouden tien dagen later vernemen wat men verder besloten had met ons te doen.(...)

Op 14 december werden we gehaald om de uitslag van de zeekrijgsraad te vernemen. Hetzelfde toneel met vrijwel dezelfde spelers! Na rijp beraad had men dan besloten om allen - met uitzondering van twee mensen, die door bemiddeling van de vlootpredikant al reeds op Onrust in vrijheid waren gesteld - het recht te ontnemen om ooit weer bij de gewapende macht te mogen dienen. Verder werden de beklaagden veroordeeld respectievelijk tot zestien, twaalf, tien, acht, zes en vier jaren gevangenisstraf.(...)
De overwegingen van de krijgsraad luidden ongeveer dat het gebleken was dat de beklaagden zich aan muiterij aan boord van een oorlogsschip hadden schuldig gemaakt, en dat tijdens die muiterij geen onmiddellijke hulp te verkrijgen was [verzwarend feit!]. Dat speciaal Boshart in deze muiterij een dominerende rol gespeeld had, voorgevende ten bate van het algemeen belang te hebben gehandeld, doch dat daarvan de krijgsraad niets gebleken was. Dat weliswaar de voorbereiding tot de zaak door de inlanders was geschied, maar dat de beklaagden - en weer speciaal Boshart - door hun voortdurende ageren tegen het gezag moreel verantwoordelijk voor de muiterij moestep worden geacht! Ook had ik de heer De V. v. S. (A.N. baron de Vos van Steenwijk) opzettelijk met een pistool bedreigd en van een poging tot gezagsherstel door mij was de krijgsraad niets gebleken. (...)

Hoofdstuk 6 Naar Batavia: Struiswijk,eis en uitspraak van het Hoog Militair Gerechtshof
Nadat de gehele zaak een viertal dagen in beslag genomen had, sprak de advocaat-generaal zijn eisen als volgt uit. De zwaarst gestrafte kreeg twaalf jaar, dan volgde iemand van negen, nogmaals negen, zes, nog iemand van zes, twee van anderhalf jaar en één van één jaar. De uitspraak werd bepaald op 2 maart 1934. **In** optocht werden we weer gevangeniswaarts geleid en het klinkt misschien cynisch, maar op den duur gaat zo een hele geschiedenis een mens al bitter weinig aan. De voortdurende wetenschap 'dat Barbertje toch moet hangen', mist op den duur zijn uitwerking niet. Bovendien is dat maar gelukkig ook, want anders zou men waanzinnig geworden zijn van het tevergeefs in opstand komen.

Tussenvoegsel

Het toneelstuk over Barbertje geschreven als inleiding van Max Havelaar door Multatuli (alias Douwes Dekker) volgt hieronder
:
Max Havelaar of de koffieveilingen der Nederlandsehe Handelmaatschappy door Multatuli (alias E. Douwes Dekker)

De eerste pagina:
Gerechtsdienaar.. Mynheer de rechter, daar is de man die *Barbertje* vermoord heeft.
Rechter. Die man moet hangen. Hoe heeft hy dat aangelegd?
Gerechtsdienaar. Hy heeft haar in kleine stukjes gesneden, en ingezouten.
Rechter. Daaraan heeft hy zeer verkeerd gedaan. Hy moet hangen.
Lothario. Rechter, ik heb *Barbertje* niet vermoord! Ik heb haar gevoed en gekleed en verzorgd. Er zyn getuigen die verklaren zullen dat ik 'n goed mensch ben en geen moordenaar.
Rechter. Man, ge moet hangen! Ge verzwaart uw misdaad door eigenwaan. Het past niet aan iemand die ... van iets beschuldigd is, zich voor 'n goed mensch te houden.
Lothario. Maar rechter, er zyn getuigen die het zullen bevestigen. En daar ik nu beschuldigd ben van moord ...
Rechter. Ge moet hangen! Ge hebt *Barbertje* stukgesneden, ingezouten, en zyt ingenomen met uzelf ... drie kapitale delikten ! Wie zyt ge vrouwtje?
Vrouwtje. Ik ben *Barbertje.*
Lothario. Goddank! Rechter, ge ziet dat ik haar niet vermoord heb!

Rechter. Hm ... ja ... zoo! Maar het inzouten?
Barbertje. Neen, rechter, hy heeft me niet ingezouten. Hy heeft my integendeel veel goeds gedaan. Hy is 'n edel mensch!
Lothario. Ge hoort het, rechter, ze zegt dat ik 'n goed mensch ben.
Rechter. Hm ... het derde punt blyft dus bestaan. Gerechtsdienaar, voer dien man weg, hy moet hangen. Hy is schuldig aan eigenwaan. Griffier, citeer in de praemissen de jurisprudentie van Lessings patriarch.
(Onuitgegeven Tooneelspel).
PS. Wel vreemd is dat de uitdrukking Barbertje moet hangen niet juist is, het is toch Lothario die moet hangen! Hoe de vergissing in de wereld is gekomen is mij niet duidelijk.
Einde toevoegsel

Blijkbaar had men van het Hoog Militair Gerechtshof ook wel ingezien dat er toch wel het een en ander aan mankeerde want toen we op 2 maart de uitslag van onze zaak moesten gaan halen, waren ook de eisen van de advocaat-generaal belangrijk verminderd. Hier volgt een deel van de overweging tot veroordeling voor zover het mijzelf betreft: 'Dat naar 's Hofs oordeel beklaagde niet heeft afgeweten van het plan tot muiterij, althans niet tot zeer kort vóór het uitspreken van het misdrijf; dat hij nimmer de bedoeling gehad heeft tegen de officieren daadwerkelijk met geweld van wapenen op te treden; terwijl hij min of meer verrast door de gebeurtenissen is overvallen en meegesleept en het college hierin aanleiding vindt ten aanzien van deze beklaagde de hoofdstraf enigermate te verlichten.' 'Wat ten aanzien van beklaagde Boshart als een zeer strafverzwarende omstandigheid moet worden aangemerkt, dat hij door het voortdurend zaaien van ontevredenheid, het opwekken van onwettige actie en het aansporen van inlandse en Europese schepelingen in belangrijke mate verantwoordelijk moet worden geacht voor 'de sfeer waarin een en ander kon plaats vinden', zodat oplegging van een zware vrijheidsstraf noodzakelijk is, doch anderzijds het hof rekening houdt met de omstandigheid dat de actie 's van de Marine Bonden - hoera! - een ongunstige invloed hebben uitgeoefend. Dat voorts het college bij de bepaling van de aan deze beklaagde op te leggen hoofdstraf enigermate in aanmerking wil nemen dat beklaagde Boshart reeds op 5 februari kennelijk de ernst van zijn misdrijf heeft ingezien, krachtige pogingen heeft aangewend om de inlandse leiders van de muiterij de commandant aan boord te doen nemen en een einde aan het misdadig bedrijf te maken, en voorts, dat hij krachtdadig is opgetreden tegen het bezigen van geweld tegen de officieren en loyale schepelingen hetgeen in het bijzonder in het getuigenverhoor in hoger beroep is komen vast te staan.' Maar toch kreeg ik tien jaar. Toch werden de mooiste jaren van mijn leven afgenomen. Toch had ik - onwettige actie - gewild. Toch was ik de leider van de muiterij; ik, niemand anders, was verantwoordelijk 'voor de sfeer waarin een en ander kon plaats vinden', Van de order om de wacht in de machinekamer te lopen werd gezegd 'dat de beklaagden moesten weten dat geen officier bevoegd is om toestemming te geven tot het plegen van een misdrijf'.
We waren voor de krijgsraad vrijgesproken van het verzwarende feit 'dat de korporaals onder de beklaagden hadden gehandeld in deelneming van militairen van mindere rang' doch voor het Hoog Militair Gerechtshof werden we ook hiervoor nog veroordeeld. En toch gingen we allen met onze straffen naar beneden, ik zelfs zes jaar. Wonderlijk; we snapten er toen helemaal niets meer van. Ik herhaal, als we voor onze zaak cassatie hadden kunnen verkrijgen had er nog veel meer aan het licht gekomen! Nu was er dan een einde aan deze hele droevige geschiedenis. Nederland kon weer rustig ademhalen en aan het recht was voldaan! Het is echter eigenaardig, maar tot op heden kan ik nog maar niet het gevoel krijgen dat ons werkelijk recht geschiedde.

Hoofdstuk 7 Naar Bandoeng
In de loop van die week kregen we de mededeling dat we zouden worden gezonden naar de strafgevangenis 'Soeka Miskin' te Bandoeng in afwachting van opzending naar Bandoeng (...) Na

ongeveer drie maanden in Bandoeng te hebben doorgebracht werd ons op zekere dag medegedeeld dat we ons gereed moesten houden om naar Holland opgezonden te worden. In begin juli had dat dan ook werkelijk plaats. (...)

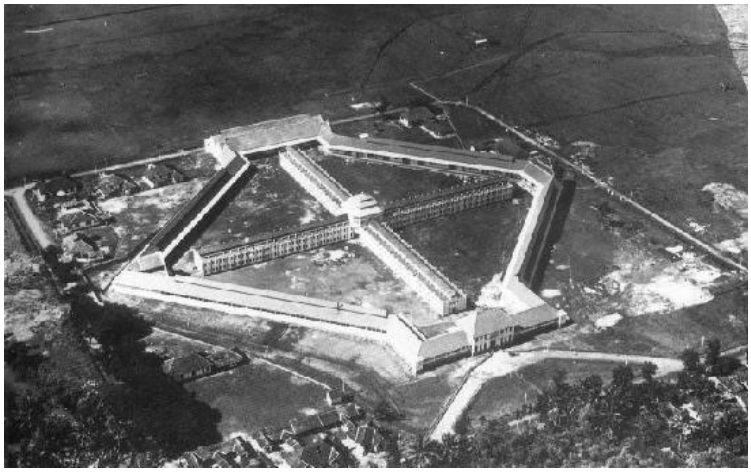

Soeka Miskin gevangenis in Bandoeng

In de Indische bladen verscheen een mededeling dat 'de leider Boshart' streng zou worden geïsoleerd, zulks zeker met het oog hierop, dat men anders geen passagiers kreeg voor de Christiaan Huygens.

Hoofdstuk 8 Naar Holland

De directeur zowel als de adjunct-directeur namen persoonlijk afscheid van ons en gaven onomwonden te kennen dat het dan wél mogelijk was dat we muiters en als zodanig staatsgevaarlijk konden zijn doch dat zij voor zich aan ons verblijf te Soeka Miskin niet anders dan de meest prettige herinneringen zouden blijven behouden. Zoiets geeft 'de burger moed' nietwaar? De avond voor ons vertrek werden we naar het huis van bewaring te Bandoeng overgebracht om de volgende morgen in alle vroegte per trein naar de aanlegsteiger te Tandjoeng Priok te worden vervoerd. Een enorme mensenmassa was op de been om toch maar een glimp van die verschrikkelijke kerels op te kunnen vangen. Deze film ging echter niet door daar we in een goederenloods gereden werden en direct daarvandaan aan boord gebracht. Een groot aantal mariniers, allen natuurlijk zwaar gewapend, onder aanvoering van een kapitein namen ons in ontvangst en daar ging het spul. (...) Aanstonds werden we in de hutten van de vierde klasse gesloten, die speciaal voor dit doel als cellen waren ingericht. Wonder boven wonder werd ik niet geïsoleerd van mijn makkers, doch samen met een vriend van mij in een tweepersoonshut gezet. Ons rookgerei, geld en alles wat maar enigszins waarde had, werd ons afgenomen en een ijselijke ceel bevelen werd ons in persoon door de kapitein aanvoerder van het stel, voorgelezen. Schieten, geweld voor dit en geweld bij dat voerden de boventoon bij 's mans betoog. Onnodig te zeggen dat we voor dergelijke dingen zo langzamerhand immuun geworden waren. We kregen gelegenheid om handdoek, zeep en dergelijke uit onze koffers te halen, doch op ons verzoek om dan even van de boeien bevrijd te mogen worden werd afwijzend beschikt. Nu waren we met één boei aan elkaar geklonken - linkerpols van de één aan rechterpols van de ander - dus men kan nagaan wat een vreselijk gemartel het was om op die manier uit een volle koffer met kleren het benodigde te zoeken. Bij al deze bedrijven werden we ijverig door een achttal mariniers onder aanvoering van een sergeant en een luitenant, op de vingers gekeken. Scheergereedschap was ten strengste verboden en officieus werd ons medegedeeld dat we één dag voor aankomst te Holland gelegenheid zouden krijgen om onze respectabele baarden te mogen krabben. (...) Het luchten ging eveneens twee aan twee geboeid en geschiedde voor op het schip achter stalen laadmatten. Blijkbaar vreesde men dat een van de jongens over boord zou springen. Een officier, een

sergeant, twee korporaals en een tiental mariniers vormden de bewaking. Een van deze officieren had de misselijke gewoonte om in ons bijzijn altijd met zijn pistool te lopen geuren. De man had er twee om zijn buik hangen. Eén dienstrevolver en één particulier wapen. De kinderachtigste dingen werden aangewend om ons het leven te verbitteren. Zo mochten we tegen niemand van de bemanning groeten en toen één van ons onwillekeurig 'Goedemorgen' terug beantwoordde op dezelfde groet van een der matrozen aan boord werd ogenblikkelijk een dag luchten van ons ingehouden(...) We wisten ook niet waar we naar toe zouden gaan en allerlei veronderstellingen deden de ronde. Toen een of andere snuggerling opmerkte 'dat we vast en zeker naar Leeuwarden gestuurd werden' werd hij sterk gehoond. Wat! De gevangenis te Leeuwarden? Zou men niet schromen om ons en onze familieleden ook dát nog aan te doen? Nee, dat geloofden we geen van allen. Maar ondertussen passeerden we toch maar achtereenvolgens Hoek van Holland, Scheveningen, IJmuiden en op het laatst Den Helder. We zetten koers naar Harlingen en we begrepen dat men inderdaad de ongelooflijke schofterigheid zou hebben om ons op één lijn te stellen met Wijkstra's *) en dergelijken! Des nachts om twaalf uur meerden we in de haven van Harlingen. 's Middags hadden we een beetje eten gehad en verder zaten we van des nachts één uur tot de volgende nacht twaalf aan *elkaar geboeid* in een benauwd voorondertje van een loodskotter met ruwe zee. Dat deed werkelijk de deur dicht!
**) IJe Wijkstra. In januari 1929 schoot hij in het Groningse Doezum, gemeente Grootegast vier politiemannen dood. Hij werd veroordeeld tot levenslange gevangenisstraf.*

Hoofdstuk 9 Leeuwarden
Door een vijftiental marechaussees, vervaarlijk met hun wapens rinkelend, werden we overgenomen. We werden man voor man geboeid, na eerst geïnformeerd te hebben wie Boshart was. Ik kreeg de machtigste van al deze machtige gestalten als begeleider aangewezen. Onnodig te zeggen dat het afscheid van onze vorige bewakers geen tranen kostte. In een geblindeerde autobus zou de reis van Harlingen naar Leeuwarden gemaakt worden en eerlijk gezegd verlangden we allen sterk naar het ogenblik dat de deur van de cel achter ons dicht zou slaan en we dan eindelijk eens rust zouden krijgen. In elk plaatsje waar we midden in de nacht passeerden, was nog een belangrijke politiemacht op de been en voorafgegaan door een particuliere auto met nog een of andere autoriteit arriveerden we eindelijk voor de Nederlandse 'Sing-Sing'. Een middeleeuwse poort werd met steunend geknars ontsloten en na een soort plein overgestoken te zijn kwamen we voor een tweede poort. Dit onmogelijk zware ding ging eveneens op haar hengsels draaien en we kregen bevel om uit te stappen. Door de directeur, zijn rechterhand de adjunct-directeur, de huismeester en nog een aantal mindere goden, werden we in ontvangst genomen.(...)
Echter brak toch op een gegeven moment het grote ogenblik aan. Er werd ons medegedeeld dat de Hare majesteit de koningin behaagd had bij gelegenheid van het huwelijk van prinses Juliana en prins Bernhard aan de mensen van de Zeven Provinciën een zeer groot gedeelte van hun straf kwijt te schelden.(...) We kregen allen zowel vermindering dat we op twee derde van onze oorspronkelijk straf kwamen te staan zodat men ons het resterende derde gedeelte met voorwaardelijke invrijheidstelling kon sturen. Er was dus geen sprake van dat we amnestie kregen. Nog twee jaar en vier maanden zouden we onder regeringstoezicht komen te staan
Van het departement van justitie kwam een ambtenares om over de op te leggen voorwaarden te spreken. Deze waren nu wel te dragen maar toch schuilde er wel iets aparts in. De eerste luidde 'Stipte gehoorzaamheid aan de toezichthoudster', de tweede was: 'De woonplaats niet metterwoon verlaten zonder haar voorkennis' en de derde en voornaamste, 'De voorwaardelijk in vrijheid gestelde zal geen werk aanvaarden zonder met de ambtenares daarover gesproken te hebben'. Dit natuurlijk met het oog op aanvaarden van een betrekking van een niet door de regering gewenste zijde. Ook werd ons verboden over de zaak, en meer speciaal de berechting van de zaak van de Zeven Provinciën met anderen dan familieleden te spreken. Wanneer de pers zich wederom op die zaak wierp, zouden tegen ons maatregelen genomen worden. Ik voelde dat

direct als een gevaar en tevens als een onbillijkheid aan en weigerde dan ook om daarop mijn woord te geven. Het kon immers zijn dat we door de omstandigheden gedwongen de zaak openbaren zouden en dan waren wij het kind van de rekening. Om dat te ontgaan verzocht ik een speciale voorwaarde in mijn paspoort op te doen nemen 'dat het houder dezes verboden was om over de zaak van de Zeven Provinciën te spreken'. Aanvankelijk zou dat doorgaan, maar later kwam van departementszijde af dat hierom begrijpelijke reden! - niet werd ingegaan! Het werd ons daarop niet officieel verboden, doch het meergenoemde 'maatregelen nemen' bleef van kracht. Enfin we hadden verbazend weinig keus en overigens waren we veel te blij om de vrijheid in te gaan. Dagen van ontzettende zenuwspanning volgden. Zou het vandaag afkomen, zou het voor zondag nog gebeuren, dat waren de martelende vragen van de dag. Eerlijk gezegd hebben mijn overigens drie jaren gevangenisstraf niet zolang geduurd als die paar weken voor onze invrijheidstelling. We hadden op de dag dat het voor de radio bekend gemaakt werd, al een groot aantal brieven en telegrammen gekregen maar des te groter was de teleurstelling. Toch kwam dan ten langen leste *de* dag. (...) Wij hadden in deze gevangenis twee jaar en vijf maanden doorgebracht! !

Hoofdstuk 10 Vrij

Toen het ogenblik aanbrak dat we uit elkaar moesten, her en derwaarts door Nederland verspreid, hadden we een brok in de keel. Van vele van deze jongens hielden we meer als broeders, en het valt dan hard om te moeten scheiden. Nooit kan men elkaar beter leren kennen en ... waarderen dan juist in gevangenschap.(...)

Eerst in de vrijheid leek onze straf pas te beginnen. De ene werkgever wilde geen agitator in dienst hebben, terwijl de andere weer tegen de ondergane gevangenisstraf opzag. Zeker, de dame die over ons het toezicht uit moest oefenen deed haar uiterste best om voor ons een passende betrekking te vinden, maar mede met het oog op de tijdsomstandigheden, wilde het haar, op een enkele uitzondering na, maar slecht gelukken. Kreeg er dan al eens een van ons bezigheid, dan was het loon altijd een heel eind beneden het normale en werd het nog ten strengste verboden om ooit over het feit te reppen dat men op de Zeven Provinciën gevaren had. Een van ons wilde als matroos gaan varen, doch wanneer hij dan in Indië zou komen was het hem niet geoorloofd daar aan de wal te komen! Voor een rijks- of gemeentebetrekking kwamen we nimmer meer in aanmerking en tot overmaat van ramp kregen we ook nog te horen, dat al onze pensioenjaren weg waren en er zelfs geen sprake was van uitgesteld pensioen. Nimmer hebben we premievrij pensioen gehad dus is al het gestorte geld voor niets geweest. In de loop der jaren was dit tot een aardig bedrag opgelopen, doch men denkt er niet aan om ook maar een gedeelte van dit geld aan ons te restitueren. Voor sommigen van ons liep dat in de vijftien, zestien jaren!

Men kan natuurlijk wel opmerken dat er moed gehouden dient te worden, men het hoofd zeker niet behoort te laten zakken, maar er is aan alles een grens en velen van ons - waaronder ook ik - hebben in onze moeilijkste ogenblikken in gevangenisschap nog niet zo'n moedeloos gevoel gehad als juist in onze 'vrijheid'. De gekste dingen werden je verteld ten aanzien van de lui van de Zeven Provinciën en het is mede daarom dat ik hierover het een en ander heb te boek gesteld. Moge het gedienstig zijn om velen de ogen te openen; moge het er toe medewerken om een helderder kijk te leren krijgen op sommige 'politieke processen', maar vooral en dit het meest: Moge het er toe bijdragen om anders te leren oordelen over de indertijd als 'halsmisdadiger ' afgeschilderde 'Jongens van de Zeven Provinciën'.

WIERINGEN, oktober 1937.

P.S..Samenvatting van data die ik heb kunnen opmaken uit het verslag van Boshart, waarin weinig specifieke data worden weergegeven:

4 -10 februari 1933. Muiterij Zeven Provinciën. Arrestatie Boshart. Wordt met het schip Orion vervoerd naar het eiland Onrust bij Batavia

Februari 1933 - oktober 1933. Eiland Onrust. Verblijf 9 maanden.

October 1933- februari 1934. Gevangenis op het eiland Madoera. Verblijf 3 maanden.

Februari -maart 1934. Huis van Bewaring Struiswijk bij Batavia voor berechting Militaire Gerechtshof
Maart 1934 -juni 1935. Strafgevangenis 'Soeka Miskin' in Bandoeng. Verblijf 3 maanden.
Juni 1934. Met stoomschip Christiaan Huygens van Tandjoeng Priok naar Vlissingen
Juni/juli 1934 - herfst 1936. Strafgevangenis Leeuwarden. Verblijf twee jaar en vijf maanden.

In een bundel Met alle geweld. Botsingen en tegenstellingen in burgerlijk Nederland is een artikel opgenomen van Elly Touwen-Bouwsma: Muiters of vrijheidstrijders - Indonesische reacties op de muiterij op de Zeven Provinciën Uitgever Balans. In september 2005 komt er een derde druk uit van het proefschrift van Dr J.C.H. Blom waarin hij bepaalde kritische geluiden op zijn proefschrift in 1975 probeert te weerleggen. Kortom de muiterij op de Zeven Provinciën heeft veel stof doen opwaaien . De onlusten in West Java en Sumatra in 1926/27 vormen eigenlijk het begin van het opkomend nationalisme en vindt haar logisch vervolg in de Muiterij van 1933. Het verband tussen deze twee vormen van protest tegen het Nederlandsch gezag is mijn inziens in al deze publicatie onvoldoende belicht. Het doel om aan de Muiterij een apart hoofdstuk te wijden is om dit verband nader toe te lichten. Uiteindelijk heeft het via de politionele acties in de 1947-1949 geleid tot de soevereiniteit overdracht in 27 december 1949. Over deze muiterij en haar gevolgen heb ik een apart hoofdstuk gewijd. Zie hieronder

De muiterij op de Hr.Ms. "Zeven Provinciën" in 1933
Op zaterdag avond 4 februari 1933 breekt er muiterij uit op het Nederlandsche Oorlogsschip Hr. Ms. De Zeven Provinciën bij de noordoostpunt van Sumatra bij de rede Oleh-leh van Koeta Radja. Na een week te hebben gevaren onder bevel van de muiters wordt op 10 februari het schip ter hoogte van de straat Soenda door een bom uit een Dornier vliegtuig getroffen. Gevolg 23 doden en vele gewonden en einde van de muiterij.

Het pantsterdekschip Hr. Ms De Zeven Provinciën

Voorgeschiedenis
Dit is het kort wat er is gebeurd. Dit voorval heeft vele gevolgen gehad en heeft de gemoederen in Nederland danig beroerd en heeft zelfs mede geleid tot de val van het kabinet van Ruys de Beerebrouck. Het roer van het staatsschip werd toen overgenomen door de sterke arm van Hendrik Colijn. Maar voordat ik begin met de muiterij en de gevolgen ga ik even in op de voorgeschiedenis. Wij grijpen even terug op de eerste tekenen van het openlijk verzet van de Inlandse bevolking tegen het Nederlandse gezag in Indie; de opstanden van 1926 en 1927 in resp. West Java en Sumatra. Hierover heb ik elders op deze website uitvoerig bericht *(zie A.F. Gooszen*

). De opstanden werden toegeschreven aan de Partai Kommunist Indonesia (PKI). De PKI probeert vooral de massa van de Indonesische bevolking te winnen voor het streven naar onafhankelijkheid. De door deze partij in 1926 op Java en in 1927 in Sumatra ontketende opstanden worden met harde hand neergeslagen. Duizenden PKI-aanhangers verdwijnen achter de tralies. Daarop werd de PKI door de Nederlandse koloniale overheid verboden. De partij werd op die manier gedwongen ondergronds te gaan werken.

In 1927 wordt de Partai Nasional Indonesia (PNI) opgericht. Een van de leidende figuren is de oud-student van de Economische Hogeschool in Rotterdam, Mohammad Hatta. In de ogen van de Nederlands-Indische Regering vormt deze partij een groot gevaar vanwege haar streven naar non-coöperatie en massa-actie. Een aantal PNI-leiders wordt eind jaren twintig geïnterneerd. In 1933 wordt deze actie tegen de PNI herhaald en volgt verbanning van de partijtop naar Nieuw-Guinea. Soekarno, Hatta en Sjahrir en nog ongeveer twintig anderen werden gearresteerd en verbannen naar enkele eilanden buiten Java. Maar de meeste werden naar het beruchte concentratiekamp "Boven-Digul" gestuurd. In 1930 werd Soekarno door een rechtbank voor vier jaar verbannen naar het concentratiekamp verbannen en een jaar later werd de partij verboden. De Nederlandse overheid trachtte dus met alle middelen het radicale Indonesische nationalisme te stoppen. Alleen de organisaties die samen wilden werken met de Nederlandse overheid mochten blijven bestaan. De gouvernementgeneraal en de politie hadden veel materiaal om de tegenstanders te bestrijden. Al snel boekte de regering succes: Er kwam weer rust in de kolonie, maar de meeste mensen begrepen niet dat het maar kort zou duren.
Alhoewel de muiterij op zich zelf gezien geen van te voren georganiseerde verzetsdaad was, maar een protest tegen salaris korting van het marine personeel, kan het toch wel gezien worden als een verzetsdaad tegen de koloniale overheersing. We zullen later zien dat de schuldvraag van muiterij zeker niet als zodanig door de Nederlandse overheid wordt beschouwd. Het bestaan van een Indonesisch nationalisme is door de Indische regering principieel genegeerd en gereduceerd tot een politiële aangelegenheid. De grote meerderheid van de inlandse bevolking bleef daardoor apathisch tegenover een bewind, dat geen ruimte liet voor een zich ontwikkelende eigen staatkundige identiteit.
De onmiddellijke aanleiding voor de muiterij was het toepassen van de korting op de salarissen van het Europese als van het Inlandse Marine personeel. Er was een merkwaardige regeling van de betaling van de salarissen. De salarissen van het Europese marine personeel wordt in eerste instantie door Nederland voorgeschoten, later vindt restitutie van het uitgegeven bedrag door de Indische schatkist plaats. Indië betaalt dus feitelijk voor het Europese marine personeel. Doch alles staat wel direct onder de verantwoordelijk van de Nederlandse minister van Defensie. Hierbij moet men wel bedenken dat het Inlandse marine personeel de helft verdiend van het Europese personeel voor het zelfde werk.
In december 1932 wordt een salaris verlaging tot in totaal 17 % te brengen. 16 december hebben de belangrijkste personeelsbonden van het lagere marine personeel hun bezwaren geuit tegen verdere kortingen bij de Commandant Zeemacht. Op 19 december laat de commandant zeermacht J.P. Osten aan de Gouverneur-generaal Jhr B.C. de Jonge weten bezwaar te hebben tegen deze salaris verlaging. Zeker niet gedreven door ethische motieven, maar meer dat hij ernstige ongeregeldheden zou verwachten bij de doorvoering van deze salaris korting. Zijn ongerustheid hierover blijkt niet ongegrond, als we bezien wat er vervolgens in Soerabaja is gebeurd. Als voorzorg wordt op 26 december het personeel van Hr. Mrs. De Zeven Provinciën gelegen in de haven van Soerabaj verboden om het bondslied te zingen. Het bevat volgens overheid opruiende taal.
.

Het Bondslied van het lagere marine personeel in Indië, dat door de Marine leiding op 26 december 1932 verboden werd om te zingen.

"Werkers, waar g' ook zwoegt en lijdt
Zijn wij niet van eenen bloede?
Striemt ons niet dezelfde roede,
Welker scherpte gij ook lijdt?
Hebben wij soms ruimer recht,
Minder plichten, grooter vrijheid?
't Zonlicht van levensblijheid
Is 't niet ons, als u ontzegd?
Janmaat voelt het en verstaat:
Eén is 't juk, dat w' allen dragen,
Eén de strijd, die heeft te wagen
't Gansche proletariaat!

Eén is aller ideaal
én de weg ter zegepraal
De arbeid, op wien alles rust
Wil niet meer zijn uitgezogen,
En niet dof meer neergebogen,
Richt hij 't hoofd op, zelfbewust!
Hoog zijn vaandel opgericht
Wenkt hij alle proletaren
Zich in eenheid te gaan scharen
Naar de vrijheid, naar het licht!

Kennen we onzes werkers plicht
All' voor één en één voor allen,
Mogen nog zoo velen vallen,
Geen, die ontrouw wordt of zwicht!
Wankelt somtijds onze moed,
't Ideaal zal stut ons wezen,
En blijmoedig, zonder vreezen
Hebben veil wij, goed en bloed!" ...

Op 29 december wordt een protestvergadering van de Europese bonden belegd. Deze wordt voorafgegaan door een demonstratieve tocht door Soerabaja. Zevenhonderd leden van de bonden worden met autobussen naar de stadstuin bereden. Degelijke demonstraties waren echter sinds mei 1931 verboden. Tijdens deze demonstratie wordt gewezen op de succesvolle acties van tegen de salaris korting van het Engelse marine personeel.
(De Engelse matrozen weigerden, die op manoeuvre was, uit te varen. Nadat de schepelingen werden toegezegd dat hun grieven grondig en onpartijdig zouden worden onderzocht, waren ze bereid de schepen naar de diverse havens thuishavens te varen. Minister A. Chamberlain verklaarde in het Lagerhuis dat geen straffen zouden worden opgelegd, maar dat verdere ongehoorzaamheid als insubordinatie zou worden beschouwd en streng gestraft zou worden (v.d.Wal noot 239)).
De leden van de vergadering worden opgeroepen om over te gaan tot dienstweigering en een telegram te sturen naar de minister van Defensie. Er wordt ook besloten om samenwerking te zoeken met de organisatie van de Inlandse matrozen. Op Nieuwjaarsdag zou men weer een nieuwe vergadering beleggen. 31 december wordt door de Commandant van de marine van Soerabaja D. Scalonge het gehele marine bevolen om bij hun diverse commandanten te komen. Hier wordt hun medegedeeld dat de salaris korting niet doorgaat. Maar er wordt wel gezegd, dat het geen reactie is op de demonstraties van de acties van de bonden. Er wordt zelfs bij gezegd, dat de bonden gehoord zouden worden bij toekomstige salaris herzieningen. De interpretatie van

dit bericht is door de diverse instanties verschillend uitgelegd. Dit verschil van interpretatie heeft een grote rol gespeeld in de verdere gang van zaken, die mede daardoor eindelijk heeft geleid tot de muiterij van De Zeven Provinciën, vandaar dat ik hier even dieper op in wil gaan. Velen trokken de conclusie dat er voorlopig geen verdergaande korting zou komen. De bij deze vergadering aanwezige eskadercommandant M.H. van Dulm zou echter gezegd hebben dat de korting voorlopig van de baan is, maar dat wil echter niet zeggen dat de korting nooit meer zal worden toegepast. Nadat op 1 januari nog een aantal vergaderingen van de personeelsbonden werden gehouden, keert de rust in Soerabaja terug en vertrekken de meeste schepen uit Soerabaja op 2 januari 1933 voor een kortere of langere oefen reis. Zo ook de Hr. Ms. De Zeven Provinciën voor een reis van 2 maanden rond het eiland Sumatra. Zo leek het gevaar geweken voor de overheid nu een groot aantal personeelsleden uit Soerabaja waren vertrokken.
En ja, half januari 1933 wordt toch besloten om een salaris korting met ingang van 1 februari in te voeren, 4% voor het Europese marine personeel en 7% voor het Inlandse personeel Deze besluiten worden voor het Europese personeel op 26 januari en voor het Inlandse personeel op 30 januari 1933 bekend gemaakt. Dat dit onheilsbericht weer tot acties moet leiden zal wel niemand verbazen. 27 januari vergaderen de Europese bonden in een opgewonden stemming en groot is hun verontwaardiging. Er wordt gepleit voor protestacties. Maar op die zelfde dag wordt door de marine leiding een algemeen vergadergebod uitgevaardigd. Op 30 januari wordt door 400 vrijwel alleen Europose schepelingen dienst geweigerd. Na dreigementen van de leiding gaan de meeste weer aan het werk, op een 40 tal na, die meteen worden gearresteerd Op diezelfde dag wordt ook het salaris korting voor het Inlandse personeel bekend gemaakt. Op 3 februari gaat het Inlandse personeel over tot dienstweigering. In tegenstelling tot de Europese personeel gaan zij niet in op de dreigementen van de Marine leiding en blijven voet bij stuk houden. Tijdens deze demonstratie wordt het strijdlied Indonesia Raya gezongen *(zie voor de tekst van dit voor de Indonesiërs zo belangrijke lied de link: Indonesia Raya)*.Gevolg is dat 459 mensen worden gearresteerd. In dit verband is een citaat uit het boek van Mollema (1934) hier toepasselijk p.81/82 : " Een afspraak tot solidariteit is onder Aziaten een zeer gewoon verschijnsel het trouw blijven aan zulk een afspraak een bepaalde karaktereigenschap want "maloe"gemaakt worden is den Inlanders een ondragelijke schande ". *(Maloe betekent letterlijk verlegen, maar het omvat meer, het is meer een gezichtsverlies)* . De volgende dagen worden ze in Soekolilo het quarantaine etablissement op Madoera opgesloten. Ze hebben later flinke vrijheid straffen gekregen: ontslagen uit dienst en ontzegging om bij de militaire macht ooit te mogen dienen. We gaan nu zien wat deze laatste gebeurtenissen voor invloed heeft gehad op het Inlandse personeel van de Hr.Ms.. De Zeven Provinciën: het opsluiten van hun kameraden van Soerabaja

De Muiterij op De Zeven Provinciën

Hr. Ms. De Zeven Provinciën vertrekt is 2 januari 1933 uit Soerabaja voor een reis rond Sumatra. Het schip is een sterk verouderd schip, alhoewel toch nog een van de grootse oorlogsschepen in Nederlandsch Indië . Het schip dient als een opleidingschip voor de leerlingen van de Kweekschool in Soerabaia (K.I.S). De totale bemanning bestaat uit 141 Europese en 141 Inlandse schepelingen Voor de officieren wordt het meer gezin als een strafschip. Een aantal oudere officieren worden op dit schip geplaatst omdat ze elders onbekwame diensten hebben vervuld of ondisciplinair gedrag hebben getoond. Ook werden een paar lastige elementen, die in Soerabaja niet welgevallig waren aan brood geplaatst zo ook de korporaal-machinist Maud Boshart, omdat hij zich had laten zien tijdens de actie van de eind december als een vooraanstaand vakbond lid . De commandant van de Eikenboom van De Zeven Provinciën was speciaal voor hem gewaarschuwd. Ook aan boord was de Inlandse matroos 1e klasse Paradja waarvan bekend was dat hij goede contacten had met nationalistische groeperingen.
Ondanks alle gebeurtenissen in Soerabaja, verloopt de reis rustig , op enkele ongeregeldheden in Sibolga na (Dit wordt beschreven in het zgn witboek van de regering en in het proefschrift van Blom). Op 2 februari meert het schip af op de reede Oleh-led bij Koeta Radja in Atjeh. Maar de

moeilijkheden beginnen als 3 februari het bericht wordt ontvangen dat 425 inlandse dienst weigeren, volharden in hun acties en worden gearresteerd. Dit vormt de directe aanleiding dat door enkele Inlandse wordt afgesproken in de avond van 4 februari zich van het schip meester te maken en naar Soerabaja op te stomen om de Commandant van de Zeemacht te verzoeken de gevangen vrij te laten en de salariskorting niet te laten doorgaan. Daarna zal het schip aan de commandant Eikenboom weer worden teruggegeven. Op de avond van 4 februari zijn festiviteiten speciaal voor de opvarenden van De Zeven Provinciën georganiseerd. Een groot gedeelte van de Inlandse bemanning zit het niet zitten, omdat ze weinig zin hebben om feesten te vieren als hun kameraden in Soerabaja in de gevangenis zitten. Wel aan wal zijn gegaan de Commandant met een aantal officieren, waarbij ook de eerste officier C. Meijer. De verantwoordelijke officier aan boord is die avond W.F.J. Fels, juist een van de officieren, die wegens slechte dienstervervulling aan boord was geplaatst. In totaal blijven 17 officieren aan boord. De Inlandse bemanning zit het behoorlijk dwars, dat het Europese personeel in Soerabaja geen solidariteit met het Inlandse personeel had getoond, die immers wel hadden volhard in hun dienstweigering met alle gevolgen van dien. In het begin van de avond lekt het plan uit en wordt de commandant gewaarschuwd. Hij bespreekt dit met zijn eerste officier, en beiden hechten geen geloof aan dit bericht. Voor alle zekerheid sturen ze officier W.J. Reynierse naar het schip, die op 22.00 uur aan brood komt. Inmiddels is de muiterij onder de leiding van Paradja. Ze weten zich meester te maken van geweren en munitie en dringen machine kamer binnen en brengen het schip onder stoom Het voorschip waar de Inlandse marine personeel hun vertrekken hebben wordt in het donker gezet. Verbijsterend is te zien hoe de officieren aan boord op dit alles regeert. Blom geeft daarvan een goed beeld in zijn proefschrift op pagina 49 :
"De ontdekking van de diefstal van munitie gaf de officier van de wacht, H. L. van Boven, en de verantwoordelijke officier, Fels, weliswaar aanleiding over te gaan tot een nader onderzoek, maar speciale algemene maatregelen achtte men zelfs toen niet nodig. Ook een aantal in de longroom bridge spelende officieren, die hoorden wat er gebeurd was, zagen in het incident geen aanleiding tot nader optreden. Zij speelden gewoon verder. Pas toen de lichten op het voorschip uitgingen en er rumoer ontstond bij de geweerrekken drong tot de officieren door wat er gebeurde. Van Boven, bijgestaan door enkele onderofficieren, trachtte het stelen van de geweren nog te verhinderen, maar zij werden ongewapend als zij waren, weggedrongen. Van Boven ging daarop naar de officiersverblijven en beval de aanwezige officieren zich te wapenen. Dit duurde zeer lang, omdat de munitie voor de pistolen (die bovendien eerst in elkaar gezet moesten worden) verpakt was in blikjes die open behoorden te springen wanneer men aan een lipje trok, maar de lipjes braken af en het openen van de blikjes werd zeer moeilijk. De andere wapens waren inmiddels in handen van het opstandige deel van de bemanning, dat elders op het schip zijn positie consolideerde. Men nam zelfs twee reeds slapende officieren gevangen".
Er volgt een paniekerige situatie aan boord. De officieren weten de stuurinrichting onklaar te maken. Op initiatief van een der officieren D. Dekker wordt een overleg aangegaan met de muiters. Hierbij heeft korporaal-machinist een bemiddelende rol kunnen spelen. Zowel in het witboek van de Regering als in het boek van Mollema wordt de rol van Boshart veel te sterk benadrukt en wordt hij afgeschilderd als de belangrijkste raddraaier. Boshart was in het begin van de muiterij nogal sceptisch over de gang van, maar koesterde later wel een duidelijke sympathie voor de muiters. Hij heeft de officieren de verzekering kunnen geven, dat de muiters alleen de bedoeling hadden hiermee te protesteren tegen de salaris korting en het gevangen nemen van hun kameraden in Soerabaja. Er werd een soort wapenstilstand gesloten. De stuurinrichting werd hersteld en twee door de muiters gevangen genomen officieren worden vrijgelaten gelaten. De officieren zien in dat verzet op een bloedbad zou eindigen Via telegrammen wil men Soerabaja laten weten, dat het absoluut geen communistische actie is. Zo wordt de rust aan boord hersteld en vaart het schip richting Soerabaja.
Toch lijkt er een kink in de kabel te komen. De commandant van De Zeven Provinciën is aan boord gegaan van een schip van de gouvernement marine de 'Aldebaran' om te proberen De

Zeven Provinciën in te halen. De muiters van hun kant laten weten dat als het schip dichter bij dan vijf mijlen zou komen zij niet zullen schromen het vuur te openen. Inmiddels zit men in Soerabaja niet stil. De hoogste marine leiding in overleg met de Gouverneur-generaal Jhr de Jonge wordt besloten het schip aan te vallen vlak voordat het schip de straat van Soenda zou binnenvaren.. Zo wordt een eskader gevormd met de kruiser Java, torpedobootjagers Evertsen en Piet Hein, de onderzeeboten KVII en KIX en een aantal vliegtuigen. Men zou eerst een waarschuwingsbom voor het schip gooien, wanneer men zich daarna niet zou overgeven zou het schip gebombardeerd worden

Het vlooteskader dat Hr.Ms De Zeven Provisie opwachtte vlak voor de straat van Soenda op 10 februari 1933. Linksboven : Kruiser Hr.Ms. Java. Rechstboven: Torpedobootjager Hr.Ms. Evertsen. Linksobnder: Torpedobootjager Hr.Ms. Piet Hein. Rechts onder: Onderzeeboot Hr.Ms IX (van de onderzeeboot Hr.Ms KVII geen foto kunnen bemachtigen)

In de verschillende door mij genoemde publicaties wordt uitvoerig in gegaan op wat er allemaal aan boord is gebeurd voor de bewuste vrijdag 10 februari 1933, de dag dat een einde zal worden gemaakt aan de muiterij. Alhoewel zeer interessant voert dit mij te ver om al deze gebeurtenissen weer te geven. Ik bepaal me op de wijze waarop de overheid een einde maakt aan de muiterij en vooral wat men doet met de muiters en welke argumenten de overheid gebruikt om de muiterij in een verkeerd daglicht te plaatsen.
Terug op het schip De Zeven Provinciën. In de ochtend van de vijfde dag de vrijdag de 10e februari kwam het eskader in zicht. Er komt een telegram dat wanneer de muiters niet binnen tien minuten de witte vlag hijsen er geweld zal worden gebruik . Er wordt terug geseind:" Wensen niet gehinderd te worden, en stomen[op naar Soerabaja. Even later valt eer een bom op het voorschip.

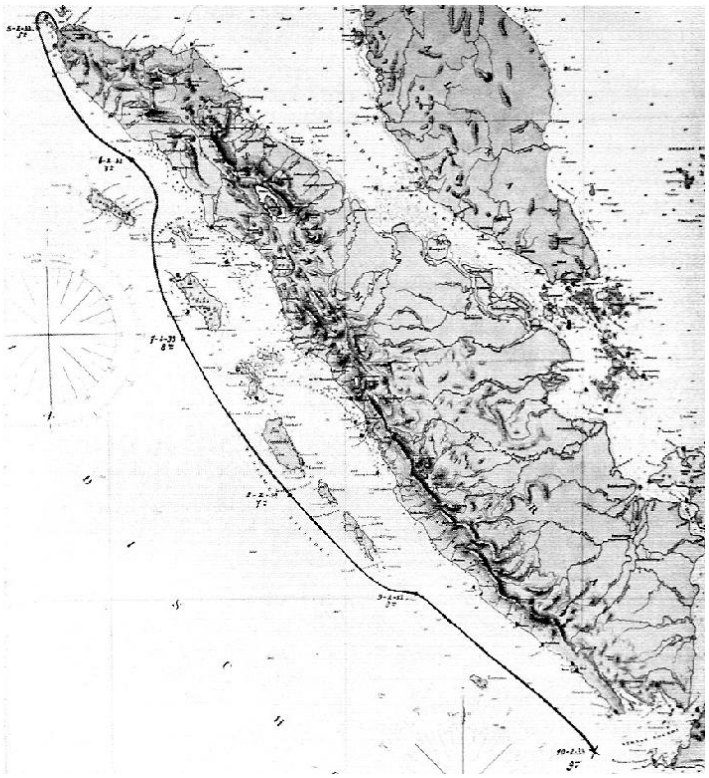

De route van het gekaapte oorlogschip Hr.Ms. De Zeven Provinciën. Van de haven Olel-leh in Atjeh tot vlak voor de straat van Soenda van 4-10 februari 1933

Het ooggetuige verslag van Boshart zegt hier over:
P 65/66." Ik liep naar het opperdek, een afstand van misschien 10 meter toen een bom met een geweldige slag op het schip viel. Een ontzettende vuurzuil spoot op en als een vlijming ging het door mij heen dat op de plaats waar het moordwerktuig viel een groot aantal mensen naar de vliegtuigen had staan kijken. Door de luchtdruk was ik tegen het dek geslagen en krabbelde overeind om beschutting te zoeken. Vlak daarop kwamen nog drie bommenwerpers overgevlogen. Allen vlogen zeer laag zodat het uitgesloten moet worden geacht dat ook maar één projectiel gemist had. Ze gooiden echter niets en nadat die vliegtuigen over waren, ging ik direct naar vooruit. Tranen sprongen me in de ogen. Daar lagen ze! Jongens, kinderen nog met vaneen gereten ledematen; enigen stonden in brand, anderen wentelden zich met afzichtelijke wonden in hun eigen ingewanden. Een kameraad van mij, een tamboer, had een vuistgroot gat in deborst waaruit de overblijfselen puilden van wat eens zijn altijd voor een ieder warm kloppend hart was. Een ontzettende ravage was aangericht; stalen platen verbogen, dekbalken aan splinters en om en boven dit alles speelden kleine vlammetjes van een blauwgele kleur. Het was een diep, diep treurig gezicht, doch tijd voor nadenken was er niet. De brand greep al verder en verder om zich heen en daar de machinisten aan boord altijd zijn ingedeeld bij de brandweer snelde ieder naar zijn post. De grote machines waren direct na het vallen van de bom gestopt en het schip ging niet meer vooruit. Vele mensen waren over boord gesprongen, niet achtend de vele haaien die dit gedeelte van de Indische Oceaan rijkelijk bevolken! Een sleepboot pikte hen later op. De radiohut stond in brand maar de Europese telegrafist, die direct na het bombardement achter het toestel was gaan zitten, bleef op z'n post. Ondertussen was ik naar achteruit gegaan om tegen de officieren te zeggen dat ze de zaken weer in handen konden nemen. Verreweg het grootste gedeelte van de inlandse leiders was gedood en Kawilaran voorlopig buiten gevecht gesteld door een gapende wond aan zijn slaap. Ook een officier, die aan dek stond had een lichte wond in de voet bekomen. De spiegels namelijk van het zoeklicht waren door de geweldige luchtdruk aan splinters geslagen en een stukje glas had genoemde heer in zijn voet gekregen".
*) Ook de Paradja de belangrijkste leider van de muiterij werd daarbij gedood.

Behalve de materiële schade zijn er 19 doden (3 Europeanen en 19 Inlanders), 11 zwaar gewonden waarvan er 4 later overlijden en 7 lichtgewonden. De brand wordt spoedig geblust en alle muiters worden met sloepen vervoerd
In het verhaal van Boshart staan nog enkele zinsneden die van belang zijn als later Boshart wordt berecht voor zijn deelnamen aan de muiterij pagina 67:
"Voorlopig werden de inlanders naar de Java vervoerd en wij aan boord van de Orion een klein scheepje van de gouvernementsmarine geladen. Spoedig kwamen ook enige officieren van De Zeven Provinciën en met hen hebben we aangenaam staan praten. Allen waren over het gedrag van de Europeanen in het algemeen en mij in het bijzonder, ten zeerste tevreden Sigaren werden uitgedeeld en een van de heren hield niet op of hij moest mij de hand drukken. Hij beweerde dat de officieren blij geweest waren dat ik aan boord gezeten had die avond, dat ik veel erger had kunnen voorkomen en daarbij mijn leven had op het spel gezet, enz., enz. Ik maakte deze heren er echter op attent dat we voorlopig als de ergste boeven werden behandeld maar, zoals onze superieuren beweerden, zouden zij wel zorgen dat zulks gauw afgelopen was". .

Werd de bom express op het schip gegooid of was het een misschot?
In de nieuwsmedia komt behalve het bericht, dat de muiterij ten einde is, het bericht dat de bom per ongeluk op het schip terecht is gekomen. Maar dit bericht houdt niet lang stand, want het blijkt dat de vlieger Th.H.J. Coppers de bom expres op het schip heeft laten vallen. Dit staat in schril contrast met wat er van te voren door de marine leiding was besloten, namelijk dat men eerst een waarschuwingsbom zou gooien.. Een reeks van misverstanden is de oorzaak is de reden dat de vlieger Coppers van het oorspronkelijke plan is afgeweken. Op 9 februari bespreekt de marineofficier C.J. baron van Asbeck, die de leiding heeft over de drie vliegtuiggroepen, het aanvalsplan met de vliegtuigcommandanten. Hier wordt besloten dat eerst een waarschuwingsbom zal worden gegooid. Het toeval dat de vlieger die uiteindelijk de bom heeft gegooid niet bij de bespreking aanwezig was. Hij moest wacht lopen en hoorde later van zijn kamergenoot het resultaat van de bespreking.

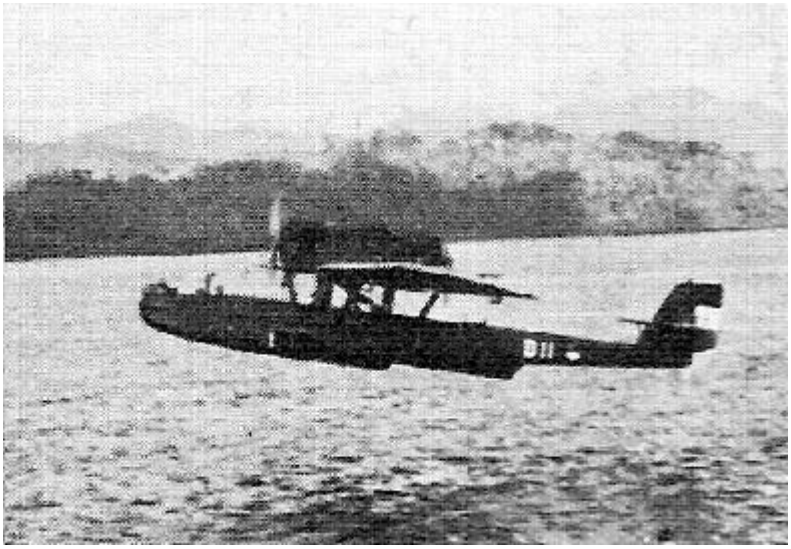

Vliegboot Dornier D11, waarvan de vlieger Coppers op 10 februari 1933 de bom gooide op het pantsterdekschip Hr. Ms De Zeven Provinciën

Bij het opstijgen van de vliegtuigen gaat het behoorlijk mis. Slechts twee Dornier vliegtuigen komen in de lucht de D35 en D11. Al spoedig moet de D35 een noodlanding maken. De vlieger van de D11 Coppers weet nu niet meer wie de leiding heeft. Hij krijgt geen antwoord op zijn bericht en seint "D11 neemt de leiding". Hij vliegt dan recht op het schip af en gooit een bom van 50 kilo om 9.18 van een hoogte van 1200 meter. De bom treft De Zeven Provinciën niet ver

van de brug en explodeert direct met het catastrofale gevolgen, die we al besproken hebben. Men vraagt achteraf aan de vlieger Coppers of het zijn bedoeling was om het schip direct te treffen of dat het in zijn bedoeling was een waarschuwingsbom et gooien. In de vroege ochtend van de 10e februari was er een bevel uitgegaan om het schip als vijand te beschouwen. Hij was er van toen vanuit gegaan dat het oorspronkelijke plan van een waarschuwingsschot veranderd was en de bom direct op het schip et gooien. Let wel hij was niet aanwezig geweest bij de bespreking toen werd besloten werd om een waarschuwingbom te gooien. (De Gouverneur-generaal Jhr B.C,.de Jonge gaat op deze kwestie nog uitvoerig in zie hieronder

Herinneringen van de Gouverneur-generaal van Nederlandsch Indië Jhr. Mr. B.C. de Jonge aan de muiterij op de Zeven Provinciën.

De verantwoordelijke autoriteiten tijdens de muiterij op Hr Ms. De Zeven Provinciën. Links : Jhr. Mr. B.C. de Jonge, Gouverneur-generaal van Nederlandsch Indië. Midden: Jhr. Mr. C.J.M. Ruijs de Beerenbrouck, Minister-president. Rechts: Dr.Mr. L.N. Deckers, Minister van Defensie

Ten tijde van de muiterij van de Zeven Provinciën was Jhr. Mr. B.C. de Jonge de Gouverneur-generaal van Nederlansch Indië.. Zijn nagelaten brieven heeft Dr S.L. van der Wal brieven gebundeld en met vele verklarende voetnoten voorzien.. Het is in 1968 - 10 jaar na de dood van Jhr de Jonge - uitgegeven door het Historisch Genootschap. Vijfde serie nr 1. Van deze uitgave is onder dezelfde titel een handelseditie verschenen bij Wolters-Noordhoff n.v Groningen. Het hoofdstuk dat gaat over zijn herinneringen aan de Zeven Provinciën heb ik hieronder (zonder de voetnoten van Dr van der Wal) integraal afgedrukt.

'Zeven Provinciën'

En toen kwam Zondag, 5 Febr., het ontstellende bericht, dat den vorigen avond muiterij was uitgebroken op de 'Zeven Provinciën', liggende op de reede van Olehleh, terwijl de commandant met I5 officieren en ongeveer 100 onderofficieren en manschappen aan wal waren. Naar verluidde hadden de inlandsche schepelingen om ongeveer 10 uur 's avonds zich van wapenen meester gemaakt, de aan boord gebleven officieren overmand, daarna het anker gelicht en om 2 uur 's nachts de reede van Olehleh verlaten in Westelijke richting. De commandant en een gedeelte van de officieren en bemanning hadden zich terstond ingescheept op de 'Aldebaran', een schip van de Gouvernementsmarine, teneinde het muitende schip te volgen en zoo mogelijk dit weer in bezit te nemen. Die dag van Zondag, 5 Febr., was vol spanning, een zenuwachtige dag vol telefoons en telegrammen. Waar ging het schip heen? Zouden wij de schande moeten beleven van een aandoen van Penang of Singapore? Wat er gebeurd was, was al erg genoeg: een dolle hond was los gebroken en maakte de zeeën onveilig. Alle autoriteiten en scheepvaartmaatschappijen moesten aanstonds gewaarschuwd worden. Gelukkig bleek al

spoedig, dat het schip om de Noordpunt van Sumatra heen voer en langs de Westkust verder koerste. Dat gaf even tijd om zich te beraden. Maandagmorgen had ik tot dit doel een onderhoud met den Vlootvoogd. Deze wilde het schip attaqueeren vóór Padang met vliegtuigen. Toen hij weg was, dacht ik de zaak nog eens door en vond zijn plan niet doeltreffend. Ik liet toen dadelijk een auto voorkomen en ging zelf naar het Dept. van Marine. Ik twijfelde aan de mogelijkheid van een doeltreffenden aanval, dus alleen attaqueeren in geval van noodzaak, te weten, als het schip Padang zou willen aandoen, wat allerminst gewenscht werd geacht. Mijn twijfel werd in zoover bewaarheid, dat van de 3 uitgezonden vliegtuigen slechts 1 Padang bereikte. En dit behoefde gelukkig niet op te treden, omdat het schip Padang voorbij voer. In dat geval, had ik met Osten *(Commandant Zeemacht)* afgesproken, zouden wij het laten varen tot Straat Soenda, waar het per se zou worden opgevangen. In dien tusschentijd konden wij onze strijdkrachten daar geconcentreerd hebben om er een eind aan te maken. Vergeten mocht niet worden, dat de 'Zeven Provinciën' 28 cm geschut aan boord had, terwijl de 'Java' niet meer dan 15 cm geschut voerde. Wij moesten bovendien werken met vliegtuigen, die slechts 6 uren in de lucht konden blijven (men kan het zich tegenwoordig bijkans niet voorstellen !), zoodat de aanval moest plaats hebben niet te ver van de basis Telokbetong. Bovendien verkreeg ik het voordeel, dat er gedurende enkele dagen kans bleef bestaan, dat men tot bezinning zou komen en de officieren weer meester van het schip zouden worden. Zo gauw als ik het hierover met Marine eens was geworden, seinde ik naar Holland: zoo doe ik het. Ik gevoelde de absolute noodzakelijkheid de zaak geheel in eigen hand te houden en niet afhankelijk te worden van instructies, gegeven of gesuggereerd door hen, die voor een groot deel verantwoordelijk waren voor het feit, dat Indië met een roode vloot zat opgescheept en die toen zeer gemakkelijk hun gloeiende verontwaardiging en ontembare vaderlandsliefde konden uiten, terwijl wij in Indië het vuiltje hadden op te knappen. Ik heb nimmer betreurd, dat ik mijn wil om de 'Zeven Provinciën' pas in Straat Soenda aan te pakken heb doorgezet. Maar de dagen, die aldus verloop en moesten, waren wel vol spanning en zenuwsloopend. Om het schip zelf waren wij niet zoo erg ongerust. Het zond den 6en Febr. 'aan de wereldpers' (!) het volgende communiqué uit in het Engelsch en het Hollandsch: 'De Zeven Provinciën is in handen der bemanning. 'Wij zijn van plan naar Soerabaja te varen en hebben geen geweld in den zin. Wij zullen een dag vóór Soerabaja officieel het commando overgeven aan den commandant. Ons doel is te protesteeren tegen de onrechtvaardige salarisvermindering en het in hechtenis nemen van menschen, die er tegen protesteerden. Er zijn geen gewonden aan boord, alles is wel.' Maar wat wel reden tot groote spanning gaf, was de vraag hoe de andere gezagsapparaten zich zouden houden, of de infectie zou doorwerken, welke maatregelen in verband met de mogelijkheid daarvan nog genomen moesten worden en hoe de reactie in het algemeen zou zijn, *niet* alleen in Indië, maar ook in het Moederland en het buitenland. De buitenlandsche pers, die zich algemeen met het geval bemoeide, was weinig vriendelijk. De Irish Independent van 10 Febr. gaf de volgende *juiste* omschrijving: 'The seizure of a Dutch battleship by mutineers has been the cause of much illconcealed merriment on the part of other nations. It is not difficult to see the humorous side of the affair, for the theft of a battleship is something entirely new in the modern world. To Holland, however, it is a very serious business; she has been made an object of ridicule before the world and her prestige has suffered accordingly'. Na de bom werd de toon behoorlijker: de Engelsche vloot werd in 1931 niet op gelijke wijze tot gehoorzaamheid gebracht. In Nederland en Indië maakte de muiterij zeer diepen indruk. We kregen natuurlijk aanstonds een interpellatie in de Tweede Kamer, waarbij de houding van socialisten en communisten ergerlijk was al spanden de uitlatingen van Ir. Cramer in een protestvergadering van de S.D.A.P. te Amsterdam de kroon! Hiertegenover stonden gelukkig tal van bewijzen van diepe verontwaardiging en groote loyaliteit, maar ik was toch blij, dat ik mijn standpunt bepaald had toen ik hoorde, dat ook Colijn van leer getrokken had en het schip aanstonds getorpedeerd wenschte te zien. In Indië waren het zeer zenuwachtige dagen, die toen volgden. Iedereen wond zich op over dat muiterschip, dat maar rustig en ongemoeid verder ging; het was wel moeilijk kalm te blijven en pal te blijven staan. Van alle kanten kwamen

loyaliteitstelegrammen binnen en betoogingen werden op verschillende plaatsen gehouden. Het was zooals Zentgraaff opmerkte in de Java-Bode van 11 Febr.: 'Wij gelooven niet, dat wij in een lange journalistieke loopbaan in Indië ooit een gebeurtenis meemaakten, welke zóó diep in hart en hoofd van het gansche publiek sloeg als deze'.Op 7 Febr. was het de beurt van Batavia. Een groote loyaliteitsbetooging werd georganiseerd op het Waterlooplein, waar in den avond verschillende sprekers het woord voerden. En vandaar ging het naar het paleis. Het was een opgewonden, joelende duizendkoppige menigte, die daar het voorerf van het paleis opstroomde. Het plan van de politie om haar op het grasveld te houden mislukte volkomen; pas aan den voet van de groote trap kon zij tot staan worden gebracht. Een comité werkte zich los en kwam op de voorgalerij, waar wij verzameld waren. Een zekere heer Hoekstra hield een korte toespraak, waarna ik van het bordes tot de menigte gesproken heb. Het was een merkwaardig oogenblik. Geprepareerd had ik niets; ik wist niet vooruit wat er gebeuren zou. Maar er waren toen twee dingen in mijn bewustzijn: laat ze begrijpen, dat het uitstel van executie opzettelijk is en tracht de groeiende stemming tegen den Inlander te kalmeeren. Vooral voor dit laatste was ik werkelijk beducht; men schreef toen nog de geheele muiterij aan de inlandsche schepelingen toe en wist nog niet, dat ook Europeanen daaraan een werkzaam aandeel hadden genomen. Bij de verschillende uitingen van loyaliteit viel al meer en meer een anti-inlandsche stemming waar te nemen. Het mankeerde er nog maar aan, dat zulk een opgewonden menigte in dit opzicht zich aan daden zou te buiten gaan! Ik sprak ongeveer als volgt na bedankt te hebben voor de betooging: 'Wat gebeurd is, is ernstig, zeer ernstig. Maar wij gelooven er op te mogen vertrouwen, dat deze misdadige en roekelooze onderneming tot mislukking gedoemd is en tot niets zal leiden. Alle maatregelen zijn getroffen en zullen ten uitvoer worden gebracht op het oogenblik, dat de Regeering juist voorkomt. Wat gebeurd is, is treurig, zeer treurig. Maar wij mogen niet vergeten wat er aan vooraf gegaan is. Veertig Hollandsche jongens moesten door maréchaussées naar Malang gebracht worden. Hollandsche jongens, die het goede voorbeeld hadden moeten geven, maar het tegendeel gedaan hebben! En daarom is het noodig, dat wij de hand in eigen boezem steken. Eén voordeel hebben gebeurtenissen als deze nochtans: zij openen de oogen en roepen het verantwoordelijkheidsbesef wakker, dat rust in ieder, die behoort tot de natie, welke groot is geworden onder de leuze: Ik zal handhaven. Dat zit in ons bloed en dat kunnen wij niet verloochenen. Wel zijn er onder U, die zeggen: 'De Regeering is onze vijand', 'maar dat is niet het geval. Zij is er om te handhaven. Ook gij wilt handhaven, zonder onderscheid van ras of stand, wat hier in 300 jaren is tot stand gebracht; handhaven de samenleving, die hier is opgebouwd en waarin gij Uw brood verdient. In tijden van voorspoed, maar bovenal in tijden van tegenspoed wilt gij handhaven. Juist dan gevoelt gij de reactie en zegt de man, die zijn inkomsten ziet verminderen, 'ik zal handhaven' en dat zegt ook de man, wiens salaris is teruggebracht, en zelfs de man, die werkloos is geworden, roept: 'denk je, dat je mij klein krijgt? Neen, ik zal handhaven'.'In U allen is dat gevoel wakker geworden en daarom zijt gij hier. Laat ons dat gevoel bezegelen door met mij uit te roepen: Leve de Koningin.' Deze woorden schijnen wel indruk gemaakt te hebben. Zeker is het, dat bij het uitspreken daarvan die duizenden opgewonden menschen muisstil waren; zij, die op den weg stonden, konden mij over het voorplein heen woord voor woord verstaan. Ritman schreef in het Bat. Nieuwsblad van 8 Febr.: 'Hoog boven de beteekenis van de bijeenkomst op het Waterlooplein zien wij de demonstratie voor het Paleis en het in de geschiedenis van Indië tot gisteren onbekende feit, dat de vertegenwoordiger van de Koningin het woord rechtstreeks richtte tot 'de burgerij', op het voorplein van zijn paleis verzameld, en dat deed in een woord, dat in eenvoudige rechtuitheid van hart tot hart ging.' Op 8 Febr. had ik een vergadering van den Raad van N.I. belegd ter bespreking van den toestand. Ik deelde mede hetgeen met den Vlootvoogd was overeengekomen, nl. dat het schip bij Straat Soenda zou worden aangepakt. Daarna vroeg ik aan Legercommandant 244 en Procureur-Generaal of deze gevaar zagen voor sympathiebetuigingen te land. Voor leger en politie werd ingestaan, maar niettemin drong ik op uiterste waakzaamheid aan. De Proc. Gen., Mr. Verheyen, kondigde daarop aan een voorstel om alle politieke actie te verbieden aan de gezagsapparaten: politie, leger

en vloot. Daarover ontspon zich een langdurige discussie, waaraan twijfel ten grondslag lag of een zóó drastische maatregel reeds noodig geacht moest worden. Intusschen naderde het schip Straat Soenda, waar de maritieme strijdkrachten toen geconcentreerd waren. Om 9 uur 's morgens van den 10 den Febr. had de ontmoeting plaats! De vliegtuigen gaven een sommatiesein af, luidende: 'Geeft U onvoorwaardelijk over of geweld zal worden gebruikt; stoppen en witte vlag hijschen', waarop werd geantwoord: 'De bemanning heeft absoluut geen communistische neiging en geen geweld in zin doch protesteeren tegen salariskortingen en de gevangenneming van de protesteerende marinemenschen; ons niet hinderen; alles wel aan boord.' Om 9.15 werd de bom geworpen, die het schip trof. Tot bij zessen heeft het dien dag geduurd, voordat ik bericht heb kunnen krijgen wat de gevolgen waren. Bekend was, dat het schip zich dadelijk had overgegeven; ook, dat er slachtoffers waren, maar niet hoeveel en wie. Tenslotte bleek de bom wondergoed te zijn neergekomen; vooraan te midden van de muiters, van wie 23 werden gedood, 3 Europeanen en 20 Inlanders. De consternatie was allerwege ontzettend, maar toch, men gevoelde ook de opluchting. De gevolgen waren wel heel erg; de klap was wel zeer hard aangekomen. De vraag rees dan ook dadelijk of de bom wel een waarschuwingsbom was geweest, zoo als volgens de instructie geworpen had moeten worden vóór den boeg van het schip om dan pas met de tweede bom het schip te raken. Men kan van meening zijn, dat na de sommatie van geen waarschuwingsbom meer sprake kon zijn, of dat de bom, hoe ook bedoeld, haar werk in ieder geval doeltreffend had gedaan, maar een feit was, dat opdracht was gegeven tot het plaatsen eerst van een waarschuwingsbom vóór het schip en daarna pas van een treffer op het schip. Was aan die opdracht voldaan? Het was een punt van belang, vooral voor Holland, waar te verwachten was, dat de Reg. heel wat over het geval te hooren zou krijgen. In de vergadering van den Raad van N I. op 15 Febr. werd de geheele situatie nog eens overzien en ook speciaal dit punt besproken. Op mijn kort gestelde vraag of we nu met een raak-, dan wel met een misschot te doen hadden, beweerde de Vlootvoogd, dat het een misschot geweest was; de order was: zoo dicht mogelijk vóór den boeg, omdat het laten vallen van een bom op grooten afstand natuurlijk geen indruk zou hebben gemaakt. Van een hoogte van 1200 meter kan men de plaats van neerkomen niet volstrekt nauwkeurig bepalen, zoodat in dit geval de bom op het schip in plaats van vlak daarvóór is terecht gekomen. In de Notulen van die vergadering staat, dat het mij verheugde zulks te hooren; dat ik dus constateeren kon, dat de gegeven instructie in overeenstemming was geweest met hetgeen tusschen Vlootvoogd en mij was afgesproken. Achteraf is echter gebleken, dat het een raakschot en geen misschot is geweest. Hierdoor is de Regeering in een onaangename positie gekomen. Men heeft, ook in Nederland, steeds het werpen van de bom zonder omwegen verdedigd, maar heeft altijd volgehouden, dat de bedoeling was geweest een waarschuwingsbom vooraf te doen gaan. De Marine heeft de Regeering steeds in dien waan gelaten. Maar toen dit standpunt bestrijding vond, die niet tot zwijgen was te brengen, heeft eerst de volgende Vlootvoogd, Van Dulm, de waarheid aan het licht weten te brengen. En deze was anders dan de Regeering meende. Hiermede kom ik aan twee punten, die ik de Marine zeer kwalijk genomen heb: I e. een uitdrukkelijk gegeven instructie bleek zelfs in een militaire organisatie als de Marine niet te zijn doorgedrongen tot hem, die op een gegeven oogenblik de instructie moest uitvoeren, en 2e.. de Marine heeft geruimen tijd de Regeering in een waan gelaten, waarmede men wist, dat de werkelijkheid niet overeenstemde. Wat het eerste punt betreft, zat de zaak zoo, dat ter opvanging en bestrijding van het muitende schip onze vliegtuigen werden geconcentreerd te Telokbetong. Den avond vóór den aanval deelde de commandant (Carel van Asbeck) aan zijn mannen mede wat de bedoeling was, dus: eerste bom vóór het schip als waarschuwing en dat overigens bij den aanval de staat van oorlog moest geacht worden te zijn ingegaan. Het ongeluk wilde, dat bij die bespreking één van de piloten ontbrak. Ik acht het een fout van den commandant, ook al is hij overigens mijn hooggeachte neef, dat hij niet gezorgd heeft ook dien man op de hoogte te stellen. Zooals het nu geloopen is, hoorde deze man van zijn kameraden wat er gedaan moest worden. En laat nu het ongeluk willen, dat den volgenden dag 4 of 5 van de 9 vliegtuigen uitvielen en juist die niet behoorlijk geïnstrueerde man voor de taak

kwam te staan om de eerste bom te werpen! En was het wonder, dat die man toen bij zichzelf ging overleggen: staat van oorlog en waarschuwingsbom, dat gaat toch niet samen!? En kan men hem kwalijk nemen, dat hij tot de conclusie kwam het schip werkelijk te moeten raken, daartoe vóór het schip, dat in beweging was, mikte, zoodoende het schip trof en aldus een pracht roos schoot? Immers neen, maar onvergeeflijk was, dat, hoe dan ook, een van hooger hand gegeven instructie bij de Marine *niet* tot uitvoering was gekomen en dat daarna de ware gang van zaken voor de Reg. verdoezeld is, doordat men haar in den waan heeft gelaten, dat een waarschuwingsbom was geworpen op grond van het feit, dat vóór het schip was gemikt, hetgeen op zichzelf juist was, terwijl de bedoeling en ook het resultaat een voltreffer was geweest. De Regeering heeft dan ook later moeten erkennen een verkeerde voorstelling van zaken te hebben gegeven, wat nooit aangenaam is, maar vooral pijnlijk was in een zaak als deze.
Nog een ander hoogst onaangenaam gevolg heeft deze zaak gehad. Hoewel geheel ten onrechte schijnt de officier-vlieger Coppers, die de bom had geworpen, daarvan nadeel ondervonden te hebben. Hij kreeg het idee, dat men hem daarop aanzag en hem deswege 'zocht'; dit schijnt zich tot een complex ontwikkeld te hebben en zoo werd hij inderdaad ongeschikt voor bevordering, weshalve hij vóórtijdig met pensioen is gegaan. Vlak voor zijn vertrek liet hij zich interviewen, waarbij ook de geschiedenis met de bom ter sprake kwam. Op grond hiervan werd hij in Febr. 1936 door de Marine-autoriteit van het vertrekkende schip gehaald om zich terzake disciplinair te verantwoorden Het geval Coppers was wel een heel onverkwikkelijk en onverdiend fin de carrière voor dezen man. Onverdiend, want het kan niet ontkend worden, dat de bom zuiverend heeft gewerkt en nuttig effect heeft gehad. Er bleef nog wel weerstand en verzet in de samenleving, maar gebroken was de algemeenheid daarvan; de beklemmende sfeer van onwil was verbeterd en het was of men weer ruimer kon ademhalen. De vergadering van den Volksraad op 20 Febr. was ten deze typisch. De Vlootvoogd gaf daarin een uiteenzetting van het gebeurde en toen zijn stemmen gehoord, zooals ik nog niet had medegemaakt. Men durfde zich weer loyaal te noemen en het was aardig daarbij te hooren hoe de Inlandsche leden hun waardeering uitspraken voor het woord van den Landvoogd bij gelegenheid van de loyaliteitsdemonstratie, die de schuld niet alleen had gezocht bij de inlandsche schepelingen, maar ook had gewaagd van het steken van de hand in eigen boezem. Er bleef nog verzet en weerstand in de samenleving. Voor mij althans was de roe nog niet van de billen. Juist in dien tijd kwam er nog al critiek los. In Holland was men daarmee zelfs kwistig. In het Voorloopig Verslag van de Tweede Kamer nopens de Indische begrooting werd mij gebrek aan tact tegenover particulieren en ambtenaren verweten en werd ik gekenschetst als een vreemdeling in de Indische politieke zaken. De Nieuwe Rotterdamsche Courant van 18 Januari voegde daaraan nog allerlei beschouwingen toe: ik maakte den indruk van passiviteit en vermoeidheid in de politieke sfeer; het had den schijn of ik mij alleen maar chef gevoelde van een bezuinigingsapparaat en niet besefte dat 60 millioen Aziaten de opperste leiding van mij verwachtten; ik miste psychologisch inzicht, gaf mij geen rekenschap van den nieuwen geest en mijn houding tegenover den Volksraad deugde dan ook niet. In de Indische pers werd dergelijke critiek wel opgevangen in den geest van: 'Je blijft met jouw pooten van mijn landvoogd af', maar toch werden ook daar mij verwijten gemaakt, in het bijzonder naar aanleiding van het standje aan Van Mook en Wiranata Koesoema in verband met het verwerpen van de onderwijsbegrooting en wegens mijn veranderde houding in de wildescholen-quaestie .Aan critiek bleef het dus niet ontbreken. Toch bleven nog verdere maatregelen tot handhaving van het gezag noodig. Er was nog geen tijd aangebroken van politieke rust. Groote waakzaamheid bleef geboden en van dezen tijd af ben ik de gezagshandhaving meer stelselmatig gaan toepassen. Maar daarover later meer. Hier worde volstaan met de vermelding van de toepassing van den persbreidel op de West-Java Courant, orgaan van het Verbond van Vereenigingen van Overheidsdienaren (V.V.O.) 2een stookblad van het ergste soort, bij Gouvernementsbesluit van 14 Febr. I933 no. I Z. Het was een goed ding, dat wij toen de versterking van de oliehavens ter hand konden nemen. Dat gaf wat afleiding aan leger en vloot. Tot deze versterking was besloten in verband met het meer op den voorgrond treden van het Chineesch- Japansche conflict als

gevolg van de uitspraak van den Volkenbond, welke, naar men toen reeds verwachtte, Japan zou doen uittreden Ik schreef den Minister in verband hiermede op 7 Maart : 'De Japansche Gezant te Uwent heeft anders wel zeer geruststellende verklaringen afgelegd. Ik zou er haast toe komen onze maatregelen zooveel mogelijk te bespoedigen'. Ik was blij, dat dit werk tot uitvoering kwam. Balikpapan en Tarakan lagen voor iederen aanval open en nu was ik toenmaals niet beducht voor oorlog met Japan - Hirota leek mij een goed willend man -, maar wel voor een daad van agressie door een of anderen brutalen commandant, die, zelfs al had hij tegen de instructies van de Japansche Regeering gehandeld, toch waarschijnlijk niet gedésavoueerd zou worden. Zoo'n daad van agressie was ten opzichte van de oliehavens wel heel gemakkelijk en daardoor veel te aantrekkelijk. Dat was nu gelukkig uit.

Reacties in Nederland op de muiterij van De Zeven Provinciën

In Nederland komt het tot heftige reacties, zowel van de linker als de rechter kant. Blom gaat in zijn proefschrift over de Zeven Provinciën uitgebreid in de reacties op de muiterij. Ik volsta met het noemen van enkele reacties. De felste reactie komt van niemand minder dan Hendrik Colijn. Van de vergadering op 7 februari 1933 van de antirevolutionaire Kamerclub toen de muiterij nog in volle gang heeft de aanwezige Duymaer van Twist later de volgende indruk van Colijn gegeven:" Daar stak de storm van verontwaardiging bij Colijn op. Wij zagen hem, zoals we hem nog nimmer gezien hadden. Schokschouderend, zenuwen en spieren gespannen met de vuist op tafel, kreet de schandelijke gebeurtenissen die op de vloot hadden plaats gehad". Op dezelfde dag verschijnt de Haagse krant "Het Vaderland", waarin Colijn gezegd zou hebben in een vraaggesprek: "De hoofdzaak is dat er een klaar geval van muiterij is, dat die muiterij moet worden onderdrukt, zoo nodig door het schip met een torpedo naar de bodem van de Oceaan te zenden".

Aan de linker kant komt een reactie van C.G. Cramer (S.D.A.P.). Al eerder was hij opgekomen voor de belangen van de gestraften naar aanleiding van de communistische opstand van 1926/1927. Hij protesteerde tegen de extreme repressie en het gebrek aan politieke bewegingsvrijheid. De nationalistische groepen hadden zijn grote sympathie. Voor hen probeerde hij in het parlement begrip te kweken. In een eerste reactie op de berichten over de muiterij op De Zeven Provinciën in februari 1933 verklaarde Cramer op een openbare bijeenkomst dat deze hem 'uit het hart gegrepen' was. Toch vielen hem de andere leden van de S.D.A.P af In de Tweede Kamer keurde de S.D.A.P. weliswaar de gewelddadige beëindiging af, maar weigerde men de muiterij zelf goed te keuren

C.G. Cramer 1879-1976

De politicus Jacques de Kadt deed een oproep in *De Fakkel* in 1933 aan soldaten en matrozen om zich achter de muiterij op De Zeven Provinciën te scharen. Hij kreeg daarvoor drie maanden gevangenis. Dan was er de reactie van Henk Sneevliet, de voorzitter van de in 1929 opgerichte

Revolutionair-Socialistische Partij. Hij schreef een manifest waarin de muiterij op het oorlogsschip 'De Zeven Provinciën' werd toegejuicht. Hij werd op 21 februari 1933 gearresteerd en in april tot vijf maanden gevangenisstraf veroordeeld De tekst van het manifest is te vinden op het internet onder Henk Sneevliet Manifest1933. In de Kamer kwam alleen Wijnkoop namens de CPN fel op voor de muiters. De verkiezingen kregen een uitslag waarin de polarisatie ten gevolge van de muiterij tot uiting kwam. Winnaars waren met name de ARP

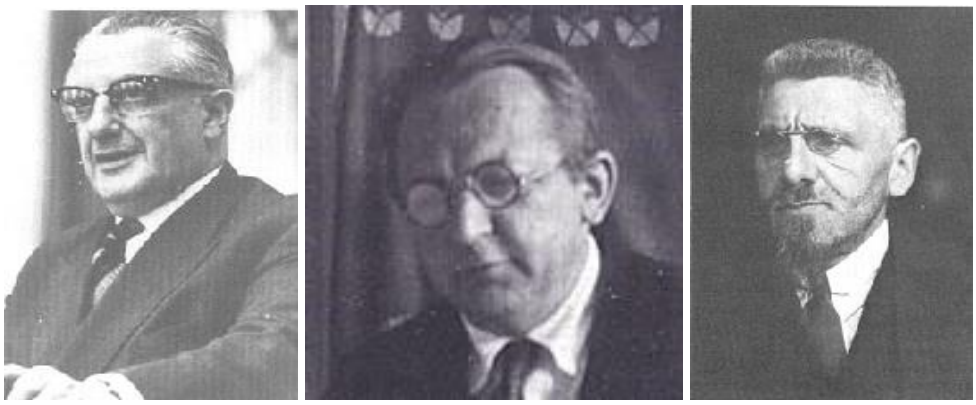

Jacques de Kadt (1897-1988) Henk Sneevliet (1883-1942) David Jozef Wijnkoop (1876-1941)

De danseres, die eigenlijk Flora Rodrigues heette, maakte het ballet Schepelingen uit verontwaardiging over het bombardement op De Zeven Provinciën Een bekkenslag symboliseerde de bom en het stuk werd besloten met een solidariteitsdans van rouwende weduwen van de 23 omgekomen matrozen. Conservatieve critici als Werumeus Buning van De Telegraaf en H. Scholte van de NRC spraken schande van het ballet en in Amsterdam werd na de première in 1934 de opvoering ervan verboden,
A. W. Michels was bestuurder van de Matrozenbond en lid van de Gedeputeerde Staten van Noord-Holland. In 1933 werkte hij evenals andere vooraanstaande ex-marinemensen mee aan een heruitgave van *Het Anker*, waarin kritiek op de autoriteiten werd geleverd vanwege hun optreden ten tijde van en na de muiterij op De Zeven Provinciën. Michels moest zich onder druk van de minister van Binnenlandse Zaken terugtrekken uit de groep, die de heruitgave van het blad verzorgde.

A.W.Michels (1880-1961)

Tot zo ver de reacties in Nederland na de muiterij van De Zeven Provinciën in de dertiger jaren.

Reacties op de muiterij van De Zeven Provinciën na de Tweede Wereld Oorlog
Na de Tweede Wereld Oorlog rust op de muiterij van De Zeven Provinciën nog steeds een taboe.
De korporaal-machinist Maud Boshart veroordeeld voor zijn deelname aan de muiterij heeft na zijn vrijlating uit de Leeuwardense gevangenis eind 1936 zijn verhaal opgeschreven. Hij bood zijn verhaal aan bij de arbeiderspers, maar na vier jaar na de muiterij wilde deze uitgever het verhaal

niet publiceren Piet Bakker, lid van de directie schreef Boshart een brief waarin hij voor prees voor zijn 'vlotte pen' en hem de raad gaf zijn krachten eens op en ander onderwerp te richten. Pas 1 jaar voor zijn dood in 1964 slaagt hij er in een artikel te schrijven in het familieblad "De Uilenspiegel" van 3 februari 1963.
Op 31 augustus 1957 veroorzaakt het door Jan Vrijman samengestelde programma 'Dag Koninginnedag' voor de VPRO een grote rel. Ter gelegenheid van de 77ste verjaardag van Wilhelmina, inmiddels weer prinses, wordt een programma uitgezonden over haar regeerperiode, waarbij gevoelige episoden als de Atjeh-oorlog en de muiterij op het oorlogsschip De Zeven Provinciën niet worden overgeslagen. Maud Boshart wordt ook gevraagd mee te doen aan het programma. Toen dit ter ore komt bij de Regering grijpt het kabinet Drees in en dreigt de direct betrokken staatssecretaris van OKW, mr R.G.A. Höppener, horend tot het departement van mr J. Cals, 'de knop te zullen omdraaien' als Boshart op het scherm zal verschijnen De VPRO vraagt vervolgens M. Dooijeweerd, die ook bij de muiterij betrokken was. De pers reageert verontwaardigd. 'Anti-nationaal', oordeelt Het Vaderland, 'Grove laster', schrijft Trouw. De regering kondigt een onderzoek aan, de VPRO betuigte haar spijt en Jan Vrijman wordt voor twee jaar uitgesloten van televisie-werk.

Jan Vrijman 1925-1997

In 1975 verschijnt het proefschrift van J.C.H. Blom over de muiterij. Het is een uitgebreid verslag gewordne met vooral de aandacht op de voorgeschiedenis en de latere gevolgen voor het politieke bestel in Nederland. De rol van Boshart wordt naar mijn mening te zwaar aangedikt. Zoals we later zeulen zien zien we bij Blom een meer genuanceerdere mening betreffende e de rol van Maud Boshart. In ieder geval is het een heel wat beter verhaal dan dat van het in 1934 geschreven boek door J.C. Mollema.
Drie jaar later verschijnt een opmerkelijk boek met het verhaal van Maud Boshart dat hij in 1937 had geschreven. Dit boek wordt ingeleid door H.J.A. Hofland , die zich fel verzet tegen de rol die Boshart kreeg toebedeeld als belangrijkste raddraaier pagina 17:
"Het is treurig dat Bosharts manuscript niet meteen na voltooiing een uitgever heeft gevonden. Het is jammer dat ook nog na de oorlog het zolang niet mogelijk was, het op een behoorlijke manier te publiceren. Want eigenlijk wordt Boshart met deze uitgave - hoe gelukkig die op zichzelf ook is - te laat recht gedaan.". Nu 28 jaar later, met de mogelijkheid van het internet, wil ik ook op mijn manier recht doen aan deze Maud Boshart door gedeelten uit zijn verhaal af te drukken, vooral over zijn gevangenis tijd na de muiterij. Het boek is gelukkig nog antiquarisch te krijgen is.
In 1983 verschijnt een fotomechanische herdruk van het proefschrift van Blom
In 2003 heeft Elly Touwen-Bouwsma een verhaal geschreven: Muiterij of vrijheidstrijders - *Indonesische reacties op de muiterij op de De Zeven Provinciën*- Zij wijst er op dat in door Blom in zijn dissertatie geen aandacht wordt besteed aan de situatie en gebeurtenissen in het toenmalige

Nederlands-Indië, behalve waneer deze voor een goed begrip van de Nederlandse ontwikkelingen zijn. Zij belicht de Indonesische reacties niet alleen ten tijde of direct er na maar ook van latere datum. Bij de vijf en twintigjarige herdenking van de muiterij schreef M. Sapija een boek dat voor een deel is gebaseerd op het rapport van Pelupessy, die als lichtmatroos op De Zeven Provinciën diende Zij stelt zich in haar artikel de vraag : "Was de muiterij een uit de hand gelopen protestdemonstratie tegen de als onrechtmatig ervaren salaris korting of werd de Indonesische bemanning gemotiveerd door nationalistische of zelfs communistische motieven? " Zij citeert het verslag van Pelupessy op pagina's 82-85. Elly Touwen concludeert dat het verslag in groet lijnen overeen komt met de beschrijving van Blo,m. Wel zijn er volgens haar opmerkelijke accentverschillen: "Allereerst de toenemende spanning tussen de Europese officieren en Indonesische minderen. Het verschil in salaris en voeding, de laatdunkende wijze waarop officieren zich soms uitlaten over het Indonesisch marine personeel de doorzichtige wijze waarop aan de Indonesische bemanning brood en spelen werden voorgezet, kortom het gevoel gediscrimineerd te worden, heeft mede de vastberadenheid van het Indonesische marine personeel doen groeien".. Verder vindt zij dat Pelypessy de rol van Boshart anders belicht dan Boshart zelf heeft gezegd. Hij zou op hun eergevoel hebben gewerkt en dat ze nu de kans kregen een schip te besturen zonder hulp van Europese officieren. Hij zou ook bij elk overleg betrokken zijn geweest. Ik zou hier bij willen aantekenen dat het verslag van Pelupessy 25 jaar na de muiterij is geschreven. Aan het slot van het artikel zegt Elly Touwen:
"Kort samengevat kan de muiterij op De Zeven Provinciën gezien worden als een door nationalistische vrijheidszin geïnspireerd sociaal protest tegen de salariskorting dat aangegrepen werd om de zich superieur wanende Europeanen de schok van hun leven te bezorgen. Het was een nationalistische daad van betekenis(...) Hoe hard deze aantasting van Europese superioriteit en het Europese koloniale gezag was aangekomen, blijkt onder meer uit de reactie van de koloniale regering. Niet alleen werden de muiters berecht, ook de KIS werd opgeheven, het Indonesisch onderwijs werd verdere beperkingen opgelegd, de pers blijvend gebreideld en de nationalistische beweging monddood gemaakt".
De VPRO heeft 'in 'Het Spoor Terug' twee radio-uitzendingen gewijd over de Muiterij op De Zeven Provinciën (19 juni en 26 juni 2005).In deze radiodocumentaires gaat Jaap Mostert op zoek naar de ware toedracht rond de mysterieuze dood van zijn oudoom Lieuwe Posthuma, korporaal- bottelier op de Zeven Provinciën het pantserdekschip van de Koninklijke Marine. Opmerkelijk is de bijdrage van de heer Blom onder meer zegt: " Boshart heeft geprobeerd om bloed vergieten te voorkomen". De journalist Herman Keppy, de schrijver van het boek de Laatste Inlandse Schepelingen - zegt over Boshart het volgende: Maud Boshart was belangrijk en was het er mee eens maar heeft het absoluut niet georganiseerd het kwam niet van de Nederlandse marine personeel, maar was bedacht en uitgevoerd door de Inlandse schepelingen (Via internet zijn de documentaires nog af te luisteren).
In september 2005 komt er een derde druk uit van het proefschrift van Blom Hij eindigt zijn inleiding als volgt: " Deze herdruk van mijn dissertatie lijkt mij in de eerste plaats van belang wegens de beschikbaarheid van de concreet onderzoeksresultaten. Maar daarnaast kan hij wellicht een zekere bijdrage leveren aan deze discussie over het eventuele eigen karakter van de Nederlandse geschiedenis en dus van het hedendaagse Nederland."
Inderdaad voor een beter inzicht in ons verleden en vooral hoe onze politiek is geweest tijdens onze koloniale periode in het toenmalige Nederlandsch Indië, lijkt mijn geen overbodige luxe. In dit verband is het interessant om te noemen, dat voor het centraal examen geschiedenis voor HAVO/VWO voor de jaren 2007 en 2008 luidt: **De koloniale relatie tussen Nederland(ers) en Nederlands-Indië**..Misschien helpt mijn website om de leerlingen meer inzicht te verschaffen.

Gebruikte literatuur

Blom, J.H.C. (1975) De Muiterij van op de Zeven Provinciën. Reacties en gevolgen in

Nederland. Proefschrift 27 juni 1975, Leiden. Uniboek b.v.Bussum
ISBN 90 228 3526
------ (1983) Herdruk van het proefschrift J.H.C. Blom. HES Uitgevers te Utrecht 2e druk. ISBN 90 6194453 8
------ (2005) Derde druk van proefschrift J.H.C. Blom. Amsterdam University Press Amsterdam Academic Archive, 2005. ISBN 90 5356 844 1
De Ongeregeldheden bij de Koninklijke Marine in Nederlandsch Indië in den aanvang van 1933. Algemeene landsdrukkerij. 's Gravenhage.
Hofland, H.J.A. (1978) Maud Boshart en de muiterij op de Zeven Provinciën. Contact Tijdsdocumenten. ISBN 90 6019 572 8
Keppy, Herman (1994) De laatste inlandse schepelingen. Uitgeverij Focus, Amsterdam. ISBN 90 72216-56-3
Mollema, J.C. (1934) Rondom de Muiterij op de Zeven Provinciën. Uitgeverij W. van Hoeve-Deventer
Sneevliet. H. (1933) Manifest. Aan de opvarenden van de Nederlandse Marine en de werklieden van de Marinewerven!
Touwen-Bouwsma, E. (2003) Muiters of vrijheidsstrijders. Indonesische reacties op de muiterij op De Zeven Provinciën in: Conny Kristal (eindredactie)
e.a. Met alle Geweld. Uitgeverij Balans. ISBN 90 5016 622
Wal, Dr. S.L. van der (1908 Herinneringen Jhr. Mr. B.C. de Jonge met brieven uit zijn nalatenschap. Uitgave van het Historisch Genootschap Utrecht. Van deze uitgave is onder dezelfde titel een handelseditie verschenen bij Wolters-Noordhoff n.v Groningem
Einde toevoegsel Zeven Provinciën;

Levensloop Alfred de Booy (deel 2)

Vice-admiraal J.F. Osten, commandant van de Nederlandse zeemacht in Nederlands Indië

Ik mocht nu naar Nederland terugkeren, doch moest mij afmelden bij de commandant der Zeemacht, die met belangstelling ons rapport over de stromingen onder het Inheemse personeel had gelezen. Aan boord van de Marnix was ook Russel Pascha, Engelsman, hoofd van de cocaïne bestrijding in Egypte, die bij van Limburg Stirum in Berlijn ging logeren. Het had volgens hem geen zin met een kameel verdovende middelen binnen te smokkelen. Men moest een schip met piano's sturen, en enige met verboden waren vullen, maar in de eerste plaats moest de douane worden omgekocht. Hij had door een vliegtuig luchtfoto's laten maken van de Egyptische velden, waardoor de plaatsen gevonden werden, waar de papavers groeiden die de opium leverden. In Nederland werd mij op het ministerie de post van chef de cabinet van de minister van Defensie aangeboden. Ik wilde liever varen en bedankte voor de baan. Zo werd ik eerste officier bij mijn vroegere chef van Reede. Ik moest iedere ochtend dwars door Amsterdam rijden op de fiets en kon dan de revolutionaire en pacifistische leuzen lezen, waarmee de muren en straten volgekalkt

waren. Op het terrein achter de Marinekazerne op Kattenburg werd gevoetbald.De z.g. koning van Kattenburg,communist, vroeg toestemming om door zijn club enige uren per week het voetbalveld te mogen gebruiken, wat ik toestond. het veld moest eerst nodig bemest worden. Ik wist dat een neef in kunstmest handelde en bestelde een hoeveelheid van deze stof .Toen belde hij mij en vroeg waar het terrein lag waar ik over gesproken had. Daarop zei hij dat de hoeveelheid die ik besteld had genoeg was voor de oppervlakte van Amsterdam, hij zou echter wel iemand zenden met een paar zakken ,dat was voldoende.
Toen moest ik onverwacht naar Hoek van Holland reizen voor de inspectie van een flottieljevaartuig uit de West,dat zou geïnspecteerd worden door de vice-admiraal uit den Helder en zijn chef staf Overste Jolles, waarbij de batterij van l5 cm ook zou moeten schieten. Ik liet tijdens het schieten de schakelaar van het electrische net uittrekken, waarop de vuurleider geen kans zag nog een schot te lossen, terwijl hij zeer eenvoudig per telefoon de kanons had kunnen laten vuren met z.g. persoonlijk richten en vuren. Dat speet mij voor betrokkene, die ik als jongste jaar op het instituut had gekend als een intelligent en serieus persoon, maar kennelijk had men in West Indië weinig aan schietoefeningen gedaan. Kort daarop werd ik als adjunct chef van de staf in den Helder geplaatst. Ruzie met mijn hospita bracht tijdelijk enige afleiding, maar ik verlangde terug naar het vrolijke leventje in Soerabaja. Met Pasen mocht ik de stelling niet uit en zocht mijn heil in de Marineclub. Het was kil weer, 'ik was de enige bezoeker' en liet de haard opstoken. Weldra kwam de admiraal binnen, ik stond op en hij knikte mij toe. Hierop vroeg hij aan de kastelein:waarom is de haard hier aan, als er niemand is. Ik kreeg toen het gevoel, dat ik hier weg moest zien te komen, maar wist niet hoe.
Weldra kwam Karel Doorman en overste Jolles aflossen, die tijdens de oorlog als commandant van de Stelling den Helder de capitulatie medemaakte en zulke op uitstekende wijze heeft gedaan. De politie waarschuwde mij dat een onbekende een of andere streek zou uithalen. Het was al na acht uur s'avonds en het leek mij verstandig om overste Doorman te waarschuwen. Hij luisterde aandachtig en zei: wij gaan de oude heer wakker maken. Even later stonden wij voor het paleis .De admiraal vond het geval ernstig. Wij kregen de opdracht de walinrichtingen te alarmeren. Nadat wij ieder een paar inrichtingen alarmeerden, kwamen wij weer terug voor het paleis en hoorden toen dat admiraal had willen controleren of wij zijn opdracht hadden uitgevoerd, hij had zich in civiel gestoken en was door een schildwacht aangehouden. Doorman vroeg mij of ik voor de Krijgsschool voelde, daar leer je paardrijden Ik werd op de lijst gesteld, mijn voornaamste motief was dat ik onder deze admiraal weg wilde. Ik was onder meer belast met de grafiek van het brandstofverbruik der wal inrichtingen, dat moest iedere maand minder worden onverschillig of het vroor of dooide. Een jeugdig officier zei, dag hij geen verf kon krijgen voor de longroom der officieren een redelijk aanzien te geven. Hoeveel verf heb je nodig? Hij zei 25 KG. Maak een aanvraag voor 50 KG. Daar mede ging ik naar de admiraal. Ik heb een buitengewone aanvraag van een torpedoboot voor 50 KG verf. Ik zou adviseren om de helft toe te staan. Zo gebeurde ,de betrokken officier had zich verbonden zijn mond te houden. Doorman ging geregeld naar het vliegkamp de Kooy ,dan vloog hij een uurtje. Het is triest te weten dat hij onkundig bleef waar de vijandelijke transportvloot zich bevond. Hij wist dat het een hopeloze strijd zou worden. De latere schout bij nacht van de Technische Dienst de Vries vertelde mij, dat vlak voor zijn vertrek de eskader commandant tegen hem zei:jij zal straks gedroogde visjes eten in een Japans kamp en ik heb dan mijn buik vol zeewater. Hij moet geweten hebben dat de regering wilde dat de vloot vocht, ook als de uitslag negatief zou zijn en zal hebben gedacht; MIJN OOM ROBERT ZOU OOK GEVOCHTEN HEBBEN. In het najaar van l934 begon mijn tweejarige cursus aan de Hogere Marine Krijgsschool in den Haag, waar ik niet alleen heb leren paardrijden, doch ook begrip dat het aanpakken van een probleem niet ieders werk ia.
Mogelijk was ik niet één van de harde werkers, want een mijner collega's zei tegen admiraal Furstner naar aanleiding van de ingediende opstellen, de Booy voert niets uit, waarop de direkteur riposteerde: "als hij goed werk levert is dat ook niet nodig!"
Het meest genoot ik van de strategische kaartoefeningen. Zo werd ik aangewezen als

commandant zeemacht in Ned.Indë terwijl mijn collega Jhr. H.A. van Foreest Japans admiraal moest spelen en een eskader kreeg ter verovering van onze Kolonie.

Admiraal Furstner

Op hulp van bondgenoten mocht niet worden gerekend, dat was wel in overeenstemming met de werkelijkheid zeven jaar later. Ik besloot een groep jagers naar de Palau eilanden te dirigeren, in de veronderstelling dat daar tankers of andere voorraadschepen lagen. Dat klopte en de 'Japanse admiraal' moest zijn aanval veertien dagen uitstellen.
Na afloop van de krijgsschool volgde plaatsing bij de marinestaf in den Haag,afdeling artillerie, waarbij dan af en toe een bezoek aan Londen mocht worden gebracht uit hoofde van mijn functie als marineattaché aldaar. Minister Colijn had vanwege de toenemende spanningen op internationaal gebied (Spaanse burgeroorlog),nodig geoordeeld contacten te leggen met Berlijn,Parijs en Londen. Gezien een motie van de Tweede Kamer genomen na het z.g Washington agreement, dat oorlogsgevaar niet waarschijnlijk was en bijgevolg het winnen van inlichtingen over bewapening geldverspilling kregen de aangestelde officieren de standplaats den Haag Het leek mij verstandig contact te zoeken met vice admiraal K.F. Sluys, die in 1922 zijn post als marine attaché had moeten opgeven. Hij raadde mij aan de betrekking niet te aanvaarden,er was geen sprake van, dat ik enige belangrijke inlichting ooit van de Britse admiraliteit zou ontvangen. Gelukkig legde ik dit advies terzijde,al was het wel juist. Bij het opruimen van het stoffige archief van marineattaché in de kelder van de Ned. legatie vond ik een briefje ,luidende:

Seek not to know wh

what may not be revealed,
Joys only flow where fate is most concealed
Too busy man would find his sorrows more
If future fortune he could know before (John Dryden,1631-1700)

Tussenvoegsel

Brief van Kapitein ter Zee K.F. Sluys uit Londen 1 maart 1922 aan de minister van Buitenlandse Zaken Jhr A. C. G. de Graeff 's Gravenhage,
Ik heb de eer Uwer Excellentie te berichten, dat ik uit gesprekken met officieren van de Admiralty behield, dat men aldaar ons nieuwe vlootplan niet sympathiek gezind is. Ik moet hier aanstonds aan toevoegen dat ik de hoogste autoriteiten van dit College slechts zelden of nooit te spreken krijg, zoodat mijn indruk berust op de meningen geuit door wat men kan noemen tweede rangs autoriteiten. Ik geloof echter dat deze zich niet aldus zouden uiten, indien ze niet wisten

dat de hogere autoriteiten er mede instemmen. Kleine landen, zegt men, doen verstandiger hun veiligheid te waarborgen door "agreements" met hun sterkere broeders dan door groote vloten. Mijn tegenwerping, dit gegeven de omvang van ons koloniaal Rijk in het Oosten, deszelfs geografische ligging, de politieke en strategische verhoudingen aan den Pacifieken Oceaan en het feit dat onze vloot sterkte thans vrijwel tot nul is gedaald, het vlootplan toch uiterst bescheiden is, wordt niet onomwonden toegegeven. De mentaliteit van den Britschen zeeman begrijpt niet een vlootindeling en organisatie, waarin een onderdeel en wel verreweg het voornaamste uitsluitend bestemd is voor de verdediging ener kolonie. Ze neemt de organisatie van haar eigen vloot, waarin in het moeder.....behoudens enkele nauwelijks in aanmerking komende financiële of locaal-materieel bijdragen der Dominions) als standaard voor hun beschouwingen en beoordeelingen van vreemde vlootorganisaties. In deze gedachtengang beschouwt ze de ontworpen vloot in verhouding tot ons kleine moederland, en vindt haar bedenkelijk groot. Ook ziet men in deze vlootuitbreiding onmiddellijk nu de Washington-Conferentie een voorbeeld dat indien het aanstekelijk mocht werken op andere kleine naties niet zonder gevaar is voor de Britsche superioriteit. Een vraag, welke mij werd gedaan was tegen wie de vlootuitbreiding gericht is. De geografische gesteldheid aan de Pacific brengt mede, naar men vermeent, dat zoolang geen zekerheid bestaat t.a.v van de houding welke Nederland in een Pacifiek conflict zal innemen, het Britsche Rijk in de eerste plaats door de vlootuitbreiding wordt bedreigd en er voor beducht moet zijn. Hoewel vooral met het oog op de inderdaad zeer bescheiden afmetingen van onze vlootuitbreiding de hier weergegeven beschouwingen en bedenkingen mij overdreven en bovendien zeer zelfzuchtig en daarom onredelijk voorkomen, heb ik toch gemeend ze ter kennis van Uwe Excellentie te moeten brengen. Ze weerleggen het door de oppositie in de Kamer steeds weer te berde gebrachte argument dat al het geld aan maritieme defensie-middelen besteed, weggegooid geld is omdat die middelen toch geen gewicht in de schaal leggen. Onafhankelijk van het voorgaande hoorde ik van onderzeebootofficieren van de "Admiralty" de meening uiten, dat de inlander ten eenenmale ongeschikt is om een element te vormen in de bemanning van onderzeebooten. Wij hebben echter op dit gebied onze eigen ervaring en bovendien kent de Brit den inlander van den Archipel niet. Zijne meening in deze heeft dus voor ons niet veel waarde.
Einde van de brief van K.F. Sluys

Uit 'Voor U persoonlijk' Brieven van minister van buitenlandse zaken jhr A.D.G. de Graeff aan gezant J.P. graaf van Limburg Stirum (1933-1937). Uitgegeven door W.J.M.Klaassen Ned. Hist. Genootschap /Verloren. 's- Gravenhage ; Hilversum1986

pagina 128 Uit de brief van Den Haag 5 april 1936:
"Naar aanleiding van uw brief van 25 maart gaf ik instructies ter voorkoming van hetgeen is voorgevallen met de decoratie aan den marine-attaché Rivagen: Zooals ge weet, krijgt gij nu ook een militairen attaché (kapitein Sas van de Generale Staf). Er is er al een te Brussel (Van Voorst Evekink) en men zoekt: een marine-attaché voor Londen. Wij hebben - het is een gedachte Snouck, die bij Colijn in goede aarde viel - het Fransche voorbeeld gevolgd: van stafofficieren, die normaal hier op het stafbureau blijven, te accrediteeren als militaire of marine-attaché's, die dan als er aanleiding voor is, naar het. buitenland gaan. Dat kost alleen wat reis- en verblijfkosten en de begrooting: Wetgever blijft er buiten. In ieder geval is het beter dan in het geheel geen attachés. Japan is ook geholpen met een marine-attaché, die zoogenaamd de taal komt bestudeeren"
Einde tussenvoegssl

---.

Kort daarop maakte ik de ronde langs de verschillende sealords van de Admiralty. Admiraal Chatfield vroeg of ik nog een speciale boodschap had over te brengen, hetgeen ik moest

ontkennen. De chef marinestaf had mij twee namen van Engelse zeeofficieren opgegeven, een was in Australië en de ander overleden. Vice-admiraal Sir Reginald Henderson,chef materieel,had tijdens de eerste wereldoorlog bij Lloyd George het convooisysteem bepleit buiten medeweten van Jellicoe. Do not give up jour air control, zei hij nadrukkelijk,omdat de Admiralty dit wel had gedaan en pas toen de verliezen van de koopvaardij in deze wereldoorlog te hoog opliepen, de operationele verantwoordelijkheid voor zee en lucht operaties zou terug krijgen. Toen ik vertelde over onze waterlinie zei hij: you cannot not flood your country in the air. Hij bouwde vliegkampschepen met gepantserde vliegdekken,waardoor de Engelse vliegkampschepen na kamikaze treffers bleven doorvechten terwijl de Amerikaans schepen uitvielen. Henderson had geen papieren op zijn bureau liggen en deed het voorkomen dat alles door de mensen onder hem werd geregeld, maar hij overleed in 1939 overwerkt. Vice-admiraal Sir Percy Noble had waardering voor onze Marine,want toen een van onze schepen voor Scheveningen tijdens kroningsfeesten van de ankers geslagen hoog en droog zat, paradeerde de bemanning en had drie hoezee's gegeven. Als waarnemend militair attaché bezocht ik generaal Sir John Dill, die mij hartelijk welkom heette. Op 10 Mei 1940 vroeg hij, waarom vraagt U nu pas hulp? Dr Colijn liet mij roepen .Hij begon over Engelse hotels te praten, daarna hoe klein een schip uit de lucht gezien was. Als een lucifers doosje. zei hij (De Duitsers hadden hun duikaanvallen nog niet uitgevoerd). Ik kreeg een brief mede voor Sir Samuel Hoare, minister van Marine, waarin Colijn advies vroeg ten aanzien van de meest gunstige verdeling in Ned.Indië tussen land en zeevliegtuigen. Het leek mij een vraag die Engeland mede verantwoordelijk zou maken voor een fiasco en het verwonderde me dus niet ,dat Sir Samuel een paar maal met zijn ogen knipperde en toen zei: yes yes,I shall have to consult my advisors. Ik weet niet hoe en wat voor antwoord Colijn op deze vraag heeft gekregen.. Wel geloof ik dat door het gouvernement, mogelijk op aandrang van de Indische legerautoriteiten, aan de buitenkant van de archipel vliegvelden werden aangelegd, vooruitlopende op het bezit van een sterke macht aan bombardementsvliegtuigen. Deze vliegvelden zijn naar mijn indruk door de Japanners tegen ons gebruikt. Wel gaf Colijn me nogmaals een brief mede, ditmaal aan Lord Swinton,de minister voor Luchtvaart, daarin werd gevraagd of wij vliegboten konden aanschaffen voor Indië, waarop ik van deze minister een gunstig antwoord kon terugbrengen. Mijn dubbele functie bracht mede, dat gekozen moest worden tussen mijn aanwezigheid in Londen en die in den Helder als stafofficier bij een oefening. Ik had juist de invitatie van de Admiralty aangenomen voor de jaarlijkse lunch die aan de marine attaché's werd aangeboden. De sous chef staf in den Haag had mij in dezelfde periode in den Helder ingedeeld. Ik was van mening dat ik zeker het eerste jaar niet voor deze lunch kon bedanken. Vice-admiraal de Graaf stelde mij gerust, ik kon gaan naar Londen wanneer dat gewenst was. In de gang gaf de sous chef van der Kun mij een hand, hij respecteerde de beslissing van zijn chef ten volle. Ondertussen zette ik mijn pogingen om inlichtingen van de Admiralty te verkrijgen voort. Over niet geheime onderwerpen als kleding kreeg ik uitgebreide informatie, ook over een gasmasker voor de bevolking dat maar vijf shilling per stuk zou kosten enz, maar daar hield het mee op. Het was interessant om scholen en opleidingscentra als Chatham,Devonport of Portsmouth te bezoeken, maar de geheime opleidingen als anti-submarineschool, boom defence school, signal. etc. bleven voor mij gesloten. Ik besloot daarop een nota te schrijven, waarin ik een overzicht gaf van de vele gevallen in onze Marinegeschiedenis, dat wij met de Royal Navy hadden samengewerkt (waarbij ik de periode van de Anglo-Dutch wars niet aanroerde).Zo kreeg ik de handleiding voor de cursus handelsbescherming, die door ons gebruikt (althans geconsulteerd), bij de uitgave van een soortgelijk boek voor onze koopvaardij. De Board of the Admiralty besloot voorts, dat niet zonder haar toestemming een negatief antwoord op verzoeken van mijn zijde mocht worden gegeven. In de praktijk kwam het neer, dat het weinig zin had verzoeken schriftelijk in te dienen, omdat behandeling door de Board een lange tijd vergde en verwachtbaar was dat steeds wel een afdeling met bezwaren zou komen. Alles wat ik mondeling kreeg was dus meegenomen. Mogelijk heeft een gunstige invloed gehad, dat admiraal Furstner tegen de Britse Marine attaché in den

Haag had opgemerkt: Uw admiraliteit denkt blijkbaar dat wij de Chinese Marine zijn. Bij het overhandigen van het boek over de koopvaardij cursussen zei de Director of Naval Intelligenee tegen mij: wat wilt U nog meer, bent U nu tevreden? Ik antwoordde schout bij Nacht Troup, een typische Schot :ik ben verheugd, doch lang niet content Wat wilt ge nog meer, zeg maar. 'Ik wil gegevens over onderzeebootbestrijding en havenverdediging! Troup noteerde wat ik vroeg. Daar zal ik voor zorgen, doch eerst moet ik anderen raadplegen: Gegevens kreeg ik pas toen wij geallieerd waren. Ik had niet anders verwacht. Toen Troup vlagofficier in Schotland was, ging hij mede naar de New Club, dat was in 1943.Hij wandelde ieder morgen en zou mij de Club wijzen. Af en toe passeerden Engelse matrozen, soms slordig gekleed, openstaande jas, of muts achter op het hoofd, daar wees hij met zijn stokje op, rustig doorlopende. Ik keek eens om en zag hoe op circa 40 meter achter ons een kleine Marinepatrouille, die hield de overtreders aan. Als ik op mijn bureau terug kom, zei Troup, ligt daar een briefje met de namen der schuldigen. Binnen een week moet ik bericht hebben van de commandant hoe hij de zaak heeft afgedaan.
Zo verliepen de jaren 1936 en 1937. Het was een voorrecht onder een figuur, als Jonkheer de Marees van Swinderen te mogen dienen ,een type die in de huidige maatschappij niet gemakkelijk zal worden geproduceerd. We mochten hem niet voor 11 uur s-morgens lastig vallen. Een vooraanstand Nederlander kwam reeds om tien uur bij de Legatie en was verontwaardigd dat van Swinderen pas om 11 uur verscheen. " Ik wacht hier al geruime tijd Excellentie" *" Zo* dan kunt U mij vertellen, hoe ziet Londen er uit voor elf uur**"**

Jonkheer de Marees van Swinderen

Maar als hij werkelijk nodig was belde hij Chamberlain, Eden of een ander hoge Piet en werd dan onmiddellijk ontvangen. Het Non Interventie comité was vastgelopen, doch van Swinderen bracht de zaak met een meesterlijke speech weer op gang. Twee aan mij bekende vlagofficieren waren gevraagd in de Non-interventie organisatie te komen werken. Ik moest komen en Van Swinderen riep: hier is onze admiraal (ik bezat toen de nederige rang van Luitenant ter zee I ste k1asse). Hij wilde een paar dagen rust genieten en ging dan in Schotland zalm vissen. Voor rapportage liet hij dan enige getekende vellen op zijn bureau achter. De raad (Teixeira de Mattos) moest dan de hele dag op zijn buro zitten, want Van Swinderen wilde hem altijd kunnen toespreken. Van Swinderen beging echter de fout eenmaal over een recente diplomatieke kwestie rechtstreeks aan de secretaris generaal van Buitenlandse Zaken te schrijven. Deze vond nu op zijn buro twee brieven van dezelfde datum, beide door van Swinderen getekend, met een tegenstrijdige mening. Het commentaar van de ijlings uit Schotland teruggekeerde gezant tot zijn raad Teixeira de Mattos was: "Hoe kon je zoiets doms schrijven". Van Swinderen was een Groniger bijzonder zuinig op bepaalde dingen. Op zijn receptie loodste Teixeira mij naar de tweede etage, daar werd de dure champagne geschonken. Eens stond onze gezant te wachten bij de bushalte tegenover de Legatie ,tot één van ons naar hem toeliep en vertelde dat er een busstaking was. Maar in de zomer huurde hij een duur landhuis. Teixeira en ik logeerden een weekend in Danny Park in Sussex. In de salon was een verschuifbaar paneel aangebracht, waar

achter zich een plaat met inscriptie bevond, waarop stond dat het Imperial-Cabinet hier vergaderde, toen bericht kwam, op 13 October 1918,dat het Duitse leger aanbood te capituleren. Maar nu speelden Teixeira en ik bij afwezigheid van onze gastheer(hij was gaan kijken naar een Damesclub van croquetspeelsters) op een hobbelig grasveldje met de croquetstokken die wij in de hall hadden aangetroffen. Helaas braken wij daarbij een stok en een bal, een onaangename tijding die Teixeira aan zijn chef overbracht. Spoedig was deze weer in goed humeur en kon hij vertellen wat de first sealord hem had verteld en ook een anecdote uit de periode van de z.g. tachtigers. Professor Simons en Quack (schrijver van 'de Socialisten')over de Tachtigers. Quack vond dat groen-groen en geel-geel een goede indruk van de kleur gaven. Ja,zei Simons, kwak-kwak,is duidelijk een eend.

Uit het dagboek van zijn neef Tom de Booij zomer 1937; Door Grootvader uitgenodigd om naar Zwitserland te komen Met de trein van Amsterdam naar Basel alleen gereisd. Heel spannend. In het Hauptbahnhof is vooral de wachtkamer zeer indrukwekkend. Heel hoog plafond met prachtige wandschilderingen. Mijn grootvader wachtte mij op. We zijn door gereisd naar Göschenen en toen door naar Andermatt. Daar zien we militair machtsvertoon van het Zwitserse leger, wat een beetje lachwekkend overkomt. Vandaar naar Fiesch in het Rhône dal. Langs de Rhône gletsjer In een heel rustiek hotel geslapen. Ons gezelschap werd uitgebreid door mijn oom Alfred, tante Engelien en haar vriendin Sara Hulshoff. Mijn grootvader gaat niet meer mee en wacht ons op bij Goppenstein waar hij ons weer gezelschap zal houden .Hij is toch maar 70 jaar en laat deze tocht over aan de jeugd. Van Fiesch gewandeld langs prachtige Marjelen See (die al helemaal verdwenen door de terugtrekking van de gletsjer) vandaar langs de imposante Aletschgletsjer.

Rustpauze op de Aletschgletjer Links: vlnr. Oom Alfred, Saar Hulshoff, Engelien

We slapen in de Concordia hut en gaan vandaar met gids naar de Lötschen Lücke en dalen dan af langs door schilderachtige Lötschenthal naar het station Goppenstein. Daar voegt Grootvader zich bij ons en lopen via de Lötschen pas naar Kandersteg waar onze prachtige bergtocht eindigt.

In 1938 trad de politieke zijde van mijn functie meer naar voren. De alles beheersende vraag was: wat gaat Duitsland doen en hoe zal Engeland reageren. Een enkele maal ook wat doet Japan. Het betrekken van de politieke hemel bracht geen verandering in onze zelfstandigheids politiek. Een fraai woord, uitgevonden door minister van Karnebeek. In de praktijk volgden wij een correcte doch uiterst angstvallige neutraliteitspolitiek. Men durfde zelfs geen militaire attaché in Londen te benoemen uit angst voor een Duitse reactie, terwijl niet geprotesteerd werd tegen concentraties

van Duitse divisies bij onze Oostgrens. De opperbevelhebber Reynders achtte zelfs een Duitse invasie uitgesloten en zag geen enkele bedreiging in deze 20 divisies. Dat kwam naar voren tijdens een bezoek aan hem samen met vice-admiraal Furstner. Ondergetekende bracht bij minister van Kleffens naar voren dat Engeland gaarne bij ons sleepboten zou willen kopen of doen bouwen. De minister wilde Duitsland echter geen excuus geven. Engeland had geen divisies bij onze grens. Met andere woorden struisvogelpolitiek**.** Op 25 Augustus 1938 werd ik van mijn verlof teruggeroepen vanwege de spanning rond Tsjecho-Slovakije. Blijkbaar zag Hitler van een gewapende inval af, toen Engeland de vlootmobilisatie gelastte. Dien middag kreeg ik Siemens Duitse marine attaché op bezoek. Hij was thans overtuigd dat Engeland bereid was te vechten ,doch begreep niet hoe zulks mogelijk zou zijn. De bankiers hadden geen geld en Amerika zou niet willen lenen. Hij vroeg of ik voor zijn huisraad wilde zorgen als dat nodig mocht zijn. Nadat de crisis voorbij was sprak ik hem weer. Hij meende te weten dat enige passages uit de redevoering van Chamberlain waren geschrapt. Het was hem niet duidelijk hoe het verdrag tussen Frankrijk en Engeland was geregeld. Met name als Frankrijk Duitsland binnenviel, waarom zou Engeland dan Frankrijk helpen.

Minister van Kleffens

Ik wees hem op het feit dat Engeland zich zou keren tegen het land ,dat Europa met geweld zou domineren. Als Duitsland Tsjecho Slovakije binnenviel zou het zich tot zodanig land stempelen. Ik bleek hem niet overtuigd te hebben, want hij kwam weer met het verhaal: Engeland had geen geld. Mijn argument, dat Duitsland ook geen geld had en toch zou vechten, bracht het debat, dat vriendschappelijk in een kring ronddraaide, tot een einde. Merkwaardig was zijn grote bewondering voor de Engelse arbeider. Deze verdroeg alles in opgewektheid, was niet haatdragend, kortom een en al tegenstelling tot de gedepraveerde upper-ten klasse!

Uit het dagboek van zijn neef Tom de Booij. Eind 1938-begin 1939 Door mijn Oom Alfred word ik uitgenodigd om samen met zijn zuster Engelien naar St Bernardino te gaan voor een 10 daagse ski vakantie. We vertrekken 28 december 1938 met de slaaptrein uit Den Haag. Voor het eerst in een 'Speisewagen" gegeten. Vol met drukke Italiaans sprekende mensen. Oom Alfred blijft heel koel toen bij het aansteken van een sigaret zijn lucifersdoosje in de brand stak. Iedereen is ontzet, maar oom Alfred doet alsof er niets aan de hand was en blaast het heel kalm uit. We logeren in hotel Victoria . Het is een hele belevenis. Ik had nog nooit geskied en ging in een klas. Ik herinner dat ik 'Schuss' naar beneden ging en me niet kon stoppen en in een grote sneeuwhoop tot stilstand kwam. Halverwege tijdens de vakantie geeft oom Alfred aan vele bedienden een rijke fooi. Zo staan ze bij ons vertrek allemaal in het gelid en hoopt op meer, maar ze krijgen niets. Oom Alfred zegt tegen mij, dat ze toch al de fooi hadden gekregen. Hij wordt in

ieder geval tijdens het tweede deel van de vakantie steeds op zijn wenken bediend. Zo zit hij vol met kleine grapjes. 9 Januari is de boeiende reis weer voorbij en moet ik weer in het gareel van het ouderlijk huis.

Tom na een ski wedstrijd

Oom Alfred

Half Augustus werd ik weer naar Londen gedirigeerd. Verontrustende berichten waren uit Berlijn gekomen, dank zij onze militaire attaché kolonel Sas. Op 1 September vroeg meldde de adjudant van de minister van Defensie dat de Duitsers Polen waren binnen gevallen, vliegvelden zijn gebombardeerd. Op het War Office wist men van niets en vroeg ons nadere bijzonderheden. Telefonisch namen Siemens en ik afscheid van elkaar, waarbij hij mij wenste dat Nederland niet in het conflict zou worden betrokken. Ik luisterde naar de rede van Chamberlain, die de oorlogsverklaring aan Duitsland voorlas, gezeten in de Senior United Services Club. Bij het spelen van'" God Save the King" stonden alle bezoekers op. Een lid was wel opgestaan, maar had zich kennelijk moed ingedronken en viel met een slag op de grond. Daar bleef hij rustig liggen. De muziek zweeg. Toen riep een Engelsman "That is not the way to win the war. Commander Bradford, die later zou sneuvelen bij de torpedering van H.M.S. Barham, zei: "this will be an all in wrestling show in the end".

Nederland neutraal

Voor de tweede maal fungeerde Nederland als buffer tussen Duitsland en Engeland. Des nachts vloog de R.A.F. over ons vlakke land en liet duizenden pamfletten in Duitsland neer. Hoewel het Foreign Office aanvankelijk ontkende dat ons luchtruim werd geschonden, wisten zij geen goed antwoord, hoe een ongeopende bundel pamfletten in Groningen (of Friesland) was gekomen. Voorlopig waren onze problemen voornamelijk van economische aard. We wilden de Engelse blokkade maatregelen verzachten, waartoe gedelegeerden uit Nederland overkwamen, waaronder de bekende Dr Hirschfeld. Hij was van de toestand in Duitsland goed op de hoogte en kende Dr Dien of Diehn, die lang in de tropen had vertoefd en dikwijls door Hitler werd geraadpleegd. In 1938 had Diehn gezegd tegen de leider: Laat Engeland in de wereldconferentie de voorzittersplaats innemen, wij zullen met onze werkkracht en organisatievermogen precies bereiken wat wij willen, tegen Engeland moest men niet met wapens vechten. Hitler werd daarover boos en riep: Sie überschatzen England. Tegen anderen zei Hitler:'der Mann widerspricht mich immer'-

Op 10 october 1939 meldde ik onze minister van Defensie (waarschijnlijk had ik dit op het Waroffice gehoord) dat het aantal divisies tussen Kleef en Aken aanzienlijk was toegenomen en dat in Engelse legerkringen niet aan een frontale aanval op de Maginot linie werd geloofd, doch wel in een flank beweging via Brabant. De Minister van Defensie liet mij weten, dat naar zij gevoelen Brabant geen geschikt terrein voor tanks was! De Duitse luchtmacht attaché in den Haag,generaal Wenniger, had mij gevraagd bij overkomst naar Nederland aan hem te denken. Door een misverstand van de Duitse Marineattaché, die mij in de Duitse legatie vergezelde,

traden wij plotseling het buro binnen waar Wenniger in een stoel zat, gebogen over wat ik meende een Bosatlas was, terwijl een van zijn officieren hem een bepaalde plaats aanwees. Hij schrok en sloeg de atlas met een klap dicht, zodat mij duidelijk was dat hij iets in zijn schild voerde. Ik meldde dit geval aan de Marineinlichtingen dienst.

Minister van defensie A.Q.H. Dijkshoorn

Op 4 october 1939 liet schout bij nacht Godfrey, director of Naval Intelligence, mij roepen. Als wij zouden vragen om stafbesprekingen, zou van Britse zijde daartegen geen bezwaar worden gemaakt. Captain Cooke,de sous-chef, liet doorschemeren, dat evacuatie van oorlogs en handels schepen, benevens de vernietiging van olievoorraden punten van bespreking zouden zijn. Ik meldde dit schriftelijk aan de Marine staf, hetgeen in het standaardwerk van Prof. de Jong is opgenomen, met een onjuistheid, dat Churchill mij dit verzoek had gedaan. Ik heb echter Winston Churchill nimmer ontmoet, wel eens vlak bij hem gestaan op de receptie van Ribbentrop in Londen, waarbij de ogen van Churchill levendig en snel zoekend in het rond keken. Ongetwijfeld is deze poging met instemming van Churchill ondernomen. Gaf hij een aanwijzing of opdracht tot informatie, dan werd een z.g. red docket gemaakt, dat hoge prioriteit bezat en diverse afdelingen snel passeerde, omdat een officier met dit docket in de hand rond ging. Zo liet bij een van mijn bezoeken aan de Admiralty, een officier mij een red docket lezen, waarbij Churchill aanbeval dat alle Duitse schepen in Nederlandse havens vertoevende, moesten worden vastgehouden, want er waren kort geleden Duitse schepen langs de kust varende uit Nederland naar Duitsland gevaren. Mijn reactie was: wij waren neutraal, dus dan zouden wij ook de Harwich- Hoek van Holland verbinding moeten afbreken. Intussen kreeg de Koninklijke Marine behoefte aan een oefenterrein, waarvan de plaats en omvang nabij de Haaksgronden aan de Admiralty werd medegedeeld. Enige tijd daarna kruiste Hr.Ms.Sumatra daar rond. Een Engels vliegtuig meldde een Duits kruiser en een bombardementgroep steeg in Engeland op voor de aanval. Daarbij was een der piloten een bezoeker aan boord van de kruiser geweest, naar ik meen in Gibraltar. Hij kon nog net op tijd verhinderen dat de Sumatra werd aangevallen. Het nut van een cocktailparty is hiermede dus wel aangetoond. Het invasie gevaar van Duitse zijde nam toe. Velen in Nederland maakten zich hierover zorgen en (als de berichten hierover juist waren)dat zij bereid zouden zijn in vrije tijd te willen oefenen ,zoals in Engeland. In mijn schrijven van 2 october 1939 beval ik de Minister van Defensie een Territoriaal Leger aan, daarbij vertellende over de bezoeken die ik aan de oefenscholen van dit leger bracht. Ik kreeg geen reactie op deze brief. Wel kwamen van Engelse particuliere zijde welgemeende raadgevingen bij de legatie binnen met voorstellen ter verhoging van de gevechtskracht van ons leger, bijv. door waterkanons, of door prikkeldraad in geinundeerd gebied onder stroom te zetten. De ongerustheid nam toe. Op de legatie vonden wij dat met de Belgen beter contact op Defensie gebied moest komen. Hr.Ms. gezant vroeg mij zulks mondeling met de heer van Kleffens op te nemen. Diens reactie was

echter duidelijk negatief. Als er oorlog kwam: 'débrouillez -vous! Wij waren gentlemen en tegen gangsters bleven wij netjes. Vice-admiraal Furstner stond echter met de voeten op de grond, toen ik hem wees op de kwetsbare en telefoon en telegraafverbinding met Engeland. Ik mocht geen kleine staf bezitten uit angst voor de Duitsers en straks zouden de orders van de admiraal mij misschien niet bereiken. Hij stond me toe na overleg met Houtmuller en niemand anders golflengten en roepletters voor ons radiostation te Scheveningen te vermelden. Neutraliteit verbood het proberen van deze verbindings met daadwerkelijk seinen. Lunchende met captain Glover director van de Signal division, kwamen wij overeen dat wij zouden luisteren naar de Admiralty met een ander Engels station, terwijl de Admiralty zou luisteren naar onze verbinding met den Helder. De duty officer in de Admiralty kreeg mijn telefoonnummer. In een later stadium ontvingen wij een verzegelde envelop, naar ik later las door de staf van de opperbevelhebber van Land en Zeemacht (zonder daarin de chef Marinestaf te kennen) was opgemaakt en verzonden. Ook alleen ik mij te herinneren dat de marine attaché, zolang geen vertegenwoordiger van de opperbevelhebber was aangekomen ,als plaatsvervangend opperbevelhebber zou fungeren. Ik zou dit stuk bij drie ministeries moeten aanbieden, dus mocht ik aannemen dat het in viervoud in de envelop zou liggen. Teixeira de Mattos,raad van de Legatie was van mening dat wij zekerheid moesten hebben en voor ik iets kon zeggen had hij de envelop geopend .Ik ben hem daarvoor dankbaar geweest De tekst lag daar in enkelvoud en hier en daar in matig Engels. Overigens was het een uitvoerig verhaal, een verlanglijst voor St Nicolaas noemden wij het, omdat vele maanden zouden gemoeid zijn met het verzamelen en versturen van het gevraagde materieel.
Omstreeks 11 November nam de spanning toe. Ik polste enkele van mijn vrienden en schreef op 15 november 1939 aan de chef van de Marinestaf, waarbij ik een weinig opwekkend beeld gaf van de door mij vermoedde situatie bij een Duitse inval, over veel hulp van Engelse troepen of vliegtuigen moest men zich geen illusies maken. De toestand op zee werd ook minder vrolijk. De neutrale koopvaardij stond aan aanvallen bloot. Op 18 November reed in het nachtelijk duister een trein met circa 200 overlevenden van het op een mijn gelopen schip Simon Bolivar, Liverpool Street station binnen. Bijna de gehele nacht waren wij in touw voor deze zwaar getroffen passagiers van de Simon Bolivär, varende onder de Nederlandse vlag. De volgende ochtend reed ik naar Harwich per trein toevallig in dezelfde coupé een reporter van de Telegraaf. Hoe had deze ramp kunnen worden voorkomen vroeg hij. Ik vertelde hem dat als het een verankerde mijn zou zijn geweest, paravanes de ankerkabel van de mijn kon hebben doorgesneden de mijn was opgedreven en in principe onschadelijk geweest. Ik zeide hem dat er ook andere menen, zonder ankerkabel, bestonden, die op een andere manier werden bestreden. De reders hadden tot nu toe weinig paravans besteld. De Telegraaf meldde de volgende ochtend met veel ophef, dat de marineattaché in Londen de reders beschuldigde van nalatigheid. De reders eisten publicatie van de rectificatie die wij de journalist van de Telegraaf hadden gegeven. Maar de Telegraaf bleef verder zwijgen tot de reders publicatie eisten en zo niet vlug, dan zouden geen advertenties meer in de Telegraaf geplaatst worden. Direct kwam de journalist bij ons aanlopen om de in ongerede geraakte rectificatie opnieuw te ontvangen. Schout bij nacht Heeres belde mij op om te vertellen, dat de reders nu veel orders voor paravans hadden geplaatst, voor mij was het ook een les om op mijn woorden te passen, hoewel in het onderhavige geval mij niet veel verweten kon worden. Heeres was een figuur, die door zijn kordate optreden op ons jongeren indruk maakte. Hij was tijdens de eerste wereldoorlog stafofficier bij de stellingcommandant in Zeeland, vice-admiraal van Hecking Colenbrander. Op een avond forceerde een stoker van een mijnenlegger de brandkast en verdween met een verzegelde envelop, waarin gegevens over de mijnenvelden in de Schelde. Er was geen snelle communicatie met Rotterdam,waar men vermoedde dat de stoker de geheime gegevens zou verkopen. Heeres requireerde een locomotief, liet opstoken en reed daarmede naar de havenstad. Daar stond de commissaris van Politie klaar, samen gingen zij een bekende zeemanskroeg in Rotterdam, arresteerden de man, die in het bezit van de envelop was, waarvan de zegels nog niet verbroken

waren. Nu behoefden de versperringen niet gelicht te worden, wat bij de toenmalige Sauter Harlè mijnen een riskante zaak was. Ik vond in het archief van de commandant der Marine te den Helder een brief, ik meen van de direktie der Spoorwegen, bevattende een klacht over het de luitenant ter zee F.J. Heeres, wegens zijn nachtelijke tocht naar Rotterdam.
Zo gingen wij het jaar 1940 in. Half januari weer verontrustende berichten. Hoofdingenieur Ringers van Waterstaat kwam in Londen en vertelde hoe sterk de Waterlinie was en hoe men chemicaliën bezat, die het ijs niet beletten te bevriezen, doch het bij belasting deden breken. Op 28 Januari kwam Professor Michels specialist in materialen. Hij vroeg aan het War Office 100 kernbuizen voor het 7.6 cm luchtdoelgeschut, want de door Tsjechoslovakije geleverde kanons leken na 38 schoten niet in orde. Het materiaal was poreus en niet tegen hoge druk bestand. Maar Engeland had nu alles zelf nodig. De leverantie van onze Rolls Royce motoren voor onze in aanbouw zijnde motortorpedoboten stagneerde. Noodkreten uit Holland vanwege tekort aan rubberbanden voor de artilleriewagens. De export van deze banden bleef verboden, niettemin slaagde W. Grootenhuis, inkoopagent van de regering met veel overredingskracht het Ministery of Suply te bewegen tot een vergunning van 300 banden per week. Een deel zou tijdens de invasie van de Duitsers in de Schinkel zijn geworpen. De Maartse buien trokken langs ons heen. De koopvaardij kreeg klappen, schepen verdwenen op raadselachtige wijze. Gedacht werd aan mijnen, gelegd door Duitsers tussen Duins en Hoek van Holland. Begin April hoorde onze gezant van Lord Halifax, dat de Britse gezant aan minister Kleffens had gevraagd om precisering van de militaire hulp die wij in geval van invasie verwachten. Van Kleffens zou geheel in stijl hebben geantwoord, dat dit geen onderwerp van discussie kon zijn. Van Hamel de bekende professor, kwam naar Londen en meende stellig te weten dat wel degelijk stafbesprekingen met de geallieerden zouden hebben plaats gevonden. Wij moesten hem teleur stellen. Van Hamel had kort te voren Rauschning opgezocht en hem gevraagd ,of hij wel eens met Hitler over ons land had gesproken. Zeker zei Rauschning, de Führer heeft mij gezegd, als het oorlog met Engeland wordt, moet ik dit gebied ook hebben. Daarbij had hij met de hand over de kaart gestreken ,waar Nederland en België lagen.
Op 13 April was Holland in rep en roer. De kustwacht bij Huisduinen meende dat een convooi aan de kim langs trok. De schepen werden als verdacht gekwalificeerd. De opperbevelhebber gelastte voorzorgsmaatregelen. De Duitsers schrokken hiervan en hun troepen namen eveneens voorzorgen, die een defensief karakter droegen. Zij zonden een tiental onderzeeboten naar de Hollandse kust. De verwarring was groot ,doch een goede oefening voor onze troepen. Een Nederlandse onderzeeboot die op de driemijls grens dieselde ,werd door een Frans vliegtuig bestookt. De opwinding in Nederland was begrijpelijk ,want de invasie van Noorwegen en Denemarken was in volle gang. Onze regering was van de voorgenomen actie in Scandinavië op de hoogte, dank zij de inlichtingen van kolonel Sas in Berlijn.
Op 25 April stapte ik voor het laatst op het vliegveld te Shoreham in een KLM toestel, een verblijf van 24 uur in Nederland volgde. Schiphol was bezaaid met obstakels, geplaatst na de landing der Duitsers op het vliegveld bij Oslo. Onze voorzorgsmaatregelen bleken echter bij de bruggen ten enenmale onvoldoende. Rijdend door het polderland, genietende van het voorjaarszonnetje, kon men zich het land niet in oorlog voorstellen. Opvallend was het grote aantal troepen tussen Haarlem en den Haag. Zij zagen er goed uit en het vertrouwen in ons leger groeide bij het zien van hun activiteit. De bespreking van de Marinestaf duurde tot laat in de nacht. Wij wisten nu dat de regering het slagkruiserplan aanvaardde, doch de Indische legertop had een brochure aan de kamerleden toegezonden, waarbij dit plan werd aangevallen .De Japanners zullen dankbaar zijn geweest aan de rand van onze archipel vliegvelden te vinden, die niet voldoende waren verdedigd.

Uit het dagboek van zijn vader 25 april.1940 's Namiddags met Hilda naar Schiphol om Alfred te zien vertrekken naar Londen. Even met hem gepraat. Hij zag er best uit. Ik had een lijstje van

vragen opgesteld:
1. Zijn de Duitse berichten over aanvallen op landende troepenschepen e.d. overdreven? antw. Ja!
2. Zal een aanval gedaan worden op voorbereidingen te Memel? "Neen".
3. Hoe groot is de geallieerde troepenmacht? 40 à 50 mille. Is die vatbaar voor uitbreiding? Ja!
4. Waarom kunnen de Engelsen niet beletten dat te Dronthem schepen binnenkomen? Batterijen.
5. Wordt Churchill moe? Neen!
Daar zagen we de grote oranje vogel vertrekken en verdwijnen in de lucht. Een paar uur later zal hij in Engeland dalen".

Op 6 Mei 1940 vroeg de schout bij nacht Phillips, sous chef van de Marinestaf of ik op zijn buro op de Admiralty wilde komen. Had ik bezwaar tegen een discussie over een hypothetisch geval? Vertrouwende op zijn discretie en in de wetenschap dat de kans op een eerstdaagse invasie groot was, stemde ik toe. Phillips wees op een kaart van de Noordzee. Zou het mogelijk zijn ,dat de Duitsers met een transportvloot onopgemerkt troepen op Walcheren zouden landen? Ik stelde hem gerust, wij waren ook aan de kust paraat, verrassing was niet wel denkbaar. Blijkbaar lichtte Philips de vice-admiraal der onderzeeboten in, die mij wilde spreken. Een of twee dagen later verscheen een auto, die mij naar een flatgebouw in Noord Londen voerde. Dat was het hoofdkwartier van de onderzeedienst. Vice admiraal Horton maakte zich ongerust dat Hollandse en Engelse onderzeeboten dwars van Terschelling elkaar zouden bestrijden. Konden wij onze boten niet terugtrekken ,althans Zuidelijker posteren. Ik antwoordde dat de Marine staf daarvoor niets zou gevoelen en dat ik een dergelijk voorstel ook niet wilde overbrengen. Horton ijsbeerde met gefronste wenkbrauwen door de kamer, tot ik hem een eenvoudige oplossing bood. Engelse en Nederlandse onderzeeboten zouden door hun eigen chefs kunnen worden bevolen, in het gebied dwars van Terschelling niet op onderzeeboten te lanceren "You are right, we are after bigger' game: aldus Horton.Terwijl ik bij Horton was, dacht ik aan net codetelegram, dat ik juist had ontvangen doch waarover ik niets mocht loslaten: 'Volgens militair attaché Berlijn aanval vastgesteld 8 Mei, echter uitstel mogelijk in verband weersgesteldheid, doch nagenoeg zeker deze week, Gezant Berlijn bevestigt dit bericht en meldt gereed maken ultimatum voor den Haag en Brussel. Kort daarop volgde een telegram betreffende de bevrijding uit de marechaussee kazerne te Vlodrop van een Duitser door 7 personen, waaronder één gekleed als kapitein van de Nederlandse politie, onder bedreiging met een pistool. De codemachine gaf op 9 Mei het volgende sein: 'Volgens ontvangen bericht is aan de andere zijde aarzeling, als gevolg van onze getroffen maatregelen. Toestand iets minder gevaarlijk. Ik bezocht het War Office, doch mocht over de gegevens die ik thans bezat vanzelfsprekend niets zeggen, kreeg daar ook geen nieuws. Op de terugweg bezocht ik de leeszaal in de United Services Club en las in het dagboek van viscount Esher,de grondlegger van het committee van Imperial Defense,gedateerd 9 September 1904;'It is vital for Germany to absorb Holland, Kiel is insufficient for a power that desires Naval Supremacy and Colonial Empire. That Germany is always contemplating absorption of Holland in its empire is certain. So there must come a day when France and England will have to fight against Germany,in order to neutralise the day may not be far off'. Terug in mijn flat ln Dorset House,telefoneerde de adjudant van de minister , gebruik makende van zijn persoonlijke code .Zijn woorden waren wel duidelijk ,de volgende ochtend zou de invasie geschieden .Ik bracht de gezant op de hoogte, zo goed als zulks mogelijk was. Hij speelde bridge ten huize van Lady Kelmsly.Luitenant ter zee Krediet in Weymouth en Leverland luitenant van het Nederlandse leger, direkteur van de Philipsfabriek in Engeland, hadden beloofd bij het eerste bericht van invasie naar mij toe te komen om in mijn staf werkzaam te zijn. Verwachtende, dat een drukke week zou aanbreken, ging ik slapen, vertrouwende dat de duty signals officer mij zou wekken als het telegram om hulp zou worden ontvangen.

De eerste oorlogsdagen in Londen.

Inderdaad rinkelde de telefoon, het was toen hoogstens half vijf in de ochtend, het sterk Engelse accent was duidelijk evenals de inhoud van het telegram: " Vraag hulp, oorlogstoestand ingetreden van Kleffens." In de legatie zorgde Teixeira er voor dat ik de bewuste drie enveloppen voor de ministerie niet vergat en stapte in een taxi die mij bij de Admiralty afzette. Het was of de rode verkeerslichten... ineens langer gloeiden dan gewoonlijk. Wat lag Portman Square ver van Whitehall! Vice-admiraal Phillips liep nog rond in badjas en begon , namens de Lordships van de Admiralty zijn leedwezen te betuigen, dat wij in de oorlog waren medegesleept. Daarop nam hij de envelop in ontvangst en ontbood captain Hermon Hodge,die toonde wat door de Admiralty was voorbereid ,namelijk de vernielingsploegen voor de Nederlandse havens. In het Air Ministry ,waar verscheidene luchtmaarschalken mij vriendelijk ontvingen, Peirse en Sholto Douglas, doch geen enkele toezegging voor steun konden geven. De tekeningen of schetsen van geheime vliegvelden interesseerden hen maar matig,j achtvliegtuigen zou men daarvoor aan de verdediging van Londen moeten onttrekken, hetgeen men niet deed, gelukkig maar.

Naar het War office ,waar de ontvangst minder hartelijk was ,dan bij de Admiralty. Generaal Percival,later bevelhebber van het leger te Singapore bij de capitulatie aldaar, verzocht mij te wachten tot de komst van generaal Sir John Dill, deze was in een slechte bui, hij verweet mij dat wij geen overleg te voren hadden gepleegd,nu had generaal Gamelin al zijn troepen. lk wees hem op het gevaar dat de parachutisten Hare Majesteit zouden gevangen nemen, dan zouden de Duitsers uit naam van de Koningin onze koopvaardij in verwarring brengen en wij zouden daardoor veel van de 4 millioen ton scheepsruimte verliezen. Dit maakte althans enige indruk en hij zou de Guards sturen, die met verlof waren. Zo verschenen in Hoek van Holland Engelse soldaten, naar men zegt met tennisrackets en golfsticks ,die niet ver het binnenland in trokken om bijtijds te embarkeren. Weinig opgewekt kwam ik op de legatie terug, waar een stafburo inmiddels in werking was en de enigmamachine telegrammen ontcijferde. Behalve Krediet en Leverland, waren nu ook aanwezig Willem Grotenhuis en Philipse van het consulaat. Wij hadden dag en nacht bezetting nodig. De lijst van in en uitgaande telegrammen ,die zo goed mogelijk werd bijgehouden, geeft een beeld van de problemen die ontstonden. Zij laten zien wat de Royal Navy nog deed, het goudconvooi, magnetische vegers, motortorpedoboten in de Zuiderzee etc. Onze radioverbinding en chiffreermachine behandelde ook de telegrammen van de Britse marineattaché in den Haag,nadat deze zijn codes had verbrand, denkende dat de Duitsers al dichtbij waren. Wat onze activiteit betreft, valt op hoe weinig onze bevoorrading op Engeland was gericht geweest. Een noodkreet om 12,6 mm machinegeweerpatronen, wees uit dat die niet meer in Engeland werden gemaakt. De vraag om 7.5 cm geschutmunitie voor de Vickers kanons liet zien dat wij de Engelse waarschuwing voldoende reserve munitie aan te schaffen, in de wind hadden geslagen. Een millioen patronen van 20 mm kon niet geleverd worden. Holland vroeg 50.000 ampullen serum aan, terwijl nu pillen werden gebruikt. Kapitein Leverland regelde de verzending en zij stonden daarvoor klaar toen ons leger capituleerde.

De stafofficieren die mij waren toegezegd kwamen pas veel later, wel bracht minister van Kleffens mij de code voor de enigma, die hij van de luitenant ter zee M.J.Vos had gekregen, toen deze het vliegtuig aan het strand van Scheveningen in ruil voor Mevrouw van Kleffens moest verlaten. Pas later in de week verbood de regering het medenemen van echtgenoten naar het buitenland, zodat wij van Kleffens in dit opzicht niets kunnen verwijten. De vertegenwoordiger van de opperbevelhebber van Land en Zeemacht (Generaal van Oorschot) was opgehouden in het fort van Hoek van Holland. Dit verplichtte mij de vergadering van de Allied Military Committee bij te wonen ,want tot deze functie was ik in het z.g. verlanglijstje van St-Nicolaas aangesteld, de samensteller van dit document heeft kennelijk met de mogelijkheid rekening gehouden dat de vertegenwoordiger van de opperbevelhebber te laat zou komen. De notulen van deze vergadering berusten nu, vrijwel compleet, bij de afdeling Maritieme Historie van de Marinestaf in den Haag. Jhr van Vredenburg kwam in de legatie. Hij zou Prins Bernhard vergezellen en naar Zeeland gaan. Hij vond dat hij een uniform moest dragen. Kapitein (reserve)

Leverland (directeur Mitcham works in Engeland) werd door hem gezegd dat hij zijn uniform moest uitrekken en hem Vredenburg geven Uitgesloten, zei Leverland, ik kan mijn laarzen niet uitrekken, ik heb geen laarzentrekker bij mij. Onze verzoeken om steun stuitten af op de begrijpelijke afkeer van de R. A.F. om te landen op vliegvelden die onder bereik van de sterke Duitse luchtmacht stonden, terwijl men generaal Gamelin gesteund had met vliegtuigen en de luchtverdediging van Engeland niet verder mocht verzwakken. Toch probeerde onze gezant nog een oude relatie in te schakelen .Hij nam mij mede naar de minister voor Luchtvaart Sir Samuel Hoare, die als jongen gelogeerd had op Clingendael in Wassenaar, het buiten van de familie van Brienen. "Daar lopen nu Duitse parachutisten rond" zei Jonkheer Michiels van Verduynen en Sir Samuel was daar zodanig van onder de indruk, dat hij een l2 tal Blenheim vliegtuigen beschikbaar stelde. Het Air Ministry belde me op of ik per omgaande wilde telefoneren waar het Nederlandse leger wilde dat zij deze avond zouden bombarderen. lk kreeg snel verbinding met Generaal Van Voorst tot Voorst ,die direkt antwoordde:'Waalhaven '.Daar waren Duitse toestellen geland of parachutisten aanwezig.lk gaf dit door aan het Air Ministry.Later hoorde ik dat alle Blenheims waren neergeschoten, doch van wie ik dit hoorde weet ik niet meer. Na het bezoek aan Sir Samuel liepen we door naar het War Cabinet, maar wij kwamen niet verder dan de voordeur, waar generaal Ismay ons vriendelijk en beslist op de gevaarlijke situatie door de overval op de Moerdijkbrug wees nu was alle hulp ten enenmale uitgesloten.
Inmiddels had zich bij onze legatie een mr O'Higgins gemeld, die beweerde koerier van de Admiralty te zijn die secret documents kwam halen. Een toevallig aanwezige Engelse officier vertrouwde zijn paspoort niet zodat Grotenhuis van mijn staf hem in de wachtkamer opsloot. Telefonisch overleg met de Admiralty onthulde, dat Higgins bij de Belgische legatie had moeten zijn. Op 14 Mei liet admiraal Phillips weten, dat hij een kamer voor ons in de Admiralty had en mij gaarne daarin wilde zien als lid van zijn operations division. Vermoedelijk dacht Phillips toen nog aan convooien naar en van Holland en was het hopeloze van de situatie nog niet tot hem doorgedrongen. Hoe het zij, wij mochten deze goede gelegenheid tot samenwerking met de Royal Navy niet laten voorbij gaan en op dezelfde dag dat vice - admiraal Furstner te Dover aan land stapte, trokken wij in de kamers van de Franse admiraal die naar zijn vaderland was teruggekeerd. De overtocht van vice-admiraal Furstner geschiedde per vissersboot, omdat de Engelse torpedojager was opgedragen naar een reddingboot uit te kijken. De visser koerste naar Duinkerken, terwijl de Franse generaal Mittelhauser (naar boze tongen beweren) zeeziek in het vooronder lag.De kustbatterijen waren gereed het vuur te openen, als niet de kepi van de generaal op een riem omhoog was gestoken. Het verhaal zou mooier geweest zijn ,als ik kon verklaren, dat Furstner de kepi had opgezet en zodoende een Nederlandse admiraal de Franse batterijen tot zwijgen had gebracht. Bij aankomst in Engeland ontving admiraal Furstner een brief van mij, waarvan ik de inhoud vergeten was en die ik tot mijn verrassing kon lezen in het standaardwerk 'de Koninklijke Marine in de Tweede Wereldoorlog deel I p.401/403, van Dr Ph.Bosscher,Franeker,1984.In de laatste zin verklaar ik het kabinet in Londen tot een nuisance, zodat admiraal Furstner op vragen geen antwoord behoeft te verwachten en hen dus voor voldongen feiten moet stellen. Ik erken nu dat in dit kabinet ook zeer goede krachten zaten. Er waren enige defaitisten, en ook sommigen die onze Kolonien buiten de oorlog wilden houden en met onze vijanden wilden praten. In ieder geval ontbrak een parlement zodat Koningin Wilhelmina, gesteund door Gerbrandy en anderen een krachtig beleid kon voeren.

Alle schepen die overkwamen werden zo spoedig mogelijk ingezet onder de operationele leiding van de Admiralty ,terwijl ons hoofdkwartier in Londen moest zorgen voor de krijgstuchtelijke en logistieke zaken. Tijdens de afwezigheid van Furstner was ik met commodore Sir Gilbert Stephenson tot een afspraak gekomen over de principes van de samenwerking, waarbij in gebieden onder de Nederlandse. souvereiniteit de Engelse schepen onder ons bevel en in die onder de Engelse soevereiniteit de Nederlandse schepen onder Engels operationeel commando zouden komen. Het duurde een jaar of wat voordat deze principes in een agreement tussen de

regeringen werden vastgelegd. Maar nu kwam er bijna een spaak in het wiel. Captain Harcourt had ik een lijst met verlangens doen toekomen. In de gangen van de Admiralty kwam ik hem tegen toen hij volgens zijn zeggen op weg was naar een vergadering waarin mijn lijst zou worden behandeld. Er waren berichten binnengekomen over pro Duitse elementen bij ons personeel,kon er wel sprake zijn van samenwerking? Ik stelde hem gerust, een of twee zaken waren voorgekomen en afgehandeld, hij kon op ons rekenen. Spoed had nu een beslissing over het gebruik van de overgekomen Marinevliegdienst. Zij werden ingedeeld bij het R.A.F. Coastal command, waar op den duur die ouderwetse toestellen door betere werden vervangen. Verschillende technische verbeteringen werden door ons naar Engeland overgebracht. Het apparaat van Von Weiler betreffende radar, de gestabiliseerde vuurleiding van Hazemeyer. Niet het minste de snuiver, die pas werd ingevoerd toen de Duitsers deze in hun boten installeerden. Het bezwaar van de Admiralty tegen de snuiver was hun afkeer van nieuwe openingen in de drukhuid. De samenwerking van het Nederlandse en Engelse personeel verliep goed. Vooral de jongeren leerden de taal vlot spreken. *Op* het hoogste niveau haperde het wel eens. Onze gezant Michiels van Verduynen was er bij dat onze overgekomen ministerpresident tegen Churchill:Good bye,waarop dese uitriep:I hop*e* you are staying here. Een rake vraag, want via Lissabon keerde de juist gekomene onverwachts naar Nederland terug.
Een belangrijke factor van de oorlogvoering is de morele. Het moreel van onze mensen bleek geenszins gebroken. Er klonken voornamelijk stemmen die vroegen om bespoediging van reparatie of van het vlug aanbrengen van de kabels, die het schip tegen magnetische mijnen zou beveiligen. 'You are not digging,but sitting for victory' voegde één onzer jeugdige officieren de sigaretjes rokende Engelse arbeiders aan boord van Hr.Ms.Heemskerck toe. De leus 'dig for victory' sloeg op het verhogen van de productie van groenten door de burgerij. Ook bij onze koopvaardij werd gevaren en de verliezen daar waren niet gering. Bij de Royal Navy groeide de waardering voor de prestaties van onze schepen, al zal de admiraal in Chatham misschien een vraagteken gezet hebben ten aanzien van de kennis onzer commandanten van de eigen zeegeschiedenis Hr. Ms. Jan van Brakel beschadigde de netversperring van de Thames en kreeg van deze admiraal een sein: 'What, again' ,waarop hij zijn superieur te spreken vroeg en van zijn chef een lesje in zijn Nationale geschiedenis kreeg. Het invasie gevaar werd steeds groter, begin September vonden op ons buro: ... Invasion imminent'.

Wij vonden onze ligging tegenover het War Office, uitermate geschikt om papachutisten landende op het dak daarvan,neer te schieten. Vlug haalden onze adelborsten vijf Männlicher geweren met munitie uit ons hoofdkwartier in North Row. In de lunchpauze vond ik deze geweren en constateerde dat zij ongeladen waren. Ik las in de aangrenzende kamer een paar telegrammen door (Wij fungeerden immers als chiffreerburo} de vercijferde telegrammen werden door de Admiralty verzonden. Ik kwam direct weer terug in de kamer,nam een geweer op om daarmee even te richten. Ik vond een goed doel in het hoofd van een commander in de grondverdieping aan de andere zijde van de uitgang gelegen, die bezig was een brief te lezen. Hij heeft nooit geweten dat het misschien de laatste brief zou zijn geweest, want ik richtte op hem,wilde juist drukpunt nemen, maar op dat ogenblik doemde voor mij het beeld van de sergeant der mariniers op, door ons Billy Ritchy genoemd en als hij in de buurt kwam, floten wij een wijsje dat ik mij herinner en dat op deze naam betrekking had. Ik hoorde zijn stem,Jonker, behandel een ongeladen geweer alsof het geladen is. Ik liet mijn vinger van de trekker los, opende de grendel en tot mijn verbazing en verontwaardiging, rolde een scherpe patroon uit de kamer. Even later stapte uit de zitkamer mijn plaatsvervanger binnen, die gehoopt had iets zeer nuttigs te hebben gedaan. Leve de Mariniers. Ik meen dat het volgende geschiedde, toen de bombardementen in hevigheid toenamen. Wij kregen in de namiddag bericht, dat een zware raid werd verwacht en dat deze nacht iedereen in de schuilkelders moest zitten. Daar hoorden we toen een zware klap, gevolgd door een wolk kolenstof omdat een bom geëxplodeerd was in kolenhoop geraakt Even later konden wij weer in de kelder terecht, maar niet lang, want een

brancard met het stoffelijk overschot van vice-admiraal Tower werd door de shelter neer gezet. Hij was onderweg naar de Admiralty door scherven gewond en overleden. Wij moesten nu plaats maken, want de vlagofficier moest in de shelter worden ondergebracht. Een Engelsman naast mij zei: zijn wij geen gekke mensen, de levenden moeten aan gevaar bloot staan, de doden worden beschermd.

Tussenvoegsel:
Zijn vader tekent op 25 november 1945 in zijn dagboek aan dat Alfred hem een brief ter lezing geeft die hij in 1941 schreef voor het geval hij bij de een of andere gelegenheid om het leven zou komen. Vader schrijft de brief over in zijn dagboek. Het is mogelijk dat Alfred de brief heeft bewaard en in zijn schriftelijke nalatenschap is aangetroffen, maar ik vermoed dat dat niet het geval is. Hier volgt een copie, overgenomen uit Vaders dagboek nr. 129 van het familiearchief, lopend van 15-25 november 1945.
Admiralty, 30 maart 1941.
Lieve Moeder en Vader, Vandaag heb ik de wacht en zit rustig te wachten tot er weer een telegram naar Indië moet worden verzonden of een of andere engelsche autoriteit iets over onze Marine wil weten. De samenwerking laat niets te wenschen over en ik kan mij niet voorstellen dat wij in eenig ander land zoo correct en vriendelijk in een groote organisatie als de admiraliteit zouden zijn opgenomen. Dikwijls als ik door de gang loop waarop de kamers der Sealords uitkomen moet ik denken aan het boek van Winston Churchill, "The World Crisis" en wilde ik wel dat ik Tom hier een dag mee kon nemen op mijn dagelijksche wandeling door het gebouw. Daar staat het standbeeld van Lord Mountbatten, prins van Battenberg, die tengevolge van publieke agitatie over zijn duitsche afstamming als first Sealord moest aftreden; de eenige duitscher voor wien een standbeeld in de Admiralty werd neergezet. De kamer waar de board of Admiralty vergadert en waar een ivoren knop op de betimmering de lengte van adm. Nelson registreerde, hoe klein in afmetingen was deze groote admiraal. Hare Majesteit de Koningin was zoo goed mij vorige week de orde van officier Oranje Nassau op de borst te spelden voor uitstekende diensten als marine attaché en liaison officier bij de admiraliteit nadat Nederland daadwerkelijk in den oorlog was betrokken. Op haar vraag of ik het druk had heb ik neen geantwoord en dit is ook waar, alles gaat op rolletjes, ik heb uitstekende officieren, Krediet, Vos, Clay en van Meerkerk, die als ik weg ben, zelf beslissingen nemen. Ik zou niet kunnen werken met menschen die niet zelf kunnen beslissen en eenig risico durven nemen. Tot voor kort had ik ook een officier Berger, die hier 's avonds de wacht deed, laat in den avond werd hij bij admiraal Phillips, vice chief naval staff, ontboden, die hem mededeelde dat een vijandelijk oorlogsschip, de "Scheer", in den Indischen Oceaan was verkend en mogelijk op weg naar Ned. Indië was. Berger nam toen de juiste stappen en de Commandant der Zeemacht ontving kort daarop een telegram, dezelfde mededeeling bevattend. Helaas is Berger kort daarop door een duitsche bom getroffen en omgekomen. Het is een lot dat ons dagelijks kan treffen en min of meer de aanleiding tot het tikken van dezen brief, want men wil toch niet gaarne weggaan uit den wereld zonder een enkel woord van afscheid. Wij allen weten dat wij eenmaal geroepen worden, een vertrek met gezegelde orders, nl. onbekende bestemming. Ik vind het niet zoo belangrijk mij te verdiepen in de vraag of wij in een of anderen vorm zullen voortleven, ik ben er van overtuigd dat de schepper van het heelal ons niet zal verlaten, onze geest is nu eenmaal niet zoodanig geconstrueerd dat wij dergelijke dingen kunnen weten of begrijpen, wij kunnen slechts afwachten en het beste hopen. Ik herinner mij erg goed dat mijn dissertatie voor de doopsgezinde gemeente door dominee Kuyper werd verworpen. Ik had toen opgeschreven wat ik werkelijk dacht. Ik geloof niet dat mijn godsdienstige overtuiging veel is veranderd, nimmer zal ik er veel voor voelen tot een bepaalde gemeente te behooren om principieele redenen, doch ik kan mij zeer goed indenken dat om persoonlijke redenen, traditie, sympathieke dominees etc., men lid van een bepaald kerkgenootschap wordt. Wij leven thans in Londen nog een min of meer luxe bestaan en het is moeilijk zich in te denken hoe het mogelijk is een leven onder duitsche bezetting te verdragen, al

treden de duitsche troepen nog zoo beleefd op. Uit Moeders brieven aan tante Olga kregen wij echter een heel goed beeld van wat men denkt en voelt in Amsterdam. Wij praten ook dikwijls over de vraag wat er na den oorlog moet gebeuren en komen dan als regel tot de conclusie dat wij een alliantie van mogendheden moeten tot stand brengen die belet dat Duitschland voor een derde keer de wapens opneemt. Zoodanige doelstelling klinkt wel zeer weinig opbouwend en men zou er nog eenige fraaie zinnen aan kunnen vastknopen, waarin gesproken wordt over verbetering economische betrekkingen etc. De wereld wijzigt zich steeds en het zal niet eenvoudig zijn het krachtige duitsche ras er onder te houden. Toch zal het voorloopig noodig zijn hard te zijn, totdat een nieuwe generatie in Duitschland is opgevoed, naar ik hoop volgens de montessoriaansche richtlijnen. Het is daarom van belang alles wat onnodig krenkend is weg te laten en geen wraak te nemen die geen zin heeft. Ontwapening is naar mijn gevoel het allerlaatste wat wij moeten doen en als de Amsterdamsche intellectueele kringen (prof. Kranenburg) weer te veel over politiemacht praten met het doel de weermacht te ondermijnen dan zullen wij niet moeten terugdeinzen voor krasse maatregelen. Graag had ik nog eens met Vader gewandeld, de brug over van de Stadionkade, dan naar de boschjes en volkstuintjes, dan op de hooge ringdijk, graag zijn meening gehoord over dit alles en nog veel meer, waarschijnlijk heeft hij in deze jaren weer de kern der dingen gevoeld en alles in de ware proporties gezien. Wat verlang ik soms om bij Moeder aan de theetafel te zitten met alle verhalen over alles en nog wat, niet alleen wat er gebeurd is in de wereld die wij zien, maar ook wat zich heeft afgespeeld in het innerlijke leven van hen die wij kennen, zoo weinigen in de wereld zijn als Moeder en Vader en ik hoop alleen maar dat ik hen niet te dikwijls heb teleurgesteld. Frans en Engelien, die met zoo veel moed in een kritieken tijd hun leven begonnen zijn, wat heb ik dikwijls genoten van die rustige uurtjes op zondagen met Engelien aan de piano, dan Aerdenhout met die twee gezellige huizen van Olga en Ot, wat mis ik hun kinderen, Tom, Elsbeth, Maria, Willem, Hilda en Puck - John zou ik wel eens rustig over zijn belevingen op den invasiemorgen willen spreken, Tom natuurlijk over alles en nog wat betr. de Marine. Misschien maar gelukkig dat alle gezinnen vereenigd waren, als het vriendelijke aanbod der Bibby's was aanvaard zouden de kinderen van Tom hier nu in Engeland zijn en dat heeft toch ook zijn bezwaren. Hoe graag zou ik weer eens naar Hattem gaan met alle herinneringen. Het is of men nog niet voldoende genoten heeft toen men dat alles doorleefde, zoo graag zou ik tante Hessie nog eens zien. Er is natuurlijk nog veel meer, te veel om op te noemen. Mijn jeugd heeft gestaan in het gelukkig voorrecht van te mogen opgroeien in een harmonische omgeving, de school van den heer Vrij, de padvinderij, de zeiltochten met Vader en Tom in de Mavourneen, de vacanties in de "Sparren" en op Drafna, hoeveel gelegenheid was er niet om te genieten van de natuur, van de bijna romantische omgeving van Drafna met de larixlanen en de denneheuvels, die we toentijds Majuba en Spionkop doopten, het uitzicht op de groote weide, met het kleine "Freddy"heuveltje in het midden. Hoe waren wij altijd weer verrukt het bruine Drafnahuis te zien vanaf de tramhalte, zoals het daar in de hoogte lag, wij wisten dat wij daar altijd welkom waren en dat wij ons daar altijd mochten terugtrekken in de rustige en veilige library, waar een schat van boeken ons gelegenheid gaf te kiezen, waar wij boeken lazen ver boven ons bevattingsvermogen, die ons wakker maakten voor deze literatuur, die deden verlangen naar meer, zooals jongens, verhalen hoorend van verre landen, deze landen ook werkelijk willen bezoeken. Den Helder was een wonderlijke overgang van een zorgelooze jeugd naar den rijperen leeftijd, een zoo strenge discipline en een onderstreping van de belangrijkheid van details, ceremonieel is misschien onvermijdelijk, over het geheel ben ik niet enthousiast over die heldersche opleiding, waar het initiatief zoo sterk werd onderdrukt. Gelukkig was de Bronckhorststraat, Drafna of Hattem steeds klaar ons welkom te heeten. Eerste torn Indië, eerste kennismaking met een land van onvergelijkelijke schoonheid, hoe genoot ik van het alleen varen op de oude torpedoboot Draak of Krokodil en smokkelaars te vangen, daarna allerlei avonturen bij den onderzeedienst - terug in Holland en op de "Gelderland" die onlangs - voor zoover wij weten - door engelsche vliegtuigen in den grond werd geboord. Ik verlangde veel naar buitenlandsche reizen, daarvan kwam nimmer iet iets, welk een opluchting op loodsboot 6 ter zee

visscherij controle uit te voeren, vervolgens afbouw torpedojagers en twee interessante reizen naar de West, de tweede reis ter verjaging van Urbina uit Curaçao, doch Urbina bleek reeds uit eigen verkiezing het eiland te hebben verlaten. Tweede torn Indië met als hoogtepunt of laagtepunt de gebeurtenissen van de muiterij der Zeven Provinciën, terug naar Holland en alsmaar walplaatsingen tegen wil en dank, zoo werd ik via de Krijgsschool Marine attaché, na voor de betrekking van adjudant Minister te hebben bedankt na aankomst in Holland. Ik heb geen spijt de Marineloopbaan te hebben verkozen, al is het mogelijk dat als de oorlog in 1939 niet was uitgebroken ik de betrekking van hoofdambtenaar in algemeenen dienst bij een der grootste Nederlandsche scheepsbouwmaatschappijen tegen een traktement van 12000 gulden p.j. zou hebben aangenomen, ik gevoel namelijk veel voor een vaste werkkring en bij de Marine is men daarvan nimmer zeker, wordt men soms ineens in een baan gezet waar niets te doen valt, er valt op dit punt in de Nederlandsche Marine nog veel te verbeteren. Ik herinner mij ineens dat ik nog een zeker aantal stoffelijke bezittingen heb vergaard, ik heb een en ander hier op een apart vel getikt, het spreekt vanzelf dat het meer als een algemeene handleiding is bedoeld, ten aanzien van mijn stoffelijk overschot zou ik willen voorstellen: "laat liggen wat leit", d.w.z. geen onnoodige onkosten en drukte, als ik op engelschen bodem lig is mij dat goed, want in dit land heb ik veel lief en leed gehad. In deze wereldworsteling vallen slachtoffers, dat is nu eenmaal onvermijdelijk daarenboven had ik als beroep een vak dat risico bracht en ik vind het een logische consekwentie van deze keus, dat men het leven op een gegeven oogenblik er bij inschiet onder soms weinig heroieke omstandigheden. Hoezeer het mij dus spijt het vaderland niet zelf te mogen wederzien leg ik mij neer bij de beslissing van Hem die het Heelal regeert. Ni regret du passé, ni peur de l'avenir. *(lijfspreuk van de familie Boissevain)* w.g. Alfred
Hierbij was nog een testament waarbij hij mij vermaakt zijn grond op Terschelling en zijn effectenbezit, aan Engelien zijn grond bij Hulshorst, aan Tom zijn boeken.
Einde tussenvoegsel

De verdere bombardementen zal ik overslaan, behalve het laatste wat ik op dat gebied in Londen moest beleven. Het moet kort voor mijn vertrek naar zee zijn geweest, voorjaar 1943.Een klein Duits vliegtuig maakte een verkenningstocht naar Londen en liet daar twee kleine bommen vallen. Een daarvan moet mijn slaapkamerraam dicht gepasseerd hebben, voordat het op de binnenplaats door het dak van het restaurant gleed, vlak langs de bar vloog om in de kelder te exploderen. Ik sprak de barkeeper die een hoofdwonde had opgelopen. Ik vroeg: zeker een scherf van de bom. Nee was het antwoord, ik slaap onder de bar, dan wordt mijn whisky niet gestolen. Door de explosie schrok ik wakker en stootte met mijn hoofd tegen de onderkant van de bar. Ik heb admiraal Furstner altijd gewaardeerd als degeen die het nodig achtte de zeeofficieren in de hogere rangen, het zelfstandig denken te leren en hun gedachten goed te formuleren. Hij was de eerste direkteur van de Hogere Marine Krijgsschool. Hij had zelf de Franse Hogere Marine Krijgsschool gevolgd. Hij had soms moeite het scheepsvolk te begrijpen en hen op eenvoudige wijze toe te spreken. Bij aankomst te Londen bedankte hij mij voor het afslaan van het aanbod van Wilton-Fijenoord, maar in de Admiralty zag ik hem zelden en ik vreesde dat hij mij op die post zou laten, al had hij de toezegging van een commando mij gegeven zodra wij personeel genoeg hadden. Ik moest hem aan zijn woorden op niet mis te verstane wijze herinneren, zodat schout bij nacht Termijten, die bij het onderhoud aanwezig was, na afloop tegen mij zeide: ik wist niet dat je zo onmilitair kon zijn. Nu, ik evenmin schout bij nacht was mijn antwoord. Zo doorliep ik eerst een radarcursus, daarna de tactical anti-submarine course in Liverpool. Daarna het toezicht bij de afbouw van een fregat bij Renfrew, vlak bij Glasgow. Ook nog een cursus in het magnetisch mijnen vegen. Bij de proeftocht kwam Professor Gerbrandy aanboord, het convooi voor Sicilie liep net de Clyde uit, oorlogschepen, troepenschepen, landingsvaartuigen voor tanks enz. enz. Ik kende Professor Gerbrandy nog van de dagen volgende op Pearl Harbor, toen Singapore viel, de Pacific War Council moest vergaderen en iemand naar de vergadering moest. Furstner had mij ter beschikking van Gerbrandy gesteld, het gevolg was dat de gezant mij

ontbood en zei dat ik kolonel was en in tenu de vergadering moest aanzitten .Ik wist hem te overreden dat lieutenant of commander bij de Marine ook goed was. Zo werd ik acting commander**.** Gieves zorgde voor de nodige strepen. Instructie kreeg ik van niemand. Op 17 februari 1942 daalde ik in de lift af ,vlak bij het Foreign Office,van het ondergrondse centrum waar wij de kamer waar Churchill wel eens overnachtte. Spoedig kwamen wij in een vrij duistere zaal waar de vergadering van het Pacific War Council begon met een mededeling over de deplorabele toestand in het Verre Oosten. Had iemand nog iets te zeggen of te vragen?

Professor Gerbrandy

Ik meende goed te doen door aan te dringen op een actieve houding der Russen die naar mijn gevoelens de Japanners met onderzeeboten in een moeilijke positie konden brengen. Het antwoord luidde dat Eden reeds met Stalin had gesproken in die geest, doch dat de Russen hun Siberische troepen aan het Westfront nodig hadden. Zij zouden Japan niet aanvallen.
Het zou nog tot voorjaar 1943 duren voordat ik de Admiralty kon vaarwel zeggen, want het fregat was pas in april te water gelopen. Op 14 Juni 1943 in dienst gesteld als de tweede Johan Maurits van Nassau, vertrokken wij naar Totermory, om daar geoefend te worden in de bestrijding van onderzeeboten, onder de orders van Sir Gilbert Stephenson,die mij vroeg of ik behandeld wilde worden als de Engelse schepen. Natuurlijk wilden wij dat en nu was het uitkijken geblazen .Zo moesten wij een zogenaamde gewonde man uit het kraaiennest in een brancard afvieren. Onze mannen waren voor zulke dingen te lijmen en wilden niet schaften voor zij dit hadden gepresteerd. Commodore Stephans vond wel een verschil tussen ons en de Engelsen. Als er iets onverwachts gebeurd rennen wij direkt en denken daarna pas. Jullie denken eerst en komen dan in beweging. Maar wij kwamen met een goede beoordeling uit deze opleiding, terwijl soms commandanten tijdens de onze opleiding werden afgelost. Bij ons vertrek voeren wij langs het schip van de Commodore, veel vlaggelijnen vol bezet, want het sein was in het Nederlands gespeld; wij zijn nu in beweging en denken. Natuurlijk probeerde de chef seiner van de commodore de Hollandse tekst, rechtstreeks van onze Engelse chef seiner te krijgen, maar daar hadden wij een stokje voor gestoken. Later hoorde ik dat Stephanson in de Admiralty het sein had laten zien en de vertaling gekregen.
Zo maakten wij in de 37ste,convooien bechermende, reizen naar West Afrika. Er is een Ierse commander groepscommandant, terwijl een Canadees fregat geregeld dieptebommen wierp. Er waren echter geen Duitse onderzeeboten, want admiraal Donitz had hen laten terugroepen wegens de hoge verliezen, door uitrusting met accoustische torpedo's hoopte hjj de resultaten te verbeteren. Intusssen moest onze groep een linie uitleggen om de Harana een Spaanse koopvaarder,geladen met platina,waar een agent met de code voor de Duitse onderzeeboten aan boord was, aan te houden. Het lukte ons ,dankzij een goedwerkende radar en een werkzame uitkijk in het kraaiennest. Wij gaven het schip dat uit Argentinië kwam, over aan een gewapende Britse kruiser.

De indienststelling van Hr.Ms. Johan Maurits van Nassau, 14 juni 1943. Links (met gleufhoed) minister-president P.S. Gerbrandy, rechts er naast de commandant, kapitein-luitenant-ter-zee A. de Booy. Rechts van hem schout-bij-nacht P.J. Feteris, Chef Materieel van het Ministerie van Marine

Kanonneerboot Hr.Ms. Johan Maurits van Nassau

Op deze patrouille passeerden wij HMS Ness,met verzegelde orders op weg naar de Kaap Verdische eilanden. Hij moest daar enige Italianen afhalen, die dienst hadden gedaan bij het afvoeren van Italiaanse krijgsgevangenen uit Somaliland en Eritrea. Later sprak ik de commandant van de Ness. Hij kwam onverwachts laat in de nacht bij de Kaap Verdische eilanden. De Portugese gouverneur zei: Ik heb geen bezwaar dat U deze eilanden komt bezetten, maar wel dat U niet van te voren waarschuwt. Hij was teleurgesteld dat het bezoek alleen een paar Italianen gold.
Op 14 November werd ik senior officer van de 37ste groep, die de convooien in de Middellandse zee zou begeleiden. Wij moesten allereerst Hr.Ms. Maidstone, een moederschip voor onderzeeboten veilig van Gibraltar naar Algiers brengen. Op een der volgende reizen werden wij over twee convooien de baas, het is dan 2 Juni en het totaal 120 schepen, met een bescherming van negen escorteurs, waaronder Hr.Ms. Friso. De totale oppervlakte van het convooi is zo groot, dat wij blij mogen zijn dat er maar een vijftal Duitse onderzeeboten in de Middellandse zee zijn.. Begin December *), wanneer het in Nederland Dolle Dinsdag is, worden wij teruggeroepen

en meren in de Shadwell Docks te Londen.
**) Red. De dolle dinsdag was in september*

Antwerpen
Antwerpen was onbeschadigd in handen van de geallieerden gevallen, het werd de voornaamste toevoerhaven voor de legers van Eisenhouwer. Mijn taak als liaison officier bij het Engelse havencommando van captain Cowley-Thomas was de Nederlandse bijdrage aan de bevrijding te bevorderen. Na de eerste wereldoorlog hebben de Fransen de Belgen opgestookt, waardoor een poging is ondernomen de Zuidelijke Scheldeoever bij Belgie te voegen. Wij waren toen neutraal geweest en dat was geen punt in ons voordeel .Hoe het zij, ditmaal hebben wij niets gemerkt van enige actie van Belgische zijde. Het was verstandig om hier te verschijnen en onze komst in Antwerpen had enige zin, omdat langs de oever van de Schelde een mijnen uitkijk dienst moest worden georganiseerd, terwijl ook de Nederlandse loodsdienst opnieuw moest gaan functioneren. Een reserveofficier (Bogert) van de Marine werd mij toegevoegd. Hij had vroeger bij het Loodswezen gediend. Later kwam luitenant t.z.Dogger de staf versterken. Van hem is het lezenswaardige boek 'De Vierkante Maan', dat het begin van het Nederlandse verzet behandelt en ook zijn werk in mijn staf beschrijft. Voor de schout bij nacht L.A.C.M. Doorman die uit een Duits gevangenkamp was ontsnapt, requireerde ik een villa in Zeeuws Vlaanderen vanwege zijn functie als Commandant in Zeeland. In het begin viel niet veel voor hem te doen. Het was heel wat rustiger bij hem, dan bij ons in Antwerpen waar de V 1 en V 2 bommen dagelijks neerkwamen. Ik deponeerde bij hem een magnetische mijn die ik des nachts ophaalde van een vliegveld bij Eindhoven, met de bedoeling dat de mijn tzt in een museum moet terecht komen. Ik introduceerde een R.A.F. officier bij de burgemeester van Bergen op Zoom. Er moesten kleine lichtboeien in de Oosterschelde worden gelegd, om zodoende Duitse vliegtuigen die Antwerpen zouden willen bombarderen te misleiden. De Duitsers hadden blijkbaar geen vliegtuigen meer over voor Antwerpen, waar zij met hun vliegende bommen wel veel huizen hebben geraakt, doch nimmer het ontladen van oorlogsmaterieel konden stopzetten. In April werd ik overgeplaatst naar een legergroep van de Engelsen in Tilburg,samen met kapitein MacGruder van de U.S, Marines en een Royal Naval Lieutenant Commander. Onze baas admiraal Dickens in Brussel,voor wie wij in Tilburg een huis requireerden en in de bibliotheek van dat huis enige boekdelen van zijn familielid,de bekende Charles Dickens vonden, die wij op de tafel voor hem klaar legden. Ik moet hem onze inlichtingen over de opmars der geallieerden per despatchrider toezenden, omdat hij daaruit kan opmaken welke havens het eerst vrij komen. Dan regelt Dickens de aankomst van de Engelse Marine eenheden, die deze havens veilig maken voor de aankomst van de schepen, die voedsel voor de burgerbevolking brengen enz. Dus ga ik met MacGruder naar het hoofkwartier van het Canadese leger en ik zie hoe goed Canadesen en Amerikanen met elkaar overweg kunnen. Spoedig daarna marcheren de Duitsers af, hun kleding is pover, discipline goed. Zij lopen naar den Helder, steken dan per landingsvaartuig over naar Harlingen en lopen verder naar de heimat. Dickens zend ons een telegram ,is dankbaar voor de verstrekte informatie.
In Hilversum zetten de Canadezen hun tenten op. Dan komt een telegram: zend ons een kaart van de mijnenversperringen in het Dortse Kil. Naar de villa van de Duitse Marine .Beleefd ontvangen door een Fregatten kapitän. Zal sofort de zaak regelen. ln een hoek zit een Duitser voorover gebogen; staart somber naar de op de grond liggende portretten van Hitler en de vroeger belangrijke Nazi-leiders. Nog een paar minuten en daar ligt de kaart met de gegevens .Niet iedere verslagen vijand zou zo gauw zulke gegevens vinden.

De bevrijding, naar de marinestaf in den Haag
Kort na de capitulatie van de Duitse strijdkrachten reed ik naar Amsterdam het viel me op hoe langzaam de mensen liepen. De Engelse artsen vonden na hun eerste bezoek dat de verhalen over hongersnood overdreven waren. Maar hun standpunt veranderde, toen zij de huizen waren

binnen gegaan en constateerden, dat veel mensen van honger omkwamen. In den Haag hadden onze verkenners al de Duitse ambassade bezet en we begonnen daar met het opzetten van de Marinestaf, hoewel het gebouw aan de korte Vijverberg ,toen de staf aangroeide, minder geschikt bleek. Luitenant ter zee Velderman was de eerste die mij kwam helpen. Principieel is iets nieuws opzetten eenvoudig, maar in winkels was niets te krijgen en papier, potlood , inkt en pen waren plotseling belangrijk geworden. Anderen hadden de Witte Brug, een duur hotel voor de Marine beschikbaar gesteld, maar dat veranderde spoedig toen de minister van Marine,de oud zeeofficier J.M. de Booy uit Londen neerstreek en ons allemaal onverwijld in een kleine kroeg in het Bezuidenhout deponeerde. Van je familie moet je het maar hebben, maar hij had groot gelijk.

Uit dagboek van zijn vader 11 mei 1945. Om 11 uur als ik aan de tafel zit, brieven sorterende, hoor ik een bekende stem achter mij. Het is Alfred, weinig veranderd, een beetje dikker geworden in het gezicht. En dan komt Hilda binnen en omhelst hem en huilt een beetje. Hij blijft bij ons middageten en we eten de bekende bruine bonen soep met aardappelen en van dat lekkere militaire wittebrood erbij en daarna spelen we samen het dubbelconcert van Bach en we merken dat Alfred zijn mooie streek nog bezit.
10 juni. 's Morgens komt Alfred en gaan we met hem en Engelien per auto naar John en Olga. Hij vertelde o.a. over de neiging van onze Koningin om erg democratisch te doen, die zich reeds voor de oorlog wel eens uitte. Zo kregen we een verhaal van een picnic in de duinen, de Koningin plof nederzittende, stijve, bejaarde generaals met kramp in de benen, hofdignitarissen, stokstijf staande lakeien met schalen sandwiches en uitdrukkingsloze gezichten en onze brave Koningin die zich had voorgesteld op echt burgerlijke wijze een gezellig picnicje in de duinen te hebben. Alfred gaat dinsdag naar Engeland, laat zijn auto te Antwerpen, meldt zich in Engeland bij onze marine en als ze hem de Kinsbergen willen geven, dan vindt hij het best (om ermee tegen de Japs te vechten). En dus nemen we nu misschien voor lange tijd afscheid van hem".
---.

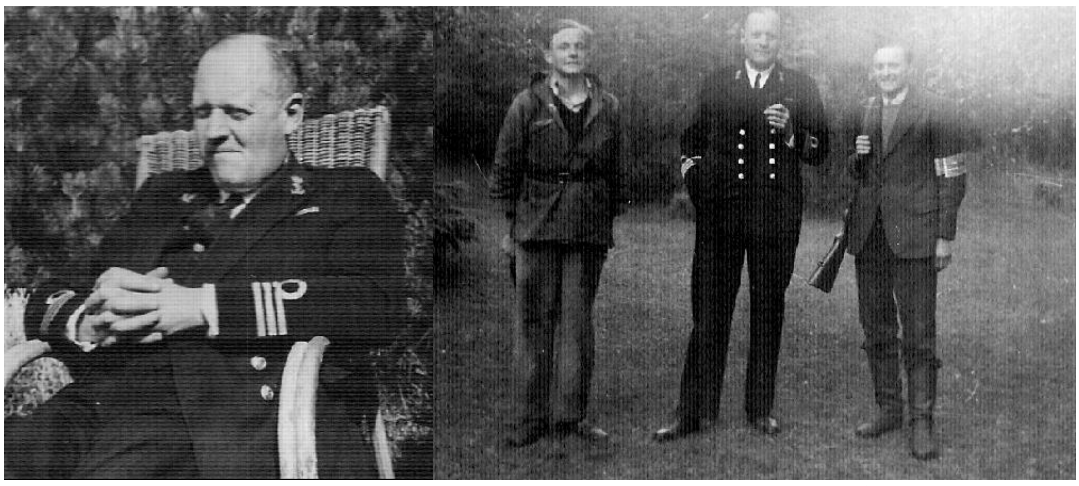

Links: Alfred de Booy, kapitein-luitenant ter zee weer in Nederland terug na de Tweede Wereld oorlog. Rechts: Alfred samen met zijn twee neven Willem van Marle (links) en Tom de Booij (rechts) in hun 'uniformen' van de Binnenlandse Strijdkrachten;

Uit het onlangs verschenen boek 'Tussen Vloot en Politiek' blijkt,dat ik aan de Marineleiding een nota schreef(tussen najaar 1945 en 31 Januari 1946) waarin ik het ontworpen vlootplan op practische gronden verwierp, omdat ik de ontwikkeling van Indië minder gunstig inzag. De ontwerper van het plan heeft in mijn nota aan de onderste regelt toegevoegd,dat een vlootplan in een bondgenootschappelijke oorlog moet voorzien in een bruikbare vloot. Ik voorzag een langdurige pacificatie van de archipel. Vond ook geen financiële basis voor het bewuste plan.

Omtrent l8 augustus had ik onze minister van Marine het telegram laten lezen waarbij Soekarno de onafhankelijkheid proclameerde. De schaarse berichten uit Indië waren onheilspellend. Geen wonder dat mijn standpunt somberder was dan dat van de vloot planners. Nederland was in 1946 niet bereid en ook niet goed in staat Kolonien zonder meer prijs te geven. Dat ik en velen met mij toch nog enige hoop hadden, wijt ik aan het ontbreken van enigerlei informatie van de toestand op Java. In hoeverre de Nederlandse regering in Londen en later in den Haag door haar vertegenwoordigers in Australië voldoende is voorgelicht, met name ten aanzien van de Japanse propaganda op de bevolking, zal misschien nog wel eens door historici worden onderzocht. Begin Februari 1946 vertrok ik naar Londen als aangewezen commandant van ons eerste Vliegdekschip Karel Doorman.

Uit het dagboek van zijn vader 6 juli 1946. Als ik thuiskom is Alfred er, ziet er patent uit, rustig, gelukkig in zijn werk. Frans en Engelien komen eten. Frans mager. We eten gebakken tong met gebakken aardappelen en sla, drinken een fles wijn. Alfred schenkt mij een kistje beste sigaren. Hij doet aardige verhalen uit het scheepsleven.
7 juli. Alfred zet zijn verhalen voort, heel interessant, een prettige dag.
11 juli. 10.05 met de trein met Hilda en Engelien naar Schiedam waar we worden afgehaald door auto met matroos-chauffeur, die ons naar werf Wilton-Feyenoord brengt waar de "Karel Doorman" ligt. Alfred wijst ons het schip en we blijven bij hem koffiedrinken. Een keurige matroos-hofmeester geeft ons lekkere vis met gebakken aardappelen en sla en verrukkelijke vruchten: perziken en druiven. Ik heb een sterke indruk gekregen van de grote verantwoordelijkheid die op de schouders van onzen zoon rust. Het is een heel groot ingewikkeld bedrijf.
5 augustus Maandag gingen Olga en de kinderen naar Schiedam om de Karel Doorman te zien en daar te lunchen met de auto die Alfred haalde, een mooie auto van de Marine-pool, bestuurd door een burgerchauffeur in Marinedienst. Deze had een zwager meegenomen, die er weder uitmoest omdat er anders niet genoeg plaats was. Wat ik vroeger ook al eens had opgemerkt, toen Jim - minister van Marine - ons in z'n auto bezocht te Amsterdam en z'n adjudant een jonge dame permissie had gegeven mee terug te rijden naar Den Haag, zag ik nu weer. De chauffeur van de Karel Doorman vindt het heel natuurlijk of gewoon dat hij zijn zwager meeneemt. Deze zat op de plaats naast de chauffeur, liet slechts zijn rug zien, terwijl de chauffeur uitlegde dat er nu geen plaats was voor allen. Alfred zei natuurlijk dat die man niet meekon, stond wel toe dat hij naar station Bussum werd gebracht, wat de uiterste grens van meegaandheid was waarop hij kon gaan. "Hogerhand" werkt zoiets ook in de hand als een kameraadschappelijke omgang wordt gewenst met de ondergeschikten. Er zijn echter grenzen. De goede manieren moeten ook blijven bestaan en in ere worden gehouden. We zullen Alfred nu niet meer zien. Hij vertrekt volgens het plan 8 augustus van Rotterdam en 1 september van Portsmouth naar Indië, waar Soekarno en Shahrir wel zullen denken "wat doen ze nou weer" als ze het gevaarte van de Karel Doorman zien verschijnen. Alfred heeft in Holland ongeveer de rol moeten spelen van directeur van een publieke vermakelijkheid. Hij kreeg zeer vele bezoekers, wien allen het schip moest getoond worden, soms 100 tegelijk, zoals cavallerie officieren. ook journalisten in groten getale en vele anderen.